

máskorra más alkalomra; pe altádatá; auf ein anderes Mal. 1630: Mondá erre az vezér: Most is halasszuk más-korra ezt az dolgot [BTN² 428].

máskülönb 1. másféleképpen; altfel; anderswie. 1667: Bethlen Domokos uram látván, hogy az olyannal nehezíti dolgát, mintha nem magától hozta volna fel, hívatta ez előtt harmad nappal s mindjárt más külömben beszélte ő kegyelme előtt, az mint hogy arról való recog-nitiót kívánt is tőle [TML IV, 82 Keczer Ambrus Teleki Mihályhoz].

2. más módon; altfel; anders. 1732: ha ... valamelyik el akamá adni^a, a falut tartozzék megkínálni velle, úgy ad-hassa másnak, hogy ha a falu meg nem váltaná ... más külemben meg nem engedgyük [Udvarfva MT; Barabás, SzO 365. — ^aA falutól kapott nyilas ház helyet].

3. egyébként; altminteri; sonst. 1667: gondoltam, az nagyasszonynak mindenkor tetszése szerént mindenkép-pen azon leszen az sógor ő kegyelme, inducáltathassam az esztendőnként való ő kegyelme contentaciojára, melyet az nagyasszony ez íránt való intentiojára nézve bonis modis nem is denegálhattam volna, de mivel máskülönb tet-szik ő kegyelmének, igen bene contentus vagyok [TML IV, 20 Tököly István Teleki Mihályhoz].

máslás aszútörkölyre felöntött borból v. mustból ké-szült bor; vin ficut din tescovină; Nach/Treberwein. 1816: Tamástelki Máslás de a(nno) 1812 50 veder [Alpestes H; Told. 25]. 1832: Specialis Borok ... 9 veder 3 kup(a) Guraszadi Máslás [H; Born. F. IIa]. 1844 k.: 1841beli Máslás. Aszszu-úze — malósa szabásu — növekedett. Al-kalmas tiszta és erős [Csekelaka AF; KCsl 6]. 1847: Ötféle bort kellene készitenem; u.m.: 1. — Pésgőt 2. — Aszut, édest 'Tokaji' szabásut. 3. — Szalmabort, kevésbbé édest ... 4. Virágbort ... 5. — Máslást azaz finom fejeir vagy piros bort 'Cap vine' vagy 'Bordeaux' szabásut [KCsl 13 Kemény Dénes kezével].

Szk: aszúszőlő ~. 1832: 1831béli Malomfalvi Asszu szőlő máslás kupás Czilinderekbe [Sáromberke MT; TSb 26].

A címszóra 1. Nrl.cx. másdorb al. — Vö. a másodlás címszóval.

máslás-ajtó pótajtó; ușă exterioră; Ersatztür. 1694: Az Pincze Ajtaján kívül az Ajtó felhez ragasztvan va(gyo)n egy fa Rostelyos maslas Ajtó Vas Sarkos pantos retez retezfő rajta ennekis az közepin Ablak, kinekis ajtocskaja vas sarkos pantos retez retez feő rajta fa szeg jár beleje [Kővár Szt; JHb Inv.].

máslás-bor asszútörkölyre felöntött borból v. mustból ké-szült bor; vin ficut din tescovină; Nach/Treberwein. 1823: Aszuszőlő és Máslás Borok [Ne; DobLev. V/1080. 5b].

másli 1. masni, (szalag)csokor; fundă; Masche, Schleife. 1768: Fekete kötésből balha gyöngyvel készült udvari gallér chez való nyakba vető, fekete kötés két végén való máslival [Mv; TSb 47]. 1788: egy pár ing váll, és udvari gallér. Csős és Kása gyöngyös drotos Palántli, hozzá való kar kötő Másli [Mv; i. h.]. 1793: Vizsai Pista az olá Püs-pök hintójáról ... az arany rojtakat le vágta volt s a kalap-án Másli tsnált belőle [Drassó AF; GyL gr. Lázár János lev.]. 1794: Az Uramnak egy Kalap 6 — ára Mazsli (!) és fell szeges 1/15 [Wlt Cserei Heléna jk 66b]. 1802: (A)

Szattlemé Főkötőjét, Másliját és Keszkenőjét az öreg Kő Mivesnének Gondviselése alá adtam [Déva; Ks 115 Vegyes ir].

2. ékszer masni alakú része; partea bijuteriei in formă de fundă; maschenförmiger Teil des Schmuckes. 1761: Egy pár Kék Záphiros Fülbe valo, kinek a' Másliaja (!) Gyé-mántos, à Középe egy apro Gyémánt [Nsz; Ks 73/55]. 1777: egy mellyre valo Másli egy Párta, Briliánt öltözet Másli [Nsz; JHbB 406 Bethlen Rozália kel.]. 1788/1791: két Fülbe valo, őt nagy Briliántal gámirozva, à Másli közepiben [Mv; Ks 73/55]. 1789: Egy Fekete kövő másli ezüstbe foglalva [T; LLt]. 1827: Egy fekete Emaillas (: Zamántzas :) másli (: Csukor :) [DLt 464 kv-i nyomt. kl].

másli-forma masni alakú; in formă de fundă; maschen-förmig. 1814: Egy pár Másli-Forma paputsra valo köves ezüst Csatt veres pántlikával 2 Rf [Kv; Born. IV. 41].

Szk: ~ra csinált. 1786: Egy mászli formára tsinált fű-gőtske 6 kő héjjával | Három kitsin fekete boglárótska, zamántzos mászli formára Csinált egy kis joféle gyöngy a közepibe [Nsz; Ks 74/56].

másli 1. masnival díszített; impodobit cu fundă; mit Maschen verziert. 1788: 1 pár másli Kradli Papucs [Berz. 8. 72].

2. ékszer-masnival készített; ficut cu un motiv decorativ in formă de fundă; mit Maschenschmuck verfertigt. 1823: Egy pár Mászlis és Fityegős Fülbevaló, az egy párba van négy darab Rubint, a' többi kövek apro brilliantok [LLt Csáky-per 601. L. 1].

máslódás megmásulás, módosulás; modificare; Modifi-zierung, Veränderung. 1677: Az mi vessett világunk pedig olyan embernek szavát s frását lotra vetik, ha egy ki-csinynben frásomban, szómban máslódást gondolhatna ... ki egygyel ki mással vadol s bestelenft [TML VII, 474 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz].

másnap 1. a következő napon; a doua zi, (in) ziua ur-mătoare; am nächsten/folgenden Tag. 1570: Maradek peterne Anna vallia hogy eo Nala zolgalt ez Borbara New lean egy kort keretzett volt Teole az predicatora es sokaig kesett oda, Masnap Megh Montak nekj hogi nem volt a predication [Kv; TJK III/2. 89]. 1571: Ille Rend-tartással Igazgassak az polgar vraitat hogi Mely Nap az my Adot felj zed Masnap az Safar polgar kezeben aggyak [Kv; TanJk V/3. 29a]. 1629: Az haborusagh uta(n) masnap ... Bandi Ferenczne kezde beszelleni az haborusagott hogi mint jart Meszaros Istuannal [Mv; MvLt 290. 185b]. 1633: az Azoniys mas nap oda az en hazamhoz gyuue, en nem lattam hogi akar nehezess lőt uolna [Göc SzD; WassLt Ratony Anna Borbely Istuan felesége (40) n vall.]. 1697: az Pater másnap el menvén onnan, Peter Deak el keseré [Kotormány Cs; CsJk 2 Albert Istvánné Katalin (45) vall.]. 1780: egy alkalmazotassággal, ki hálai mégyék vala, és midőn ... más nap hajnalban vissza jővén a kihálból ismerem a Csengetőkről, hogi a Titt Palffi Dienes Ur ökrei, a Titt Palffi Ferenc Ur Tanorokjában vadnak [Tarcsafva U; Pf]. 1835: Tudom azt is hogy Ko-vátsnak másnap ördög baja sem volt [Zsibó Sz; Wlt].

Sz. 1679: gondolja meg Kegyelmed azt is, ez világ mint bánik emberrel egy nap egygyel bánik mostohán, másnap mással [TML VIII, 411 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz].

2. ~on a rákövetkező napon; in ziua următoare; am dar-auffolgenden Tag. 1579: Az 18 October a fekete lazlo wyza Tert volt ala atam loat pap Janos vyte masnapon 3 loan Tordara atam zekeresnek d. 75 [Kv; Szám. 1/XVIII. 36]. 1710: Szintén mikor másnapon akarná Kemény János megostromoltatni Segesvárat ... Kucsuk basa kétezer válogatotott török hadakkal beérkezik estve későn Segesvárra [CsH 51].

3. ~ra a következő napra; pentru a doua zi; auf den folgenden Tag. 1595: Az mi az feier kenyerben penig, úgy mint Czöregbe(n) meg marada, mas napra attam ő km(ne)k olaiban [Kv; Szám. 6/XVIIa. 15 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1630: minden dolgot akarok vala másnapra halasztani [BTN² 427]. 1653: Az napról elhaladt a controversia, és más napra hagyta Básta és az ország, hogy jobban meglátják a dolgot s eligazítják [ETA I, 88 NSz]. 1657: Tristein invitála másnapra tíz órára vendégségben, s én is elférkezém [KemÖn. 116]. 1670: mikor megh adta enni^a ratotban mas napra megh holt [Kv; TanJk II/1. 704. — ^aA mérget]. 1678: Az mi az Fejedelem eo Nsaga paronczoláltjána(k) fel ne(m) oluásását illeti az napról más napra azért halada el, hogy az szek gyűléseb(en) kevesen valánk [Alfalu Cs; LLT FAsc. 120].

Szk: ~re jutva. 1596: masnapra Juttwa az alperes mind hattalmawal zette zedette wkre(n) zek(e)ren el uitte^a [UzT 11/5. — ^aA körtét] * ~ra kelvén. 1653: Más napra kelvén, annál is nagyobb vehementiával előll kezdik esmét a dolgot [ETA I, 88 NSz]. 1654: mas napra keluen Csepregi Mihály Ura(m)tol Seres Istuan leuala az f. 6 [Kv; RDL I. 142]. 1770: Más napra kelvén viszant jo reggel az Umak Feredött keszitettem [Bencenc H; BK sub nro 1017 Nic. Szászvárosi (23) lib. vall] * ~ra virradólag. 1584: Anna Nyreó Marthon felesége vallia ... vala egy zolgalo leanyomis, kiteol Arwa chalant kert^a, Azis Ne(m) Adoth es Mas napra hétfőre virradolag vgy meg veszte az labat hogy Nem Jarhatot vgia(n) meg merewedet vala a' laba [Kv; Tjk IV/1. 215. — ^aZabo Cato]. 1635: mas napra viradollagh, ugy mennek Zekely Miklosni [Mv; MvLt 291. 38a]. 1777: tudom hogy ... az Szőlőben egyut hál-tanak más napra viradolag enis ott járván Láttam egy Darab helyt hogy az Füvet el heverte [Ludvég K; KLev. Stikata Lupulyné (45) vidua vall] * ~ra virradóra. 1662: És így az nap ott maradván, még a sebesek alá szekereket hajtathatnának, másnapra virradóra, öt óránál tovább qu-ártírokban nem mulatván, elmentek vala [SKr 685] * ~ra virradván. 1653: Más napra viradván, útnak eredénk és Jászvásárra jutánk, és ott megnyugovánk [ETA I, 137 NSz].

4. ~ig a következő napig; pină in ziua următoare; bis zum folgenden Tag. 1573: az ely Mwlt zwetkor Barbely Janos vitcet volt ky egy kis Saytot ... Zabo lenart ... szokaig feddik velele erte hogi el vigiek onnat, keryk eok azon Lenne Bekesseges Mas Napig myglen ky leone gaz-daiok [Kv; Tjk III/3. 300]. 1847: (Az ökrök) másnapig tsak bodorgo modon Szabadon jártok | 26 Darab Tulak borját ... más napig magánál cheztelte [K; KLev.].

5. ~ján másodnapján; la a doua zi; am zweiten Tag. 1672: elég az, Uram, Bodolán osztán ezt az urak megért-vén, más napján az lakodalomnak 12 órákig tanácskoztak, mit csináljunk ez veszedelmes, dologban [TML VI, 154 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

6. minden ~ másodnaponként; in fiecare a doua zi, din două in două zile; jeden zweiten Tag. 1673: Kérem, min-

den másnap újítsa az postákat [TML VI, 444 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

másnap a következő napi; din a doua zi, din ziua următoare; vom nächsten/folgenden Tag. 1653: a négy élfántot közel hozák Egyiken két réz dob vala — hatal-mas nagy, akkor bé vala takarva s nem verék vala. Másna-pi indulás után azért hallám, hogy verik vala [ETA I, 135 NSz]. 1731: minden regel reportumot kell hozni, a lovak állapottjáról, vgy estvén parancsolatot kell venni, a más napi dologról [JHb lovászmesteri ut.].

másod I. számn 1. (időben egymás után következő személyek/dolgok közül a) második; a doua/al doilea; der/die/das zweite. 1560: szent Istwan kiral nap withan walo masod wasamap [K; SLt S. 4]. 1568: Elso Byzionsag wayda martho(n) Illyen walast tw n ... Masod byzonsag Zabo balint Illyen walast thwn [Abrudbánya; Törzs]. 1570: Hwsuit vthan valo Masod keden lizen zekunk [Sziget Mm; BesztLt 18]. 1587: 22 Juny Elseo ky oztas-ban Jutot az Zwzeckbol Az varosz zamara keobeol Bwza 30 ... 13 July Masod oztaskoron Jutot volna esmeg 30 cb [Kv; Szám. 3/XXXIII. 1 malomszám.]. 1600: (Az anyjá-nak) Gyeorffi Marto(n) masod gyermeke vgy hallotta(m) [UzT 15/38]. 1604: be menenk az Medue Vere(m) kebe-lebe az diznotul Az Vtan ter bikbe szallank masod Zallasban az bik makra [UzT 18/100]. 1728: (A szőlőt) ideje el jövőn meg karozzák, ki hajtják, meg kapállják, tövétis jól megtisztogattjak, Másod munkáján ki levele-dzik, harmadik munkáján ismet meg kötözgetik, tsonkáz-zák [Torda; JHb Jósika Mózes ir.]. 1852: Özveggy Vízi Lajosné Horváth Katalin Ur Aszszonynak ellenem tá-masztott követelése tárgyában Tett másod vítatására fele-letemet a' következőekben kívánom megtenni [Nagylak AF; DobLev. V/1351 Dobolyi Bálint nyil.].

Szk: minden ~ esztendőben. 1640: Minden egy egy Ember Eztendeobe 3 Tyukkal tartozik. Minden Masod eztendeoben egy vago barom, az Sinat adoual egjwtt [Jegenyé K; GyU 50] * (minden) ~ hétben/héten. 1590: Keouetkezik az 1590 eztendeóbeli keölchegh az Zegeniek-re Januariusba keölteöttem mind husra halra es olayra, mert minden heten eöttek olayost, de halat chak masod heten, fl. d. 31 [Kv; Szám. 4/XIX. 8]. 1595: Baraj Gergelt kjbocsatta kezessegek alatt Illjen ok alat, hogi mynden masod hetbe be jwejon hjuatalt ne varjon [Noszolyi SzD; Ks 42. E].

2. (térben) az első után elhelyezkedő; care este plasat al doilea (in spațiu); (räumlich) der/die/das zweite. 1580: ezen masod lab feoldneq ... az Zelessege masfel zaz rwd [Pókafva AF; JHb XXV/8].

Hn. 1665/1753: Az Motsárban az Masod Lábban (sz) [Dálnok Hsz; EHA]. 1681/1741: Masod labban (sz) [Nagylak AF; DobLev. 1/27a]. 1701: Az masod labban [A.csernáton Hsz; EHA]. 1733: a' Templom felé fordulo-ban másod Lábban (sz) [Szentmihály Cs; Borb. II]. 1750: A Kaszon Rétin másad révb megett (k) [Szentlélek Hsz; EHA]. 1799: A Másod Lábban [Lemhény Hsz; EHA].

II. mn-i jell-ű haszn-ban; cu valoare adjectivală; adjek-tivartig gebraucht. 1. az ezután sorra kerülő, következő; următorul/următoare; der/die/das folgende. 1573: Az Zaz vrain keozzwliis eo k. az Tanachbolis Bochassanak, meg latny az helyeket melyeket az Zemlyesiteok kewannak, Es valamint es valahwl lntezyk eo k. mykor Massod gwy-le-

sek leszen eo k. varosswl referalliak azkor Intezeseket [Kv; TanJk V/3. 77b].

Szk: ~ *éjjelléjszaka*. 1584: Ez feniegetes vtan Masod eyel illj dologh esek a' Zegeny Attiamon; hogy eyel kialtany kezd, Es monda, Im Az essez Az varganę Annia Ream leowe [Kv; TjK IV/1. 281]. 1643: monda nem banatokat edes hugaim ha ki uestne innen somzedczagunkbul az bestie lelek kwrva fia, Isten ugy segellien, nem ęr harmad napott ki zedelödzik innen somzeddizagunkbul, az utan masod eldzaka gyuladot megh az Nagy Miklosne ... haza, es minden iouaiual elis ege [Nagyölyves MT; RLt 1] * ~ *esztendőben/lesztendőn*. 1570: Nyrew Ambrus ezt valla ... Az hazat penigh cherelte ely, fazakas Jmre azon Massod Ezteendeobe az halal vtan [Kv; TjK III/2. 51]. 1797: Másad esztendőben használh(ató) Szántók [Vízszilvás SzD; WassLt]. 1800 k.: Boslák Földin kender föld buzával parificaltatik másod Esztendőn vetetik [Torockó; Boslák].

2. másodvetésű; din cultura a doua; von der zweiten Saat. 1842: A válto Gazdasági 2ik és 9ik Táblákon termett Másod Kleehelt^a a' héten igen kedvező üdőbe rakatták üsztűrükbe [Zsibó Sz; WLt Nagy Lázár lev. — ^aLóherét].

3. másodosztályú; de clasa a doua; zweiter Klasse. XIX. sz. e. f.: Tiszta buza elő nintsen, mert ki vagon szemelni adva másod vagon szemelni adva, 49 véka — de nem fejtér kenyér(ne)k való [SLt Vegyes perir.]. 1844: vetetem a Köpadra tisztádon tiszta utolsó vasrosta jukon jött nagy szemű buzát círc(citer) 7 vékát, aláb azon vas rostán másod aprob szemű de kevésé rososabat 8 vékát [M.köb-lös SzD; RLt].

4. rangban a második; al doilea in rang; im Rang der zweite. 1849: Bíró Miklós másod alispány [Kv; KLev.]. 1861: első czéhmaster Gilovics Josef — másod czéhmaster ifj Földesi István [Kv; FésCJk 104].

5. ~ *zen való atyafi* ? unokatestvér; văr; Vetter, Base. 1792: Kollát vagy Bór János másod izen való Attyafiával Bányai Jo'sef vram hajadon Léányával 'Susánnával' álnok mesterséggel össze kelvén ... álnokságok világosság-ra jöven elválasztattak a Sz. Partialison [Gyalu K; RAK 13].

III. fn-i jell-ű haszn-ban; cu valoare substantivală; substantivartig gebraucht. 1. második pont/említeni való dolog; punctul al doilea; der zweite Punkt/das zweite erwähnenswerte Ding. 1570: Elseo hogy minden marhayat ... wehessek el egyetembe mindenűt walokat Masod hogy ... az Bereztelky^a haznal es hazba lehessenek [Gyf; JHb XLV/46 Bekes Gáspár lev. — ^aMT].

2. ~ja vmely termény másodosztályú része; partea din recoltă de calitate a doua; Teil des Produktes/der Frucht zweiter Klasse. A. 1669: Szemen szedett buza Cub 57 // 2. Rostált buza Cub 175 // 2. Rostálatlan buza ... Cub. 137 // 3. Buza másodja Cub 18 // — Buza uczu és rosta allya Fogarasban Cub. 42 // 1 [Fog.; UtI]. 1769: El tsépteltünk 65 kalangya ősz buzát, melynek szeme lőtt eleje 95. véka másodja 7. véka, utolja vagyis gazza. 6. véka [Eszmény SzD; Told. 5a]. 1770: Ősz Buza eleje Metretae 124 1/2 Ősz Buza Másodgya Metretae 27 Ősz Buza Utsuja Metretae 20 [Rücs MT; Ks 21. XV. 24]. 1790: (A) Dézma Buza Asztagnak ... lett Szeme eleje 218 véka másodja 46 [Hadađ Sz; JF 36 LevK 150 Benkő Elek számt. kezével]. 1799: Len meg Eleje Metr. nro 19. Len mag Másodja Metr. nro 13. Len mag Harmadja Metr. nro 2 [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. 1803: (Az) Asztag buza ... el csépteltetvén jött ki meg rostálva jo tisztás buza eleje 230. véka Másodja 10. Rosta aj 14 [Elekes AF; Dob-

Lev. V/862. 7–8]. 1806: Az ősz Buzát el Csipeltetvén ... let Eleje 150 véka masagya 3 véka [Mezőcsán TA; Ks 65. 44. 11].

B. jelzőként; cu funcție atributivă; als Attribut: másodosztályú; de clasa a doua; zweiter Klasse. 1722: Intertentiójára erogáltak Banyábúkin mássodgya Buzat hat véka Cub 1 1/2 [Bányabúkk TA; UtI].

másodban másodoszor; in al doilea rînd; zweitens. 1573: Elseobe Rendeltek ... egy vonasra d 50 ... Masodba Azonis keryk eo k. Biro vramat Espotal Mester vramal chinaltassa meg az eo Molnanał valo hydat [Kv; TanJk V/3. 80b]. 1584: Catalin Nagy Balinthne vallia ... Mikor be Menek masodba(n) Eztis latam hogy Zabo Martonnet Arczul chapa Hozzw Janosnet (igy!) [Kv; TjK IV/1. 235]. 1593: Mašodba meg Ertettek eo k. az Espotal Mesternek kewansagat ... leowedelmenek keolcegenek zam Tartasa es zamadasa feleol [Kv; TanJk V/3. 89b]. 1728: (A szőlőt) meg kötözgetik, tsonkázják és másodban ki kapállják [Torda; JHb Josika Mózes ir.].

másodbúza másodosztályú búza; griu de calitate a doua; Weizen zweiter Klasse. 1742: Udvar számára másod buzát Szaladnak adtam Cub 1 Metr. 2 [Szászkerked K; LtI]. 1749: Negy Udvari Bereseknek ... adtam az elegy szegényebb vagyis másod Buzából deputatumok defalcatiojáb(an) 27 köből [Kiskend KK; Ks 70/51 Szám.]. 1753: régi o szín buza Gelin. 134 Masod buza ősz és Tavaszz ... Gelin 300 [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1768: Pálinkának főzettem ki Rosot és másod buzat Metr. 60 [K; DobLev. II/390. 5a]. 1801: Gergelitzés Másod buza prebendanak való [Mundra AF; Mk].

Szk: *tiszta* ~. 1747: Tiszta Másod buza Metr. 3 Rosta ally kenyémek való Metr. 6 [Borsa K; Told. 24].

másodéves iskola második osztályát végző; elev de clasa a doua; die zweite Klasse der Schule absolvierend. 1870 k./1914: Matura ... a veteranus historicus, másodéves filozofus, mai VIII. gymn. osztályt végzők által letett, mai érettségi vizsga [MvÉrt. 26].

másodfű második éves (marha); (animal) de doi ani; zweijährig(es Rind). 1757: A mikor Keszeg György az Attyától meg különözett ... edgy láb Marhátis nem vitt el az Apja Házától ... a' Feleségivelis kapott ... két harmadfű és két másad fű Tulkokat [Gálfa KK; Ks 66. 45. 17].

Szk: ~re *menendő/menő*. 1792: Számos Nagy Bika 1 Negyed füre menő Bika 1 Harmad füre menő Bika Süldő 1 Másod füre meno Bika süldő 1 | Masod füre menendő Üsző Masod füre menendő Ökör Bornyu 7 [Kályán K; JF 36 LevK 37].

másodheti minden második héten esedékes; (tot) la (cite) două săptămîni; jede zweite Woche fällig. 1673: Adam István bányász másodheti szolgálattal tartozik [Szenttamás Cs; CsVh 45].

A háromon szokásos kéthetenkénti szolgálatra l. még CsVh 99.

második 1. számn 1. (sorrendben) az első után következő; al doilea, a doua; zweite. 1555: Az Masodyk testamentomban Az mynth hattam wala Az keeth gyermekym felewł mostan Js wgyan azon keppen hagyom [JHbK XLIII/21 Mikola Ferencné Melyk Anna végr.]. 1558: isten

tarchja meg kmetek, Rettegen költ Bwejtbe második vasárnapon Anno Do(mi)nij 1558 [Retteg SzD; BesztLt 5 Margay Menharth Gr. Thymar beszt-i bírőhoz]. 1587: Az Zeoleonek Második keoteozesze. 31 July voltanak esmegh keoteozeok 25 [Kv; Szám. 3/XXVI. 22 G. Suweges isp. m. kezével]. 1598: Elseő fizetes legyen hushagio vosamap, az Regy Calendariu(m) zarent, az Masodik fizetes Dominica misericordia, az vy Calendariu(m) zarent [A.jára TA; Berz. 7. LXV/8]. 1606: Veres Janos Marefaluy Azont felelj mint az masodik bizonsag [Uzst 20/90]. 1683: mind Lovas, es gyalog Nemessi szabadsággal élő, és hadb(an) szolgáló Rendek legye(ne)k oly kész hadi apparatussal ... hogy mi helyen masodik parancsolatunk érkezik ... indúlhasanak [Uzst IX. 76. 15 fej.]. 1744: Tudam biznyasan mondani, Mivel Nehai Gruz Todornak én voltam Második Felesege Kormas Maria Után való jolis ismertem üttett Mint hűtős Ferjemet [SLt AY. 7 Nehai Gruz Todor Meg hagyatott özvegye Oltyán Ráda Maros szekben Uraljban lakó (58) vall.].

Szk: ~ házasságra (által) bocsát/transmittál. 1628: Az Eccl(es)ia megh oluastattva(n) az Attestatoriakatt (F)üzi Gabor ellen, megh bizonyittatott iambor felesége ellen Fertelmes parazna elete, Meli miatt ... artatla(n) iambor (fe)lesegetől el zakaztotta, es masodik házassagra az Azzo(n)t bocziatotta | Kovacz Thamas hitőtlenől el hagiua(n) feleséget ... az Eccl(es)ia ... masodik házassagra (olah) S(y)phiat által bocziatotta [SzJk 20]. 1642: Pusztakamarason lako Szekely Marthar twle hitetlenül el futot Toth Ferencz nevű Uratul ... az Eccl(es)ia absolvalta ... es a' masodik házassagra transmittalta [i. h. 58] * ~ házasságra általbocsátatik. 1677: mint hogy sok varakozasink utannis semmi reménysegünk jövendore is felőlők nem lehet tetzet hogy Eles György masodik házassagra által bocsattassék. Felesege pediglen perpetuu(m) vinculu(m)ba(n) hagyattassék [i. h. 130] * ~ ízben. 1823: Csernátóni Sámuel Második ízben ismét ... rejám jöven és erőszakot akart tőnni [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/1827-hez] * ~ napján. 1669: Husvet innepiben első es masodik napian előmben szókót [Páké Hsz; HSzjP]. 1765: az én jó Istenem karácsony második napján, gyermekemet egy leánykával megszorítottá [RettE 194] * ~ rendben/renden második alkalommal. 1619: Második renden kiküldött szolgál is, Kegyelmes uram, még meg nem jöve [BTN² 219]. 1733: Az Lovai szolgáló Atyankfia(n)k Instantiajokat Consideralván ... Concludaltuk hogy magok szerint szolgálva(n) egy rendben, második rendb(en) fizeteseek egy egy lotol egy egy mérföldnyire lészen Dnr 15/15 egy szoval egyczer magok szereket tartoznak praestalni, masodczor penzert tartoznak szolgálni [Dés; Jk 436a] * ~ úttal második alkalommal. 1672: első úttal administralt a Fogarasi számtartó Kordovány bíróket no. 105 Masodik úttal administralt Fogarasi Számtartó Uram, Tizen harom kordovánt ... Harmadik úttal administralt ... kordovanyokat 65 [Uti] * (csak) ~ esztendőben (csak) minden második évben, (csak) kétévanként. 1789: A Falu végin második Esztendőben kaszályya [Vadasd MT; Kp II. 25]. 1793/1794: La Bűdős To Nevezetű helyen lévő, és tsak második Esztendőben kaszályható Rét [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 20b] * minden ~ hétben/hétén kéthetenként. 1640: Az zolgalat harmadik hetbe mint masutt de karacson utan mind(en) második hetbe zolgalattiaik [Szászlóna K; GyU 64]. 1666/1681: A holot az Rabok megh felesedenek Varamba(n), minden második heten

rend szerint szolgállyanak [Vh; VhU 337] * minden ~ hónapban kéthavonként. 1765: Vingárdon minden második Hónapban celebráltvan Militaris Computusok, azoknak fel tartására vagy két tyukot vittünk [O.girbó AF; Eszt-Mk Vall. 309].

2. (térben) az elsőként említett után (legközelebb) következő; al doilea, a doua (in spațiu); (räumlich) der/die/das nächstfolgende. 1632: (A csűrös kertben) uagio(n) ket hál tarto. Az edgik Negj Zakastásban Az Masodik hal tartob(an) uagio(n) Pisztrangh igen szamoson [A.porum-bák F; UC 14/38. 191]. 1694/1764: Ezen két részetekének végiben való föld, a Szent Mártoni uton aloll való második berczetekének alyáig [Királyfva K; Told. 26]. 1722: Az második ház(na)k ... bárdolt deszkából álló fa sarkos aijtaja [Algyógy H; Born. XXIXa. 8 Bomemisza János conscr. 1]. 1760: A Második teleken Molduván Gabrilla zsellére lakik Mosa Uram(na)k [Árpástó SzD; BK]. 1761: A második különösön szakasztott Curialis vagyon mindgiárt az patakon túl [Szászvevessződ NK; JHbK LXVIII/1. 207–8]. 1766: ezen második Colonialis Sessioja Déll felől való Vicinussa a' Nyárádra le járo Falu közönséges itato szorossa vagy is utzája [Nyárádtó MT; SLt XLVIII. 16]. 1802: Masodik udvarház ... Az Utzanál bé járo kapu [Mezőrűcs TA; SLev. 1 Somlyai János udvarháza].

Hn. XVII. sz. eleje: Masodik osztásban az patak mellett az vgar [Kisborosnyó Hsz; EHA]. 1644: Az masodik labban (sz) [Káptalan AF; EHA]. 1663: Az masodik oszlásban (sz) [Egrestő KK; EHA]. 1745: A Kapuson a második lábban (sz) [Szentdemeter U; EHA]. 1757: a Pástos Utnál a masodik Labban (sz) [Szentmihály Cs; EHA]. 1774: Martonosi Második Labba (sz) [Gyalu K; EHA]. XIX. sz. eleje: Masodik Polgár föld (sz) [Árpástó SzD; EHA]. 1814: A' Második Fagygyasba (sz) [Pusztakamarás K; EHA]. 1832: Masodik Labban [A.sinfva TA; Borb. II]. 1844: A' második Padban (sz) [Szóvat K; EHA].

Szk: ~ rendbeli. 1679: Masodik rendbeli Házak sındelyezese jó [Uzdisztépér K; TL. Bajomi János inv. 13].

3. azonos nevű uralkodók közül a második; al doilea in rândul domnitorilor cu/purtind același nume; von den gleichnamigen Herrschern der zweite. 1558/XVII. sz. m. f.: valasztattam vala ő felsegektől tudny Illik Izabella kiralne azzontol, es az My kegielmes felseges Vrunktol, az Masodik Janos^a Magyar orzagy es erdely es lengiel orzagy valasztot kyalitol az Nagy banyay arany kamoranak Meg visitalasara [Nsz; MKsz 1896. 294. — ^aJános Zsigmond]. 1567: My masodik Janos ... wdwar hely zekben lakozo fw nepeknek es Lo feyeknek keozeoneteonket es zokot kegielmessegeonket Jrywk [Törzs. fej.]. 1568: Ez Leuel adasesek az my (kegy)elmes vrunknak Masodik Janos kyalynak ... mynekunk kegielmes fayed(elmwnkne)k [Gyf; RLt O]. 1611: Eskevének meg az kolozsváriak második Mátyás királynak, ki is német nemzet volt [Kv; KvE 143 SB]. 1782: Igen dicsőségesen kezdé felséges urunk második József császár [RettE 416]. 1785: Citállyuk második Uladislau Királly Decretumának 1514-ben költ Articulusait [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 17a].

4. egy család azonos nevű tagjai közül a fiatalabbik nemzedékhez tartozó; al doilea din reprezentanți a unei familii cu același nume; von den Familienangehörigen gleichen Namens zu der jüngeren Generation gehörend. 1759: Már szölok a második Bánffy Györgyről, ezen írásom kezdetiben említett Bánffy Dienes atyjáról, ki is Doboka vármegyei főispán volt [RettE 93].

II. htlan nm-ként; ca pron. nehot; als unbestimmtes Pronomen: 1. másik; célalalt; der/die/das andere. 1550: En Kemenj Ferencz jelentem hogy Az Eghez reznak Az kyt Az Reghi (?) chyeteny gabriel Byrt volna berenden hasonfelet eztrig Myhálnak: Megh (e)reztettem Az kep-pen Az My keppen thordan Az fogot Emberek Megh Lel-tek wolph Az Massodyk hassony felet kedigh Az folyo Bechert zalagol Addygh tartom Az Mygh Az Nemes Eztrygy Myhaly kez penzewl En Nekem hwz foryntot le nem tezen [Berend K; BfN VI. 28/2. — L. MNy LXIII, 490 Kemény Ferenc bizonyáglevelé]. 1574: vagion ma-sodik ingual, teőreők varrassal varroth ewst Arannial gazdagon vagion zedetue [Gyf; JHbK XXI/12. 5]. 1668: Egy Rubintos Zomanzos rosa ... Masodik függő fejer Zo-manczos, melyb(en) van egy pellikan fiaival rubint benne 16. gyöngy haro(m) szem [Mk Kapi György inv. 13]. 1805: Második Pár Ökör ... A Tsáko Tsábeli, a Jámbor Hajszbéli [Buza Szd; LLt Csáky-per 124. L. 31].

2. egyik ~ egyik másik; unul ... célalalt; der/die/das eine ... der/die/das andere. 1582: Az ado zedeok Lederer Mihalnak az egik Safar polgarnak kwleon kweleomb wdeokbe Attanak ... f. 1810/79. Eotweos Andras-nak az masodik Safar polgarnak attanak f 991/17 [Kv; Szám. 3/VI. 8 Diósy Gergely not. kezével]. 1585: Az va-rois vegezesse zere(n)t fogattunk 2 barna Sybot fel wdore Eggyk Matyus Benedek fel eztendöre attam(m) f. 3. Ma-sodyk barna Syb louas Jstua(n) fiztettem fel Eztendöre neky f. 3 [Kv; i. h. 3/XXII. 79–80]. 1592: Az vtan esmet ket gyryere kert vala zalogara fl. 4. Az harmat az egyke-re, mellyet arany gyry gyanant vetett úala, de ne(m) Aran-j. Az masodik arany gyry azt egy forinterh vetette vala [UszT]. 1714: Két Bőres Levelek(ne)k való futrálj egyik Zold Barsonnyal s aranj Skofium virágokkal; masodik Viola szín Posztóval [AH 23].

III. mn-i jell-ű haszn-ban; cu valoare adjectivală; in adjektivartigem Gebrauch. 1. azután sorra kerülő, azutáni; care urmează după; nachherig, der/die/das folgende. 1570: Mind az által Enneke(m) wyg tezenek hogy Igaz mosthan (így!) ez zekrwl wegyenek chyak haladekoth Masodik zekre Enys Jsten Seghytseggel era Jerkezem [BesztLt 68 Wermes Lucas Pisthaky a beszti-bíróhoz és hités polgá-raihoz]. 1669: Masodik szék el jöve(n), ésmet az Actor az Inctust proclamaltassa [Dés; Jk]. 1677: a' Vármegyéken és Székeken-is a' processus, a' Táblai processusokhoz ac-commodaltassék, ott-is ha kívánnák a' Causansok egyszer, ad literas, vagy ad humana testimonia ki-bocsáttassanak, második Székig, és akkor Törvény pronunciatassék | A' Ki pedig Nemoban hadgya magát ... a' második Székre minden bizonyásával oly kérszen légyen, hogy többször ki nem bocsáttyák, hanem Törvénye léssen [AC 180, 182].

Szk: ~ *esztendőben*. 1584: Eotweos Leorinchne Katalin vallia fizettem En Smelczar Istuannak egikor Eotwen veder műstot Niolec vedrewel Egy forinton Massodik eztendeoben ... negy vedreuel attam Nekey egy forinton [Kv; Tjk IV/1. 237]. 1588: valamely Mezaros egy ezten-deoben theoserkedik hat Az masodik eztendeoben az a' zemely Mezaros, tellieseg penitentiat tarchon, se Ne vaghasson, vagattasson [Kv; TanJk I/1. 72]. 1693: En azert masodik esztendőbenis mind fottigh az föld ala ta-kartam^a minden művét megh attam(m) [Dés; Jk. — ^aA szó-lól].

2. rangban a legelső után következő; care urmează ime-diat după primul în rang/funcție; im Rang nach dem ersten

folgend | helyettes; locúitor; (stell)vertretend. 1595: Ke-resztúri Christoff az Warmegye fő Ispannya vala itben ... Szentpalj lanosnak az masodik Warmegye Ispanyanak küldete Biro W. Ajandekot [Kv; Szám. 6/XVIIa. 165 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1618: bizonynal írhatom Nagy-ságodnak, hogy Halill pasa nem olyan mazul, mint néme-lyek vélik, hanem igen nagy böcsületbéli ember s második dívánülő vezér [BTN² 246]. 1690: a' közelebb el mult Fejérvári Gyülles alkalmatosságával, második Professort sollicitalo Level ment volt a' Deakok neve alatt boldog emlékezetű Tiszteletes Püspök Ur(am)hoz [Kv; KvRLt]. 1724: Én lévén Második biro a Falub(an), elsőben nékem parantsolt az Fő Strása Mester Vr(am) ő Nga Hopmestere, hogy két szekeret állítsunk [Melegföldvár, SzD; Ks 4. VI. 17 Moldován János (28) jb vall.]. 1760: Második Czéh-mester Blényesi Mihály ... Nagy Márton uram Masodik Latom(ester) [Kv; KCJk 123b]. 1838: Al-Jegyző Somai Lajos aa(na)k hivataláról való lemondását elfogadván helyibe ... második Al-Jegyzőnek substituala eddig valo Archivarius Tussai László aa-t [Dob.; RLt].

Szk: ~ *pap segédlelkész*. 1658: Az Maros Vasarhely fő Papnak hagiok Tallert Nro: 3 ... az Maros Vasarhely Ma-sodik Papnak — Tallert — Nro 3 [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.] * ~ *papság segédlelkész*. 1775: két vagy három nyughatatlan emberek hivatalt adának T. Püspök Boros-nyai L. János Uram(na)k Udvarhelyről ... elis hozák, és így második Papságra esém, melyb(en) nyomorgottam, szenvedtem sok injuriákat ad Annum 55; a' mikoris ... a széki Rfta Ecclesiá(na)k hozzáam való ragaszkodásából esmét vissza hivatattam széki Papságra [ArJk 48–9].

3. másodosztályú minőségű; de calitate a doua; von Qua-lität zweiter Klasse. 1673: maradot a masadik borokból egi általogban kilencz veder [Fog.; Törzs]. 1684: Masodik czipó(na)k való Liszt sax Cub no 10 // Asztali Czipó(na)k való Liszt sax. Cub. no 191 // 1. Köz cziponak való liszt sax. Cub. no 200 [Radnót KK; UtI]. 1688: Liszt ez sze-rent: Első Fejemek való Sax. Cub 8. // második Fejer Sax Cub. 20 [uo.; UtI]. 1717: az első hambarban vagion vám török buza metr 9 1/2 ... Az harmadikban első vám buza metr. 62 ... Az 5dikben masodik vam buza metr 35 [Abafája MT; JHbK XXXIV/20. 3]. 1765: Meg Rostáltat-ván az idej termést elegyes Vad Borsos Livén Let Második Lencse Vad Borsos rosta aly Cub 2 M:3 Rosta Olya Vad Borsos Lencse Cub. 2 M. 3 [Nagybarcsa H; Ks 71/52 Szám.].

4. nemzedékviszonyító jelzőként; ca atribut referitor la generații; als Generationen vergleichendes Attribut: kö-zépnemzedékbéli; din generația de mijloc; aus der mittle-ren Generation. 1600: Az az hogy Sima Marton az Alperes Aszonnak vra, es az en apam Masodik Sima Balas eggiek voltak ketten, egy atiatul aniatul valok [UszT 15/85].

Nagy valószínűséggel ide sorolhatók még a köv. adalékok is: 1639: masa-dik Gyor Kovats ur(am) [Mv; MvRLt]. 1760: Masodik Néhai Torotzkózi [Msz; Jltb IX/41].

5. ~ *unokagyermek* másodunokatestvér; vär de-al doilea; Vetter/Basc zweiten Grades. 1767/1781: Togyer is az ő Familiájából nékie közel valo Attyafia (: nem emlékezem bizonyosan réá :) első vagy második Unoka Gyermek Attyafiának mondottaé [Kisfenes TA; JHbK LII/4. 108]. 1799: az első Exponensnek nagy annya volt Dálnoki Má-ria ... a' második Exponensnek ... Nagy annya volt Dal-noki Éva, mind ketten Dálnoki Dánielnek Leányai, és így

tudom bizonyosan, hogy ezen két Exponensek egymás közt második Unoka Gyermekek, és valóságos Dálnokianus Succesorok [Dés; Ks 79 Dési ház pere 159].

◊ **Szk:** ~ *gyermekségre jut* elesett öregségre jut; a trăi a doua copilărie; ins hilfsbedürftige Alter gelangen/geraten. 1745: a Természet Törvénye azt tartja, hogy az Apákat és Anyákat a fiak és Leányok örög Attjokat és Annjokat második gyermekségre jutván és meg njavalyásodván, tartásák és táplállyák [Torda; TJKt II. 76].

IV. fn-i jell-ű haszn-ban; cu valoare substantivală; substantivisch gebraucht. 1. (sorrendben) az első után következő személy v. dolog; al doilea, a doua; in der Reihe der/die/das Zweite. 1609: Elseo tal Etek Laska ... Masodik tehen bel Belt vetetem d. 7 [Kv; Szám. 12b/IV. 425]. 1628/1635: Mas egj ladaba(n) ualo Fejer ruhak: Egj uegh kamoka hjmmel zótt kender vazon. Masodik, harmadik negyedik szjnten ollia(n) [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen inv.]. 1637: vagyon ismet előtt eczetes atalagh, az első urnas nr. 26 ... második 28 vedres feligh, harmadik huszonegy vedres tele [UF I, 400]. 1662: vöttem ez igéket fel: mellyeket megmagyarázván, három tanúságot hoztam ki. Az első el is végeztem, a másodikhoz is hozzáfogtam vala [SKr 700]. 1757: Déva Várossán esztendőben esendő három rendbéli Sokadalmaknak ... Szabados folytatási usus szerént egyszersmind terminaltattak, ugymint Az Első: Sz. Filep, és Szent Jakab napjára. Második: Maria Magdolna Aszony napjára. Harmadik: Szent Lukács Evangelista napjára [Déva; Ks 101]. 1765: Ez a Nábrádi István jó, emberséges ember feleségéstől, ki is második, mert az első Szilvási leány volt, e pedig Tomya Rebeka [RettE 184]. 1794: A Pendens fructus két féle lévén az elsőhez számláltatik a fű, a másodikhoz tartozik a vetés, és szőlő a mi pedig a másodikat nézi, ebből ... egy negyed rész a Nagyságának ... itéltetik [Kv; JHb XX/40. 3]. 1804: az első nyilat adtuk ... Mohai Lászlónénak, a másodikat ... Rutkai Joseffnének [Marossztimre AF; DobLev. IV/874. 14a].

2. egyik ~ egyik ... másik dolog; unul altul; der/die/das Eine der/die/das Andere. 1610: melj marha eggik egj Barna keseli, az masodik egi szeoke [UszT 4. 8a]. 1694: Ajtó ... meljnek is alsó és felső küszöbi s az egjgik melljéke, faragott kövek-ből valók; de a' masodik fá-ból való [Borberek AF; Bfr néhai ifj. Bálpataki János urb.]. 1730: (A hordókról) aszt tudom mondani edgyikből karácsonbais Pünkestbeis az o borakat töltettük meg, az másadikat ... a Nagysága bontotta fel és vétetet belolle [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 24].

3. rangban közvetlenül az első után következő személy; persoană care urmează imediat după primul în rang; im Rang unmittelbar nach der ersten folgende Person. 1670: Az kapucsit is tegnap hozák be s ma lón szemben urunk vele ... Mástul nem hozott levelet, hanem csak az kajmekámtul Belső embernek mondják, oda be az kajmekám előtt az császár kapucsiai között is másodiknak mondják [TML V, 128 Székely László Teleki Mihályhoz].

másodikszor 1. másodsor; a doua oară; zum zweiten Mal. 1753: mikor masadikszor itt az also falu vegin küll az porgolát kapun fejül meg fogák ... Csiki Jánost ott voltam | Tisztarto Uramat mikor masadikszor be hoztak, az kapun kívül az Ország Utyán le ütettek volt az földre [Marossztygyörgy MT; Ks 48. 67. 31]. 1792: meg halálózván az Aszszony ugy fogta s epitette^a másodikszor

hogy Szánto Drusiánnát el vette [Ne/Elekes AF; DobLev. IV/703. — ^aMagyarosi Beniamin a szóban forgó szőlőt]. 1793: Pálfi Uram Buzdan még a török buzát se kapáltatta ki másodikszor, most kinlodik véle [Drassó AF; GyL gr. Lázár János lev.]. 1805: hallottam hogy másodikszor a' szolgájától Török Tamástól meg viselősödött [F.csemáton Hsz; HSzjP Bölöni György (65) gy. kat. vall.].

2. egyszerűsöbbségenlegelőbb ~ először másodsor; prima oară ... a doua oară; erstens ... zweitens. 1737: az captivus ... két szombaton, elsőben ötven palczával, másodikszor 33mal meg paltzáztassék a Piaczon in exemplu(m) itiltetett [Torda; TJKt I. 134]. 1847: (Az) ily módon kirótt pénzt nálunk legelőbb Sojt Juonutz, másodikszor Szirb Todor, harmadikszor pedig Gligor Todor szedték fel, s gyűjtötték össze a falusi emberektől | Varga Katalin, amint hallottam, egyszer csak egyedül járt Bécsbe, másodikszor pedig egy bucsumi emberrel [VKp 254, 259].

másodikszori másodsor; pentru a doua oară; zweimalig. 1756: Kerekes Gjörnek ... másodikszori Lakodalmára adtam Elegj buzat ... 3 köből [Kiskend KK; Ks 71/52 Szám.]. 1776: másodikszori útásával a paltzámnak nagyob végét ismét meg út [Nyárádszbenedek MT; Told. 28]. 1785: a' második szeri el veszésit ... jelentette nékem [Gálfva MT; Sár.].

másodízben második alkalommal; (pentru) a doua oară; zum zweiten Mal. 1756: Másod izben ... öt szekér ment Kolosvárra [Gemyeszeg MT; TGsz 51]. 1770: (A malmot) mingyárt joval alább vétette, és corrigáltatta ... még annak utannais ismét másod izbenis igazította s alább vétette eő Nga uj málmát [Kük.; JHb LXVII. 90]. 1847: másod izben terével jöttek haza felé [K; KLev.].

másodízbeni másodsor; a doua oară; zweimalig. 1847: tudom, hogy másodízbeni nálam járása alkalmával Varga Katalin Zsurka luonutz és Tuhutz Ávrám nevezetű erdőgomyikokat a templom előtt megtámadta [VKp 226].

másodlás aszútörkölyre felöntött borból v. mustból készült bor; vin (făcut) din tescovină; Treber/Nachwein. 1755: Aszu szőlő másodlást és muskotálly borokat hordottak el ennyit [M.igen AF; TGsz 35].

Vö. a másolás címszóval.

másodliszt másodosztályú liszt; făină de calitate a doua; Mehl zweiter Klasse. 1859: 25 lb. kiráj Liszt 3 f. 25 lb. Másad Liszt 2 f [Kv; Újf. 1].

másodmagára a szóban forgó személyre egy másik személlyel együtt; (el) cu încă cineva, in doi; zu zweit, selbänder. 1585: Mente(m) vywarba Gubernator vramhoz a' Jobagiok dolgabol keoltootem Masod magamra d. 75 [Kv; Szám. 3/XVI. 40]. 1591: Az feyedelem Madarazzanak Masod Magara attam Itelere Italara f — d 16 [Kv; i. h. 5/X. 19].

másodmagával 1. a szóban forgó személy egy másik személlyel együtt; el împreună cu cineva; zu Zweit/zweien. 1573: Azomba leo Be Somogy Istwan oda Maszod Magawal leh wl | mykora oda leot Be Somogy Istwan Maszod Magawal Ittas szabasw volt [Kv; TJK III/3. 305–6]. 1591: Sardi Janos ... vallia, Engemet az tanacz kwlede

Bomemizza Gergelihez zalagert masod magammal [Kv; Tjk V/1. 65]. 1604: ketten latok ... hagi ... fazakas palne masod magawal nagi Terhet wizen wolt el az görfi Janos hazatol ... feyeken wizik wolt [Keresztúrfva U; UszT 77c]. 1621: Az gialog hadnagioknak masod magokal attam hust lib. 3 [Kv; Szám. 15b/IX. 50]. 1737: 6 kegyelme Nagy Bócsülettél Apro Szentek napyan masodmagával fel jöve [Somlyó Cs; ApL 2 Lestyán János Apor Péternéhez]. 1753: láttam ... hogy patontz Ignát másad magával ... három lovakat hoztanak Lupsa felől [Grohot H; Ks 80. 40/5 Román Ignát (28) jb vall.]. 1774: engemet vin fel másod magammal Rákosi László Uram szekeren [Martonfva Hsz; HSzjP Joh. Dragamér (60) zs vall.]. 1799: Székely Márton Ő kglmének másad magával el kellett menniek Tordára [Torockó; TLev. 5]. 1831: reggel virattakor láttalak Tégedet Abelnél a Fogadosnál, hogy másod magaddal ... a Tornácsba itál [Dés; DLt 332. 13].

Szk: ~ megesküszik. 1610: az Actornak masod magauval kel meg eskennj hogi az melj Njomot az karachion falj hatarban vitték az az Njom az eö eökre Njoma volt [UszT 46d]. 1637: ha kiuantatik megh eskeszik masod magaval rajta [Mv; MvLt 291. 108b] * hol másod, hol harmadmagával. 1769/1778: Bánffy György Vr ő Nagysága, mindenkor Télben, és Nyárban Jobbágyait, s nevezetesen tégedet, minden Héten, azon egy Háztol, hol másod, hol harmad magaddal hajtott é ki a rabotás Szolgálatra, és az annyi napi rabotában imputáltatik é ? a' mennyi Sze-mély dolgozott, vagy nem? [Kv; BfN DDD. 4 vk].

2. terhesen; gravidá; schwanger. 1705: Mikor feleségül el vőtte masod magaval volt, meg csalt engemet hozzam jövén ... Deliberatum Kovacs Ersik magais meg vallya hogy ő ne(m) egyedül volt mikor az Urahoz ment, azért tölle mint paraznatol a sz. szék Nagy Martont divortiallya et ad secunda vota transmittiallya a menyecsket vincuallallya [SzJk 350].

Szk: ~ vesz terhesen feleségül vesz. 1570: Zathmary Janos, Azt vallya, hogy hallotta Mwrsal ferencz attyafi-aytul hogy terhes volt az elseo felesége mykor veotte es thwduan veotte | Catalin Zas lwkachne Azt vallya, hogy Mykor Mwrsal ferench Eleosser megh hazaswlt volt hal-lotta hogy Massod Magawal veotte volna az leant [Kv; Tjk III/2. 123].

másodnap 1. másnap; a doua zi; der nächste/folgende Tag. 1570: Zakach Peter vallya ... Latta aztis hogy az Za-bo Janosne leannya bokretat hordozot Nala Es az Trombitast kereste vele Maszod nap latta vgian azon bokretat az Trom-bitas Zwegeben [Kv; Tjk III/2. 21]. 1590: Jango Gaspar az taglaskor az en Jobbagio(m) swuegeth fel weotte ... ma-sod nap az borra be itta [Gyerőmonostor K; KP]. 1604: az mely nap haza jeouenek, egy gyermek louat hoza az Georgy Peter zolgajais egy kacholat; Az vtan masod nap holuál azt mo(n)da Berkezi Mihaly hogy ne kereskednek az mj Teórek Janos batiank penzeuél [UszT 18/144 Mi-chael Fanchialy de Ilke lib. vall.]. 1702: mikor Istenben el nyugot Palfi Ferencz u(r)at el nyujtottak vala, beteges leven masod nap mehetek oda, a' nyujtó padon feküt a' szegeny Batjam még koporsoja sem volt [Tordátfva U; Pf]. 1720: az Bolgarok dolga végett Conflualnunk kell itt Vinczen, masod nap penig két Criminalis Causa fog ugyan itt agitaltatni [Alvinc AF; Ks 95 Gillyén Dániel lev.].

2. a második napon; in ziua a doua; am nächsten/folgen-den Tag. 1589: Az Olah keouetekre ualo keoltsegh. Va-

czorara ueottem Elseo nap Harom sos vizat 13 pinzest Egi wrwt d. 18 ... masodnap Negi pinzes potikat d. 44 ... Negied nap Ebedre ueottem ... lkrat d. 10 [Kv; Szám. 4/X. 45]. 1592: az Tanachj haz vdwaraban az meli fakat hor-dattanak vala az irtot erdőbeól fizettem 5 legennek egi napra f 0 d 40 Masod Nap vagtak harman ... f 0 d 21 Harmad napan vagattam Zakmaniba(n) f 0 d 27 [Kv; h. 5/XIV. 138 Eppel Péter sp kezével].

Szk: *masod avagly/vagy harmadnap*. 1585: im el uittem uólt haza az ladat es nem esmertem semmi bantast az ladanak de mikoron masod a uagy harmad nap meg nytottam uolna az ladat ... tehat az Erzeny (!) ... nem ugy találtam az mint en be raktam [Kv; Tjk IV/1. 490]. 1591 k.: Thudom hogy az Simo Janos hazanal leon az me-niegzeo de Jsmet masod vagy harmad nap mindgiarast Jsmet az Georgy Vra(m) hazaba(n) vissza szalla^a [UszT. — ^aFazakas Lukaczi] * minden ~. 1823–1830: A piaca^a szép tágas, minden másodnap hetivásár vagyon [FogE 194. — ^aLipsének].

3. ~on a. másnap; a doua zi; der nächste/folgende Tag. 1569: Apolína Rta Michaelis Jspan fassa est ... Masod napon penig oda Joue az Beke gergel Annja [Kv; Tjk III/1. 245]. 1580: Masod napon ki menenk az zena fw ozlany [M.palatka K; JHbK XIII. 29]. 1599: Ezen Jelen walo 1599 eztendeoben nagy kedden Rekeztettem be egy tehenemeth hazam mellett ... Annak Vtanna masod napon Nagy Zeredan ... nekem futamek es egy bottal verni kezde [UszT 14/41]. 1604: kertwk s keretwk azt az tiz diznot teoruenjre es kezesre, de semmi keppen megh ne(m) adak, ne(m) leott mitt teonnwnk az tizetis megh talaltuk feleolle mj akkoris kezest attunk volna teor-ueinjre masod napon Zent marto(n) napan Czeoteorteo-keon ... de akkoris megh ne(m) adak [i. h. 18/59]. 1677: a' Sententiaikat az Itiöl Mestereknel ha eodem die nem prohibeallyák, masod napon kiadhattyák [AC 180]. — b. a második napon; in ziua a doua; am nächsten/fol-genden Tage. 1592: Jutanak az zallas oztok ... attam B. Vram akarattiaabol etelekre italokra Niolechid magokra, Elseo napon f 0 d 60 Masod naponis f 0 d 60 [Kv; Szám. 5/XIV. 164 Eppel Péter sp kezével]. 1625: Vrunk eo felge Aszonyunknak eo felgenek egy betegh leany Aszszonyat hagyvan nallunk keoltoottunk reajok Elseo nap ... d 75. masodnaponnis f. 2/47 harmadnapianis f. 2/34 [Kv; i. h. 16/XXVII. 9].

4. ~ig másnapig; pînă a doua zi; bis zum nächsten/fol-genden Tag. 1597: az mikor ferencz deak az kaptalan oda vezzedre hoza Akar vala az kaptalan exequalny ... zolank, mind ferencz deaknak s mind az Captalannok, varakoznanak az executational masod napig, talam addeg Thwri Andrasne Azzonyomis vagy embere el irkeznak [Vessződ NK; JHb XXIII/3].

5. ~ra másnapra; la a doua zi; auf den nächsten/folgen-den Tag. 1562: Másodnapra Budában minden rendbeli em-bernek fegyverét elszedvén, Isabella királyné asszonyt, Fráter Györgyöt és Petruit Pétert minden vitézlő népével öszve fegyver nélkül szarakari módjára Budából kiküldé, és a várost mind Pesttel öszve magának elfoglalá [ETA I. 14 BS]. 1653: Másod napra én is úgy igyekezém, hogy dolgaimat elrendelvén és jó móddal hagyván, csak másodmagammal elésieték [i. h. 134 NSz]. 1662: Fogthűy János ... a nemesség között csak előbukkanván, előárccal az földre esék, fogattatván, kiviteték, és soha többé egy sza-vát sem vehetvén, másodnapra megholt vala [SKR 516–7].

Szk: ~ra kelvén. 1639: estve fele monda Beczki Andras, legietek vesztegh itt Sogor, enis maid be jövők csiai nyulazni megiek, eő penigh be nem jöve, hanem masodnapra kelve(n) latok hagi sohonna(n) senki nem gazdalkodik s — mi el jövenk onna(n) [Kiskerek AF; JHb XXVI. 16]. 1660: Másodnapra kelvén, Szejdi pasa táborostól felkelvén ... hadaival reggel reamenvén hirtelenséggel Rákóczi fejedelem táborára, megveré [Kv; KvE 182 LJ].

6. ~ján a. vmely ünnep második napján; in a doua zi a unei sărbători; am zweiten Tag irgendeiner Feier. 1560: My Thomori Cristoph adom emlekezetre az en leuelem Altal hogy en kozaruarat^a zenth kataryn azzon Masod napian az nehay kozaruari geywrgyne ... es az mostani feryewel Bomemisza Janos vrammal megh Jgienesulesbol Tewtem Jlyen vegezest [SLt DE. 2. — "SzD]. 1569: Ez leuely költ szechbe pwnköst masod napyan An(n)o do(mi)ni 1569 [Szécs Sz; WLt]. 1570: Zygartho Myhal, Es Janos deak felperesek Byzonsagy Brassay Anbruzne alperes ellen Zombaton zent Janos Massod napian, Besterchey Gergh Elewth [Kv; Tjk III/2. 49]. 1572: Ez leuel költ szülkerekén^a Karachion Másod Napyan 1572 [BesztLt 3717. — "SzD]. 1606: ez mostani 1606. eztendeóban Pünkest masod napia(n) [UszT 20/31]. 1696: husvét másod napján reggeli Praedica(ti)o alatt az Feleségem nagy hirtelenséggel a Pleuritishen igen nehezen meg betegedék [Gernyeszeg MT; BK. Kemény János Bethlen Gergelyhez és Elekhez]. — b. vmilyen esemény/történés második napján; in ziua a doua a unui eveniment; am zweiten Tage irgendeines Ereignisses/Geschehens. 1597: ez varossy embernek az marhara zabad legie(n) az sokadalom napian megh arlly meg adwan az Zentmiklos penzet rea, de az vasarol az nap el ne vigie, hanem az sokadalom masod napian hazahoz vitethesse [Kv; TanJk I/1. 298]. 1618: oly ember volt, hogy azon nagy hirtelen mindjárt alpénzt csinált ő maga, és megelegyítette az császár jó oszporájával, melyet mindjárt csak az pénziadásnak másodnapján megkapának rajta és ... fejét vevék [BTN² 377]. 1736: Már most másod napján^a nem nevezték tovább vőlegénynek és menyasszonynak őket, hanem ujházásoknak, ugy is ittanak egésségekért [MetTr 389. — "A lakodalom második napján]. — c. a rákövetkező napon; in ziua următoare; am darauffolgenden Tage. 1629: Varga Miklossal kesere el menue(n) Zabo Janoshoz olykor hogy talam masod napian reggel megh holt [Kv; Tjk VII/3. 35].

7. ~jára vmely ünnep második napjára; la a doua zi a unei sărbători; auf den zweiten Tag irgendeiner Feier. 1586: Huswet masod Napiara adatnak az Vraim az püska Targyihoz 3 szing kamfot (?) f. 1 d. 95 ... Pünkosd Masod Napiara adanak Jsmet ... 1 1/2 szing Saiait ... f. 1 d. 87 [Kv; Szám. 3/XXVII. 12–3]. 1616: Janos deak Vramis ... megh igfre adni az Jeowendeó Pünkeöst masodnapia [Mikefva KK; Berz. 3. 53/1].

másodosztályú másodrendű minőségű; de calitate a doua; von zweitklassiger Qualität. 1864: Orótás ez régentén erdős hely levén a birtokosság köz meg egyezésből fel osztotta, ki irtotta innen nevezetik orótásnak jelenleg másad osztalju kaszálo [Szkz; Pesty, MgHnt 57, 331a].

másodrendbeli I. mn másodszeri; (pentru) a doua oară; zweitmalig. 1794: midőn a Tiszt Vrak az Nyilakat ki osztották, ekkor T Szanto Sandor vr 's az több Sárdi és Borebeki részen levő possessorok magokat károsoknak látván

nyiljakhoz nem is nyultak, sőt ki ki maga embereinek meg is hagyta, hogy azon nyilhaz mig masod rendbeli esketést nem vitetnek veghez, ne is nyuljanak [M.bagó AF; Dob-Lev. IV/734. 8b]. 1809: ezennel meg hagyatik Kegyelmeteknek, hogy a Tyrokok, melyek ezen masod rendbeli repartitiobol Kegyelmetekre estenek, minél hamarabb allitsák ki [UszLt ComGub. 1668 a gub. Usz-hez]. 1830: A masod rendbeli fogdosáshoz^a vágta el az ujjait [K; KLev. — "Katonafogáskor].

II. fn-i jellű haszn-ban; cu valoare substantivală; substantivartig gebraucht: második csoportbeli dolog; lucru din grupa a doua; Sache aus der zweiten Gruppe. 1847: nála^a találtattak Varga Katának kétrendbeli irományai, melyek közül az egyikben írja, hogy a szolgabírói rendelt iránt engedelmességgel viseltetni az embereknek meg nem engedi, a másodrendbeliek pedig nyugtatványok [VKp 294. — "A szb-nál].

másodrendben másodszerre; pentru a doua oară; zum zweiten Male. 1619: az kapitán pasa az tengerről hozott nyereségből vive ki az császárnak ajándékot ... Első sereg az jancsárság ... Másodrendben az csezareai szemjének, kik azok is az hadban voltak. Harmadrendben hét szekér, azokban egynehány leopárd, egyéb drága marhák [BTN² 377]. 1735: Az özvegy Aszszonyok masod rendben(en) tartoznak Ferfi Straszat adni [Dés; Jk 456a]. 1753/1781: Galgai Rátz Kristina Aszszony ... B. Branyitskai Imre^a eő Nagyságához ment masod rendben férjhez [JHb LXXI/3. 191 vk. — "Előtte kimaradhatott: Jósika]. 1849: Krizsán Máriszó Sándini sebésznel szolgálgván, masod rendbe arra szőlított fel, hogy szálláson ... neki helyet adnék [Kv; Vég. Vall. 3 Kelemen Béni vall.].

másodszi^a ? gyérszi^a; sită rară; grobes Sieb. 1771: Gyakor szita 1. Másod szita 1. Harmad szita 1 [Katona K; Born. VI. 7].

másodszer 1. második alkalommal, másodízben; pentru a doua oară; zum zweiten Mal. 1561: Ha penig leg'en a uag' fnas, elozet etwen penzel masodszor egy forintal harmadszor kettowel bwnitettesek^a [Kv; ÖCART. — "Részegségért]. 1578: Meg értettek ... eo kegmek my nemő gyalazat esset legie(n) eo kegmek Byro vramon ... az varos proccatori altal melto bwnitetessel procedallianak ellene ha penigh az Teorwenyre elő nem leo, massodszor harmadzor ideztesse rea [Kv; TanJk V/3. 173b]. 1595: Előzer Safalui fer(encz) előze vezet vala az Gergelj Albertne fiaual Masodzer az Kapus hegien mo(n)dotta vala hogy vallaz fere(n)cz kit soha ne(m) vallottal [UszT 10/44]. 1597: Masodzer esmet el hyúa ugia(n) az A [i. h. 12/36 Jacobus Sima de S. Kiraly fej. jb vall.]. 1632: engem ketszeris küldöttek el egisz az lovat hozza(m) fel Zakmari Palnak, masodszor az keőpeőniegett altal vetejett [Mv; MvLt 290. 79]. 1730: másodszer jöve Mihálc Jstván Uram bé másokkal edgyütt [Altörja Hsz; Borb. I Danka Lászlóné Jlona (40) ns vall.]. 1785: Másattzor indultam Ádámosra [Kv; Pk 7]. 1810: Én az másadtzor öntött Harangrol ... nem tettem tudositást [Aranyosrákos TA; Pk 7].

Szk: egyszer (is) ... ~ (is). 1595: Ez Iden az wy Jozagbany laktwnkba(n), Jartunkba(n) Igazgatasunkbany egyzeris mazódzoris (!) keolteotunk, f 4 d 73 [Kv; Szám. 6/XV. 101]. 1759: a' miolta én Biro vagyok nem igen sok hasznót hajtott, sokat járván széjel ... egyszer egy

egész hetett, masadszor pedig 4. vagy 5. napot mulatott otthon [Marosludas TA; TKI].

2. másodsorban, másodjára; in al doilea rînd; zweitens. 1570: Bwday Thamas Es Eothwhes Janos cheh mesterek Bizonsagi, Eothwhes pal Ellen, hogy Egez cheh mywelte az Bwntetest, Eothwhes palon, Masodzor Eothwhes Pal az Ew engedetlenkezgen mywelte azt hogy az chehbel hi vonta Magath [Kv; Tjk III/2. 1]. 1580: Masodzor vegeztek hogy mykor felestökemre le wlnek Az mywessek, Tehagh fel oranal towab ot ne wlylenek hane(m) mingyart egyek es az munkahoz kezgienek ismek [Kv; TanJk V/3. 314b]. 1587: Masodzor kiuanuik aztis Nagodtül hog az portust ug jpi-tesse meg Nagod hog az hajosoknak az kj rakodásban karok ... ne essek [GyK. A dési cellérek végezése Gyulafi Lászlóval]. 1603: Tetczyk azért az theorwennek hogy elseoben lo farkon megh hordoztassék, masodzor hew fogtawal megh fogdosatassék es annak vithana helyere ki vitetessék es kerekben teoretessék [Kv; Tjk VI/1. 657]. 1793: Üdösbbs Bartok András kére arra, hogy ... elsőben visgálnok és itélnök meg az ennek előtte tett kárt buzájába ... és másadszor az akkori ujjár kár tételtis [Toroc-kó; Bosla]. 1797: Először Egy Nobilitáris Curia ... Másadsz-szar Buza(vetes)nek való Szanto Földek ... Harmadszar Török buza földek Hatadszar a Ház hűján találtattak [M.igen AF; DobLev. IV/777]. 1803: az Úvesenésnél méltotasson admoneáltatni, hogy ... a pénzt meg fizessék ... Másadszor műnketis méltóztassan tudositani hogy menyire légyen gondunk által küldeni innen [Ebesfva; Pk 4].

másodszori (időrendben) második; al doilea; zweitmalig. 1595: Az masodzory keoteozesre ment 4 napszam | Azzoniuunknak eoreg Azzoniuunkal masodzory i letében keolt enny Tehen hus [Kv; Szám. 6/XIII. 13, 6/XVI. 85]. 1699: Sos Annokot ... Mátkájátul el szakasztvá(n) másodszori mátkaságra néki szabadságot engedének [SzJk 321]. 1745: ezen masadztori teledetiért ... kényszeriti vala hogy meg fogja Csimponjer Davidot [Kersec H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1761: Nem egész örömel értettük Nadasdi Causánk masodztari Fatalitásis hogj corruallattak [Cege SzD; WassLt Wass Miklós kezével]. 1765: ha a férje másodszori vétkebenis véle lakik, ugy nem áthat a fejére, de vice versa midőn a férfi nős paráznaságban incurral arrol a Törvény halgat [Torda; TJkT V. 280]. 1785: másáztარი el indulasamkor vettem vol Kolosvárrat ... egy véka zabat pro Dr 40 [Kv; Pk 7]. 1798: egy zálogos Sessiot ... édes asszany Anykok masodszori férjhez metetele után kibocsátot [M.déllő TA; DobLev. IV/802. 1b]. 1817: másodszori Férhez metetele [M; MvLev.].

Szk: mind az előbbzöri ... mind a ~. 1748: mind az előbbzöri s mind a' másodszöri Feleségétöl hány gyermekei voltak [Aranyosrákos TA; LLt].

Ha. 1779: másadszori [Csicsómihályfva SzD; LLt 34/16]. 1830: masadszori [Alamor AF; TL]. 1835: másdszori [Kv; ÖCLev].

másodtörökbúza másodosztályú törökbúza; porumb de calitate a doua; zweitklassiger Mais. 1847: ugy szintén Déllőre! ... az 50. véka szép törökbuzátis jól ki mérve — és a ' 6. véka másodtörökbuzát is által hozatni parancsolja meg [Csapó KK; DobLev. V/1265].

másodúttal másodízben, másodsor; pentru a doua oară; zum zweiten Mal. 1570: Jloná Zas Gergneh ... vallya

Maszod vttal egy kezkenot vythh neky, es Kardos penzt adot az leannak | Zabo Janosne orsolia ... aztis hal-lota hogy Maszod vthl my kor az hazat ely akarya volt cherelny ... Az kor is tyltia volt |Kv; TjK III/2. 38, 196|. 1588: Az War Megye Jspanok Masod uttall hogy hatar Jarmy Jottenek volt voltanak en nallam estwere |Kv; Szám. 4/III. 27-8|. 1592: Eiseöbe hogi be iedöwenek az Jobba-giok zena hordani nem horthatanak az esedö miat Masod vittalis iedöwenek be akkoris chiak ketczor hozhattak zenat ... Harmad vittal hog' be iedöttek, hat nap hoztak az Varos kertebe ... f 2 d 52 |Kv; i. h. 5/XIV. 174 Eppel Péter sp kezévell|. 1653: Masod uttall esmét tfz ezer rabot küldtek haza |ETA I, 79 NSz|. 1728: másod uttall tovább ketele-nített ott mulatni |Dés; JK|.

másodúttali másodszori; al doilea; zweitmälig. 1595: Az masod útolý hiazassatol fogwa eddig letz zeget attúnk 832 [Kv; Szám. 6/XIII. 43].

másol¹ megmásít; a modifica/schimba; (ab)ändern.
 1611: dirinczele egy wles auagy haz helyet Keopeczy Janos Vram, Orban Lorinczteol ... ada Keopeczy Janos wram Orban Lorincznek, egy darab szanto feoldet ha ualamellyk fel ezt az dirinczet megh masolna uagy masolni akama az maradgion fl. 25 [Mv; BáIlt 90], 1793: a' fellyebb irt Személyek kötelezek magokat, hogy a' Csokai Filialis Ekkliának azon földhöz semmi része, és jurisdictioja ne légyen, ha pedig ... ígéretekét másol-ni akarnák magok és Posteritassok Articularis poe-na alatt kényszeríttethessenek [MMatr. 91], 1838: Evi-ctiotis válolának költsönösön magokra ... hogy édgýik a masikot azon örökségben meg tartják s oltalmazzák 12 ezüst forint vinculum alatt oly moddal, hogy az állo fel a' másolni kívánon vagj háboriton mind annyiszor valahányszor meg vetessen s vétethessen [Bözöd U; Borb. II Bözödi Sebestyén Dániel székely nemes kezé-vel].

másol² szk-ban; in constructiui; in Wortkonstruktion: ~*n* való másolás (aszútörkölyre felöntött borból v. mustból készült bor) székfésére szolgál; bun pentru făcutul vinului din tescovina; zur Zubereitung des Nach/Treberweins dienend. 1656: lisztesház Padlása mind aloi felüli deszka ... Vagyon Egy üres hordo, masalni való [Fg.; UF II, 100].

másolat 1. copie; Kopie, Abschrift. 1833: a' Matriculálnak másolatyai ... a Püspöki Levél Tárbá be küldettesenek [Vaja M; HbEk]. **1836:** A' kötelező Levél másolatja Taxája dr 12 [Ne; DobLev. V/1217]. **1847:** Amint itti másolatából is látni lehet, panaszos verseket írtam, melyekben sorsomat rajzoltam le [VKp 176].

2. *ban* in copie; in Abschrift. 1836: elé mutattak nekünk egy Contractust másolatban [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1843: ezeknek igazolására beadják ... ezen jegyzőkönyvhöz mellékelte ... egyezményt másolatba, néhai gróf Haller Gábor úr öccsellenciájának rendelését, hasonlólag másolatba [VKP 128].

Szk: valóságos ~ban. 1847: Méltóságos főispány, liberális báró Bánffy Miklós úr önnagyságának ... hozzám intézni méltóztatott rendeletét a maga valóságos másolatába alázatosan idemellékelve ... vagyok bátor ... közölni [VKp 180].

másolatbeli másolatban lévő; (care este) in copie; in Abschrift befindlich. 1844: ide mellékelt másolatbali egyezmény [Kissolymos U; Márkos lev.].

másolati másolatban lévő; (care este) in copie; in Abschrift befindlich. 1850 k.: a A alatti másolati kötévelből láthatólag NÉnyedi Kora Juonnal és Szelesán Viduval léptem ... egyezményre [Ne; DobLev. V/1327 Dobolyi Bálint a városi tanácshoz].

másolatos másolatban levő; (care este) in copie; in Abschrift befindlich. 1847: (A szolgabíró) nyomozza ki azt, ha vajon ... Varga Katalin nem követett-e el oly bűntényt, melyért büntetőkereset alá vetetése szükséges lenne, és ezen kinyomozást ... küldje is be, másolatos közlése mellett [VKp 180–1].

másolhatatlan megmásíthatatlan: irevocabil, de neschimbat; unabänderlich. 1711/1815: hogy idegenség ne származzék közinkben, Tettünk ötsém Szalántzi Gábor Urral ilyen másolhatatlan örökös cserét [Meggyes; HG Bethlen lev.]. 1843: Mi alol irtak léptünk egy más között a' következő másolhatatlan edgyezésre [Nagylak AF; DobLev. V/1248].

másolhatatlanság megmásíthatatlanság; irevocabilitate; Unabänderlichkeit. 1837: Melly költsónós edgyezkedés igazságáról, hitelességéről és másolhatatlanságáról bizonyyságot tészünk [Dés; BetLt 5].

másoló-kád sörkészítéshez használt (árpaáztató) kád; cadă folosită la fermentarea berii; Bottich zum Beizen der Gerste beim Bierbrauen. 1837: a Serháznak a leg nevezetesebb requisitumi a Serfőző üst, szárázto, másalo nagy kád, és Hűtő [Kv; KmULev. 2]. 1838: A Ser és pálinka főző házhoz Inventáltattván, ezekben transponáltatnak 1 Serfőző réz nagy üst ... Az üst mellett lévő nagy másolo kád négy vas abrantsokkal [Km; i. h.].

másrészről szk-ban; in constructii; in Wortkonstruction: egyrésztől ~ a. egyfelől másfelől; pe de o parte pe de altă parte; einerseits ander(er)seits. 1568: Az wytezlew Tholdalagy Andras eo fel: Assessora egy Reszreol, Maas Rezreol penyg Zekel Janos My eleottewunk ... Illyen zerzest es wegezest teonek [Gyf; BfN 54/6]. 1594: Mikoron my gywlteónk volna wylakra ... Crazna varmegyeben, vgy myntt keöz Birak, egy Rizreol az Nehay megh holt Bathori Eleknek perechenyinek megh maratod Eözwegy felessege Jakczy Anna Azzony, es fia Bathori Gaspar akarathyikbol es hywassokkal, mas Rezreol penighlen Zilagy Barbara Azzony akarathyabol es hywassabol ... nemynemeo egyenetlensegnek el igazitasuert [WLi]. 1611: iöuenek mü előnkben egy reszről ... Zekel Miklos, mas reszről ... Kapcza peter [Várdotfva Cs; LLt Fasc. 155]. 1614: Hiuanak minket Egienleö Akaratbol Kiraly Uchaban, Az mi Bizodalmas Vrunk, Chyszar Istuan Egi reszreol, mas Reszreol somliay fazakas Mihaly [Kv; RDL I. 95]. 1751: Jelen lévően mi előttünk egy részről ... Mlgs Groff Toldalagi László Ur(am) cö Nga; más részről Testvér öttse Mlgs Groff Toldalagi Pál úrfi cö Nga [Koronka MT; Told. 31/4]. 1794: jelen lévően ... Biro Mihály cö kigyelme egy reszről, mas reszről Tolvaj István cö kigyelme, kik között ... lön ily megegyezés és

alkalom [Egerbegy TA; Tolvaly lev.]. — b. egyrészt másrészt; pe de o parte ... pe de altă parte; einerseits ander(er)seits. 1794: Chirurgus Gyulai Pál ö kgylme ... egy részről Ekleziájával hurtzolidni nem akarván más részről el öregedett és betegesedett állapottya is azt meg nem engedvén a' kívánt Taxát meg igérni kéntelenítettett [Kv; SRE 307].

másrészt más vonatkozásban; pe de altă parte; in anderer Hinsicht. 1879: Én arra számítok, Ödön, hogy te 3-án este minden okvetetlen itt leszel nálam. Szükséges dolog ez. Szükséges pedig azért, hogy fáradtan, megnyomorodva a nagy úttól ... másnap nem állhatsz esküvőre. Másrészt, mert 4-ikén reggel még kifuthatnál Madarásra, s estére visszajöhetnél ... ide^a [PLev. 55–6 Petelei István Jakab Ödönhöz. — ^aMv-re].

más-színű 1. de altă culoare; anderer Farbe. 1735: manifeste látzik a régi írás szerént hogy egy egy mariásaval adta^a de annak utánna más színű tentaval corrigalva írja hogy parjat adta egy egy forinton [Torda; TjKT I. 95. — ^aA bőrkötet]. 1749: Két Tuczet aztal kezkenyő ugjan két Tuczét más színű vékony asztal kézkenyő [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 116].

2. másféle, más jellegű; de alt gen; anderer Art. 1745: más színű officiumban lévően ö Kglme Procuratora(na)k ki ki úgy fogadgya hogy az ö Kglme absentiája senkit nem excusal [Torda; TjKT II. 69]. 1751: Vándor Todor Falu uttáján semmi okbol megh támadván megh vert és vére-met ki bocsátotta, másokkal is sokkal ... ehez hasonló s más színű tsak nem mindenféle törvénytelen dolgokat senkitől semmi bántodások nem lévően bátoraságon cselekedtenek, s cselekesznek mais [Balázstelke KK; IB. Mich. Rempier (36) jöb vall.]. 1756: A Kádárok addig mig azon edényeket készittik, más színű Uraság dolgára nem járnak [Vályebrád H; Ks 101]. 1789: a' mint a' Laboratoriumbol ezen Szobába bé mennek jobb kéz felől Üvegekben találtattak ezen alább irt rendel Specificált Vizek, és más színű Portékák [Mv; Conscrip. 39]. 1815: a Hersány által birt írotványis környűl volt, s vagyon Szomszédasitva az udvar Emberei Falusi Erdőbeli íratványokkal, Erdővel és másszínű hellyel (így!) [Orsova MT; Born. G. XV. 13 Nyikuliits Andreka (55) vall.].

másszor 1. máskor, más alkalommal; alteori; ein anderes Mal. 1572: Marta chiuka Menhartne Azt vallyá, latta hogy Az Damakos Mathias hazahoz Jart Keomyes gérigne es otth lakozot Egyzer eleol talalya kerdy Myt chelekedet otth Mond hgy hey byzon Jol laktam Massoris Jol tartyak ott ez azzont [Kv; TjK III/3. 4]. 1596: maszer ugyan el sem kellene ven(ny) [UszT 11/64 Georgius Marthon de Tarchafalva vall.]. 1606: monda azt is salati balint hogi mazzor is ueottynk mi it marhat el [i. h. 20/322 martinus Koza (!) de hermanj lib. vall.]. 1691: Derecskei István vram hirtelensegeből senkitis nyulvel el ne mocskollyon maszszor [Dés; Jk]. 1765: tudgyuk közönségesen hogy azon Legények mattzor is és más helyeken is ollykor ollykor midőn jo kedvek volt egy ket Pistolly Lövéssel magokat mulatták [Gerend TA; KS]. 1766: Effele Verengező tselekedettit maszoris hallottam Domokos Ferentznek [Szilágycseh; BfR 104/2 Szabo Josef (32) lib. vall.]. 1782: édes Atyám ... mikor néha néha az Uraság szolgallatya terhebb volt mint másszor, panaszra is fokadott

[Dombó KK; JHb XIX/33. 26]. 1799: mászszor bürgös szénája termett míg az Tavaji Esztendőben jobbatska lett [Albis Hsz; BLev.].

Szk: egyszer egyből ~ másból. 1573: Elszóben kerdem Eöczyem ellen woltime en walaha valami habórúnak oka. Szót inkább az en Eöczyem wolt oka, mert anyam azzontol gyakorta hallottam hogy panazolkadott, hogy az Eöczyem Eö kegy: haborgatya eczer egybeól mazor ismeg masbol [Kv; Tjk III/3. 198d] * *egyszer ~*. 1560: benedek vram ... az ew maga nyelue uallasaua tewt bizonsagot rolla hogy ew nekik az hazhosz s egyeb ewrek-segekhez is semmy kezyk nem volna Azert azok fizese-kegy vgymond mynd adayat mynd egyeb Gongyat Ewk visellyek Ezzelis ninchy Jgassagok ez dologhoz Mert az ky mibel eczer ky tagadya magat az maszszor semmyt nem kereshet [Kv; SLt ST. 6]. 1647: Szerbe jar raitok az kor-czomallas Eztendeo altal Egyszer Cassai Ur(am), maszor Petki Farkasne Aszoniom számárá [Vajdakút KK; BK 48. 16]. 1733: Kaszalo Rett pedig minden Haz utan negy negy nyil vagon ... közös Szena fűünk lévén minden esztendő(en) fel oszlik és az melyik egyczer jó madczor nem az jó [Kincses KK; SLt 8. K. 5] * *egyszer is ~ is*. 1590: Borbely Gyeorgynek Epiteseert az feredeo haaznal eczeris maszeris fizettem ... f. 1 d. 68 [Kv; Szám. 4/XXI. 39 Kiss István sp kezével]. 1607: az fwzeken beleól az falu feleol tár uala az víz annak utanna: Olty Lazar kezde teol-teny boytal es Zemettel Egyzer is maszor is vgy vettete kwlyeb az vizet ide az hol most iar [Dánfva Cs; Eszt-Mk] * *hol egyszer (s) hol ~*. 1590: Az Zena kazaltatashoz kezdettem 14 Juny Giwjeőknek fizettem hol eczer s hol maszor fl. 8 [Kv; Szám. 4/XIX. 18]. 1675: az szege-nyek számára sütetve(n) es az Jobbagyok szamarais hasonlatos keppe(n) hol egiszer hol maszszor rostaltatva(n) es paloltatv(an), apadott el buza Tizenket veka [Kv; i. h. 35/l. 14]. 1765: az Utrizalt föld hol ettzer, hol mattzor, inculte hagyatván ... nem tudom hogy akkor tályban ki fogta, és rontotta fel [Bala MT; Ks 14. XXXV] * *mind egyszer s mind ~*. 1663: Mind egyszer, s mind maszszor nekem küldött leveledt elolvastattam s értem, mi dolgok felől írsz [TML II, 456 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz] * *most s ~*. 1800: Igaz hogy Mű adntunk most s maszser egetbort gabonáért és egyébért [Somkerék SzD; JF Hers Joszip zs vall.] * *selem egykorlegyszer se/selem ~*. 1650: sem egyszer se(m) maszer ne(m) jöttek en melle(m) [UszT 8/64. 30b]. 1783: (A) portiotstkák ... el adásáb(an), se egyszer se maszszar a' most tisztelt Groff Urat nem facultálták [H; JHb XXXI. 55]. 1797: A paraszt Lak Házak után künn és benn akármínévvél nevezetethetendő appertinentiálkbol ... sem egyszer, sem maszser senki által sem el-nem foglaltatott, sem Controversiában nem hozatott [Göc SzD; WassLt]. 1804: a Portshalmi Ur rész Gyeptije partos helyen lévén ott a Szőlőben sem egykor sem maszszor marha be nem jött [Dés; DLt 82/1810] * *vagy egyszer ... vagy ~*. 1678: Ha ben voltál a Szek güleseb(en) hallottadé Lázár István vramtol, hogj azt mondotta volna hogy, vagj a szekes kösségéh előt hirdette, volna vagj egiszer vagj maszor, hogy eo Nsaga conditioyt violalta, azért immár eö Nsaga(na)k kötelesseggel nem tartoznank [LLt Fasc. 120]. 1730: ha pedig maga Vargjas Istvan Uram es Felesege vagj egjszer vagj maszsor meg masolna az meg allo fél az megj forintokat exequatathasson az meg allo fél az megj nem álló félen [Aranyosrákos TA; Borb. II Joannes

Csipkés nob. de Rakos keze frása]. 1798: En az keresben ki tett Erdött nem tudom azt sem hogj kik invadalhattak volna aztott vagj edgiszer vagj maszszor [Ádámos KK; JHb XIX/58].

Sz: amely eb egyszer általüssza a Dunát ~ is megpróbálja. 1724: az melj eb eczczer altal uszsza az dunat, maszszoris meg probalja kurvának csak kurva az dolga [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez] * *ha egyszer a kása megégeti a száját, ~ megfújja*. 1723: abban sincsen ket-csegem, hogy busulasi ne volnának felesen az Asz(onyo)m(na)k az pokol szomszed miá, de ... ha edgy-szer a kása meg égéti a száját maszszor meg fujja [Darlac KK; ApLt 1 gr. Haller János anyósához] * *a kártevő macskát meg szokták verni, hogy ~ kárt ne tegyen*. 1686: Feleségemet ... Szorongatta és tsak nem erőszakotis teve(n) rayta ... ha mit kapott, rayta esett maga(na)k t-laydonitsa (: paraszt példáb(an) szokták mondani az kártevő macskát meg szokták verni hogi maszszor kárt ne tegy(en) :) [Kv; Tjk XIII/1. 311].

2. másodsor; pentru a doua oară; zum zweiten Mal. 1595: Tudo(m) hogy a' felesége el hagia Janost, egyzer haza fogada, maszeris el hagia [UszT 10/51]. 1599: Rudolph Boldisarne Anna azzony ... vallja Amy az Testamentum melle valo hywatalt illety, Engemetis keolteke vala egyczer Makray Catalinert es en hywam de nem akara leony, meg maszoris el keoldenek vala de nem akarek el menny, hanem az leant keoldek oztan el [Kv; Tjk VI/1. 350]. 1606: Azonba Lukacz Vra(m) az zekerehez Indula, az zekereól le veté az feizet es oda jeóúe egj zoual sem mo(n)da hogy od magad vagj my, hane(m) hosza vaga hogy az homlokan esek egy kichin vagas, mazeris hozza vaga s az kezeúel véde fel harmadzeri vagasanak(is) vgy leon, negedzer hogy hosza vaga, osuat Janosnenak az ýyat vgy talala hogy mi(n)dgiaert el zakatt az Jna [UszT 20/195 Ioannes Dersi de Gagi vall.]. 1644: lattam en hogi az feiszeuel megh úte Marton Uramat hogi megh Torba-czek s elis esek maszoris hozza huza az fejszet hogi vagja ... de mys megh sivalkodank ... s en az Uramat kialtam hogj szinte megh eóli [Mv; MvLt 291. 419a]. 1729: az Mlgos fő Ispán Ur Jóságából ket versben hozza Karatna zabot osdolarol^a, edczer tavasz félt, maszor őszszel [ApLt 3 Ioannes Zöldi Karatna (56) jb vall. — "Hsz"]. 1746: az J. Sebestyén Pál Jsten ellen Teremtettével karomkodott melly tselekedetiért a jövő Szombaton is foro publico 25. pálczákkal most elsőben meg veretessék maszszor azt tselekedvén pedig keménynebb büntetést sőt a haláltis el nem kerüli [Torda; TjkT III. 63].

3. valaha, még egyszer; cindva, încă o dată; jemals, noch einmal | legközelebb; proxima dată; nächstens, demnächst. 1573: Simon Nerges Mate zolgaia, Azt vallia hogi ne(m) latta mynt leot az habornak kezdety, hane(m) chiak hallotta eleosser Mongia volt gergel Imrehnek, Te califactor meg dwltad hazamat de ha Massor ott kaphatlak az fwro lykba zegezem zakalodat [Kv; Tjk III/3. 230]. 1585: Peter kowach vallia Estwe vala es chetepatet hallek, latam Kowach lanost es meztelen zablia vala Nalla, Odab Menek hat ot fekkiz a' verembe hozzw lukach es Igen veres Kowach lanosnak vala egy Tarsa, es az azt Monda hogy Tanolj vgymond essez Curwafia hogy Maszor Ne Zidogas senkit megh [Kv; Tjk IV/1. 421]. 1592: Anna Lukachi Janos zolgaloia ... vallia: Zabo Georginel laktomban, egi eiel ez Lukach altal hagot az Vram vdvarra, es az ablak alat kezde kialtani engemet

megh zolitam hogi mazor ne jeoieon oda, mert egíwld ne(m) jól jár [Kv; Tjk V/1. 201]. 1606: azt mondo(m) eők vadnak az nagy hatalo(m)nak terhen hogy az myenkre jeóttek: my az mjenkreól miltan be yzhettük^a megh tize-delhettük seót teób kellett volna keósszüllek, de most engedelmissen chólekettünk, maszer külemben czelek-zúnk [UszT 20/67. — ^aA disznókat] | maszer mas senki azt ne p(ro)ballja [i. h. 20/231 Thomas Fekete de Reczenyed (60) lib. vall., 1748: Praemoncaltat(na)k mind azal(ta)l a' Mézzel kereskedő személyek, hogj másszor ne meré-szellye(ne)k olly mélyen belé meríteni az méz vásárlás-ban, mert ha kárt valla(na)k magok(na)k tulajdonisak [BSz; JHb LXVII/3. 199]. 1793: Másszor ha az Jstennek ezen ítélete esnék egész helységembe Mingyárást ezen praecaution observáld mert külömben bizony ördögöt fogsz [JF 36 LevK 226 Wesselényi Farkas lev. Kv-ról]. — L. még RettE 228.

4. (felsorolásban) másodsorban; in al doilea rând; zweitens. 1568: Mazoris tudom hogy gergel deaknak egy tukiat ot kergetik vala [Kv; Tjk III/1. 235]. 1590: Masszer ezert is hogy en Capitania vagiok mindgiarast tartozzyk megh felelny [Szu; UszT]. 1606: Egizer tudo(m) hogy az far-kaslak juhott eppe(n) ott Veres Patakban tartok, Akkor senkj ne(m) ellenezet; Maszer Lazlo Janossal ketten az myenk vala ott az Veres Patakban az Keczety júhual az Racz Jaraskor, Akkor sem haboritott az itt valo feold nepe, hane(m) az Raczok vinek el [i. h. 20/73 Jac. Hannagj de Farkaslaka (60) pv vall.].

másszori szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: *egyszeri* s ~ egy és más alkalommal való; fűcut o datá și in alte ocazii; für eine und eine andere Gelegenheit. 1677: jószágomat mind az ellenség s mind magunk felekezeti elpusztíták ... magamat is egyszeri s másszori készüllettel kifogyattam [TML VII, 436 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1705: adott légjen ... bizonyos számú summa forintokat, és egieb sok felé egyszeri s másszori húseges kűrűlette lévő szolgaltatjaért és forgolodásáért [Kv; Pk 7]. — Vö. az *egyszeri-másszori* címszóval.

másszorra máskorra, más alkalomra; pentru altădată; für ein anderes Mal. 1570: Az zam wetelre valo vrainnak választasat eo kegek varoswl Massorra hagiak [Kv; TanJk V/3. 26b]. 1572: Orsolia Nehay Brassay gergelne vallia ... Egy Nap ... Lakatos Balint le feksyk, Az azzony penig Zathmary Balassal mind lakozot thancholt ... vegre eo hogy ely vnta volna, Mond nekyk Immar fekegetek leh Lam Mayd virratig Mwlattok hagiatok Massorais benne [Kv; Tjk III/3. 30c]. 1618: Hadjuk másszorra az beszédet, jőj hozzám [BTN² 130]. 1672: Én még Kegyelmednek sem jóvállom, hogy annyi sok rossz leveleket tart meg, de ez másszorra való [TML VI, 224 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1705: N. Stentzel András Ur(am) rosszszul kezdvén lenni, kényszerítettett haza menni, másszorrá ígér-vén ő kglme bé jöveteliit [Kv; SRE 91]. 1772: most ne mennyünk hozzá azt hadjuk másszorrá [Erdőalja KK; Ks 66. 45. 17k].

másunnan más helyről, máshonnan; din altă parte, de altundeva; anderswoher. 1595: Mindenemwt a' hol ez Eztendeoben az zegenyeknek buzaiok volt eoizwe compű-talwan leot kаланgia zamma, 678 tezen ... f 16/95 ... Megis leot masonnan 34 kalongia ... f —/68 [Kv; Szám.

6/XIII. 11]. 1629: szanto feoldejim ... mellyeket masúnnan mastol váltottam [Uzon Hsz; BLt]. 1677: más ünne Per-cipialt, és mostan jelen lévő mindenfele Bonumak [Gyf; Utí]. 1749: vaját ... másunnán kellett szerzenünk [Szentdemeter U; Ks 83 Ambrus Gergely lev.]. 1768: Peter István most Biroi hivatalban lévően egyébb szolgál-atot nem téssen, hanem az Usorásokat a' Szöllőbe hajtani, és azokkal 's másűnen concuralo Jobbágyokkal, és Nap-szamosokkal ottan Lenni tartozik [Backamadaras MT; Ks 74/55 Conscr. 85]. 1792: a Creditor Vr Nekem Csavási Joszágból kötölőzte magát ... hogy eleget vehessek, nem pedig másunnon [Msz; Kp II. 31]. 1794: Itt Madarasan a' Veteményes Kertben lévő Törőkbuzás Kashoz meg ké-vántato Matériálek a' Madarasi Joszágból tölteneké ki, vagy peniglen azokat az Exponenes Gróf Ur pénzen, és a' maga szorgalmatosságával imminen, amonan, más-onnan Szerzette, és a' mit arra ezen Jóságón kívül masun-nan Szerzett hány forintokba került? [Msz; BKG vk]. 1855: Bartok urtol kaptam bort mivel massunnan nem kaphattam kenytelen voltam onnan venni [Nagylak AF; DobLev. V/1386].

Szk: *egyűnnen is ... ~ is innen is, onnan is.* 1609: Soos kapasztat Eggiunnenjs masúnnanis hordattam f. 6 [Kv; Szám. 12b/IV. 219]. 1678–1684: I(ste)n ke(gye)lméből volt edgyűnnenis masunnanis egybe szedetettét penz [Szilágycseh; SzVJk 127] * *egyűnnen s ~.* 1767: az allo-dialis szánto földek végeiből szoktanak számára^a egyűn-nen s másunnan excindálni [Nagyernye MT; Llt Fasc. 129. — ^aA jb számára]. 1768: feles gabonat vett az után egjűnnen s masunnan [Martonos U; Pf] * *egyűnnen vagy ~.* 1718: mikor eszre vesze(m), mig edgyűnnen vagj má-sunnan gűjthetném őszve embereimet kikkel resistalhat-nék [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból] * *mind egyűnnen s mind ~.* 1589: Kőuetkezik rend zarent A menj penz mind eggiunen s mind masonnon en kezemhez iott [Kv; Szám. 4/XI. 15] * *nem ~, hanem ...* 1763: bizony nem mássunan hanem a Malambol magát és tselédjeit tartotta [Fűletelke KK; Ks 18. LXXXVIII. 5]. 1768: Láttam szálás és fiatal Cserefákat, mellyeket nem másunnan, hanem a Mltóságos Uraság Erdőjiből loptanak [Csapó KK; Berz. 3. 7. C. 7]. 1786: én magam is kérdezvén a' nevezett Szolgától, hogy honnét hordja a' Lisztet (: élvén a gya-nu-perrel hogy nem másunnan, hanem Linczegné Aszo-nyomtól kellett hordani :) [Kv; KLev.].

Vö. a *máshonnan* címszóval.

másunnat, másunnét máshonnan; din altă parte, de altundeva; anderswoher, von anderswo. A. 1561: Ha vala-mely mester mas varosrol ide igne az cehbe be akarna allany az is tartozzek az mester Remeket meg chinalny ... Annak felette az o tiztesseges masonnat valo el ualasarol es tiztesseges allapattiarol leuelet hozny [ÖCAt.]. 1569: kerdy oth ez Cristina Azyyont, hogy voltale ma az en hazamba ... mond Kore Janosne, bezeg voltal Es masűnat hagtal be [Kv; Tjk III/1. 246]. 1585: ezis mondotta az lofeieknek hogy ha eo maghok szamara az lofeiek szaz awagy ket szaz diznot tartnakis tahat abba sem(m)i ellent ne(m) tart, eo abbol dezmat sem weszen, de masun(n)at ne(m) hagy diznot oda foghadni nekik [Pálfa U; UszT]. 1614: Fogaras feoldennis az kapitan az ot ualo, es masun-not oda futot latrokat, azon keppen egieb Capitanokis ... tartozzanak megh bwneteni [Ks 87 ogy-i végzés]. 1623: affele diznokban masunnat oda szalada az mw szallasunk-

ra [Csicsó Cs; BálLt 60]. 1687 u.: Proventus Pastoris ... Esketéstől à ki bért nem adott és itt való nőtlen legény d 24 ... Másunnat valo flor 1 [Koronka MT; MMatr. 312]. 1741: eddigis elég vexánk volt a Militiatol, ketelenítettünk massunat kölcsenezet pénzél potolni [Kéménd H; Ks 101 Zejk István lev.]. 1757: Szter Grigore ... másunnat származat ide [Kővárhosszúfalu Szt; Ks 9. XXXI. 19].

B. 1579: hozotek massonet 4 penzes bort tezen d. 8 [Kv; Szám. 1/XVIII. 13]. 1596: engemet eò zidot, rutolt Eztis hosza fe(l) hogy az or eb el lopta masonnet az zalanat [UszT 11/13]. 1625: masunnet zalagian^a megh hozuan nala uadnak [Uzon Hsz; BLt. — ^aÉrtsd: zálogján]. 1669: Korod^a neuf pusza faluczkában levő Portiomban egj emberemnel töb nem lévén, aztis másunnét telepitem oda [Ks 67. 46. 24a. — ^aKK]. 1694: (A ház) Ablakjait el rontottak mind az reghit, masonnet hozta(na)k Ablakot rea [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1711: kerjűk uram Kglmdt mutassa Kglmed ebbenis Succursusat hogy had vecturáz-zák masunnét [Csíkszereda; Bom. XXXIX. 50]. 1717/1770 k.: Ezt pedig úgy adják ha a' Prédikátor Vitzéb(en) lakik; ha pedig másunnét jár oda, nem adják, hanem a' régi mód szerint fizet(nek) [Vice SzD; SzConscr. 202]. 1815: (Asztalos munkákat) Czéh-béli Törvények ellenére másunnet hozatnak [Kv; ACLv.].

Szk: együnnen/együnnet (is), ~ (is). 1584: Ha ky penigh az Chiaplarok keozzewl illien dologban talaltatnek, hogy az bor wueokat egyyeunetis, masunnetis el hitetneie, eggiknek borat alazwan, masiknak penigh dichirűen ... Tehag Egy forintal bewntessek [Kv; KvLt Vegyes III/12]. 1588: megh Jeowen egywnnetis Masunnatis a' feo Az-talhoz az feo feo vram, Azoknak tanachawal minden megh Allandot megh Maradasokra véghezhetnenek [Kv; TanJk I/1. 71]. 1597: 32 Eitel Etzetet Eggiwnne(n) Masunnet is ... f 1 d 92 [Kv; Szám. 7/XII. 127 Filstich Lőrinc sp kezével]. 1680: stephán luon ... lopogatot egyunnenis másunnatis [M.köblös SzD; RLt 1] * se együnnet, se ~. 1740: Nem tudom nem hallottam hogy eddig az ideig a sinfalviak az Rákosi Csordat hajtogatatták volna se együn-nét se másunnét az magok nyomás határokból [Kövend TA; Borb.] * vagy vagy ~. 1597: az egy deakom vala, azis oly igen beteg azt sem tudo(m) mjnt leze(n) dolga: megh zolgalo(m) kgnek zerezen egyget vagy Scolabol vagy masunnet tala(m) talal keg [Ipp Sz; Ks].

Vö. a máshonnét címszóval.

másutt máshol; altundeua, in altā parte; anderswo. 1549/XVIII. sz. köz.: másutt az odaki valo háznl [LLt Fasc. 120]. 1565: az en Vram jozagath .k. tek Embery tyzzel fenegette volna es porra letelwel ... lasa, honnoth Jndültattoth .k. tek erre, mert .k. teketh arról, nyilwan meg higietek maswth meg kerdedtik (!) Ebből k.tektől valazt warok ... Horwth Lukach Sayoi tyzt tarto [Sajó SzD; BesztLt 24]. 1568: Vrsula c(on)sors fran(cisci) korchyolas ... fassa c(st) ... annak elotte penig barla peter masut lakoth, kwlyon lakot az anyatúl [Kv; Tjk III/1. 203]. 1599: wolt masutt Zallas helyek az Lengelfaluiaknak [UszT 14 Petrus Albert de Zeteloka (40) pp vall.]. 1601: Mikor Georgy kowachynak zene nem leot volna, mashut kellett megh patkolatnom az louakat [Kv; Szám. 9/XV. 37 Jer. Nekl sp kezével]. 1608: az dologban egimast meg mentik hahol pedig egimast meg nem menthetnek masut valahun hasonlo iozaggal egik az masikat Contentalni tartozik

[Uzon Hsz; Kp I. 21]. 1653: Mikor penigh mak nem te-rem, ollyankor pasint dezmálásban két két pénz legyen válto pénz, mint masutt ez országbán [Cege SzD; WassLt]. 1764: monda Simon, Ha egy embert nem néznék olyan dolgat tselekedném hogy még másutt is hire lenne [Kóród KK; Ks 19/I. 6]. 1819: jutott volna másutt valami Bírtok [Szamosfva K; LLt].

Szk: ~ seholl/sohult v. sohult ~. 1738: itten körülbe sohult másut Istenek hála pestis nincsen hanem Cegében s Füzesen [Gyeke K; Ks 99 Komis Antal lev.]. 1763: valami kevés Vad Gyümölsis lészen ott igyekezzél belölle Eczetet csináltatni mért nékem másutt sohult nem Csinálnak, ha ott nem Csináltattz [Csombord AF; Told. 5]. 1769/1802: ezen praetendált metalis ductusban azon Fátensek másutt sohol határ jegyről nem emlékeznek, hanem tsak a Goronyis nevű hely élletskéjén [Torda; TJKT III. 35] * akár itt, akár ~. 1561: Valamelly mester valamely legennek myet arulna akar it akar maswt Chinaltak leg'en fel gira ewstón marad [Kv; ÓArt.]. 1807: meghatároz-ván közönségünk az itt közöttünk felszabadultokra nézve hogy azok is céhunkba mindaddig bé nem állhot-nak, valamig három esztendőket nem legénkednek, sza-badságokban állván ezeknek akár itt, akár másutt, de cé-hos helyeken, azon három esztendőket eltölteni [Dés; DFaz. 36] * együtt és ~. 1708: Bezerédi próbált, nagyhí-rű vitéz ember volt, ki is ezen revolutioban capráron felyűl való német tisztet 72 őlt meg együtt és másutt [SzZs 510] együtt is, ~ is. 1578: Minden fele barom maioragnak zaporitasara mint yobban lehet egygyotis maswtis az helhez es az alkolmatossaghoz kepest gondot wisellyen [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E-136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104-6 V. Kovachocz ut. Mathias Niary gondv-höz]. 1594: Restal az varban egguttis masuttis, jsmet az var eleöt valo Zeker zenben es hordos zinben veretlen es vert hordo es altalagh No 186 [Somlyó Sz; UC 78/7. 14]. 1744: a' mi, ugj mint Kun része(n) lévő embereink, barbátobbak volta-nak ... sokat irtogatának Erdőből együttis másuttis [Nagyalmás H; BK sub nro 181] * együtt vagy ~. 1734: ugj magok(na)k mint sellerek(ne)k az kik rajta laknak tizenegyedfel singes Varos rudgiaval mervén két rudnyi szellessegu esgez nyill földet, Consideralván a földnek egjütt vagj másutt valo rövidségit, aholottis annyi resziben szellessegit potolni kell [Dés; Jk 446b] * hol együtt, hol ~. 1586: Hol egiwt hol maswt miért hogi akkor taiban szen-delt nem hoznak vala veottem Eöt ezer es het zaz szendelt [Kv; Szám. 3/XXIV. 16]. 1770: Köz hallamásokból sokat hallottam egyszer is másszor is, hol együtt hol másutt [Nagyercse MT; Told. 3a] * hol itt hol ~. 1755: A menti-onált kérdésben jedzett Emberek ... nem is igen voltak helyly tarto gazdák ... h(ane)m tsak afféle Falu nyomorusá-gát kerülő, hol itt, hol másutt loppango Vándor emberek voltak [H; GyK] * itt/ittlen avagy/vagy ~ (is). 1650: Georgy Deak itt Peselneken auagy masut szolgaht wol-na Jobbagy keppen [Peselnek Hsz; LLt Fasc. 69]. 1731: hogy itt Sövényfalván vagy másutis gyermek ágyat fektűt volna Kováts Mária Asszany nem tudom [Sövényfa KK; Bom. XXXIX. 16 Jos. Havadtói (37) rector vall.]. 1806: Kit tud Látott vagy Tapasztalt a Tanu hogy itten a Faluban vagy másuttis Lopogatot vagy Tolvajkadott volna ...? [T; Bom. G. XIII. 14 vk] * ma itt, holnap ~. 1737: ollyan Ember a Venditor, hogj ha ma itt, holnap másutt [Dés; Jk 236a] * mind együtt, mind ~. 1605: mi is házunkhoz szállunk, az kösség és szászság is szálljon kiki házához,

szántson, vessen, munkálkodjék, hiszem egyébaránt is tractalhatja kegyelmetek dolgát mind együtt mind másutt [SzO VI, 11 az erdélyi rendek előjárói Nsz-hez.] * *mind itt ... (s) mind ~*. 1695: (Az ökörtolvaj) Torturara Vonatas-sek hogy mind Complices társait mind it s mind masut, maga és masok Orvgazdasagat adgya ki [Dés; Jk]. 1746: Tudom hogy Diosi Kata Aszsz(onyina)k maradtanak mind itt, mind masut szép portioi [M.köblös SzD; RLt Sig. Retegi (30) ns vall.] * *selem együtt selem ~*. 1689: az litigansok egy massal mind az karrol es költségről is megh bekeöltöttek egy mas(na)k 25. forint vinculu(m) alat kezeket mi nekünk be advan, az karos Atyafiu hogi ennek utanna sem együtt sem masut ezen dolgot nem pergallia es szemere sem veti ezen Asszony allatnak [Aranyosrákos (TA) körny.; Borb. I]. 1730: Szabo Josephet sem edgyüt sem másut eléis nem hoztam [Somlyó Cs; ApLt 2]. 1757: Se edjutt, Se másutt nem láttuk, s nemis tudjuk hogy a Farkas Pál Uram földéből elszántatott volna [Nyárádsztbenedek MT; Told. 28] * *vagy együtt, vagy ~*. 1699: azt felele(m) hogy lehet az hogy en vagy edgyütt vagy masut ... szidkozottam [Dés; Jk 296b]. 1722: hogy idegen Embereket fogattanak volna vagy edgyüt vagy masut, magok mellemek ... nem hallottam Senkitől [Alparét SzD; JHbK XXXVII/14].

Sz. 1676: bizony ez mostani tökéletlen világ az elmékben való változást igen be oltotta az emberekben; szemben szépen szólnak embernek, de másutt másképpen [TML VII, 199 Béli Pál Teleki Mihályhoz].

másuvá máshová, más helyre; altundeva, in altă parte; anderswohin. 1542: Isten byzonsagunk hogh az the k. hazabul ilyen zewksigbe el nem kywankoznank massuva mennie, de erqwel oznek el bennewnketh [Fog.; LevT I, 20 Olah Balas es Mottnokay Layos lev.]. 1571: Ha valakinek otth Jwh kossara volna ely bonchak Masswa keolteozzek vele [Kv; TanJk V/3, 35a]. 1588: Erdeóteleki oda Nyargala, Onnet wizha jeówe es ada ide nekem Rathony Istwannak Az kopiat, Ismegh Nyargala massowais, es ismegh el kyre teolle(m) Az kopiat [Perecsen Sz; WLt]. 1596: eok fel keölték onna(n) Sebesi Miklos es Andras masuúa mentek [UszT 11/47]. 1630: maraztam hogj fekegiek le az en hazamnal, de azt monda, hogj el megien bizony mert hiuatalos másua [Mv; MvLt 290. 204b]. 1640: az ecclesiának masue vagyon nagyobb szűksege [SzO VI, 147]. 1721: az Méltóságos Gubernator eo excentiája ... Tilalmas erdejét kik vágják ... kik hordották Nagy Bányára el adni ugy más uvá is ? [KSz; Ks 37 Kővár II. 18 vk]. 1748: hallode Te, masuvá ne meny pénz kérni, mert adok én [Torda; Borb.]. 1854: hivatalom másuvá szólit [Újfe 26].

Szk: ~ *bír*. 1574: Ghaspar balas orozfay Apaffy ferencz Jobbagya ... ezt walla hog az mel erdőt Bekes Jdeybe el határozotnak wolt es mostannys az mellyet el Jartatoki Jtylő mester wra(m)wal ... erkedhez byrtak es erkedy wolt ... en nem twdom hog soha maswwa byrtak volna [Erked K; LLt Fasc. 29]. 1585: Letara Attam egj zalogos feolderth egj Orban New embernek ne(m) akartam hogj az varos feoldet masua biriak Attam azert veka 3 [Kv; Szám. 3/XVI. 42]. 1600: Tarchafalwa p(ro)testal, hogy wadnak kwlseő emberek kiknek az eo faluikba nylok wagy(o)n, es azt wk masuwa akarnák bimi [UszT 15/204] * ~ *seho-vá is*. 1671: Csik szeken kívül másuva sohuva is Daczo Janos Ur(na)k a Szk lakosi dologra ne menye(ne)k

[Szárhégy Cs; LLt Fasc. 125] * ~ *való*. 1614: Mihali Georgi masua ualo fy most Matis Matias sellere [Komolló Hsz; BethU 238]. 1757: masuvá valo becűletes Emberek is jelen voltak velünk edjütt [Nyárádsztbenedek MT; Told. 28] | másuvá valo Emberekis voltanak [Csicsókeresztúr SzD; LLt 49/1277] * *egyűvé is, ~ is*. 1625: Geortia keolt egiuejs masuuajs 6 d 16 [Kv; Szám. 16/XXXV. 29] * *hol egyűvé s hol ~*. 1597: Istwan kovach az Monostor wczay vallia Hallotta azt hogy mind Leorincz kowach mind Andras kowach wolt volna ados hol egiuew s hol masowa was Arraba [Kv; TJK VI/1. 43] * *hol ide, hol ~*. 1586: az vtban hol ide hol masua kwldeoztunk zolga birakert ... keolt —/36 [Kv; Szám. 3/XXIV. 52] * *ide is, ~ is*. 1582: Vida Miklos Barat Peter zolgaia vallia Vincze ... ereossen leó az lowal, es harom Azzony leo vala Zem-be velle hog az lo zaguld vala Alatta Az Azzonioknak kettej hamar el there, Az harmadik penigh hertelen Nem therethe, Mert Jdeis maswwais ther vala Az Azzonion mind Lowastol Altal eseh vincze [Kv; TJK IV/1. 16] * *nem ~, hanem* 1637: az teőbbit annak, az Tiz Ghirabol megh marado nyolcz nyolcz ghira finum ezüstnek nem masűve, hanem az eo nagha Thar hazaban administrallyuk [Thor. I/26]. 1677: A' Zászlók alol, vagy egyéb Praessidumokbol-is, szokot idejeket el-töltve, és bucsut véve, nem másuvá, hanem Földes Urokhöz redealni akaro emberek el-bocsáttassanak [AC 105] * *patakot/vizet ~ vétet/vettet*. 1570: Lazar Imreh vram, ez el mult Ideokban masua vettette az patakot [Gyalakuta MT; Bállt I]. 1637/1752: az Deak András Malma az miatt maradott szárazon, hogj Lázár István Ur(am) az vizet másuvá vétette [Szárhégy Cs; LLt].

Vö. a *máshová* címszóval.

másvalaki altcineva; jemand anderer. 1589/XVII. sz. *eleje*: Az Jnas megh bizonituan az eo Jambor Nemzetseget es szwletését, hogi ha ez Jnas keomius mester fia leend: negi esztendeot, de ha mas valaki leszén, eot esztendeot teolcziön az farago mesternel aprod Esztendeowl [Kv; KómcArt. 4]. 1606: ha mas walaki ez kiwül birta volna^a arol sem tartozom [UszT 20/209. — "Az örökséget]. 1677: a' Generalis Cirkáláson kiwül-is ha kire suspicalkodnának, avagy annál inkább bizonyos vádlásokat értenének a' Tisztek ... és a' Falusi Biráknak meg-parancsollyák megfogását ... tartozzanak el-járni benne; melyben hogi ha a' Földes Ur, vagy más valaki impiedialn a' kösséget, a' poena arra háromollyék [AC 125]. 1732: Ha ezek(en) a taxas vizekb(en) mas valaki talaltatik halaszni a taxazo Halaszok(na)k szabadsagokban al meg zallagolni [Ilyefva Hsz; SVJk]. 1777: Hogy más valaki különös barátságot tartott volna a' Kérdésben forgo elszőkött Jobbágyokkal, nem tudom [Sajóudvarhely SzD; KS. Pap Gligor (60) jb vall.]. 1798: hallattam beszelleni, hogj hibabol mentek volna az Baro Josika Imrene Asszony o nga erdejeben a huva nem mas valaki parantsalattyabol mentek hanem hibabol [Kük.; JHb XIX/58. 6–7].

másvalamelyik oricine altul; irgendwelcher/welcher/welches andere. 1779: Petke Uramot vagy más valamelyik blts Procurator Levele al(ta)l rquirálni méltotassék [Nagyak AF; DobLev. III/528. 2b].

másvalami altceva; etwas anderes. 1653/1655: Nekem ugj tetzik ha más valami nem interveniál, ebből igen nagy

derék dologh nem következhetnék [Kv; CarTr 873 Gasp. Veres Marti pastor eccl. orth. vall.].

másvilág túlvilág; lumea cealaltă/de dincolo; Jenseits. 1574: Sofia Nagi leorinchne, Azi vallya hallota hogi Ig zolt ... az hymet ved ely teolle ha penig ely Nem veszed az Mas világonis lelked lelkelmel legen peres [Kv; Tjk III/3. 368]. 1593: az Isten mind ezen ez világon valo életben testi és lelki iokkal megh algia, az mas világon penigh az eoreok boldogsagott aggia Isten nekik [KP. Kemény László végr.]. 1630: (A leány) Monta aztis hogi bar az Isten az mas vilago(n) az eo niakat tekerie megh ha eo megh eölte^a hanem halua let [Mv; MvLt 290. 192a. — ^aGyermekét]. 1711: én az más világra el nem viszem jozzagotokott hanem itt marad, tsak had nyukhassam benne az mig itt nyomorgok az világon [Ks 96 Árva Kemény Kata leányához, Győröfi Borbárához]. 1806: Én esküszöm az egy igaz élő Istenre ... hogy engemet úgy segéljen, úgy adja ezen a világon való szerencsém, másvilágon pedig tegye örök kárhozatra a lelkeket, valamicsoda igazán én esküszöm [Szárhegy Cs; RSZF 263].

Szk: a ~ra megy át meghal. 1855: látom, hogy kik ma leg jobb kedvekre töltik világi életüket, már holnap egy jobb életre, a más világra mennek át [Kv; Végr.] * ~ról jön elő feltámad. 1823–1830: az Üristen felszabadított az ágyból, és egy estve két neutralista által vezettetve bementem a kollégiumba, s már gyertyák lévén gyűjtva, úgy tetszett nekem, mintha más világról jöttem volna elő [FogE 132].

Sz. 1764: maga beszéllette Imbre György rosz cselekedetivel kerkedezvén ily szokkal hogy ugj útem főben (: már Murvait :) mint az disznót, meg eri véle, úgy üitetem hogy az más világon serken fel [Torda; Tjkt V. 237].

másvilági 1. túlvilági; in lumea cealaltă; jenseitig, überirdisch. 1665: higgye el, az itt való szenyvedésért másvilági jóban gyönyörködöm [TML III, 521 Kapi György Teleki Mihályhoz].

2. ? máshonnan való; original din altă parte; von anderswo herstammend. Szn. 1821: Másvilági Isák^a [Déva; Ks 105. 29. — ^aKereskedő].

mászhat kúszhat; a se putea țiri; kriechen können. 1823–1830: Ahol vágják az ércet, nem tágasabb hely, mint két koporsó tagasságát képzelje az ember, ott bal oldalokra feküve, csákánnyal vágják a kősziklát, de szörnyű apródanként vágthatják, mert oldalfélt feküve nem adhatnak elég erőt a vágásnak, hogy pedig elébb-elébb máshassanak, a bal vállakra és csipőjekre egy-egy falapocskát kötnek szíjjuval [FogE 207].

mász(ik) 1. kúszik; a se țiri; kriechen. 1710: Thököly Imre ... meredek hegyeken szállítja be harmadnapig táborát^a, ahol soha lovas ember s talám gyalog is nem járt, és csak egy-egy lovas ember mehetett el, s térdin mászván ... ereszkedtenek be szép csendesen a tágas völgyekre [CsH 224. — ^a1690-ben].

Szk: négykézláb ~. 1631: Latta(m) azt hogj Uarga Mihalt leuerek uala az feöldre s negj kezlab igen masz uala szeginy [Mv; MvLt 290. 245a]. 1657: láttam magam egy Horváth Ferenc nevű katonát négykézláb mászni bokrokra, néhány lövés esvén rajta [KemOn. 204]. 1799: Székely István hát jajgat fel is kele vagy másza Négy kézláb

hogy Kováts Istvánnéni az Pitvarba béverdődik, ott el esék egészszen [Kézdialmás Hsz; Bogáts 5].

Sz. 1657: az fejedelem felele ily példabeszéddel: Az kos minél hátrább mász, midőn mással harcol, annál sebesben és keményebben ütközik; én is azért nem elfutni, hanem hátrébb szállani az említett okokért akarok [KemOn. 72].

2. rá ~ kb. vmire/vhová felmászik; a se urca/sui in ceva; auf irgendetwas/wohin hinaufklettern. 1662: a várnak bátyái és kerítései hogy mind hantbol volna felrakva azonnal a jancsárság környülvén, olly hozzámehetetlen árka sem lévén, egynéhány helyen rájuk mászák, hágák a kerítéseket, és lón az napra rettenetes veszedelmek azon szegény várbélieknek^a [SKr 545–6. — ^aPocsaj (B) váraban].

3. nemi von. nyil-ban; referitor la viață sexuală; in sexuellen Hinsicht: vkire mászik; a se urca pe cineva; auf jn klettern. 1573: Catalin Azzony Igarto Istwanne vallia ... Megien Boltiaba Kapa Myhalnenak, Mond hogi myt cheleketetek hazadnal Kerezitwry peteren, Byzon megh hal az Ember, Nem Iol lesen dolgokot erte, Mond Kapane akar eddigis Megh holt volna. Bwnen lelte az kurwafy Mert az Azzon emberre masot volt haromsor [Kv; Tjk III/3. 64]. 1583: Vaida Jacob vallia Hallottam ez Mostany feleségeotl zitkozodwan es mondwa(n) Im az parazna lator az en vram Biro Mihaly az leanka hasara mazot vala [Kv; Tjk IV/1. 141]. 1631: Uram^a igen reszeg uala s egi ejel ketszer maszot vala rea(m) [Mv; MvLt 290. 238b. — ^aÉrtsd: gádzám].

máskál 1. kőszál, kőborol; a hoinări, a umbla haimana; sich herumtreiben | ténfereg; a umbla fără rost; umher-schleudern. 1880: Csakó Józsi ?! Hát tudom én, hol van? ... eltűnt Vásárhelyről — s amint hallom, máskál Kolozsvárt és Bpsten [PLev. 73 Petelei István Jakab Ödönhöz].

Sz. 1676: Az Kegyelmed boszorkány írása, kit rettetes főtörődéssel kell nekünk olvasnunk. Sok dolgokról írván Kegyelmed, egyiket míg kisillabizáljuk, a másikat elfelejtjük. Kezdeti ugyan még is van, de a végére mintha kővárvidéki bikákat bocsátottak volna máskálni [TML VII, 141 Nalácz István és Székely László Teleki Mihályhoz Ebesfvárról].

2. kúszik; a se țiri; kriechen. 1823–1830: bementünk a bányába^a. Előbb a lajtorján 30 ölnyt egyenesen mentünk le, azon alol kucorogva s utoljára mintegy 100 ölnyt még máskálva is mentünk osztán mind törpül a bánya boltozata, úgy hogy egy darabig főlechajtvá, utoljára bal oldalra lefeküdve máskál az ember [FogE 206–7. — ^aAz eisenlebeni rézbányába].

3. ide-oda járkál; a se plimba incoace și incolo; hin und her gehen. 1710: mikor egyszer Csíkban, az atyám rákosi házánál a dajkám a latrával fertelmeskedni a ház híjára felment volna, s engemet, míg dolgokat végeztek, a ház híján letett volna, addig máskáltam, míg a híjú szélire jutván, a magos helyről leestem [CsH 138]. 1850: Mutus impertinens gonosz fattyu, máskál, ugrál, s mindjárt mindjárt lekoppán, sír, — kacag megint énekel, versel [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina férjéhez].

máskáló csúszkáló; care se tirăște; kriechend. 1738: hallottam az maga szájából Máté(na)k hogj ha valami világ lesz olljant tsinál hogj s. v. seggén üő(ne)k s maszkáló(na)k kell lenni [Ádamos KK; Ks 17/LXXXII. 2].

maszkara l. maskara

maszlag 1. méreg; ostravá; Gift | mérgezett étel/ital; mincare/băutură otrăvită; vergiftete Speise, vergiftetes Getränk. 1632: Boros Istua(n) erőssen vagdala az Berej Janos hazanak az falat megh az ablaknak a kerezitis le vaga ... Az Annia sopankodot hogj nem cöszül megh a hajad jo fiam hogi ezt miueled mert mazlagot attak innod [Mv; MvLt 290. 83b].

Szk: *török* ~. 1639: mondd, hogy ez merkuriom, s én ... mondek: jaj, az hatalmas Istenért, miért tartasz olyant, mert nem jó avval játszani — s monda: de bizony egynéhányszor adtam az ebnek, az uramnak, de ugyan nem használ, s török maszlagot is adtam az ebnek, de ugyan nem használ [Mv; MvLt 291. 195b–8b Varjai Erzsébet vall. átirásban!]. — L. még a *farkasmaszlag* címszót.

2. halméreg; mászag; Fischgift. 1592: Takach Mihali ... vallia ... Mikor Valami mazlaggal halazni akamank eginihaianian (!) menni, Iuta oda Marton az megh holt Inas, es kezde mondani hogi eois el Jw velwnk [Kv; TJK V/1. 272]. 1667: Az Olt vízében is senki szikanyyal és kappagatóval vagy maszlaggal halászni ne merészellen maga jószágán kívül [Szenttamás Cs; SzO VI, 316]. 724: az Kútfőnek egyike, melly Vizzel tartya ezen Haltartot Istvan Déák Uramék bírodalmáb(an) marad az magok Kertekben: évitállják eő Kglmek mind magok mind pedig Cseledgyekkel praecavealtassák hogy valami Halnak ártalmára Szolgo materialt, bolodított füvet, vagy Maszlagot ne bocsássanak belé, melly miá az Halak megh dögölhetnének [Hévíz NK; JHbT]. 1761: Parajdnál valami régi sóaknába szakadván a Kis-Küküllő, annyira inficiálta a vizet, hogy kényszerítettek a halak mind megrészegedni valamint a maszlagtól ... Mihelyt pedig a Nagy-Küküllőbe érkeztek, mindjárt éledni kezdetek [RettE 119].

Szk: *meghánnya a* ~ot elszórja a maszlagot. 1592: Mikor oda mentwnk az Zamos melle es meg hantuk volna az mazlagot ... hat eois egi fat veot kezebe, es azzal tapogatua jw altal az Zamoson [Kv; TJK V/1. 272].

◊ **Szn.** 1594: Maszlagh Andras jb [Somlyó Sz; UC 113/5. 3]. 1638: Maszlagh Eötvös István [Mv; MvLt 291. 142]. 1640: Eötvös Maszlagh Istvánné, Márta asszany [Mv; i. h. 212a].

maszlagos szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: ~ ember civakodó/kötözködő ember; om certáret/gilcevitör; streitsüchtiger/rauflostiger Mensch. 1763: eredgy ki barátom az házbol ha illy veszekedő maszlagos ember vagy [Told. 9]. 1767: tudom mikor ittas hogy maszlagos ember, mikor pedig józan nem tapasztaltam [Majos MT; i. h. 26/5].

maszlagoskodás kb. kötözködés; ceartá, ciorováialá; Fopperei, Anbändeln. 1585: Vargha Mihaly Brassay vallia, hog' az dologh mikor eset Abban semmit Nem latoth. Az Iffiak Mazlagoskodasokat latta. de a' harczkort oth Nem volth [Kv; TJK IV/1. 476].

maszli l. másli

maszlina faolaj mag; sämintä de máslinä; Olivensamen | faolaj bogyó; máslinä; Ölbeere, Olive. 1620: Fa olaj mag vagy maszlina [KvLt II/69, VecfTr 26]. 1791: 20 oka Maszlina [Mv; MvLev.].

mászó még jámi nem tudó (gyermek); (copil) care nu umblă încă; noch nicht gehfähig(es Kind). 1756: egy mászó Fiatskája is volt [Szgy; LLt].

massza 1. anyag; materie; Materie, Stoff. XVIII. sz. v.: az Exmissus Commissariusok kérdezzék meg ha az Ecclesiánál vagy pedig különös személyeknél tudnaké lattanaké lenni régi Szt edényeket jo féle gyöngyökkel rakatt Casulakat s egyéb köntőseket Szt könyveket, és ha talaltatnak vegire kell menni micsoda massából valok légyenek? [Borb. II].

A. fémre von. 1765: egy rhénes forint egy font, a reze sem jó sémmire. Elsőbben igen kaptak a havasalföldiek rajta, gondolván, hogy jó a masszája, de minekutána észrevették, hogy munkában semmirekellő, feladtak rajta [RettE 192]. 1801: Koronás Tallérok ... masszájok fejérőnök elegyítve vagyon, és a' pengések buta, és hangja sükketebb [DLt nyomt. kl].

Szk: *ba öntés*. 1572: (Az arany) rezes es felette Salakos es az Massaban öttesben sokat apadot [Nsz; MKsz 1896. 359].

B. textilféleségre von. **Szk:** *kék(es) virágú* ~. 1849: maga a Diván polituras igen díszes veress virágú anyaggal fölgye bé borítva federes. Egy más gyönyörű Diván polituras, kék virágú massával a fölgye ellátva | egy tötött 'Samelli kékes virágú massával bé huzva [Szentbenedek SzD; Ks 73/55] * *rózsás virágú* ~. 1849: három karas tötött, tarkás, és rózsás virágú massával behuzott székek politurosak [uo.; i. h.] * *tarkás* ~ → *rózsás virágú* ~ * *veress* ~. 1849: egy Láda ... fedele veress massával van bé huzva, 's meg töltve [uo.; i. h.] * *veress virágú* ~ 1849: Négy tötött székek veress virágú massával bé huzva [uo.; i. h.].

2. jelzői haszn-ban; cu funcție atributivă; in attributivem Gebrauch: *kalap* ~ *tábla* kalapanyag/filc-tábla; material/pislă de pălărie; Hutmaterial/Filztafel. 1841: A' Zongorákra vagy ugy nevezett Klávirokra használando kalap massa táblák [DLt 568 nyomt. kl] * *tüzes* ~ *vas* tüzes vasanyag; material de fier incins; feurige Eisenmasse. 1681: Ploszka Bánya Kóh mester keze alatt ... Vagyon itt: Öregh vas fogo (: mellyel az Kemenczéből az öszve folyt Tüzes massa vasat ki vonszak :) Nro 1. Ugian ezen szüksegre valo, fa nyeles vas horog Nro 1 [Vh; VhU 578].

3. sűrű, pépszerű anyag; material pástico; dicker, breiaritige Masse. 1558 k.: Mikor a közönséges aranyat be tezik az kellaban awagy az tegelben, Minek elotte Megnem p(ro)baltak volna az tovel, hogy az aranyath ky Immar egy Massaba(n) az az egy allath, hogy Jol fel keueriek az fenekerol es wgy agion p(ro)bat, kith meg p(ro)balianak [Nsz; MKsz 1896. 300]. 1756: Vagyon ezen szín alatt egy alabastrum követ törő nagy vas bot fa eszközeivel edgyűtt, mellyel az ugró kutak esendő romlásit igazították, massát készítvén azon meg tört kövekből, ugy reparállyák véle [Déva; Ks 92. I. 32 kúrialeírás].

4. *ban* darabban; in bucăți; im Stück. 1634: Ezeken kwuwl valami Araniam, mind massaban s mind vertwl, es Tallerom ... Templomhoz valo eolteozetek, ezkezozeok lesznek ... kiknek az ioua egy vasas lapos ladaban es egy kis szepetben, es ket feyer sup ladakban vadnak ... mindeket hagiok az ftiben, az Varosban Colosuaratt leuco el romlott Templomnak epwletire, ky à Patereke vala [WassLt Cegei Vass János végr.].

5. kb. (ét)készlet; serviciu de masă; Tafelgeschirr. 1803: Nyoltz pár Fintsiák tálastol Kék viráguk ... füles, fedeles Edények^a ... Ugyan ezenm Massához tsipkés szélű két kerek tál Két fedeles téjnek valo kék tarkas virágu füles Hollitsi tsuprok [Ne; DobLev. IV/858. 2b. — ^aFolyt a fels.].

6. javak/örökség összessége; totalitatea bunurilor; Totalität/Gesamtheit des Erbes/der Güter. 1790: jó lenne a' Nemes captalon előtt Ngodnak meg kívánni, hogy az halállal maradtott egészsz Massából legelőször is az a' Summa 8 vagy mennyi ezer forint vétetődne ki Ngatok számára [Szásznyfres SzD; Ks Lengyel János lev.]. 1813: az Exponens Ur Hitesse ... osztályos executiot vitt ki, mely a kissebb két Fiu Testvér által admittáltatott M. Koppánban az osztály alá tartozó egész Massára nézve: de készület nem lévén, az osztályos executio függőbe maradtott [Ne; DobLev. IV/951]. 1840: néhai Jo'sef Testvéréről a' Massára háradtott Adosság [Nagykapus K; KszRLt]. 1850: A buza földekre nézve köteles leendő haszonbérő sógorom, annyi bé vetett földet adni viszá az örökösöknek, a hány földet jelenleg bé vetve vészen által — hasonló minőségű gabonával vetvén bé azokat is igyekezzék a mostan lévő szántó földeket, a massa javára, feliben, ... kiosztani jövedőre [Ne; DobLev. V/1298].

Szk: *belső* ~ házon belüli javak. 1820 u.: és Hajdu Sándor törvényes osztaltj vitettétvén vegben itten Egerbegy Varossában^a 'a Néh(ai) Tolvaj Ferentz Házaz Társa Nagy Judith Egerbegyi külső és belső Massából, de mivel ezen osztaltj meg esésekor Meg Néhai Id. Tolvaj Ferencznek két magtalanul deficált gyermekei életben voltak ezek(ne)k részei az osztaltj alá belé nem jöhetnek, és csak egy negyed részt kaphattunk [Tolvaly lev. — ^aTA]. * *közös* ~ osztaltan, közös örökség. 1836: Dobolyi István költősn fel vett pénzből fizetvén ki minden praetendenseket, vétkes reá fogása a felpereseknek az, hogy a közös massából még csak egy pénz is fizetődött volna a Convectionban [Ne; DobLev. V/1213. 1–2] * *külső* ~ → *belső* ~ * *szubdividenda* ~ felosztandó javak. 1804: ha ... Ezen ... Josszagkhoz ezek(ne)k éppen tő szomszédságában valamelyik Testvér a köz Határból fel fogott vagy víz mosással szapartott a mennyen a Communis Subdividenda massához [Marossztimre AF; i. h. IV/874. 3b].

7. átv vminek az összessége; totalitatea a ceva; Gesamtheit/Totalität einer Sache. 1710 k.: Mü ugyan, erőtelen emberi elmék, úgy csináljuk magunknak az örökkévalóságnak valami ideáját ... mintha a véghetetlen üdőnek sok ezernyi ezer millió szempillantásának, vagy óraperceténeinek massája sokasága, mintegy tengere volna [BÖn. 447–8].

8. összeg; sumă; Summe. 1765: (A diuumot) fizettük néha az Contributio massájából [Sárd AF; Eszt-Mk Vall. 29] | költöttünk ... az Executiora a Contributio massájából melyet osztán repartialván fel szedtük s ki potoltuk az Contributio Csonkaságát [Krakkó AF; i. h. 245].

9. egy *ban* van egy helyen van; a fi la un loc; an einer Stelle sein. 1864: meg nevezett helyek mind egy massaba vagynak [Nyárszó K; KHn 124].

massza-pénz kb. közpénz; bani publici; öffentliches Geld/Kapital. 1826 u.: Én^a ... sem a Kalandos szerszámmal nem kereskedem; se a Kalandos massa pénzzel nem kereskedem^b [Kv; EM XI, 378. — ^aA Kalandos-apa. ^bA terjedelmes eszköszövegéből kiemelve].

masszív tömör, szilárd; masiv; massiv. 1849: Egy olosz fal két virágokkal ki festve foglalattya massiv — sárgára politurazva | egy politurazott massiv iro Téka, fiokosak (!) osztályozva | az egyik asztalan egy kis Tekerő levél, esztergárius munka massiv, feketére politurazva [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

masztix mastic; Mastix. 1684: Szalommia, Terpentina, Maxtix és egyéb tüzes Szerszámok vitelere erog(áltam) f. 10//80 [Utl].

matász, matásza 1. nyersselyem; mătase; Rohseide. 1597: Nagi ferencz Wallia Georgy Deaknakis Cantor Pal ada 13. vegh Mataszt tiz forintban az Carpitos Peter adossagaert ... Seot aztis tudom hogy Cantor Pal az Carpitos Peter hazahoz vit mataszt eollel, es nemely adossit azzal fizette megh nemelliet penigh penzel [Kv; TJK VI/1. 9]. 1599: Zaz Istwanne Vizen Zilagiban ... 10 Veg. Matasz —/20 [Kv; Szám. 8/XIV. 31 Hj]. 1620: Egy vegh Matasztul f — 12^a [Kv; KvLt II/69 Vectr 9. — ^aA fizetendő harmincad(vám)]. 1630: Bolgar Ianosne szolgálja hozot Török orszagbol ... 50 veg matas f 1 [Kv; Szám. 18b/IV. 97]. 1644: En bizoniossa(n) Ne(m) tudo(m) hany vegh volt az matas ... Az Vta(n) Eniedi Gergelj Colosuara az Mataszt megh hozta volt En vele(m) azzonio(m) kereste Edgiwtt is Masutt is az mataszt hogj kezehez vegie [Mv; MvLt 291. 432a].

2. selyemfonal; fir de mătase; Seidenfaden. 1674: Egy két singes matázaval szőtt keszkenő Egy nagy széles mataszával szőtt keszkenő [Szászvárosi ref. lt. Halics Mihály hagy.]. 1688: Egy litra fejtőtől f —/10 Egy oka fejtőtől f —/07 1/2 Egy oka Matasz^a [MvRKLev. Vect. — ^aA fizetendő harmincad]. 1730: Szamosujvári Toder Márton Örmény vesztett el egy néhány oka Mataszt [Dés; Jk 395a].

matat tapogat; a dibui; herumtappen. 1793: ő Klmeis kezét fel emelvén, matatott maga feje körül [Dés; Dlt az 1799. évi iratok közt].

matató házkutatást végző; care face percheziția domiciliară; hausdurchsuchend. 1840: melyet — a' matató Urak jól láttanak [Dés; Dlt 277].

matematika szk-ban; in construcții; in Wortkonstruktion; ~ *știința* matematikail tudomány; mathematică; mathematische Wissenschaft. 1710 k.: Mathematica scientiára nem tanított, úgy hiszem, maga sem tudott, minthogy azok a magyar nemzetségben hírrel sem hallattak Apáczai János üdejéig az arithmeticanak négy első speciesén kívül [BÖn. 542].

matematikus I. *mn* matematikához értő; care se pricepe la mathematică; mathematikundig(e) Person). 1662: a Körös árka a vár árkanál ugyan jóval alább és bellyebb fekünni lattatnék, olly mathematicus, földmérési mester-séghez értő személy velek, aki azt mind igen jól észbe vehette volna-e? [SKr 569–70].

II. *fn* mathematician; Mathematiker. 1710 k.: a lineát helyesen mondják, definiálják a mathematicusok, hogy sok punctumocskáknak öszveköttöt láncza avagy kötele [BÖn. 449]. — L. még BÖn. 574.

máter 1. anya; mamá; Mutter. 1690: 30 9br(is) éjfeli tájb(an) betegedet le szegény materem Pataki Sz. Ist(van)-ne Kőkösi Anna Asz(szony) pestíse érkezven [PatN 45b].

2. anyae gyház; biserică-mamă, parohie; Mutterkirche. 1721: Ha mit conferalnak a Makfalvi Templomhoz vagj a' perselyben hannak, meg engedtetet hogj a Mater(ne)k a filiahoz valo kegjes indulatjabol harmadát az Abodi filiahoz adgják [Makfva MT; MMatr. 196].

máterbeli szk-ban; in constructiū; in Wortkonstruktion: ~ papi ház anyae gyházi papilak/parókia; locuința parohului, parohie; Pfarrhaus/Parochie der Mutterkirche. 1873: Kiadás Templom s új toronyra s materbeli papi házra frt. 12 kr. 34 [Nagykeda U; ETF 107. 34].

máter-eklézsia anyae gyház; biserică-mamă, parohie; Mutterkirche. 1726: Kövesdi Josefne Aszszonyom a' Vadasdi Mater Eklesiahoz Istenhez valo buzgosagbol adot edgj Kamuka himes abroszt [MMatr. 153]. 1766: A Tiszti: nem marasztott Atyafiak iránt végeztetnek ezek: A P. Kereszturi Tisz. Atyafi a mater Ek(lesia)tol meg marasztatván ha szintén a Filiatol nem marasztatott is ugyan nem igen illendő okokra nézven, mind az általt meg hagyatik [Görgk 209]. 1862: Hivatalomból kifolyólag bővebbis tudatom a' Tekint(etes) asszonnyal hogy itten a' mater Ecclesiában Pünköszt negyed napján Partialis Synodus fog tartatni [Siménfva U; Pf Baka János pap lev.].

matéria 1. anyag; materie; Materie. 1558 k.: Meg töltöd az tegelh es tapazd be Jol es, hogy az tegelbe, tapasztattoth agy onekye elözör lassu twzeth, annak vtanna Nagio-bich meg, hogy az allath meg oluagion es az Meg oluadoth allatoth qsd az vaz zomorloban az köz olayban es lach chodalatos feiersegeth Mellyeth soha az Materia el nem vezth | Immaron ved az istennek akarattaibol azth az földeth, Melyeth elozor Meg kalchinaltal, Mely oly feier, Minth az ho es Inbibald meg ezth az első teyzinö vizzel es az Masik aranyzinö vizez distillaluan, Meglen az felwi megmondotoh Materia teliessegeel Mind az Masodik aranyzinö vizezh Inhibalia [Nsz; MKsz 1896. 284, 286]. 1776: (Órás Sámuel) Sok historiákat beszélt, imitt-amott Európában arte chimica sokan hogy csináltak más materiákból aranyat [RetE 372].

Szk: művelt ~. 1677: a' Várost és vidéket mindenek neme szerint valo mivekből, vagy mivelt materiából meg ne fogyatkoztassák [AC 170].

2. kelme; stofa; Stoff (Textil). 1619: vagyon abban az országban, hogy hatszor való százezer arany jövedelme vagyon az királynak abból az egy forrásból, mert az széles világra drága materiák festeni nem lehetnek anélkül az forrás nélkül [BTN² 319]. 1628: Egy kotesbe dirib darab Materia [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 5]. 1628/1635: Matériak: Veres dupla barsonj ... Mas alab valo veres barsonj ... Egy Vegh arannias veres torök kaftan ... Kek arannjas tabit ... Tettzin barsonj ... Zold viragos kamoka ... Kek Sima atlacz ... Tettzin tafota ... Veres tafota ... Kett Vegh mohar, eggik narancz syn, másik zolo zin. Egj darab per-peta [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béldi Kelemen lelt.]. 1652: Harmadik szoknia, Zeöld Aranas Viragos Terczella Az valla is azon materiából valo, es széles czipke premmel premezue [Mihályfva NK; JHb XXII/41.]. 1692: Egy ég szín allyába szót arany virágokkal valo szoknya, olyan materiából valo elő ruhával [Bilak BN; JHbK L. 36].

1721: az Halo Mente iránt nem tanáltam oly szabóra az ki tudna csinálni ... kívül belől az berlese' is egy színű materia legjen [Ks 96 Bornemisza Imre lev. Nsz-ből]. 1736: Az ifjú legények penig viseltenek valami gyenge materiából való inget (noha az alatt, más gyoics vagy bulya vászon ing is volt) annak újja, mellye, galléra czif-rán meg volt varrva, rojtos kötővel, másként éppen olyan volt mint az ing, csak bővebb, azt pánczél ingnek hitták [MetTr 352]. 1742: csak edgy szoknya héjjával vagyon, annak is a materiája meg vagyon véve [A.csemáton Hsz; HSzJP Demetrius Cseh (46) ns vall.]. 1840: Fáin juh gyapju portékák: u.m. posztó, szövet, ká'simir, és merinó juh gyapju és teveször minden némű materiák [DLt 938].

Szk: aranyos ~. 1652: Egy hajszin nyári mente ... aranyas materiával bellett [IB X. Reg. Fc. 2 Bethlen István lev. Nsz-ből]. 1659: Ket darab uüseltes aranyos materia [Cszs; LLt 118 Litt. C]. 1736: az urak mentéje belől vagy bársonnyal vagy aranyos materiával vagy velencei kamukával volt megbérelve [MetTr 351] * aranyos tarka ~. 1680: Kis Kristóftul vásárolván egyetmást ez szerént Aranyos tarka materiáját [Zalatna AF; AUt 330] * atlasz félselyem ~. 1714: Minium szín ovit Atlas fél Seljem materiabul valo Dolmánj, arany fonal gombotsakkal s bőr bélléssel fl. Hung. 5 [AH 23] * boroszlánszín ~ borostyán-szín kelme. 1787: Egy viselő boroszlán szín Materiából valo Suba ... 36 Rf [Kvh; HSzJP] * bűdöskővirág-szín aranyos ~. 1768: Bűdöskő viragszín aranyos vég Materia, színes vírágokkal [Nsz; TGSz 51] * citromszínű satirozott ezüstös ~. 1750: Citrom színű Satirozott Ezüstös materia [WassLt Wass Dánielné portékáinak összeír.] * csfkos ~. 1780: Csfkos materiából valo lájbít visele [Peselnek Hsz; HSzJP Clara Rápolti de Peselnek (30) vall.]. 1824: Jobbatska Csikos materiával bévont hat elgyés Szék [Fugad AF; HG Mara lev.] * darusztin ezüstös ~. 1768: Egy Daru szín Ezüstös vég materia, színes vírágokkal [Nsz; TGSz 51] * drap d'or aranyos ~. 1768: Egy Drap: d'or aranyos vég materia színes vírágokkal 19 sing [Nsz; i. h.] * ezüsttel virágos vont ~. 1732: Egy Sing 3 fertály ezüstel Virágos vont materia [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt 9] * fahéjszín aranyos ~. 1749: Egy Fahaj Szín Aranyos Materia [Koronka MT; Told 12/2] * fejer aranyos ~. 1751: E szerént Vadnak a' Templóm Egygyetmáj ... Pluviále feér aranyos materiából l^a [Kóród KK; Ks 20/X. — "Folyt. a fels.] * fejer ezüstös ~. 1700: Fejer ezüstös Materia két darabotska [Hr 1/20] * fejer ~. 1673: Egy fejer Materiara csinalt csillagos Török czafrag [Fog.; UtI]. 1736: Mikor koporsóban tették ... az feje, könyökei, dereka, lábai alá széps fejer materiából vánkösöket csináltak [MetTr 401] * fekete ~. 1758: Idvezült kedves Testvérem Gróff Wass Miklosné Aszszonyom gyaszszára Magam(na)k, kedves Társom(na)k Adám Fiam(na)k és Kati Léányom(na)k fekete materiákra posztokra ... fizettem Hf 30 x 54 [TL. Teleki Ádám költségnaplója 165a] * félselyem/félselymes ~. 1714: Fél Selyem Materiabul valo szőrös szoknya elő-kettovel egjütt arany Virágokkal szövet, alul aranyos heges Czipke f.h. 70 | Fél Selymes Materiabul valo Aszszonyi ember fekete Palastya, körül nyusztal prémezett belől közönséges Nyestel béllelt, alul viseltes fekete Czipkével f.h. 40 [AH 1] * fonalas ~. 1787: Leg kissebb árvának, Mihálllynak ... egy fonalas Materia Kantusra [Mv; MvLev. Csiszár György hagy. 14] * franciai ~. 1699: 13 Sing Kek Aranyos francziay materiát [MNY XXXVIII,

132] * *gyöngyszín habos* ~. 1797: (Vett) 4 Sing Gyöngy szín habos materiát [Mv; DE 3] * *habos* ~. 1788/1791: G. Kornis István ur eő Nga vásárlásai ... 10. Sing Moldont Mf. 9. 11 Sing habos Materiát Mf. 9. 24 [Mv; Ks 73/55]. 1806: 2 Sing habos materi(a) 1. 42 [Mv; Ks 34. VII] * *hamuszn aranyos* ~. 1717: Hamuszn arannas Matéria válnak valo [TSb 5] * *hamuszn ezüstös aranyos virágos* ~. 1759: Egy sing hammu szín ezüstös aranyos virágos régi materiát [Nsz; TSb 7] * *jezsuita* ~. 1811: 1 1/2 Jesuita materi(a) ... 3 Rf [Mv; DE 3]. 1818: Jezuita moteria [Kv; HG. Ádamosi Végh temetési számlájából] * *kapornyaszn* ~. 1760: Hat sing Kapornya szín Sellyem, és ezüst fonallal elegyesen szőtt Matéria [Mv; TGSz] * *kék-aranyos* ~ → *franciai* ~ * *kék atlasz* ~. 1714: Baraczk szín seljembul valo Dolmanj, nagjób részről kek Atlasz Materiával bélelt [AH 7] * *kék s vörös atlasz* ~. 1714: Két Övét (!) Ablakokra valo Födél, kék s vörös Atlasz Materiából arany Prímmel körös körül fl. Hung. 4. Kék s vörös Atlasz Materiából ajtóra valo egj Par fődél körös körül arany Prímmel fl. Hung. 8 [AH 18] * *királyszn aranyos* ~. 1710: Két darabban valami királyi szín aranyos materia [DanielAd. 90–1] * *körörcsinszn tarka* ~. 1700: Egy Paplan Közepiben valo Küköröcsin Szín tarka Matéria arány Virágocská közte, közte [Hr 1/20] * *körte formájú aranyvirágú* ~. 1755: adott Egj Körtevély formájú arany virágú materiát szoknyának valót [Petek U; TGSz 51] * *lazurszn* ~. 1743: Lazur szín egy sing viragos valnak valo materia [Szászvevssződ NK; Somb.] * *macedóniai* ~ → *zöld aranyos* ~ * *meggysszn tarka* ~. 1681: Egi Superlatnak valo Megi szín Tarka Matéria [Beszt.; LLt] * *mini-umszn* ~ → *atlasz felselyem* ~ * *selyem kamuka nyestes* ~. 1785: hozzám jöven a' Jó Léányom Nagylakra, adtam ki kérésire ... Az Edes Anyja ... Selyem Kamuka Nyestes Materiáját: arany paszamántal [Nagylak AF; DobLev. III/600. 1 Dobolyi Josef kezével] * *székfűsszn aranyas* ~. 1739: Egy székfű szín gyenge aranyas materia [Szászkerked K; LLt Fasc. 96] * *tarka* ~. 1634: ezüstel elegy színű tarka Materiából czinalt hosszujullis szoknya Arany Peremes [Kv; JhBK XVII/15]. 1643/1687 k.: Az Mosoni Ecclab(an) vago(n) ... egy tarka materia prédikallo szekre valo [Moson MT; MMatr. 262]. 1841: Egy Rubet tarka Materiával bevonva [Kv; SL] * *tarka török* ~. 1643/1687: Templom eszközei ... A Praedikallo széken egy darab zöld poszto. Egy tarka török matéria [Kibéd MT; MMatr. 199] * *teccin fényes* ~ tetscheni fényes kelme^a. 1700: Két zöld Skárlát Nyári mente tetczin fényes Materiával berlet [Hr 1/20. — ^aA fonóiparáról híres csehországi Tetschenből/Decinből való kelmefajta] * *török* ~. 1700: Uj falvi Janos Ur(am) Conferalt az Ur Asztalara ... egy Török materia tiszta selyemből valo keskenőt [Kövesd MT; MMatr. 394] * *veres aranyos* ~. 1751: E szerint Vadnak a' Templóm Egygyetmási ... Kasula Veres arannas materiából, antipendiummal egy(gy)üt [Kóród KK; Ks 20/X] * *zöld aranyos* ~. 1763: Macedóniai Zöld aranyos 2 Sing 1 1/4 Matéria [Nsz; Szer. özv. Harsányi Sámuelné Tisza Ágnes hagy.] * *zöld* ~. 1789: Egy Superlatos Ágy Vas árkusokon függő zöld Materiával bé boritva, egy aranyos gomb a' tetején Rf 12 [Mv; ConscrAp. 5] * *zöld sáhos aranyos* ~. 1705: Edgy Zöld Sáhos aranyas materia tsipkésen szűtt allyu szoknya elő ruhastul vallostul [Cege SzD; WassLt Vas Danielné Ielt. Rettégi György kezével] * *zöld virágos* ~. 1738: Egy darab zöld Viragos Matéria [DobLev. I/171].

Több adalékban nem dönthető el, hogy a címszó általában kelmeire vagy pedig bizonyos kelmefajtaira von. Vö. a 3. jel-sel. — L. még a *dupla-*, *selyem-*, *szőrmatéria* címszókat.

3. kelmefajta; un fel de material textil; Art Textil | ? szövet v. posztó; stofa sau postav; Gewebe od. Tuch, Flausch. 1628: Két hintoba ualo uankos, Matériából czinalt [Gyalu K/Kv; JhBK XII/44. 2]. 1736: A koporsót belől vagy bársornnyal vagy materiával^a vonták bé, az kitűl mint tölt ki, magát az halottat rendszerint materia köntösben nyujtózatták ki vagy bőrs kapczás nadrágban vagy csak materia vagy szép gyolcs kapczában [MeTr 401. — ^aA címszónak ez az előfordulása tartozik a fenti jel-hez]. 1806: Edgy fekete kurta bárány bőr Bunda ... Edgy materiával borított viseltes Farkas bőr Bunda [Ne; DobLev. IV/897. 1b].

Szk: ~t csináló. 1676: Egy bányákhoz tudó német jött ide^a. Én Kapnyikra küldtem, hogy megjárja. Be viszem vagy küldöm Nagyságodnak egy posztó vagy materiát csináló némettel együtt [TML VII, 143 Teleki Mihály Bornemisza Annához Kőváról. — ^aKővárba].

4. materiából való; din tesatúră sau postav; aus Gewebe od. Tuch. 1801: Négy elő Ruhák. Melyből egy Matéria, egy Lengyolt és kettő Gyapott [Bölon Hsz; HSzJP].

Szk: *aranyos hajszín* ~. 1686: Vállak Száma: ... 6 Hatodik aranyas hajszín mataria aranyas kötés rajta [BK Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.] * *fekete* ~. 1789: Egy viseltes Lályblbi, melly(ne)k az eleje fekete Bársony a' hátulja fekete Matéria [Mv; ConscrAp. 22] * *hajszín* ~. 1746: Egy Szoknya hajszín Matéria [Sár.] * *karmazsinszn aranyos* ~. 1761/1784: Paplannya pedig jutott Ötsém Uram(na)k háram, edgyiknek a' közepe volt Karmasin szín aranyos mataria [Hosszúfalu Szt; TKI Com. Anna Teleki (61) vall.] * *kék aranyos* ~. 1686: 3. Harmadik paplan kék aranyas mataria; Az kerületi veres tafota [BK Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.] 1735: Egy Paplan kék Aranyos mataria közepe körüllete Teczin Babor [Sv; Hr] * *kék* ~. 1836: Vagyon két lájbi kék mataria mely ér 4 flo 20 [Gelence Hsz; HSzJP] * *szederjes vesszős török* ~. 1637/1639: 1 mas Poplan, az kezepe szederjes vesszős teoreok mataria [Kv; RDL I. 111] * *violasszn felselyem* ~. 1761/1784: a harmadik paplan, ki viselő volt szarufás jó féle tarka bársony a' közepin a' kerülete pedig viola szín fél selyem mataria [Hosszúfalu Szt; TKI Com. Anna Teleki (61) vall.] * *violasszn* ~. 1748: tudok egy uj szoknyát violasszn materiát [Torda; Borb.].

5. jelzői haszn-ban; cu funcție atributivă; in attributivem Gebrauch: materiából készült; fűcut din țesătură/postav; aus Gewebe/Tuch verfertigt. Szk: *aranyos* ~ *mente*. 1793: ezüst fonallal s fekete selyemmel straffirozott aranyos mataria mente nűszt prémmel [TL Conscr.] * *aranyos* ~ *paplan*. 1723: adván Egj aranyos mataria Paplant [KGy] * *aranyos violasszn* ~ *mente*. 1793: Aranyas viola szín selyemmel elegyített mataria mente [TL Conscr.] * *aranyvirágos* ~ *szoknya*. 1734: Haj Szín gyenge Arany viragos Mataria Szoknya [Born. XXXVIIIa. 3 Kornis Krisztina inv.] * *ezüstös* ~ *dolmány*. 1790: egy ezüstös Mataria Dolomány [Ludvég K; CsS] * *ezüstös tarka* ~ *lájbel*. 1793: egy ezüstös tarka mataria lajbel ujj [TL Conscr.] * *fekete* ~ *mente*. 1790: Viseltes Fekete Mataria Mente festet Nest préml [Sv; Ks] * *grándtszn* ~ *lájblbi*. 1810: Egy gránát szín mataria Lájblbi Rf 20 xr 53 [Mv; MvLev. Trincseni Mihály hagy. 2–3] * *habos* ~ *szoknya*. 1787: Egy Persi nevű Szolgálója ... bizonyos kárt téven, és amiatt el

szókvén ... maradt in Rebonificationem valami Gunyája ugymint egy habos Materia nem igen viseltes szoknya, egy ugyan afféle Materia Lájbli [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 14] * *hajszi aranyos ~ paplan*. 1761: Egy Haj szín aranyas Materia paplan, melynek széle ugyan csak haj szín troket [Koronka MT; Told. 8] * *jőféle ~ nyestes fejérnép bunda*. 1817: Egy jőféle Materia Nyestes Fejérnép bunda Rfl 40 [Mv; MvLev. Simonffi Zsuzsánna hagy. 4] * *jőféle ~ nyusztos bunda*. 1804: Edgy jo fele Materia egész roka malal belet Nyusztos Bunda [M.köblös SzD; RLt Molnár Farkas hozomány-elim.] * *kapornyaszi ezüstös ~ szoknya*. 1758: Egy kapornya szín ezüstös Matéria szoknya [Nsz; TSb 21]. 1768: Egy Kapornya szín Ezüstös mataria Szoknya [Nsz; TSb 51] * *karmazsinszi aranyos ~ szoknya*. 1723: Egy allyáb(an) szűt karmasin szín aranyas mataria Szoknya [WassLt id. Vass Györgyné Nemes Mária hagy.] * *kávészín aranyos-ezüstös ~ váll*. 1770: Egy Kavé szín aranyos Ezüstös Matéria váll Mej tartostol Ezüst kötéssel ezüst Horgával [Kisesküllő K; RLt 0.4 Salánki Ráchel hagy. Désfalvi Simon Mihály kezével] * *kék ezüstös ~ szoknya*. 1761: egy kék ezüstös Matéria szoknya [Koronka MT; Told. 8] * *kék ~ mente*. 1758: Egy hosszú színes sellyemmel arannyal szőtt kék Matéria Mente, két ujnyi paszamánt rajta [Nsz; TSb 21]. 1797: Egy férfi kék mataria mente Hf 1 Dr 32 [DobLev. IV/775] * *olajszínnű satlrozott ezüstös ~ szoknya*. 1750: Olaj Színnű Satérozott Ezüstös Matéria Szoknya [WassLt Wass Dániel portékáinak összeír.] * *sötét violaszín aranyos ~ kising*. 1749: Egy Pár Setétt Viola Szín Aranyas Matéria Kis Ing [Koronka MT; Told. 12/2] * *szalmaszín aranyos-ezüstös ~ szoknya*. 1762/1763: Egy szalma Szín aranyas ezüstös Matéria Szoknya [Hsz; Ks 23. XXIIb] * *szezfűszín aranyos ~ szoknya*. 1705: Edgy szezfű szín aranyas mataria szoknya [Cege SzD; WassLt Wass Dánielné lelt. Rettégi György kezével] * *tarka ~ paplan*. 1723: Tarka mataria viselt paplan [Koronka MT; Told. 29/2] * *tarka ~ vánkoshéj*. 1628/1635: Egy uiselt tarka mataria vankos hey [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen lelt.] * *teccin aranyos ~ kising*. 1723: Egy pár tetszin aranyas mataria kis ing [Koronka MT; Told. 29/2] * *teccin aranyos ~ szoknya*. 1701: Teccin arannyas Mataria szoknya [Csicsókeresztúr SzD; LLt 54/1481] * *teveször ~ bunda*. 1797: Egy Teveször Mataria bunda Nyusztal prémezve [Mv; Told. 19]. 1813: Egy Teveször mataria bunda roka mállal bérelve nyestel praemezve [Szászvevessződ NK; i. h. 47] * *vereses vont aranyos ~ ingujj*. 1759: Egy pár veresses vont aranyos mataria Ing ujjat [Nsz; TSb 7. — "Értsd: adtam] * *veres kreditor ezüstös ~ szoknya*. 1768: Veress Creditor Ezüstös Mataria szoknya színes virágokkal [Nsz; TGsz 51] * *vesszős kreditorforma ~ szuperlát*. 1758: Egy vesszős Creditor forma igen szép mataria superlát, keskeny ezüst Rojt rajta [Nsz; TSb 21] * *virágos vörös ~ véls*. 1714: Ezüst fonállal szövött s arany Virágokkal ékesített Nyari Dolmány, Virágos Vörös Mataria bélléssel fl. Hung. 40 [AH 24] * *zöld aranyos ~ szoknya*. 1767 k.: Zöld aranyas Mataria szoknya [Tarcsafva U; PF] * *zöld aranyos török ~ szoknya*. 1823: Zöld aranyos Török mataria szoknya, megyszín tatóatával béllelve [LLt Csáky-per 601. L. 1] * *zöld habos ~ bunda*. 1790: Egy zöld Habos Matéria Bunda [Mv; MvLev. Boka Katalin hagy. 4].

6. fémanyag; metal; Metallmaterial. 1621: Paxi Lukaczi vizen haro(m) loan zekeren V eo f : zamara pinzhez ualo

material egy Tonnaban Desig attam) nekj harom lotol f 1/50 [Kv; Szám. 15b/IX. 150]. 1653: jöve én hozzám Kolozsvárat lako Vizi György megbeszellek hogy mint járt az utb(an) ... el vötték tölle az pè rosz (!), termes arany gyanánt attak neki dirib darab onat, es valami rosz materiából allo golyobist [Gyf; CartTr II Baló László udvari íródeák nyil.]. 1671: (A poharakat) instructioja kwvwl incommode cinalvan vegye fel eo kege azokat es cinalya megh azon materiakbol ujjab(an) tisztességesen [Kv; ÖCJk]. 1702: Az Olah Zlotnakis mataria felett valo valorb(an) Járossa nagy kárával leven az Hazanak igazitast kíván [UszLt IX. 52 gub.]. 1785: Vadnak mások ollyak kik(ne)k sem Bányajok s a szerént vas kövek sintsen, hanem mind vas követ es szenet pénzen vészen és ugy készit vasat, és így hoc respectu penzen vett materiakbolis Dézma vétetnek [Torockó; TLev. 4/11. 2a]. 1791: a meg hasadott nagy Harangnak helyében öntendő Harangnak készitését ki alkuván ide valo betsületes Harangöntő ökgylmével az Ekl. materiájából olly conditionnal hogy a Harang materiáján kívül minden egyéb hozzá tartozo készületeket 's materialékat említett Harangöntő ö Kgylyme tartozzék a' maga költségén meg szerezni, és el készíteni [Kv; SRE 274]. — L. még AC 62–3.

Szk: *arany* ~. 1677: Arany, ezüst materiát, jo monetát, sem választásra, sem felveretésre nem szabad az Ország-ból ki-vinni [AC 64] * *ezüst* ~ → *arany* ~ * *kruda* ~. 1766: In anno 1764 Bécsben a pénzverőházban elvétették a rézkrajcákak való materiát, hanem ahelyett még a réztől meg nem tisztított arany cruda materiát verték krajcárknak [RettE 206].

7. érc; minereu; Erz. 1702: Jött mi hozzánk Zalatnálol egy Sebastian János nevű Bányász Ur holmi materiáknak keresésére, a'ki a' mi völgyünkbe fekvő Materiákat megprobaltatván ... futatatt bizanyas materiákat, mellyet (!) a mi Földes uraink eszkebe véné meg irigylettenek [Torockó; TLev. 4/3. 1a]. 1720: az Urak is eleget futnak, fáradnak, költenek az Várasért, meg érdemlik, s parancsolják, hogy az Bányáról az material minden haladéknélkül szálicsátok alá, valaki abban is szot nem fogad minden haladéknélkül büntessétek [uo.; i. h. 8/4]. 1780: némelylek ... Verős kovátsságra álván, 's a' munkához semmit nem értvén, minden roszsz materiát, követ, szenet, váras fejében meg vésznek kárt vallanak [uo.; i. h. 4/3. 4b].

8. épületanyag; material de constructie; Baumaterial. 1653: Parancsolat jöve azért hozzám, hogy a vár épületéhez való dolgokhoz fogjak, melyhez hozzákészültem is vala minden materiával és instrumentumokkal [ETA I, 148 NSz]. 1679/1681: Hunyad vára, es ahoz tartozo Fiscalis Udvarházak ... megh várjak az építés beli reparatiokat, megh kevantatik ... hagi minden építésre valo requisitumokrol, à minemű à fa, meszkő, tegla, Cserép, Sindely, fűrés deszka, sövény, karo, vessző s egyeb minden szükséges materiakrol idejen gondolkodván provideallyon [Vh; VhU 668]. 1714: a falúis contradicalván az iránt hagi tilalmas udvarházat ne tsinállyon^a, ugyan a mit epített demolialtatta, s imide amoda el hordatta a materiáját [Mezőmadaras MT; Ks S. 16. — "Szeredai István]. 1738: Concludáltuk ..., hogy minden ökrös és lovas atyánkfiak ö kglmek vecturáztassan(a)k 's vecturázzanak azon gát^a építésére egy egy szekér vesszőt 's egy egy szekér töviset; a Gyalog szeresek pedig azon(n) materiának feldolgozásával 's meg mivelésével tartoztan(a)k [Dés; Jk 508b. —

^aA város malma gátjának]. 1756: Edgy gyalog pallótt tart eő kegyelme materiaval a Borbándi vizen, melynek midőn valamí romlik, az Borbándiak kövek fel vetésire, s fák emelésire mindenkor adhibeáltatnak [Borbánd AF; Esz-Mk Vall. 177]. 1789: adattassék által^a tseréb(en) a^a Pallérnak olly conditional, hogy a' midőn a' Collegium épületére szükséges léssen azonnal restituállyá, még pedig éppen ollyan jó materiából készült es jól meg égetett tsepet adjon [Kv; SRE 261. — ^aCserép].

9. kb. vmihez/vminek az előállításához szolgáló (nyers)-anyag; materie primă pentru ceva; zur Herstellung einer Sache nötiges/gebrauchtes (Roh)Material. a. bőrre von. 1834: Justina Szolgalmoknak tsinált edgy Fejelest az én Materiából edgy Valto Rforintert [Törzs. Dési taxalisták 2]. — b. fára von. 1827: (A kovács) koporso szept és koporsot tsinált Boldognak, Boldogtalannak, Materiát adván keze alá [F.rákos U; Falujk 157]. 1841: közönséges falugyűlése tartatván általadtuk udvarhelyszéki a Bük erdőnkön lévő hammunak való veszendő fákot s így azon fenn írt materiáért ... ígyérének haszonbért 4 személyre Rft 20 ... váltóba [Taploca Cs; RSzF 126]. — c. fonatra von. 1782: A Téli fonást minden Részekre meg kívánnyák Baro Torotzkai Gáspárné Mustrát szokott adni, és ollyan fonalat kíván, ha a Materia nem arra való is, a' millyen a kiadott Mustra [Torockó; Thor. XX/5]. — d. salétromra von. 1677: A' Fiscus számára való Saletrum főzetés ... Mesterei a szegínyseget semmiben ne terheljék: házőknak telekit, udvarokat ... meg ne hánnyanak, vagy ássanak, sem pedig egyéb kár tévő helyekről annak materiáját ne horgyák [AC 134]. — e. szénre von. 1681: Egi Bányába(n) egi hetre adatik szén^a 120 terch hogyi pedig mostan többet enged(ne)k es usual(na)k ... ez ... az materia dissipaltatik az Proventus nagi kárára [VhU 67. — ^aA vassánya kohójához].

Szk: tűzes ~. 1662: ugyanazon ... cajt házban, ahol dolgoznak, a nagy sok tűzes szerszám, por, salétrom, kénkő, tűzes materiák között, mellyet ott benn meggyújtván, annak szikrája talált egy hordó befedetlen por közibe esni [SKr 602].

10. mérge; otravá; Gift. 1765: a' mi pedig a pogátsa sütésit nézi azok elvételével bőjteltő napokat kívánt a betegnek szerezni, hanemha olyas materiával azok inficálva lésszenek: melyre való nézt simpliciter abszolvaltak [Torda; TJkT V. 291].

Szk: mérges ~. 1735: Citatoria Relatoriamból világon Constál hogy engemet micsoda hallatlan mérges meg etetésre való materiakkal, úgy mint Fejer mázzal, egér kövel eleitől fogva kívánt el vesztetni és meg ölni [Dés; Jk].

11. kb. váladék; secretje; Ausfluß, Jauche. 1737: A bal czomomba (!) egy nagi talyu (!) insinualva(n) magát ... Svinkhauer uram Flastroma, Isten uta(n) kifokaszta, anji (!) materia takarodot ki belőle ... hogy ki ne(m) mondhatom [O.fenes K; Ks 99 Mikola László lev.]. 1778: az emberek, kivált a gyermek, minden hitvány, éretlen, könnyen rothadó gyümölcsöt s dinnyét egybe esznek ... mely miatt az eő testekből egésséges korokba ki gözőlni szokott rothadt, erős tsipós materia bennek reked [MvÁlt Mátyus, ConsSan. gub.]. 1829: (A tehén) Böre le huzatatott, enyves, sárvizes materjakkal tele lévén az egész Torok kerülete [Dés; DLt 1055]. — L. még FogE 157.

Szk: természet ~ja onód. 1764: Nemis láttam, hogy az férfiségből ki ment természetnek Materiájával az bornyú meg lett volna motskoltatva [SzűvLt].

12. dív anyag; material; Material, Stoff. 1618: én magyarul pronuncióltam és ő törökül fordította; igen nagy emberséggel s kedvességgel viselé abban magát hozzánk az Szölfikár, ahol valami Porta ellen való ritmusok vagy materiák találtak volna lenni az frásban, némelyikben maga is igazgatott [BTN² 114]. 1671: Kétrendbeli követek jövőn hozzánk, úgy mint német és török, minemű dologból jötenek legyen, követségeknak materiáját his inclusis Kegyelmednek elküldöttük, azokból megértheti ... tartotunk attól, hogy az török is azon materiáról való követséggel jöjjön [TML V, 527 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1678: Ez hosszú frásra való matéria, de rövideden azt írhatom, hogy Kgd is illendőképén elég ha alkalmaztatja magát [TML VIII, 30 Haller János ua-hoz]. 1710 k.: Nincs is nekem egy nagyobb csudálkozásra való materiám s okom e világi nyavalyák s tévelygések között, mint az, hogy, mint tudta a sátn e keresztyén világot e három dologra venni^a [BÖN. 404. — ^aKöv. a dolgok fels.]. 1778: Imádkoztak is ugyan a papok, de igen nagy materiájuk volt a feddőzésre [RettE 384].

13. dolog, ügy; lucru, treabă; Sache, Angelegenheit. 1619: én igaz kötelességem szerént ... írom Nagyságodnak, hogy én ezeket mind megtractáltam, azki hasznosb volt copiosiusb, azki kelletlen volt lassabban, mint kit csak az margójára is írtam az materiának [BTN² 197]. 1657: Az fennemlétt Székely Mojses, gróf Bethlen István, Mikó Ferencék dolgában nem tanálhattak vala semmi ellenem való materiát [KemÖn. 155]. 1665: Meg is vallom, ezen materiáról Kegyelmednek ími nem akartam [TML III, 356 Teleki Mihály Kapi Györgyöz]. 1672: Irja, Pál uramra úgy reá ír, soha úgy nem írtak reá etc. de nekem nem tetszik, senkinek írjon azon materiáról [TML VI, 379 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1690: az General adgya Censuráját mitsoda választ tegyük reá, és ha azon materia tovább urgealtatik mutassa jo akarattytis [Törzs. Bethlen Sámuel fej-i ut.]. 1731: ebben az Materiában a Dékok jure merito(ue) nem culpaltathatnak mivel későn serkentek fel [Nagyernye MT; Ks 99 Kun Zsigmond lev.]. 1771: én pedig Valamennjiszter ezen Materiáról kerdezőskedtek, mindenkor eszerint fatéállom [Girbó AF; JHb Vonja Rula (68) jb vall.]. 1816: Confrontaltván a nevezet kupta Udvari Szakás Marosi Janossal ... Azt mongya hogy a mit beszélt ezen materiáról tréfából beszéllette [Gyéressztkirály TA; TLt 1215].

Szk: ~ra tér. 1657: Hogy azért térjek az elkezdett materiára, mihelyt az portán az dolog proponáltatik, mindjárt tractában s alkuvásban elegyedének az fejedelemmel | Hogy azért térjek az materiára: midőn egymást nézve az ellenséggel valami időt töltöttünk volna^a [KemÖn. 193, 244. — ^aFolyt. az események elbeszélése] * bagatella ~ jelentéktelen dolog. 1732: ő Nga engemet nevezet prédálonak hogy ki jüttem, és hogy mindent el hoznék pedig magok keresnek ő Ngok ot léteken minden bagatella vilis materját [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.] * bajos ~. 1670: Az Szuhai uram dolga elég bajos materia [TML V, 341 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz] * fennforgó ~. 1672: Mind ennyi akadályok között mit kellessék cselekednünk, hogy az ország örökös kárt ne valljon az mostan fennforgó materiában [TML VI, 12 a fej. ua-hoz] * mocskos ~. 1674: Csemel uram harcza elég mocskos materián indult [i. h. 571 Bánfi Dienes ua-hoz].

14. vminek a tárgya; obiectul a ceva; Objekt einer Sache | vminek a célpontja; obiectivul a ceva; Zielpunkt einer

Sache. 1657: akarván elfelejteni az alkalmatlan beszédnek materiáját, köszönék el fejedelem egészségejért egy jókora pohárt [KemÖn. 164]. 1710 k.: sokszor osztán inkább haragudtam azért, hogy megharagudtam volt, mintsem magáért a dologért, a haragnak okáért vagy materiájáért [BÖn. 496]. 1728: A plajások dolga, az Csik-Szereda privilegiuma materiája ... ha in questionem jönek [SzO VII, 337]. 1747: az A. az l(n)ctat Diffamationnak vetkiert Citaltatvan, mind az üdöt, mind az helyyet, mind a' diffamatio(na)k materiáját nyilván meg különböztette [Torda; TJKT III. 147].

Szk: *nevető* ~ja neveltség tárgya. 1668: Kegyelmedet, Uram, instantissime kérem, vétesse igazításban ez rendkívül való dologot, hadd én is szegény sógorommal együtt köszöntessem meg Kegyelmed jóakarátját; ne legyek gonoszakarármnak nevető materiájok [TML IV, 288 Teleki Mihály Beldi Pálhoz].

15. (iskolai) téma, textus; temä (dat la școală, pentru predici); Schul/Predigthema, Text. 1710 k.: A logikában sok üdöt töltöttünk ... az argumentumok, syllogismusok formálására kaptott^a az eltanult quaestiókból, csak a materiákat kezdé adni: Erről írjatok argumentumokat, lássuk, melyiktek tud többet írni? [BÖn. 539–40. — "Keresztúri Pál a gyf-i kollégiumban]. 1772: Orátor volt^a Szathmári Mihály uram a kolozsvári theologiae professor. Materiája volt a verbuálás, amint most szokták hívni a katonaszédést, melyet azért vett fel materiául, hogy a megholt úr is katoná volt [RetE 280. — "Gr. Bethlen Ádám generális temetésén]. 1794/1795: a' Gen. Synodus arra ki rendelendő erdemes Atyafiak által ut mutatást készítvén a' Gyengebb Lelki Tanítok(na)k es a' szükségesebb Materiakra Predikatiokat es olyan könyörgéseket íratni mellyek erthetők es buzgoságosok lennének [M.bikal K; RAK 14 egyházker. közgyűlési hat.]. 1823–1830: Szent György-napkor ... osztatnak ki^a a feltett materiákra frott munkákra kített jutalmak [Ekkor osztották ki a jövő esztendői praemiumra való materiákat is [FogE 239. — "1796–1797 tájt a göttingeni egyetemen].

Szk: *a ~ felvétele* a (bibliai) textus felvétele. 1636: Az praedikallo szekben fel allasat^a es materiának fel vetelet ugyl valia^b az felso No 1 Testis [Mv; MvLt 291. 66b. — "Ti. a szószerkebe felmenő papét. ^bUtána tollban maradt: *mint*] * ~ *vesz* (bibliai) textust felvesz. 1636: István Urám fel mene az predikallo szekben, es mindenek(ne)k elotte, materiát vue(n) az penz uáltokrol ... hallam azt hogy monda Istvan Ur(am) Zabo lanosnak, ki Lator az Isten házából [Mv; i. h.].

16. tananyag; materie de învățămînt; Lehr/Unterrichtsstoff. 1823–1830: A prorektor ilyenkor és az három sátoros ünnepeken programmát ír a maga fakultása szerént való materiájáról, melyet kinyomtatnak [FogE 239].

17. beszédtema; temä de discuție; Gesprächsstoff. 1667: Baló urammal a mint beszéllett Kegyelmed, majd hasonló volt az én fejedelemmel való beszélgetésemhez; majd egyforma materia [TML IV, 241 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1670: Édes Komám uram, beszélgetésre való materiánk bizony elegek volnának, melyek pennára nem bizhatók [TML V, 7 ua. ua-hoz].

18. mondani/jelenteni való dolog/anyag; lucru de spus/raportat; Sache/Material, worüber zu sprechen/berichten ist. 1619: Más materiám nem lévén, proponálám ezt neki ... minthogy az én uramnak régi barátja^a s egymást ismerik ... traktáljanak az Jenő dolga felől [BTN² 268–9. —

^aMehmet pasa]. 1671: Isten nemsokára udvarhoz hozza Kegyelmedet, akkor osztán ezekről mind más egyéb dolgokról elég materiánk lesz az beszélgetésre [TML V, 557 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1817: En ugyan az első Levelembe írtam volna mindenekről, hanem mint Uj Gazdának akkor nem volt materiám réá [Héderfája KK; IB. Veres István tt lev.].

19. ok; cauză; Grund. 1668: Az török dolgáról Nalácz uramnak bővebben írtam; ebben is elég materiám van a búsulásra [TML IV, 407 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1671: Igaz dolog nem keues egyenetlenségre való materiák szolgáltatának, es busulast szerzettenek, magok keozott való nemely Nyughatatlan elmek [Dés; Borb. I egy-i bizottság jel.]. 1678: Az én bémenetelemnek hogy bizonyos okért kell lenni ki nem pennára való ... ha memék panaszkodni, volna materiám rá, legalább az engemet illető dologot nem kellene tülem titkolni [TML VIII, 60 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz].

20. kb. lény, alak; fiintă; Wesen, Figur. 1668: Ugyan tökéletlen materia az az a Kapi György. Csak bánom, elrontám lábomat, kezemet miatta. Bár inkább bogár után indultam volna, mintsem az ő szaván [TML IV, 386 Nalácz István Teleki Mihályhoz].

21. ~t vesz értesülést szerez vmiről; a obține informații în legătură cu ceva; sich über etw. Kenntnis verschaffen. 1677: Azomban nem árt Kegyelmednek alkalmatosságot szolgáltatni arra is s tülök is tovább való maga alkalmazására materiát venni [TML VII, 523 a fej. Teleki Mihályhoz].

matéria-bunda posztóbunda; palton imblănit din postav; Pelz aus Tuch. 1812: Egy Olaj szín Materia Bunda Rf 20 [Mv; MLev. Szürtei József hagy. 9]. 1820: Egy Fekete medvével premezett egészen roka másas materia Bunda 1 [Felőr SzD; BetLt 5 Fráter Theresia kel.].

matéria-címer ? szövet/posztó-címer; blazon de stofă/postav; Wappen aus Gewebe/Tuch. 1736: (A temetésén) az papok eleinek materia címert adtanak, az többinek papiros cimert [MetTr 407].

matéria-hordás (vasérc) anyagszállítás/hordás; căratul minereului; (Eisenerz) Materialbeförderung/transport. 1679/1681: a vas körül munkalkodo minden nemű emberekre, vagi mivesekre legye(n) eő kglmenek^a szorgalmatos vigyázása, hogi a' vigiazatlansagh miatt, a hamorok, szokott idejebk(en) vesztég ne állyanak; a Lovak a rend felet való materia hordasb(an) el ne szakaszkodgia(na)k s romollyanak [Vh; VhU 672. — "Az ub-nak].

matériájú 1. vmilyen érc tartalmú; cu conținut de mine-reu; irgendein Erz enthaltend. Szk: *arany* ~ *kő*. 1718: a' kik találának, ön, Ezüst, Arany, vagy réz materiájú követeket, ne mérészelyék, vagy verőkben, vagy kő lyukokban, imit-amot titkon olvasztani, vagy valahova Varosokra vinnj, mert ha ki tudodik minden kegyelem nélkül meg öletik [Torockó; TLev. 8/3] * *ezüst* ~ *kő* → *arany* ~ *kő* * *ön* ~ *kő* → *arany* ~ *kő* * *réz* ~ *kő* → *arany* ~ *kő*.

2. vmilyen kelméjű; de un anumit fel de stofă; aus irgendeinem Stoff/Textil. 1777: Amazon köntös Lájblival s kalappal. Ezen köntösökhöz Amazon ezüstös keszűletű mindenféle Materiaju Wállak No 29 [Nsz; JHbB 406 gr. Bethlen Rozália kel.].

Szk: *csikos ~ bunda*. 1800: Egy minden-napi Medve bőrről prémzett Csikos materiájú Bunda [LLt].

3. vmilyen tárgyú (színdarab); (piesá) cu un subiect ...; (Theaterstück) von irgendeinem Thema/Gegenstand. 1829 k.: Ezen Director ... nem fogja kedvelleni az goromba, paraszt, neveletlen értelmű, 's materiájú Játékokat, mint a milyenek Ludas Matyi, Prágai két néne, Boriczki [Kv; KvSzL].

matéria-kapca ? szövet/posztókapca; obie de stofă/postav; Fußlappen aus Gewebe/Tuch. 1736: Az koporsót belől vagy bársonnyal vagy materiával vonták be, az kitől mint tölt ki, magát az halottat rendszerént materia köntösben nyújtóztatták ki, vagy bőrső kapczás nadrágban vagy csak materia vagy szép gyolcs kapczában [MetTr 401].

matéria-kaput ? szövet felsőkabát; surtuc de stofă; Geh/Kaputrock aus Gewebe. 1823: Nyári materia kaput 2 Avatag Moldon-kaput [Ne; DobLev. V/1080. 6a De-mény György hagy.].

matéria-köntös ? szövet/posztó felsőruha; haină de de-asupra din stofă/postav; Oberkleid/Gewand aus Gewebe/Tuch. 1736: Nyárban peng az öreg urak materia köntösben jártanak, az vagy bibor vagy kanavász vagy kamuka volt, mert bársonyban az egy fejedelmén kívül másnak járnai szabad nem volt | A koporsót belől vagy bársonnyal vagy materiával vonták be. magát az halottat rendszerént materia köntösben nyújtóztatták ki [MetTr 352, 401]. 1790: Egy Rendbeli Szürke materia köntös [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24c].

Ez utóbbi adalékban a címszó *szürke ~ köntös* szk-ként is felfogható, s így a *matéria* címszó 5. alá tartozhat.

matéria-kortina szövet/posztófűgöny; perdea de stofă/postav; Vorhang aus Gewebe/Tuch. 1732: Uti hinto Veres posztovtal Sárگا paszomántal hinto párnákkal, két Sellyem Sárگا hanyotlo párnákkal Materia Cortinákkal, külső bé vono bőrkkel [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 34].

matéria-lajbli ? szövet/posztó női mellény; vestă de stofă/postav; Frauenleibchen aus Gewebe/Tuch. 1768: 1 Fekete Materia Lajbli [Mezősztygyörgy K; Ks 23. XXIIb]. 1779: Két Fekete virágos materia Láblík [Nsz; CsS]. 1790: Egy materia Zöld Lajbli [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24c]. 1793: egy ezüstös tarka materia lajbel ujj [TL Conscr.].

1.. a *matéria-köntös* alatti jegyzetet és vö. a *matéria* 5. alá sorolt szk-okkal.

materialé 1. anyag; material; Material. 1776: (Az épülő udvarházhoz) fát, követ s más egyéb materialétis megnyit és mi néműeket vittek, mind azokat Specificállya meg á Tanu [Fejér m.; MvRKLev. vk]. 1792: a magok hason fele részekre ... edgyütt hasonló erővel, költséggel, 'a materialékkal Nságod, és az Urak concurrallyanak [Kük.; JHb XIX/34]. 1807: a Város a gátok kótésiben elegendő Materialét, szekeret és Segítséget szolgáltatson [Kv; KmULev. 3 gub.]. 1825 k.: minthogy utzza sorba a város díszére építtek ... az építőnek jussa van Materialéjít a Köz helljen tartani [Torda; TLt Közig. ir. 252]. 1826: a materialélek szerezgetetnek approdonként [Mv; Told. 7].

1833: A' Naturalékrol s materialékrol szollo Diarium nincsen is be adva csak az arol szollo számado könyv [Kisesküllő K; Somb. II]. — L. még RettE 372.

Szk: *apróság ~*. 1785: Csak a fazakasnak kell közel 10 forint, hát a kőművesnek, Lakatosnak üvegesnek s egyéb apróság materialékre [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.] * *erdélyi ~*. 1820: minden Czéh Tagja igyekezék az ide való Publicum számára Erdélyi Materialékból, az időhöz, és a' népnek ahoz alkalmaztatott Sorsához, 's maga viseléséhez kívántató illő munkákat, még pedig elegendőket készíteni, és árulni [Kv; FésCJk 29].

2. építési anyag; material de constructie; Baumaterial. 1726: Köpeczi ezen Materialakat alkudta Gyerő Monostoron^a 18 padalás gerendát öt öt ölest ... á fl:h: 1 ... 47 Száll Szaru fát ötöd fél ölest á d: 24 18000 levél sendelyt fl:hg:21 d: 60 [Kv; Ks 15. LIII. 4. — ^aK]. 1774: Nékünk Materialékn Istennek hálá elég van, mind Kő, mind mész, a Téglát is Derekasint hányák [Kv; BfN Farkas János gr. Bánffy Györgyhöz]. 1791: Engem ugyan nem kitsiny gond fogott a Ludesdi épülettel, mert sok pénz kel materialéokra és mester emberekre, most seminek árra nintsen | a Ludesdi építést kellenék folytatni, eddig elé a szükséges Materialékat és Mester embereket fizetgettem a menyire dolgoztak [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1803: azan Rákosi belső Curialis hejet ... kelleit drága Materialékkal békertelnem [Aranyosrákos TA; Pk 7]. 1807: Apahidán azon Malmak Igazítására meg kívántató Materialék nintsenek^a [Borsa K; RLt 0.2 Josintzi Mihály (40) vall. — ^aA fában szegény Mezőségen]. 1825: A' Kőműves Munkára használt Materialék árra ... teszen 124 Rf [Dés; DLt]. — L. még RSzF 168; VKp 129. — Vö. a *fa-materialé* címszóval.

3. vasbánya-anyag; material de mină de fier; Eisengrubenmaterial. 1785: Mlgs Patronus Urak ha a vasból a tizedeket kivannyak, méltóztassanak a magok részekről a vaskeztésre meg kívántató materialékról, ugy mint szelésre való erdőkről, Bányák, Kohok, Verők építésere fákat és vasatis rendelni, 's azokról ugy provideálni, hogy azok iránt fogyatkozásunk ne légyen [Torockó; TLv. 4/11. 29]. 1803: a' Gazda maga Materialéjában, kivált az Verőbeli munkások miatt meg fogyatkozik és csonkulást szenved [uo.; i. h. 9/35].

4. bőrányag; piele (tábcitá); Ledermaterial. 1834: Feltelt a' Szolgalm(na)k az én Materialémból [Dés; Törzs. Dési taxalisták]. 1835: Számuel a Sorostellyi Embere(m)k edgy Bakkantsot tsinált az én Materialémból [Dés; i. h. 2].

5. gyógyszeranyag; materiale farmaceutice; Arzneimaterial. 1789: Ezen Stuchba vagynak mind öszve kisseb és nagyobb üvegek, Nro 81 mellyekb(en) a' fen irt Materialélek állanak | a' mint ezen Szobából az külső nagy Patika Házba bé mennek ... találtatott festett fa pixisekben lévő holmi Materialékok is | a' fellyel le irt Nagy Patika Házban lévő Fiokos Stellásik(na)k also részében lévő ki huzo Supládákban találtattak az alább irt rendelt Specificált Materialéka^a [Mv; ConscrAp. 29, 32, 74. — ^aKöv. a fels.].

6. tartozékanyag; totalitatea materialelor; Zubehörmaterial. 1783: galambúgos kapu, kapu félfájával, deszkáival, zsendellyeivel, rajta lévő vas szegekkel, láncsal, reteszfővel egyszóval minden materialéjával együtt aestimáltatott 20 hung. fl. 40 dr.-ra [Marosnémeti H; ETF 108. 9]. 1791: a Harang materiáján kívül minden egyéb hozzá tartozó készületeket 's materialékat említett Harang öntő ö

Kgylme tartozzék a' maga költségén meg szerezni, és el készíteni [Kv; SRE 274]. 1856: Egy jo állapotban lévő Törökbuza kas kettős oszlopokon náddal fedve ... materiáléja mint t. i. oszlopoi cserfából és oldalai fenyő lecek-ből álván, éppen jo, de ujból építendő hogy használtathas-sék [Mezőbánd MT; TSB 39].

materialista anyagárús; vinzător de materiale; Materialverkäufer/händler. 1735: Nevedmeczkj Fon Jánosra a Kolosvári materialista adosságab(an) Executiora ./ aestimatoria exmittalt Atyankfiai eo kglmek [Dés; Jk 452b]. 1758: Valamely Materialisták jöven bé kedves Feleségem(ne)k, Ádám Fiam(na)k holmi Kalanteriakat vett(em) [TL. Teleki Ádám költségnaplója 182b].

Szk: kereskedő ~. 1756: Németi István Szebenbe lo-pásba elégyitette volt magát, mert Marko nevű Kereskedő Materialistától egy vég Batiszt, és egy Bársony Sapkát el lopott [Mv; Mk IX Vall. 83].

matéria-mente ? díszes szövet/posztó felsőkabát; man-tie de stofă/postav; verzierter Oberrock aus Stoff/Tuch. 1758: Egy hosszú színes selyemmel, arannyal szőtt kék Materia Mente, két ujnyi paszamánt rajta, a' mellyen arany krépin, nestel bérlett, nuszttal prémezett [Nsz; TSB 21]. 1797: Egy férfi kék materia mente Hf 1 Dr. 32 [Koronka MT; Told. 34].

Vö. a *matéria* 5. alá sorolt szk-okkal.

matériaolvasztó szk-ban; in construcții; in Wortkonstruktion: ~ nagy katlan üveg-nyersanyag olvasztó katlan; cazan de topit sticlă; großer Schmelzkessel für Glasmaterial. 1792: Vagyon egy Üveg Csűr ... Ebben vagynak körben egy hat dolgozó személyre készült állásokkal körül vett materia olvasztó Nagy Katlan [Butyásza Szt; TKHf 50/I. — "Folyt a fels.].

matériás 1. szk-ban; in construcții; in Wortkonstruktion: ~ kő érctartalmú kőzet; roccá metaliferă; erzhaltiges Gestein. 1638: nem lattam hogy senky js titko(n) Materias követ vagatot á vagy futatot volna Ezüstöt [Torockó; Thor. XVI/I. Fr. Ekkat (39) jb vall.] * ~ kőzkő kb. a bányásztársak közös ércközet-mennyisége; roccá metaliferă apartinind minerilor; gemeinsame Quantität von erzhaltigem Gestein der Kumpelgenossen. 1638: Tudom lattam s hallottam, hogy ... Kereki Péter hainalban rea ment az ezüst bania-ra es felrakta s el hoszta az materias köz követ, az Uranak Toroczka Istvan Uram(na)k [uo.; i. h. Valentinus Szöcz jb judex prim. vall.] * ~ szék kelmével bevont/borított szék; scaun îmbrăcat in stofă; mit Stoff/Textil überzogener Stuhl. 1731: A Viragos Palotara nyilo Botha minden nemű Szőnyegekett kilimeket ... Materiás és Börös székeket ... és egyéb Portékákat ... bezárván Ajtaját három tulajdon pecsétinkell bé pecsételtük [Szentenedek SzD; Ks 15. LVII] * vmilyen ~ szoknya fustá dintr-un anumit fel de stofă; Frauenrock aus irgendeinem Stoff/Textil. 1628: Egj meczjn arannjas materias hozzw miw zoknia [Bodola Hsz; BLt]. 1628/1635: Az Zegeny Azzonj, colteozeti Egj meczjn arannjos materias hozzw zoknia arani peremmel hant az vya, az allian zold barsonibol metelt perem állan ezust arani fonalbol czenalt perem [uo.; BLt 5 néhai Béli Kelemen hagy.].

2. ~ kis bolt (bolthajtásos) kicsi helyiség/raktárkamra; cămăruță folosită ca depozit; (gewölbter) Raum/(ge-

wölbte) Kammer. 1657: Csáki^a elméne udvartól, az pénzse láda viteték az materiás kis boltba, mely Fejérvárat alatt az fejedelem házainak az ives folyosó felől vala [KemÖn. 112. — "Csáki István].

matéria-szoknya szövet/posztó szoknya; fustă din stofă/postav; Rock aus Gewebe/Tuch. 1745: Egy Káv szín tarka matéria szoknya Csipkés ezüst kőtés rajta [Maros-sztkirály AF; Told. 19]. 1748: egy Rása Mentéb(en) szoknyában ment oda, az után tsináltatott egy Materia szoknyát, és egy mentét adtak neki [Torda; Borb.]. 1780: Adtam egy más tsikos materia Szoknyát ... egy veres materia Szoknyát [Hsz; BLv. Barthos Sára kel.]. 1789: Egy Zöld viseltes Materia szoknya [Bód SzD; RLt Mohainé Borsa Anna lelt.].

Vö. a *matéria* 5. alá sorolt szk-okkal.

maternum kb. anyai örökségrész; bunuri moștenite după mamă; mütterlicher Erbeil. 1829: kinek kinek tsak a' maga tehetségéhez képest kell szabni élete modgyát, még pedig ugy, hogy a' rajta fekvő terheket is naponként aposzsa, nem pedig nevedkedni hadja ... mint az Alperes tselekszik mivel így a' verus haeresek ha ez meg engedtetnék, a jövődöben minden paternumokat és maternumokat a' simplex dotalisták által merőben el vesztenék [Ne; DobLev. V/1155].

matézis 1. matematika, mennyiségtan; mathematică; Mathematik. 1710 k.: Ami szegény deákok académiákba mentek vagy promoveáltattak, mind csak theológiára, prédikátorságra készítették magokat, jus, medicina, philosophia s kivált mathesis és a valóságos literatura ... újság s csuda volt a magyar academicusoknál [BÖn. 542]. 1776: Annak utána a sok egyéb mathesishez tartozó mesterségekben törte az eszt [RettE 372]. 1807: Letzkét tanultam a Mathezist elől kezdettem harmadszor, de sovány Letzkét mondtam belőle [Dés; KMN 222]. 1823–1830: Csernátóni V. Sámuelről ... hallgattam Delután két óráról fogva háromig mathesisnak némely részeit, úgymint aritmetikát, geometriát, trigonometriát, mechanikát, asztro-nómiát [FogE 140]. 1845: Tudalmat (mathesist) ... tanító Professor [Aranyosgerend TA; DE 2]. — L. még ÁrE 11.

2. a mennyiségtan tanítása; predarea matematicii; Mathematikunterricht. 1732: Mathesishez tartozando apparatusocsa egy tokban [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 20].

mátisfalvi a Mátisfalva (U) tn -i képzős szárm.; derivatul format cu sufixul -i al toponimului Mátisfalva/Mătîșeni; mit dem Ableitungssuffix -i gebildete Form des ON Mátisfalva. I. mn 1. Mátisfalvához tartozó; care ține de Mátisfalva; zu Mátisfalva gehörend. 1624 u.: Benkeő fiaywal valo Compositio az Matis faluy szena fwreöl^a [Hsz; Borb. I. — "Szölő zálogos egyezség]. 1711: Az Matisfalvi Jozzagokrol penig így alkuvanak A Matisfalvi hataron [A.csemáton Hsz; BLv.]. 1766 e.: az Matisfalvi határban harmad lábban felső mezőben [uo.; EHA].

2. Mátisfalváról származó; din Mátisfalva; aus Mátisfalva stammend. 1599: Benkeő Mihály Mathysfalwj Kizdi Zekben Nemes zemely [Kv; TJK VI/I. 333].

II. fn Mátisfalva lakosa; locuitor din Mátisfalva; Einwohner von Mátisfalva. 1625: az hatar Jaraskor is musna es Agiag falua akarattibol az mattisfaluiak Jartak el az hatart [Agyagfva U; UszT 156a] | cziak ot keozel vagion

az halom Az hol az Eokor niomot az mattis faluiak meg
czoualtak [Derzs U; i. h.] | Eokreot loptak el s az mattis
faluiak ki hoztak az eo határokból az niomot [uo.; i. h.
157b] | veotte(m) fat mattis falviaktól [Mátisfva U; EHA].

mátka¹ 1. menyasszony; mireasá; Braut. 1572: Margit
Nerges peterne vallia hogi eo ne(m) hallot Zemmy
zytkot lakatos petermetwl, leorinchnek Mondot volna,
hane(m) hogi nem eo Monta fatywnak hanem az Matkaia
[Kv; TJK III/3. 28]. 1574: Vagion Egy viragos veres atlacz
suba azt hagiom Melit Jstuannak hogi matkayanak vigie
[Gyf; JHbK XXI/12. 3]. 1586: Torday Caspar vallia
filemmel halla(m) hogi Agoston Lukach ezt monda az
Barbara feleol Monda esmegh Nagy dolog ez Tamas
hogi ket Matkad vagyon, Mert Ide haza leöz, es ha feyer-
warra megy, Matkad vagyon [Kv; TJK IV/1. 548]. 1592:
Debreczeni Janos vallia: Lattam hogi egi czimer keoues
ezswt giwrwt adot vala Lukach az matkaianak [Kv; TJK
V/1. 196]. 1600: ferench Janos az aztalnal yl vala, az
Jakochj Andras matkaia az lian mas aztalnal hattal yl vala
ferench Janoshoz [UszT 15/66]. 1629: megh matkaja vala
akkor, mikor egi parta eöre es egi ezüst hüüelyre keretet
vala en velem f. 10 [Mv; MvLt 290. 158a]. 1654: Mihaly
deak azonban fel szeökek, monda, megh mondam fattia
bestie lelek kurua fia, hogj menj el ne jarj az matkam utan
[Ksz; BLT 7 György Peter Imperfaluj (38) pp vall.]. 1694:
Junius 30 lsten segítségüül sok nagy rendek praesentiájáb-
an váltottam gyürüt az mátkámmal solemniter Bodonba-
n^a, esteve felé az Gubernátor vram szállásán esküdünk meg
is Julius 12 Mentem ebédre Bodonban az mátkám
látogatására [IIAMN 334. — ^aTA]. 1743: Matkamot Há-
zas Társomnak elvésem [Mv; Told. 31]. 1780: abban az
időben igen gyakran meg is fordultak itten a Cserei Uram
Mátkája, Apossa, Anyossa [Bethlen SzD; BK. Chr. Farkas
conj. St. Kun (40) lib. vall.].

Szk: *~ja korában*. 1654/1696: egi koronás fedeles ke-
rekded bokály, kívül arannyas merőn kit még mátkám
korában adtam volt feleségemnek [Medgyes; Bállt 46] *
~ját elhálja menyasszonyát asszonnyá teszi. 1584: Orsolia
Rudolph georgne vallia, Mikoron fiamat A harmadik
esztendeoben meg hazasította(m) volna, Es el kellene
halny estwe a' fiamnak a' Matkayat, Eiel efjelykor hallek
zot [Kv; TJK IV/1. 218]. * *elkötelezett* ~ eljegyesített
menyasszony. 1700: Mivel Vayda Kamaráson lako Ker-
tész Istvánnak hajadon leányát Kertész Margitot Kékesen
lako Nagy György nevű ifju legény fiának képében édes
attya Nagy Miklós jövendőbeli házasság fejéb(en) kézbé
adással Mátkáául el kötelezte volt a mely leányzot is a
meg nevezett ifju legénynek édes Attya cserben hagyván a
legénynek is pedig egész consensusa nem járulván a lé-
ányzohoz minek utánna az attya fia képébe(n) desponsalta
volna, jegy ruha sem lévén egymás között, avagy gyűrű
váltás, tesszett az minékünk, hogj az ifju legény mind
magát, mind el kötelezett Mátkáját szabaditcsa [SzJk 325].
1796: Dosa Ádám urnak Bernád Ersébeth szorossan el
kötelezett Mátkája lett volna [Lukafva MT; DLev. 4.
XLA] * *hites* ~. 1631: Jaraj al(ia)s szarazaitaj Gergely
deak fassus Egjebet Istua(n) Deakhoz nem tudok ha-
nem az en feleségemet hites matkám volt, s ez az Ist-
ua(n) Deak el uitte s masnak akarta commendalni [Mv;
MvLt 290. 48a]. 1762/1845: Petki Nagy 'Sigmondnak
vala egy igen szép Leánya 'Susánna, a' kit elmátkási-
tá Bánfi Imre, 's már mint hites mátkáját látogatja vala

[Hermányi, EDem. 662] * *jegy*es ~. 1642: en iambor
emberek által megh kerettem volt Jövendő hazassagra Kis
Balint Cathat igerte is vala magat es ajandekatis el vöttem,
en ugi tartottam mint köteles iegies matkamát [SzJk 59].
1694: Petki András jegyes matkáját Dama Sárát kívánnya
maga melle [i. h. 281] * *jegy*zett ~ eljegyzett/jegyes
menyasszony. 1640: Nemethi Olah Janos ... iffiu legeni
hogi el hatta iegszet matkaiat haro(m) eztendoben iar [i. h.
52] * *kézen fogott* ~ kézfogással elkötelezett menyasz-
szony. 1701: Nagy Ernyében lako Kááli Kata aszszony ...
repudiállyá kezen fogott mátkáját illyen okkal, mivel
öszve mátkásodásoknak idejénis nem volt kedve hozzá,
Atyafiai doblották reá kedve ellen [MVJk II/1. 210]. 1703:
Vajai Balog Péter Tompai Visita(ti)onk(na)k rendire Ci-
taltatván kézen fogott Mátkáját Markodi Kováts Annát
ok adásra [i. h. 263] * *köteles* ~ → *jegy*es ~ * *leány* ~.
1570: Cathalin Dancz Palne vallia hogj Az eo Écche
vette volt az Markos Antal hwgat orsoliat, Es Mykor Im-
mar az Menegzeore kezwlne nek, Megien oda ez vallo
Eochehez. Az lean Matkáját Latogatny volt Rayta egy
Barazlay palast [Kv; TJK III/2. 136c].

2. vőlegény; mire; Bräutigam. 1600: Egy Pragai kest
mellyet ugia(n) az matkaia hozott volt, ott felejtí az liani
[UszT 15/66 Matis Andras Kopolnas olahfalwj szabad
székely vall.]. 1624: Zekj Soldos Leórinicz Leaniat ki
Jegiben volt Matkajanal Nagi Geörginel massal el szeok-
ven es el hagyva(n) hitöletlenöl, az Eccl(es)ia teölle fel
szabadította [SzJk 16]. 1634: Mihok kett eztendeje
hogj utannam jar, hogj engediek neki, es el vezen, es az
matkamtolis azert valam el [Mv; MvLt 291. 31b]. 1644:
Az Kis gyemantos Arany Giürumet, es az turkesestis az en
kishugom(na)k Veres Juditnak hagio(m) aghia Jegybe az
mátkáianak [Kv; JHb III/6]. 1675: Ittem vöttem az mát-
kájának egy mentének való angliai posztót, mely(nek) az
ára f. 12 d. 45 [Kv; KvE 194 LJ]. 1703: Horvat Kis anna
mátkájától Tokai Mártontól tellyesselgel el idegenült
[SzJk 344].

Szk: *kézen fogott* ~ kézfogással/beadással elkötelezett
vőlegény. 1674: Sibói Mezőras Mihály kézen fogot mat-
kája leven mással párasználkodott [i. h. 123].

3. kedves, szerető; iubitá, amantá; Geliebte. 1709:
Enyedi György res'olvalta magat, hogj feleséget Barabas
Ersebetet soha hozza nem vészi: mert ő neki mátkája va-
gyon, az az kurvaja, mellyet Beszterczéről az Nemet ta-
borrol elis vitt [i. h. 363].

mátka² meder, ágy; matcă; albie; (Fluß/Teich)Bett.
1746: Tudgyae ā Tanu ... Hogj azon Szigeten hol vólt
régentén ā Márúsnak foljamlja, vagyis mátkája? [H; Born.
Vegyes X/12 vk] | Azon regi mátkáját ā Marusnak, vagyis
arkának nap nyugutt felöl való partyát bizonyos fűz fák
költék, s mostis meg vannak mindenütt [Homoród H; i.
h.]. 1843: meg terem a to mátkáján 100 kalongya nád
esztendónként [Köteland K; SLt Vegyes perir.] | A Másik
Tonak ... csak a mátkája aloldiális, a melyéke pedig a
Colonusok telkeik után ... ő Nagysága Sellér emberei közt
ki van osztva [Nemeszsek K; i. h. Bab Vonutz col. vall.].

Hn. 1819: Revészi a To Mátkájaig (k) [Légen K; EHA].

mátkagyűrű jegygyűrű; verighetä; Verlobungsring.
1776: ā Groffnétól hallottam, hogj ő Nganak B Henter
mondotta vól na, midőn Vásárhellyről Viszsza jött, hogj
Groff Lázárt ő Ngok hire nélkül is meg kínálta vól na a

Mátka Gyűrűvel [GyL. Adalbertus Biro sículus ex Csik Kartzfalva nunc residens in Pago Csokfalva^a vall. — ^aMT].

mátkája-hagyott mátkájától elhagyott; cel care a fost părăsit de către logodnica; von der Braut verlassen. 1585: Choka Georgy Nireo Mihaly Zolgaia Coloswarat vallia Nyreó Matiasne Pery Mihalt Igy zidogata megh, Te vgmmond, Matkaya hagyot vagy the Pery Mihaly [Kv; TJk IV/1. 406].

mátka-kisasszony menyasszony; logodnică; Braut. 1776: Midőn már a fenn meg irt modszerin el jedzett mátká Kis Aszszont az Exponens Urffi ő Nga az Anyaszent-Egyház tartása szerint készült volna el venni és Dispensatiois nyert volna ... akkor mi némű Conditioikat, és kitsoda Szabott volt ...? [Nsz; GyL hiv.].

mátkás I. mn jegyes; logodit; verlobt. 1642: Pocz Mihaly neotelen. Matkas most ket Eoczei Pocz Marto(n) es Janos [Szászlóna K; GyU 88]. 1647: Damian Demeter-ne ... Fia Ferencz matkas [Megyerék AF; BK 48/16]. 1702: Ha Hazas Ember vagy Mátkás nem leszen sem kezest nem allit, Semmikeppen be nem vetetődik^a [Dés; Jk. — ^aA céhbe]. 1758: késő volt már, mert — amint írá — már a mostani kedves feleségemmel mátkás voltam [RettE 74]. 1759: B. Apor László ur mikor mostani feleségével Mátkás lett volna ő velle a fejiben nézetett [Altörja Hsz; HSzjP Rebecha Szóts Consors Providi Barbully Karatson (40) vall.]. 1765: (Böjte Borbárát) modo Legitimo vette volt el feleségül az A^a feles ideig mátkások lévén együtt [GörgJk 197. — ^aHorvát Ferenc]. 1770: a Nagyob-bik Vrfi edj Öt száz ezer forintos damával mátkás [Ne; Told. 5a]. 1779: mikor Mátkás voltam Disznajon az édes Atyám házához jöttek Nehai Baro Kemény Sigmund Ur Feleségével [Marosvécs MT; KS özv. br. Kemény Zsigmondné Rhédey Druzsiana (61) vall.].

Szk: ~ *dolog*. 1639: Hozak eleönkben az Bagi Janci es Nagi Jacob Leania keőzőet leuő Matkas dolgat, kit magan-ak el akart^a Jegzeni [SzJk. — ^aE szó későbbi betoldás] * ~ *hét*. 1710 k.: Egykor mátkás hetünkben mondja az apja, engem mutatván: Sándor^a, elvette Júlia mátkádát ez az ember, haragszod-é? [BÖn. 753. — ^aBethlen Miklós veje, Teleki Sándor] * ~ *kor*. 1762: Azt is hallám, hogy ugyanennek az kedves atyámfiának^a három eladó leánya minde-nik mátkás korokban holtak meg [RettE 133. — ^aBuda Lászlónak].

II. fn jegyes; logodnici; Verlobte(r). 1641: Mivel ezek az matkasok egimastol megh idegenetennek teczet sz. szeknek hogi az matkasagnak vinculumabol liberaltassan-ak [SzJk 54–5]. 1723: A Kolosi és Kalótha szegi sz. Fraternitas, nagy fájdalommal panaszolkodik, hogy a' Kolosvari Ref(ő)(matum) Ministeriu(m) maga authorita-sabul ... holmi Matrimonialis Causakhoz hozzá nyúl, és azokba(n) decisive pronuncial, ezen Diocesisnek Seniora és Assessorii nélkül az Kolosvari Gyülekezettben Mátka-sokat választá(na)k [Kv; KvRLt]. 1736: Az szőnyeg, melyen az mátkások állottanak s megesküdték, az papé volt, azon kívül mind az legény mind az leány apja jól megajándékozta | Az mig penig mátkások voltanak, az leány az mátkáját bátyjának hitta, az legény penig az le-ányt hugának, úgy is frtanak levelet egymásnak [MeTr 377].

mátkaság 1. jegyesség; stare de logodnici; Brautstand. 1640: Szeken lako Sebe Janos Leaniat Cathat el futot matkajától Molnar Mihalinal matkasaga alol ... az Eccl(es)ia mosta(n) fel nem szabadittia, hanem Jövendő Parcialisra differallia [SzJk 47]. 1679: Ferhez mehet az Aszony ember, mivel csak matkaság volt köztök, tsak az Urba(n) legyen férhez menetele [i. h. 137]. 1769: Hálá Istennek! én meg szabadulék tegnap minden nyűgtől ... vége lön tegnap, Istennek hálá, ezen külső jegyekre néz-veis, a' maga valóságára nézve régen el-bomlott mátkaság Historiájának [TSb 13 gr. Teleki Sámuel lev.]. 1776: Miglen ... ezen ujjabb mátkaság dólga es Dispensationak Sollicitalása Kóródon tractáltatnék ... volt é azon tracta tudtára ... Groff Lázár János Urffi ő Nganok ? [Nsz; GyL hiv.]. 1796: Dosa Ádám ur Bernád Ersébethet el mátká-sította volna matkosághoz illendo jegyekkel [Ilencfva MT; DLev. 4. XLA]. 1842: Danielné leányostol meg látogatat betegségembe de az olta nem miolta a' Beldivel valo mátkaságot beszéllek [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. 1873: Kozma György jelenti, hogy ... kénytelen a mátká-ságot felbontani, igérvén, hogy a kézfogási költséget méltányosan számítva, a leánynak megtérítendi [M.bikal K; Rak 301–2].

Szk: ~ *ában repudiál* jegyességben visszautasít. 1710 k.: (Bethlen Elek) Béli leányát jegyztette vala el azelőtt, és repudiálá mátkaságában [BÖn. 686] * ~ *a megvan vkivel*. 1796: Komam Aszszony nekemis fel jöve a' tsillagom mert meg vagyon Dosa Ádám urammal a' Mátkaságom [Lukafva MT; DLev. 4. XLA] * ~ *a mellé nem áll*. 1683: Mivel Küüllővariné, Suska Aszony, matkasaga melle nem akar állani, mi ez iffjait Balog Janost közelben ne(m) tartjuk, erővel egyb(en) sem adhattuk [SzJk 191] * ~ *át felszabadítja*. 1776: Azután tudom, hogy nem járt M. B. Henter, hogy Contradictio alol ha mi volt, fel szabaditsa maga mátkaságát [GyL. Adalbertus Biro sículus ex Csik Kartzfalva nunc residens in Pago Csokfalva^a vall. — ^aMT] * ~ *ban megjártszodtat* vkit vkit jegyességben kijátszik. 1682: Varal'yan lako idősbik Osvat Istúa(n), fia iffjab Oruat (!) képében szolittattyia Székely Borkat illen oko-kert. 1. Mert gyűrűjét es penzet hazassag véget el vőtte az utan szavat revocalta az matkasagba(n) meg játszodtatta [SzJk 179] * ~ *kondicióját violálja* a jegyesség föltételé-vel visszaél. 1697: Lakatos Mihalné Bende Anna sepa-raltatni kíván Mátkájától Kupás Mártontól mert ő Mátka-ságnak conditioját violálta, mivel ugy matkásította el hogy onné el nem viszi [i. h. 303] * ~ *ligája alól abszolvál* a jegyesség közelezettségé alól felment. 1695: Tettzet mi nekünk hogy az leány az ferfiat matkasasagnak ligaja alol abszolvally, és onussat is az Mátkaságnak deponálly [i. h. 288] * ~ *ot elront*. 1776: Hallottuk a' Gróffnétól, hogy a' Mátkaságot el rontja, mondotta [Egrestő KK; GyL. Joan. Tompos de Cs. Sz. György (66) és felesége, Catharina Szeredai vall.] * ~ *ot megmásol* jegyességet megmásol. 1743: az Mátkaságot meg nem másolom [Mv; Told. 31] * ~ *ra lép*. 1776: Nem úgyé, hogy azon Személy Mlgs Gróff Lázár János Urffi ő Nga körül-is, miolta ezen mátkaságra lépett, szüntelen Sűrülködven, unszolta volna ő Ngát [Nsz; GyL hiv.] * ~ *ra ~ot rak* jegyességre jegyességet halmoz. 1681: Az Aszony abszolvaltatik ... az Ferfi penig ... matkasagra matkasagot rakuan, ligaban marad [SzJk 161] * ~ *ra ~ot szuperindukál* 'ua.' 1703: Mivel Vajda Ilana, mind Sárkány Miklosnak, mind Takács Janosnak maga szabad jo akarattya szerint kötölezte magát jövendőbeli házasság-

ra, mátkaságra mátkaságot super inducalvá(n) azért mindenkitől separaltassék, se egyikhez se másikhoz férjhez ne mehessen, valamig magát mind kettőnek kötöttségéből fel nem szabadította [i. h. 347].

2. eljegyzés; logodnă; Verlobung. 1710: mikor a francia király elvette volt is a spanyol király leányát feleségül, kinek jussán, de hamisan, praetendált a spanyol koronához, minekelőtte a mátkaság véghez ment, erős hittel kötelezte magát a leány, hogy az apja birodalmához praetensióját nem tartja, hanem amely kincset akkor vele adtanak, azzal megelégedik [CsH 315]. 1724: az Kriska matkasaga is Szinten az el mult Vasarnap volt [Darlac KK; ApLt 2 Apor Susanna anyjához]. 1760: A násznagy köszönt s nagy paresiával perorált, s emlékeztette az annak előtte megesett mátkaságra s eljegyzésre, mely esett a házasulandó személyek között [RetE 98]. 1812: Szürtei János Mátkaságára adtam Rf 30 [Mv; MvLev. Szürtei József hagy.]. 1843: Kiss János egy Lakadalom vagy Mátkaság alkalmával egy Pistolyt kérvén töllem azzal béliott Csép Péterhez [Bágyon TA; KLev. Török István (26) vall.].

mátkasági szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: ~ hit jegyességi eskü; logodnă, legămint solemn între logodnici; Verlobungseid. 1776: Nem úgyé, hogy azon Személy Mlgs Gróff Lázár János Urffi ő Nga körül-is, miolta ezen mátkaságra lépett, szüntelen Sűrűlködven, unszolta volna ő Ngát, hogy a Kis Aszszonyrol lemondana, de vallyon a lemondásra vihetet? vagy ellenben mindenkor a' maga mátkasági hitében híven és állandolag meg maradt? [Nsz; GyL hiv.] * ~ kötelesség jegyességi elkötelezettség; obligatie între logodnici; Verlobungsverpflichtung. 1766: Mária el bujosott mind hitetlen, most is bujdosojaban vagonon melyről adtestálnak nyoltz emberek Názánfalváról; azért e tsalárd mátkasági kötelesség alol Magyarai Mihály absolvattatik [GörgJk 208].

mátkasodás eljegyesedés; logodnă; Verlobung. 1662: Rákóczi Györgynek és Zsigmondnak bizonyos várakkal való ajándékoztatásuk, Rákóczi György mátkasodása, fejedelemmé választása, lakadalma [SKr 195 Tartalomjelző fejezetcíméből].

mátkasodik eljegyesedik; a se logodi; sich verloben. 1657: azon püspök bátyja pedig sok szép értékkel kijűve Lengyelországból Magyarországon, de Erdélyben júni nem merészle, hanem az Prényi urakhoz folyamodván és azok által engemet jártatván, mivel ez idő alatt én is azoknak rokonságokban mátkásodtam vala [KemÖn. 139].

mátkasulás eljegyesedés; logodnă; Verlobung. 1659: Az mi penig, édes Öcsém uram, az Kegyelmed mátkasulását illeti, azt bizony nem bánjuk, sőt szívünk szerént akarjuk [TML I, 314 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1694: Ezen éjjel mind irtam majd virradtig levelet Gubernátor uramnak magam mátkasulása iránt Bethlen László uram által gyűrűt küldöttem Gubernator vramhoz, hogy ő kegyelme a mátkámnak küldje [IIAMN 333].

mató 1. kb. kutató, motozó (személy); persoană care face percheziție; Durchsucher. XVIII. sz. e. f.: megtudta Tompa Vr(ám) hogy a' fa holvan, — melyre visza jöven, — a fát, veleim is egy a bátyámmal megnézte mint egy

mató formálag [Told. 23]. 1843: Nagy Samu és Csonya János el lopták volt nekem is egy Szalannámot, azt meg kapva Csonyánál a mató meg fizették nekem | eljövén ide Bágyonba valami Szalmájában ellopott gabonát megmatozni — itten a mató Ilia Sándorhoz ment | nálla közelebről megint matoval találtatott meg Simonfi Lászlóné pokrocca, lepedoji és párnái. Nem különben Nagy Samunál mató utján meg kapták a Török Káplár Törökbuzájai | ez előtt egy esztendővel el lopotván tőlünk Pokrotzunkat, Párnáinkat, és Lepedőket — a minapába mató uttyán meg találtottak Kis Sigánál ... Mato uttyán meg találtottak a' Csép Siga oltvánnai melyek a Kertyiből ásatottak volt ki [Bágyon TA; KLev.].

2. kutatás, nyomozás; percheziție; Nachforschung. 1843: a Matorol való relátot Balog Pál Uramnál írták meg [uo.; i. h. Pálfi vagy Rosos Moses (35) vall.].

matolla 1. motolla

matoz 1. motoz

matrac 1. saltea; Matratze. 1656: Néminemű mátráczok felől ír Kegyelmed. Most minthogy a lengyelországi pasusok meg fogottak, mástól szerzenem nem lehet, de az magaméval Kegyelmednek kedveskedni kész vagyok s volnék, csak beküldő alkalmatosságom adattassék, mivel magam már inkább párnára, annak is az puhájára vágyok inkább, mint mátráczra, s még azon is rosszúl alhatom [TML I, 6 Bonis Ferencz Teleki Mihályhoz Kassáról]. 1720: az Ngod matraczát el küldtettem az jobbakat egy hitvan szakadozot maradt meg itten [Ks 96 Bornemisza Imre Haller Jánoshoz Nsz-ből]. 1724: egy madracz bagáziával berlett [Kvh; HSzjP]. 1767: Egy kanape Festék és vas nélkül, hozzá való Mátráczokkal borítatlan [Marossztkirály MT; Berz. 5. 38. P. 2]. 1794: Egy kék Sujtásos két Személre való jó madracz [Kosesd H; Ks 78. XVII. 6]. 1818: Két Mátrácz veress csikos Sellyem kanafaszobol lofark szörrel töltve Rf 60 [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina kel.]. 1823: Gyapjuval töltött Matratz [Nsz; DobLev. V/1080. 2b]. 1834: 32 Sing Céma krádlí két Matráchoz veres tsiku a l f ... 25 Sing kék tsiku krádlí mátrácnak a 54 xr [Kv; Born. F. IXe]. 1852: Két avatóg óz szörrel töltött mátrász [Görgénysztimre MT; Born. F. VIIIb Br. Bornemisza cs. lelt.].

Szk: fájin ~ finom matrac. 1841: Egy fein Mátrácz Lo Szörrel töltve [Egeres K; Ks 89] * hamuszín stráfos ~. 1838: Régi Hammu szín stráfos Mátrácz [Sáromberke MT; TGsz 54] * kék borshimes ~. 1823: Kék Borshimes Mátrácz [LLt Csáky-per 601. L. 1] * ordinár ~ közönséges matrac. 1841: Egy más ordinár Matratz gyapjuval töltve [Egeres K; Ks 89] * stráfos ~. 1849: egy stafos Mátrácz [Somkerék SzD; Ks 73/55] * veres szór atlasz ~. 1681: Veres szór atlasz Öreg matracz Nro 1 [Vh; VhU 540]. — L. még a cselédmatrac címszót.

2. féderes ~ a. rugós ágybetét; somieră; Sprungfeder-Betteinlage. 1849: Egy réz karikás derék ágy fa, melybe vagon egy federes Mátrácz [Somkerék SzD; Ks]. — b. rugós/rugózott divány; divan cu arcu; Divan/Liegesofa mit Federn. 1857: Diván egy federes mátrácz [Bodola Hsz; BLt 11].

3. kb. nyeregpárna; perniță de sub șa; Satteltkissen. 1661: Három nyereg alá való mátrácz [TML II, 189 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz]. 1662: Van itt velem:

három lovász paripám, egy aranyos szeggel vert nyergem, két csontos nyergem, négy paraszti nyergem, egy matrácson, két czafrangom, nyolc paraszti kantarom [i. h. 240 ua. ua-hoz]. 1697: egy ezüst Szeggel még vert nyerges szerszámotul matrácostul verejték abával edgjütt el vitt [Kál MT; Berz. 17. XII].

Szk: *kék bagaziás* ~. 1681: Nyeregh alá valo, viseltes, kék bagaziás Mátrác Nr 2 [Vh; VhU 555].

matrac-párna ? szőrrel töltött párna; pernă umplută cu pâr; mit Haar gefülltes Kissen. 1789: vettem kezemhez ... 2. Vas Ágyat hozzá valo ... két matrátzat 2 Matrotz párnát, 4 Derekajt [Megyesfva MT; JHb XLVI/1].

matracsál elbabrál, foglalatoskodik; a trebălui; beschäftigt sein, (herum)arbeiten. 1839: Anyám fon, var, — matracsál untalan [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina lev.]. 1851: Anyám valoban miota maga elment ... friss, eleven, mindegyre matracsál a gyermekekkel [Kv; Pk 7 ua.] — A jel-re l. MTsz, RK *matracsál* al.

matricida anyagiilkos; matricid; Muttermörder. 1692: Szebeni Janos ... édes Anyját torkon ragadván megh akarta fojtani; Mivel mi a' gonoszak nem akarunk patrocinalni, a' külső Magistratus kezében adgyuk ő Ngok s ő kglmék mint a' féle matricidat pro qualitate delicti büntések [SzJk 260].

matrikula anyakönyv; matricolă, registrul stării civile; Matrikel. 1776: A Mlgs Groff Komis Anna Kis Aszszony, a' mint a' Matricula mutattya 18. esztendő [Kóród KK; Gyl. Gabr. Martonffi (31) rk káplán vall.]. 1785: Hozzánk is elérkezé(ne)k a' Regius Com(m)issarius Conscriptor vrak, kik is Matriculankat elő kérvén, látták mind a' Házasultak(na)k, mind a' Kereszteltek(ne)k, mind p(e)d(ig) az Eltemetettek(ne)k Neveiket [Gyalu K; RAK 78]. 1833: mindezek a' Matriculába gondosan fel jegyeztessenek [Vaja MT; HbEk]. 1850: Kötelesek ... a Papok arra, hogy a matriculából mindenkinek élet ideje, a Férfiaknak nem csak születések éve hanem még annak napja is pontosan fel irodhassék [Nagykapus K; RAK 4].

matrikuláltat beiktattat; a dispune să fie înmatriculat; registrieren lassen. 1775: E felett küldők még más Relatoriatis, mellyel producaltattom volt B Sz keresztiné Aszszony és Mikos Sára Kis Aszszony eo Ngok ellen, de úgy érttettem; hogy ujjabban procedaltattott volna az Ádamosi Tiszt már edgyiket deponalni kellett, en Matriculaltattamis a' mint az Indorsatiobol ki tetszik [Kissáros KK; JHb XIX/19].

matrimonialis házasságot illető/házassági (ügy); (chestione) matrimonială; die Heirat betreffende (Sache). 1723: A Kolosi és Kalotha szegi sz. Fraternitas, nagy fájdalommal panaszokodik, hogy a' Kolosvari Ref(ör)(matum) Ministeriu(m) maga autoritasabul contra Canonem 89. holmi Matrimonialis Causakhoz hozzá nyúl, és azokba(n) decisivé pronunciat [Kv; KvRLI].

matrimónium házasság; matrimoniu, căsătorie; Heirat | házasságkötés; incheierea căsătoriei; Eheschließung. 1657: Expediála azért újokban az eljedzett fejedelemszöny^a aláhozására az pactumok szerént ... felküldvén azokról^b

való diplomát is azon követektől; azok pedig valának: Rákóczi György, az öregbik, ki fejedelem képét repraesentálta az solennitasban, és mind az juramentumot depónálta, s mind az matrimoniumnak külső ármékát véghezvitte az fejedelemszönnnyal ágyra kevés ideig üléssekkel [KemÖn. 58. — ^aBrandenburgi Katalin ^bA fejedelemszönnnyak hozományban juttatott várakról]. 1784: az l. a frantusz kankutya nyavalyákban esett, és azok miatt annyira debitalódott, hogy a matrimoniumnak folytatására éppen alkalmatlanná lett [FogE 344].

Szk: *~ot konzummálhat*. 1702: Lévén mánakasága N: Pongracz András Uram(na)k, Nem: Torma Susánna Aszszönnnyal az ő kglme ... Csak hamar meg bánta annyira meg hülemédett tőlle hogy semmiképpen arra nem indultathatik hogy az matrimoniumot consunnálhassa (!) velle [SzJk 338].

matring 1. scul; Docke, Strähne. 1672: Im fejr ezüst fonalat küldtem oda 8 matringokat, azokból csináltasson sinorokat nekem Kegyelmed [TML VI, 266 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1785: Also Arpási^a Gondviselőmnek Benecs Sigmond ö klmének küldettek Czerna szapulva tizennyolcz Matring ... Szapulatlan pedig negy Matring [TL. — ^aF]. 1825: Lothczéma alatt olly vékony fonal értetődik a' mellyből egy négy matringas darabb egy Lothnál kevesebbet nyom, egy matring 59 [DLt 986 nyomt. kl].

Szk: *hosszú* ~. 1843: Egy Abraszhoz kívántatik két darab az durvab garniturahaz hat darab a hoszu Matringakbol [IB. Konetzni Ignác takács lev.]. * *öreg* ~. 1679: Varrani valo veres fejto Öreg motringh nro 1 1/2 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 81]. 1727: vették ki Arany fonalat másfél öreg matringot [Koronka MT; Told. 29/9].

2. vmiből vhány matringnyi; de un anumit număr de sculuri; von einigen Docken/Strähnen. 1576: Wagion ket motryngh weres terek czyma [Szamosfva K; JHbK XVI-II/7. 16]. 1597: B. Vram eo kyme hagasabol vettem le az Varos kochyarol az pozto Emieot, mert hitúan es roz vala, kiert mast chinaltattam ... az Erneo varrani veottem egy matring teoreok czemat ... d 8 [Kv; Szám. 7/XII. 11–2 Filstich Lőrinc sp kezével]. 1598: Varga Antalne Orsolia azzoni ... vallia ket motring czematis veottem teolle esmet egy pragai kest [Kv; Tjk V/1. 153]. 1620: Egy Motring Teoreok Czematul f—/15^a [Kv; KvLt II/69. Vectr 8–9. — ^aA fizetendő harmincad]. 1628: Egy Szepetben ... Egy Nehani Matringh him uarranj valo szelem (!) [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 4–5]. 1673: Harom motring scofiom [WassLt Borsai István hagy.]. 1681: Harom matringh örögh aranj fonalat [DLv. 2. XIIIIB]. 1683: Harmad fel matring szép szapulott Czerna [Uti]. 1687 k.: Egy Matring Török Czémától f — / 18^a [MvRKLev. Vect. 4. — ^aA fizetendő harmincad]. 1717: Egy matringh sarga sodrott sellyem [TSb 5]. 1791: 5 mading Cerna 2/30 [WLt Cserei Heléna jk 36b]. 1807/1818: 1. Matring Anglus Gyapott | 2 Matring rumburger Czéma ... 2 Matring Karakkai [Mv; Told.]. 1812: 4 Matring prágai Czéma [Mv; i. h. 22]. 1829/1830: Egy matring és egy gomolya czéma xr. 36 [Zabola Hsz/M.régen MT; TLt Köz. ir. ad 196/830].

Szk: *apró* ~. 1721: vettem harom apró matring Arany fanalat vékonyabbat vettem [Ks 96 Bornemisza Imre lev. Nsz-ből] * *kis* ~. 1683: három kis matring Czerna [Uti] * *öreg* ~ nagy matring. 1629: Negj eoregh matringh arani fonal [Gysz; LLt Fasc. 155].

3. csomó, köteg; legáturá; Bündel. 1826: Egy matriing borza bél [Koronka MT; Told. 19].

matring-cérna atá in sculuri; Docken/Strähnenzwim/faden. 1785: Also Árpási^a Gondviselőmnnek Benecs Sigmond ö klmenek fejéritereni valo vég vaszon és matriing-Czérnak küldettek [TL. —^aF].

matringos vhány matriingnyi; de un anumit număr de sculuri; von einigen Docken. 1825: Lothczérna alatt olly vékony fonal értetődik a' mellyből egy négy matriingas darabb egy Lothnál kevesebbet nyom, egy matriing 59 [DLt 986 nyomt. kl].

matrix kb. nyilvántartási könyv; registru; Evidenzbuch. 1779/1785: tudok ... égy nagy szállóitis ... mellyet magam is a Matrixbol néztem ki [Torda; DobLev. III/596. 89].

matrizáltatott anyaegyházzá tétetett/anyásított; care a fost ridicat la rangul de parohie; zur Mutterkirche geworden. 1798: a' Kis Templomban a' Papok Széken állott dirib darab Posztokból egyb(e) varratott Takarót, adtak az O Fenesi^a Matrizáltatott Nascens Ecclesianak [Kv; KvRLt I. B. 1:319. —^aK].

matróna tisztos (római) nő; matroană; ehrwürdige (rö-mische) Frau. 1823–1830: Innen mentünk ... a külső házba,^a az ajtón belül vagyon Caracalla melle alabástromból, három matróna az Herculanumból [FogE 183–4. —^aA drezdai múzeumban].

matúra érettségi vizsga; baccalaureat; Abitur, Reifeprüfung. 1870 k./1914: Matura a veteranus historicus, másodéves filosofus, mai VIII. gymn. osztályt végzők által letett, mai érettségi vizsga [MvÉrt. 26].

maturál 1. (meg)érlel; a coace; zur Reife bringen | előbbre visz; a face să progreseze; vorwärtsbringen. 1618: Írhatom azt Nagyságodnak, hogy ezek az vezérek ez mostani írások után mind ugyan nagy reménységben vadnak, hogy Nagyságod az dolgot nem halogatja, hanem maturálja s véghez vinni akarja [BTN² 124]. 1619: Interim itt nem akarnak késedelmet vámi, hanem úgy akarják maturálni, hogy ezt véghez vigyék ez nyáron [i. h. 220–1]. 1668: Ha ír Rottel uramnak Kegyelmed, nem árt Kegyelmednek oly formát követni írásában, kiből per bonam consequentiam kihozhassák, ha ő felsége nem remedeálja az magyarországiak sok insolentiajokat és Erdély injuriáit, félő, az török nemzet is okot nagy gonoszra ne vegyen. Egy szóval chináljon scrupulust elméjében, én is hasonló követek; úgy hinném az közönséges jót s az mienket is maturálnak [TML IV, 390 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1693: Mint hogy a' számvétel dolga igen sokat haladot és halad naponként ... tecczik a Refr. Consistoriumnak, hogy eddég valo Exactor Uraimék^a ... mellé rendelni^b Uraimékat, úgy hogy ő klmek minden akadály és késedelem nélkül maturállyák a' szám vételt [Kv; SRE 10. —^{a-b} Köv. a nevek fels.]. — L. még TML IV, 623.

2. véghezvisz; a indeplini; aus/durchführen | megold; a rezolva; lösen. 1619: Ezt, Kegyelmes uram, írom azért, hogy ... azki attingálna az Jenő felől való tractatust, azaz hogy eddig való tractatusba ne immisceálna magát ea

ratione, hogy ha olyan talál lenni, absoluta resolutiót kezdnek tőle vámi vagy kémi; ha nem lészen, kezdik az dolgot másképpen maturálni [BTN² 186].

3. siettet; a gräbi; beschleunigen. 1670: kérem, maturálja expeditióját és küldje meg Kegyelmed [TML V, 396 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1676: Én, édes Sógor uram, Isten előtt lelkem, semmit rossz és gonosz értelemmel nem írtam; ha nem maturálja Kigyelmeitek az dolgot, félő sokat remélvén, magunk is el ne veszszünk [TML VII, 257 Kornis Gáspár ua-hoz].

maturálás megoldás; rezolvare; Lösung. 1677: A király Danczkára igyekezett, de Betune intercessiójára az dolognak maturálására maradt meg [TML VII, 365 Matskási Boldisár Teleki Mihályhoz Casimirből]. 1690: Mivel a' Szám vétel, mind Szám vevő Uraimek(na)k holl betegsége, holl egjeb distractioni, mind a' Számadó Betsülletes emberek(ne)k sok akadályjok miatt eddig haladott, annak maturálására ő keglemeket serkenteni meltoztassek nagtok s kegletek [Kv; KvRLt X. A. 5].

maturálhat véghezvihat; a putea indeplini; durchführen können. 1669: hidgye Kegyelmed, minden igyekezetemmel azon leszek, bemenetelemet mi módon maturálhassam [TML IV, 505 Ispán Ferenc Teleki Mihályhoz].

maturálódik kb. (meg)gyorsul; a se gräbi/accelera; sich beschleunigen, schneller werden. 1664: Nagyságodat alázatosan kérem, ne legyen balítélettel az én addig való várakozásom miatt és én reám ne nehezteljen, mert ha most láttatik is késedelmes lenni, de higgye Nagyságod kegyelmes^a hetekkel maturálódik Nagyságod felmenetele [TML III, 331–2 Teleki Mihály gr. Rottal Jánoshoz. —^aKimaradt: Uram].

maturáltatik 1. véghezvitetik; a fi indeplinit; aus/durchgeführt werden. 1693: A' Collegiumban valo ruínaknak építése késedelem nélkül maturáltassék [Kv; SRE 10].

2. sürgettetik, siettetik; a fi gräbit; beschleunigt werden. 1693: Mint hogy a' Refr. Eccl(ana)k Praedikator dolga irant nagy a fogyatkozása ... maturaltassek Csengeri Ephraim Ur(am) után valo kölcség küldés, és haza hivatása ő k(ne)k [Kv; SRE 13].

maturáns érettségiző diák; elev care dă examenul de baccalaureat; Abiturient. 1870 k./1914: Matura, maturans a veteranus historicus, másodéves filosofus, mai VIII. gymn. osztályt végzők által letett, mai érettségi vizsga és vizsgázók neve [MvÉrt. 26].

matureszkál árv éretté válik; a deveni matur; reif werden. 1785: Úgy hallom, hogy jól tanult és elkészült ifjú és hogy jövődöre a publikum is több hasznát vehesse s maga is magát el ne rontsa, szükség volna egy kis atyai kúrával értenni, azt tartom, maturescálván maga is megköszönné [FogE 339].

matusa nagynéne; matusă; Tante. 1740: Engemet küldött Demeterpatakára a Koszta Stéphán Felesége egy Jovanitze nevű matusájához [Herepe AF; BK Herepei lev. Honesta Foemina Flora aluj Ruszán Kopatzin (35) vall.]. 1764: Kik voltanak azok, akik ... Matusájának ket lovait

és éget borát ... elvették, és el vitték ... Mind hárman halottuk ... szegény Vontsa Mihaila Matusájá(na)k Lovait Égetborát, ami kevés volt, el vették és vitték [A.szovát K; GyK. St. Henter de Sepsz Szt Ivány (28), Gab. Kórnis de Leppend (50), Samuel Monosos (!) de Erdőd (52) ns vall.].

Mátyás Jégtörő Mátyás (febr. 24); ziua de 24 Februarie; Matthias-Tag (der 24. Februar). 1762: A múlt héten igen szépen kezdett vala menni a hó, de Mátyás meggátolá [RetTE 134].

Mátyás király barna pénze Mátyás király bronzdénár érme; dinar de bronz emis de regele Mathias; bronzene Denarmünze des Königs Matthias. 1637/1639: Matthias királj barna penze njom M. 3 p. 34 [Kv; RDL I. 111].

Mátyás király pohara Mátyás király képmásával díszített pohár; pahar decorat cu portretul regelui Mathias; mit dem Abbild des Königs Matthias verzierter Glas. 1673: Két Mátyás Király Pohára lábás másik selleghe forma nagy [Fog.; Ud].

matyog tesz-vesz, pizsmog; a trebălui; kramen, pusseln. 1848: A' szegény Törökék gyermekökis régota beteg ... Jóó eleget matyog vele, nem tud semmire menni [Kv; Pk 7]. 1850: A' lelkem anyámnak meg vannak ugyan ottan gyengékedései, de még is beteg nem volt, hanem mind fenn matyog, jól eszik, alszik [Kv; i. h.]. 1851: Anyám meggendült ... egész nap matyog elé 's hátra, tölti az időt a' gyermekekkel [Kv; i. h. Pákei Krisztina férjéhez]. 1852: a' lelkem Anyám gyengesége szembetűnő ugyan, de mind a' mellett fenn matyog, 's beteg nem volt [Kv; i. h.].

matyoghat tehet-vehet, pizsmoghat; a putea trebălui; kramen/pusseln können. 1847: Jösi ... addig boldog, míg falun időzhet, ronthat, építhet matyoghat [Kv; Pk 7].

maurus mór; maur; Maure. 1710: (Sartagossa városát) azelőtt Caesare Augustának hítták, de minekutána a maurusok egész Hispániát elfoglalták vala, per corruptionem Sartagossának neveztek [CsH 451].

maxima 1. vminek a teteje/csúcspontja; culmea a ceva; der Gipfel/die Höhe einer Sache. 1704: Hanem csak ez az maximája a tracta incohálásának, hogy a kurucok úgy kívánják, hogy egy circulust tévén fel, ahol a békesség tractáltatik, csak ott legyen csendesség és armistitium [WIN I, 183].

Szk: ~ja a dolognak a dolog teteje; 1770: Amint mondják a székelyekről a capitis taxát le akarják venni s a vármegyékre akarják tenni, az az maximája a dolognak [RetTE 223].

2. erkölcsi követelmény; cerință morală; moralische Pflicht/Forderung. 1677: az lévén az maximája mind felveendő dolgainknak s mind az erősségek kézhez vételinek ... Kegyelmednek kegyelmesen parancsoljuk, az kikhez inkább bizhatik, ienjen, kövessenek el mindeneiket, valamit édes hazájoknak felszabadítására az német nemzet ellen el tudnak követni [TML VII, 384 a fej. Teleki Mihályhoz].

maxner-posztó meisseneni posztó; postav din Meissen; Meiß(e)ner Tuch. 1599: Enedy Mattias Deak Hozot. Bechj

Marhatt ... 2 Veg. Rassatt 4 //—5 Veg Maxner pozthot^a 1// [Kv; Szám 8/XIV. 39 H]. — ^aA porcelán- és textiliparról híres német Meissen városában gyártott posztófajtát].

máz smalt; Glasur, Schmelz. 1614: Egetlen fazakak vadnak nro hatodfelzaz Egi keues maz ... Item kez mw vagio(n) f. 5 [Kv; RDL I. 95 Somliay Fazakas Mihaly osztozó lev.]. 1669: Máz avagy glét Ur. 26 [Fog.; Ud]. 1756: Egi kártusban Máz [Somkerék SzD; Ks Bethlen Imre lelt.]. 1844: Erdéli Sámuel elő adja, hogy közellebről Mártiusba, a' láto mesterek valamely Zöld mázos kávé ibrikért minek mázza készítéséhez nem értenek, ugy mint ő, — Láto Mesterek meg bünteték [ZFaz. látómester al.].

Szk: *fejér* ~. 1735: Citoria Relatoriamból világosan Constál, hogy engemet micsoda hallatlan mérges meg étetésre valo materiakkal, ugy mint Fejer mázzal, eger kövel eleitől fogva kívánt el veszteni [Dés; Jk]. 1790: Kék és fejér mázzal tarkázott kemencze 1 [Déva; Ks 76. IX. 24] * *kék* ~ → *fejér* ~ * *zöld* ~. 1771: egy Zöld mázzal festett kementze fűtőjével együtt [Körtvélyfája MT; LLt 12/5].

mázás, mázos 1. mázzal bevont; smáltuit; mit Glasur/Schmelz überzogen, glasiert. 1558 k.: Az gorog ffeier lg lezen: esth chinald lly modon: Wegy onbol veretteteth plehet es figezd erös echetben egy fazekben ky Mazos legien es chinald Jo be az fazakath [Nsz; MKsz 1896. 282]. 1595: Az Tanacz haznak also Zobaiban czynaltatam 1. kemenczet Czinalta Zakmarj fazakas Janos f 1 Adot kallyat hozza 15 Mazost ... d 75.15 Mazost. 4 zegü kalyhat ... d 60 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 254 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1681: Belső Sáfár ház ... Vagyon itt ... Uj porgolo, háma mazos Nro 6 [Vh; VhU 562–3]. 1716: Makfalvi^a föld edényeket e szerent loszta a Fazakas ... Öreg abállo vagy porsolo Mazas No 5 Labas 6, lábatlan porsolo Mazas N: 10 [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev. — ^aMakfalváról (MT) való]. 1765: Die 1ma July vettem Hunyadon Udvar számára 24 darabból álló Fazeakat, nagyobbakat, es aprobbakat, mázásokat es mázatlanokat Dr. 82 [Nagybarcsa H; Ks 71/52 Szám.]. 1770: Föld Butelia mázos nro 3 [Királyhalmá NK; Ks 23. XXIIb]. 1797: Abarlo Mázás Nagy 1 [Bencenc H; Ks 33 Szásznyfres III]. 1845: Egy nagy Csatlós kívül belől mázos [Kv; MkG Conscr.]. — L. még UF I, 407, II, 132.

Szk: ~ *bokálykályha*. 1699: A Haz hian vagyon tarkason festet mazos bokaly Kalyha [Boroskrakkó AF; BfN dobozolt anyag VI] * ~ *bugyogós korsó*. 1679: Mázos bugyogós korsó nro 2 [Uzdizspéter K; TL. Bajomi János inv. 30]. 1690: Kús Kamara ... örögh Bugyoghos mazos korsok nro 2 [Kentelke SzD; BK Inv. 8]. 1720: Bugyogos mázás korsó 3 [Alparét SzD; Ks 35. IV. 1] * ~ *cserép*. 1829: Mázás Cserép virágoknak maradtott volt ... 113 Darab Darabját 10 xr adva téssen 18 Rf. 50 xr [Kv; BLt 12 a kv-i dolgozóház nyomt. szám.] * ~ *cserépsze*. 1679: Mázos földő nro 4. Mazos cserép Csesze nro 1 [Uzdizspéter K; TL. Bajomi János inv. 30] * ~ *cseréptál*. 1679: Fa Tál nro 1. Mazos Cserép tál viseltes nro 3 [uo.; i. h. 28]. 1740: Mázos nagy cserép Tál Nro 3. Mázos kicsinj cserép Tál 1 [Gyressztikirály TA; Ks 89 Inv. 6]. 1787: 3. Mázos tserép Tál egyiket^a Dr. 3 [Mv; MvLev. Császár György hagy. 11. — ^aÉrtsd: elárvezeték] * ~ *cseréptálacska*. 1733: Uj Fedőtske 5 mazos tserép tálatska 5 [Marossztkirály AF; Told. 2] * ~ *csipke* csipkézett mázás kályhatető-

csemp. 1745: Kementzéhez való ... Mázos apróbb avadég tsipkék nro 50 Mázos avadég párkány kályha nro 104 ... Avadég mázos gombok nro 10 [uo.; i. h. 18]. 1747: Dirib darab mázos kájhák és tsipke egynehány [Borsa K; i. h. 24] * ~ csupor. 1738: 2 mázos Tsupor egy Tsetset Mázos Tsipor üres [M.bikal K; MLev.]. 1797: fél kupás Mázas csupor 2 fertájos Mázas csupor 2 [Bencenc H; Ks 33 Szásznyíres III] * ~ edény. 1761: közönséges Mázas edényeket külső helyeken lako fazakas Mester emberek itten Országos sokadalmon kívül ne arulynak az Instansak^a praejudiciumara [Torda; TJKt V. 31. — ^aA tordai fazakasok] * ~ edényke. 1738: két mázos edényke herbatének való [M.bikal K; MLev.]. * ~ ételhordó porgoló. 1817: 7 Mázos etel hordo Porgolok [Mv; MvLev.] * ~ fazék. 1594: Az Varbeli hazakban ualo Inuentarium ... Az Azzon' Tharhazaban Vagyon Eoregh Mazos fazek No 1. vagion keözep mazos fazek No. 10 Mazos labos serpenio vagion No. 2 [Somlyó Sz; UC 78/7. 22. 33–4]. 1596: 3. Mazas fazakakat attam az püspök kochnyájára, szép öregeket d 8 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 7 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1676: 5. Juny vinczen^a léuén) az Uy Keresztynektől vásarlotta(m) Két örög mázas fazakat [Utl. — ^aAlvinc AF]. 1680: az Tomácaban vagion mázos Fazakok ... no. 20. labosok nro 8 [A.porumbák F; ÁLT Inv. 9]. 1756: Mázos fazék 4 [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 14]. 1823: a' Tolvaj ... elhordott Szin mézzet 2 mázas fazakakba 4 kupát ért Rf. 3 [Firtosváralja U; Borb. II lelkeszi felj.] * ~ fedő → ~ cserépcésze * ~ gomb. 1745: Kementzéhez való ... Avadég mázos gombok nro 10 [Marossztkirály AF; Told. 18] * ~ homlokos kemence. 1747: Tizenkett rendű szép Mázos homlokos kemenczék [Királyhalma NK; Ks 23. XXIIb] * ~ kályha. 1585: Az lector Balint deak hazaban mazos kalyat hatot, meliet ad eot eot penzert tezen mindenestül^a fogva az kalia arra f 0 d. 74 [Kv; Szám. 3/XIX. 40. — ^aA huszonkét mázatlan kályhával együtt]. 1592: Eotwen negi mazos kalihat attak a fazakasok a kemenczehez ... f 2 d 20 [Kv; i. h. 5/XIV. 161–2 Eppel Péter sp kezével]. 1625: Az Fazakasok czinaltanak ket kemenczet: melyekben vagyon mazas kalyha No. 258: mazatlan No: 145 [Kv; i. h. 16/XXVII. 23]. 1699: Paraszt kájhák Nro 17 Mázos kályhák Nro 5 [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.]. 1732: Fazakas Atyankfiától való ... 37 mazos kajhajért Computalvá(n) ... fl. h. 1/85 [Dés; Jk 426b]. 1804: A Munkátsi Bornemiszsza Ferentz Nobilitaris Sessioján A kemetze mázas kájhákból 13 Mflor [Radnótfája MT; Born. G. IVa. 6] * ~ kancsó. 1629: Labatlan porgolo mázos szélke nro 1. Fületlen, töröt mázos kanczo nro 1 [Uzdiztpéter K; TL. Bajomi Janos inv. 17]. 1761: Fél ejteles mázas onos szaju Kantso Nro 2 [Vessződ NK; JHb XXIII/31. 27] * ~ kemence. 1591: Igertek vala magokatt hogy ennekem egy mazos kemenczet czinaltatnanak [UstT]. 1629: Egj zep küül futteo mazas kemence [Szentdemeter U; LLt]. 1647: Az veres bátya Ajtaja ... zaros ... Vagion benne egj mazos kemence [Marossilye H; VLT 55/5415]. 1734: Vagyon ... egj fedél alatt két fa ház ... az edgijke Tisztarto ház, mázas kemence benne [Datk NK; JHbB D. 1] * ~ korsó. 1558 k.: Az lazuriomoth Igy Chinald: Wegy kenesqth 2 rezh, kenkqueth 3 rezh, salarmoniac(o)th 8 rezh, es ted egy Mazos korsoban es egesd meg lassu twzon [Nsz; MKsz 1896. 383]. 1679: Olajnak valo mázos korso nro 1 [Uzdiztpéter K; TL. Bajomi Janos inv. 36]. 1720: Bornak valo mazas korso 1 [Alparét SzD; Ks 35.

IV. 1]. 1837: Egy régi mázos korso 1 [Szentbenedek SzD; Ks 88. 10] * ~ (lábas) porzsoló. 1733: Nagjobb és aprobb porsoło mázos porsoło 5. Nagjobb és aprobb mázos lábos porsoło 6 [Marossztkirály AF; Told. 2] * ~ lábos. 1797: Nagy Mázas lábos 2 Kiseb Mazas lábos 2 [Bencenc H; Ks 33 Szásznyíres III] * ~ lábas serpenyő → ~ fazék * ~ ötpénzes kályha. 1595: Az senior hazaban az belseoben chynaltattunk egy wy kemeczet, Maszas Eot penzes kalia vagion benne Nro. 52 tezen fl. 2/60 [Kv; Szám. 6/XIII. 46] * ~ párkány-kályha → ~ csipke * ~ szegelet-kályha. 1745: Nagy mázos ujj Szegelet kályha nro 5 1/2 [Marossztkirály AF; Told. 18] * ~ szilke. 1679: Jeges viznek valo mázos szélke | Fedele szekrény nro 2. Ebb(en) ... Mázos Tál nro 2. Mázos Szilke nro 1 [Uzdiztpéter K; TL. Bajomi Janos inv. 29, 135] * ~ szűrő. 1738: egy Mázos Szűrő regi Aszalt Meggygel egy fel Markocskával [M.bikal K; MLev.]. * ~ tál. 1601: 3 Mázos tál [Kv; AggmLt A. 41]. 1677: öt mazos Tállok [Mezőmadaras MT; Borb. II]. 1681: Belső Sáfár ház ... Vagyon itt ... Uy Mazas Tál Nro 1 [Vh; VhU 562–3]. 1823: a' Tolvaj ... elhordott ... Mázas tálalt 7. nagyokot egy egy ért Rf. 2 [Firtosváralja U; Borb. II lelkeszi felj.] * ~ zörgős korsó. 1716: egy mázas zergős korso [HSzj hólyagos-csupor al.] * aradi ~ virágos cseréptányér. 1836: Hét Aradi Mázos Virágo tserép tangyerok 1 frt 10 xr [Algyógy H; Born. F. VI. 1 br. Bornemisza Leopold hagy.] * bányai ~ fedele lábos. 1836: egy mázos bányai^a fedele lábos 10 xr [Kv; Pk 3. — ^aNagybányai] * fejer ~ bokályos kályha. 1690 u.: Fejer és zöld mázas bakályos kalyhakbul rakat tüzelő Kemence [Radnót KK; FiscLt 136] * fejer ~ virágos kályha. 1656: Uy keresztetni chinalta kerek fejer mazas viragos kalihakbol rakott kemencze [Fog.; UF II, 121] * fejer tarka ~ kemence. 1652: Egy belől fűjtő fejer tarka mázos kemence [Görgény MT; Törzs] * fekete ~. 1700: Bokaly fekete mázasok //2// [Szászkerked K; LLt] * kék ~ vizeskorsó. 1775: Kék mázas vizes korso 1 [Szentdemeter U; LLt Fasc. 153] * láposi ~ csupor. 1684: adminisztrált Székely András ... Láposi^a mázos fazokat nro 50. Csuprot, nro 25. Porsolót nro. 20 [Katona K; Ethn. LXXII, 607. — ^aLehet M.láposról (SzD) vagy Hagymásláposról (Szt) való] * narancsszín ~ tarka csupor. 1679: Naranc szín mazos apor szerű tarka csupor nro 7 [Uzdiztpéter K; TL. Bajomi Janos inv. 106] * sárga ~flaskó. 1849: 17. Ordináré cserépből sárga mázos Flaskok [Szentbenedek SzD; Ks 73/55] * sárga ~ kemence. 1648: kamorácza, szép tarkán, virágos, sárga, mázos, kiül fwteő kemenczével [Komána F; UF I, 930] * sárga ~ lapos kalyhás kemence. 1681: Vajda Hunyad vára Vagyo(n) ezen kapu között ... Kövül fűtő, Sarga mázos, Lapos kalyhas kemencze Nro 1 [Vh; VhU 502, 510] * tarka ~ csupor. 1679: Tarka mázas csupor nro 6 [Uzdiztpéter K; TL. Bajomi Janos inv. 29] * tarka ~ kemence. 1632: Egj kiüwl fwteő tarka mazas kemence faragot keő labon allo ... N. 1 ... Egj beleől fwteő tarka mazas kemence ... N. 1 [Fog.; UF I, 166] * udvarhelyi ~ fejer bokály. 1730: Udvarhelyi mázas fejer bokály nro 2 [Somlyó Cs; Ethn. LXXII, 609] * virágos ~ kemence → sárga ~ kemence * zölden festett ~ kemence. 1656: Az süteő kemence szaja eleőt vagion egy vas labon allo, zeölden festett mazas kemence [Fog.; UF II, 122] * zöld ~ bokály. 1743: Groff Kalnoki Borbára Aszszony ó Nsga koporso bé tételkor Márton Mihály ur(am) el vitt edenjeket konyhára valokot ... Zöld Mazos Bokáj^a [ApLt 3. —

^aFels-ből kiemelve] * *zöld ~ bokályos kályha* → *fejér ~ bokályos kályha* * *zöld ~ cifra kályhás*. 1679: Haz ... Kemenczeje zöld mazos czifra kályhas, belől szenelő [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 6] * *zöld ~ cserépkalamáris*. 1797: Egy hitván Diofa kalamáris Ha-rom Uj Zöld mázas Cserép Kalamáris porozoval edgyüt [Szu; ÚszLt XII. 87] * *zöld ~ csipke*. 1679: Kemencze tetejere valo ... zöld mazos Csipke no 21 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 12] * *zöld ~ csipkés kemence*. 1747: menven ... az Palotab(a) mellynek ... Zöld mazos kül fűjtő Csipkés kemenczeje [Aranykút K; Ks 73/55 gr. Petkj István lelt.] * *zöld ~ csupor*. 1756: fedeles zöld mazos Herbatejes Csupor [Nagyrapólt H; JHb XXXV/35. 24] * *zöld ~ edény*. 1798: Rob Sambaci egy két fűlű zöld mázos edénybe cir(citer) 20 Fontyi (!) [Mv; ConscrAp. 6] * *zöld ~ fazék*. 1819: Vagyon három zöld mázos Szilva lictariumos fazék [Baca SzD; TSb 6] * *zöld ~ kályha*. 1652: Ezen Palotanak ... kemenczeje belől fűjtő zöld mázos kályhaból valo régi [Görgény MT; Törzs]. 1757: Kemetzéje Zöld mázas kályhákból rakatavva agyagból [Budatelve K; LLt Fasc. 129]. 1772: egy romlott zöld mázos kályhákból valo tűzellő kementze [Kv; BethKt Mikes conscr.] * *zöld ~ kanna*. 1685 e.: nyilik Ebből az edgy üveg ablakos boltra bellett ajto ... Melyben vadnak ... Zöld mázos Kanna Nrő 1^a [Borberek AF; MvRKLev. Urb. 3-4. — ^aFels-ből kiemelve] * *zöld ~ kanta*. 1789: Egy zöld Mázos kantába cir(ci)ter egy fontnyi Pulpa Prunorum Rf 1 [Mv; ConscrAp. 6] * *zöld ~ kávésibrik*. 1844: Erdéli Sámuel elő adja, hogy közellebről Mártiusba, a' láto mesterek valamely Zöld mázos kávés ibrikért, minek mázza készítéséhez nem értenek, ugy mint ő, — Láto Mesterek meg bünteték [ZFaz. látómester al.] * *zöld ~ kemence*. 1629: Egy zöld mazas kemencze [Szentdemeter U; LLt]. 1632: Egy kiawl fwtető zeöld mazas kemence N. 1 [Fog; UF I, 157-8]. 1684: egy Zöld mázos Uj keresztin forma kemence Kő laboko(n) álló [Drassó AF; LLt 13/5]. 1745: nagy zöld mázos kementze, mely két felé lévén rekesztve, fele kül fűtős, fele pedig belől tűzellő vas szemöldökre tsinált [Marossztkirály AF; Told. 18]. 1761: Zöld mázas kementze fűtőjevel s deszka táblájával [Szentmargita SzD; Ks CII. 18] * *zöld ~ korsó*. 1719: Egy Zöld mázas korsó [TSb 26].

2. ? hályogos; suferind de cataractă; starkrank | csipás; noduros; triefäugig. 1827: Ezen Levelünket mutató Ns. Forro Ádám: Szemei mázasok [Sszgy; HSzjP]. 1848: Ezen levelünket mutató Gy. kat Balog Péter: Szemei mazasok [Szentkatolna Hsz; i. h.] | szemei mazasok [DLt nyomt. ki].

Szk: ~ szemű. 1845: Zsupozó György ... mázas szemű [DLt 53 ua.]. 1846: Daragits Móses mázas szemű [DLt 890 ua.].

o Szn. 1573: Mazas Balintne [Kv; TJK III/3. 271]. 1574: Mazas peterne [Kv; i. h. 392].

mázasan mázzal bevonva; smáluit; glasiert. 1808: Ezen edényeket pedig jól megégetve mázason be adják az ajándék edény vitel előtt harmod-negyed nappal [Dés; DFaz. 34]. 1832: Határozatot az egész Czé gyűlésében hogy enek utánna a remekeket mázason vegyebé a Ns Cze az egy korson kívül [ZFaz. mázas, remek al.].

mázatlan nesmáluit; unglasiert/angestrichen. 1585: 16 Septembr(is), Az Scolaban az Eoregh deakoknak auditori-

umaba foldoztatuk az kemenczet megh Zakmary Janos zolgaiaawl adot kalyat húzon ketet mazatlant [Kv; Szám. 3/XIX. 40]. 1595: Czinaltattam fazakas Balassal, Zöcz Adam kemenczeiet ... adot hozza ... 4 zeges kallyat, mazatlant ... d 2 [Kv; i. h. 6/XVIIa. 243 if]. Heltai Gáspár sp kezével]. 1625: Az Fazakasok czinaltanak ket Kemenczet mellyekben vagyon mazas kalyha No: 258. mazatlan No: 145 [Kv; i. h. 16/XXVII. 23]. 1765: Die 1ma July vettem Hunyadon Udvar számára 24 darabból álló Faze-kakat, nagyobbakat, es aprobbakat, mázasokat, és mázatlanokat Dr. 82 [Nagybarcsa H; Ks 71/52 Szám.].

Szk: ~ cserép. 1789: Virágnak valo mázotlan Cserép Nro 4. Rf- xr 4 [Mv; ConscrAp. 8] * ~ *fazék*. XVIII. sz. eleje: Az melly lovon rüh indúl, az ajkának belső részín a foga felől apró hegyes biborcokok léznek azt így orvosoll-yad, az mázatlan uj fazéknak az edgyik oldalát erossen hevitsd meg a tűzes fazékal Szep gyengén az ajakáról a hegyes biborcokot égesd meg [JHb 17/10 lótarási ut.] * ~ *fedő*. 1680: az ... Tornácban vagyon mázos Fazakok ... nő. 20. labosok nő 8. mazatlan feddő nő. 4 [A.porum-bák F; ÁLt Inv. 9] * ~ *kályha* mázatlan kályhacsempe. 1679: Mazotlan Kalyha no 25 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 12]. 1772: Vagyon ezen Házban mintégy singnyi magosságra Téglából fel rakott Tűzhely, a mellyen mazotlan kályhákból égy Fűtő nélkül valo kementze áll [Szászfenes K; BethKt Mikes conscr.] * *veres ~ fazék*. 1736: Elsőben is, mikor annak volt az ideje, veres mázatlan fazékban beadták az ürmös bort, azután, megint hasonlő fazékban másféle bort, rendre egymás után ittanak [MeiTr 325] * *veres ~ kályhakemence*. 1816: Gyümölcs szárazszo (: aszalo :) ház, melyben) vagyon veres, mázatlan kajha kemence egész készségével [Jobbágyva MT; Bált 67] * *veres ~ parasztkályha*. 1810: A Tisztartoi Ház Vagyon ezen házban égy téglá tűzhelyre veress mázatlan paraszt Kályhákból vas pántra rakott kemence Fűtő nélkül [Doboka; Ks 76 Conscr. 25].

mázlás vakolás; tencuire; Bewurf, Putz | befestés; vop-sire; Anstreichung. 1582: harom zeker Agyag hozastol attam d. 22. Az meg Nyomasatol tapasztasatol es Mazlasatol attam d. 24 [Kv; Szám. 3/V. 24-5 Lederer Mihály sp kezével]. 1587: egi lang fogot veottem az kwrteon kiweól hagi az faszakas eo maga fel czinalta attam(m) — /13. Az elseo vendeg fogado haznak az konjhaia meg tapogatasara maszlasara maszlo agiag hozasra keolteot az Gergelj deak —/60 [Kv; i. h. 3/XXX. 33 Seres István sp kezével]. 1599: Az malom hazaczikanak az Tapasztasatol es mazlasatol attam d 80 [Kv; i. h. 8/XII. 3 J. Chanadj mb kezével].

mázlóagyag mázoló/bevonó agyag; lut care serveşte la lipit, lipitură; Anstreichton/lehm. 1587: kellett egi kemenchiet Czinaltatnom hozattam ... Mazlo agiagot egi szekkerrel —/8 [Kv; Szám. 3/XXX. 26 Seres István sp kezével]. 1594: Az Tapaztonak fizette(m) f 1 d 32 ... Mazlo agyag hozastol fizette(m) f — d 16 [Kv; i. h. 6/V. 49]. 1599: Jtem mazlo Adyagot hozattam Egi zekérél fizettem d 20 [Kv; i. h. 8/VIII. 3 Val. Zigiartno sen. isp. m. kezével]. 1697: a' Kenczenek (így!) kívül valo meg borítására, hozattam Szász Martonnal, ket Szeker mazlo agyagott ... //48 [Kv; KvRLt I. C. 8: 7]. 1702: Ezen kemen-czenek kívül valo meg borítására hozattam ket Szeker mazlo agyagot ... //42 [Kv; i. h. 8: 35].

mázol 1. kb. vakoli; a tencui; (be)mörteln, marteln | beken; a boi/unge; anstreichen. 1589: Zent Georgy nap vtan valo penteken chynaltatunk Nyreou Daud kamarayan ezeket A keomiwesnek a keo falba valo hassadassokat hogy be foldozta es thil thul a falt meg vakoltata attunk f. — d 54 Agiagt hozattunk maszlany 18 tapasztany valot p(ro) f. — d. 8 [Kv; Szám. 4/IX. 26].

Szk: ~ni való agyag kb. vakolásra való agyag. 1587: hozattam tapasztanj való agiagot ... hagi Jgen hitvanok valanak az szobak falaj Hat zekerrel —/60 poljwa hoszasatol niomasatol fizettem —/24 ... Itt(em) Mazlanj való agiagot hozattam negi szekere —/48 [Kv; i. h. 3/XXX. 21 Seres István sp kezével]. 1666: hozattunk 17 szekér tapasztani való agyagot ... Ittem 4 szekér mázolni való agyagotis [Kv; SzCLev.]

2. összeken/fen; a minji; schmierem. 1823–1830: Vett ilyent^a Wrisberg is, s nem gondolván vele, ha a lucskos társzija mázolta is, józúen megette [FogE 237. — ^aLeányt].

3. sebtében/elkenve ír; a mizgáli; flüchtig/verschmiert schreiben. 1663: Az rút írásról megbocsásson Kegyelmed, mert se tentám, se papirosom nem volt, ezt is mázolva alig íráthatam [TML I, 585 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

mazolán vékony szövet; stofa subtire; dünner Wollstoff. 1711: 5 sing Persiai Bagazia ... 3//2 Vég tarka gyapottas materia ... 5//44 1 vég tarka Mazulán 2//72 [ApL 5 Apor Péter inv.].

mázolatlan máztalan; nesmältuit; unglasiert. 1756: Mázos fazék 4. Mázolatlan 9 [Nagyrapolt H; Jhb XXXV/35. 1844: Végére kívánván ezen Czéh járnai, hogy azon Pálinkás korsók belőlről meg vagynak e mázolva: mire nézve azokat eltörette, és úgy találtatott, hogy belőlől mázolatlanok [ZFaz. mázolatlan al.].

Szk: ~ csupor. 1756: Nagy és Kis mázolatlan ujj Csupor Numero 4 [Branyicska H; Jhb XXXV/35] * ~ fazék. 1756: Mázolatlan nagy és kisebb fazék 6 [uo.; i. h.] | 1756: Mázolatlan nagy ujj fazék [Nagyrapolt H; Jhb XXXV/13].

mázolhat szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: falhoz ~ falhoz kenhet; a putea lipi de perete; an/auf die Wand schmierem können. 1705: összebeszéltének volt ... a rabok ..., hogy ők bizony nem dolgoznak, mert ... ők már éhel hálnak meg a szegény kenyértől, mert csak gabából sütik, és olyan volt, hogy a falhoz mázolhatták volna [WIN I, 468].

mázolt mázzal bevont; smältuit; glasiert. 1778: Ön felül, Baratszinre mázolt fél ejteles Kancsó [Csapó KK; Berz. 4. 8. C. 18].

mázos l. mázás

mázú mázzal bevont, mázás; cu smalt; mit Glasur. 1807: egy fél viseltes Zöld Mázos Keménze hasonló mazu kérek fűtőivel [Dés; BetLt 6 Gyergyóújfalvi Nagy Ferenc aláírásával].

Szk: fejér ~ bokály. 1748: Fejér és Zöld mazu ejtelesni Bokáj 1 [Told. 11/95] * fejér ~ fazék. 1679: Fejer mazu, közep szerű, tarka fazek nro 10 [Uzdiszpéter K; TL. Bajomi János inv. 36] * fejér ~ kék virágos cserép. 1791:

Feer Mazu kek viragos Tserepekből való kementze [Zágon Hsz; CsS] * fejér ~ kemence. 1810: a' nappali haz ... Vagyon benne egy fejér mazu kerek czilinder formájú párkányos ujj modi Czifraságu magos, kívül fűtő kementze [Doboka; Ks 76 Conscr. 40] * kék ~ bokály. 1748: Kék mazu fel ejteles Bokáj 2 [Told. 11/95] * zöld ~ bokály. 1733: Nagjobb és aprobb zöld mazu bokally 12 [Marosszékirály AF; Told. 2] * zöld ~ bokályocska. 1736: Zöld mazu apro bokálljyotkskák [CU] * zöld ~ csempé. 1720: Kementzéje zöld mazu két rend öreg csempéből álló [Köröspatak Hsz; HSzjP]. 1753: egy kementzéje Zöld mazu öreg csempéből Nro. 91 [HSzj csempé al.] * zöld ~ cserepes zöld mázás cserépkálya. 1794: ezen palotan edgy Zöld mazu cserepes füttöstől edgyütt [Backamadaras MT; CsS] * zöld ~ éjjeli edény. 1833: egy zöld mazu éjjeli edény [Katona K; Ks 73/55] * zöld ~ fazekacska. 1700: Zöld mazu fazekacska [Szászkered K; LL.] * zöld ~ kályha. 1702: Vagyon egy zöld mazu kályhából kerek déden rakatott kementze [O.brettje H; Bom. XXIX. 4]. 1761: (A szoba) kementzéje ... faragott párkányos homlok köre Zöld mazu káljhákból rakatott [Siménfva U; JhbK LXVIII/1. 42] * zöld ~ kályhájú/kályhás kemence. 1656: Egy szép kül fűtő zöld mazu kalyhas kementze [Doboka; Mk Inv. 5]. 1717: Vagjon az nagy Audentiás ház melyben jo fűttös zöld mazu kajhájú kemence [Abafája U; JhbK XXXIV/20] * zöld ~ kanna. 1780: Zöld mazu ugorkás kanná 2 [Bethlen SzD; BK] * zöld ~ kemence. 1694: va(gyo)n Ket Palota ... va(gyo)n benne egy zöld mazu Kül-fűtő Kemence [Kóvár Szt; Jhb Inv.]. 1747: kívül fűjtő Zöld mazu Nagj kementze [Borsa K; Told. 24]. 1830: az első nagy házba ... vagyon ... egy szép nagy kerek zöld mazu kementze [Kv; Somb. II] * zöld ~ korsó. 1753: Bugjogos korsó Nro 1 ... Zöld mazu Viznek való korso Nrő 1 [Szentmargita SzD; Ks 18. CII].

mazul, mazur 1. állásából elbocsátott magas rangú török tisztviselő; mazil, inalt demnitar turc scos din functie; aus seiner Stellung entlassener türkischer Beamter von hohem Range. 1620: Azmely vezérek most egyszersmind mazulok, kik mind vén emberek^a [BTN² 396. — ^aKöv. a pasák fels.].

Szk: ~lá tesz állásából elbocsát/mozdít. 1618: voltam Csafer pasánál ... mondá ..., hogy ezen napokban az muftit mazullá tészik [BTN² 151]. 1619: ugyanekkor hozá azt is hírl, hogy Szkender pasát mazullá tötték, és Huszain pasának ... adták az Szkender pasa pasaságát, Szilisztrát [i. h. 400]. 1633: am az Teómeósvári Passatis Mazulla teuek, egy Pezovan nevű Passat tötték helyeibe [BesztLt 191 Szentpáli István a besz-i tanácshoz. — Kiss András kijegyzése]. 1653: az Silistraj Basa ne(m) volt jo akaronk azirt most Maudzula (!) töttek s mas fele ment onnat [i. h. Szaplonczay Simon Beszt-hez]. 1664: Kucsuk pasától az posták meg jövének, onné nincsen semmi gonosz hírl, ötlet mazullá tették, el is hívá a fő vezér, fel is ment, más pasa jött Váradra, Hasszán pasa [TML III, 168 Naláczai István Teleki Mihályhoz]. — L. még BTN² 246, 389; KemÖn. 139.

2. kb. kegyvesztett személy; persoană căzută în dizgrație, persoană maziilită; in Ungnade gefallene Person. 1619: íratom Nagyságodnak, hogy Halill pasa nem olyan mazul, mint némelyek vélik, hanem igen nagy böcsületbéli ember s második divánulól vezér [BTN² 246]. — L. még i. h. 385.

Szk: ~/*~lá lesz*. 1619: Halill pasa noha mazul lón, de mindjárt második vezér | Ezekről azért, Kegyelmes uram, eddig Felséged peritus lehet, főképpen Felségednek ez mostani frási után az vezérnek, azki mazullá lón [BTN² 227, 380]. 1664: tudod édes Sógorom, én is fű ember valék hajdan, de az Isten igaz ítéleti rajtam az en bünei-mért betelvék, másokkal együtt masullá lűk, bujdosó, vándorló vagyok [TML III, 334 Boldai Márton Teleki Mihályhoz] * *~rá tétet*. 1710 k.: Ez a hét halálos bűn ötét^a a fejedelemmel megfogatá, mazurrá tétet és végre meg is notáztatá [BÖn. 741. — ^aBarcsai Mihályt].

3. jelzői haszn-ban; cu funcție atributivă; in attributivem Gebrauch: kegyvesztett; căzut in dizgrație, mazilit; in Ungnade gefallen. 1619: ezfelől az mazul vezér felől írtam vala Felségednek [BTN² 381]. 1657: annak felette egy Iván vajda, mazul vajdafi is színtette magát az fejedelema-asszonyhoz és kezdett vala hadakat gyűjteni az fejedelema-asszony pénzével [KemÖn. 137].

4. szk-ban; in construcții; in Wortkonstruktionen: ~ *ál-lapotban* kegyvesztett helyzetben; in mazilie; in einer in Ungnade. 1662: aki közülök bujdosó, mazur, számkivetett siralmas állapotjában hová fordulandó volna, atyafiúi szeretettel látni ne neheztelnék, nagy szorgalmasan kérnek vala [SKr 626] * *~lá tesz* vmit elhagy/magára hagy; a abandona; etw. sich selbst/allein überlassen. 1657: se nagyságod sem pedig senki ellenünk nem vethet, az büntül ez íránt mentek leszünk és az veszedelem s vérontástól mely nagyságod országá ellen is készítették ... Moldovát is csak azért az dologért tevék mazullá ... az bojérok jűjenek vissza [RákDiplÓ 612 Stefán havasalföldi püspök és társai II. Rákóczi Györgyhez Bukarestből] * *~rá hagy* vkit elhagy; a părăsi pe cineva; jn verlassen. 1710 k.: mellyeken én által vittelek benneteket, meg sok edes Atyais mazurrá hatta edes Gyermekait, en pedig tsak filléreteketis el nem vesztettem [CsV] * *~rá marad* nincstelenné lesz; a deveni sărac; (bette)arm/besitzlos werden. 1756: alázatosan remenkedem az M. Urfinak méltóztassék engemet consolalni egj néhány marjasok(na)k küldesevel mivel igen meg szorítottam vgj annjra hogj ha most az M. Urfi nem succural éppen el betsültetik az tehenemet az adosságért s az gyermekim éppen mazurrá maradnak [Melegföldvár SzD; SLt XXXVII Illyefalvi János Suky Jánoshoz] * *~rá tesz* nincstelenné tesz; a săraci; arm/besitzlos machen. 1710 k.: Ne maradjon, én Istenem, énrólam az én keserves feleségemre, házamra csak a gyalázat, gyász és a koldustáska és az a keserű átok az ő szájokban, hogj én töttem koldussá, mazurrá szegényeket [BIm. 1017].

mazulság, mazurság kegyvesztettség; mazilie; Ungnade. 1619: Azt magam tudom, nekem azután panaszkoldott^a, hogy mazulságában csak az egy pusztá levelet sem adta vala meg Kamuti uram neki [BTN² 193. — ^aA kegyvesztett fővezér, Mehmet pasai]. 1659: adja Isten jó szerencsémét, hogj jószágomnak is egyrésze elveszésével nem gondolnék, csak teljes mazurságomról lehetnék securus [TML I, 384 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1662: Ha az én Istenem egyfelől zarándaksággal, árvasággal és mazursággal látogatatt is, de teljességgel el nem hagyott ... kiért áldassék az ő szent neve [TML II, 276 Kemény Simon ua-hoz].

mazurkodik kb. nélkülűz; a duce lipsă (de ceva); entbehren. 1811: méltóztassék ... olyan hathatós Rendelést

tenni, hogj ezen fel-adott Restantiáim további haladék nélkülű, és az adosságaimból való feselhetésemre nézve ne apránként, hanem summáson fizetessenek ki; ne kéntelemtessenem én, adosság rakás, 's interes fizetés mellett szigorogni és mazurkodni akkor, a' midőn az Ekklesia a' mivel nékem restál, azt sem interesezi, sem nem fizeti [EREKlt ad nr. 32. 811 Krizbai Deső Elek kv-i ref. pap kezével].

mázsa 1. chintal; Doppelzentner. 1623: Az mázsáknak megkisebbitése is nem kicsin kárunkra vagyon ő felsége kegyelmesen provideáljon, az elébbi mód szerént az mázsákban valo fontok, az mennyi azelőtt volt, tartassanak meg, mind eitel, véka, font azonképpen tartassék [Hsz; SzO VI, 74 követut.]. 1681: külön külön mindenik bánya-ból szoktanak administralni az várb(a) egyi egyi Suszt vasat (: ... minden Susztban tizenkéték masa vago(n), egyi masaba(n) penig vago(n) Libr. 100 :) [Vh; VhU 60]. 1688: Egy Másab(an) vago(n) óka nő 52. Egy Másaban vagyon font nő 144 [MvRKLev. 27]. 1740: Találatott nagyobb és kisebb darab so Nro : 60 ezeket intéztünk (így!) harmincz Másákat njomok(na)k, mint hogj meg nem másáltathattuk [Gyéressztkirály TA; Ks 89 Inv. 7]. 1849: Kaphato Thorockon, mint egy 1000 ~ ezer mázsa vas — melynek fele Tiszta vas — fele pedig ugy nevezett vas kenyér, melyben igen kevés salak is van — egy mázsába^a 5 fontol — mint egy 15 fontig [T; TLt Bir. ir. Jelentés Ugron István kormánybiztoshoz. — ^aA címszónak ez az előfordulása tartozik ehhez a jel-hez]. — L. még CsVh 91; UF II, 708.

2. vmiből vhány mázsára való mennyiség; cantitate de cițiva chintale din ceva; von etw. einige Doppelzentner. 1569: Kwlthem eo felsege hazabol thyz masa saletromot kegielmetekhez es egy masa keny koweth. Jo lehet azt hata vala hogj thyzen keth masa^a legyen [Gyalu K; BesztLt 31 Haraklyany Lazo gyalay Wdurbyro a beszt-i bírőhoz és polgárokhoz. — ^aA címszónak ez az előfordulása tartozik ehhez a jel-hez.]. 1586: 1 July hogi az port meg vytotta es be merte^a niomat Masfel maszat (!) [Kv; Szám. 3/XXIV. 27. — ^aA puskaportörő]. 1593: Tchinalt vy Portt kiitt kezen az Zabok Tomiaban helyhoztettek, mely 12 Tonnaban wagion, Niom Tonnastul Masát 12. Fontott 45 [Kv; i. h. 5/XXV. 5]. 1677: Vas verő ház Vagyon kivet vas rúdokban, ásókkal és kapákkal egygyütt négy masa kilenczven font [Madaras Cs; CsVh 50]. 1740: el kuldottem Az So bányára Soert ugj mint Vizaknára el kuldöttem de töb Sot 16 másánál Gr(o)ff Uramnak nem adtak [A.árpás F; TKI Mohai Mózes Teleki Ádámhoz] | kellett azon fadgiúból négy mását ki venni [Dés; Jk]. 1756: Sepsi Király biro ... azt felelte hogj se nékem se másnak nem attestál ki hány másával^a érheti be [Feldoboly Hsz; DobLev. I/270. 1a. — ^aTi. sóval]. 1788: Amint a szénákhoz vetegettünk ... Vagyon mindöszve jo uj széná Magazinumba valo 400 masa [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1806: Minthogy 40 Masára a' hozni való Szalonna ki nem teltt, azért engedődött el néki a 20 véka Törökbuzá(na)k be vitele [Torda; UszLt ComGub. 1753u]. 1840: a Költség lista Szerént tsak egy mázsának irodot fel [Görgény MT; Born. G. XXIV Gaál István számt. kezé-vel]. 1849: ezek hordották el a' Dohánt, melyetis az öz-vegy Cseh Josefő nyoltz mására tézsi [Héjasfa NK; CsZ]. — L. még AUt 343; CsVh 91, 94; RettE 185, 254; SKr 95, 294; UF I, 887, II, 335.

3. ~ja egy mázsányi vmiből; de un chintal din ceva; ein Doppelzenter von etw. 1570: Bwdaj Gërgh ... vallia hogy hallota hogi ez Varga Balint Paxy Tamastwl 75 d ker wott Az Terehnek Mazayaert [Kv; TjK III/2. 116]. 1585: Veottenek az szamwewo vrain kenkeowet ... Masaiait kilencz f(orin)ton [Kv; Szám. 3/XXIII. 24]. 1599: Torozkai Atzelt Veottem valami Torozkaiaktól Masaiait p(er) f 10 tt f 30 [Kv; i. h. 8/XI. 26]. 1637: az my kegls urunk assecuralt hogy az fekete onnak masajat, nyolcz forinton be veteti [Thor. I. 26]. 1671: az túró felől az osz-kotár beszéli uram, hogy kgld f. 6 mondta volna mázsáját, hogy eladja [Bodola Hsz; SzO VI, 332 Donáth Pál Béli Pálhoz]. 1772: egy-egy forinttal fizetik mázsáját^a [RettE 276. — ^aA sónak]. 1781: az Mlgs Uraság vassal kereskedő Colonussai a' Depositoriumból vásárolván a' vasat, ordinariē a' mint bé váltódik azon árron felyül másájától fél forintot fizetvén így mindenkor vehessenek hogy keresetek meg ne szűnnyik [Torockó; TLev. 9/20]. 1809/1810: Pataki a Tordaiaknak 42 forinton alkutta volt el Másáját a Szalonnának [Szu; UszLt ComGub. 1753u]. 1829: Nyers Fadgya Másája 24 f [Torda; TVL 1250].

4. ~jában mázsánként; cu chintalul; doppelzentnerweise. 1808/1809: Pataki István Uram a sequestralt szalonná-kot ... drágábban adta volt el mint a hogy a Tordaiaknak el alkutta volt, Én is vettem belőle 's ... a' mint fel vetet-tük masájában drágábban jött két forinttal | több itt fontyá-ba szalonnát arulo emberek, Pataki Uramtól akarván má-sájába szalonnát vásárolni, nékünk azt mondá, ő nem adja el itt [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

5. ~nként mázsájával; cu chintalul; doppelzentnerweise. 1597: Lattiak ew kegnek warossul ..., hogi az Georeo-geeket es egieb kewlseo kereskedeoket harmad napnal touab it nem akamak az Aros vrain zenwedny, es akkoris marhaikat balonkent es masanekent adhatnak el, ki miat az zegensegh fogiatkozik [Kv; TanJk I/1. 294].

6. vhány mázsa súlyú; o cantitate de cițiva chintale; ei-nige Doppelzentner schwer. 1569: Kwlthem eo felsege hazabol thyz masa saletromot kegielmetekhez es egy masa keny koweth [Gyalu K; BeszLt 31 Haraklyany Laslo gya-lay Wdurbyro a beszt-i bfróhoz es polgárokhoz]. 1599: Gall Jianos. Hozot. Baniarol^a. 5. Masa glethet 1/40 [Kv; Szám. 8/XIV. 3 Hj. — ^aNagybányáról]. 1620: Egy Masa, auagy egy Kantar bortul f 2. ^a ... Egi Masa auagi egi Kan-tar giömber tul f. 1/50 [KvLt II/69 VecfTr 12. — ^aA fize-tendő harmincad]. 1667: Béli Pál Uram három mása kín-kőért, vagy büdöskőért tall. 45^a [AUt 7. — ^aAdott]. 1687: Tiz mása tubákat ugj kel meg indítani, hogj umapiara itt lehessen [ApLt 6 Kálnoki Sámuel feleségéhez Szigetről (Mm)]. 1754: Timár Miklós és Timár Roska György Léváltnak ... két száz m. forintokat ... az jövő ezen Esztendő(en) Szent Katalin napján esendő Alvinczi Sokada-lom napjaig öt mása olvasztott ketske fadju interesre [Al-vinc AF; Incz. XI. 4a]. 1806: Pataki István Uram ... azon 40. Mázsa szalonnát ... a Városbol idegeny helljsegekre ki ne adgya | Hogy pedig azon 40. Mázsa szalonnát Pataki István Uram innen az Varosbol ki költöztette volna? nem tudom [Szu; UszLt ComGub. 1753u]. 1824: Jövének mű előnkben Abrahám Flass és Nyikolaj Tomponár nevezetű Berszányok, a' kikkel-is Fekete Hagymás nevezetű hava-sért ujjabban illyen edgyezésre lépének, es lépénk Eszten-deig; hogj tartozzanak adni 200 Pf ... négy Mázsa jó Túrot, Hatt Bărăny [Szárhegy Cs; LLt]. 1845: Egy mása, és 20. font vas fele sparing, fele gitler vas [Dés; DLt 440].

Szk: fertály ~. 1599: Zaz Caspar Hozot Fel Egy Fartaly (!) Massa giemberbt —/25 [Kv; Szám. 8/XIV. 10 Hj] * *nemet* ~. 1691: kellettén egj Bétsi vagj egj Nemet masa husért fl 41 fizetni [Kv; Told. 20a]. — Vö. a *bécsi- és fél mázsa* címszóval.

7. mérlegfajta; un fel de cintar; Art Waage. 1677: Vas szerszámok. Vagyon ezen hámor házban vas rúdas, vas hevederes 14 vas karikás másáló kompona, mely másához való vas fontok mértékek e szerint vagynak [CsVh 49]. 1740: Találtatott nagyob és kisebb darab so Nro: 60 ezeket meg nem másáltathattuk mása nem lévén itten [Gyéressztkirály TA; Ks 89]. 1783: az Uraság ... minden Kohob(an) és Verő(en) Mázsákat allittatott fel [Torockó; Thor. XX/5. 41].

Szk: *vas (belki) mérő* ~. 1647: Vagjon egj vas mérő-ma-sa: ket vasbol czinalt pondussal [Marosillye H; Vlt 55/5415]. 1681: Ploszka Bánya ... Vas tarto Ház ... Vas mérő mása; minden Eszközeivel kész s jo Nro 1 [Vh; VhU 578–9] | Ugyanezen bolt ajtaja előtt vagyon egy eöreg vas ki mérő és bé mérő masa companaival és hozzá való kö-teleivel edgyütt [CsVh 93].

8. mérlegsúly; greutate; Waagegewicht. 1598: hogy ma-sat^a chynaltassunk vettu(n)k ahoz 2 masa 35 font onot [Kv; Szám. 7/XVI. 38. — ^aA címszónak ez az előfordulása tartozik ehhez a jel-hez]. 1677: Mertekről ... A Mértékek-ben valo nagy confusio tollaltassék, és Erdélynek minden részeiben, hasonloképpen Kraszna, Közép Szólnok Vár-megyékben-is Ejteleckel, Vékákkal, Köblöckel, Singeckel, Fontockal, Másákkal, és minden egyéb mértékekel egyenlőképpen éllyenek, és mind ezek a' Colosvári mér-tékhez alkalmaztassanak [AC 118].

Szk: *igaz* ~. 1679/1681: Az vasnak be merésekor szam tartoja eö kglmenek^a Szombaton mindenkor jelen le-gye(n), hogi aszt vehesse igazán be jo vasul és igaz Mása-val, mellyis száz fontos légyen [Vh; VhU 672. — ^aAz ub-nak] * *öreg* ~. 1681: eöreg vas ki mérő és bémérő mása hozzá tartozó mértékekkel így találtatott: Egy eöreg mása, vasbul álló cont. libr. 134. fél mása, ez is vasbul álló cont. libr. 67 [CsVh 93]. 1703: Azon kamorában va-gyon eöreg mása nro 1. fél mása nro 1 vas fontok kisseb-bek és apróbbak nro. 6 [i. h. 118].

mázsadarab kb. feldolgozatlan (megmért) kősdarab; bucátá (cintáritá) de sare gemá neprelucratá; unbearbeite-s (abgewogenes) Steinsalzstück. 1719: küldöttem 32,, mása darabot, kiért szokás szentén az Só vágok(na)k 32. Pólturát attam [Kolozs; Ks 95 Endes Péter lev.].

mázsadeszka mérleg-deszkalap; platforma basculei; Waagebrett. 1690: Nylik Tornaczbol Egy Iratos Ajto ... vagyon itt az kő Kemeny Allya Masa Deszkai Egy bokor [BK Kentelki inv. 9]. 1692: egy öreg kötéléken függő masa deszkek [Görgénysztimre MT; JHb Inv.].

mázsaház baraca basculei; Waagehaus. 1582: Az Alp-rét Malombol adot ennekem Balas kowachy 6 keobel buzat Az masahazrol is attanak negy keoblet [Kv; Szám. 3/V. 20 Lederer Mihály sp kezével]. 1583: Az masahá-zhoz chynaltatta(m) egj kolchott adtam Lakathos Istüának tolle d. 12 Ackoron Jsmett foldoztatta(m) az massaha-zatt attam az Achynak tolle d. 32 [Kv; i. h. 3/IX. 9]. 1599: Hogi az Masa hazot a sok gaztol meg tiztiittattuk, Attunk egi Emberek d 6 [Kv; i. h. 8/XVI. 40]. 1600: Az masa

hazba valo tabla teoreot volt el, az kin memek, chinalta megh Aztalos Jstwan a 14 [Kv; i. h. 9/IX. 30]. 1609: Egi darab Aczelt adatot Biro vram az Masa hazbol melliet fel mielték az Cziganyok [Kv; i. h. 12b/IV. 413].

mázsakő mérleg-kő súly; greutate (din piatră); Waagegewicht aus Stein. 1821: Egy kompona három mása kövel [Mezőméses TA; HG Mara lev.].

mázsál (mázsával) megmér; a cintări la bascula zecimală; mit Doppelzentnerwaage (ab)wägen. 1637: oda be uagyon egy kws rekez boltocsyka Vagyon vas benne ... centen nr. 216, Acel libr. 65. Ugyan vas libr. nr. 13 kit hwteős emberek masaltak [Fog.; UF I, 406].

mázsálás (mázsával való) mérés; cintărire cu bascula zecimală; Wägung. 1681: másaláshoz valo deszka Tábla, fa tengelyestől, Par. 1 [Vh; VhU 526]. 1823–1830: Ezen mázsalásról egy tréfás történet jut eszembe [FogE 241. — A teljesebb szöve. a *mázsavas és mázás-vas* al.].

mázsáló mázsa (mérleg); basculă zecimală; Waage (für Doppelzentner). 1786: Egy Másáló Vas Lántzaival edgyütt [Nagyalmás K; JHbK XXX/36].

mázsáló-deszka mázsadeszka; platforma basculei; Waagebrett. 1741: másáló Deszka^a [Somkerék SzD; MúzRadák. — Kelemen Lajos kijegyzése. — ^aFels-ből kiemelve]. 1741/XVIII. sz.: Egy par másáló deszka 1 [uo.; Berz. 7. 68/1].

mázsáló-eszköz (mázsa) súly; greutate; (Waage)Gewicht (für Doppelzentner). 1833: Másáló eszköz 100, 50, 25, 15, 7, és 4. fontot nyomo vas pondusok [Katona K; Ks 73/55].

mázsáló-fakompona fa-karosmérleg; cumpănă de lemn; hölzerne Balkenwaage. 1680: egy másáló Fa kumpana a nyolcz vas karikaival es felyül által járo vas szegekkel edgyütt, mellynek tablai negy szál köteleken felyül is penigh egy szál Istrangon függenek [A. porumbák F; Ált Inv. 16].

mázsáló-kompona karosmérleg; cumpănă; Balkenwaage. 1677: Vagyon ezen hámor házban vasrúdas, vas hevederes 14 vas karikas másáló kompona [Madaras Cs; CsVh 49].

mázsáló-mérték 1. (mázsa) mérleg súly; greutate pentru basculă zecimală; Doppelzentner-Waagegewicht. 1637: Az szaz negyuen fontos masalo mertekel megh meretuen vagon Csikj vas cent. nr. 18 | Vagyon vas benne az szaz fontos masalo mertekkel, az mint referallyak ... centen. nr. 216 [Fog.; UF I, 402, 406].

2. mázsa (mérleg); basculă zecimală; Doppelzentnerwaage. Szk: *öreg* ~. 1656: vagon az süteő haz es keő labak közeött egy bokor vasas vas karikas, eoregh masalo mertek, meli jól lehezt ninczen fel fügészte mind az által minden nevel nevezendő fa es vas eszközej egészen 4 agu lanciaival egyut megh vagon [Fog.; UF II, 105] * *vaslancos* ~. 1656: Ezen ayto eleött vagon egy fa labra csinált vas karikakon fügheő vas lancoz masalo mertek, melihez vagon 4 vas karikakon függeő vas lancoz ma-

salo mertek meliben vagon 4 vas karikas keő mertek 5 vas goliobis [uo.; i. h. 110].

mázsa-mérőház mázsalóház; baraca basculei; Zentnerhaus. 1582: Az Masa Mereo hazbol Jutot f. 2/70 [Kv; Szám. 3/VII. 16].

mázsamérték mázsamérleg; basculă zecimală, majă; Doppelzentnerwaage. 1786: nem a' kohóban mérettesse-nek meg az ágas vasak ... hanem ... a' Felsőes Királyi Rendelések szerént kiszabatt mértékekhez képest alkalmaztatatt mása mérték a' Verőkben állyon [Torockó; TLv. 9/23].

mázsamester cantargiu, mäger; Waagemeister. 1730: Azt hallottam á Masa Mester Ur(am) házánál Grabarics Jakabné Asz(szonyo)m szájából mondotta ... Masa Mesterné Asz(szonyo)m kérte kezességén ki Grabaricsné Asz(szonyo)m-tol Radics Borbárát, hogy járhasson dolgában [Torda; MvRKLev.].

mázsamesterné sotja cantargiului; Frau des Waage-meisters. 1730: Masa Mesterné Asz(szonyo)m kérte kezességén ki Grabaricsné Asz(szonyo)m-tol Radics Borbárát, hogy járhasson dolgában [Torda; MvRKLev.].

mázsás I. *mn* vhnány mázsa; de un anumit număr de chintale; einige Doppelzentner (schwer). 1632: Az Bathori Bastian uagion ... 1. Előő algiu 50 masas, 25 fontos goliobisu ... 2-dik falkony 23 masas 6 fontos goliobisu 3-dik falkony 24 masas, 6 fontos ... 4-dik falkony, 30 masas, 8 fontos ... Ezen Bastia alatt leueő kasamataban uagion két masar algiu, harom harom masas, meliekben iár harom fontos keő goliobis N. 2 | A kapu felől ualo kasamataban uagion egi nagi eőregh negy karikas masar algiu tiz masas, tizen eot fontos keő goliobissal iaro Az kapu felet ualo, Porkolabok hazain felliwl uagion egy kis falkony 12 masas, hatt fontos goliobisu ... Ugian ott egy hozzu sugar taraczk hatt masas [Fog.; UF I, 132, 135]. 1685: Vas mérő kompona fél másás hozzá vasas eszközeivel [Vh; HÉvk. XX, 153]. 1780: (A) fija el lopott ... egy másás kö sot [Grohot H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1823–1830: egynehány pápista templomok vagynak és a cathedrále templomnál 275 mázás harang [FogE 246]. 1868: Nagy harang m. e. 2 mázás 200 ft.^a — Kis harang m. e. 1 mázás 100 ft. [Köbölkút K; ETF 107. 16. — ^aÉrtékű].

II. *fn* mázsaló (ember); cantargiu, mäger; Waagemeister. 1585: Orelt Janos vallasa ... Monda Bako benedek ... egy Masas leot volna az Capu keoze ... kere zeoch Matet hogy ky ereeze az Capún [Kv; Tjk IV/1. 429a]. 1596: Teke ferencz Wram hoo penze ala attak 6. loúl Győri Miklošt itúalo Masast, Thordaig vitte f 1 d 50 [Kv; Szám. 6/XXI. 15] | Az vasarhely Masasok tartoznak veres fodor Igleer arraban ... f 16 d 60 [Kv; RDL I. 65].

Szn. 1582: Masas Allbert [Kv; Szám. 3/VIII. 9]. 1597: Masas Thamas [Kv; Tjk VI/1. 24]. 1600: Masas Thamas [Kv; Szám. 8/XV. 34].

mázsás-legény mázsalólegény; cantargiu; Waagebur-sche/geselle. 1584: Deak Adam, es Tempe Miklos valliak, Ne(m) láttuk azt hogy Kopaz Andras vitte volna ky a' mezeore az Azzont gonozsagra ... a' Masasok zolgaiba(n)

ot voltak ... ezeket inkább az Masas legeniek tuggiak [Kv; TJK IV/1. 350].

mázsás-szekér (fuvaros) áruszállító/mázsaszekér; car mare (folosit la cărauşie); (Waren beförderndes) Fuhrwerk, Lastwagen. 1629: az Hertel Giör szekere ... egjút iöt az teöb masas szekerekkel [Mv; MvLt 290. 149a].

Az OklSz megkérdőjelezi a címszót és 'plastrum; lastwagen' szóval értelmezi. Jellegére von. l. NrlEx. *mázsaszekér* al.

mázsás-vas kb. feldolgozatlan (megmért) vasdarab; butatā (cintāritā) de fier neprelucratā; unbearbeitetes (abgewogenes) Eisenstück. 1681: Lapos vas nro 10. (: az Csooroszlya 3 Masas vasb(a) szokot Computaltatni :) [Vh; VhU 62]. 1823–1830: Midőn már ezen kommandáns ilyen portsézebe vitetné magát és hazafelé menet, a kapuközött a setétbe ülne be a gyalogkocsiba, egy mázsás vasat maga mellé belop, a Trágerek nagy erővel felemelik s viszik, de egyszer az úton panaszkodni kezdenek, hogy igen sokat ett a kapitány s nem bírják ... a kommandáns, megszólítja a Trágereket, hogy mi bajuk, s miért zúgnak. Azok megmondják: Uram! Oly sokat ettél most vacsorán, hogy nem bírunk. Ekkor megszólítja a kapitány, hogy álljanak meg, kiszálla a gyalogkocsiból, kilopja a mázsás vasat, az utcán hagyja, egyet pesel, s beül esmét a kocsiba [FogE 241].

mázsaszám kb. mázsamennyiség; cantitate în chintale; Quantität von einem Doppelzentner. 1665: Az váár arkanban levő cserepes por hazban vagion algjukhoz valo örög por in tonn. no. 394. Masa szamat nem tudják. Az masodik porhazbannis vagion, musketa szakallos, es puskahez valo por in tonn. no. 95. Ennek is nem tudják masa szamat [Fog.; UF II, 315].

mázsaszámra 1. mázsánként; cu chintalul; zentnerweise. 1786: tetszett a hűtősöknek a meszet mázsaszámra megosztani ökegyelmek között [Árkos Hsz; RSzF 124] | Valamint az egész országban minden féle productum bizonyos Mérték szerint, és Vajda Hunyadan-is a' Vas és Atzél bétsi font és Mása számra distráhaltatik; ugy mi nállunk-is Torotzkon a' Vas és atzél font és Mása számra ártulassék bizonyos büntetés alatt [Torockó; TLev. 9/24].

2. bécsi ~ bécsi mázsamérték szerint; conform chintalului vienez; nach dem Wiener Zentnermaß. 1786: az egész országban minden féle productum bizonyos Mérték szerint, és Vajda Hunyadan-is a' Vas és Atzél bétsi font és Mása számra distráhaltatik [uo.; i. h.].

mázsavas kb. feldolgozatlan (megmért) vasdarab; butatā (cintāritā) de fier neprelucratā; unbearbeitetes (abgewogenes) Eisenstück. 1793: A Hidosra vettem fel Mása Vasat F. 7 a' mellyből tsináltattam két Araszos hosszú Vas Szegeket és 550 Szkábákatt [Maroskeresztúr AF; JF 36 LevK 200–2 Kocsis István lev.]. 1823–1830: Posta is vagyon Göttingában, mégpedig olyan, hogy mindenféle nagy terheket is hordoznak, mely terheket szekerstül együtt mérnek meg egy kapu alatt, holott a mázsavasak is állanak ... Ezen mázsálásról egy tréfás történet jut eszembe. Ti. volt akkor a városnak egy hannoverai gyalog kapitány kommandánsa, tréfás ember, ezt egykor vacsorára hívta meg egy úr, aki a felső házokban lakott, ott, ahol a kapuközt a mázsavasak állottak^a [FogE 241. — ^aA folyt. *mázsás-vas* al.].

mázsavéka vékafajta; un fel de baniţă; Art Scheffel. 1790 k.: (A) Dézma Buza Asztagnak lett Szeme eleje 218 véka masodja 46 Cséplő rész Ebéd véka 49 Masa véka 3 utsuja 20 [Hada Sz; JF 36 LevK 150 Benkő Elek számt. jel.].

mazsola l. malozsa

meátus 1. útvonál, táj csapás; trecătoare, cărare (pentru animale); Strecke, Fährte. 1677: Tartozzanak porgolát kertel el rekeztetni az marhák meatussatol a tilalmast, ot es anyira, a hova, holott es menyire az Csa(na)di udvarbiro, es esküttek ki mutattyak esztendőnkent [Csanád AF; JHb XXXVI/42].

2. irány; directie; Richtung. 1826: Az ezen patak árka állapotjának, ductussanak és meatussának 's minden kárteleteinek is oculatiojokra ... az ezen Milgos VKirály Bfő Urat melléje kirendeltetett más Commissarius Urakkal együtt kinyerte volt a' ... Kelementelki Possessoratus és Communitas [Msz; GyL].

meccen l. metszen

meccin l. meggyszín

mecénás pártfogó, műpártoló; mecena; Mäzen. 1811: Volt egy nagy Gavallér Métnénás Romába, Ki a' Tudósokat vette általmába [ÁRÉ 1].

mecenázjer mecenzéfi kapa; sapă fabricată la Mecenzé; Hacke aus Mecenzé. 1794: a' veteményes, és gyümölcsös kertnek nagyobb Rése haszantalan hely volt, ugy hogy még a' Szántásra is alkalmatlan volt, annak okáért egy néhány Metzenszaifereket hozatván azokkal Szépen ki planérozottatta az Exp(onens) M. Gróf Ur [Mezőmadaras MT; BKG St. Szép (28) zs vall.]. 1810: A Curia közepén egy Metczenzeiferrel kösziklából kivágotott kirakatlan kut mellysege pedig öt öl [Doboka; Ks 76 Conscr. 44].

Mecenzéfinek (Medzev, Abad-j-Torna m.) e táj országos jelentőségű kézműpara volt. Ott gyárthatták ezt a különleges kapafaját.

mecenázjeri szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~ kapa mecenzéfi kapa; sapă fabricată la Mecenzé; Hacke aus Mecenzé. 1842: Ket metzenzájeri kapa nyeléstől [Csekelaka AF; KCsl 3].

mechanika mozgástan; cinematică; Kinetik, Bewegungslehre. 1823–1830: Csemátoni V. Sámuelről délelőtt nyolc órától fogva kilencig hallgattam logikát, metafizikát, filozófiai morált, fizikát. Délután két órától fogva háromig mathesisnek némely részeit, úgymint aritmetikát, geometriát, trigonometriát, mechanikát, asztronómiát [FogE 140].

mechanikus 1. műszerész; mecanic; Mechaniker. 1796: Peters Erfurti Mechanicusnak fonalakra adtam Rfl 2 [ETF 182. 74 Gyarmathi Sámuel felj.].

2. gépész, gépkészítő; mecanic, masinist; Mechaniker, Maschinist. 1823–1830: Ezt a masinát kemény büntetés alatt nem szabad a mechanikusnak idegen helyre eladni, mert neki a fejedelemtől esztendőnként való fizetése vagyon, s mégis akármennyi masinát csináljon, a fejedelem mind megveszi [FogE 246].

mechanizmus gépezet, szerkezet; mecanism; Mechanismus. 1823–1830: Egy itten tanuló quedinburgi, mint egy 20 esztendő Voigt nevű ifjú produkált előtűnk tíz positiókból álló igen szép fizikai mechanizmusokat [FogE 193].

mécs 1. mécses; opait; Funzel, Ölicht. 1667: Mécsnek való lánczon függő serpenyő ... nro 8 [Fog.; UF II, 340]. 1679: Az ... reám bizott vásárlását ... elküldtem ... Az mécsnek való üvegeket négyet készületivel [TML VIII, 531 Sárosi János Teleki Mihályhoz]. 1681: Kinzó Bástyá Vagyo(n) itt: Bastyara való öntött faklya, vas serpenyőjével, vagi mécsével, készen Nro 6 [Vh; VhU 511]. 1733: Méts(ne)k való pléhetske [Marossztkirály AF; Told. 2]. 1744: A Fogason Métsét égető Nagj báldog Lámpás üveges Czirus viaszbol való [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. 1863: Halottak estején világítani mécsre adatott [Mv; HG].

2. mécsbél; fitil pentru opait; Licht/Funzelocht. 1673: Méts, régi koszoru nro. 882 [Fog.; UF II, 539].

mécsbél fitil pentru opait; Lichtdocht. 1842: égy oskolulja métsbél [Nyárádtó MT; SLt Vegyes perir.].

Sz. 1818: Dioson lakó Gentsi András az Öregség' és el hagyatott állapotjának természetes uti társai éhség' meztelenség' gyengeségei alatt, mint az el fogyott méts bél el aludott [Burjánosóbuda K; RAK 90].

mécselő mécses; opait; Funzel, Licht. 1788: Egy métselő Bádog [Mv; TSb 47]. 1823–1830: a fejünk felibe felakasztottuk a mécselőt, melybe repceolaj lévén töltve s a bele az oldalról levő csécséből lévén kibocsátva, ezen mécs világánál mentünk a föld alatt [FogE 206].

Vö. az ón-, pléh- és üvegmeccselő címszókkkal.

mécses cserép mécsesnek való cserépedény; vas de lut folosit ca recipient pentru opait; irdenes Gefäß für Ölicht. 1848: Mécses cserép négy száz 8 rft [Görgénysztimre MT; Bom G. XXIVd].

mécses-fáklya un fel de faclă asemănătoare cu un opait; Art Fackel (in Form eines Ölichts). 1681: Bastyára való öntött mécses fáklya, serpenyőstől Nro 3 [Vh; VhU 508–9].

mécses-szilke mécsesnek való faedény; recipient din lemn pentru opait; Holzgefäß für Licht/Funzel. 1816: Egyéb Fa edények Tíz métses Szilke [Varsolc Sz; Bom IV. 41 Bomemisza Krisztina conscr.].

mecset moschee; Moschee. 1619: Az Eszki Szultán Mehmet mecsetjének az egyik tornyát is ekkor ütö meg az mennykő, az ki négy embert ölt meg az mecsetbe [BTN² 286]. 1653: Ott azért Galatában Konstánczinápoly mellett a tengerszakadék vagyon, közöttök egy orosz város volt, kik mostan is ott laknak nagy békességben, de azért elegy vannak törökkel. Mostan immár a törököknek is vagyon mecsetjek [ETA I, 118–9 NSz]. 1670: A Várad felől való dolgokat, úgy hiszem, gyengébben fogják illetni; a Jenő felől valók nehezebbek, mivel azok közül vadnak oly faluk, kiket a vezér apja conferált volt holmi mecsetekhez [TML V, 397 Rosnay Dávid Teleki Mihályhoz Drinápolyból].

mecsevészik sínylődik; a lincezi; schmachten. 1854: Én akkor sajnálva gondolám el, hogy ennyi nemes tűznek, ennyi genialitásnak mért kellett a katonaságnak szolgai terén^a mecsevészni [ÚjFE 74. — ^aSzéchenyi István 1806-tól katonaság volt, csak 1826-ban mondott le tisztis rangjáról].

mécskoszorú mécsbél-tekerics; sul de fitil pentru opait; Lichtdochtrolle. 1667: Mécs koszoruk nro. 1200 [UF II, 338].

mécsserpenyő recipient pentru opait; Funzelschale/ pfanne. 1665: Láncon függő mecz serpenő 10 [UF II, 314].

mécstartó suport pentru opait; Funzel/Lichthalter. 1746: Mécs tartó 5 [Marossztkirály AF; Told. 19].

Szk: *réz* ~. 1817: Egy réz méts-tarto [Mv; DLev. 3. XXVIIIa].

medaillon medál; medalion; Medaille. 1807: Egy arany Medaillon joféle gyönggyel ki rakva, a' mely fűg egy fatytyu gyönggyökből fűzött sinoran [DLt 378 nyomt. kl].

medál medalion; medalion; Medaillon. 1657: Testamentumot is tön^a halála előtt többel fél esztendőnél, legálván ... az fejevári collegiumhoz az enyedi jószágot, az collegium építésére néhány ezer forintokat ... egy igen gazdag medályt circiter kilencezer tallérost [KemOn. 95. — ^aBethlen Gábor]. 1696: az az Rubint edgy medalyanak függője let volna ... Szombatfalvine medályostol alta volna [Mv; Bállt 85]. 1733: Item egy Kúsdeg Fekette es fejer gyönyből (!) álló nyakra való egy Kis medalj [Csz; Borb. I]. 1736: A férfiak azért azelőtt az nagyja az embereknek pár nusztos süveget viselt pompára, medály rajta s abból kolcsogtoll állott ki [MetTr 346]. 1749: házához hivattván Hogj egj meg bontakozott rubintal rakott medályt meg becsüllyek ... Aestimalta(m) ad fl. Hung. 188,96 [Kv; Told. 12]. 1761: Egy Mejre való Médálly Rubintal, Gyemantal rakott [Nsz; Ks 73/55]. 1761/1784: az édes Anyám Testamentuma szerént, hagyott kedves Ötsém, Groff Teleki Sámuel Ur(na)k egy Médáj, mely Gyemántos, és Rubintos volt [Kővárhosszúfalu Szt; TKhf Teleki Anna (61) vall.]. 1781 Médály gyemántos rubintos egy [Koronka MT; Told. 10].

Szk: *címeres* ~. 1716: Más egy Vas^a Czimmeres Médálly gyemántos három öregjebb 21 aprobb [WassLt. — ^aA Wass családé] * *csillagos* ~. 1715/1720: A csillagos sok gyemántu Médály [i.h. Vas György hagy.]. * *drágaköves* ~. 1748: ada Nékem ... Korda Sigmondné Asz(sz)onyom ... egy Nagy arany Lánczot, s két szép drága köves Médállyokat egy kis Ládátskában bé tsinálva [Szentk. Sig. Pálffy eccl. ref. Kányádiensis^a pastor vall. — ^aKányád U] * *ezüst* ~. 1703: Egy pár nyakra, vagy kézre való ezüst hosszuko medály [LLt Fasc. 115] * *függő* ~. 1763: Egy nagy arany függő Médály nagy szemű Rubintokkal meg rakva [Nsz; Szer. özv. Harsányi Sámuelné Tisza Ágnes inv.] * *gyemántos* ~. 1716: Egy öreg gyemántos medálly 63 gyemánt benne [WassLt]. 1736: Az Gubernátor maga első nap^a hamuszin barsony mentében, dolományban volt ... az süvegiben gyemántos medály, az melyin bal felől a szívénél más-más gyemántos öreg medály [MetTr 397. — ^aGr. Bánffy György a leánya esküvője első napján 1702-ben]. 1784: Lévén egy gyemántos két száz forintos Me-

dája azt hagyá ... Sz. Misékre [Kóród KK; Ks 14. XLIIIB özv. gr. Kornis Ferencné Geréb Zsuzsánna végr.]. 1795: a meg holt Aszony egy gyemantos Médát (!) vett volt füle valostol együtt [Ákosfva MT; Told. 23] * *gyöngyös* ~. 1735: Egy Gyöngyös Gyemantos öreg medaj melyre való [MNY XXXVIII, 210]. 1768: Egy filegrán munka gyöngyös medály [Nsz; TGsz 51] * *köves* ~. 1657: Bémenvén azért táborokban igen böcsülettel vendéglének és ajándékoznak is bennünket; nekem kalapos süveget szép köves medállal nagy arany láncot is adának [KemÖn. 277]. 1736: az fejében akkor^a hosszú nuszto süveg volt, köves medályban álló kolcsogtoll benne | mindenek felett gyönyörűséges volt, mikor három szál darutollat köves medályban rakva tettek az ifjak süvegekben [MetTr 337, 347. — ^aApafi Mihály fej-nek, két udvarhölgy esküvőjén] * *öreg* ~ → *gyémántos* ~ * *rubintos* ~. 1752: Egy Pelli-kán formára tsinált Gyémántos Rubintos Gyöngyös Médály [Nsz; Told. 2]. 1758: Egy Gyémántos, Rubintos, és Gyöngyös Médály, melyben vagon nagyotska Rubint 8 [Nsz; TSb 21] * *sasos* ~. 1764: Egy ezüst Arannys égy feji sasos Médáj, három apro gyémántal, hét szem függő orientális gyöngyel [Berz. 6. 54. L. 2] * *smaragdos* ~. 1758: Egy más gyöngyös, és Smaragdos Médály [Nsz; TSb 21]. — Vö. az *arany-* és *rézmedál* címszóval.

medálforma medálszerű ékszer; bijuterie în formă de medalion; medaillonförmiger Schmuck. 1736: A szásznék az mellyeken mind olyan medály formát hordoztanak, az kit kesentyűnek híttak [MetTr 344].

medálowska medalion mic; kleines Medaillon. 1668: Egy kis Medaloczká Zomanczos smaragd benne [Mk 10 Kapi György lelt.]. 1786: Egy Medajotska 24 rubint benne es 4 gyémántotska [Nsz; Ks 74/56]. 1814: Egy kerek Medalotska, vagon benne három zamántos engem ne Felejs [Kv; Born. IV. 14]. 1816: Egy kerek Médályotska, benne vagon három Engem ne felejs Zamantso [Kv; h.].

medálos medállal díszített; impodobit cu medalion; mit Medaillon verziert/geschmückt. 1662: Az fejedelemnek^a legdrágább köntösi, drágaköves, medálos süvegei s egyéb nagy summaéró drága clenódiumi, házbéli s méltóságához tartozó eszközei málhákba kötötzetvén, vezeték-főlovaira málháltattak vala [Skr 373. — ^aApafi Mihálynak].

Medárdus Medárd napja (jún. 8); ziua sfintului Medard (8 iunie); Medardustag (8. Juni). 1705: Még ma is a szörnyű eső minduntalan csak esik, még Medárdus előtt kezdvén el esni két héttel [WIN I, 494].

Medárdus nap Medárd napja (jún. 8); ziua sfintului Medard (8 iunie); Medardustag (8. Juni). 1625: 1625 eztendeoben medardus nap taia [UszT 46a].

meddig *hsz* I. *kérdő* 1. mely helyig?; pină unde?; bis wohin?, wie weit? 1570: Az Soporbely zantasth meg Engettek eok varoswl, De Eleoszer Negyen az zaz vrain keozswl ky Mennyenek ... kyk meg lassak es ely Intezzek meddegh kelljen meg zanthany [Kv; TanJk V/3. 8a]. 1593: Az Erdeo el Adastis meltonak itiltek eo kgmek De az vegre: Menyt s meddegh Adhassak el Negy meg lato vrainat valazta(na)k eo kgmek az ket Espan Melle [Kv; .

h. I/1. 225] | zantotta(m) azban az feoldben de arra nem Emlikezem meddig zantottvk es az barazdaia meddig volt [M.fráta K; SLt S. 39 Kys Istuan vall.]. 1672: mikor az Ur Mikola Sigmond Ura(m) malma még keszen ne(m) uala ... nagy aruiz jedue, s az Ur Biraja engemet, s Nemes Gergeljti kiuvn hogj meg nezneok az Kvéödleonek arradasat hogj meddig uetett uolna ki [Ádámos KK; JHbK XXI/16]. 1701: Határát meddegh van nem tudom [M.köb-lös SzD; Becski]. 1733: Tudgjae a Tanu hogj Hosz-szu Aszoi Desi János ur(am) Pagocsai, Nemes ház helyének hatara, Szellye, hossza meddig extendalodik, és hol terminálodik? [T; JHb X/22 vk]. 1803: Jol emlékezem, hogy a' Gyitriak sokat foglaltak el a' Toplitzai határbol; de ... hogj az ő bé harapozások meddig terjedett légyen ... bizonyoson nem tudom [Várhegy Cs; Born. XV. 1 Popa Kirilla (66) col. vall.].

2. mely időpontig?; pină cind?; bis zu welchem Zeitpunkt? | mennyi ideig?; cit timp?; wie lange? bis wann? 1560: Az hol Ceh Nynchen Meddig' es my okbol leg'en' az legennek oth zabad Miuelny [Kv; ÖCART]. 1573: Ertyk eo k. hogj Zeres Marton leweler fogh az zer arwlas feleol, Azert ... hywassuk Be lewelewl egembe, Lassak meg lewelenek tartasat Meddeg vagon zabadsaga rea [Kv; TanJk V/3. 78a]. 1608: Miuel hogj az vr Jsten az Embe-reknek iletek felöl ... se(n)kit bizonyiossa nem töt kinek kinek ilete meddig fellio(n) ... annak okaiért Enis gondolkodua(n) magamba(n), nem tudo(m) az vr Jsten ve felsiege mikor es hol uigezze el iletemet [Kv; RDL I. 84 Tölcséres Ádám kezével]. 1659: En Mihalez Mihalyne Rethi Anna Kezdi szeki Also Toriay, jollehet testemben sullios betegseben vagiok mind azon altal jo eszemen es elmen leuén (: miuel nem tudom l(ste)n elő Felsege meddegh határozta eiletemnek végétt :) Teszek Testamentomot [Altörja Hsz; Borb. I]. 1760: Az Határ Qualitása tilalom meddig, és miképven tartatik? [K; BLt vk]. 1805: Pálosi Gyurka több complex Társaival el szököt de nem tudom meddig volt keringeibe [Szárzajta Hsz; HSzJP Bardotzi János (80) zs vall.].

II. *von* 1. ameddig, amely helyig, amilyen távolságig; pină unde, cit; bis zu der Stelle/dorthin, so weit. 1763: engemet többekkel együtt ki hivt e helyre holot meg kérdet bennünket ha a Gróff láb földének határa a' kerten belől volnae vagy nem, és mi el-tsováltuk addig meddig most meg szántatott | meddig most a' Gróff Gyulai Iosef Ur ó Nsga emberei a' rétb(e) bé szántottak ot soha szántást nem tudunk hanem mindenkit fekvő rétnak tartatott [Széplak Sz; Ks 92].

2. ameddig, amely időpontig; pină la momentul care; bis zu welchem Zeitpunkt | amennyi ideig; atita timp cit; solange. 1570: Barbara vxor Stephani Pechy ... fassa est, hogj ... eg'zer megien wolt az Kakas Andras haza elót mikor az hal wasar az Andras vram haza eloth wolt, vagy mikor de megyh (!) nytwa wolt az Andras vram kapwia es latta hogj egy gyermeketh szalaszhottak ky az Bolíbol sykatwa [Kv; TJk III/2. 41]. 1614: Tot Janos Damokos Antalol veott buzat 8 fl. arrat meddigh meg adgya oda szolgal [Karcfva Cs; BethU 477]. 1618/1729: az Göcsi Marhának ... szabad légyen az Küküllőre az Balavásári határban be Jámi innya ... annak utánna az oldalra ki hajtani és ott addig őrizni, Jártatni ... meddig akarják [Balavásár KK; Ks 13. XV]. 1635: meddig Kouach Matet jobbagia nem tette uala Lazar Istuan Vram, addigh az cöreöksegen sem kapdosot elő kg(m)e [Szárhegy Cs; LLt

Fasc. 151]. 1641: addegh az Eccl(es)ia be nem bocziattia az reconciliatoria meddegh az Deliberatu(m) szerint megh nem bõntetik^a [SzJk 56. — ^aA házasságtörõ Sós Istvánt]. 1697: nevetlen leanykamatt Sarkadi Ersokott megfogta, lanczra vetette, meddig kedve tartotta, lanczon tartotta [Dés; Jk]. 1782: addig nem nyugszom meddég ugy bozumba ki nem kiáltom [Martonfva Hsz; HSz]P Berszász Mária (24) prov. vall.].

meddő I. mn 1. szaporodásra képtelen/magtalan (nőstény állat); stearpá, sterila; gelt, galt. 1602: Juh uagio(n). 18. fias, meddw uagio(n) 13 [Uzst 19/53]. 1627: Feier kek eoreg kancza vemhes Nro 5. Almas kek kancza meddw Nro 2 [Mezőrúcs MT; BLt 1 Inv.]. 1699: Bial tehén meddő nro 4 [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.]. 1745: juhok száma ... Vagjon fejr Medű nro 1 Szürke Medű nro 1 [Mihálcfa AF; BálLt 71]. 1766: Szavából hajtottak 8 Fekete Juhat ... négy Fejős, négy Meddű, de igen rosszszak [Sármás K; RLt 0. 1]. 1805: Fejér Nagy^a 63 ebből Tizenkettő Medű [Berz. 11. 75. — ^aJuh]. 1849: el adott Juhok száma Czigáro Medű 32 dar ... Meg marat Cziger Medu 133 dar. [Mezőcsán TA; Born. F. Ia].

Szk: ~ *barom*. 1644: Ket meddő barom Vacc(ae) nro 2 [Gyf; Told. 26] * ~ *bivaly/bivalytehén*. 1689: Óreg Fejős bialy Tehén no 18. öreg meddű bialy Tehén no 15 [Ebesfva; UtI]. 1700: Óreg Fejős Bihály Tehén nro 7 ... Óreg — Meddó Bihály Tehén nro 1 [Fog.; UtI]. 1730: sövényből font ... barom okol; kiben vagyon meddű bial tehén nr 1 [Szentlászló TA; JHbK XLIX/4]. 1794: Nagy Meddű Bival tehén Nro 7 [Gyalakuta MT; TSb 17]. 1813: Fejős Bihaly 7 Medő Bihaly 5 [Alpestes H; Told. 18] * ~ *juh*. 1551: Az keth Gyermek Rezere Jtwt ... h wz meddo Jwh [Mezőszengyel TA; BfR 304/108. — L. MNy LVIII, 192 Gerendi Ferencné Dienessi Kata és gyermekei osztóz lev.]. 1590: Az juhok dolga keüetkezik. Stancho Peter Zam adasa Z. Geörgi Napba. Volth fejős Juh 121 Meddó Juh 41 [Kv; Szám. 4/XIX. 23]. 1687: Az Kimpulungi sokadalamb(an) ... adatott el meg nyirt örg meddó juhát no. 18 [Bucsum F; MvRKLev.]. 1721: az Juh tizedet tartozik meg adni ... minden meddű Juhért négy négy pénzt [M.gyermónostor K; KCsl 5]. 1734: Jobbágy Bukur Mákra ... Fejős Juha nr. 10. Medű Juha nr. 4 [Bogát NK; JHbB D. 1] * ~ *kabala* meddó kancsa. 1757: Csikos kabalak Meddű kabalak [Mezőpagocsa MT; Berz. 3. 1. 9] * ~ *kancalkancaló*. 1662: Eöreg Meddű Kancza Lo nro 7. Csitkos Kancza Ló nro 5 [UtI]. 1689: Eöreg csitkós kancza nro 6. Csitkozo kancza nro 4. Eöreg Meddű kancza nro. 9 [Radnót KK; UtI]. 1699: Óreg medű kancza lo [Szentdemeter U; LLt]. 1736: Meddű Kantz [Bongárd BN; CU]. 1794: Szeg Sárga meddó Kantza [Zentelke K; CU] * ~ *kápra*. 1637: Eoreg meddw kapra nro 4 [UF I, 416]. 1648: Eöreg meddű kapra ... no 111 [Fog.; RákGr. 524]. 1719: Számlálván ... eleiben ... Eöreg meddű kaprárt no 10 [Fejér m.; LLt 33. C]. 1745: Vagjon medű kápra nro 1 [Mihálcfa AF; BálLt 71] * ~ *kecske*. 1648: Meddw kezke vagion ... no. 27 [UF I, 912]. 1734: Meddű kecske no. 2 [Datk NK; JHbB D. 1 Bethlen Farkas inv.]. 1743: Medű kezke No 1 [Buza SzD; LLt 221. B]. 1755: Óreg meddó Ketskés Nro 6 [Batiz H; BK sub nr 1020 Nalácsi conscr.]. 1763: fejős Capra 2 öreg meddű Ketske 1 [Szentiván Hsz; Ks 23. XXIb] * ~ *koca*. 1824: Egy fekete meddó Katza [Fugad AF; HG Mara lev.] * ~ *ló*. 1836: minden Lovat tarto Gazda és 'Sellér Ember a' maga

hámos, hátas, meddű Lovát, Kantzáját, Csitkoját ... a' Ménes pástor által őriztetni köteleztetik [Frákos U; Falujk 130] * ~ *marha*. 1730: Meddű marha 262 [Bácsfalu Br; BrÁlt II. 115. — Binder Pál kijegyzése]. 1738: az Meddű rideg Marhák ... szín alat telelték [Bethlen SzD; BK Márkosfalvi Szabó András tt szám.]. 1847: Köteleztetnek minden gazdák a meddű marhát ideadni^a, más pástoroknak befogadni szabad nem lészen [Zalán Hsz; RSZF 204. — ^aA meddó csordába] * ~ *tehén*. 1574: nyolcz Meddeo tehent walaztánk, nyl zerent Abanis egy egy Jwta myndenyeknek [Fráta K; SLt S. 13]. 1590: az annia egy meddeo tehenet veon el [Uzst]. 1627: Borius Tehén vagion Nro 15 Meddw Tehén vagion Nro 9. [Kozmás Cs; BLt 1 Inv.]. 1647: Meddű Tehén nro 4 [Marosillye H; VLt 55/5415]. 1736: Borjas Tehén Nro. 2. Meddű Tehén Nro. 1 [Bongárd BN; CU XIII/1. 19] * ~ *tehenbivaly*. 1680: Esztendos Tehén bihaly no 2. Eoreg meddó Tehén bihaly no 14 [Fog.; UtI] * ~ *tulok*. 1687: veres tarcsa meddű Tulok [UtI] * ~ *ünő*. 1595: Medw wneo 8 [LLt 84/1]. 1635: Medu vnő 1 [Szentpéter U; Ks 57. 46. 24a].

2. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: ~ *juh* meddó juhok nyája; turná de oi sterpe; Herde der Galt-schafe. 1623: Kapolna mezeonniss eleget laktam meddw Johal soha senki nem haborgattot, mert az mindeltigh Marosszeki uolt [Kibéd MT; JHb Val. Salat (60) ppix de Kibéd vall.] | Tudom aztis hogy az meddw Johott az harom rakottiason tartottuk ott uolt kosarunk [Küsmöd U; i. h. Joh. Kardos alias Durka (60) jb vall.] * ~ *kosár* meddó juhok akla; ocolul oilor sterpe; Hürde der Galt-schafe. 1808: ezen helyen ... volt az esztana, az Sztringa pedig az eszténán hátul Eszakfelől a ... Nagy bikfa tökénel azon hatul pedig vala a Meddű Kasár [Zágon Hsz; SzentkZs Beder Sándor (59) barátosi gy. kat. vall.] * ~ *marhaakol* meddó marhák akla; ocolul vitelster sterpe; Hürde der Galt-tiere. 1679: Meddó marha Akol ... hitván sövennyel kerétt [Uzdiszt Péter K; TL. Bajomi János inv. 114] * ~ *sereg* meddó juhok nyája; turna oilor sterpe; Herde der Galt-schafe. 1808: mind a meddó, mind pedig a Fejős sereg [Nyárádszilászló MT; Sár.].

3. kipusztult (erdő); (pádure) distrust; ausgerotteter Wald. XVIII. sz.: Bőséges Erdelye vagion de gyakrabban Meddők [Egerbegy Sz; Berz. 7. 17/XVIII. 68. 1].

4. kimerült, természetlen (bánya); (miná) epuizat(á); abgebautes Bergwerk. 1757: nemis örülünk azoknak a' Vénáknak, melyeket sub cespité^a mingyárt hasznosoknak találunk ... inkább prosequállyuk pedig azokat melyek sub cespité meddők és későbbre kezdenek apránként javulni [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil. — ^aA gyp alatt].

5. nem működő; care nu mai funcționează; nicht funktionierend. 1732: (A zsilip) fenék padlása, kötéseivel, gerendáival edgyütt igen el sorvadtak, három silipje a melyek(ne)k kettejiben a viz kerekék forognak edgyik pedig meddű [Nagyiklód/Szentjakab SzD; TSb 51].

6. átv hiábavaló, haszontalan; zadarnic, de prisos; erfolg/nutzlos. 1811: Légy Itélőm Uram! E' tiz esztendőnek Találod-é nállam el-folytát meddőnek? Tettem-é valami Jót mely fenn maradtott ...? [ÁrÉ 186].

? Szn. 1567: Paulus Medw [Kv; TJK III/1. 107].

◊ Hn. 1754: fellyül Meddó oldal szomszedságib(an) (sz) [Vista K; KHn 270]. 1864: Meddó parlag [Zentelke K; KHn 142].

II. fn 1. meddő juh; oaie stearpá; Galtshaf. 1627: Eo-regh feiós Juh vagion Nro 217. Meddw dizekkel eggjut Nro 86 [Kozmás Cs; BLt 1 Inv.]. 1639: Juhokból, a' mint referallyak huszon eott baranyos juhbol szoktanak Zent György napban egy baranyos juhot ki foghni eő nagysaga számára; es tizen eött meddeöbeöl egy meddeöt: ztronga barant [Örményes K; RákGlr. 574]. 1647: Az Juhokból, Mehbeol Dezmat adnak: Az eleot harmincz Juhbol egy baranyos Johott veottek most huszbol veszik: ha nem telik huszra, Tiz Juhbol egy meddeot adnak [Drassó AF; BK]. 1754: 300 fejős Juh meddűjével eddgyütt legelhet [F.oroszi MT; CU]. 1774: 500 fejős Juhot, annyi meddűvel edgyütt mindenkor el legeltetethet [Kásonjakabfva Cs; JHb Inv. Kásonimpér K l/29]. 1806: Igéré a' közönségis az irt Bátsoznak, a' régi mód szerént ezen Bért, t.i. Minden kompona turorol egy egy kenyeret, minden fejős Jührol és meddőről nyári bért egy egy pollurát [F.rákos U; Falujk 19 Sebe János pap-not. kezével]. — L. még GyU 142; UF I, 705.

2. meddő juhok nyája; turma oilor sterpe; Herde der Galtshafe | meddő tehének csordája; cireada vacilor sterpe; Herde der Galtkühe. 1623: az mikeppen az ket kikelleo eoszue szakad azon megien fel az hatar az kys Bwk Sorkára, Azon innen soha ne(m) feyték az vduarhely szekiek nemis uolt tudtomra akkor heliek ha ne(m) az meddwuel szabadon Jartuk mindenüt [Kibéd MT; JHb Valentinus Salat (60) ppix vall.]. 1806: Ökörscordánál: idős Somka János, Pap Todor, Berszány Gyurka és Nóda Máté. Tehén- és ménes csordánál: Szóty Gyurka, Pap Lázár. Meddónél: Bokor a' fiával együtt. Borjúpásztor: Barra György [F.rákos U; RSzF 198]. 1827: Minden Gazda ember a maga marháját hajtsa a maga nyájába a meddűbe valo logo tinok és tsikok ... hajtassanak a meddűbe — a Tehénbe hajtassanak a Fejős tehének [uo.; Falujk 161 Barabás Áron pap-not. kezével]. 1847: Ha Szent János-nap után hajtatik a meddűbe^a tehát fél bért köteles fizetni a gazda [Zalán Hsz; RSzF 204. — ^aA marha].

meddő-csorda meddő tehének csordája; cireada vacilor sterpe; Herde der Galtkühe. 1731: Tekerőpatak Sz. Miklos Vaslabbal edgyütt Meddű Csordat tartottak [Vaslab Cs; LLt Fasc. 163]. 1763: Falu közönséges akarattjabole; vagy más privatus Emberek akarattjaból hajtották oda a' Zagoni Meddű tsordát ...? [Hsz; Szentk. vk]. 1781: Csikjenőfalvi Borbély Ferencnek, gyalog katonának contraversiója lévén az Köld felfeli hatfalusi Hosszú havasban lévő meddű csorda mellett lévő pásztorokkal egy megdöglött tinónak a bőre felett [Jenőfva Cs; RSzF 214]. 1804: Minden meddű csordába tartozó meddű tehencet, készen-dős ökör- és ünőborjukat, minden dultzeg csitkókat, akik nem anyaszopók, és a jármatlan tulkokat, ha öt- vagy hatusztendősök léznek is, köteleztetik minden falusi gazda és lakos a meddű csorda közé adni | A meddű csordát, mihelyt az idő engedi és a falu parancsolja, tavasszal köteleztetnek a Havasba felhajtani és mindaddig ottan legeltetni, amíg a falu kívánja [Kisbacon U; RSzF 194]. 1806: az irt Falusi közönség, Ökör Tehén, Ménes, Meddő, és Borjú Csordáik pásztrolását ... kézbeadásal, és áldomás itallal még a' régi időkben, 's közelebből, az 1786dikban tététt írásban megújítottat, erősített [F.rákos U; Falujk. 10 Sebe János pap-not. kezével].

meddő-csordapásztor vacarul cirezii de sterpe; Viehhirt der Galtherde. 1777: Bikfalvának meddű csorda

pásztor [Hsz; MvLev. hsz-i anyag]. 1804: Ezen folyó 1804-k esztendőben, decembernek 12-k napján a kisbaco-ni communitás tagjai meddűcsorda-pásztoroknak a követ-kezendő 1805-k esztendőre megfogadák rendes áldomás ital és kézbeadás mellett provinczialista Oláh, alias Kitsi Györgyöt és ugyan provinczialista Máté Lászlót, az alább megfrándó conditiók szerint [Kisbacon U; RSzF 194]. 1814: A pásztrok bérét az ökörpásztoroknak fizeti Bfró Ferenc, a téhen- és medű-csorda pásztoroknak pedig a lovas gazdák [F.rákos U; RSzF 180].

meddön 1. megtermékenyítetlenül; nefecundat; gelt, galt. XVIII. sz. eleje: a jó féle kancza ritkán marad meddön meg keresi párját [JHb 17/10 lótarási ut.]. 1738: tavajis Bika nem léte miatt sok marháink maradtak meddön [Dés; Jk]. 1763: két juh még báranazo kettő meddűn maradat [Kóród KK; Ks 11. CII. 19 Szarka József tt lev.]. 1805: Két Meddön maradt Juh [A.jára TA; BLt 9].

2. termés nélkül; fārā fruct; ohne Frucht. 1779: Itt a' Czitrom fákat igen meddön találtam ... azt tapasztalom, hogy napról napra deterioralod(na)k ezek a fák [Kercseso-ra F; TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Jó-zsefhez].

meddő-pásztor vacarul cirezii de sterpe; Viehhirt der Galtherde. 1805: a' Mikor Asztalos Ferentz reggel eleget várta, hogy szolitsa a' meddő pásztoris a' maga tsordáját; de midőn sok idő Mulvais tsak nem hajtáná a' meddő pásztor a' tsordát, s már a' több tsordák mind kimentenek volt, a' gazdais ... azon tinójátis kitsapta a' többek után [F.rákos U; Falujk 3–4]. 1808: a' Meddő Pásztorok szoktanak eddigis gyakran engedetlenkedni [uo.; i. h. 31b Sebe János pap-not. kezével]. 1821: az Alpere(s) se nem Tehén, se nem medű pásztor ... hanem ménes pásztor [uo.; i. h. 115 Bfró Mihály pap-not. kezével].

meddő-pásztorné soția vacarului cirezii de sterpe; Frau des Viehhirten der Galtherde. 1805: Székely Jánosnak is hazajött vala egy meddő tehene, amelyet a gazda másnap reggel kibocsátott a tehencsordába ... a meddő pásztorné is azt mondotta Székely Jánosnak: hogy csapja ki a fia eleibe ... mert mindegy, akár ő őrizze, akár pedig a fia [F.rákos U; RSzF 219].

medeálhatik átv orvosoltathatik; a putea fi vindecat; geheilt werden können. 1665: noha a szegény haza dolgai in particularibus nincsenek ugyan az pacificationak conditioiban befrva, de ugyanazok is ő felsége kegyelmessége által medeálhatnak [TML III, 352 Teleki Mihály Rottal Jánoshoz].

medence 1. mosdótál; lighean, medelnitã; Waschschüssel/becken. 1595: Egy mosdo korsó medenchesteol Arania-zot az kj niom Awagy ponderal M. 13 p. 11 [Zsombor K; SL]. 1625: Kwldj B. V. Eő kgime Beck Petert, Egi medenczewel, korsowal, es kannaczikauval Fejervarigh [Kv; Szám. 16/XXXIV. 221]. 1627: Egi mosdo, egi medencze [BLt 1 Béli Kelemen inv.]. 1660: Vagion egi haz belső Közep uczaiban ... mellyet az Atiafiak az mostani údöhoz kepest uelünk edgiut hagianak ezer forint beciuben egi nyuszolialual egy Almariummal ... Egi sarga medenczewel korsostol [Kv; RDL I. 145]. 1668: Két ezüst korsó medenczéstül nro. 2 [AUt 4]. 1681: Borbély Medenczejehez

valo vas Láb [Vh; VhU 555]. 1683: Egy aranyos mosdo korso medenczestül [Uti].

2. tálszerű (fa- v. fém-) konyhaedény; vas de bucătărie de forma unui blid/castron; schüsselförmiges Küchengefäß (aus Holz od. Metall). 1589: Vóttem egy eoreg medenczet f. — d. 12 ... A Swteo hazba vóttem egy giakor zitat f. — d. 80 Vóttem ket fa Medenczet f. — d. 12 [Kv; Szám. 4/XI. 44]. 1627: Istoknak Fa szerszambol Jutott ... Egi Eoregh lapis fenekw lzkabalt medenche f — d. 3 [Kv; RDL I. 134]. 1651: Egi Medencze haro(m) vago deszka hitva(n) — f. — d. 10 [Kv; i. h. 28]. 1653: Egi kis Gjuro Tekeno ket medencze [Ilencfva MT; DLev. I. IIB. 12]. 1744: Medenczék vajverők borított [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. 1790: Egy Lapitto. Egy medentze [Mv; MvLev. Boka Katalin hagy. 3].

Szk: *éteknék való* ~. 1746: 4. Pár hoszszukó két két fűlű éteknék való Medencze [Nsz; Ks 40. XXVIIIc] * *habverő* ~. 1837: Habb verő nagy medentze 1 [Szentbenedek SzD; Ks. 88. 25] * *láncos* ~. 1681: Egi lánczos onazott medenczét no 1. [Uti] * *serbtfőző* ~. 1683: Egy Serbet főző Medencze [Uti]. 1685: Serbet főző medencze nr. 2 [Uti] * *vagdalo* ~. 1706: vit el ... egy vagdalo medenczet, ket metelő doszkát [Kórispatak U; Pf].

3. hordóhoz való nagy fatölcsér, liu; pilnie mare de lemn; Einfülltrichter aus Holz. 1669: Ezen pinczeben vagon ... üres hordocza ... három karta, egy vider, Negy legely, Egy medencze [Királyhalma NK; Ks 67. 46. 24a].

4. öltöző ~. '1681: Egy finum Ezüst Drothbul Csinált avagy kötött öltöző medencze [Uti].

5. vány tálnyi vmiből; de un anumit număr de blide din ceva; einige Schüsseln (von etw.). 1595: Racz Andrasnetul veöttem 3 Medencze Meggiert per f 1 d 50 [Kv; Szám. 6/XVI. 73] | attam(m) az Saffarnak egy nehany medentze Lisztet ... d 50 [Kv; i. h. 6/XVIIa. 221 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1609: attam ... Egy medencze Lisztet [Kv; i. h. 12b/IV. 185]. 1625: Vrunk eo felsege be Jeoueteljre, az harmadnap gazdalkodasra Vasarlottam ... Egy Medencze Tehenbelt ... Moldouas Istuannetol d 80 [Kv; i. h. 16/XXXV. 62].

Vö. a *melenca* címszóval.

medencéske tálcaska; blid mic; Schüsselchen. 1611: Fa tanyr vagio(n) tizen ketteő es ket hitua(n) medencechke [Kv; RDL I. 88]. 1793: egy kfs mosdo csipkés szelű medentzetske [TL Conscr.].

medencés 'Hn. 1597: az feőld hidtol fogwa ala az Swgho oldalan által Medenczes kwt lapossara az mely weőlgy ki megyen Atthia felol az firtos gyepwre [Firtosváralja U; EHA].

medenceszék táltartó állvány; suport pentru lighean, la-voar; Schüsselgestell. 1679: Fő mosáshoz valo, asztalos czinalta, könyöklős medencze szék [Uzdiszpéter K; TL. Bajomi János inv. 9].

medencetok (mosdó) táltartó tok; un fel de toc/cutie in care se păstrează ligheanul; Waschbeckenbehälter/gehäuse. 1625: czinaltanak s kesztettenek tiz medencze tokot | Jklodi Tamast kulduc(n) Fejeruarra Vrunkhoz az Taltokokal medencze es korso tokokal attam(m) nekj vti keoltszel (!) f. 3 | Az eztergarosok faragua(n) eo fels: zamara Eot

Tal es Talnjer tokot es ket medencze tokot fizettenek f 15 [Kv; Szám. 16/XXXV. 55, 148].

meder albie; Flußbett. 1839: Azon bal parti láb mellé a mederben 8 1/2 ölni hoszu jászoly gátot fonatván [Dés; DLt 717]. 1855: minthogy a' pataknak nagy esese s igen tágas medre van ki áradásokat a' malom fenn tartásához szükséges csekély gát nem szokott okozni [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1393 Dobolyi Bálint kérv.].

medgyesi a Medgyes tn -i képzős szárm.; derivatul format cu sufixul -i al toponimului Medgyes/Medias; mit dem Ableitungssuffix -i gebildete Form des ON Medgyes; Medgyes lakosa; locuitor din Medgyes; Einwohner von Medgyes (Mediasch). 1653: a medgyesieket kihívatja^a és vádolja ő tudta micsoda vétekekkel [ETA I, 106 NSz. — ^aBáthori Gábor].

Szn. 1804: Medgyesi Lukás [Szu; UszLt ComGub. 1201u].

média ér; vas sanguin; Ader. 1705: Ma reggel ... a gubernátor^a eret vágata, a mediát a jobb kezén, kitől nagyon fél vala a borbély, mert reszketett is a keze erősen, de ugyan meg találá vágni [WIN I, 425–6. — ^aBánffy György].

mediáció közvetítés; mediație; Vermittlung. 1710 k.: Ekkor hozák a dániai király és az akkori brandenburgiai elector leveleit a fejedelemnek, amelyekben offerálák a magyarországi motusok megcsendesítésére való mediációjokat [BÖN. 705].

mediál közvetít; a media; vermitteln. 1664: Immár urunk ő nagysága bölcs tanácsival mint javallja, ezután mint mediálljak ő nagyságanak [TML III, 106 Boldvai Márton Teleki Mihályhoz]. 1665: Nagyságotat Istenért nagy alázatosan kérem ... mentül hamarébb mediálja dolgunkat [TML III, 353 Teleki Mihály Rottel Jánoshoz].

mediátor közvetítő; mediator; Vermittler. 1657: Lupulnak értésére esvén ő is rejciálá az fejedelem interessatióját, s más úton az ország követjeit hazabocsátván, ez dologban mediatornak intimálá az kijovai metropolitát [KemÖn. 190]. 1663: Én azért, kegyelmes Asszonyom, több mediator magamnak nem keresek Nagyságodnál [TML II, 453–4 Teleki Mihály Bornemisza Annához]. 1705: az confederatusok mediatori leérkeztenek [WIN I, 567]. 1710: Azután Barcsai Mihály kiszabadulván, eleget perlé a feleségit ... Apor István bátyám lévén mediator közöttök [CsH 179]. 1774: Teleki Károly úr őnagyságának, committált a gubernium, hogy legyen mediator^a [RettE 319. — ^aA naplóíró és fia között].

Szk: *~ul vesz*. 1678: Én olyan reménységben is vagyok, hogy azok tovább nem mennek Havasalföldénél, hanem onnét tudatják mind Portán s mind urunknál az dolgot, az vajdát s boherokat lévén mediatorul, kiknek is jó szót kellene adni [TML VIII, 61 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz].

mediátorság közvetítés, közvetítő szerep; mediație, rol de mediator/mijlocitor; Vermittlerrolle. 1663: Isten után Kegyelmed és Szent Páli uram, az asszonyok ő kegyelmek mediátorságában bíztam, bízom most is, hogy valamit

cselekedhetik velem ő nagyságok előtt [TML II, 569 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1679: az békesség tractálásában az erdélyi fejedelem akarja magát belé elegyíteni, de az fejedelem mediatorságát ő nem acceptálja [TML VIII, 530 Sárosi János Teleki Mihályhoz. — ^aA német]. 1761: Bölts Consiliumatis vévén Groff Toldalagi László Ur(ama)n(k) igen jo léssen az Ur Mediatorsága által, ha mentől Generosiusobban de expensis accordal Sogor Domokos Peter Urral, aztis Supleáljuk [Cege SzD; WassLt].

medicina 1. orvosság; medicament; Medikament. 1735: Excellentiád is még vagy három nap medicinával nem élhet [Ks Borosnyai N. Márton lev. Nsz-ből].

2. orvostudomány; mediciná; Medizin. 1619: itt vagyon egy hispanus doktor ... az medicinába fő discursusa, experientiaja vagyon [BTN² 226]. 1710 k.: Ami szegény dekok academiákba mentek vagy promoteáltattak, mind csak teológiára, prédikátorságra készítették magokat, jus, medicina, philosophia s kivált mathesis ... újság s csuda volt a magyar academicusoknál [BÖn. 542]. 1771: Szilágyi Sámuel enyedi deáksága után akadémiákra ment medicinát tanulni [RettE 254]. 1823–1830: Bod Elek enyedi deák volt Bécsben, medicinát tanult | Az én Göttingában létemkor volt ordinarius professzorok: a teológiában 3, juris facultásban 10, medicinában 8 és a filozófiában 17 [FogE 222, 234–5].

medietás vminek a fele (része); jumátate (din ceva); Hälfte. XVII. sz. v.: Ab antiquo az Primarius Pasztornak mindenféle dézmából medietas jart [Zilah; SzVJK 29] 1738: Ha pedig Zilahi István Atyánkfia nem jurál, új medietassát az Ló árán(a)k^a fizesse meg aki oka léssen a reá ülesn(e)k [Dés; Jk 289a. — ^aA megdöglött ló árának]. 1755: Ehez adjungáltatik ... a' Dana nevezetű szállónak ... medietassa [Szökefva KK; Ks 66. 44. 17f]. 1778: a ráta medietassát a Zalog Summának úgy mint a kétszáz forintokat az Alvinczi Jozság potlásába magának el tarthassa [Alvinc AF; Incz. XI. 17a].

Szk: (az örökségben) ~i bír az örökség fele részét bírja. 1681: Groff ur(am) eő Nga, mind külső, s mind belső örökség(hb(en) medietast bír [M.brettye H; VhU 100] * (az örökségnek) ~át bírja 'ua'. 1681: Szakacs Janos ... Szemelyeben Nemes ember, Ez Szakác Mestersege után bírja eze(n) örökségének Medietassát, Zolyomi Miklos eő Nga exemptiojával [VhU 15–6].

medikum orvostudomány; mediciná; Medizin, Heil-kunde. 1823–1830: Minden doktoroknak, licentiatusoknak, magisztereknek és baccalareusoknak, ha nem professzorok is, szabad legyen tanítani, sőt a professzoroknak rendes professziójokon kívül szabad privatim tanítani, amit akar, hanem teológusnak juridicumot, medicumot, s megfordítva, tanítani nem szabad [FogE 234 a göttingai egyetem kiváltságainak fels.].

medikus orvos; medic; Arzt. 1588: Az Medicus feleöl kit Bornemiza Janos Commendal a' varosnak vegezenek eo kgmek, hogy melto volna lenny ez varosba(n) egy feő tudos Doctornak [Kv; TanJk I/1. 87]. 1633: Vitték scholamesterségre Kolozsvárott Uzdí Tamást ... Varga mesterember volt ennek az mesternek az atya, végtére elhagyá az mesterséget, és medicussá lön [Kv; KvE 164 SB]. 1704: Ma voltak kinn az úrfiak a medicussal a mezőre

sétálni [WIN I, 96]. 1725: Vagjon itt Thorda W(á)r(me)-gjb(en) Bogáthon egj becsülletes Medicus Felfalus] Mihály Vram [Dátos MT; Ks 95]. 1761: a szegény Balika ... igen friss ember s jó medicus is volt [RettE 127]. 1823–1830: Itt^a voltunk egy Forster nevű medikus és professzornál [FogE 191. — ^aA szászországi Halléban]. — L. még BÖn. 517; SKr 289.

Szk: ~ doktor. 1625: Erkezwe(n) Kassarol Daniel Breyer feő medicus Doctor, es Fejervarra akarva(n) mennj attam nekj^a [Lv; Szám. 16/XXXIV. 25. — ^aKöv. a fels.].

mediokris 1. közepes nagyságú; de mărime mijlocie; mittlerer Größe. 1779: Öt pár mediocris porcellán Fincsia [Nsz; CsS].

2. középserű; mediocru; mittelmäßig, medioker. 1788: Ősz gabonák: Buza a rogya érvén, mediocris termés remélhetni [HSzj ragya al.].

3. ~ hírvé-nevű közepesen jóhírvű (ember); (persoană) cu o reputație acceptabilă; (Mensch) von mittlerem Ruf. 1825: ezen elő szamlalt Tanuk a Blozsai^a Birtokosok(na)k mind Cointeressatus Zálóság Jussán s bé birok atyafiai ... s közönségesen úgy tudom hogy Caracterekre nézveis Mediocris hírvé nevű emberek [TSb 47. — ^aSzD]

meditál elmélkedik; a medita; meditieren. 1894: Aztán meditáltál, s istenes históriákat írtál [PLev. 170 Petelei István Jakab Ödönhoz].

medium 1. eszköz; mijloc; Mittel. 1657: az fejedelemnek^a offerálták vala, hogy lenne generalis exercituum christianorum contra Turcam ... s reá is ígérte vala magát, ha több, olyan hatalmas dologhoz szükséges, az fejedelemtől proponáltatott mediumok suppedítáltatnak vala [KemÖn. 84–5. — ^aII. Rákóczi Györgynek]. 1678: magunk becsületes híveinek életekre s az ország megmaradására is akarván vigyázni, ha különben ezt a tüzet meg nem olthatjuk, kételenfittünk természet szerint való szelidségünk ellen is más mediumokat keresni annak^a lecsendesítésére [TML VIII, 14 a fej. Teleki Mihályhoz. — ^aA csfkiak zendülésének]. 1720: az Író-Diáknak parantsolatya van, hogy benneteket kemény médiumokkal is reá hajcson, ha szot nem fogadtok [Torockósztygyörgy TA; TLev. 8/4].

2. megoldás; rezolvare; Lösung. 1584: eo kgmek varosul ... vegeztek volt hogy ... chaplarokrol Meszarosokrol, hal Arosokrol, es Jdegen Aros Nepekrol eo kgme Biro vram tanachawal egie(m)be talalanak oly mediumokat, kik az Varosnak Jowara es az keossegnek eleomenetelire keowetkeznek [Kv; TanJk V/3. 279b]. 1663: Nem is gondoltam, a törvény találta jó és tisztességes médiumot Nagyságod csak turbálni is igyekezze [TML II, 630 Teleki Mihály Lónyai Annához]. 1677: Ha ő nagysága oly mediomat találna fel az urakkal együtt, hogy magoktól inuolnak is, de ne szakadnának el ő nagyságától noha ebben is lehetnek difficultasok, de ugyan jobban esnék talám, ha csak occulte lenne is függések ő nagyságától, mintsem egészen elszakadnának [TML VII, 482–3 ua. Baló Lászlóhoz].

3. lehetőség; possibilitate; Möglichkeit. 1705: Acton uram hozta le Bethlen Miklósné asszonyomnak egy memorialisát, melyben írta, hogy nem lévén semmi subsistentiára való médiuma, segítse a generál valamivel [WIN I, 505]. 1741: a Szegénység maga minden napi sustentatiojára való médiumaktólis privaltattván ehvel halásra jutatt [Kéménd H; Ks 101 Zeyk István lev.].

medve 1. urs; Bär. 1574: Fekete pal, Azt vallia hogi fogadot volt egy legen (!) ky az Erdeo alat Zantot volt az fyawal egembe, Azkor Marta meg az cokret az Medve [Kv; TJK III/3. 343]. 1590: Ket harmad fw tinoth az Meduek zaggattak el [Kv; Szám. 4/XIX. 23]. 1604: be menenk az Medüe Vere(m) kebelbe az diznoál, az Leouüetej Istua(n) Andras oda jeoue s mo(n)da, ladde, itt kart tezttek nekünk, mert medüet kel it fognünk [Abásfva U; UstT 18/100 G. Sandor de Lokod (41) pp vall.]. 1688: 1687 béli barány is holt meg nro 1. mellyet akkor meg nem nyuzhattunk az medve rá Találva(n) mind börestől egészen meg őtt | az el mult 1687beli nyáron az Havason az Medve ett meg fejös juhat No. 1 [Bucsum F; MvRKLev.]. 1753: a pásztorok azt mondották nincsen mit egyenek, a medve is reok tanult [Kvh; HSzJP]. 1797: Apor Úrnál vagyon most a Spirchenbüchler, mert a Magyaroi Havasan Medvére volt véle [Gogánváralja KK; Ks 94 Vegyes lev.]. 1825: ezen Berek olyan Sűrű és tömört volt, hogy a' Medvék is el lakhattak volna benne [Szentdemeter U; Told.].

Hn. 1390: unum magnum lapidem Medwekw nuncupatum [Kövár (Szt) tart.; DocVal. 389]. 1489/1783: fluvio Medvetelkepataka [M.kapus K; KHn 162]. 1604: Az medüe vere(m) kebelen az kerten keouyl elegh hely Vagio(n) | Az medüe gheodret az Leouüeteiek vadasztak [Abásfva U] | Giepesi Medüe gieput az leouüetejek chinaltak az Medüe Vere(m) bukibe [Gyepes U] | Az medüe búkibe Leouüete chinalt vermet, gieput [Lövéte U]. 1605: Medue verem bwk [Abásfva U]. 1624: az Felső zöczj^a Havasban az Medue Havasba(n) [WassLt. — ^aSzD]. 1627: Medue Veremben (sz) [Kendő MT]. 1645: a falu alatt a medve szegben [Györgyfva K]. 1676/XVIII. sz.: Fluvio Medvetelke pataka nominato [M.kapus K; KHn 163]. 1744: Medve Gődörbe az erdő között (sz) [Siklód U]. 1758: A' Medve oldalán (sz). A' Medve Telkiben (sz). A' Medve hegyin lévő Láb (sz) [M.kiskapus K]. 1804: A' Medve körtvély oldalon (sz) [Somlyó Sz]. 1807: A Medve Ton(evű) helyben [Fejérd K]. 1813: Medvehegy (sz) [M.kiskapus K; KHn 171]. 1815: Medve Nyir Patakában (sz) [Márfva U]. 1816: A Medve szeg kerületibe [Hídvég Hsz]. 1817: a Medve hágonál [M.valkó K; KHn 106]. 1830: a medve fej pusztáján [Hídvég Hsz]. 1832: Medve verem lábán [Nyárádmogyorós MT]. 1864: Medvepad [M.kapus K; KHn 164].

A címszó jelzet nélküli adalékai az EHA-ból valók.

Szk: ~ *kergetni*. 1600: Banffi Farkas ideibe Medue es eöz kergetni wolta(m) az peres hele(n) [UstT 15/107] * ~ *lesni*. 1759: Ugy hallottuk hogy ... Soka Vonyiszima is járt volna ottan Puskával Medve lesni [F.szászújfalú BN; BK] * ~ *táncolása* medvetáncoltatás. 1702: az medvék táncolásaért f—/12^a [Ks 96 Kornis István feleségéhez. — ^aElszámolásból] * ~ *táncolat*. 1685: September 4 ... táncoltattak holmi moldovai cigányok medveket [Torda; SzZs 267] * ~ *vetet*. 1674: Vadászatim szépek voltak; tíz medvét, két öreg kant s egyéb sok apróbb vadat verettem [TML, 646 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

Sz: *felmérgelődik, mint a meglőtt ~*. 1823–1830: én már fel lévén mérgelődve, mint a meglőtt medve, csak magamba fúvódtam, és egyet se szóltam [FogE 113] * *mint az apró vizslák a ~, távolról kerengik és ugatják*. 1710: százezer fegyverfogható kuruc vala Rákóczi mellett, mint az apró vizslák a medvét, távol keringik s ugatják, közel nem mernek menni, ők is úgy kísérték Rabutint [CsH 392]

* *nagyobb körme vagyon a ~nek mint a farkasnak*. 1744: azt mondá Nagy Márton hogy immár á Nemessek dughják az orrokat Szebenbe; melleire én mondék, olytant ne beszéllyetek, mert nagyobb Körme vagyon a Medvének, mint a Farkasnak [Köpec Hsz; INyR 45–6 Bocz András (80) pp vall.] * *nyulat kergetve ~t költ*. 1584: nywlat kergetwen Medwet ne keölcheónk [Báthory ErdLev. 205] * *száz ~nek nem sok egy vad körtövély*. 1690: Száz Medvének ne(m) sok egj vad körtövély [Göröcsön Sz; Eszt. Serédi Benedek fiához, Gáspárhoz] * *úgy szereti a szép lányt, mint a ~ a mézet*. 1657: Vitéz Teleki Mihály, ki úgy szereti az szép lyánt, mint az medve az mézet, mely még az hó golyóbist is meg nyalja érte^a [TML I, 85. — ^aA címlapon egykorú írással].

2. medveprém; blană de urs; Bärenpelz. 1820: Egy Fekete medvével premezett egészszzen roka másas matéria Bunda 1 [Felőr SzD; BetLt 5 Fráter Theresia kel.].

3. medvét ábrázoló; care reprezentă un urs; Bären darstellend. **Szk:** ~ *címerű*. 1632: 6-ik sebes taraczk niolcz masas kétt fontos, Medue cimerv, agia es kerekej vasasok minden szerszamostol [UF I, 133].

4. medvetalp (a malom v. sajto kőpadjának talpgerendája); talpă (grindă de bază); Hausbaum. 1781: a' több Malom kővek alá meg kívánto Medvéket edgyik közűllünk 15töt Lupu György tsinalta | a' kővek alatt való Medveket mind a' Jobbágy Molnárok építették [Mihálcfa AF; Eszt-Mk]. 1786: A Medvék Medvetalpak 10 kötesefel együtt Hf 42 r. 40 [Apahida K; RLt 2]. 1794: ezen Sajto színbe lévő öreg Sajto, melynek az orsoja, és Medvéje jok, a Sarka közép szerű, a Tekenője hasadozott, mind össze ezek a' szinzel edgyütt betsültettek [Szentmargita SzD; Ks 68. 49. 41]. 1802: Egy Sajto tsak a Medvéje rosz [Szentbenedek AF; SLev.]. 1841: egy el pusztult sajtonak négy el rothadt talpfái, egy használható Gerendej, egy haszon vehetetlen medve, egy haszon vehető sajto kövel [Borosbenedek AF; MKG].

5. kenyérvas (a kohó fenekére gyűlt nyersvas); fier forjabil (fontă brută poroasă adunată pe fundul cuptorului inalt); Eisenbrot (auf dem Boden des Hochofens angehäuftes Roheisen). 1805: Mertekre szoritani az Agos vasokat lehetetlen mert mikor a leg Job agos vasat várja meg esik hogy medvet veszen ki kohojaból mely szerint a három Agos Vas helyet marad az Gazdanak három medveje melyből nem hogy harmintz három vasat Csinalhotna de még edgyet is Jot nem Mivelhet [Torockó; TLev. 9/38].

◊ **Szn.** 1585: Medve Leorincz [Kv; Szám. 3/XVI. 37]. 1590: Medve Daniel [Kv; TJK V/1. 2]. 1602: Medve István szab. [A.csermáton Hsz; SzO V, 179] | Medve György szab. [Bereck Hsz; i. h. 184] | Medve István [Dálnok Hsz; i. h. 178]. 1614: Medue Georgy vr. Medue Mihaly vr [Bereck Hsz; BethU 353–4]. 1631: Medue Jánosne [Mv; MvLt 290. 258b]. 1688: Johannes Medve [Dés; Jk]. 1758: Medve Mihály [Mv; Ks 8. XXII]. 1760: Medve János [Doboka; SLt XXXV. 13]. 1768: Medve István [Mezőmadaras MT; BK]. 1777: Medve Mihály [H; JHb XXXV. 60].

◊ **Án.** 1757: Medve (lő) [Torockósztygyörgy; Berz. 3. 1/4]. 1791: Medve (csikó). Medve (kanca) [Tarcsafva U; Pf].

medvebocs medvekölyök; pui de urs, ursuleț; Bärenjung. 1860: 1860dik évi September 1-én a ki töltött állatok száma és neveik 1. Medve Bocs 2^a [Kv; Újf. — ^aFels-ből kiemelve].

medvebőr 1. kikészített medveprém; blană de urs; Bärenfell | medvebőr-takaro; cuvertură din blană de urs; Decke aus Bärenfell. 1585: Kozma Balint vallia tudom hogy parducz Beór, Medwe Beor, Sisak Panczel, es fegywer Derek effelek valanak Az Azzoniomnal [Kv; TJK IV/1. 526]. 1586: keonierge az Trombitas ..., hogj felseo rwhaiat meg bellettettnek eó kegmeok mert az Zeochiok egj medve Beoret el veottek vala eó kegmeok hagasabol [Kv; Szám. 3/XXIV. 43]. 1652: Egy régi hitvan Medve bőr [Görgény MT; Törzs]. 1669: Csavalt Medve bőrok No 5 [Fog.; Ut]. 1675: égi oregh medve bur, ki keszetet [Mezőmadaras MT; Borb. II]. 1729: Sulliné Aszszonyom(na)k Medve bőrt meg küldöttem [Szentdemeter U; Ks 95 Gyulafi László lev.]. 1732: A Botban vadnak ben Medve bőrok nro 8 [Kv; Ks 33 Kornis Zsigmond lelt.]. 1746: Inspector ur(am) eó Klme praesentia(a)b(an) be esketetet Kis Munczel Mihocz nevű Jobágy mind Puskas(na)k mind pedig ot valo Gomik(na)k Ugy ha an(n)uatim az Udvar Számára vagy 4. roka bőrt, vagy pedig egy medve bőrt Szolgáltatt, az Gomikok hetenként valo Szolgálatyától im(m)unis leszen [H; Ks LXII/20].

Szk: prémezett ~. 1768: Premezet Medve bőr 1 [Marossztyörgy MT; Ks 23. XXIIb].

2. jelzői haszn-ban; cu funcție atributivă; in attributivem Gebrauch: medvebőrből készült; făcut din blană de urs; aus Bärenfell (verfertigt), Bären-. **Szk: ~ kocsiravaló.** 1823: Medvebőr kotsiravalo 1 [Nsz; DobLev. V/1080. 3a] * ~ **takaro.** 1849: Egy oltska Medve bőr takaro [Somkerék SzD; Ks 73/55].

medvebőrűcske medvebocsbőr; piele de ursuleț/pui de urs; Jungbärenfell. 1732: Sigo Urfi kis Német nyerge cu(m) apparatus és két kis medve bőrűcske [Kv; Ks 15 Kornis Zsigmond lelt.].

medvebőrös medvebőrrrel letakart; acoperit cu blană de urs; mit Bärenfell bedeckt. 1705: Ma reggel beérkezék Pekri uramnak két lovásza, két jó paripáival, akik elszöktek azon szerszámosan, kiknek is jó medvebőrös nyereg és ezüstös hegyes török voltak [WIN I, 609].

medvefogó kovácsszerszám; unealtă de fierar; Schmiedewerkzeug. 1691: Ugian azon kamara mellett fellyel egy kűs fa ház, mellyben szokták nyárban tartani az uas eszkezősekeöt az kouáczkok, úgy mint egy medue fogó, két singh fogó, egy kalán fogó [CsVh 114].

medveforma medve alakú; de forma unui urs; bärenförmig. 1733: Nyakos Úveg Vagion Nrő 23. Medve forma 1. más féle 3 [Marossztkirály AF; Told. 2].

medvegyepű medve ellen emelt védőkerítés/sövény; gard de protecție împotriva urșilor; Schutzgehege gegen Bären. 1604: Giepesi Medűe giepűt az leouetejek chinaltak az Medűe Vere(m) bűkibe [Gyepes U; EHA] | Az medűe bűkibe Leouete chinalt vermet, giepűt, mijs ala jeottunk, segítettű(n)k nekik [Lövete U; EHA].

medveháj medvezsír; grăsimă de urs; Bärenfett. 1759: külgvön nékem Nagysagod a labam orvoslására ... egy kevés medve hájat [Eszitzény SzD; Told. 29]. 1789: Egy Szotyorba Medve Háj 9. Libr. Rf 4. xr 30 [Mv; ConscrAp. 7].

medvehájas ? medvezsfros; cu grăsimă de urs; mit Bärenfett. 1748: Rosolis medve hájos egj úveg Palatzkal [Nagyida K; Told. 11/95].

medvekölyök medvebocs; pui de urs, ursuleț; Jungbär. 1724: az Posta az Medve kölykeket meg hoszta [ApLt 2 Apor János anyjához Kv-ról]. 1754: az Kőrispataki es Gagyi Vagot nevű Erdőn ... edgj medve köjket fogván [Gagy U; EHA] | Szerentsenkel edgj medve köjket fogva [Etéd U; Pf].

medveláb 1. medvetalp (a malom kőpadjának talpgerendája); talpă (grindă de bază); Hausbaum. XIX. sz. e. f.: kőpad alá való medve lábok [Marosbogat TA/Kv; GyK kv-i építőmester malomszám.]. 1813: Az egész Kő pad szemöldököt Medve labokkal együtt meg igazította [Nyárádszlázsló MT; Sár.]. 1815: a Sajo vízen vagyon ... Malom ... Az ugy nevezett Bihalok, vagy azok a' Talpok a' mellyeken a' Kő Pad tarto Medve Lábok állanak régiek ... A Medve Labok ujjak, az Udvarhoz tartozo Erdőből készűltek [Somkerék SzD; Ks 77/19 Conscr. 236]. 1815/1817: Ezen Malom a fundamentomába vert cserfa tővekekre jó móddal helyeztetett Talpakon áll ... A kő padgya, ennek talpai Medve lábai, szemöldöke mind igen kemény cserfából epítették [Sz; TSb 47]. 1862: A' három kövű malom nád fedél alatt van ... cserefa oszlopokon nyugszik — padozat deszkái avultak és gyengék, a' cserefa medvelábak alatt talp nincs — a' medvelábakis rothadásnak indultak [Mezőbánd MT; TSb 39].

2. kerítés talpgerendája; traversa gardului; Grundbalken des Zauns. 1816: (A) Czinterem nap kelet felől való része Gypűből, déli 's északi része pedig tserefa deszkából medvelábokra fektetett talpokra 'Sendely-fedél alatt készűlt [Vadad MT; UnVJk 213].

3. vmilyen bútorláb; un anumit fel de picior de mobilier; irgendein Möbelfuß. 1805: Egy nagy boltos ágy fa veres Tisza fábol igen szépen ki rakva oszlopokkal Aranyozott Waseval, négy aranyozott Medve lábonn áll [Mv; TGsz 52].

medvelépű medveléptű; cu pasul greoi; mit dem Tritt eines Bären. 1826: Veres Márton Medve lépűs, a' Lábával tappontva jár [DLT 966 nyomt. kl].

medvelövés medveölés; ucidera unui urs; Bärenschuß. 1826: Elvégeztetett, hogy valaki communitásunk erdején vagy mezején farkast vagy medvét lő a communitás közcsassájából a farkaslövésért 3 Rft, a medvelövésért pedig 6 Rft kapjon [Árkos Hsz; RSzF 222].

medveméz medvecukor; miambal, candel negru; Bärenzucker. 1851: Fekete Czukor (: medve méz :) [Dés; DLT 1749].

medvés I. mn 1. medveidomító/táncoltató; care umblă cu urși dresați și îi pune să joace; Bären fűhrend/abrichtend. **Szk: ~ cigány.** 1736: az Actor(na)k praevie tudara volt az medves cigányok jövelele mikoron szembe talalkoztakis egymásnak kialtottak hogy allyanak meg mind a szekkerel mind a medvékkel [Torda; TJKt I. 117].

2. medvealakkal díszített; impodobit cu figuri de urși; mit Bärenfigur verziert/geschmückt. 1688: Egy Medvés ezűst Lábas aranyos Pohár [Born. II. 28 Mikola László lelt.].

3. ? medvében gazdag (hely); (loc) unde sint urși în număr mai mare; (Ort) reich an Bären. Hn. 1637: Az Medves Patakban (r) [A.porumbák F; MNyTK 132. 47]. 1681/1748: A Medvés Tó mellett Volkánra nyuló föld (sz) [Tür AF]. 1697: Medves pataka mellett (sz) [Tóhát BN]. 1698: Médvész Pataka mellett (sz) [M.beréte SzD]. 1744: Medvés völgybe az erdő között (sz) [Siklód U]. 1757: Medves völgy [Kőrispatak U]. 1762: Medvés Völgy [Szentlászló TA]. 1765: Medvés patakára [Nagylak AF; DobLev. II/363]. 1768: Medvés Berekb(en) [Gyalu K]. 1858: Medvés szeg (sz) [F.rákos U]. 1862: Medvés völgy tövin (sz) [Kőrispatak U]. 1864: Medvés szék egy szikos hely nevét onnan vette, hogy régenten nagy erdő lévén ott, melybe medvék is laktak és azon szikos helyen szoktak tanyázni [Désháza Sz; Pesty, MgHnt 84].

o Szén. 1482: Stephano Medwes jö [O.Zsuk K; TelO II, 149]. 1563: Medves Pal [Kv; Szám. I/VIII. 12]. 1573: rosa azzony Medwes Palne [Kv; TJK III/3. 68]. 1588: Az szeoch haza kj az eleoth Medues neweo Embere wolth [Győrmonostor K; KP]. 1602: Medvés György szab. [Szárarajta Hsz; SzO V, 216] | Medvés István szab. [Szentlélek Hsz; i. h. 183]. 1614: Medues Janos jö [uo.; Beth U 317]. 1615: Zabo Pall al[ia]s Medves [Kv; TJK VII/2. 258]. 1625: Medves Janos [Kézdisztlélek Hsz; HSzjP]. 1769: Medves István [Mezőmádas MT; BK].

II. fn 1. medveidomító/táncoltató ember; ursar; Bärenführer/dresseur. 1736: a medvések felre is igyekeztek allani de az Actor lovaival meg nem allott hanem tsak continuata meg szelesedett lovaival utját mely miá esett rajta a casus [Torda; TJKt. I. 117. — A szöveg első felét I. a mn I. al.].

2. ? medvében gazdag hely; loc unde sint urși în număr mai mare; Ort reich an Bären. Hn. 1577: Medwesbe az byro fwe (k) [Méra K]. 1658: Medves [Ujlak Sz; MNyTK 132. 118]. 1698: Medves [Noszoly SzD; SzDMon. V, 252]. 1733: A Medvés végib(en) egy kis irtóvány (k) [Doboka; DHn 11]. 1747: In Loco a Too Mellett vulgo Medves Nuncupatum [Balázsfva AF]. 1767: a Medvés észkén (sz) [Buza SzD]. 1794: Medvés (k) [Tür AF]. 1854: Medves (sz) [M.sülye TA].

A címszó jelzet nélküli adalékai az EIIA-ból valók.

medveször-szabású medveszörserű; ca părul ursului; bärenhaarartig. 1584: Keomiwes Antal vallia, Egy giermekem ige(n) beteges vala, hiumam hozza(m) az Catalin azont, Azt monda hog meg vezettek, Es esztis monda hogy ige(n) zepen megh zewriek ez feredeyet hogy semmy zeor benne ne legie(n) es abba ferezkw meg, Annak vihanna teoriwnk makot es kenniwb be a' giermeket velle es mossuk le a' feredeo vizbe, mert zeorrel teolteottek meg az giermeket ... Azt valhatom hogy a' megh Zewrt Mak keozt Anny sok zeor vala hogy chodalatos minemeo sok kweleomb kweleomb fele vala, ky ollia(n) mint a ven ember zakala, ky Medwe zeor Zabusu [Kv; TJK IV/1. 27b].

medvetalp talpgerenda; grindă talpă; Grund/Sohlenbalcken. 1699: Ezen Malom(na)k kö padgia(na)k az allya meg van süllvedve melynek fellyeb kell emeltetni, es medve talpak kellenek alájja [Fejér m.; LLt Gyulafi László lelt]. 1773: A kapu ... fenyőfaból vallo medve talpon allo Nagy Kötött Kapu [Tekerőpatak Cs; LLt]. 1816: a' Czinterem, részszerént medve talpokon fekvő tserefa talpokba véggel belé eresztett fenyő deszkákból, rész szerént pedig sasok

közzé rakottakból, egészen deszkával fedve | a' Templom ... egy medve talpakra állogatott kemény tserefa deszkákból rakott, 'sendelyel fedett cinterem kerítéssel vagyon körül vétetve [UnVJK 9, 139].

meg I. ksz 1. és; şi; und. a. azonos értékű mondatrészek összekapcsolására; leagă două părți de acelaşi fel ale unei propoziţii; als Bindewort zur Verbindung gleichwertiger Satztheile. 1568: Ezt my Jol túgyúk hogy az, Takacz miklos gyermeke kwldőth es vgyan attunkys nekik meg az ő maga felesegenekys, Es túgyuk zegensegeketh [Kv; TJK III/1. 176]. 1599: Vala zinthe akkor két Inas hon haz(am)nál, egy zakachy Inas, megh egy louaz Inas [Dés; Eszt-Mk]. 1637: elege volt Janos Deaknak, volt negueenes szín mize, meg egy harmincz ket vedres altalagh [Mv; MvLt 291. 85b]. 1704: a régi ispotálynál ... vágták le Kerekes Szócs Istvánt, meg egy Talyigás György nevű jó iffiú embert [Kv; KvE 285 SzF]. 1753: itt meg az széleken mind fel fokatt volt az jég [Komlód K; WLt Vesselenyi István feleségéhez]. 1776: Egy par Fejer ing Uj varrott, patyolat, tászlival, meg egy viseltes egy pár patyolat, veszős tászli [M.köblös SzD; RLt Sombori Klára és László lelt.]. 1853: Egerben pomade, meg dio olaj [KCsI 3].

b. önálló mondatok, ill. összetett mondatok tagmondatai közötti kapcsolatos viszony jelölésére; leagă două propoziţii, indicind raportul lor copulativ; zur Bezeichnung des verbindenden Verhältnisses zwischen den selbstständigen bzw. den Gliedsätzen zusammengesetzter Sätze. 1592: Harminczkilencz dögh bwrt, kit elis zaggatot volt megh molis éott volt megh, attuk el f 2/57 [Kv; Szám. 5/XIV. 384 Eppel Péter sp kezével]. 1619: Azon őszön ismét egy falka latrokat őszvegyűjtött, meg az én uram országára jött s más fejedelmet akart az országra hozni [BTN² 238]. 1637: Lata(m) tauul hogy az Balykane fiai mind harma(n) es Patkos Thamas is üzik uala fel az uto(n) Hidegh Giörgi-öt es Zata Giörgi-öt es hagigalliai vala őket megh Balyka Demeter ige(n) üte Zata Giörgi-öt egy Palozauul [Szentgyörgy Cs; BLt 3 Olah Janosné leánya Katalin jö vall.]. 1696: Látám mikor Kovács Jánosné az Pásztor házára mene és hya vala ki bajra az Pásztort megh rutul szidá lecsi lucsnak [Berz. 17. XII Mocsár Istvánné Boldisár Ilona (40) vall.]. 1793: (A) kaszálók a nyárad teres helyen levő környekib(en) vadnak s a nyárad vize gyakorta el szokta borítani ... a' rendet a' földbe belé iszapolja meg a' bugiáink(na)k is a mikor az nagy viz ot találja nagyobb részt el károsítja [Kakas MT; DLev. 2. XIIIB/b. 16].

2. megismételt szavak között a fokozás kifejezésére; între cuvinte care se repetă, marcind intensificarea acţiunii; zum Ausdruck der Steigerung zwischen den wiederholten Wörtern: és, s; şi; und. 1662: mind Tisza, mind Szamos olly kemény jéggel állottak volna által, hogy akármedly nagy faltörő álgyük is akárhol folyvást vitethetnének által meg által, és a várak alatt is közelebb való mehetés lehetne [SKr 208]. 1705: a sánct könnyen elkerülhetik, kivált képpen ha az Maros kicsiny talál lenni, hogy által-s meg átalgazolhatják [WIN I, 502]. 1710 k.: Ezeket a questiókat, responseiókat százszor meg százszor elgaragolytuk [BÖn. 539]. 1795: Illyetén rendtelenségeket követvén a' jó ötsém ... valahányszor haza érkezünk, mind annyiszor fekélyekkel, bogarakkal, ujra meg ujra rakva találtuk [Mv; Told. 47]. 1796: Egyebek a' mellyek itten ismét, meg ismét reiteraltatnak, mint ezen Processushoz nem tartozok

még figyelemetességet sem érdemelnek [Mv; TLev. 5/16 Transm. 74 tábl.].

3. továbbá; și încă; weiterhin. 1632: Tudom hogy vagiok ados az neha David Istvannak 1 forintal, megh ismehg 3 sing vazonnal [Zágon Hsz; HSz]P Bartok Miklosne Piro-ska (50) vall.]. 1754: Egy Tulkatska s meg egy tino két Esztendősek [Oszvaj/Kajla (BN) körny.; WassLt]. 1775: Ez is soha semmiféle discursusból ki nem hagyá gr. Teleki László urat ... osztán meg Horvát Sámuel [RettE 345].

4. pedig; iar; aber. 1544: Zekel Myklosni Meg ezth wallotha hythy zeren^a [Szászszombor (SzD) körny.; MNy XXXVI, 52. — ^aKöv. a vall.]. 1592: Vida Miklos vallia az legini ... eggik kezeuel az melliet tapoztotta az Azzonnak, az masikal megh eoelte volna [Kv; Tjk V/1. 268]. 1600: Nyerges Peterne Margit azzony vallya en megh Georgy Balast eroossen kenzergettem zowal hogy be mennyen [Kv; Tjk VI/1. 543]. 1630: Az sok szitkozodásokat es Veszekedéseket lattam, hogy edzue gomolottanak negienis, egik mint verte másik megh ugj szinte, es szitta hasonló keppen [Mv; MvLt 290. 199a]. 1704: Ma hoztanak levelet Lugosi uramtól teli bolondsággal, az este meg ugyan Gyulai István uramtól [WIN I, 101]. 1784: Vám az én értemre első(en) itt a' Falub(an) szedetett, annak utánna egy Dimbu gye lá váma nevű helyre vitetett a' Vám szedés, onnat meg vissza hozatott a' Faluba az előbbeni helyére [M.gorbó SzD; Jhb LIX/4. 48]. 1842: 15ik Novemb: Török János (: Kadét :) 45 éves — Gyaluba egy urdógas szekérrel menvén a Szamoson keresztül, a víz hirtelen meg áradván, a szekeret fel fordította és ő ötöd magával kik a szekeren ültek, vízbe esett, — kettő közülök belé holt, kettőt horoggal ki huztak, ezek meg éltek, egy kis fiu meg szerencsén ki uszott [Nagykapus K; RAK 10]. 1855: a falusi legénység botra azok^a meg kardra kapván, gonoszul el döngették egymást [ÚjFE 267. — ^aA verbuváló katonák].

II. *asz* megint, ismét; iar, iarăși, din nou; wieder. 1595: Tudo(m) hogy mikor Arpastoj Janos megh hazasodott uala; egy keüsse Jol laknak a' feleségeüel ... derek Arataskor, el hagia a' felesége, Janost, két vagy haro(m) he-tigh iart volt oda, egjkor tahagh megh Jeótt mondok hogy hija volt Janos haza, s mondotútk my hogy bolond ember ha haza fogaggia Az vtan azert vgjan eošie kelenek esmet, talam aligh lakhatanak harmadnapigh, megh el hagia a' felesége [UszT 10/49]. 1597: Zeoleós Balas Bernath And-rasert kyldé, ne(m) Jeóúe, megh el kyldé, s harmadzoris el kyldé, vegre oda Jeóúe [i. h. 12/59 Emericus Benes de Lengelfalúa jb vall.]. 1599: Petri Lúkcáz felesége Anna Asszony ... vallya ... az Nyirő legény be futa, es hoza kj az Nyirő rudat, es úgy úte Nyakszirten Job felől, hogy első útesbe(n) tredre essek: s meg fel kele és vgy úte valba(n) [Kv; Tjk VI/1. 384]. 1600: Kowach Jstwan vallya Ezek az fogoly legéniek Delteol fogwant mind ott ittanak egy vittal el rezedegenek es Alutanakis, Annak vthanna megh neky serkenenek es Inny kezdenek [Kv; Tjk VI/1. 456]. 1670: többet is láttam én már Erdélyben, ki az szerencse kerekén jól felhagott s meg leesett [TML V, 395 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: Egy nemzetség vagy embernyom elmégýen, s meg más jó elő, s meg úgy, meg úgy [BÖN. 457]. 1736: Ha valaki leves éltel kalánál akart enni, az mint irám hogy az fő helyre egy vagy két ka-lánt tettek, onnan lekeré s evett vele, s meg visszaadta [MetTr 330]. 1756: mikor a mi Vdvarunkból jöttek előbb dézmálni, olyankor az effele Controversiában forgo föl-

dekről az Vr eő Nga(na)k részire meg dézmáltuk, ha penig a más rész indult előbb ki dézmálni az dézmálta meg s sokszor veszekedtekis eleget a sudgiák, s meg el hadták [F.borgó BN; BK].

III. *ik* 1. *nincs/sincsen* ~ nem létezik; nu există; es gibt nicht. 1760: actu azon Bánffi két Sessiók között edgik sincsen meg, mivel a Szamos el mosta [Közfalu SzD; JhbK LVIII/2]. 1850: A Lovász mesteri szoba Vagyon rajta egy ablak, vas rostéllyal, ablak tokkal, és egy figlivel (!), de azis üveg nélkül a több figli nints meg [Gyérnessziki-rály TA; DE 5].

2. az igei állítmány teljes megismétlése helyett; se repetă numai prefixul verbal *meg* și nu verbal în întregime; statt der völligen Wiederholung des verbalen Prädikats. 1585: Torday Was Georgy hwti vta(n) vallia Tapazto Istuanis el tazita az Azzont Es tapazto Istuanon Biro Mihalne mind leaniostol raita volt vegre le wle Istua(n) a' padra, es Mondany kezdé ezt Biro Mihalne, Megh vonalak hize(m) Bestie Curwafi Ageb egzer Meghe? Az zakalod kezembe vala hize(m) vgye? [Kv; Tjk IV/1. 537]. 1631: Hallotta(m) annak utánna Valasz utj Jstua(n) szaiabol ... hogy aszt mongya vala, hiszem ha akarom vala megh ejthetem vala akkor More Laszlon (Igy!) s az ura(m) aszt mondá, megh ha szarnyad leott volna [Abrudbánya; Törzs. Catarista (!) Paczko cons. Petry Vayda de Abrugy Banyá vall.]. 1640: köszönt egy bányai ember neki^a, hogy „András öcsém, megházasodál-e?” — s mond amaz le-gény, hogy: „Meg, uram” [Mv; MvLt 291. 233a átirásban! — ^aVarga Andrásnak]. 1717: hallotta(m) hogy mondotta Becski Ura(m), tizet ganejlik s mind egye meg Dobai Ura(m), meg ugyan azt mondotta meg eszem meg [M.köb-lös SzD; RLt Bóra Vonul (20) vall.]. 1803: esztendejeket ezen apro gyermekek(ne)k meg nem tudom mondani, hanem azt meg hogy eg(g)ykik sem volt olyan állapotbeli hogy vélek lehetett volna valakinek vásárolni [DLev. 1. VIIIA. 22].

még 1. *incă; noch*. 1562: az kegelmetek dolga Megy haladekba wolt az zeken [Szúv; BesztLt 67 Joan. Thorma comes com. Zolnok interioris Gr. Timar besz-ti bíróhoz]. 1570: Torsa peter hithy zeren^a vallia, hogy Ez Arataskor-ba, Janos kenez Thyltotta volt megh Balinth Thywadart, hogy ne haytana Jwhait Az Tharlora, hwl megh az gabo-nanak wgymint felen kywn volt [Kv; Tjk III/2. 9–10]. 1603: Varga Caspar leania Sophika ... refert az Sebes kathoná megh az pitwar Aytaiaabol Jgh essek ky Az Saarbany, onnan esmet fel vgre^k s wgy fwta el [Kv; Tjk VI/1. 666]. 1672: mikor az Ur Mikola Sigmond Ur(am) malma még keszen ne(m) uala nagj aruiz jeóue [Ádá-mos KK; JhbK XXI/16]. 1712: az Grofságot az mi illeti ... még az szegény Attyánknak attá meg szegény Leopold-usz Császár [Meggyes; Ks 96 Haller Gábor lev.]. 1792: az Mlgs Bánffi Familia ... még néhai Gróff Székely Adam Ur ő nsga halálával az Joszágbán bé ült volt, az Publicati-onak Contradicalt [Kv; TSb 10]. 1803: a' sertések négy ép állapotban ki haladtak a' kapun [Dés; DLt 82/1820]. 1866: ha sietnek tudositásaikkal még a' visitatoria ki vivődnek^a [Gyalu K; RAK 130. — ^aA rendelt taneszközök].

Szk: ~ *afelett*. 1570: Zeech Antal ... ezt valya, hogy Twgia azt Sala Balintnak Minden Erekeget Marhaiat ... Es megh az felet azt Monta peter deak hogy be nem erthe az eo adossagat vele [Kv; Tjk III/2. 86] * ~ *ak-kor(on)lekkor*. 1560: Suky Jstuan az my Anyankat haya-

donul vytte uolt sukra az nemessegeben Es megy akkor ky hazasította volt, az ew attya ... ewt az Ituale ewregsegekbevl [Kv; SLt ST. 6]. 1570: Borsay Peter vallya, hogi ... Megh Az kor az eochey Neotelenek voltanak [Kv; Tjk III/2. 44]. 1598: Fenesy Mihalj vallya, Amikoro(n) en Banyay Istwant zolgaltam hatwiso hazachkajs vala az pinche felet, de megh Akkoronnis mind az hazakban s mind penig az pincheben volt fogyatkozás es bontakozas [Kv; Tjk V/1. 227]. 1614: Ebben az esztendőben^a Radnóton hala meg az én feleségem, Huszár Borbára, mint-hogy még ekkor Vásárhelynek vára nem vala, és ott kellett lakni karácson elődedin csak [BTN² 52. — ^a1601-ben] * ~ (ajmikor(on). 1570: Apalini Zigiarto Balintne vallya hogy megh mykor kyalne azzony ky Nem Ment volt ez orzagbol hogy az Brassay sporer hannes hozot volt Jde ez varasba egy hordo lemonyat [Kv; Tjk III/2. 152a]. 1610: Tudom azt hogi az hol most Domokos Albert lakik, megh mikor alfalu Jobagisagban nem vala es, de ugyan Lazar Jstua(n) Jobagja lakik uala azon az heljen en arra emlekezem [Csomafva Cs; Törzs. Nagi Mihalj (50) ns vall.]. 1705: igen sokat panaszoikodék a generálné, hogy amióta az ura elment, már elmúlt két esztendeje, és azóta csak egy falat kenyeret is a generál neki nem adatott, még amikor kért, bosszúsággal illeték [WIN I, 576] * ~ *annak/ennek előtte*. 1570: Martha nehay feyer Jmrehne, Ezt vallya hogy Latta gyakorta megh annakeleotte ... hogy az Kalmar Andrasneval gyakorta Tytkon Bezelelték az kamaraba [Kv; Tjk III/2. 68]. 1590: ez Zabo Istwan ellen semi gonozt nem tud es esmerete megh annak eleotte a még megh nem haszasult [Kv; Tjk V/1. 50 Angial Marton vall.]. 1744: Még ennek előtte in Anno 1740 kezdetett a Kösség között hogy füstre adozzanak [Bölon Hsz; INyR 33 Németh János (38) vall.] * ~ *annak/ennek felette*. 1568: Albertus Balog, Joannes Luka, Stephanus Nyerges ... fassi sunt in hunc modum) azt monda pechy istuan, hogy, mindenöt egy zölqth ada a parlagert meg annak felette egy darab parlagot monda hogy ad hozza [Kv; Tjk III/1. 190]. 1592: Meg ennek felette ualmit ki feleltének Jancho Peteröl hog' falu folde egyet sem erezet ki keziböl [UszT] * ~ *azelőtt*. 1604: Mikor Galfy Mihalj el hoza Heasfalwy Palnet, En velem. 15. eökret wzete Dwczeo Zent Martonba Galfy Mihalj, El adok, mellyeket még az eleött szedett hogi az aszoni nalla nem uala, harom zaz forintot, harom sakba [UszT 20/127 Georgius Kalauz de farkaslaka lib. vall.]. 1797: semmi baja nem volt a' meg vételkor, de még az előttis jó darab idővel [Sinfva TA; Borb.] * ~ *azóta*. 1593 k.: latom hogy a te dolgoz az penz elvetel, Azon le tezi az Kazat egyszer sem vagia, meg azolta oda vagon [UszT]. 1681: Méra Mihaly Ura(m) is mégh azolta mind Szunetlenigh mind itt uolt [Körtvélyfája MT; Bállt I] * ~ *azután*. 1638: immar akkor Olah Peter-nit volt ez az legeny, s megh az uta(n) ment Kerekes Andrasni [Mv; MvLt 291. 170b] * ~ *eddiglegdelé*. 1567: Megh eddygh Sem Harynay wra(m) sem Apafy Istwan nem zolytoth, chyak halgatnak Myys halgatwnk [Gyf; BesztL 81 Thomas Krechmer es Lucas Pystakj a beszt-i bíróhoz és tanácshoz]. 1737: reqviráltam vala az vrat edgy Fejerdj ház helyl iránt, hogy öszve cserélhetnök ... de még eddig elé Semmi sem telék belölle [Kend KK; ApLt 4 Apor Lázár Apor Péterhez]. 1823–1830: Még eddigelé az apám az Ebhá utcai házunkba lakott [FogE 99] * ~ *ek-keddig*. 1654: Ngos Uram az Nagod poronczialattya a szerent az él mult napokba(n) az Restantiaról valo Ext-

ractust, meg küdötttem Nagodnak, melyről Nagod megh ekkedigh semmitt sem poroncziaolla felölle mitt kellessek czelekednem [Gerend TA; KemLev. Maxaj Istvan lev.] * ~ *előbb*. 1629: estue megh eleb le fekút én nállamnal, reggel nyolcz orakor keolt fel [Kv; Tjk VII/3. 117]. 1843: ő még előbb oda jött vala mint a Bátya [Dés; DLt 1055] * ~ *ezelőtt*. 1618: ez levelemet még ezelőtt két héttel elküldtem volna, ha arra nem bíztam volna [BTN² 139]. 1810: Ezen Faluban a' Commune Terrenumok fel osztása még ez előtt Cir 50 Esztendővel el kezdődött, és még véghez nem ment [Varsolc Sz; Ks 76 Conscri. 334] * ~ *ezenkívül*. 1763: Mányika Juon ... hozott ide Gálfalvára ... egy avadag hordot úgy hallottam hogy még ezen kívül két rakott szekeren szállított volna holmikat ide Gálfalvára [Gálfva KK; Mk V. VII/1. 30 Bándi Mihály (38) jb vall.] * ~ *ezideig*. 1573: Molnar Marton Azt vallia hogi Benedek Telmanne ... Meg ez Ideig vegbe nem vitte vala teörwenyet [Kv; Tjk III/3. 212] * ~ *ezután*. 1568: Nem kel neke(m) Azert egy bestye hires kurua, Meg ez vtan se Joion en hozza(m) [Kv; Tjk III/1. 148–9]. 1630: kiuetet vala az Aiton az az Deak, s azulta haragszom ra, de megh ez uta(n)is ha oly helyen kaphatom bizony eletetis el fogiatom [Mv; MvLt 290. 194a] * ~ *mindedig*. 1710: Soljom Istvan uram hajtatot két eökreöt az proventusból uram én megh mind edig lukacz pétérr vramnal hatam mig Kgd poroncsolatjat vehétném az utan hozak njulok [Kásonújfalú Cs; BCs] * ~ *most(an) is*. 1573: Mond Kosa Myhal en vété(m) vala ely halat Meg Mostis ely venne(m) ha talalnek Meg az varsaiaits ely vagdalna(m) [Kv; Tjk III/3. 99]. 1574: Az Theycz Ianos panazat Ertyk eo k. hogy Az tyzedesek Engedetlenek az adonak Meg hirdete-seben, Es hogi meg Mostanis Nemelyeknek Twtokra Nem attak [Kv; TanJk V/3. 100a].

2. eleddig, eddig az időpontig; pinä acum; bis jetzt/zu diesem Zeitpunkt. 1552: Meegh ez gyllyssben semih nem vikkeztenek ez orzakkbelyek kikkel zembern vagyunk [Torda; LevT I, 95 Bank Pal, Peter porkolab, Chakor Ferench Batori Andras erdélyi vajdához]. 1599: az birak vram megh teorwent nem pronuncialtanak [Kv; Tjk VI/1. 335]. 1604: Aztys uallya djos Andras hogy szasz matjasne ne(m) töltöt Idot meg Ez peres Eöröksegeben [UszT 16/34]. 1699: Ezen udvarházhoz valo az Hidastol valo jövedele(m)is, de cir(citer) esztendeje hogj el bomlott s meg fel ne(m) állitatott [Gáldtő AF; LLt]. 1702: Valter János bé állása ... dilatalodott az következő Vasárnapra mivel még az Város közzé bé nem eskütt [Kv; ACJk 50]. 1742: kik voltak nem ismérhettem személy szerint mivel szinte akkor virradott és míg setétes volt az idő [Buza SzD; JHbB]. 1817: a Pujkák is tojtak, már vagy Huszan öt tojás vagon, a rétzék még halgatnak a tojogatas felöl [Héderfája KK; IB. Ütő Bálint tt lev.]. 1852: Egy két osztályu deszka fedelű és hidlásu rakofa még használható sertés ol [Marosfalfalu MT; DE 4].

3. jelenleg; in prezent; gegenwärtig. 1585: Az 13 veka buzat Akj az idej Aratasbul lett Attnuk benne az dezma diznoknak, még vagion negy benne [Kv; Szám. 3/XVI. 42]. 1634: Miszaros Miklos ... kerkedet az Atyamnak mondva(n), Apa vagio(n) megh hatua(n) tallerom [Mv; MvLt 291. 16a]. 1694: Első Ház. — mely Haznak van Ket Ablaka ... de Üvegig igen keves van benne, Vas Karikai, Pantocskai igen el veszték nemellyiken még vadnak [Kövár Szt; JHb Inv.]. 1716: Istennek halá ugj Teczik könnyebben vagjok, csepegdegel ugjan megh az vizelle-

tem [Nagyida K; Told. 22]. 1795: ha valamelly Judicialis Expensak ... még fizetetlenül lennének, azoknak ki fizetése ... a két Mlgos Testvérekre háromollyék [Kv; JHb I/36]. 1811: ha ... Emberei meg Szabadon Erdőt kapnának foglaljanak Számára Ts Sombori Farkas Urnak, és meg találának Szabad Erdőt ... az melyet el is foglaltak kerezekkel az en jelen letemben [Nyérce K; Somb. II]. 1834: Nagyságod szobeli porontsolattya következéseül küldök ket Fekete Báránt el adatas véget most még nagyon újság lévén a Bárány talám [F.zsuk K; SLt évr. Deák Ferenc P. Horváth Ferenchez].

4. ezután; de acum încolo; danach, hinfort. 1562: ha az vrsten megy meg gogytlya az kegyelmek prokatorat kegelmetek Bochyassa ala az Jowo zekre [Szúv; BesztLt 67 Joan. Thorma comes com. Zolnok interioris Gr. Timar beszti-bíróhoz]. 1585: Chiób Georgy vallia, Az czech mester Keotelwero leorincz ... monda. Im en az czech Mesterseget le teze(m) ... ky kwldek, es vgy lelek hogy ket hetigh visellie meegh a' Czech Mesterseget [Kv; TJK IV/1. 439]. 1592: Zabo Marton vallia ... Mikor teoruenire ki hoztuk volna Lukachot, ... monda, megh lad te Niari Marton hogi megh azt az Zep bellet swueget, ki fedbe vagion, az zegre tetetem [Kv; TJK V/1. 201]. 1604: Adgiak kj mi(n)d tilalmasbúl mi(n)d nyilbúl az reszet az Actornak az faczaly lazhoz, merth az mi(n)t eö maghais mo(n)dgia talam megh fiayban oda szall [ÚszT 18/64]. 1694: edes leányom talám még meg orvosolhatnám dolgodat Urad eo kelme elöt [Torockó; Pk 7]. 1748: ha meg csináltgattyák^a, és Ujban fedik még Sokáig meg tart [Nyárádszibenedek MT; Told. 79. — ^aAz istálló fedelét]. 1810: (A) Malom meg vagyon — használható lenne még, de a' viz, a régi járást el hagyván, el távozott a' Malomtól 60 ölnyre, és ennél fogva ma a' Malom egészszen szárazon vagyon [Rákös Sz; Ks 77/20 Conscr. 64].

Szk: ~ *egyszer*. 1568: Margareta Consors Ambrosy varga fassa est, hogy hallotta buryanosnetol hogy azt monta, hogy azt halotta, az hachyertol hogy adig zol, az leanra, hogy meg egzer arcyul vagy, erette [Kv; TJK III/1. 185]. 1753: ha az édes Jézus meg Segelti még egjszer fel menyen [Altörja Hsz; Törzs. Mich. Márton (29) ns vall.]. 1803: Az idő rövid réám való nézi — vajha meg nyerhetném hogy Orám addig nyulnának mig Kedves Sogor Uramot a' Kedves Hugammal meg edgyszer Házomnál meg láthatnám [M.déllő TA; DobLev. IV/868].

5. nem később/máskor, mint ...; nu mai tirziu ca ...; nicht später als (ein anderes Mal). 1570: Veres Benedek, Ezt valya Ez dologh^a meegh Beoytben volt [Kv; TJK III/2. 749. — ^aAz előzőkben elmondott esemény]. 1599: Tudom azt hogy mikor Nagy Janos kj nita az kapút megh az harczt elött el mennek úla Makraj Peter és Poliak Marton [ÚszT 13/106 Catherina consors nobilis Imre (?) Veres de Ders vall.]. 1600: (Bwdy Thamas) megh az Attya életében hazasodott volt meg [Kv; TJK VI/1. 191]. 1697: az Bethlen László vr(am) Tiszti az Lukácsfalvi határon három darab Szántó földett bir, Teleki Mihaly vram ara tanita migh tavaly hogy producaltassak rulla en az szolgabironak le tivin az sálláromát s el küldöitem az Tiszthez [Szilágycseh; BK. Kúmvés Gergely Bethlen Gergelyhez]. 1701: Hallottam Bódor Janostol hogy ... ne(m) engedi llonot mert meg tavaly kezét adott neki [Szjk 333]. 1798: Pápai Aszszonyom ellen való Processust még az el-múlt Esztendőben meg-indítottam [Torda; Borb. II Kolosvári N. István kezével]. 1800: Irtam, 's instáltam

vala Nagyságodnak még tavaly ... hogy méltoztatnék az én Bétsi Causamat a' Fő- Méltóságu Grof Cancellarius Ur ö Excellentiájának recommendalni [Márkod MT; IB. Gombási István lev.].

Szk: ~ *ma*. 1585: Vramis megh jó megh ma [Dés; DLt 215]. 1611: Az Olton innét ki volt azokat még ma hozza Eördögh Boldisar uram, mind kurtán gyalogot és mind földnépét ide be ö Felségehez [Veress, Doc. VIII, 127 Imreff János feleségéhez, Iffiu Katához Tírgovisteről]. 1805: Int(e)r(imalis) Hadnagy atyánkfia még ma jártassa el Fertalyonkent, és Házanként az olyanokat, kiknek kut gémkj az utzára ki áll [Torda; TLt Közig. ir. 252/825 mell.].

6. már; deja; bereits, schon. 1570: Vayda Andras vallya ... Istwan ky akarya volt vonny zabliayat megh az thollaigh ky es vonta volt, Nagy Imre Meg Ragadia [Kv; TJK III/2. 195]. 1592: ez Tot Mihaly eorize az Attja Dizat az Eorj Erdeon, meegh egyczer mikor ez vallo Juhasz volt akkoron az Juhtul haza menth es hagiót egy Morechkat az Juhnál [A.kosály SzD; DLt 235]. 1754: Ezen heljségen a hol most állunk még egyszer fel kertelték volt ezen esztendőben az Muskák [Ditró Cs; LLt Dobra János (60) zs vall.]. 1799: (A Bán György fiának) a' feje olyan tetvés volt hogy még messzére láttok és tetü és serke a' fején [Mv; MvLev. 8 Olajos Anna Lakatos Borbely Miklos felesége (46) vall.]. 1852: A' kitsi Pákei Titi még néha egyedül lépik [Kv; Pk 7].

7. fokozó szóként; intensificá idea exprimatá; als Wort der Steigerung: ennél is ...; ba/și încă ...; noch mehr. 1568: Elizabeth c(on)sors Ambro(sii) Daroczy fassa e(st), Ezt lattuk hogy Torda(n) es zeibenben igen vasarlot, es my megh montuk, hogy aly penz volna, es ezt megh haluan, mind Sakostol elő mutáta, es monda ihol vagyon s meg tóbet ad isten [Kv; TJK III/1. 188]. 1598: Markos Casparne Jloná Azzonj vallya ... zilagy Istwan monda, de io hogy eleb ezemben nem veottem, mert megh rwtitaba(n) Jartwnk volna egy mas miatt [Kv; TJK V/1. 232]. 1609: Erdélyben egy nagy köböl búzát vöttek florenus 1, s még alább is [Kv; KvE 139 SB]. 1800: a' felperes nem ment még jobban nyelvelődött, motskolódott [Dés; DLt].

Szk: ~ *inkább*. 1579: peter ... ha annakeloté^a der durall Jöt volt most Inkab vyza loüeben meg Inkab [Kv; Szám. 1/XVIII. 12. — ^aA követségbe menetel előtt]. 1705: olyan embernek, mégpedig a török keze alatt levő fejedelemnek kellett jószágot adni, hogy azzal is még inkább idébb csússzon az országba és az öfelsége hatalmába a török birodalom [WIN I, 396]. 1843: az árendástol hallottam, hogy 4. szekér széna is termett a' nevezett Kaszállóba — de a viz elmosta — s már ezután még inkább elfogja mosni [A.jára TA; BLt 12 Joannes Jancsi (70) figulus, col. vall.].

8. megengedés kifejezésére; concessiv; zum Ausdruck einer Bewilligung: bár, legalább; mácar; ob/wenngleich, wenigstens. 1552: az vyzteleo Barchay Gyerg', es Kelemen pap Thorday Oltarmester, Theonek ilyen vegezest, es zerseth (!) ... Eleozer Kelemen pap ada Barchay Gyerg'nek, az Monyaros alath valo Thonak feleth cherebe, ... Mely Thot, meeg az eleott valo oltarmesterekys, Nem birhattanak Jo modan [Mezőszengyel TA; Bfr]. 1605: Azt tudom(m) hogy mykor oda Jeóuenek. Ez alperes az Nemetekuel. eö uala kalozok s szabadon Jart. es ualmit eö mondott az Nemetek azt chyeleketek megh ha chjak Intetis

[UszT 19/47 Olah myhalj sófaly vall]. 1646: Ez dolgot vra(m) cziak en tudo(m), megh az felesegem(ne)k sem jelentettem [Bádok K; JHb III/72]. 1697: írja miltosagos ur(am) kglmd hogy vagy negyven vagy ötven forintot külgyek de it bizony nincsen migh annyi is kin malom követ vehessek [Szilágycseh; BK. Kúmvész Gergely Bethlen Gergelyhez]. 1799: Ha en(n)ekután(n)a is ki tudodnek hogy ezen mostan által adott Jóságomhoz tartozo valami abalineaht Jus még másoknál len(ne) is, vagy ... valami részetske abból el maradtott volna is, azokat is ő Nagyságok ezután is mint magok tulajdonokat ki válthasak [Alvinc AF; Incz. XI. 31]. 1813: a Szöllő megett valo Erdő minekelőtte le nem vagatattott jó állopotba volt, szép sűrű erdő volt, úgy hogy még a' napot sem lehetett benne látni [Koronka MT; EHA]. 1843: bár dolgomnak jobb részt végeztem volna — de még Ugaramat se végeztem [Veresegyháza AF; DobLev. V/1242. 3].

Szk: ~ csak bárcsak, legalább. 1568: mind az also Boltban es Mind az felső Boltban Nem öperalhat (!) az twz, vgy annera hogy Meeghchak 1 gradusra sem vyheted fel, harmadnapig egetnedis [Nsz; MKsz 1896. 354–5]. 1606: aztth kiuanüök, hogy bekesegecssek legienek mert ennek előtte, soha ne(m) haborítottak, sem szallaglassal sem fenytekkelt, megh cziak szep szoualis, hanem szabadon birtuk aztth az erdeóth [UszT 18/11]. 1630: te en nekem egi batkadat sem attad, megh Czak latno(m) sem jöttel [Mv; MvLt 290. 221a]. 1782: (Veress Sámuel) a' Productionban meg tsak nem is hallottam [Torda; KW] | ezen panasza az elő számlált okokra nézve még tsak attentiott sem érdemel [Thor. XX/4].

9. érzelmileg színezett nyomósításként; pentru accentuarea unei stări afective; als empathisch gefärbte Betonung. 1604: az ő hazanal meg kerködet wele hagi zinte azon kepen Zitta meg görfi Janosne az mint daliaj Janosne meg felelte [Csekefva U; UszT 77d]. 1756: Kutja ördögatta Teremtette Diszno Pásztori tñ még az én udvaromban jötek portio kémi [Petek U; Hr 3/15]. 1794: hát még azt mongya ked bátyám uram hogy én el mennek [Dés; DLt az 1799. évi iratok között]. 1834: a Tiszt ezt ... mint a' meg sértetett orosz lány úgy kiabálta, hogy a szomszédtság még éjtzaka se tudott tőle nyugodni [Bögöz U; IB. Bentzedi Sándor ref. pap lev.].

10. is, szintén; și, (de) asemenea; auch, gleichfalls. 1598: myert aratad meg megh az en búzamat beste lelek kurua [UszT 13/14]. 1755: a hátára ülek én a Papnak várjan meg tsak még engemet [K; Told. 3a].

11. nem más, mint ...; nu altcineva decât ...; nichts anderes als ... 1593: Martha Nemet Janosne vallia, filemmel halla(m) hogy Istwa(n) megh zegeodek Az farsangh vegibe(n) ez ezendeon Daniel deakhoz Zent Georgy Napigh harmadfel f(orient)ba ... Megh ez Istwa(n) kewesli vala a' fizetést egy eleobe mikor Zegeodnek vala [Kv; Tjk V/1. 361]. 1598: Tothazy Zeochy Mihaly ... vallia ... Fodor Gergeljnet eok hazasitak ky megh en kertem vala megys Fodor Gergelinek [Kv; Tjk VI/1. 261]. 1600: Zabo Istwanne Sophya azzony ... vallia vgy rugdosa az nehezes azzont' hogy az rugdosas vtan vgyan neky hanyottlek. megh en fogam az azzontis [Kv; i. h. 423. — "Zylahy Istwan]. 1631: Szalontaj ehez az Beczki Katahoz jart megh az eő Ura megh is ugratta ecczer onnett [Mv; MvLt 290. 237b]. 1699: bizony vr(am) faradno(m) kel, megh en nyerek kgltektül ne(m) kgltek tüllem [Palatka K; SLt AI. 17 Palotkai István P. Horváth Miklóshoz]. 1809: a Pana-

szoltottott egészen ártatlan, az Instans pedig szörnyű ártolmos és motskolodo személy s még ő érdemel büntetést [Szu; UszLt ComGub. 1055-höz].

12. nem másutt, mint ...; nu altundeva decât ...; nicht anderswo als ... 1570: Zeoch Benedekne, es ferleh Lwkachne hytek Zerent vallyak hogy ... My azt hyzzwk hogy meegh Magarorzagba Tanulta volt' az perlest [Kv; Tjk III/2. 66b. — "Kalmar Andrasne]. 1585: Nagy Peter vallia, Olaios Georgy megh az eo eleobby hazaba(n) vala, kerdem eotet, Mit chinálsz Georgy Vram [Kv; Tjk IV/1. 411]. 1662: Feyer vármegyében Rakoson lakot Szakadati Bartaljus Miklos captivaltatván meg Jt Vasarhelt nemü nemü gonosz tselekedetiért, kiert ne talán tan halált kellett volna szenvednie [Mv; MbK]. 1703: az Hadnagyok megh otthon az Hazoknal el ne kezdgék az alatok valoival az alkuvást [UszLt IX. 77. 69 gub.]. 1846: Virág László véresen vissza jött a' fogadoba ... még ottan nállam mosgatták meg a' vértől [Dés; DLt 530/1847. 15].

13. ezenkívül; in afară de aceasta; außerdem, überdies. 1554: az Waydaual chak eg' nehan Boyar maradott wol ... Jutott megh Egy Boyar kytwl azt lzen te Petrowyth az Waydanak, hogy lmar csak Nag azzon napra gwlekezenek [Hunyadvára; Pesti, Krassó IV, 65–6 Joannes Fanczy de Cordowa Hunyad vára prefectusa Paulus Bornemissza erdélyi püspökhöz. — L. még Hurr. II/5. 255]. 1599: Restal meg kit ezen eztendeoben be kel zolgaltatni eddeg walo adossagra f 102/32 1/2 [Kv; Szám. 8/XII. 5 J. Chanadj mb kezével]. 1602: Anna Hwnyadi Rlcta Nobilis quonda(m) Michaelis Zakmary de Frata fassa est Frathay Andrasnak az lob Annya, es hozzwetelky Barbaranak az edes Attya, egycky voltanak vagion meg egycky keozelb valo Attiafia Hozzwetelky Barbaranak [Kv; Tjk VI/1. 583]. 1701: borjus tehén van már őt még egy fog lenni ha későre is [Mezőbánd MT; ApLt 6 Makaj Mihály Kálnoki Sámuelnéhez]. 1798: N(éhai) Donát Mihály Ur Jozságait nem hogy szaporitani kívánta volna, sőt azokat tékozolta Jozságaira azután a' Léányi és Donát Farkas Ur, még superleváltak pénz (!) Nagy Boldisár Urto [Bürkös NK; RLt özv. Ürmösi Jánosné Papoltzi Judit (75) ns vall.].

14. ~ ... is a többi között, egyebek mellett; între altele; unter anderen. 1561: (A) felek kozot meg azokbais az kyk erotlen zabaswak uolónának legen az io okossagnak ualami lattattya [Kv; ÖcArt.]. 1600: Halaz Istwanne Catalin azzony ... vallja ... az darabantok neky tamadanak, es vgy verek Nemes Janost megh az Menteyetis le zaggattak az Nyakabol [Kv; Tjk VI/1. 453]. 1703: Ez néhány napokban, kivált tegnapelőtt éjjeltől fogva, tegnap és ma mód nélkül való szelek annyira^a, hogy még a házak fedelét is féltették [Kv; KvE 277 SzF. — "Ti. fújtak]. 1801: Tudom hogy az Exponens Asszony ő Excellentiája alodialis földjére, Nemes Roppán Lup házát épített, és az egész kertye, Amenytit bé fogott; a Melly helyen Uraság Rabot-tájában még Éger fákat is irtottam [F. szócás SzD; TKI Páska Mihály (34) col. vall.].

15. sőt; chiar; sogar. 1568: Petrus Zeqch fassus est Hazucz bestye verül te Zoch mihaly abba mert vagiok en olyan ember mynt, the s meg Jobbis [Kv; Tjk III/1. 219]. 1573: Anna nehai Maradek Janosne Azt vallia hagi eo semy twzet otth nem latot meg az Twzhel is hideg volt [Kv; Tjk III/3. 192]. 1629: az pinczebenis keresem megh reitek helyekennis de en sohult ne(m) talalam [Kv; Tjk VII/3. 111]. 1697: Peter Sandomral jártatta az bekese-

get az ura neuéuel, az uranak pedig hire sem uolt benne. Még Peter Sandor fordult Peter Deak uramnak az Pater neuéuel, ugy kötetelte (!) az bekeségről [Szentgyörgy Cs; CsJk 8]. 1823–1830: egy anyának sem esik^a, ha látja vagy hallja, hogy gyermekét valaki veri, még az apának is bajosan szenvedti [FogE 112. — ^aTi. jól].

Szk: ~ csak. 1812: A Groffné ... azon éjjén Lent Kendert, Fonalat pakolt 's, mindenféle jobb jobb portékákat még tsak a' Haj 'Sirokotis felpakolta [Héderfája KK; IB].

megabrakol 1. abrakkal megetet; a da ováz (calului); füttem. 1731: Az mint eddig volt reggel olyan időb(en) tisztácsák, itassák és abrakolják meg az Lovakat az Dobolastis el követvén abraklászor [JF lovászmeisteri ut.].

2. megabrikol/ruház; a bate (räu) pe cineva; abrichten. 1807: délelőt soványotska voltam, délután p(e)d(ig) igen rossz voltam azért jól megis abrakoltak [Dés; KMN 366].

megabroncsos (faedényt) vessző- v. vaspánttal ellát; a cercui, a lega cu cercuri; bereifen, mit Reifen versehen. 1588: Az Kadamak ky az feredeo hazhoz valo Kadakat meg Abronchioza, es Chyebreket chynalt attam neky f. 1 d. 60 [Kv; Szám. 4/l. 33]. 1826: Dolhos Gligor ... két Hordot bē fenekel, és még abrantsaz [Bábahalma KK; RLT 0. 1].

megabroncsoszás (faedénynek) vessző- v. vaspánttal való ellátás(a); cercuire, fixare a cercurilor; Bereifung, Bindung. 1755: A Gazdám(na)k ... A nálla lévő boros hordaim(na)k meg abroncsoszásáért fl. 2 // 48 [TL. Teleki Ádám költségnaplója].

megacéll megacéloz; a oțeli; stählen. 1584: Esmeg vettem egy Apro vasat hogy az Apro Chyakanyokat meg aczelotak f — d 8 [Kv; Szám. 3/XIII. 6]. 1587: Esmeg 8 chyakanjokat hogy meg azzellottanak fiztettem d. 50 | Esmeg Balasz Kowachy Azellot meg egy Chyakant attam f — d. 38. Georgy Kowachys chyakanjokat ellessitete meg attam f — d. 64. Esmeg Georgy Kowach elesitett meg 16 chyakant meg is Aczellota f — d. 40 [Kv; i. h. 3/XXXIII. 9–10]. 1646: Az Iffiu Mesterek Teő Vago kapaioakat, az eggiket megh nagioabbitottak, es megh aczellottak attunk f — d. 25 [Kv; SzCLEv.]. 1780 k.: egy eke vasat meg atzéloltam amagam (!) atzélambol Rf 1 | egy eke Lapas vasat meg atzéloltam amagam atzélambol xr. 42. egy fejszét küldet az Tisztarto meg atzéloltam xr. 9 | egy fejszét meg atzéloltam xr. 12. az eke vasat tizen kétzer meg élesítettem xr. 18 [Szászváros; BK]. 1798: három Csakánt Megy Aczélalt [Déva; Ks 72/54]. 1828: A Kovácsnak mikor a' perselyt meg azéltá, vettem fél fertály palinkát [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1884: Az Uj Kovács rodalo Fejszét meg atzélota [Etéd U; NkF].

megacéllás megacélozás; oțelire; Stählung. 1675: Az Merai Malomhoz, hogy három Czakant megh Nadlottak, Korongh Vasat, perpenctetis aczellottak, fiztettem a' Kovacz(na)k f — d 45 ... Azon szerszamok(na)k megh aczellasara, vöttem aczellat ... d 36 ... Az Nadlasokhoz Janos Deaktol vottem egy szal vasat f — d 24 [Kv; Szám. 35/l. 32].

megacéllattat megacéloztattat; a da la oțelit; stählen lassen. 1587: 28 die Marty az Chakanyokat aczellattattuk

megh d. 12 6 May esmet egy chakany ketteo teoreott volt azt megh forraztatattak az masikkal eozue megh elesitettwk d. 22 [Kv; Szám. 3/XXXII. 12].

megacélltat megacéloztat; a da la oțelit/călit; stählen lassen. 1649: Keouetkezik az Apa Hidi Malomhoz ualo Eroatio ... Az Korongh uasat megh aczeloltatta(m) d. 25 [Kv; Szám. 26/VI. 487–8].

megacéloz megedz; a căli; stählen. 1829: Egy Fejszét meg Atzélosztam magam atzilal [Mv; LLt].

megacélozás megedzés; călire; Stählung. 1674: (A) kapának megh acélozásától fizettünk f d 20 [Kv; SzCLEv.].

megacéloztat megedzet; a da la călit; stählen lassen. 1667: az teo vágo kapát megh atzéloltatván két uttal is az asonakis egyik file le hasadván megh pántoztatittuk (!) két uttal, fizettünk teolle f — d 38 [Kv; SzCLEv.].

megacéltat megacéloztat; a da la oțelit/călit; stählen lassen. 1828: Vettem egy darab atzélalt, melyből a' Csákányakat meg atzélattam [Aranyosrákos TA; Borb.].

megacéltatás megacéloztatás; oțelire; Stählung. 1581: Az nagy harang ket chyapia egyke meg Teoreot wolt ... weottünk Razmanteol 6 rúd Aczelt az egy chyapnak Aczeltattasara f. 1 d. 20. Az Balas kowachynak es Lakatos Myklosnak meg Aczeltatassert attunk f. 10 [Kv; Szám. 3/IV. 7].

megacérol megacéloz; a căli/oțeli; stählen. 1881: Az Vdvari rodalo Fészét Rádúj Samu meg atzérolta [Etéd U; NkF].

megad 1. át/odaad; a da/preda; übergeben. 1555/1566: meg' Aggywky Jstwan vramnak ... az eg yongios partat [Zsuk K; SLt A. 33]. 1568: Michael Kappa, Gall(us) szabo iur(ati) fassi sunt, Ezt lattuk hogy az leany meg egy penz ara borral ker volt többet oztan zondy balint meg agia az egy penz ara bortis, es az lean el megien [Kv; Tjk III/1. 239]. 1599: (Kerestely Albert) az mely Menes louat wemhestől neke(m) igrte wolt, wgy erte(m) hogy az chitkaiait immar nem akama megh adni [UszT 14/18 Gyertyai Antal Jenlaki Zabad Zekely vall.]. 1600: Puelacher Jstwan ... vallya ... Ez fogoly legeny egytzer chygenenek keoldeott vala valamy penzt vizza, kybeol az en Zolgalo leaniomnak az eo teolle el vitt három forintot ky veok az penzbeol es vgy Adam meg az teobbit chygenenek [Kv; Tjk VI/1. 400]. XVII. sz. eleje: Egi kurtá granat mentet roka, malfual belettet, tudom hoga mikor feiet ueuek beldi palnak, az eleöt adot uala gergel Istuannak hoga haza hozza agia megh az annianak; de en nem tudom ha megh attan uay nem [Cszs; BLt. — L. NyM 187]. 1629: Somo-giomban^a lakeo (!) sekelj istua(n) Vram által alkuta(m) megh Serenczj Pal Deakal fiaim mestereuel kes Penz f 50. Egy armalist minden kesegheuel ... Armalistat megh atam fogiatkozas nekul [Uti. — ^aKK].

2. kézbesít, kézbead; a înmîna; aushändigen. 1559: Az keg-med leweleth ennekem megh attak [LevT I, 304 Bathorj Andras Somlyaj Kerechenj Lazlone Bathori Ersebethhez]. 1619: ismét menék be az vezérhez, hogy újabban sollicitáljam az dolgot, és hogy már ideje volna,

hogy megadnók az leveleket muftinak és hocsának | az Felséged Kassáról frott levelét is megadúk az vezérnek [BTN² 335, 345]. 1657: Írtam vala Kegyelmednek Lengyelországba is, most is Ecsedbe, meg adták-e vagy nem, nem tudom [TML I, 62 Bónis Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1701: edes Anyam ... Az kegyelmed nekem küldött levelét (m)eg adtak [BLt 9 Toth István Ne-ről édesanyjához, Toth Balásnéhoz Angyalosra (Hsz)]. 1710 k.: Ez a Turenne ... a király nevével mondá, hogy ... menjek de Lionne nevű secretarius-statushoz, egy ennek szóló bépecsételt cédulát adván kezembe ... Ezt értvén elmenék, és a cédulát megadám [BÖn. 592–3]. 1846: Az árendás Zsido még csak ma adá meg a' küldött levelet [Kv; Pk 7].

3. (ajándékot) átad/nyújt; a preda/inmina (un cadou); (Geschenk) überreichen. 1614: Löttünk szembe először az fővezérrel ... minden ajándékot ... előrakatván meglátogatá, kit kinek vittünk. Végre oztán az magának való ajándékot el nem vevé, sem másnak rendelt-küldött ajándékot senkinek nem hagyá megadni, hanem mind egybekaratá, és azt mondá, hogy mind császárnak kell adni ... azért nem hadta megadni az ajándékot, hogy Báthori Gábornak senki ne légyen jóakarója az hatalmas császár Portáján [BTN² 69–70].

Szk: *újesztendő ajándékát ~ja*. 1609: Az Vy eztendeo Ayandekat Adtuk meg Vrunknak^a Egi mester Remek kupat ... f 77 d 56 Azzoniunknak adtunk egy vduari pohart ... f 33 d 83 [Kv; Szám. 12b/IV. 96. — ^aA fej-nek].

4. (oda)adományoz; a dăruī, a face cadou; schenken. 1637: Volt az en Attiamnak egi fundussa Also Komanán^a Melliet Boer Peter New Boer ember, cziuda Informationa Bethlen Gabortol megh kert uolt, eo Felsegeis megh fokta uolt neki adni [Szád. — ^aF]. 1639: mikoron megh hala Kerey Albertne Cserenyi Sofia Aszony, Az szwle Ann yok chereny Gergelyne Szent Pali Anna Aszony az három Arua leankakat, Kerey Albertol ualokat Feieruarra uitte uolt mind az Bathori Istvan Lengyel király atta leuelekkel Egwth, Batori Sigmond feidelem eleiben, Vyolag Noua Donational, megh atta uolt Bathori Sigmond az leany Aruaknak Jus Regiummal [Vajdasztiván MT; Borb. II]. 1663: Bethlen vára most Béli uram kezénél lévén bizonyos inscriptioban, mely várat ő kegyelmének szegény boldog emlékeztető fejedelmek is, Rákóczi György és Kemény János, megadtak volt, de az sok számkivetések miatt nem iktathatták magokat [TML II, 624–5 Teleki Mihály Kászoni Mártonhoz].

5. (ostromlott várat/várost) felad; a preda (o cetate/un oraş); (belagerte Burg/Stadt) aufgeben. 1565: Az németek Szakmárba nagy könnyen bészállának. Onnat menének Erdőd alá; Erdődöt Báthori György nagy könnyen megadá a németeknek [ETA I, 22 BS]. 1613: Báthori Gábor kapitányi Kakonyi István és Nagy Gergely ... Szebent üres tárházzal Bethlen Gábornak megadák [ToldE 223]. 1644: Meg nem adván az várost^a, visszaszállottunk táborostól Barca nevű falura [Kv; KvE 174–5 LJ. — ^aKassát]. 1657: Tokajt is az fejedelemnek megadták [KemÖn. 274]. 1705: Die 15 mensis Iunii per accordam Medgyest Forgách uramnak megadják [Kv; KvE 244 VBGyl].

6. vkinek (jogos) birtokába ad/enged; a da în posesia cuiva, a face să intre în posesia cuiva; in js (rechtmäßig) Besitz geben/überlassen. 1548: Josagodat marhadat ... Ennek eloteys kez Voltam meg adny, mostys kez Vagiok meg adny azmy marhad, Josagodat en Nalam vagion teeg Eg napot nekj hog Enys hozzassak bartimat (!) ky (!)

elot meg aggiam kez Vagiok baratim elot meg adny ... Registru(m)ban Vagion En Nalam ... Datum ex Zovath^a ... Nicolaus ombozy^b [MNY XXIV, 217. — ^aM.szovát K. ^bCímzés: Ez leül adassek ombozi gaspárnak]. 1554: vgj mond vala hogj az eöreöskge eöt illetve kerneök meg az poronczolatnak erejelvel es ha meg nem adnak ugian azon poronczoljottal Hjnok niolczadnapra az nagisagos Vajdak Kendj Ferenz es Dobo Istwan elejbe [Etéd/Küsmöd U; MNY XXVIII, 319]. 1597: Pestesy Janos Az Jozaghrul valo leweleketis, az ky ew keziben es byrthokaban volt ... mindeneket megh ada my eleotteonk [Galac BN; WLt]. 1599: mindeneknek az mit Testamentomba hatta(m) meg Aggiak az Nag istennek Nag Neueben kerem [Szava K; JHbK XXI/7]. 1600: Azert miwelhogy mostan immar talaltuk az iambort az eöreksigben megh wittuk neki az eotwe(n) penztis Ez mellet az penz mellet az eöreksiget kertwk, azert eö ugva(n) ne(m) ada megh az eöreksiget [UszT 15/251]. 1671: Ennek elötte meg-holt Nemesseknek Relictai-is, mind penig a' kiknek leveleit ebben az Disturbiumban, vagy akar mikor az elöt-is hatalmasul el-vették volna, requiraltatván Vármegyéknek és Székeknek Tisztei által, tartozzanak praescripto juramento mediante meg-adni az heresekek s' legitimus successoroknak [CC 68]. 1698: egy Pad fedelem vagion Reszegh Ferencznenel az mihez semmi jussa nincsen asztis Georgy Mihaly Deak Uram(na)k hagiom illien formaban hogj ha az fiam megh fő adgia megh neki ha kiuania [Csatószeg Cs; CsÁlt F. 27]. 1719/1751 Az mi illeti az köntös, és házbeli eszközök dolgát (: minthogy egy más között az három fiu, és egy hajadon Leány marhákat fel osztották volt :) fel osztottuk kinek kinek részit meg adván [Süketfva MT; DobLev. I/95a].

7. átv is visszaad; a da înapoi, a restitui; zurückgeben. 1539: az Sombori benedek az Sombor mellet walo rythbely rezyeth, wetthe zalogon az ew atyafyanak Sombori mihálnak: hwzonharom foryntba es az feleth kewtthe magath hogh az my zalogossa ew Neky Sombory Mihálnal wolna, egy masnal kewl Megh nhe (!) watthatta ha nem ha echyersmynd, mynden zalogossanak le thenne az penzyeth, az kor thartozzyk megh adny. Sombory Mihaly ew zalogossath [Zsombor K; MNY XL, 137]. 1556: nekenk egy zolgank valla zekel bertalom kinek morhaia, az k. varossaba volt k akkor az mi zolgank morhaia meg nem atta hane(m) k azt monta hog az espitalnok hatta [Folt H; BeszLt 8 Hamvaj gewrgy es erdeli Kathalin a besz-ti bíróhoz]. 1598: verni kezdke hatba ferenché meg vondo-zak az eö maga búzajaba(n) ... zekerchejet (is) el veüék egy falkaig mo(n)da ferench Adgyatok megh zekerchemet [UszT 13/15 Blasius Veres de Farchad pp vall.]. 1600: En Kardos Miklosne, Erdő teleky Borbalazzony ... attam Szanizloffy Bathory Peternek Petenieben^a zalogban eg Retet, 16 forintba, Illien okkal es moddall, hog' ha az en gyermekim megh akariak waltany penze le teuen tartozzek eö kegmeg megh adny [Perecsen Sz; WLt. — ^aSz]. 1647: Ad megh az cziakaniomot, kesemet, es szwreömeöt [Kv; Tjk VIII/4. 210]. 1650: az I ... het zeker zabomot eluette be vitte az ra tamadasert minor Potentian vagion, hogi megh nem atta az megh ne(m) adasert minapy megh tartasert haro(m) giran vagion erette [UszT 46]. 1697: az szántovasakot kik vittek el ? az szánto vasakói be hozván, a korszomán be után, de ugyan az után az Falu ki váltotta és meg atta [T; JHbB Bethlen Ádám ir. II Sub C vk]. 1790: az elöt jo darab üdövel égy el veszet báltaját

meg találván el tökítette s nem adta meg sok keresereis [Martonos U; Pf].

Szk: *álmát/nyugodalmát ~ja*. 1584: Keomiwes Ianosne Es Eotweos Peterne Anna valliak vitte ez ket vallo az eothweos peter gierneket ez vargane Annianak ... mon-glak meg Neky hogy Nem Alhatik hane(m) eyel Nappal Niughatatla(n) volt, Monda erre Catalin azony No Im meg tanitlak mith miwely ... te Eothweos peterne Ally esthwe kesen eg termeo fa Ala, Es oth mond ezt haromzor, Ey vrak Azoniok halliatok, Aggiatok megh az en giernemnek Almat Niugodalmat enis meg Adom a' tieteknek Niughatatlansagat [Kv; Tjk IV/1. 280] * *életét ~ja*. 1657: meg akarnak vala ölni, s te nyertél vala kegylmet az fejedelemtől, és Isten után adtat meg életemet; én pedig nem tudtam mivel ez ideig meghálálni [KemÖn. 118] * *lelkét (Istennek/Krisztusnak/laz Úrnak) ~ja*. 1634: En nagy Dosa Andras keöszüleök (!) ahoz hogy az en Christusomnak lelkemet meg adgyam [DLev. 2. XVII. 6]. 1678–1683: Gutte ütes mia Lelkit megh ada [Ks Komis Gáspár kezével]. 1719: az en edes jo Feleségem is ... nagy Csenedesen es szepen Minden irozás és féllélem nélkül az ő Teremtő Istene(ne)k, és edes még Váltojanak még ada Lelkit [Gyergyóújfalu; Borb. II]. XIX. sz. *eleje*: Az Úrnak meg adtam immár én lelkemet, adjátok a földnek hideg tetemimet [Kvh; HSzjp] * *tisztetségét ~ja*. 1585: Valkay Georgy vallia Borbely Peter ... monda Nem zidalmazhatnal engemet, Mert Vrunck eo Nga meg k(e)g(iel)mezet enneke(m) tisztesegemet meg Adta [Kv; Tjk IV/1. 529]. 1598: Tothazy Zeochy Mihaly vallya ... illjet talalank raita hogy Jeone ide Zabo Georgy, itt az leannak tiztesseget Adna megh es a magha dyatt tenneye le az Coloswarj pispeok eleott [Kv; Tjk V/1. 255].

8. (szökött jö-öt földesurának) visszaad/szolgált; a da inapoi (un iobag fugar moşierului); (entflohenen Leibeigern seinem Fronherren) zurückgeben/erstatten. 1572: az para(n)tsolattal valo meg kiresre az bezterchej byro az ket Jobbagioth meg Adta vala ... Ennek bizonyására Attam(m) az en lewelemet [Szűkerék SzD; BesztLt 3717 Almadj András Zalkereky kezével]. 1591: az J Az Jobbagioth megh tartozik adni^a [Uszt. — ^aIgazi gazdájának]. 1606: wolt my nekwnk egy attiank fia Antalfj mihalj fia peter ezt kertwk meg s nem atta meg^a, azt mondom hogy meg kel adnj ... mert Teged az ne(m) jllet az otalomsag [i. h. 20/281. — ^aAz alperes]. 1671: sok helyeken ... ha felkér az el-szökött Jobbagyot meg nem adgyák [CC 58]. 1677: A' Kapitány vagy Hadnagy tartozzék azon Városnak^a Tanácsát öszvegyüjtvén, és ot a' Nemes embernek repetitus Jobbagyához valo jussa comprobaltván eo facto tartozzanak meg adni ... ha meg-ítelik^b, tartozzanak ... meg-adni [AC 173. — ^aAhol a szökött jö tartózkodik. ^bA váradi vár szombati törvényszékén].

9. (kialkudott árat részben v. egészében) ki/megfizet; a pläti (preuß stabilit parzial sau integral); (den ausbedungenen Preis zum Teil od. im ganzen) aus/bezahlen. 1553: Az eles felwljs Azth paroncola hogy te K. myndarasth za-both borth keneret bwssgegel kwgenek wtanwk pynzerth Es myndenek meg Agak Az arath [BesztLt 38 Pestesy mathe lev.]. 1584: Margit Molnar Gergelne vallia Kos Istwa(n) ... az Zentmiklos penznel teobot Nem Adot volt megh. Az haz Arraba(n) Bokor Casparnak [Kv; Tjk IV/1. 319]. 1585: Tapazto Istwan vallia Kuthy Ianos, hiüa így hogy Ier haza Am othon vagyon Ania(m) Az hazat meg veheted teolle, oda Menek, es 39 frton Arúflank megh,

es mingiart tiz frtot megh Adek benne | Anna Sipos Peterne vallia ... Az Buzas ember vallast teón Azert hogy Molnar Mihalyne Atta volna megh eleob Az buzara Az Zentmiklos penzet [Kv; i. h. 437, 484]. 1602: Jtt Colosuaratt en az en zerelmes vramnak Kemeny Lazlonak faragtattam egy keowet Gywto Martonnal, kjwel zegeottam vala megh tizenhat forintba, Attam megh az Arraba tiz forintot tiz penzt [Kv; RDL I. 73] | Az zoknjanak mjert vegh arúia ne(m) lett, Az vagj adgja meg az J az Actomak, vagy Alkudgyek megh az Arra felöl velle [Uszt 16/22]. 1614: Feye keöteött ... Tot Janos Damokos Antaltol veott buzat 8 fl. arrat meddigh megh adgya oda szolgal [Karcfva Cs; BethU 477]. 1651 megh kenala az Jozaghnak szalagauat Kaycza Mihaly Kaycza Mihaly azt felele hogy agiatok megh eppen az penzt az meniert vagio(n) az Joszagh [Ká-szonújfalu Cs; BCs]. 1824: vásároltam ... Egy Lo Szeke-ret, egy Lovat két viseltes hámmal kontárokkal és gyeplökkal harmintz négy R forintokkal, oly magam lekötelezésem mellet, hogy ezen Summa Pénzt az jelen valo Esztendő Junius holdnapjának végéig egy szerre egészen meg odgyam [Ne; DobLev. V/1093].

10. (adósságot/tartozást) kiegyenlített/visszafizet; a pläti (o datorie); (Schuld) begleichen/zurückzahlen. 1548: Attam Menedeketh Zwchy Mathiasnak Az Bewztherczey polgar-nak hogy. En Thwlem kerty wala. Gyalwban fl 77. Azerth Zenth Myklos Napjan Thordan. En Nekewm Megy Ada [BesztLt 27]. 1570: Syweges gergel, Zeoch Demeter hitek zerenet vallyak hogy Kanna Iarto Janos ... kwlte volt eoket Zakan Imrehez, hogi az Masfelzaz forint adossagot megh adnaya [Kv; Tjk III/2. 182]. 1583: Komlodon kerth volna negwen foryntoth kett Sayatt haz Jobagyra kjketh eo zallagol veteth volna mynd addegh az mygh eo vagy az eo maradeka ... az negwen foryntoth tyztan es Jgazan megh nem adnayak [Oroszfája K; Wlt]. 1662: Toroczka Laszlone Aszonjomnak ados leuen az boczuiletas varos bizonyos szamu Aranj forjntokkal adnajak megh [Kv; Thor. X/14 St. Kalos szb kezével]. 1695: En Allör(ben)^a lako Jenei Bálint Recognoscalom per p(raes)en(tes) hogy szükségemtől viseltetvén kértem Tekintet(es) Nemzts Petki Nagy Pál u(ram)tol eo kglitől husz véka buzát, ea conditione hogj eo Kkg az jövő uj buzából tartozom igen szép Tiszta vetni valo buzául meg adni [TKI Petki Nagy cs. szám. 47a. — ^aSzD]. 1719: En Recsei Komomyik Laszlo adom tudtara mindenek(ne)k az kik(ne)k illik ... hogy ennekem adot Nemzet(e)s Guthi Dienes Uram hitelb(en) három véka buzát ... ha penig meg nem adnam tehat ő kglme akarmi nemű josszagombul maganak Satis factiot tehessen [Borb. II].

Szk: *intereszt ~ kamatot kifizet*. 1841: ha valaki Capitalist fizet bé, avagy Interest ad meg, azokat külön positiok alá jegyezzék [Kv; ACSzám. 136] * *kézpénzü ~*. 1588: Babos Balinth az jeoweo ezten vasarnapra vitezleo Lossoschy Mathenak az eo pinzeth az f. 75 meg aggya kez pinzwl [Várhegy Hsz; HSzjp]. 1615: az mjkor az ... negy forintot Lazlo Mihaly kesk penzull Janos Deaknak megh adgia tartozik megh eresztenj [Magyaros MT; Berz. 15. XXXVI/1]. 1714: az három ... kezesek tartoznak az következendő Sz. Margit Sokadalmára jo el kelhető kézpénzü ... megh adni [Szépviz Cs; Ks 65. 44. 12] * *pénzü ~*. 1570: Racz Agotha, Azt vallya, hogy ... azt Montha^a hogy conecky Vas Martonne Thyz forinttal Ados, Aztis neky haytotta az haz arraba, Jllen Modon hogy vagy penzwl aggya megh vagy Egyeb Marhat ad [Kv; Tjk III/2.

145. — ^aKeomjes palne] * *tartozását ~ja*. 1830 k.: Engedelm Grátia Fejemnek, mivel sok Versen Szemelyesen több versen Irásam által voltam alkalmatlan Ur Bátyámnak azon Reverzálisam iránt és annak ki adását, melyben valo tartozásam regen meg adtam [Mocs K; BetLt 1 Henter Farkas Vajna Istvánhoz] * *zálogját ~ja*. 1650: megh adgya Angyalosi Istva(n) Ur(am) annak az feöldnek az Zalogjatt [Kóród KK; BálLt 43].

Sz. 1788: Nagy Thamas Vram parantsalt fel tétetni 10 jo száraz fenyő Deszkákat mint nagy gazda költsőn soha meg nem adom fejében [Solymos K; BfN Kátai Mihály lev.].

11. (vmely járandóságot) megfizet; a pláti/da (partea cuvenită cuiva); (Gehalt/Anteil) bezahlen. 1566: felseged ... oly deputatio lewelet meltoltassek adnya hogy ... az dezmark administratori es be zolgaltatoy mostanyak es jewendewbe leyendewk az te felseged kegyelmes deputatio levelere adnak meg eztendewnkent azt a summat az oskola mestereknek fizetésekre es az zegen tanulóknak taplalasara [SzO II, 207 egy-i végzés]. 1593: Egez Tanaczul az Jdes wraimmal egiwt wegezenek kgmek hogy agyanak Zakaczy Janosnak 8 eztendeig walo gazdasagert f 100 melliet megattanak [Kv; Szám. 5/XXI. 65]. 1776: Egy marhától 4 ejtel gabonát, kenyérnek valót, pénzt den. 6; akinek pedig bornyús tehene tanáltatik, egy fejésit minden ember adja meg^a [Taploca Cs; RSzF 188. — ^aA csordapástornak].

Szk: *bért* ~ papi járandóságot megfizet. 1613/1687 k.: a mikor a Praedikátor és mester bérit meg szokták adni nyárban) tehát a végzett napokra valaki meg ne(m) adná a kalongya bért, tehát mindgyárát a nap után egy bizonyos napra a Praedikátor és Schola mester mindenik faluba(n) ki mennyenek és a falut az egyház fiak és a falubéli bírák össze gyűjtsék és három forint birság alatt tartozzék a falu béreket fel igazítani. Ha ki pedig meg ne(m) akarná adni ... 3 forintot dullyanak rajta a megye számára [Berekeresztúr MT; MMatr. 222]. 1756 k.: Béreiket a Lohajtoknak a Gazdák meg adni tartoznak [Born. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.]. 1827: Minden ember a felrovás idején tartozik minden marháját számba adni és felrotatni, mert ha rovás alá nem adgya is még is a régi contractus tartása szerint tartozik a Bért meg adni [F.rákos U; Falujk 162 Barrabás Áron pap-not. kezével] * *fizetést ~*. 1618/1681: Mikor mi szamunkra munkalodik^a hetre es napra rendelt fizetését nekik meg adgyad [VhU 301 fej. rend. Bálint deák vh-i provisorhoz. — ^aMolnar Thamas]. 1711: Végeztük közönséges meg egyezésből, hogy Tiszt. Prédikátor Uraink(na)k esztendőre valo pénzbeli fizetéseket f. 80 megadni [Dés; Jk 355a] * *hópénzt ~*. 1647: (Veres Jánosnak) ha hadba(n) kel menny ot az ho pinzt megh adgyuk neky az szokas szerent [Tötör SzD; Ks 42. G] * *kalangyabért ~* → *bért ~* * *a napi szót ~ja*. 1570: Chaplar Jacobne azt is vallya hogi Varga Tamas Mykor ... az zeolebe Myelt, Megh attha neky az azzony az Napy Zamot Mindennap [Kv; TjK III/2. 125] * *sallariumot ~*. 1735: Mlgos Groff Ur Széki Telcki Ádám Ur(am) eő Nga szokott Sallariumunkat meg advan p(rae)sentalata minékünk Felsőges Romai Császár Kgyls Compulsorium Mandatumat [BSz; TKI] * *vki igazságot ~ja* vki járandóságát megfizeti. 1608: Somody Andras Vram Pocz Jacobbal Jgassagomat megh adua(n), hiua Kozarwarra Jspa(n) Vram peczetiüel, hogy az minemw peörj vagion Mindzenty Vrammal, es minemw

vallokat eleönkben hinanak, azoknak vallasokat be venőök [BSz; SLt CD. 3]. 1728: Sztánku Ráduluj (!) Sztójka ponósztt tött minekünk hogy valami Daracz posztóját lopta volna ell, Onya Pamp, mellyért is az Falus Bíronak az Igasságot meg oda vgy hogy tizen ötöd napra az Suspicióból tertio se júrállyon, mellyet ha tselekeszik bene, alioquin az karos embert Contentallya káráról [F.árpás F; TKI BB. XIII/15 Széna Algyul (62) jé vall.] * *vki jussát ~ja* 'ua'. 1667: Dali Miklos es Nagi Istvan ... szokot jussát az Kirali Bira(na)k megh advan első szekre el Tiltá(na)k [Asz; Borb. I] * *vki jutalmát ~ja* 'ua' 1572: valaky az Templumokba akarja halotyat Temethny Eleosser vagi penzwl vagy zalagwl Megh aggya az Egyház fiaynak Az templum jutalmat [Kv; TanJk V/3. 60b]. 1677: a' párt meg-tartsák az Executorok hatvan napok alatt, és megadván jutalmokat, tartozzanak ki-adni [AC 189].

12. befizet/szolgált; a pláti/achita/preda; einzahlen, abliefern/führen. 1557: Ty k.nel nyilwan wagyon, az hogy a' kewes borgoy Jozagoth sokagy kthek kere mygh knek adam ... akkortys megh mondam Knek hogy el nem adam de nem wehetem semy haznokath amyor megh rottak kyralnak soha megh nem wehettem raytok hanem erzenyembwl kelleth ertek megh adnom [Apanagyfalu SzD; BesztLt 70]. 1570: Feleky Janos Kenez fely peres Byzonsagy, Balinth Thywadar alperes ellen Zwgoryan Esthwan, hity zerent vallya hogy tawaly Ezténdébe kwlte wlt Eoteth Thywadar Balint hazahoz hogy Lowat ely hoznaia az adoert hogy megh nem akarya volt adny [Kv; TjK III/2. 9–10]. 1607: Zamot vesseo(n) Colosi Jstuanne Vele mindenek feleöl ith; Mert az zek üg tudgia hogi Colosi Jstuanne Ith valo ember, Varas edgiessegetis megh atta az Adossagis Ith eseóth [Mv; MvLt 290. 8a]. 1710: Az Ur eő kglminek szegeny szolgai alázatoson könyör-günk meltoztassek az Ur a nyari sok nyúthatatlansaginkrol es dolgainkrol még emlekezni, mivel minden Contributionak felit még kél adnunk, mind mas köszonseges Nemes Emberek(ne)k szombati szolgai, holot mas szekek-bé a szám ado és gondviselő szolgál sem(m)it ne(m) Contribuálnak [Kászónújfalú Cs; BCs]. 1783: azon kevés számból álló Dézma ... vasakat némellyek, ha a' rosszából és salakjából, nagj ügyel, és morgolodással meg adjákis, de masok ... Vas helyett embereinkre Fejszét fognak [Torockó; Thor. XX/5. 44]. 1814: Minden gazda ember ... a' 6' sustákat ... adgya meg; melljet a' Falus Biro hűtőseivel együtt felhajtani magát kötelezte [F.rákos U; Falujk 86 Barrabás Áron pap-not. kezével].

Szk: *abroncsát ~ja* abroncsataksját befizeti. 1768: az szokott abrantsamat megadtam Abrants Taxát harom polt-^ari vonta rajtom^a [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir. — ^aA dominális bírő] * *adót ~*. 1570: Megh Akaryak eo k. varoswl latny az Regestumokatis ky Mint attak megh adgyat [Kv; TanJk V/3. 16b]. 1622: Jaktam azon az o kegielme helyen es ado ado hely volt, mostis ugian ado ado hely, akoris megh attam az adaiait [Peselnek Hsz; HSzjP Opra Marthon (60) vall.]. 1681: Havasok ... Gyalul de Grope, Szász város széki Barinyiek birják klakaztak teőlle, az adajatis meg attak [JHb XXXII/55] * *arendát ~*. 1647: Itt az Arendat mégh Tamoczci Sebestyen idejeben engettek volt megh, mostis megh attak az Arendat [M.királyfa KK; BK 48/16]. 1700: a' kiknel most ol-^alya(n) földek vadnak pacifice birják s colalhattyak Sz. Marton napra az arendaját megadva(n); ha pedig ... arendaját ... meg nem adnak a' tunc azo(n) Embertől in per-

petuum elvitessek es adassek oly bene merita personanak a' ki meghatározott Arendáját megadgya azo(n) terminusra [Dés; Jk 310–1] * *bordézmát* ~. 1677: a' ben lako özvegy Aszszonyok ... a' bordézmát meg adgyák a' kiknek arról valo Exemptiojok nincsen [AC 144] * *cenzust* ~ haszonbért befizet. 1820: Alább irt ezennel megesmérem, hogy három égy más után következő Három esztendőkre Mátyás Sándor umak a két víz között Fekvő egész Telkét minden rajta tanáltató épületekkel és alkalmatosságokkal égyütt bérben ki fogadtuk ... tartozom minden esztendőben annak 100 Rf válto czedulában megállított Censussát beszülettel meg adni [Kv; Somb. II] * *dézmát* ~ tizedet beszületelt. 1609: Vistay eökreös emberek ... Minden vetemeniekből az Dezmat megh attak [Vista K; Sennyei 47/11]. 1711: szilvasine nevű regi Possesstrix Asz(szo)ny ... az Branyest nevű helyet ... adta az Salykoi Lakosok(na)k; hogj meg ircsák Colallyák s a dezmat rolla meg adgyák [Salykó NK; JHb XXIV/2. 5] * *földbért* ~. 1592: Az paraztsagh, megh adwan Vranak az feold bért minden marhayauual Colosuara iöheessen es meg maradhasson [Kv; DiósyInd. 15] * *földvámot* ~. 1591 k.: Hogy vgy keoteotte magát Boldisar Gerebnek hogj mikor el akar onnet feoldereol mennj aggia megh az feold vámot fl. 1. zabad lezen howa akar menni [UszT] * *harminczadot* ~. 1677: a' ki mi Harminczaddal tartozik, az igaz Harminczadot meg-adgyák^a [AC 135. — ^aA kereskedők] * *havasi adótdézmát* ~. 1674/1681: talalanak meg engemet Szasz város szekb(en) Kuczer nevű Faluba(n) lako^a ... Hunyadi váramhoz tartozo Mlacz nevű havas felől; hogj eők birhassak; attak azért semel pro semper negiven magyar forintokat ... Igérvén arrais, magokat hogj: annu-atim minden Esztenakrol az igaz havasi adot es dézmát, ugi mint: három berbeczet, harom Sajtot, több egyéb ad-degh praestalni szokot aprolek egyet masokkal égyütt en szamomra^b meg adgiak [VhU 58. — ^aKöv. nyolc név. ^bgr. Thököly Imre számára] * *juhtizedet* ~. 1721: az Juh tize-det tartozik meg adni minden meddú Juhért négy négy pénzt [M. gyerőmonostor K; KCSl 5] * *karácsony zabját* ~ja. 1653: az karaccion zabját minden ember az reghj rend tartás szerint administrallya es igazán meghadja [Cege SzD; WassLt] * *pázsittizedet* ~. 1640: Dezmat, semmifele vetesekbeöl nem adnak, hanem juhokbul, mehekbeöl es disznayokbul az pasit tizedet megh adgyak [UF I, 695] * *premondát* ~. 1653/1681: Teleki harom Alcsoknak, Györgynek, Miklosnak, Andrasnak Supplicatiojokra valo valaszok Az mint edigh megh adtak praemondajokat, es Immunitaltak eöket dézma adastul, az utanis abban megh tartassanak [VhU 479 Zolyomi Miklós vál.] * *prestációt* ~. 1786: az Vasbol valo praestatiokat a' régi Contractus szerént a' Thoroczkaik Lakosak meg adták, s maigis meg adgyák es rajtak desummaltatik [Torockó; TLev. 4/13. 9] * *taksát* ~. 1677: Harangozás dolgából, a' testnek tisztességes késérésért, a' szokot taxát meg-adván, ha afféle ceremoniatokat meg-kivánnak a' keservesek, szolgálni tartozzanak [AC 138]. 1786: Hallottam Füleimmel hogj az Udvari Bíronak Szakáts Péter(ne)k mondotta Tot István hogj mit hajtok én rád Számba Sem vészlek én tégedet mivel én az Taxát meg adom [Hídvég MT; Gyl. Burszán Sándor (74) taksás vall.] * *tizedet* ~. 1598 k.: tizedet^a sok eztendeoteol fogwa az J. my nekwnk meg ne(m) Atta [UszT 14/47. — ^aA földnek]. 1637: Vagyon ezen a' patakon kett feliol Czapó Malom, mellicket az feliol specifi-kál Boyerok bimak több paraszt Attiok fiaialu eggiótt

kikbeöl a' parasztok es a' Boyerok kozól is Voncza Pyrroh az Tizedet a' varhoz megh attak [Illyen F; UC 14/42. 97] * *tűzhelypénzt* ~. 1748: A Tűzhelly pénzt Eltétő Ferencz Uram(na)k mind ketten meg adtuk [Szentegedy SzD; WassLt Marcsinán Juonyel (38) zs vall.]. 1751: a' tavalyi bornyu Pásztor is meg atta a' tűz hely pénzt mikor el ment [Marossztkirály MT; Told. 29] * *vámot* ~. 1631: Mikor elsőben ez az Olajos Istva(n) ot megien vala altal az hidon enis akkor hagek fel az hidra a berekből, lata(m) hogi egi legien mezitelen Zabliaual forgodik vala ereössen keömiüle hogj adgia megh az vámot [Mv; MvLt 290. 235b] * *vámítizedet* ~. 1674: Ez patakon vagyon negy malom birjak öket Opra Szile, Popa Juvon, Koman es Roman Barbat boerok. Az vam tizedet ö Ngok szamara meg ad-giak [A.porumbák F; UF II, 641] * *vásári vámot* ~. 1677: Végeztelett hogj ... az egy Vásári vámot meg-adván ... semmi exactioval a' szegienység ne terheltelessék [AC 247] * *vonásdt* ~ja kiírott adóját befizeti. 1572: Az gombos keonergeresse feleol eo k. varosswl azt Mongiak hogi az Tawaly hazbért fl 4 Megh vegek rayta, ha Ez eztendeo-benis benne akar Maradny meg kewannyak rayta, Annel kwl vonasat is megh aggya az myt rea Inteztek az Niolcz vrait [Kv; TanJk V/3. 60b].

Sz. 1703: ki ki rendes hivatallyabán jarjan igazan el és adgya meg az Istennek az (l)ste)né, és az Csaszar(na)k az Csaszaret [UszLt II. 77. 68 gub.].

13. (vmely bírságot) lefizet/tesz; a pláti (o amendá); (irgendeine Geldbuße/strafe) entrichten, bezahlen. 1550: Az besterchej embernek Kwmwiwes Janosnak Marhaiat kik it meg Tartottak vala Newezettetnek azok az emberia^a illen ffeleletet Twnek hogj az marhat ... eg bestercei em-bernek attanak wolt Mihaly volt Newe az Mihaly Tot volt Napot az ffizetesnek hogj Mikorra meg adnaia es kötötte volt ket anyiba Magat [BesztLt 2. — ^aKöv. a ne-vek fels.]. 1561: My cereny gaspar es zalay gaspar kechetj menihart altal menek (!) soofaluara ... az sententia tartassa zerent az birsagot es kereok Tulleok Ewk arra azt az valazati teuek hogj wrokotl akamak tanolni ha megj agiak az birsagot vagy ne [i. h. 21]. 1586: Jiona Takaro Martonne vallia ... Monda Albert^a ad ky hát az en Mar-hamat, Mert megh Atta(m) en annak valtsagat [Kv; TJK IV/1. 540. — ^aIller Ianosne-nak]. 1591: monda ... Mar-thon halgas te zena lopo, mert en Adam megh az birsagatis zegient vallasz vala [UszT]. 1634: Jobbaginkatis ... más ember korczomáyára, nemesére vagy parasztéra valo me-neteltől, azoktul való bor hordatástól, fl 12 bírsággal el-tilcza, az ky ez ellenis vétend, megh vegie rajta számunk-ra, alioquin maga adgia megh az birsagot [UF I, 333]. 1651: (Az inas) Mideon azert ideiet ki teoltotte volna Tanuló leuel nélkül ment el az Varosrol az büntetést sem atta meg [Kv; ÖCJk]. 1710: az fenn meg irt büntetést Bagyoni János Ur(am) meg atta fl: 1 [Kv; ACJk 77].

Szk: díjat ~ eleven/vérdíjat letesz. 1570: Thamas deak es Margit azzon az felesége hytek zerent ezt vallyak, hogj ... Zabo Balinthne Mongia volt hogj megh kenoztat-na^a, De azon fely hogj Dyat kelletyk megh adny ha azt myweltety, Eo azt monta neky hogj neh myveltesse Mert nem Jlyk [Kv; TJK III/2. 64. — ^aBalogh Janost]. 1712 k.: Boldisar Vajda ... azt mondotta hogj mondottam hogj az Urra megyek hogj meg öllek avagy meg ölöttek es meg adam az dijjadat [T; Törzs. Kanta Cika (42) cigány vall.]. 1766: két három embernekis megadja a' Díjját könnyen mellyhez képest szabadoson vérengezhetik [Koronka MT;

Told. 3a] * *vérbírságot* ~. 1573: Baranay Pal, Kwtas Istwan es veg Marton^a, hagi ... Zeolden az kezesseget ely Nem veyz aztalos Istwanrol, hanem teolle varya meg az fizetset Mind penig az verbirosagot Eo aggya meg az bironak [Kv; TJK III/3. 207. — ^aVallja].

14. (okozott kárt) megtért; a pláti (o despágubire); (für einen verursachten Schaden) aufkommen. 1574: allanak my Eleonke egy feleol az Vytzeleo zanyzloffy Bathory Elek perecheny es mas feleol horwatt gergely zechy ... Az felewl megh mondott horwat gergelnek nemynemw hazanak zechben valonak meg egeseért, Jeowenek my eleotwnk yllyen bekesege myerthogy Elek wram, Jobbagynak chelekedietert horwatt gergely által wolt hywatalban Jgere my eleotwnk Elek wram horwatt gergelynek egy tyz forint ereo parypat melly ha tyz forintott nem emeys az felytt penzwl megh aggya Elek wram horwatt gergelynek [Somlyó Sz; WLT]. 1596: walamyth az kapyta(n) wra(m) teórueny megh lel megh Ado(m), merth Akaratommal kwl menth oda^a Illyen zaladasba(n) az töruentelen kertten [UszT 11/90. — ^aA marha]. 1600: az orzag el wegezte hogy asz kit zeore(n) megh talalnak nemes ember Marhajaban aszt Bwchjewel kel meg adnj [i. h. 15/45]. 1606: Jlyen dolgoth vegezenk ha az Remetej marha talalna Jöny marefalj Zena fwben, az marefaluj Ember benne talalna haiczia kj belölle vizza az Njomasaban az Remeteiben, de ha buzaban talaltatik, az uagj Zabba Zabab be haitanj, de wgj hogy az marhas Ember erethe menjen meg tartozek adnj valamuel meg alkhatik az Karos Emberrel [i. h. 20/89 Lukacz Kouacz marefalj vall.]. 1781: Aki a faluban belöl lakik, vagy egy malackája vagy vetése az határon vagyon: tartozik kertet tenni; s olyan gondviselése legyen reája, hogy (ha) a kertin vagy marha, vagy sertés kímégyen, mind a kárt, mind a büntetést ő fogja megadni [Oroszfalu Hsz; RSzF 146]. 1843: Én saját füleimmel Varga Katalintól semmit sem hallottam, hanem hallottam az emberektől, miszerént azt mondotta volna, hogy az erdőkárokat ha szintén kéri se adjuk meg [VKp 96].

15. (céhbeli kötelezettséget) lerő; a se achita (de o obligatie față de breslă); (Zunftverpflichtung) abzahlen | (céhbeli kötelezettséget) pénzen megvált; a se achita în bani (de o obligatie față de breslă); (Zunftverpflichtung) ablösen/kaufen. 1589/XVIII. sz. eleje: Az mely Legeny vagi megh akama hazasulni vagi az tisztesseges Vacziorat akarná az mesternek megh adni, Ez illien Legennek két hetigh valo miűt szabad legien, mester Remeknek meg czinalasa be mutatasa utan engedni, es fogadni, es harmad magauul két hetigh el vegezni [Kv; KómcArt. 11–2]. XVIII. sz. eleje: Az ötödick Articulus. ha egy Esztendőt az becsületes Czébe el tőlt (!) volna, az becsületes Czének Mester Asztalt ad, ha pedig az becsületes Czé Mester Asztalt nem kívána, pénzbol az becsületes Czének adja meg, ugy mind tizen két forintot [Kv; PosztCart.]. 1702: a B: Cehb(en) be köszönvén Walter János Ur(am) adta meg az Nagy Mester Asztalért valo pénst [Kv; ACJk]. 1718: Die 16 h 8 bris be' kövedzvén Bölóni János Mester az Betsul: Cehben ... az Nagy és Kis Mester Asztalért valo penzt meg atta mellyetis az B: Cehis fel vőtte (!) [Kv; i. h.].

Szk: (apailavató) kollációt ~. 1640: Meg eggyezuen penig az mesterekkel es kedueket keresuen tartozik az Czehben be szolgaltatni tizenkét forintot és á collatiotis megh adni [Kv; KovCLev.]. 1743: vegeztet(ett) a B. Czéhtől, hogy egy álando Apjok lenne, és választaték

(Trin)csinj István ur(am), a Czéh Apaságra, akijs meg adván, B. Czenek, Tisztessegesen, az Apaj Colatiot az mellyet becsuletetl acceptált az B. Czéh [Kv; FésCJk 72]. 1771: Szabo Janos Uram az avato Collatiojat meg atta [Kv; i. h. 63] * *bekövedző poharat* ~. 1702: mikor penig a be kövecző Pohárt meg adja, akkor ugy készüljön hogy az előtt valo napon a Remeket is meg agja [Dés; Jk] * *a céh igazságát* ~ja. 1583: Ha ualamey Jnas aprod ezten-deiet ki tedti iámborul, Semmiképpen meg ne(m) haz(asod)-hatik es Mesterre nem lezen Az migh egy Jambor meste(r) fizetésert ket ezlendeig nem szolgat. Azutan megh aduan az Ceh igassagat maganak Mester ember lehet [Kv; MészCLev.] * *dékánpoharat* ~. 1702: a Dékány peniglen a Dekánsagot addig le ne tehesse valamig a Dékány Pohárt meg nem adja és másra nem köszöni [Dés; Jk] * (kis) *mesterasztalt* ~. 1591: Zilagi Janos vallia Eottues Peter az Attiok hazaba ada meg az Mester aztalt [Kv; TJK V/1. 105]. 1694: Adta megh Varga Marton az Kús Mester Asztalt ugy mint f. 4 // [Kv; ACJk 15]. 1709: Megh adta Kováznai András Ur(am) a' Kús Mester Asztalt [Kv; i. h. 74] * *kollációpénzt* ~. 1641: Allott bé Inasul az mi io akaro Vrunkhöz Csapo Martonhoz Nagy Csüri Istuan 3. Esztendeig az meszaros műnek meg tanolasaért. adott be állós penzt fl 3. Collatio penzt meg adta fl. 8 [Kv; MészCLev.] * *köszönő poharat* ~ céhbe lépéskor áldomást ad. 1629: mikor az Kerekes Marton fia az közézőneő pohart meghatta vala lata(m) hogj Kerekes Gergely az Aszonial beszélnek vala [Mv; MvLT 290. 167a].

16. (résörökségről) megelégt vkit; a pláti/achita (cuiva partea cuvenită prin moștenire); (Erbanteil) begleichen/friedigen. 1559: o ys az yozagotth kezebe bochattotta hara(n)glabi myklosnak yllyen ok alattth hogy ha az ó zalakos (!) lewele tób sommatth te(n)nc hat Hara(n)glabi myklos tartozzek meg adnya [Désfva KK; BfN VI. 279/3]. 1573: Regeni Peter ezt vallyia hogy ... wweges gergel wueges Janos azt montak eottwes Jmrenek ad meg minekwnk az my rezenket ... vgian akkor az eo rezeke, eottwes Jmre f. 14 d mingiarast Megis adot Nekyek benne [Kv; TJK III/3. 254]. 1598: Köteles Jstua(n) fiamrölis nem feletkezem el, hane(m) ingo jouaimből, hagiok neki kez penzt f 200. magiari forintot. De aztis illien Conditional, hogy ha az en mostani Testamentumommal megh nem elegendnek, azis az f 200 ft neki megh ne adassek, hane(m) gyermekire maradgio(n) es mikor az gyermeki emberkört emek, akkor adgiak megh nekik [Mv; Apol. I. 68]. 1682: házamat hadtam az feleségemnek életéigh, ollyan formán, hogy az én Atyámfiái nem ellenkeznek benne. Hogy ha penigh ellenkezni találnak, tehát az feleségemnek az város Teorvénye szerént valo etotet illeteo ezen házban leveo harmad részin kívűl eleoben (!) aszt az harmincz forintot tegyék le, és Adgyák megh [Kv; RDL I. 160].

Szk: *készpénzül* ~. 1701: Egj Tehen fen maradván^a az mellyet Balasi Boldisár magához váltván az Relicta részét kész pénzül megh adá az Relictának [Kissolyos U; BLev. — ^aAz osztozáskor].

17. (költséget) megtért; a pláti (cheltuielile cuiva); (Kosten) erstatten, zurückzahlen. 1582: Amy Romlas az Zent Petery Haranglabon leót, Albert deak es themeswarj Mihál epichek fel keoltsegeket a waros meg Aggya [Kv; TanJk V/3. 253a]. 1588: Seres Jstwan vra(m) Koltot volt az dactorra Keolchyeget meg attam eo keglmének f. 2 [Kv; Szám. 4/III. 28]. 1677: (Az örökséget) ha contuma-

citer nem restituálná az emptor, procedallyon az 1648 Esztendőbeli processus szerint ... ha törvénnel kel végét émi, a' fellébb irt mód szerint valo poenan convicaltessék a' venditor ellen, és a' Tiszt ellen-is, költségét-is adgya-meg a' peresnek [AC 155]. 1730: Itt már mi a' Staphetára Pénzt adunk hat nekünk ki adgya meg? [Kv; Ks 83 Komis Zsigmond lev.].

18. (leányt) feleségül odaad; a mărita; (Mädchen) ver-heiraten. 1560: az Ghalaczy istuan leanyat attuk az vitezlő szalay Ghaspárnak törucny (!) feleségül, haza vitele es menyegzője napja leszen, akky vasarnap előttünk az masik vasarnapon (!) vgyan innét nagy faluy hazunktul aggyuk meg az leant [Nagyfalu SzD; BesztL 32 Myko balás szlucz Ghaspar beszt-i bíróhoz]. 1625: az J nekem igit Leanyat megas ada annak modgia szerent [UszT 107a]. 1628: nekem igerte Gellien Janos az leaniat Jegietis adot nekem ... es sokszor napot töt mikor adgia megh az Leant [SzJk 18].

19. (szükséges) mezőgazdasági munkát elvégez; a efectua muncile agricole; (notwendige) landwirtschaftliche Arbeit ausführen/vollbringen. 1676/1681: Kérges nevű Falubeli Jobbagyink arra kötöttek magokat, hogy azon Szőlőnek minden munkáját jól megh adgyak valamint illik, jo kertekkel tartyak kapallyak, gyomlallyak, homlittyak, ganejazzak, egy szoval minden ahoz szükséges munkáját annak idejében minden fogiatkozás nélkül megh adgyak [Vh; VhU 342–3]. 1681: Kincses szőlő NB, az mint mondgiak ezen szőlőnek az faja száraz üdöb(en) nem nő megh adgiak megh csak idejeb(en) valo minden jó munkáját, ugi lathatni megh idejeb(en) l[ste]n aldasa után mint terem | (A szőlőnek) minden müvét az eő idejeb(en) jól meg adván, megh láttja az gazda, l[ste]n aldasa után mint fogh epülni [Vh; VhU 585–6]. 1693: (A szőlőnek) minden müvét megh attam [Dés; Jk]. 1728: (A szőlőnek) harmadik kapálását megh adgyák [Torda; JHb Jósika Mózes ir.]. 1729: Vinczi Nagj István Uris tartozék ... a' szőlő(ne)k minden müvét idejeb(en) megh adni [Ne; DobLev. I/140]. 1850: Kora Juon még a' kezébe vett pénzzen ezen első munkát sem adta meg becsül-tesen [Ne; i. h. V/1327]. 1852: (A töröküzaföldeknek) kötelesek ... minden rendes művelését meg adva becsül-tesen le takarítani [Ne; i. h. V/1345].

20. nyújt/biztosít vki számára vmit; a asigura ceva pen-tru cineva; etw. jm bieten/für jn sichern. 1579: eo kegmek keryk eo kgmeket Byro vramat tanachiawal hogy a mint ez eldöt valo ezendeobe az subsidiumot meg Attak neky Azonkeppe(n) ez ydeon is aggya meg eo kegmek [Kv; TanJk V/3. 186b]. 1592: Lazlo kiraly lewele, kiben ez varosnak, el veoth zabadsagit violagh megh Atta [Kv; DiósyLnd. 25]. 1604: ő ne(m) tud aba semit hogi az otalomsagat Janossi gergelj fel fogatta volna, sem hogi tölle meg kertek volna s meg ne(m) atta volna | az Isten az Romai Cziazar eo felsige által megh atta, az zabadsagot az Zekeljseggnek [UszT 18/125, 18/183]. 1654: Töb parantolatunkat erről ne varia hwseged mindeneket megh adgyon az szegensegnek, mert ha meghis panasz jeő előnk-be(n) felölle, bizonynal el hidgye hwseged megh busul erette [IB II. Rákóczi György parancsa I. Bethlen Domo-koshoz]. 1663: az vezérem megírták, hogy Erdélynek libertását adják meg [TML II, 556 Kászony Márton Teleki Mihályhoz]. 1677: Az egész Székelységet régi szabadsá-gokban, mellyben ennek-előtte való Fejedelmek, az ólta miólta Sigmund Fejedelem ujjobban a' szabadsagot meg-

adta nekik, meg-tartassa, minden rendben ő Nagysága-is^a meg-tartsa [AC 21. — "Báthori Gábor]. 1753: a régi sza-badsagot ha meg nem adnákis, leg alább az adonak kön-nyebedésit nyerhessék [Gidófy Hsz; Törzs. L. Balog (28) pp vall].

Szk: becsületét ~ja. 1644/1759: Tasnádi Mihályné Sárközi Kata Asszony, a' mellyik házban akar lakni az eltéig boszu, és meg bántás nélkül békességesen tartsa, és becsületit meg adgyak mint kereszténységek kívánnya [DobLev. III/651. 7a]. 1671: ő Naga^a ... az hasznos haza-fiait más idegenekért hátra nem veti ... kinek kinek az also és felső, rendnek az ő állapotja szerént való becsületeket meg-adgya [CC 9. — "Barcsai Ákos fej.]. 1719: Szilagyí Mihály Ur(am) ... kövesse meg a' B. Céhet, es adgya meg kinek kinek becsületit [Kv; ACJk 110]. 1850 k.: En N: N. a' ki Curatornak választattam ... Tiszteletes Elöljáróimnak és Tiszt Papomnak illendő betsületeket meg - adom [Adm K; Rak 237] * gráciát ~. 1671: Rákóczy Ferencz uram-nak ő nagyságának az gráciát megadták, de szolgálának egynek sem [TML V, 545 Ispán Ferenc Teleki Mihály-hoz] * privilegiumot ~. 1653: A vár építéséről azt kérde-te: „Ha eddig volt e' privilegiumotok rolla hogy épithes-setek?” Arra azt felelték: hogy volt Bástától ... Azután térsen ilyen választ: „... rövid-nap bémények Erdélybe ... megadam a privilegiumot” [ETA I, 96 NSz. — "Bocskai István] * tisztességét ~ja. 1722: Az Egyhazi Személyek-nek tisztességeket minden adja meg [HbEk konz. hat.] * az utolsó tisztességet ~ja vkinek tisztességesen eltemet. 1646: halalakoris mi adgiuk meg czufsag nelkul az ketek utolso tiztesseget [Bádok K; JHb III/72].

21. (parancsot/rendeletet) továbbít; a transmite (un ord-in/o dispositie); (Befehl/Verordnung) weiter/überleiten. 1574: Meg ada minekwk az Nagysagod paranczyolatt-yath Zabo Pal Magyar galdy melybe paranczyol Nag. minekwk, hogy meg imok my keppen az meg Newe-zet zabo palth ... statualtuk volna, az Egy Jobbagy haz helybe [M.gáld AF; KCs 41]. 1665: az praesidiomnak az urunk ő nagysága parancsolatját megadtam [TML III, 356 Boldvai Márton Teleki Mihályhoz]. 1666: az nagyságod I. Januári irt kegyelmes parancsolatját az havasalföldi kala-rások megadták [TMÁO IV, 30 Csermény Mihály a fej-hez Konstantinápolyból]. 1676: hogy Csákbán menék, az urunk commissióját az kézdi vice királybírónak megadám, hogy olvastassa el az Szék előtt [TML VII, 284 Mikes Kelemen, Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz].

22. előterjeszt; a prezenta/inainta; unterbreiten. 1678: kétforma supplicatiót is írtam az országnak, már Kgltek discretiójára bízom, akár az supplicatiómnak valamelyikét adják meg az országnak, akár ... az volanter írt levelet megadván Sárpataki uramnak, ő kglme az ország előtt bizonyosagot tehet felőlem [TML VIII, 73 Teleki Mihály Bánffy Zsigmondhoz, Rhédei Ferenchez, Nálácsi István-hoz és Székely Lászlóhoz].

23. engedélyez; a aproba, bewilligen, genehmigen. 1606: holott az Alperes az akkorj feiedelem engedelmére fundallia dolgat, producallia az Engedelemlről ualo levelet az Alperes, mellyet latua(n) itillje megh a' teóruin ha megh kel adnj az Res ablatat, Auagi pedig Silentiumba kel lennj az felperesnek [UszT 20/11]. 1704: az rab úr monád engedjenek respiriumot, hadd instruálhassa a procratorit. Melyet megadván az urak és a statusok, a gene-rálnak is megizenék Haller István uram által, hogy miért kellett ma respiriumot adni a rab úrnak [WIN I, 153].

24. kiutal; a repartiza; ausfolgen lassen, zuweisen. 1605: Mostannis eo kmgem megh tekintuen illyen sullios es terhes weobely zolgalattyokat Altanak ayandekon az Colosy Aknan biro vramnak a' kezen ky vagatot sôbol ket szaz keo sôt, Az teob Tanachbely Vraimnak, az Notarius-sal egyetemben szaz szaz keo sôt, kit Camara Ispan Vram aggon megh nekyek mikor megh talalnak feleolle [Kv; TanJk I/1. 541]. 1666/XVIII. sz. köz.: Kglsen hadgyuk és seriô parantsollyukis Hûségtek(ne)k ... az meg irt két ezer Kô Sot mind fél Savával édgyütt Colosvári városunkban lévő két Isputály Számára ... annuatim fogyatkozás nélkül meg adgya és adassa Hûségtek [Born. IV. 1 fej.].

25. rendelkezésre bocsát; a pune la dispoziție; zur Verfügung stellen. 1681: Mikor a' havasoko(n) a' Sajtolásnak ideje vago(n), a' Sajtok(na)k es Turok(na)k le hozasara â mennyi lo kevantatik, annak felét Hunjad varasa; felét penigh Haczagh várasa szokta meg adni [VhU 56].

26. előad, tudomására hoz vkinek; a prezenta; jm zur Kenntnis bringen. 1619: Azmi az levelek megadását nézi, kíváná azt az vezér, hogy az leveleket megnyissam ... Ha elegendő panaszt Felséged nem tött ... újabb leveleket formáljunk és ... valamit feltalálunk ... é(n) azokat historice megírjam és adjam meg ugyan levélben muftinak, hocsának, kezlar agának [BTN² 336].

27. (okiratot) kiállít/bocsát; a elibera (un act oficial); (Urkunde) ausstellen/erlassen. 1567: my azert az w keresek es kyansagok zerent ... az my zokot pechetünk alai az my leuelünket megh attuk [Vizakna AF; TT 1881. 191].

28. ajándékon ~ meg/odaajándékoz; a dăru; beschenken. 1632: mondotta uala ... ha io valcsagat adna tehát megh adna neki az vassat de az szaz csak azt monta hoga neki egi penze sincsen, az utan(n)is csak ajandiko(n) ada vra(m) megh neki az vaszot [Mv; MvLt 290. 80a].

29. kb. hajlandó vmennyit fizetni; a fi dispus să plătească o anumită sumă; geneigt sein, soviel zu (be)zahlen. 1722: az melly Német Szákácscsal beszéllett Simon Pál Vram (: ki is kért száz harminc forintot :) hozzám jöven le szállott nyolczvan Német forintra, ha azt Ngd meg adgya neki, e mellé egy egy kupa bort es két inget kess a Ngd szolgálattára [Kv; Ks 96 Gönczi István lev.]. 1773: azt mondja az örmény: „Ládd-é, ha a 12 forintból el nem engedtl volna, azt is megadtam volna” [RettE 296]. 1802: nem hiszem, hogy akár ki idegeny is tanálkozzék, a ki annyit meg agyan érette, a menyibe én űsmerem az Ősém Uram részt [Dés; Ks 34 Szásznyfres I. 10 Kornis Zsigmond kezével]. 1844: Josi kocsis izeni hogy ha a' Mltgs Ur meg adja volt fizetésit vissza áll, ha szükség van rá [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenc-hez].

30. (ígéretet/kívánságot) teljesít/bevált; a indeplini (o promisiune/dorință); (Wunsch/Versprechen) erfüllen/einlösen. 1570: Ennekeleote megh Igtér zegitthseget az myt es my Modon Megh Igtérnek volt, Mostanis kesek megh adny [Kv; TanJk V/3. 20b]. 1619: Im néked megmondom, miért az pasa haragszik az uradra, hogy azt, mit Igtér volt s nekem is, nem adá meg [BTN² 176]. 1735: eo KeglmeK Instantiatak meritumi in Considerationem jöven ... kívánsagokat a Nemes Tanács meg adta [Ne; DobLev. I/161]. 1759: Nehai Csomos Mihályné Bartok Margit a mely nap meg akara halni cgi Csürket kívána s azt sem adák meg hanem azt mondák hogy sokat kíván a beteg de az egészséges nem ad [Albis Hsz; i. h. I/292. 3b Teleki József (34) ns vall.]. 1842: az vetés alá földbe igértünk 30

véka magnak valot — ennek meg adásáról akkor se vonakodtál Tudod hogy mit igértünk — a' mit meg nem adtál panasz nélkül add meg [Veresegyháza AF; DobLev. V/1241 Dobolyi Sigmund Dobolyi Bálinthoz].

Sz. 1705: (A) nyavalyás prédikátor úgy felelt, hogy ... neki mondotta Márton deák hogy ... öneki csak el kellett azt a németet küldeni Pekri uramhoz, ő lévén akkor az elsőbb odaki, tudván azt, hogy add meg Istennek a te fogadásodat [WIN I, 375].

31. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: ~ja Isten (meg)enged Isten (vmi megtörténni); o să dea Dumnezeu; Gott erlaubt (etw. geschehen). 1687: megh adgya az I(ste)n már ne(m) sokára hogi bé takargathaz Edesem [ApLt 6 Kálnoki Sámuel feleségéhez, Lázár Erzsébethez Nagybányáról]. 1704: onnan felyül írták, hogy amely hadakat deputált volt őfelsége Magyarországra, azokból őt regimentet visszavitetett volna, minthogy már itt meg lenne a békesség kit is Isten adjon meg szent fiáért [WIN I, 283] * ~ja az (Úr)isten egészseit Isten visszaadja egészseit; il tãmaduicte/ii va reda Dumnezeu sănãtatea; Gott gibt seine/ihre Gesundheit zurüch. 1638: Így kezdé Daroczy Mate Vram el beszedet, Edes Vraim Bettegh uagiok, de Lelkemben egesseges, Jo remsegem (!) Leuen az Jstenben hogi megh ebbol az niauialiabol Ngien ualo io voltabol, fel keltthet, megh advan ellobbi egessegemet [Kv; RDL I. 113]. 1797: Édes kedves Felségem! ... kívánom igaz indulattal hogy az Ur Isten rövid időn adja meg előbbeni jo Egességét [Héderfája KK; IB id. gr. I. Bethlen Sámuel lev.]. 1801: már most Isten ő Sz: Felsége egességemet meg adván Kedves Uram Ősémhez valaszom ez [Veresegyháza AF; DLev. 5] * ~ja az Úristen megérnie engdi Isten megérnie vmit; il ajutã Dumnezeu să apuce ziuã/ceva; Gott erlaubt einem etw. zu erleben. 1629: gyermekeimnek^a ... házasságoknak és hazaadásoknak, menyegzőjöknek idejít életünkben az Úristen magának feleségemmel együtt megadta érnem [BTN² 420 végr. — ^aKöv. a fels.]. 1770: Már az Úristen ezen folyó 1770-dik esztendőt megadván érnem, sok dolgaím s igyes-bajos állapotim között egykezem holmi dolgokat ezen könyvben béími [RettE 215] * úgy adja meg üdvösségét az Isten úgy üdvözítse az Isten ...; așa să-l binecuvinteze Dumnezeu; so soll Gott einen beseeligen/selig machen. 1710: Teleki Mihály felkel és térdre esik Béli Pál előtt, s ... azt mondja^a: „Ésküszöm az élő, mindenható Istenre, aki idvességemet úgy adja meg hogy én, uram, kegyelmednek igaz tökéletes barátja, és szolgálja vagyok ” [CsH 115. — ^a1674-ben].

32. (vmilyen tisztségbe) kinevez vkit; a numi pe cineva (intr-o anumită funcție); (in irgendein Amt) berufen. 1657: Ez Székely Mojsesnél volt egy levél, kiben az erdélyi fejedelemséget ajának, az öreg Székely Mojsesnek és fiának is török császár megadta [KemÖn. 153]. 1670: Azt mondja urunk ő nagysága, hogy az tanácsurasságot is Kegyelmednek az jövendő országgyűlésen megadja [TML V, 44 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1704: Az úr lován az egyiken a kardot, botot vitte Korda uram, a harmadikon Nalácszi uram vitte a decretumot, akiben megadta tisztit őfelsége a királybíróknak [WIN I, 203–4].

33. vmennyit ereszt/kitesz; a da/produce (o anumită cantitate); eine bestimmte Menge ausmachen. 1761: egy véka vetés után, kevéssel aratunk többet, egy kalangyánál, kalangyája meg ad egy vékát [Timavica H; JHb LXX/8. 128]. 1773: Búza ... ami termett, igen jól eresztett, úgy-

hogy egy kalongya három-négy vékát is megadott [RettE 317]. 1775/1781: egy kalongya jó Zab meg ad két véka Zabot szeműl [Algyógy H; JHb LXXI/3. 356]. 1782: egy kalangya buza meg ad két véka buzát [Arany H; JHb LXXXI/53. 36]. 1793: tiszta buzával bé vetettük, meg adott egy kalongya 10 vékát [Kalotasztkirály K; KHn 54]. 1827: Szoktuk rakni a kalangyát 30 kévéből és egy ilyen kalangya meg ad vagy ereszt közep termés idején két vékát [Mohaly SzD; WassLt Conscr. 172].

34. vmit megterem; a produce/aduce; etw. tragen. 1751 (A föld) a' Magat sem attá meg néhánkör [Marossztkirály MT; Told. 29]. 1796: ezen elé Számlált földkeis a magok terméseket, s eresztéseket meg adják [Szentgothárd SzD; WassLt].

35. ~ja a módját kb. megfelelő módon végez el vmit; a face ceva așa cum trebuie; etw. in entsprechender Weise erledigen/ausführen. 1811: gondolkodni kezdek a' módjáról A' Turónak, 's annak a' tsnálásáról ... A' Báts ... A' Határt okozza, hogy nem arra való De hogy nem! már láttya, hiába tagadja, Ő a' hibás, ha a' módját meg nem adja [ArE 80–1].

36. ~ja a titulust (rangjának megfelelően) címe; a se adresa cuiva (conform titulaturii sale); (dem Rang entsprechend) adressieren. 1670: Az Prinyi uram levelét is láttam. Valóban megadta az titulust; az mi még Erdélyben nincsen, azt is oda írta [TML V, 4 Nalácsi István Teleki Mihályhoz]. 1704: Mindezek után megérkezék az posta a kurucoktól, akitől az alkalmatlanul intitulált leveleket visszaküldötték volt a kurucoknak, de nem akarván megadni a titulust, inkább levelet sem írtanak, hanem csak szóval izentének [WIN I, 186].

37. ~ja vkinek/vminek gúny kb. elintéz/rendez vkit/vmit; a da gata pe cineva/ceva; jn/etw. erledigen. 1665: Itt is, Uram, rettenetes idő lón az éjle; egy asztagot kezdtek volt tegnap, bezegg annak megadta, kalondgyáimat itt Cébenben széllel hánta s az házam tetejét egészen elvitte [TML III, 493 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1668: Nekem igazán megadá Bánfi Dienes az Váradra menést, mert velem nagy ember azt az mocosságot nem cselekedte az kit ű [TML IV, 377 Veér György ua-hoz].

38. ~ja magát a. (ostromlott vár/város) feladja magát, abbahagyja a harcot; a se preda; (die belagerte Burg/Stadt) ergibt sich/hört mit dem Kampf auf. 1653: immár Básta megfeneklett vala az országban, és éppen kezében vala; sehol sem vár, sem város nem vala több Gőrgény váránál, ki meg nem adta volna magát [ETA I, 75 NSz]. 1657: midőn Kassa várasa magát megadta, akkor az generálist Dóczit kézhez adták [KemÖn. 35]. 1705: Balázsfalván pedig voltak az várban az innen egyszer-másszor kiszökött gyalog németek felé, kiktől is kérette gróf Montecelli, hogy gratiára adják meg magokat, de nem adták, hanem inkább erősen lőttek ki belőle [WIN I, 597]. 1710: Carolus megbiztatván szép oratóiaval a német hadakat, egyenesen rámegegyen, és egynehány óráig való conflictus után keményen megverik a franciát, nyolcezen elesnek ... háromezeren a városban szaladnak, kikre is a harc után mindjárt Carolus obsideálván a várost, meg kelle mind a várossal együtt magokat adni [CsH 452]. — b. (verekedő személy) abbahagyja az ellenállást; a se preda, a nu se mai opune; den Widerstand unterlassen. 1585: Dienes Jstwan Bachy vallia ... meg teobwlen es vgi fogok megh a' Caspart Nag' Nehezen mert soha ne(m) Aggya vala meg magat halálra wtheót hozzank a' fwstella [Kv; TJK IV/1.

477]. 1591: Valkai Georgi vallia ... Az leginis megh ada magat ... azonban rea rohananak, es latam hog' valtigh taglak, verek [Kv; TJK V/1. 87]. 1638: az puka roppanastis halla(m) aztis hallam hogi mondgyak vala hogy ad megh magad [Mv; MvLt 291. 149a]. 1677: Ha residenti-atlan Nemes ember, Urak, vagy fő rendek szolgálai, a' falu fel-kelvén, személyeknek meg-sértések, és meg-károsítások nélkül, ha magokat meg-adgyák, fogják-meg, és vigyék Tiszt kezéhez [AC 222]. 1687: Ki küldött Tolvaj kergetni, Hadnagy Vr(am), olly parancsolattal Valakinél vagy Szatthmári Commendans, vagy Caraffa Levele, nem léssen, megh foghjuk ha meg ne(m) adgyák magokat, meg ölyük [Szilágycseh; GramTr VIII Nagy László, Szabad Legény (30) vall.]. 1779: lattam ... Mihályit, kiis veri vala Vaszily nevű halászat az Exponens Baro Urnak, és ezek közt aztis kiálták nemelyek hogy ha már meg attak magokott tuabb ne verjek [Záh TA; Mk V. VII/12 Gramma Vonya (40) jb vall.].

Sz. 1638: ne jüi utanno(m) babos Giörgy mert bizony vagj megh halok vagy megh halsz de megh nem adom magamat [Mv; MvLt 291. 149a].

o Szk: ~ja az árát pórul jár, ráfizet; a o pāti (räu); übel ankommen, hereinfallen. 1644: kurtányt már csak Munkácsra is 30 fogtak be, valóban megadták az szökésnek az árát [RákCsLev. 229 Rákóczi György feleségéhez Kassáról]. 1705: (A szökött szolgálát) a németek künn a mezőn elfogták és visszahozták erősen megverték s úgy vallatták. Hihető, több afféle examenje is léssen a nyavalyásnak, ő megadja a szökésnek az árát [WIN I, 431]. 1850: Bánfi az erőszakos foglalatásoknak drágán fogja meg adni az árát [Csapó KK; DobLev. V/1301 Horváth Kata Dobolyi Bálinthoz] * dicséretét ~ja vminek dicsérettel illet; a lăuda; belobigen. 1833: a' Tordai Szép és jo kenyérnek ... a' ditséretét, az hol tsak esméretes, mindenütt meg adgyák a Világon [Torda; TLt Praes ir. 1534] * a kölcsönt ~ja a. (alaposan) megfizet vkinek; a plăti cuiva cu virf și indesa; jm (gründlich) heimzahlen. 1666: Német és feljebb való országokból ilyen híreim jöttek, hogy augusztusban az anglus megadta az kölcsönt az hollandusnak, mert valamint nyerte volt az hollandus júniusban, szinte úgy vesztette augusztusban [TML III, 628–9 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. — b. megbűnhődik/lakol; a o plăti scump; büßen. 1710: Ugyanitt Brassóban, a fiam halála előtt ada Isten egy leánykát a feleségemnek ... de igazán megadám a kölcsönt, amint odafel is említém, valamikor négy gyermekem volt egyszersmind életben, egyik mindjárt megholt [CsH 436] * választ ~ja választ; a răspunde, a da (cuiva) un răspuns; antworten. 1840: Instalom ... a' Méltóságos Fő Consistoriumat ... a' magok válasszakat meg adni [Sámsond MT; MvRLt] * vőlegénypoharat ~? 1597: Bagiony Pether Biro vram zolga-ya wallia ... monda Chizame ... Im az vén zakalú kwrwa fi ageb miat ne(m) nyghatom ideis ream ient wala, de megh lattiatok legenyek hogi Thorda(n) megh adom az veo legenj poharat [Kv; TJK VI/1. 82].

Ha. 1579: aad megh [Gyerőmonostor K; KCs IV/50]. 1599: megh Adnaja [Kv; TJK VI/1. 284]. 1606: meg kel adnyk [UszT 19/24]. 1609: kigelmetek adnaya meg [Kv; Szám. 126/IV. 89]. 1747: tartozom meg adnom [Bodok Hsz; Ks 22. XXIIa].

megadás 1. át/odaadás; predare; Übergabe. 1695: ujjab Comendans jöven ide ... engem ige(n) kénserit az kol-

csak(na)k^a keziben valo meg adasáért [Fog.; BK. Boér Gáspár Bethlen Gergelyhez. — ^aTi. a várbeliéknék]. 1825: Ujjvarasine Kispál Agnest Leányunkot ki is ruháztuk, ki vévén még az ezüst nemű meg adása boldogabb Időnkre halasztodot [Hsz; Kp V. 347].

2. (levél)kézbesítés; imminare (a scriporii); Aushändigung, Zustellung. 1619: Azmi az levelek megadását nézi, kíváná azt az vezér, hogy az leveleket megnyissam | maradt volt még hátra az muftinak és hocsának való leveleknek megadása [BTN² 336, 342].

3. (vár)feladás; predare (a unei cetăți); (Festung, Burg) Übergabe. 1619: talám ez a sententia^a nem Jenő megadására néz [BTN² 214. — ^aMelius est obedire Deo, quam hominibus]. 1657: Isten confundálá az ellenségnek tanácsát, hogy ne prosequálná az fejedelmet, hanem Szerencs alól Kassára menne mindjárt megadásnak reménségével [KemÖn. 215]. 1659: Azt is hallják vala, hogy urunk el akamár innét vitetni Gaudi uramot, az melyről igen örültek ketten Gyulaival s azt beszéllették, hogy bátorságosabbak lesznek az vár megadása felől [TML I, 316 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. 1662: (A regéci várbeliék) oström nélkül is nem sok napok alatt a megadásra kényszeríthetnének [SKr 246].

Szk: *maga* ~a. 1657: kezdének fejár lepedőket kinyújtani, jelentvén magok megadását | az várbeliélek tractát indítának magok megadása felől [KemÖn. 217, 274]. 1662: az obsidió, megrekesztetés súlyosságátul is terheltevé, annyival inkább kényszeríthetnének a magok megadására [SKr 328].

4. vki (jogos) birtokába adás/engedés; cedare; Überlassung in js (rechtmäßigen) Besitz. 1555: Em Malom wyzy Kendeffy Gaspar walom az en lewelemnek altala ez vitan es Megh esmerem hogy az erdelybely feyrwary kaptalan az Janos kyraly keth leveleth ... ez My Jozagankroi^a ... kyketh annak elette hatwnk volth My Imbre esperesthnel ennekem megh attak Melyeknek Megh adasarol azon kaptalanth ezen kezem Irasawal es pecetewel Mente hagyom [Hácog/Gyf; GyfKápt. A. I. V. 101. — Vekor Károly kijegyzése. — ^aKöv. a fels.]. 1568: Mykor az per, es Jobbagyok Meg Adassa keozteok^a weghez Megyen Zekel Janos erreol Mester Awagy kaptalan eleott eoreokbe walo wallast tezen [Gyf; BfN 54/6. — ^aTholdalagy Andras és Zekel Janos között]. 1677: Ha valamely igaz véreknék jóságokrol valo levelei ... el idegenedtenek volna (törvényes uton kívül) meg értvén kiknél volnának, repetáltassa leveleit a' Praetendens, melyeket ha nem restituálna az, a' kinél volnának, evocáltassa akar Octavia Terminusra, akar pedig a' leveleket meg tarto embernek competens forumjára ... és ot juridicé a' Törvénynek szokot rendi szerint prosequálná, ha comprobatatik mind a' leveleknek nála létele, fel-kérése, meg nem adása ... és ecképpen ... convinctatván, a' fel-kéretesnek és meg nem adásnak idejéről fogva, abbol következet minden kárát az Actomak refundalni tartozék [AC 192].

5. (elkobzott birtok) visszaadása; restituer (a unei posesiuni confiscate); Rückgabe (des beschlagnahmten) Besitzums. 1663: Kemény Simon uram ó nagysága jószágának megadását értem, de ha be nem bocsátják, én bizony nem tudom, mint éli; bizony annak már csak tíz talléra is nincsen. Istentől veszi Kegyelmed jutalmát, ha laborál bemehetésében [TML II, 655 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1667: Zólyomi ide érkezvén, itt ó publice fejedelemséget magának sollicitálni nem mert, az mint az

cajmekámnak beadott supplicatiojából azt nyilván megérttem ... csak az jószágának megadását sollicitálta [TML IV, 133 Nemes János Teleki Mihályhoz]. 1675: kérem tudósítson, micsoda módot gondol Kigyelmed az Kigyelmed háza meg adásában [TML VII, 79 Kornis Gáspár uhoz].

6. (szökött jöb v. szolgál) visszaadása/szolgáltatása urának; trimiterea inapoi la stăpinul său (a unei persoane fugite); Rück/Abgabe (des entlaufenen Leibeigenen oder Dienern) an seinen Herrn. 1664: Gróf Zani uram szolgálai Kolosváratt nincsenek moston, hanem az quartélyozó németekkel vannak. Azoknak is végére menvén, hon vannak, azon leszek, az fejedelem ó nagysága megadásokkal kedveskedjék gróf uramnak [TML III, 83 Teleki Mihály Kászonyi Mártonhoz]. 1677: A' mely Nemes ember Hajdu Városokra futot Jobbágyát akarja repetálni a' Váradi Vár Szombati Székin valo két Assessor tartozzék ki-menni a' Nemes embernek instantiajára és ha meg-itilik, tartozzanak a' repetitust meg-adni. A' meg-adás után a' vitelben penig, a' magok határáig oly securitast mutatván a' Nemes embernek ... hogy ha abban a' Nemes ember impeditatnék, a' Hajdu Városbéliék eo facto in poena ... florenorum Hungaricalium convinctatassanak | A' Fiscalis jóságokból, Aknákból, és egyéb helyekről, a' Tiszeaktól repetályák a' Jobbágyot, az Articulusokban specificalt módok szerint, és a' meg nem adásért-is ugyan azonok incurályanak poenában, s' azon Sententia mellett akarholot-is Executio peragáltassék [AC 172–3, 194].

7. kiadás/szolgáltatás; predare; Aus/Abgabe. 1621: paranchiolatot ... kewledeot uolt^a eo kigielmeknek Az hostat-bely harom Atianfiay (!) megh adassa felől [Kv; Szám. 15b/XI. 250. — ^aI. Bethlen István gubernátor]. 1650: az I ... het zeker Zabomat eluette be vitte az ra tamadasert minor Potentian vagion, hofi megh nem atta a megh ne(m) adasert minapy megh tartasert harom haro(m) giran vagion erette [ÚszT 46].

8. (kiakudott ár) kifizetése; plata (prețului stabilit prin tocmeală); Auszahlung (des ausbedungenen Preises). 1618: ha valami disturbiu(m) uagy egeb el tauoztathatlan obstaculu(m) miat az haz arra residiumianak megh adasa differaltatnek valami keves ideigh, abban vinculu(m) ne legien [Dés; DLt 340]. 1803: Számát vetvén Bogdany Miklos Vrammal az ó kegyelmétől vásárlt portékák áráról ameljek N. Ipam T. Szánto Sándor (úr) Halála alkalmatosságával vásároltattak mi általunk ószveséggel 247. kétszáznegyvenhét Rh. Forintokra menvén azoknak meg adására magam és sogorom Szánto Sándor neviden kötelezem leg feljebb Husvétra [Ne; Dob-Lev. IV/865u].

9. (adósság/tartozás) kiegyenlítése/visszafizetése; achitare (a datoriei); Begleichung/Zurückzahlung (der Schuld). 1583: Biro vram be gywthwe(n) az varost Adot vesse(n) az keolcheoneozesnek meg theritesere es meg Adasara [Kv; TanJk V/3. 273a]. 1585: Mikor az Vitezlo Theke Ferencz es Komjaty Mihall; az penz maradekanak meg adasara, es fell uetelere Conuent elejbe mennek, akkor keozteok mas Leuell kellyen Conuent pechiety Alatt [M.köblös SzD; SLt 29. J. 2]. 1594: Mely Zaz f(ori)nt meg adasarol ado(m) en az en pechetes chedulamat More Sig(mon)d Sogor vramnak menedekwl [Abrudbánya; Törzs]. 1698: Instalannak mi előttünk hogh megh halasztana tovabrais azon summa pinz(ne)k megh adassatt [Mv; BálLt 44]. 1701: Kgc semmi panaszsa az iránt nem

lehet hogj azo(n) pénz meg adásával nem hirtelenkedhetem, mivel az Contractusban az Kgd neve tsak edj szovalis fél téve nincsen [Zabola Hsz; ApLt 5 Mikes Mihály Apor Péterhez]. 1803: az pénz meg adásának terminussa léssen mához esztendő napja [Ne; DobLev. IV/867].

10. (vmely járandóság) megfizetése/kiszolgáltatása; platá (in bani sau in natură ce i se cuvine cuiva); Bezahlung/Ausfolgung (irgendeines Gehaltes). 1571: kewannjak eo k. hogj varosswl az zentpeterbely p(rae)dicatomnak penzet es Borat megh adnwk megh Tekinty plebanos vramnak eo kegek Theorekedesset Az Bornak megh Adasat az zentpeterbely p(rae)dicatomnak fely vezyk eo kegek [Kv; TanJk V/3. 47b]. 1600: Egiebet semmit ne(m) tud, hane(m) hogj az ho penznek megh adasaba a mi rea eset, azt eo eppe(n) megh atta az Bironak [UszT 15/3 Enghi Lukach Bogardfalwy vall.]. 1664: Az pater ... most Kegyelmednek is irt, fizetése megadásáért, ki innet ki nem telik [TML III, 333 Boldai Márton Teleki Mihályhoz]. 1755: Nemzetes Ifjabb Kelemen János Ur(am) ő kglme ... maga önként ajánlá, h(ogy) ez után a Szekesi Refr Ekklesia(ban) Patron(us) léssen és a 15 kalongja buzat a Tiszt-(ne)k Ministernek az Mester(ne)k esztendőnként administraltatja ... hasonló keppen ajánla magát önként a tizen öt kalongja buza meg adasara Nemzetes Székési Baranyai János Uram [Székes MT; MMatr. 284].

Szk: bére ~a mellett. 1848: Killyén Mozesné aszszony az Urat Kelemen Bénéjám Urat általam szokott bérem meg adása mellett mátol számitva 15öd napra inteti ilyen okbol^a [Kv; Végr. Vall. Mészáros Jo'sef szb kezével. — ^aKöv. a megokolás] * előfizetése ~a mellett. 1801: Nms Maros széki Szt Imrei Nemes Balog Ferentz és Mihály Uramék Kegyelmeteket én általom tisztí hivatalom szerent szokott elő fizetese meg adása mellett Törvényesen Certificáltattják ... 8ad Napra ... a Szereda Sz Annán tartando N. székre [Ms; BalLev.]. * jussa ~a mellett. 1843: Egerbegyi Jubilatus Székely Lovag Káplár nemes Tolvaj Ferentz Magistrualis assessor Ur, — Kigyelmedet Balás Annát ... általunk szokott jussunk meg adása mellett törvényesen inteti ily okon^a [T; Tolvaly lev. — ^aKöv. a részl.]. 1847: Tkts Dobolyi Balint Uram szokot jussunk meg adása mellett ada kezünkbe(e) egy Instructiot hogj azzal ahol illik procedalnank [Fejér m.; DobLev. V/1269].

11. befizetés/szolgáltatás; achitare; Einzahlung. 1570: Az adonak megh Nem Adassa feleol eo k. Azi Mongyak hogi valaky megh Nem akarya adny Byro vram chekedyek Azone keppen Minth Regthwl fogva volt [Kv; TanJk V/3. 10b]. 1621: (A házak) conduiselet magamra ueszem fel, az ado megh adasat is [Kv; RDL I. 112]. 1682: Ez rajtunk forgo, sok tekintetekbe(n) el kerülhetle(n) szoros állapotokhoz képest bizonyos summa penzt, buzát és zabotis ketelenítettünk mellettünk levő becsületes Tanács vri, és fő rendű Deputatus Híveink velünk meg edgiezett teccésekbl bizonyos szemeljekre ... az eo Felsége Vitezi számokra fel vetnünk Kgltek és Hűsegtek Tisztei alatt levő szekben Fő kapitány Toroczka Istva(n) becsületes Hívünket rendeltük ... azon summa meg adása iránt refractariuskodok elle(n) irott s includat Deliberationak hűseges exequáltatására [Borb. fej-i rend. Asz főkapitányához, király- és alkirálybrájához]. 1763: Nms Kis Várdai L. Samuel eo kglme ... jelenté mi előttünk hogj ő basjos es szűkpinz idejen, sem a királyi Adonak meg-adására sem p(edi)g maga és Házának interteneallására nem lévén annyi tehetsége, hogj azokb(an) magát subleválhatná, erre

nézve ketelenített^a [Ne; DobLev. II/341. — ^aKöv. a részl.]. 1809: (A) Hadi Segedelemnek meg nem adása hozta, hogj az Ország Nemessei Insurgálnának inkább, mint sem azon Segedelmet ki adgyák [Asz; Borb. II].

12. céhbeli kötelezettség lerovása; achitarea datoriei față de breslă; Abtragung/stattung der Zunftpflicht/verpflichtung. 1757: (A fazekas céh articulusában) csak kevés szóból álló punctumot találhattunk az k(is) céhmester pohárnak úgy a szolgáló mes(ter) pohárnak és az inas szabadittásnak rend(e) megadására [Dés; DFaz. 18].

13. megtérítés; restituiere; Erstattung, Zurückzahlung. 1570: eo kegek Igerik Magokat az Ayandeknak es keolchegnek megh adasara [Kv; TanJk V/3. 5b]. 1678: eskütt Kegyelmed előtt Marchio uram, de Achachia, Foral és Reverend is assecurálták minden kölcségemnek megadásáról, most pedig hallani sem akarják [TML VIII, 1512 Teleki Mihály Absolon Dánielhez].

14. férjhezadás; mairitiş; Verheirathung. 1668: igertem volt jövőndő szent hazasságnak rendire, szerelmes Leányomot ... Kun Ilonát ... Kis Buni Bethlen Miklos Uram-(na)k, mely szerelmes leányomnak megh adásának idejít ... rendeltem ad diem 12 Juny Anni pr(ae)sen(tis) 1668 Itt Keszdi Osdolai^a haza(m)nál Celebraltatni [JHb lakodalmi meghívó Steph. Kun de Osdola kezével. — ^aHsz]. 1670: hogj kedves leanyom(na)k megh adassá^a mentől bőczüilletessebbe(n) mehesse(n) veghb(en) kerem Kglmedet az aszszonnyal eo kglmivel edgyút az megh irt napo(n) es helyye(n) ... jele(n) lenni es jelen letelel ekessíteni hazamát ne nehezettelye [JHb lakodalmi meghívó. — ^aTi. Haller Christinának Királyhalmi Petki Janoszhoz való feleségül adása].

15. átv nyújtás, biztosítás; asigurare; Gewährung, Sicherung. Szk: autoritásának ~a. 1663: eddig való kevés authoritásomnak megadásával denegálta az levél adást Cob uram [TML II, 658 Teleki Mihály Kászoni Mártonhoz] * becsülete ~a. 1669: Kapikia Böer Sigmond ... Az Keresztien más országbeli otthe(n) leuó Oratorokatis, Tarsalkodva(n) vellek, s betsületek megh adásával tegje io akorojnka [Törzs. fej.]. 1677: (Akik) kinek kinek rendi szerint való becsületeknek, érdemlett mód szerint meg nem adása ... házaknak, pinczéknek, boltoknak fel-verése ... és több efféle kerítésen belől esendő czégéres vétkeknek cselekedetiben deprehendálthatnak, az ollyanokat minden személy válogatás nélkül, mind a' Várbéli Tisztí viselő emberek, s' mind a' Vicé Ispán meg-foghassa [AC 224] * tisztességének ~a. 1765: Jöven előnkbe Nánási Andrásnak és Rátz Kalárának Hazasságbeli igen tövisses Causajok tapasztalta Vener. Consistoriumunk a két félnek igen ifjuji eretlen es egy mast meg nem ertő állapotját, mellyet nevelt és tsak nem orvosolhatatlanna tett a Hazasok szülejeknek illendő tisztességek(ne)k és betsületek(ne) meg nem adások [Kv; SRE 213] * utolsó tisztessége ~a. 1662: Rákóczi Zsigmond utolsó tisztességének megadására, meghidegedett testének illendő méltósággal és becsülettel való eltakarítására, azon esztendőbeli Szent György havának 28. napja^a [SKr 314. — ^aRendeltetett]. 1794: a' Várbann benn lakoknak légyen azon Jussok és szabadságok hogj a magok halottyaikat a' belső Templomban vitethessék utolsó tisztességek meg adása véget [Kv; SRE 515].

16. kiutalás; repartizare; Zuweisung. 1615/1616: talala meg minket az Nehai Rögör Fenessi Martonne Süuegh Borbara aszszony ... imok megh azt miczoda valaszszal boczatot volt minket mikor Bükfalvi Imre Papp Uram,

akkori Colossj Annyasz. egyhaznak lelki pasztora, mind az maga és Colossi tanacz neuvel ő kmehez intercedalni küldött volt, az Colossj praedicator souanak ki szolgáltatasa és meg adassa felől [Kv; RDL I. 100]. 1670: Az mely Isten sava eleitől fogva az felmenendő deákok, ecclesiák szükségére járt s kiadatott az aknákról, annak megadásáról s mind peng az papok fizetésekről s restantiájokról is (ha mi volna) parancsoltunk az kamara ispánnak [TML V, 58 a fej. Teleki Mihályhoz].

17. okiratkiadás/bocsátás; eliberarea unui act oficial; Urkundenausgabe. 1575: az első napon feirwary Ambrus Kathona Mate által ellene monda az Iktatásnak harmad naponnis tilta leuele által hog Jankafi Katalin azzott es germekyt az iozagba Simontelkebe ne Jktasswk To-wabba az Relatorianakis meg adasatwl tilta [Simontelke BN; JHb K XIX/24].

18. (ígéret) teljesítés; indeplinire (a unor promisiuni); (Versprechen) Erfüllung. 1590 k.: az eő Batthia zagoni mihaly Ennekem verem hullasaert serelmembe Jgert wala Masfel forintoth kinek meg adasának napia wala, köteleis wala hat forint ha meg Nem adna az meg Mondoth napra, azert az zagony Mihaly az napra meg Nem ada az ködtes zeórent ra menek hogy Jgazat weógiek [UszT]. 1842: az vetés alá a földbe ígértünk 30 véka magnak valót — ennek meg adásáról akkor se vonakodtál — Tudod hogy mit ígértünk — a' mit meg nem adtál panasz nélkül add meg [Veresegyháza AF; DobLev. V/1241].

19. (parancs)meghozatal; dare (de ordine); (Befehls)Erteilung. 1677: A Somlyóra telepedett cselédes nemesség mit kívánjon ő nagyságátul, Kegyelmed megláthatja. Áll ő nagysága kegyelmességében azon parancsolatnak megadása [TML VII, 453 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz].

megadásakori szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: *utolsó tisztessége* ~ temetése alkalmával való; cu ocazia inmortintării, la inmortintare; anlässlich seiner/ihrer Beerdigung. 1662: Az öreg fejedelemtől maradt tanácsurak^a ... elhalának, melyből akármely értelmesek is az országnak ... következő romlását ítélnének, amint azt Medgyesi Pál, Istennek nagylelkű buzgó szolgálja, mind a fejedelem teste, s mind ... utolban méltóságos Rákóczi Zsigmond utolsó tisztességek megadásakori prédikálásiban derekasan is meg is prófétálta vala [SKr 306—7. — ^aKöv. a nevek fels.].

megadat 1. át/odaadat; a dispune să fie dat/predat cuiva; über/hingeben lassen. 1568: Georgius Balas fas(us) est, Ezt tudom hogy az Kappa mihal hazanal ez Lukach leania 5 penz ara borth kert vala, az chyaplar azt monda hogy ne(m) adot tóbet 4 penznel, es en adatom meg az 1 penz ara borth hogy ne versengienek Rayta [Kv; TJK III/1. 259]. 1570: Az my zolgank Trombitas Jakab ... Annya ott holt meg az kegtek Varossaban, kerem azert the keg: mynth Vramott Baratomott hogy ammy marhaya az Annyatwl maradtott keg: adassa megh ennek ez my Zolganknak [Somlyó Sz; BesztLt 64]. 1572: Erthyk eo k. az kowacz Matthias zegitsege feleol valo keonergeset, Eo k. aztis ertyk hogy az Thanachbol Igetek volt neky egy hordo Bor (!) es negy keobel Bwzat zegitseget, ha eo k. megh Nem attak ... Byro vra(m) eo k. adassa meg neky [Kv; TanJk V/3. 58a]. 1679: Szgyarto Janos Ur(am) az Feleségének minden köntösét es ruhazattyát megh adadni hagyá [Kv; RDL I. 157].

Szk: *innia* ~. 1669: aranyvizet egy keveset küldtem, melylyel Kegyelmed az szíve aránt ő kegyelmének kenes-se meg ... az másikat peng bízvást megadassa Kegyelmed ő kegyelmének innya [TML IV, 456—7 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

2. kézbeadat; a dispune să fie înmînă cuiva; aushändigen lassen. 1649: az Inctus az egesz exhibeált leuelnek pariajat kevannia megh adadni à jure [Kv; TJK VIII/4. 405]. 1662: Rákóczi fejedelem ... lelke üdvösségére kényszerítetik vala: ha az ő édes hazáját s Váradot szeretné, az országtól s az uraktól ezen dolgot el ne titkolná, sőt az országnak annak párválal küldött levelet az uraknak megadadni engedné [SKr 507].

3. vkinek (jogos) birtokába adat; a dispune să fie dat în posesia cuiva; in js (rechtmäßig) Besitz geben lassen. 1598: az egi neueetlen kis hugoczkamatis megh tekintuin az anjatul maradat, es az iob anjatul sok eggett massat v felsige adassa megh [BálLt 51 Kowachoczy János lev.].

4. visszaadat; a dispune să fie restituit cuiva; zurückgeben lassen. 1557: meg Appaffy Ferencz Jdeyebenys erthem hog' ky kez zenaya wolt a koron te .ke. aztys el hordata, Azert the kegelmedet kerem hog' te .ke. lygen bekeseget athwl es az Szynatys adatnaya meg the keg'el-med az zeg'en embernek, ne holna barma meg ehel [Nagyfalu SzD; BesztLt 63 Blasius miko lev.]. 1569: Ezennis keonieorgeok knek eoreokke akarok knek zolgálnia, kmed adassa megh az hittvan hariznyathys megh zolgálnam knek [i. h. 104 G. Bartor (!) a beszt-i bíróhoz]. 1570: egy zolgalm karosült megy kynek el wyte wolt Lowat egy nem yambor azert megy talat (!) az marhat az kegyelmet byrodalmaban zolgalyam megy kegyelmednek hogy kegyel-med adassa megy [Mogyoros SzD; i. h. 105 Banffy Pal Zóds (!) gaspárnak, „az mostany bezterczey byronak”]. 1613: Eo felsege^a minden nemes embernek iozagat megh adgia es megh adassa, Zemelieben es minden allapatfiaban megh tarczia [KJ. — ^aBáthory Gábor]. 1635: (Tessék) Bot Andrassalis az teólem el veótt marhakot megh adadni [Ditró Cs; LLt]. 1638: serio parancziolliuk hűsegheteknek

Törös Mihalinak ualami marhai es egjeb iouai marattak az felessege Annianal, hit szerent adassa megh Molnar Giorginek [BLt]. 1659: egy turbát, melyb(en) volt harmjnczeótt forjnt negj taller ... es egjeb edjettmásis el vittek ... paranczollyuk Koncz Andras hiuúnk minden el uit jouait, paripait, mingjárast tauab valo mutogatás nélkül, megh adassa [UszLt 26 fej.].

Szk: *testét a földnek* ~ja. 1699: Lelkemet az én teremőt, meg-váltót és megszentelő Istenem(ne)k, testemet viszont, az eő Annjá(na)k az föld(ne)k, meg adni és adadni akarom [MK Macskásy Boldizsár végr.].

5. (árat/becsűösszeget) kifizettet; a dispune să fie achitat (prețul a ceva/suma la care a fost evaluat ceva); (Preis/Schätzungsgebühr) auszahlen lassen. 1571: keríük kdet ... hogy asz my szolganknak csap Antalnak törüenelkwl adatna meg kd awagy asz lowath awagy asz arrat [Somkerék SzD; BesztLt 9 Vas Georg, es gerendy martha asz Nehay Erdelj Miklosne szeoch Gaspar beszt-i bíróhoz]. 1600: Tudom aztis hogy Imreh Isthwa(n) rezegh koraba(n) igerte wolt Chiki Thamasnak mas eóreksigert, es p(ro) f. 10. Az vta(n) megh iozanodwa(n) ne(m) akarta oda adni, hane(m) Janos Gereb erowel adatta megh wele, az penztis vgy kellett fel wenni [UszT 15/136 Radich Janosne Annos Bethlenfalui (48) vall.]. 1606: Az haz bechiet eó

Adatta megh az Actorral [i. h. 20/193 Gr. Ambr(us) de Korond pp vall.]. 1612: Biro W. Adassa meg azoknak az lakosoknak az böczü szerint, hazoknak az Arat kyknek lako helyeket Az kő fal oldalbol (!) el bontottak [Kv; PLPr I/13. 1612–15]. 1660: Az több szavai között az vezér parancsolván, hogy mindenféle élést hozatnánk az táborára, mindennek megadtván az árát [Kv; KvE 182 LJ].

6. (adósságot/tartozást) kiegyenlített/visszafizettet; a dispune să fie plătit/achitat (o datorie); (Schuld) begleichen/zurückzahlen lassen. 1689: ha vagyon jo Zalogos igassagok tsak az el vit dezmakot refundallyak penzeket megh adatik kész leszek [Szőkefva KK; Szád. Sárosi János lev.]. 1710 k.: Ne adjon kegyelmek bár járádék, csak adjon kegyelmek kölcsön, és ne többet, hanem csak ezer forintot; én a kollégium pénze interesséből azt is megadatom [BÖn. 891]. 1720: adassa meg kglmed ... jo oh borul ki is téssen hetven három vidret [Torockó; Ks 96 Thoroczka János lev.]. 1804: ezen adosságot Kováts Bálint Vr(am) küldettette és adatta Meg [Marossztime AF; DobLev. IV/876. 9a Bögözi Csomortán Márton (74) ref. kántor vall.].

7. (vmely járandóságot) megfizettet/kiadat; a dispune să fie achitat (ceea ce i se cuvine cuiva); (irgendein/e Gehalt/Gebühr) bezahlen/ausgeben lassen. 1599: akkory zolgalatjokban valo sallarimjaban ha hatra volna valamelyknek aztis megh Adattjak eo kglmek | biro vram az elebby darabantok keozzeol á kit talaltathat minthogy dob es zazo megh kezeknel vagion, azokat hywatassa, es amy el mwlt hawakban aztis adassa megh nekik akik keozzeolleok az hó penzt fel Akariak venny [Kv; TanJk I/1. 334–5, 346]. 1654: Na(gyságo)d melloztassek Asztalóm tartasara valami keves Bűzáczkámtat megh adatj [Gerend TA; KemLev. 1427 Maxaj Istvan lev.]. 1718: kellet volna mostani Céh apaságbol defungalt Bets: Ceh Attyának Kövendi György Ur(ama)k az negy esztendőkre Túzi fára valo Pénszt adnunk fl:4 de eszt eo kgle nem kevanta az Bets: Céhtől meg adni hanem condonálá az B:Ceh(ne)k [Kv; ACJk 101]. 1719: A Szébenieknek a Servicznek bonificatiojában rendelt a Gubernium Rf 1000. Mellyeket Kegyt(e)k ... a' Szébeni Tisztek(ne)k adosson meg [Ks 83 gub.].

Szk: bérét ~ja. 1578: Az zent peterbely predicator feleol eo k. biro vramat keryk hogy beryt adassa megh, Mind plebanossal mynd Az vchabelyeken zedesse fely [Kv; TanJk V/3. 6a]. 1580: Ferenczy Istwannetwl byzlalt (!) volt tawaly biro vram valamý kertet Az waras zenayanak. Byro vra(m) adassa megh az beryt fl. 1 [Kv; i. h. 219b] * *fizetését ~ja*. 1673/1681: Haczozi Praedikator Uzoni Peter valaszsa. Az Restalt őt Veder Quartanak mennyen végére Udvarbiro Ur(am) és ha ő kglmet illeti, annak idejében contentallory, fizetését penigh eddigh szokot rend tartas szerint adassa megh ő kglme [Vh; VhU 454 Thökölyi Imre vál.]. 1679/1681: Minden nével nevezendő fizetett szolgak(na)k fizetéseket eo kglme^a meg adassa [Vh; VhU 676. — *Az ub] * *jussát ~ja*. 1642: az kezöndseges igassaghik kinek kinek az eo jussat megh adadni kéuannya [Gyf; Berz. 7. LXV. 16 fej.] * *szolgálatját ~ja*. 1570: Az Myklos pap zolgalatyat Byro vra(m) adassa megh Az Templum penzebeol [Kv; TanJk V/3. 7b] | kegyelmed adassa meg Az Szegen aruanak az eo szolgálatiat [Újlak K; BeszLt 63 „Thar gyeorgy vylaki biro” „Thimar gergeljek Az besztercei feo byronak”].

8. befizettet/szolgáltat; a dispune să fie achitat/plătit; einzahlen lassen. 1599 k.: rendelt volt segítségöl onnet

Vywarbol eztendőről esztendőre az Varosnak Tiz köből buzatt megh adatnia [Dés; DLt 261]. 1675: az faluban az kinek jobbágyi voltak, szabad volt véle maga tetteé le vagy jobbágyival adatta megh, de az várason indifferenter minden emberek az ő állapotok szerint az császár adaját megh adták házoktól [Fog.; UF II, 662 Stephanus Leszai (43) vall.]. 1692: A' Fileiekért s Aszszonyfalviakért a' mostani Portiobann a' bort az Eccla meg adattya, ugy mindazonáltal, hogy az árrát az Eccla(na)k refundallyák [Kv; SRE 4].

9. (költséget) megtérített; a dispune restituire (a cheluielilor); (Kosten) erstatten/vergüten lassen. 1670: Az kövári puskásokra az mit fog költeni Kegyelmed, megadatik [TML V, 55 a fej. Teleki Mihályhoz].

10. kiutaltat; a dispune să fie repartizat (ceva); zuteilen lassen. 1666/XVIII. sz. köz.: ennek előtte valo böldog emlekezetű Praedecessorink Városokban lévő két lpsutálybeli Szegények számára és seghitségekre annuatim két ezer kő sőt rendelték volt Kglsen hadgyuk Hűségtek(ne)k ... az meg irt két ezer Kő Sot ... Colosvári városunkban lévő két lpsutály Számára ... fogyasztkozás nélkül meg adgya és adassa Hűségtek [Bom. IV. 1 fej.].

11. rendsz. levélkezdő formulában; de obicei in formula de incepere a scrisorii; gewöhnlich in der Formel des Briefanfanges: a (mindenható) (Úr)Istentől kíván ~ni vmit doreşte ca Dumnezeu să dea ceva; wünschen, etw. von dem Herrn/allmächtigen Gott geben zu lassen. 1586: Istentol kyuanok ... Hozzu lleteth egyssiget meg adatny [Erked K; KGy]. 1592: Keuanünk az vristenteöl kegnek mynd lelki es testi Jokatt megh adatnj [UszT]. 1607: Keuanunk az Istentwl Kemeteknek Keuansaga Zerenth valo sok Jo Szerenchieketh megh adatnj [i. h. 20/354]. 1607/1608: kuanünk az Mindenható Istentől Naghodnak minden iokat es bodogsagos hozzu eletet megh adatni [JHbK XII. 6]. 1640: I(ste)nteöl sok jokatt keuanok kegdn(e)k megh adatni [Mikeháza SzD; KCs IV. 149 Balog Susanna lev.]. 1656: Istentől kuanunk Nagkk es Ketekk boldog szerencses hozu eletet io egessígel meg adatny [Légen K; Borb. II]. 1658: Istentől minden jókat kívánok megadadni jó fiam Teleki Mihály ! [TML I, 11 Teleki Jánosné lev.].

megadatas 1. (vár)feladatas; predare (a cetății); (Burg) Übergabe. 1662: Kövárban most Mikes János lévén Rákóczi substitutus kapitánya, hogy Barcsai számára kívántatnék a várnak megadatasá, a Rákóczi fejedelem halálát el nem hívén, a várat megadni nem akarja vala [SKr 562]. — L. még SKr 509.

2. visszaadatas; restituire; Zurückgabe. 1667: az urat leginkább az elmenetelre az indította, hogy midőn Tunyogit és őtet Betlen János uramhoz küldette volna, hogy törekednék tisztinek és jószágának megadatasá felől, emleketetnei akarván ő nagyságát donatioiról, mondta az úr^a Másnap küldte őket Bánfi Dienes uramhoz tisztinek megadatasá felől [TML IV, 144 Naláczi István Teleki Mihályhoz. — *Köv. a nyil.].

3. (járandóság) megfizettetés(e); achitare (a ceea ce i se cuvine cuiva); Bezahlung (des Gehalts). 1678: Vér Mihály uram kolozsvári vicekapitányságában megszolgálván egy fertály esztendőre, kire minden fizetése restál, az pénz restantiája flor. 130 teszen, bárcsak annak megadatasá felől parancsolna ő nagysága az kolozsvári fizető mesternek [TML VIII, 168 Teleki Mihály Naláczi Istvánhoz].

4. odafteltetés; dispoziție de plată; Zuerkennung. 1695: Kgl'd Alumnusi várják Úra(m) Kgl'd jo akarattját, Alumnijak(na)k meg adatása iránt, méltotassék Kgl'd, szegényeknek ígért kegyessége szerint hatra maradt részét Alumnijak(na)k ki adatni [Kv; BK. Sz. Nemethi Sámuel Bethlen Gergelyhez].

megadatik 1. kézbesítettetik; a fi inminat; ausgehändigt werden. 1662: a fejedelem indulatjának okaival íratott levelei vármegyékre megadatván, a kapitányoktul a várak megadatattási kezdenének szorgalmaztatni [SKr 207]. 1664: Adatott volt-e meg levelünk ő nagyságának, bizonytalanok vagyunk benne [TML III, 131 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

2. (ostromlott vár) feladatik; a fi predat (o cetate asedită); (belagerte Burg/Festung) übergeben werden. 1662: Ecsed várával azelőtti nagy uraságokhoz járulván s Lednice is megadatván, ez birodalmok is egy nagy hercegséget teszen vala | (Deszni vára) a törököknek megadatott vala [SKr 309, 458]. 1664: Várak vára ... hatalmas császár fű szerdarja Ali pasa hiti és kiadott czim(er)es erős levelire adatott meg [TML III, 321 Boldai Márton Teleki Mihályhoz].

3. vkinek (jogos) birtokába adatik/engedtetik; a fi dat in posesia cuiva; in js (rechtmäßiges) Besitztum gegeben/überlassen werden. 1598/1635: Köteles Jstua(n) fiamról is nem felekeztem el, hane(m) ingo jouaimból, hagiok neki kez penzt f 200. magiari forintot De aztis illien Conditionall, hogy ha ez en mostani Testamentumommal megh nem elegendnek, azis az f 200 ft neki megh ne adassek, hane(m) gyermekire maradio(n) [Mv; APol. I. 68]. 1675: Mivel amaz igazmondás szerént aequalis divisio non conturbat fratres, Isten őfelsége két fiakat megahagyván ... neveletlen lévén az kisebbik hogy meg ne csalattassék, töttöm emlékezetre való dolgokat fel az frásomban, az kisebbiknek is ezaránt megadassék^a [Kv; KvE 193 LJ. — ^aAz örökség]. 1736: a melly darabotska, Alsó Porondnak alsó végib(en) való földet kíván, meg-adatik és engedtetik ő kglmének; de úgy hogj Successio benne nem engedtetik, hanem tsak maga Instans Atyánkfia életéig [Dés; Jk 465a].

4. át v is visszaadatik; a fi restituit; zurückgegeben werden. 1657: szenterzsébeti jószága megadaték, de határán kívül jámi szabad nem vala egész holtáig Bethlen Gábornak [KemÖn. 256]. 1662: (Ali pasa) úgymond akik hűségben maradtának, azoknak várak, jószágok megadatnék [SKr 506] | Püspök uram Ő kegyelme ittlétekor egykor azt beszéli vala énnekem, hogy ő kegyelme egyikért azért megyen be, hogy jószágink megadassanak. De ha szintén az dolog arra menne is, hogy jószágink megadnának is ... mennyi ezer forint erő res mobilisse oda, s az csak az mi ellenségink töltésére maradjon? [TML II, 302 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz]. 1783: Nanya Makavéj bé ment a Házunkban, és két gypajmat el lopta ... én meg mondtam azon Udvari Bironak kiis magára váltota hogy meg adattak a gypajaim [Faragó K; GyL. Optrika Lup (60) jb vall.].

Szk: *becsülete* ~. 1678: Barkóczi István járattja dolgát, csak assecuráltassék, hogy becsületi megadatik, és az mely magyar had most keze alatt vagyon, ezután is directiója alatt meghagyatik [TML VIII, 14 Nálácz István Teleki Mihályhoz].

5. (szökött j b v. szolga földes)urának visszaadatik; a fi trimis inapoi la stăpinul său (persoana fugită); (entlaufener

Leibeigener od. Diener) seinem (Guts)herm zurückgegeben werden. 1677: Valamely köteles Szolga alkuvása szerint való idejét jámborol el nem tölti, és bolcsu vétlen Urát elhadgya, ha nem Nemes ember, úgy annal inkább, de ha Nemes-is valakinek földén vagy keze alatt felalátatik, kéressék-fel, és ha meg nem adatik, citaltassék competens Forumjára a' meg nem adó | Jobbágyok, kik a' Kővári jóságban transfugáltak volna, meg-adassanak [AC 195, 261].

6. (vminek ára) kifizettetik; a fi achitat (prețul a ceva); (Preis) ausgezahlt werden. 1677: a' Fejedelmek lovainak tartásával-is a' Szászság nem terheltetik, szükség kívül midőn bor vételre a' Fiscalis Tisztek ki-mennek, kész pénz contentaltassanak, 's az esztendőnként lenni szokot Limitatio szerint, a' bornak árra meg-adassék [AC 242]. 1681: à mint à jobbágyi referallia, se elő neki azo(n) szőlő árra megh nem adatott, se pedig masok kezehez nem depontaltott [M.brettye H; VhU 118].

7. (adósság/tartozás) kiegyenlítettetik/visszafizettetik; a fi plătit/achitat (o datorie); (Schuld) beglichen/bezahlt werden. 1576: kery Arra Byro vramat es az Tanacot hogi az mely Ezer forintot az ely ment fejedelem Meg deputalt volt, legien gongyiok eo kegnek Rea hogi adaszek meg az honnat az fejedelem hatta [Kv; TanJk V/3. 137a]. 1664: panaszkodik az szamosujvári commendáns, hogy búza fejébe anticipative pénzt adott ki és már meg nem akarják adni. Szóljon Kegyelmed az méltóságos fejedelemnek ő nagyságának, hogy efféle dolgok corrigáltassanak, az búza adassék meg [TML III, 73 Kászony Márton Teleki Mihályhoz].

8. (járandóság) megfizettetik/kiadatik; a fi plătit (ceea ce i se cuvine cuiva); (Gehalt/Gebühr) bezahlt/ausgegeben werden. 1794: Fel-olvasatott Nehai T. Verestoi György Ur(am) Özvegyének ... kérelem Levele mellyben kéri 1mo hogy néhai férjének fizetése esztendeje ki teléseig adattassék ki Melly meg is adatott [Kv; SRE 318–9].

Szk: *prebenda* ~. 1634: Magához tartozó auagy tisztiben leűő, avagy tisztly alatt, minden rendbely szolgáknak praebendasoknak tollünk elrendeltetett praebendayok megh adassék [UF I, 328 I. Rákóczi György gazd. ut. gyf-i gondviselőjéhez] * *sallariuma* ~. 1677: A' Dézmások residentias és állapottyokhoz képest elégséges zálagu emberek legyenek szokot salariumok meg-adassék [AC 52].

9. (mezőgazdasági munka) elvégeztetik; a fi efectuat (muncile agricole); (Feldarbeit) erledigt/vollbracht werden. 1694: vagion Nagj Majorság Szőlő ... ennek eddig való műve, karozása, hajtása kapalasa meg-adatott [Borberék AF; BfR].

10. át nyújtatik, biztosítottatik; a fi asigurat; angeboten/gesichert werden. 1662: Mindezekre nézve Bethlen Istvánnak, mint már az országnak egyszeri szabad választásából lőtt fejedelemnek, újabban is megadatott, hogy azért a fejedelem sem őrá, sem napot nem várván az országbul kimenne [SKr 170]. 1677: Deáki tudomány tanulására, s' egyéb tisztséges végekre igyekezőknek, kereskedő rendeknek, mint adatik-meg a' Salvus Conductus [AC 267].

Szk: *a méltóság* ~ vkinek. 1657: Ez^a mellett nagy emberek valának, fejedelmi személyek, azok közt az mostani svéciai király is; de azért mind őtőle hallgatnak vala, noha az méltóság azoknak is megadatik vala, annyéra, hogy asztalhoz is ülve néhányat közülök előtte mosdat vala és ültet vala [KemÖn. 276–7. — ^aTortenson] * *szabadsága*

~. 1573: ha az Zekelyek fegyverekkel meg Zabaditanak magokat, az szabadsagok meg adatneyek [Msz; SzO IV, 28] * *tisztessége* ~. 1561: Az ides vñ Embereknek az o. allapattioik es ideiek szerent illendo tisztességek meg' adassek [ÖCART].

11. kiutaltatik; a fi repartizat; zugeteilt werden. 1614/1616: Hogy eleitől az Colossj praedicatoroknak salariu-mokban az Feiedelmek prodisioiabol esztendönket (!) rendeltetett nyoltz nyoltz szaz S6, fel souával egyetemben meg Jart, és meg adatot, mind az előb Feiedelmek, Kamora Jspanok es arendatorok által Azonkeppen, Az Uj Biro poharara, Jegh rakasra Esztendönként rendelt szaz szaz soo ... eleitől fogva meg Jart, és meg adatot [Kv; RDL I. 100]. 1847: A' Szamos belső Ágán levő Fa hid ki javittására kívántato 2257 Két ezer Két száz ötvenhét pengő Rft 37 1/2 xr ... ő Felsőge által kegyelmesen meg adott [DLt 858 gub.].

12. (okirat) kiállttatik/bocsáttatik; a fi eliberat (un act oficial); (Urkunde) ausgefertigt/erlassen werden. 1588: Vegeztek ..., hogy Ceh lewelek ben Maradgyon, Nekik megh Ne Adassek [Kv; TanJk I/1. 60–1]. 1657: sok sollicitálásunkra is az athname meg nem adaték [KemÖn. 184]. 1662: A békesség eszerint végbemenvén s császár erős assecuratóriája, hogy valamint a Törös Jánossal elvégeződnek, aszerént a diploma, levél császártól megadatnék róla [SKr 274]. 1677: A' Procuratoria Constitutiok mindenütt az Országának részeiben, Fő és Vice Tiszteknek, Notariuosoknak, Cancellaristaknak hasonlóképpen Városi rendeknek a' Birák előtt lőt hit szerint valo rescriptumokra, mind két Cancellariáról, és Cápitalanokból-is megadassanak | Levelei kiknek háborúság s' tűz miat elvesztenek, Nova Donatiok adassanak ... A' humana memoriat excedálván dominiuma, s' constálván igaz haeres volta, Nova Donatio megadassék [AC 209, 263].

13. jóváhagyatik; a fi aprobat; genehmigt/bewilligt werden. 1826: a' tisztelt Grof Ur hozzám VK Bíróhoz küldött Missilisében 8ad napi dilatio kért^a a' mely dilatio megadatván minthogy még is előbb nem lehetett a' f. h. 13kát tettük terminusul [Msz; Gyl. — ^aAz előbbi ügyben]. 1875: A 14 napi időhaladék megadatik [M.bikal K; RAK 311].

14. megengedtetik; a fi permis; erlaubt werden. 1772: in consolationem megadatott nekie^a, hogy generalis synodusokban éppen a püspök mellett üljön [RettE 275. — ^aBe-regzsászi Mózesnek]. 1808: Itélet A Novummal valo élés Valamint az Alpereseknek meg volt engedettve, ugy a Felpereseknekis megadatik [Asz; Borb. II].

15. teljesíttetik; a fi indeplinit; gewährt werden. 1679/1681: Ugi léssen osztan hoi könyörgésében az I(s-te)ntől megh halgattatik, es á mit kevés, az is ollyaten buzgo embernek megh adatik [Vh; VhU 656 instr.].

megadatott elvégzetetett (munka); (muncă) efectuat(ă); (Arbeit) verrichtet. 1756: itt az N. Somkuti hegyen lévően az Uraságnak két darab szállője, Balog Uram Gondviselőji hivatalya előtt meg adatot munka után jo fejős volt de már most az munkája meg nem adatván el pusztult [Sáros-magyarberkesz Szt; TKI Szaszari János (60) jb vall.].

megadattatás 1. (vár) feladattatás(a); predare (a unci cetăți); (Burg/Festungs)Übergabe. 1662: Hogy pedig mind a Szatmár, Tokaj és több várakbéliék Kassa várasa megadattatására nagyon vigyáznának, hogy annak megkísérté-

se és kézhez vfttele legszükségesebb és kívánatosabb dolog volna, méltán állíttathatik vala | (A) levelek a Szatmár és Tokaj alatt hagyott kapitányoknak kezekben küldetvén, magok is azok mellett tudósítatnak vala, minémű mozdító okokkal kellene azon váraknak megadattatásokat szorgalmazni [SKr 211, 213].

2. (szökött) jb visszaadattatása földesurának; trimitea inapoi la stăpinul său (a persoanei fugite); Rückgabe (des entlaufenen Leibeigenen) an seinen Gutsherrn. 1675: Az fugitivus jobbagyoknak meg nem adattatásokból emergalt causakis az Fagarasi felső széken szoktanak revidealtatni [Fog.; UF II, 662 Nicolaus Uzon de Fagaras (46) vall.].

3. járandóság-kiadattatás, achitarea retribuției cuvenite; Gehaltserteilung. 1736: (A ref. pap) kívánt bennünket^a betsüllettel requiráltatni, a jövő Őszszel ő kglmét illető 20. veder bor(na)k most pénzül való megadattatása iránt [Dés; Jk 461. — ^aA dési ref. eklézsiát].

4. (okirat) kibocsáttatás; eliberare (a unui act oficial); (Urkunden) Erlassung. 1664: Ad minimum szorgalmaztatott volna avagy csak oly jó formában való assecuratoria, melyben megütközése az magyar nemzetnek ne lehetett volna, az sultán Szulimán athnaméja formája szerint való athnamének megadattatása dolgába [TML III, 85 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

5. átv juttatás; danie, donare; Zuerteilung. 1664: Hanem ha az Kegyelmed jó intimatiojából Bethlen Uramék ő kegyelmek mutatnák ismeretlen voltomra oly istenes jóakarattokat, hogy a mikor megadattatása lenne, elküldeni ne neheztelnék Sőt a mellett ha mi kevés búzábeli és vagy egy szalonnabéli szubsidiumokat mutatnák jóakaró szolgáljokhoz azon alkalmatossággal, Isten is meg áldaná érette ő kegyelmeket [TML III, 129–30 ua. ua-hoz].

megadattatik 1. (vár) feladattatik; a fi predat (o cetate); (Burg) übergeben werden. 1662: Negyedik, hogy Lugas, Karánsebes ugyanon oda avégett bocsáttatott török seregeknek mindjárt megadattatnának, a bán által megparacsoltatnék [SKr 454]. — L. még SKr 237.

2. birtokába adatik; a fi dat in posesia cuiva; in js Besitz gegeben werden. 1626: minek előtte velle osztoznanak, Elseoben ez gazdam Aszonnak raita leueo ruhazattia, es parta eoue, eppen neki meg adattassek [Kv; RDL I. 129]. 1671: A' mely helyeket szántó földeket és réteket az Possessorok közül nem manutenealtak az oda telepedett Embereknél Privilegiumok szerént megadattassanak [CC 48].

3. visszaadattatik; a fi restituit; zurückgegeben/erstattet werden. 1606: ha Mare faluanak Marhaia az Remetej haitarban kar teucő heljre megjen ... ha oth talaltatik be haitariak ... ha kaart tetth az marha beczíwtlessek es megfizettessek az marha meg adattassek [UszT 20/89]. 1668: Kéretvén azután is tölem az egyetmásokat, olyan választ tettem ökiGYelmének: én senkinek egyetmását meg nem tartottam, hanem az mit ökiGYelme el nem vihetett, ott is hagyott, mint azokat az hitvány faszerszámokat, azokat hozattam házamhoz. Mostan is ökiGYelme esküdjék meg azon, hogy ökiGYelme ... megfizette az házbért. Megesküvén, hogy nem adós, mindenek megadattatnak ökiGYelmének [Kv; KvE 204–5 LJ].

4. (bér/járandóság) megfizettetik/kiadatik; a fi plătit (simbria); (Gehalt/Gebühr) bezahlt/ausgegeben werden. 1679/1681: Hunyadi és hatzoghi Praedicatorok(na)k es schola mesterek(ne)k, á töllem járo beneficiumok Zugolo-

dás nélkül az eddigh megh tartott mod szerint adattassek meg [Vh; VhU 676]. 1740: A Gyalog szerezsek ... két két^a ezen ág és töviss feldolgozására tartozn(a)k elmenni akik p(e)d(i)g több napis akamak, jó nagy emberek azon munkán Continuuskodni, minden napra meg adattatnak Den 21 :/ 21 [Dés; Jk 540a. — ^aVétségéből utána kimaradhatott: nap].

5. (mezőgazdasági munka) elvégeztetik; a fi efectuat (muncile agricole); (Feldarbeit) erledigt/vollbracht werden. 1756: itt az N. Somkúti hegyen lévén az Uraságnak két darab szőlője, Balog Uram Gondviselőji hivatala előtt meg adatot munka után jo fejős volt de már most az munkája meg nem adattatván el pusztult [Sárosmagyarberkesz Szt; TKI Szaszari János (60) jb vall.].

6. feleségül ~ férjhez adattatik; a fi mairitat; verheiratet werden. 1654: Buzaban Iako Cseker Istvan ... aszt kívánnya hogy az leany^a nekie meg adattassek [SzJk 72. — ^a(A) Veresegyházi predikátor Galamfalvi Ferencz leánya, Judith].

7. méltósága ~ tekintélye biztosítatik; a fi asigurat prestigiul cuiva; seine/ihre Ehre gesichert werden. 1677: végeztet, hogy ha afféle illegitima occupatio és impetratio találtatának akár kinek kezénél restituiáltassanak, a' Fejedelmek méltósága annyiban meg-adattatván, hogy ... ha Fiscus kezénél találtatnék az olyan jóság lenni, a' Vármegye vagy Szék elsőben tartozó submissioval requirállyak a' Fejedelmeket [AC 81].

8. (okirat) kiállítatik; a fi liberat (un act oficial); (Urkunde) ausgestellt werden. 1654: (A peresek közül) ha ki kívánnya az pár mint az felső széken ottis^a megh adattassék [UF II, 91. — ^aAz ub előtt].

9. (termés) meghozattatik; a fi produs (o recoltă); (Ernte) gebracht werden. 1676: Vagion az Galaczi hataron Kalbor fele Várhoz egy darab szőlő hegy mely tamoszos leszas sóvényel be keritve, melynek eddigh valamire meg adatott termese [Fog.; UF II, 752].

10. jutalma ~ meglakol; a o plăti scump; (ab)bűsen. 1662: A nyavalás pórok ... a Nyíren eloszlatván, s Császár Péter vezérek is Kassára béradattatván, és ott felnégytetés által jutalma megadattatván, az több helyeken való gyűllekezet is eloszlék [SKr 146].

megadhat 1. át/odaadhat; a putea da/preda; über/hingeben können. 1655: (A pénzt) megh vüm Csepregi Mihálynak, nem adhatta megh az en darab aranyomat [Kv; CartTr II Petr. Szavaj ötvös vall.]. 1667: Kővárban rendeltünk Bonyhárd száz köből búzát, melyet el is küldünk Szamosújvárig, s az udvarbíró most itt lévén, meg is parancsoljuk, hogy szekereket hozasson eléjékben; Kegyelmed is parancsolja meg, hogy emberünk hadd adhassa meg [TML IV, 37 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

2. kézbeíthat, kézbeadhat; a putea înmîna; aushändigen können. 1620: Korlát uramnak monda, hogy: Eddig elmúlt, hogy meg nem adhattad az ország levelét az hatalmas császárnak; nem késő, az is hamar meglészen [BTN² 389]. 1659: Barcsai Gáspár uram házához kéredzván, szeredáig be nem jó, az levelet meg nem adhattam [TML I, 412 Rhédey Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1678: A vármegyének szőlő leveleket még Uram meg nem adhattuk ... miholt első alkalmatossággal összevgyülnék ő nagyságok s ő kegyelmek, megadjuk [TML VIII, 159 Jó Mihály ua-hoz].

3. (ostromlott várat) feladhat; a putea predă (o cetate asediată); (belagerte/stürmte Burg) aufgeben können. 1618:

Jenőt az mi kegyelmes urunk meg nem adhatja, mert sok vitéz ember vagyon benne s erős hely [BTN² 95]. 1619: Csak obiter attingálám az Jenő dolgát is neki. Arra monda hirtelen: Hiszem én jól tudom, hogy soha az urad azt most meg nem adhatja, csak heába erőltetik [i. h. 188].

4. átv is visszaadhat; a putea restitui; zurückgeben können. 1600: Nyerges Peterme Margith azzony vallja az vramis neotelen koraban Adott volt Eotwen Awagy negywen tallert tartany Razmannenak de mikor az hadból vizza leott volna, es kerte volna teolle, nem Adhatta megh [Kv; TJK VI/1. 448] | Hallottam Chaka Leörincztől hogy az oláh azt mo(n)dotta volna, ha megh zabadulhatna az diznoba egynel teob ne(m) wezeth volna, az teobbit megh adhatna [UstZ 15/141 Rigbo Thamas Almási, Zabadekely vall.]. 1606: teöllek 11. diznot kertek megh, de azt eők megh ne(m) adhattiak. de ha uegezesek vagio(n) adiak elé s megh adgiak az bechiet [i. h. 20/76].

Szk: lelkét Krisztusának ~ja. 1663: elvégezvén az én pályafutásomat, boldog reménységgel adhassam meg az én lelkemet az én Krisztusomnak [Kv; KvE 188 LJ].

5. (elszökött szolgát urának) visszaadhat/szolgáltathat; a putea trimite înapoi stăpînului său (persoana fugită); (entlaufenen Diener seinem Herrn) zurückgeben/überstellen können. 1677: Valamely köteles Szolga bolcsu vétlen Urát el-hadgya ... valakinek földén vagy keze alatt fel-találtatik, kéressék-fel és ha meg nem adhattya, cum poena ducentorum florenorum readjuatassék [AC 195].

6. (kialkudott árat) kifizethet; a putea plăti (peșul stabilit prin tocmeală); (abgemachten Preis) auszahlen können. 1570: Erzebet Keomyes Thamasne hythy zarent vallya, hogy ez mwlt Napokba Ment volt Kis Demeteme hazához Nagy Palne, Es ott egy emberek arwl volt egy zeolet Es hogy az arw Megh lezen het forintba, Azt Mongya az emberek, addegh nem adhatom Myglen Teorwennyel vyzza vezem az azzontwl kinel Mostan vagon, Merg azzal semy veget nem erek, az arrat nem adhatya Megh [Kv; TJK III/2. 112a]. 1573: Gal Benedek Azt vallya hoga pwskar gaspar Eo tälle veotte volt az farkaswchay hazat vegre hoga meg hozta Mind az arrat az azzony ... hya ebedre Aldomas Italra, mykor otth lakozanak Meg Resegedik pwskar es kerkedny kezd vele hoga Eo ket ollian haznakis meg adhatna az arrat [Kv; TJK III/3. 167]. 1652: az eörökseghnek felet el uezse(m) mert nekem adgia az migh az lo árrát megh adhattja [Asz; Borb. I Varffalua(n) Iako Gado Mihaly (40) ns vall.]. 1812: meg nem adhatván a fen irt Buza árat egy Nemejők Interestben dolgozott is valamit tenyerrel vagyis gyalogszerben [Füzes SzD; BetLt 5].

7. (adósságot/tartozást) kiegyenlíthet/visszafizethet; a putea achita/plăti (datoria); (Schuld) begleichen/zurückzahlen können. 1556: (A tartozást) az Jowendo zent Esthwan Kyral Napyara tarhozyk ... tellyessegel meg Adny^a Es az cloth ha meg adhattya Es wegye(m) Es meg Adwan tarhozyam kapthalanba az wagy kowenbe (!) lewleth Rola Adnom [Mikefva KK; BFR VI. 283/3 Barlabasi Janos Hederffay^b zálogosító lev. — ^aGlesan Janos. ^bKK]. 1581: Attam Kett Jobbagioth Zalogon ... Illy okkal hogy valamikor, én az wnaga Penzétt megh Adhatom, mjndgiarast w naga mynden per patwamelkwl megh Erezze [Burjánosóbuda K; BálLt 89]. 1596: nalla(m) zalogo(n) vagi(on) malombely resze Az my reszechkie nallam volt zalago(n) en azt megh ne(m) adhatom mostan mighlen az Tablan vege lezen [UstZ 11/27]. 1604: ha az

Jwendő Husfett napyara eo kg(ne)k ez ... nyolczua(n) forintot meg nem adhatta(m) ... szwchyakba(n)^a uallo portiomat ... el foglalhassa [JHBK XXV/2 Mikola János kezével. — ^aK]. 1606: egy Jobbagya kenzeritetet uolt Filstich Peter vramtol Negywen forintot keolczedn fel venni, kyert mind maga feyett feleseghez gyermekett, kedteotte uolt, Filstich Peter vramnak, hogj ha meg nem adhatnaya tehat mindenut hozzaja nyulhason es ... extorquealhassa rajta [Kv; Ks 33 Györgyfa 22]. 1635: En Zeochj Mihalias alias Tott attam Tasnadj Istvan diak vram(na)k egy darab reteczjket Zalagul ugj mint flo 3 hogj birja eo kigelme mind addigh meg az eo kigelme pinzet meg adhatam ha mikor penigh meg adhatam eo kigelme tartazek fel venni es az retet kezemhez botsatoni [Ne; DobLev. I/9]. 1793: leváltam ... 60 Vfórintok(ot) Pakulár Lupujtol ... facultáлом, s Szabadságot adok Pakulár Lupujnak, ha meg nem adhatnám minden némű jóvaimbol excontentálhassa magát [Déva; Ks 79. 24/17. I/4].

Szk: készpénzül ~. 1584: En kerttem wesseleny gaspar wramtoly szazy foryntot kölchöny Ily köttes alat hog ha Törttenek hogy en meg adny nem akarnam tehat eő kegelmek Mochy Jozagomat el foglallyhassa ugan ezen leuelnek ereyeuely es mynd adyg birhassa az meg epeen kezj pynzwl neky meg atthattom [Csapósztyörgy TA; Ks Myske András kezével]. 1601 ha hul az leowendeo Zent Antal napiara ... keez penzeol Veseleny Caspar vrunknak wagi maradekynak az tizen niegi forintoth eo maga Fratay Andras, wagi felesége meg ne(m) adhatnak Nagi Deweherben^a, auagi ha addigh Marokhazy^b Jobbagyban kezehez Fratay Andras Vrunknak kett hasz Jobbagiath ... el foglalhasson ... Az ell foglalas ezen leuelnek ereiewel lehessen [SLt Z. 8. — ^aSzD. ^bK] * pénzül ~. 1671: a mioltátul fo(g)va azon 12 ezer forin költsöt (!) kegyelmittul kirtük es vett(ük) csak egy Pénst és Interesth nem adhatunk mint a Tőke Pinzt mint az Interest kegyelmednek minden böcsölettel meg adgyuk, ha pedig meg nem adhatuk Pinzül ... Iosaggal böcsölettel ki főzettyök (!) kegyelmedet [Baca SzD; RLt 0.5 Bánfi Sára aláírásával].

8. (bért/járandóságot) megfizethet/kiadhat; a putea plăti (simbria); (Gehalt/Anteil) bezahlen/ausgeben können. 1619: Minthogy szénapénzemet az esztendőn csak egyet sem adtak ... szólék önagyságának, hogy adatná meg. Nagy kedvetlen mondá, hogy: Megadhatjuk még ezután [BTN² 243–4]. 1702: Marosszéki Fintaházi becsülletes bér ado emberek, és Praedikator beri(ne)k quantuma ^aHa kik buzátlanyságok miá kalangyául buzát vagy három kalangya zabot meg nem adhatná egy kalangyáért egy véka zabot adgyanak [Fintaháza MT; MMatr. 6. — ^aKöv. a nevek fels.].

Szk: készpénzül ~. 1697: Tiszteletes Praedicator és Professor Urainék ő klmek borbéli fizetesek(ne)k nagy resze restantiaban lévén ... Azért a' Tiszteletes Consistorium ... determinálta, hogy a' mit kész pénzül meg adhat az Eccia pro ur. vini fl. 1/1 20 fizessenek [Kv; SRE 49].

9. befizethet/szolgáltathat; a putea plăti/achita; einzahlen/abführen können. 1564: mostan hírünknelkwl ilien modon roia az zeginy nipet hogy az mely zeginy ember meg holt, az vagy az mely meg nem adhatna mingiast az zeginsig miat annak öröksigyt es marhachikaiait el foglalial, es maganak nemesyts es földön lakot hoz reaia [Cszs; SzO II, 178 a cssz-i közszékelység panasza a fej-

hez a tisztviselők és főemberek törvénytelenégei ügyében]. 1662: E mellet Kgl's Aszszonyunk, az országy adaján kívül, az városi paraszt fundusokrol valo adotis, meli teszen az éget emberek résziről f. 10/50, aztis kerik rajtunk, mellyet az tavali esztendőbennis az romlás miá meg nem adhattunk [UF II, 233]. 1671: Ha ki az Nemesség közzül, ez kételenségből reánk vetett summát meg nem adhatná, vagy adni nem akarná, adgya meg más érette [CC 90]. 1674/1681: Haczogi Dan Szóts Supplicatiojara valo valasz. Testének fogyatkozasa nem most esett rajta, azért ha elein mikor Taxassa lóta Santa volt s meg adhatta az négy forintot, mostis maradgyon abban [VhU 474 Thökölyi Imre vál.]. 1786: az Thoroczka Lakosok mind ez mai napig az Vasbol valo Dezmát ki adták es adgyák, de ha az rendes es ki szabat üdöre meg nem adhattak vagy adgyák az Szegénység mián, annak utánna erővelis fel tsikorják az ollyanakan [Torockó; TLev. 4/13. 27].

10. (bírságot/váltságdíjat) lefizethet/tehet; a putea plăti (o amendă); (Straf/Lösegeld) bezahlen können. 1594: ha ennek vtanna, az Zaz vram keozwl valaki, maga gondolatlan az mas felt tizteletlen zoual ... illete az varos zaz Arany forintot vegien raita: Ha penigh oli zemeli lenne, ki azt meg ne(m) adhatna, zaz napig wllion erete az toromba az bwdeosben [Kv; TanJk V/1. 41]. 1604: az Compositio szerint az mynemő fizetese lött volna Fwzy Janosnak, neminemő hatalmaskodasert, Mihaly Deaknak vgy mint hatuanhatt forint ... ez ielen való esztendőbeli Kőrdőztölő szent Janos napiara kellet volna meg adni, mely Sum(m)at hogy az meg irt napra meg nem adhatta volna az Compositio szerint ... adá ... Fwzy Janosne Baladfy Magdolna aszszony my előttönk Mihaly Deaknak két falubeli részert [Radnót/Szőkefva KK; Ks 90]. 1659: Az mely tátnak rabja az szegény Apafi Mihály uram, az az tatár szolgáját küldte most be, hogy az szegény Apafi Mihály uram jószágát lássa meg, ha adhat annyit, az mennyit kér, mert az mint mondják, elárúlták az szegény Apafi Mihály uramat, hogy mind az két bátyja megholt, megadhatja [TML 419–20 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz].

Szk: díját ~ja vki vőrdíját leteheti. 1584: Kadaz Istwan hallotta az eggik fogoly olahnak Zaiabol hogy eők wteottek es eők eoltek meg, de eő ne(m) fel hogy meg eolliék eoket erete, Mert vagyon oly vrok hogy ki menthy eoket, vagyon Marhaiok is es meg Adhattiak Diath [Kv; TJk IV/1. 316].

11. (céhbéli kötelezettséget) leróhat; a se putea achita (de o obligatie față de breslă); (Zunftpflcht) abzahlen/entrichten können. 1730: Farkas György Uramis kövedze fel az B. Chetől alázatos Instantiajaval az le üld Collatiojat, mellyetis az B. Chē cum honorē meg engede eokk az mikorra eo kglme leg job moddal meg adhattya csak két nappa (!) tegjen hirt C(éh) M(ester) Ur(un)k(na)k [Kv; ACJk 14].

12. ígéretet teljesíthet; a putea indeplini o promisiune; Versprechung erfüllen können. 1659: semmiből nincsen most ott kinn jövedelmünk, az melyhez képest bizony csak annyira ígérhetünk, az mint gondoljuk, hogy megadhatjuk [TML I, 314 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1679: az közjóval együtt dolgainak jobb karban való állásáért vajmi sokat szokott az ördög embereknek ígérni, de ritkán adhatja meg [TML VIII, 513 Teleki Mihály Lónyai Annához].

13. az Úristen ~ja Dumnezeu poate să ne dea; der Herrgott kann erteilen. 1619: Noha az Úristennek annyira való

ajándéka nincs önagyságával most, hogy posteritására, portusára nézhetne az erdélyi fejedelemségbe, de ő maga is még ifjú ember lévén, magának is megadhatja azt is az Úristen [BTN² 274].

megadhatatlan ki/megfizethetetlen; care nu poate fie achitat/plătit; unaus/bezahlbar. 1679/1681: az vetkes embert megh fogatván, aszt Törvény szerint (: de ha lehet nem mostohajul; melyen a megh adhatatlan bírságot értem :) meg büntesse^a [Vh; VhU 676. — ^aAz ub]. 1704: Udvarhelyszék és Marossszék öszvegyűltenek volt, hogy magokat letegyék, de superveniálván a generálnak rájok limitált megadhatatlan naturáléja, úgymint 10.000 köből zab és 5000 köből búza kit meglátván azt mondták, hogy nekik jobb mind meghalni, mintsem azt meg nem adhatván, úgyis csak el kell nekik veszni, és úgy osztán csak felrúgták a gratiát [WIN I, 290].

megadható befizethető/szolgáltatható; care poate fi plătit/achitat; bezahlbar. 1704: Szentpáli Ferenc az generál akaratjából az falukra ... feles és majdnem meg nem adható élelts limitált, az uraknak nem kicsiny prejudiciumikra [WIN I, 211].

megadó I. mn 1. kézbeadó, kézbesítő; care înmânează (ceva); aushändigend. 1658: Kérem Kegyelmedet, tudósítson az levellem megadó szolgál által minden állapot felől [TML I, 172 Bornemisza Zsuzsánna Teleki Mihályhoz]. 1725: Levellem meg ado Nagy Enyedről Magyar Országra Szarmazat Szegeny Legeny kívánvan Testimoniumat igaz Nemessegeről ... a Nemes Var(me)gye tölle nem denegalta [Veresegyháza AF; Ks 95 Borsay Nagy Pál lev.]. 1769: Czédulamat meg ado Toroczka Bartok András ő kegyelme panaszol, hogy^a [Gyf; Bosla. — ^aKöv. a panasz]. 1788: Levelemet meg ado ifju, az itt lévő olá Popának Sogora ... jora menendő ifju [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1812: Ezen Czédulátskámot meg ado Reinhardt János [KLev.].

2. megfizető; care achită/plătește (ceva); bezahlend. 1684: (A) Szo fogadatla(n) egy ház fiának ki zálagját ne(m) akarta venni s meg sem akarta büntetni a contumax Pap bert meg nem ado embert, tehát az olyan egyház fiunn ... vegye(n) Zálagot a Brachium maga mellé vévén az egész Megyét annak exequálására [MMatr. 4.].

3. vkinek becsületet ~ vkinek tiszteletet adó/biztosító; respectuos, cuviincios; jm Ehre erweisend/sichernd. 1791: A' T. Professor Atyafiai nem akarnak T. Püspöküntől és a' Grlis Synodustól függeni ... még a' Collegiumbeli Deakok is engedetlenek és betsületet meg nem adok sem Püspökünk(ne)k, sem Gen. Sanodus Papjainak [M.bikal K; RAk 9].

II. fn 1. (szókött szolgát urának) visszaadó személy; persoană care trimite înapoi la stăpînul său (sluga fugită); (entlaufenen Diener seinem Herrn) zurückgebende Person. 1677: Valamely köteles Szolga bolcsu vétlen Urát elhadgya ... valakinek földén vagy keze alatt fel-találtatik, kéressék-fel, és ha meg nem adatik, citaltassék competens Forumjára a' meg nem adó; és ... cum poena ducentorum florenorum readjudicaltassék [AC 195].

2. (adó) befizető személy; persoană care achită/plătește (impozitul); (Steuer)Einzahler. 1671: Végeztetett ... hogy valakik a' reájok vetett adót még meg nem adták, és meg nem adnák ... az olyanok ... akar mely helybéli Tisztek

által, az adót meg nem adókról irt Articulusunkban specifiált poenával meg-büntetessenek [CC 93].

megadóhatik jóváhagyattathatik; a putea fi aprobat; genehmigt/bewilligt werden können. 1846: Kresovitzki István bé adja kérelmét hogy a remek éve, pénzbeli felválthatását nyerhesse meg A' benn irt felesleges kérelem meg nem adodhatik [Kv; ACLev. Kül. Perc. 48].

megadódik 1. visszaadódik; a fi restituit; zurückgegeben werden. 1668: Nemes János az első biztatásban megcsüggedvén ... hogy ha Zólyominak jószági meg nem adódnak ... ő ebül jár [TML IV, 265 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1850: Menyhart Kalárának megadodott két ing ajjok, frisko, A' zeke [Uzon Hsz; HSzjP].

2. (adósság) kiegyenlítődik, visszafizetődik; a fi achitat/lichidat (o datorie); (Schuld) zurückerstattet/bezahlt werden. 1756: hitel(en) nem akarták adni, félvén attól hogj az penz nekik az maga idejeb(en) meg nem adodik [Melegföldvár SzD; SLt XXXVIII Illyefalvi János Suky Jánoshoz]. 1862: még a 26 fo(rint) is nints bé írva mikor a hátralévő meg adodik bé írja [Borsa K; BetLt 4 Farkas Moses lev.].

3. (mezőgazdasági munka) elvégződik; a fi efectuat (muncile agricole); (Feldarbeit) verrichtet/beendet werden. 1777/1780: a Vas Gyepű nevű szőlő Hegyben vagyon egy Nemes szőlője már miolta az Jobbágyok kezdik mivelni, minthogy munkája kelleteképpen meg nem adodik, terméseis meg hanyatlot [Désakna; JHbK LII/3. 274].

megadogat 1. visszafizetget; a achita/restitui incetul cu incetul; nach und nach zurückzahlen. 1791: Csongvai András ... kért volt Kőltson Csegezi néhai Taar Mihály Uramtól másfélszáz forintotok mely pénzeket néhai Csongvai András ugy hallotta(m) hogy attá volt Csipkés Borkának, ugy a' több részitis a' mint hallottam meg adagatti volt és abból elegetett Tordán laktában [Várfa TA; Borb. II].

2. megfizetget; a plăti incetul cu incetul; nach und nach bezahlen. 1814: A mi peng az Erdő árrát illeti abból né-melyek adogattak meg a tehetősebbek közül [Aranyosrákos TA; Pk 7].

megadósít 1. adóssá tesz, adóssággal megterhel; a face datomic pe cineva; mit Schulden belasten. 1597: az en vra(m) negyue(n) egy forinthal es harminch hat penzel adosita megh az zegenj Zeđleđs Balast De ugyan az negyue(n) egy forintal es harminch hat penzel adosita megh, mellyet megh keđianok az fel-peresteđl [UszT 12/57]. 1602 k.: tudom azt hogi ... az Anniatt adositotta megh [i. h. 16/62 Antal Miklos Marefalvi zabad zekel vall.]. 1717: Mikor el foglalták az fundusokot, nem tudom nem is hallottam hogy törvény Szerint meg adositottak volna Dok Mátyás Uramot [Gelence Hsz; BetLt 7 Fejer Mihály (60) pp vall.]. 1731: Széki Teleki Joseph Fő Ispán Ur Idősbik Dobai János Uramat ... meg adositván ... Száz magyar forintokig, az melly Száz Magyar forintotokért Ns Dobaj János Uram házát azon Summáig az Ur Sequestráltatta [Ne; DobLev. I/147]. 1757: néha küldött ugyan az Mltgs Exactoratus difficultásokot ki, de abba is olyan gonoszságot cselekedett^a hogy az melly Perceptor Clienze volt, arról el harántotta s mást adositott meg [Fráta K; Ks 101 Cserei György kezével. — ^aA Domesticus Exactor]. 1816 u.: (A cselédeit) megadosítja, hogy a

helyet hogy ki fizétne valamit nekiek a helyet meg kol-dusitia [KLev.]. — L. még BÖn. 886.

2. kb. adósságba ránt; a băga pe cineva in datorii; in Schulden stürzen/ziehen. 1829: tegnap tztftrom venni mentem ki legegőbb a' házbol, még suholt sem voltam pedig a' jo embereink meg adósítottak annyit jöttek ide [Kv; Pk 6].

3. ~ja magát adóssá teszi magát; a se băga in datorii; sich schuldig machen. 1800: minek előtte katonának ad-sentáltatott volna, meg adosította magát [Kakasd MT; DLev. 1. I. 11]. 1825: Nagy Laki Vig Miklos ... egy Csere Contractus által magát K. Tekts Dobolyi Sigmond Umál Sok rend bílt tett adótságaiból fel szabadított de tsak ugyan a Tehetetlenségbol ujjonnan kényszerítettén ... ma-gát meg adosítottani ily fel tételek mellett^a [Nagylak AF; DobLev. V/1105. — ^aKöv. a részl.].

4. sokadmagát ~ja sokadmagával adósságba veri magát; a se băga in datorie impreună cu mai multe persoane; sich mit vielen anderen in Schulden stürzen. 1817: Személyes Leírása ... Also Járából, az 1817-ik Esztendőnek elein, minek utánna sokad magát megadossítottotta volna, el szó-kött Hesdetzán Farkas Pétrének^a [T; TLt 1779 Lázár Antal szb kezével. — ^aKöv. a részl.].

megadósíttatás adóssá tételés; faplt de a face datornic pe cineva; Schuldigmachen. 1728: Instalván ... Dalnoki Daniel Atyá(n)k fia eő kegeme a Tektes Nemes Universi-tas(na)k horj végje méltó Consideratiob(a) az eo kgime nagj meg szoríttatását Harminczadossági hivatallya iránt valo Ratiojara ki adott Difficultássát s meg adossíttatását. Melly Instantiáját ... meg tekintvé(n) Végezteztet^a [Dés; Jk 376a. — ^aKöv. a részl.].

megadósíttatik adóssá tételik; a fi făcut datornic; schuldig gemacht werden. 1748: Tasnádi Ur(am) ... keze-sen el bósíttatott azért, hogy készüljön a' számadáshoz, el is készült későre hára, rátióját bé adta a Censurale Forum-ra, ott meg adosíttatott [Marossztkirály MT; Told. 56].

megadósodik eladósodik, a fi dator; sich verschulden | adós marad vkinél; a rămíne dator cuiva; bei jm schuldig bleiben. 1678: eo néki sem Szekely mojesék, sem penigh Szegediek, sem az többi edgyis közüllők sem Eorőkös sem penigh fejek kötöt Jobbági ninczen csak edgyis, hanem segénységekben meg adosodván hozzája, életéig fogották hogy szolgállyák [Cserefva MT; Ks]. 1732: Interessel adosodott meg a Megje Biro Kocze Miklos egj forintal husz penzel [SVJk]. 1740: Puskás Vaszil ... valami bor árulásban meg adosodván Jobbágnak kötelezte volt ma-gát [Pujon SzD; WassLt Georgius Szászvarosi (67) lib. vall.]. 1763: hallam hogy adaís erősen meg adosadat Ba-roti Uram [Kóród KK; Ks CII. 19 Szarka József tt lev.]. 1772: recognoscállya Szőlősi János hogy adossodott volt meg az Attyok Ger(endi ?) László Urhoz cum Hf 2 // 72 [Nagylak AF; DobLev. II/441. 2a]. 1781: Furulyás Maphtyé edj haszontalan korbóro Kendbe^a ment, ott is ívott meg adossodott s el szőköt [Esztény SzD; Told. 6. — ^aSzarvaskendre SzD]. 1821: Pop Nutz nevű Colonussa minekutánna az éhségnek idején a' Grofnál meg adósadat, el szőköt [Bezdd SzD; LLt 64/1741]. 1823: Király István ... Ipjának Szánto Umak ... meg adosodatt 's ugy adta által Szánto Umak^a [Mezőbánd MT; DobLev. V/1073 Király János (83) szabad székely vall. — ^aA földet].

megadósul adóssá válik; a se îndatora; schuldig werden. 1582: Valentinus Colosvary fassus est ... Sogora vala eotheuós Miklos Peter Deaknak, es megh Adossult volt Nekie [Kv; Tjk IV/1. 13–4]. 1595 k.: Vduarhelj Fogyas Georgjnek adosula megh Leng'elffalui Béres Gerg'elne egj forintal [UszT]. 1598: Thordatfalui Dyos Janosne Cathalin Aszony szolittattia Tarchafalua(n) lako Orban Petert Kadachj Albert Mihalt ... cúratora Vghro(n) Antal Altal hogy A(n)no 1598 Albert Mihaly Adosult megh ket zeker zenaert zantasal [i. h. 12/116]. 1602 k.: Tudom azt hogy perleketenek Törveni zereintt megh vetelkóde-nek az Azoni Adosula meg [Márféva U; i. h. 16/62 Nagi Pall marefalvi lo feő vall.]. 1763: Ballo alias Kolosvári István ... ez előtt mint egy tíz vagy tízen egy esztendőkkel Bíró lévén, a Portióban meg adossult volt huszonöt Német Forintokkal, 's azon Summát Rosnyai Uram érette le té-vén, azért lett Jobbágyáva [Udvarfva MT; Told. 44/10].

megadott 1. (adósságként) visszafizetett; achitat (in contul datorie); (als Schuld) zurückgezahlt. 1618: Melly záz ftot, ha arra az napra eő kgnek megh nem adnam ... az megh adot záz forintomis oda uestuen edreőkben birhas-sa^a [Kv; RDL I. 105 Kowachoczy István kezével. — ^aA zálogba adott jószágot]. 1733: Gombási Szócs Samuel ur(am) s Felesége tartozzanak most az közelebb meg esendő karacson napjara az pénz felét tovább valo halogatás nélkül le tenni ... mellyetis deponalni ha nem akama(na)k ... az meg adott 20 forint is oda veszszen es az Szőlősi előbbeni Haeresre redeallyon [Mv; MbK VI. 2]. 1781: Minthogy Damokos Imre maga vallja, hogy az Lajos István megadott pénzt kivetette az országúttjára, esztendő elmúlt s elhaltatta; tehát a föld marad Lajos Istvánnál [Taploca Cs; RSzF 249]. 1801: Midőn něhai Bako Mária a Belsőt N. Balog Sandor Uramot ki perlette a meg adott summával meg ment volte ezen föl-dek(ne)k Zálogja a Vagy pedig még ki váltattlanul vadnak-é azt nem tudhattyuk [Szentimre MT; BalLev.]. 1807: ha ezen alkalmat felrugnám az meg adatt pénz maradgjan veszszen oda [Aranyosrákos TA; Borb.].

2. (földesurának) visszaadott/szolgáltattott; trimis inapoi (stăpinului său); (seinem Guts Herrn) zurückgege-be/en/erstattet. 1677: A' mely Nemes ember Hajdu Váro-sokra futot Jobbágyát akarja repetalni ha meg-ítilik, tartozzanak ... meg-adni ... oly securitast mutatván a' Ne-mes embernek, a' meg-adot Jobbágnak el-vitelébe, hogy ha abban a' Nemes ember impiedialtatnék, a' Hajdu Városbéliek ... in poena ducentorum florenorum Hungari-calium convincáltassanak [AC 172–3].

3. (vételárként) kifizetett; plătit (ca preț de cumpărare); (als Kaufpreis) ausgezahlt. 1612: Az felér^a Vizontag igire Ja-kab Deak le tenni egizzen Veseleni Vramnak az Jeőweő Zent Miklos napian ... Mely eőt száz forintot ha a felül megh irt napra Jakab Deak le nem tenne, tehát az megh adot eőt száz forintis oda wezzen, az Jozagotis egy szolga biro atal Vese-lini Pal Vram vizza foglalhassa es birja mynd addigh az migh le nem tejj [Gyf; KCs IV/85. — ^aA vételárak].

4. (járandósságként) megfizetett; plătit (ca retribuție cui-va); (als Gehalt/Lohn) bezahlt. 1792: (A márkodi eklézsia) a' mostani rend szerintt valo Papnak, a' múlt eszt(endő)re meg nem adott jövedelmet minden fogyatkozás nélkül meg fizesse [MMatr. 452].

5. kb. kiutalt; repartiztat; zugeteilt. 1740: Makk János és Szatthmári Varró Mihály atyánkfiak ó kglméktől, Instanti-

őjek által meg kért, és rész szerint meg is adott gazn(a)k, másodszeri oculatiojára ha valakinek p(rae)judicál e ? nem e ? exmittáltatnak^a [Dés; Jk 536a. — ^aKöv. a nevek fels.].

megágazik elágazik; a se ramifica; sich verzweigen. 1763: a' mint az ut meg ágazik menvén egjik a' kö közü a' másik a' mint be fordul a' Remetei erdőre az ut [Torockó/Gyertyános TA; Bosla].

megaggott 1. megvéült, elgyengült; imbátránit; alt/schwach geworden. 1816: Régen élt néhai Albisi Etzken András meg aggott állapotjában meg vakulván el betegesedvén Albisban szerzett Javait Testálta Barthos Mártonnak és Feleséginek Etzken Ilonának [Albis Hsz; BLev.]. 1822: egyik fiamat Istvánt a' ki Insurgens Káplár is vólt ma Város^a szolgájának kell szemlélnem meg aggot öregségemre [Borb. II Décsy György ns nyil. — ^aZilah].

2. előregedett, kiszáradt; imbátrínit, uscat; überaltert, ausgetrocknet. 1760: ezen kérdé(b)en forgo Szánto földet nagy meg aggot Fájú Erdőből Rityi Irimia irtotta, és építette [Gyeke K; Ks 4. V. 22].

megajándékoz 1. a dāruī; beschenken. 1560: Akarna testamentomat tenni^a az ew Jozagorol mellel az Vristen eotet eleleben megh aiandekozta [Fog.; SLt 10. — ^aFrátay Gergely]. 1585: Orsolia Lakatos Balint zolgaloia vallia ... ker vala engem ily zowal veres peterne, vald vgy chak Az dolgot Amint en mondo(m), Az eleo Istennek az en lelke(m) Ne kellie(n) ha megh Nem Ayandekozlak [Kv; TJk IV/1. 512]. 1598: Chiany Janos ... wallia Tawaly ezten-deobe(n) ket vtambais haborgatot megh Thúri Janos zolgaia eggiet mas aprolekomat fel hanta amit zeretet el vette, saczoltatot ... az mezeore is vtanna(m) iargaltak ... ot wyolagh megh kellet mindeniket ayandekoznom [Kv; TJk V/1. 183]. 1610: Az kett Arúat oztó Byrak vrain Emlekezeti megh Ayandekozak egy demoezky Zablyaúal [Kv; RDL I. 6]. 1667: remensége kívül valo Ayandekal Ajandekazta megh [KJ]. 1694: panaszla is hogy nem erdemli meg tölülű(n)k hogy egy bokor talpal meg ajandekozzok [Oroszfája K; BLt]. 1731: Felei Juon edgy Tallért ajandekoza Greble Pávelnek, Greble Pável is igire s mondá Felei Juonnak énis meg ajandekozlak két gy Milliora Juhakkal [Mezőpagocsa MT; Ks]. 1764: hallám mondani Budaitol; hogy várj meg mert meg ajandekoztátok a koltsárral ketten Soly mosi Uramot egy Dása Turoval [Kóród KK; Ks 19/I. 6].

2. lefizet, megveszteget; a mitui; (er)kaufen, bestechen. 1677: olyan istentelenséget költötte nek a szall hitegetik az hadakat, hogy Kende Gábor és Keczer uramékat megajándékozták és sokat ígértek nekik [TML VII, 454 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. 1792: az Aszszony Marinka azt bátorokdott a' maga Instántiájában iratni, hogy Engemet az ő Fia Péter, mástol Kőlcsonvált pénzél meg ajandekozván arra el béltett hogy ő tölle erőszakoson is a' Fiának Pétemek részét ki vennem, vagy vetetném [F. lapugy H; Ks XLVIII. 7 All Torjai Kiss Lukács Dobra Vidéki krájinik kezével].

3. árú felruház; a inzestra; ausstatten, versehen. 1591: Legelőzzer még halakat adok az en kegmes Istene(m)nek, hogy Engemet e wilagra teremtet, sok youaiual meg látogatot ... Zent lelkevel meg aiandekozoth [Gyf; Bálli 93]. 1631: eő szent felseghe vehetetlen irgalmassagabol engemet, ez uelagra teremtuén az eo igazan valo szent esme-

retinek uelagos tudomaniaual megh aiandekozott volt [Nagyteremi KK; JHb XX/1. 1 Sükösd György végr.]. 1847: Vagyok én itt, hogy az Istent, aki engemet ilyen értelemmel és méltósággal megajándékozott, dicsőítsem [VKp 163].

4. kb. megtisztel; a onora; (be)ehren. 1887: Kegyeskedjék egy rövidke történettel megajándékozni a Kolozs-várt^a [PLev. 136 Petelei István Szilágyi Sándorhoz. — ^aAz ilyen című lapot]. 1896: Kérem hát, ha vállalkoztam arra, hogy félbehagyott munkáját tovább vigyem, kérem, ajándékozzon meg jóakaratóval [i. h. 180 ua. Tolnai Lajoshoz].

5. szk-ban; in constructiū; in Wortkonstruktionen: lőfő-szabadsággal ~ lőfő kiváltságokkal felruház; a investi cu privilegii de primipilus; mit Privilegien eines Primipilus bekleiden/versehen. 1671: miolta a' Fejedelmek a' lovas Puskásokat Lő-fő szabadsággal meg-ajándékozták, azolta a' Biroság viselestül tellyességgel immunisok akarnak lenni [CC 36] * örökös nemességgel ~ nemessé tesz, megneveszt; a innobila; adeln, in den Adelstand erheben. 1664/1681: megh tekintvén Vajda Hunyadi Kloká alias Miklos Deaknak Vajda Hunyadi Várámban, es ahoz tartozo Joszagomban reabizattatot hivatallya szerint valo hűséges forgolodassat es jambor szolgaltatyt ... örökös Nemességgel megh ajandekozom [Vh; VhU 267-8 Zolyomi Dávid ad. lev.] * örökös szabadsággal ~ szabaddá tesz, szabadsággal ruház fel; a elibera, a da (cuiva) libertate; mit Freiheit versehen, frei machen. 1664/1681: Megh tekintvén mostan ... Vajda Hunyadi Varosomban lako Górógh Andras nevű Szolgámnak hűséges jambor Szolgaltatyt ... örökös szabadsággal megh ajandekozom [Vh; VhU 259 Zolyomi Dávid ad. lev.]. 1694 k.: az ő^a Kapun levő szembe valo hasz ... melyben születet Matthias kiraly és királysagaban szabadsagall megh ajandekozta a Gazdat fiurol fiura minden nemű terhe viseléstol immunialta [Kv; AC-Lev. 46b. — ^aÉrtsd: óvári] * privilegiummal ~ (várost) kiváltsággal tesz; a acorda privilegiu (unui oraş); (einer Stadt) Vorrechte/Privilegien erteilen. 1785: András király ... Thorotzko Várassatis, az több körül lévő Falukkal edgyütt ... Privilegiummal megh ajandekozta [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 16b] * szabados nemességgel ~ nemessé tesz, megneveszt; a innobila; adeln. 1666/1681: Nicolaus Zolyomi de Albes Brettye nevű Falumban lakó Bugyul Janos es Bugyul Istvan Jobbagyimhoz lévén tékentetem becsületes Fő Emberek törekedésekre, es egyszer s mind magok hűséges szolgaltatytokra is, arra nézve enis őket szabados Nemességgel perpetuo megh ajandekozom [Vh; VhU 256].

megajándékoztat ajándékot adat; a pune pe cineva să dea in dar ceva cuiva; beschenken lassen. 1677: Édes Komám uram, legyen azon Kegyelmed, azt a Bálint deák nevű böcsületes embert ő nagyságával láttassa böcsülettel, sőt tisztességesen ajándékoztassa meg is [TML VII, 479 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz].

megajándékoztatik 1. a fi cinstit cu un cadou; beschenkt werden. 1662: Ali passától is fiának fogadtatott, szép fejedelmi stórokkaal, drága öltözzettel ékesítetett, jeles fő lóval, kaftánnyal megajándékoztatott vala^a [SKR 665. — ^aApafi Mihály]. 1710: A császár parancsolatot ada ki a papok szabadulása felől.^a És így ... a nagy eleven mártýrok megszabadulának s Belgiumba hozatának, holott

gazdagon megajándékozta, Magyarországra viszszojvénék [CsH 99. — ^a1674-ben]. 1774: gr. Hadik András ... őfelségétől Magyarorszában a magyarosi és futaki dominiumokkal megajándékozott [RettE 323].

2. *átv* felruháztatik, megáldatik; a fi inzezat (cu ceva); versehen/beschenkt werden. 1662: olly méltósággal ajándékozott meg^a a természetől, hogy ha őnéki, elesése történik a seregnyáj közül, nála nélkül nagy kaptárbéli méhek meg nem élhetnek, semmivé lesznek [SKr 70–1. — ^aA méhkirálynő].

3. (érdemrenddel) kitüntettetik; a fi decorat; ausgezeichnet werden. 1845: Felső Szilvási Nopcsa Elek Erdélyi Udvari korlátnok Ur eő Nagy Méltosága Saját kérelmére korlátnoki hivatalától felmentetvén, hiv. szolgálati meg esemerésűl Leopoldi Császár jeles Rendje Nagy Keresztjével meg ajándékozott [Usz; UszL XI. 85/3. 5].

4. *nemesi szabadsággal* ~ megneemesíttetik, nemesi rangra emeltetik; a fi innobilat; in den Adelsstand erhoben werden. 1758: Ezen drabantok igen nagy nemesi szabadsággal ajándékoztattak volt meg Báthori Gábor fejedelem idejében [RettE 55].

megajánl felajánl; a offeri; an/darbierten. 1867: A hangráláb kijavítása e folyó évre van tervezve. Az újból kötéshez kívántató cserefákat a 3 méltóságos grófi udvar megajánlotta [Uzdisztpéter K; ETF 107. 18].

megakad 1. fennakad vhol/vmiben; a se agăta; steckenbleiben. 1595: Az eleött valo zombaton volth eő ott, zakasztott gombat le Arrúl az farúl de Akkor az a' fa a feölden fekútt, de Azt ne(m) vette ezebe ha volte teób fa megh akadúa Aúagy nem [UszT 10/58]. 1771: az Vraság Erdejét ... vgy ki irtatták a Batrinaiak hogy sohult a Szarvasnak a szarva benne meg nem akadna [Mihalyest H; JHb 93. XIX. 6] | En Barbocz Simonnal ... a most leg közölebb el mult télen egy alkalmatossággal fát vívén MVásárhelyre ... az szán meg akada egy Csutakba [Mezőmadaras MT; BK. Makó András béres vall.]. 1794: az Lemenyi embert ... halva találaltak a Lemenyi határba és a fél botskora, meg akadt volt egy tórsókbe [Letka SzD; TSb 5]. 1800: el mene a' Malom egy darabig a' Vizen ... meg akadván a' Malom egy bolovánban mind addig ott állott, míg a Ködiék fel hozák magok Határookra [Benedekfva Sz; EMLt].

Sz. 1584: zynye olyan mintt az mely Borsot wt felen wethnek walakj reya erkezik meg akad bele [Kv; MNY XXVI, 77 Haraklyani Pál Kereki Jánoshoz].

2. beleakad vmibe; a se agăta de ceva; an etw hängenbleiben. 1582: Latam hogy Zaz Georg ketzer vaga Molnar Alberthoz ... mongiak vala Zaz Georgnek a' Nepek, Menniel Georg', De semmikepp(en) Nem fogada, hane(m) megis rea Mene, es chakanniawal vaga hozza, de megh Akada Molnar Georgnek czondoraiaban az Chiakany [Kv; TJK IV/1. 30 Márta Pathikarius Antalné vall.]. 1633: lata(m) hogi falabo Janos hazatol sokan omlanak kj ... es Cziaszar Istua(n) egiszer hozajok vaga de eggiketis nem talala vagni mert az ajtoba(n) akada megh az zabliaja [Mv; MvLt 290. 135a]. 1759: amint Zámbo Dániel vitte volna be az egyik zászlót, a kapuban megakadt s kettétört a kopjája [RettE 96]. 1763: az ajto szemöldökiben meg akadt a Baltája es nem érhetet^a [Mv; Told. 16/51. — ^aCsapásával az ajtót]. 1765: Murvai kapott fegyverre s ugy hajtotta ki a Novizánsokat az Házbol, s még Kis Josef

hátul menvén, ugy vágott utánna, hogy ha az ajto szemöldökben meg nem akadt volna kardgya, fejé ketté hasadt volna [Torda; TJKT V. 259].

3. (útjában) elakad; a se împotmoli; (auf dem Weg) steckenbleiben. 1704: ma este mentünk ki az asszonnyal a kertbe, amikor is a Disznódi-kapuban igen rútul elvágván az utat a szekér, megakadtunk vala, és az asszonyoknak ki kelle szállni a hintóból [WIN I, 195]. 1763: meg fordulni akarván szányával az ökor téslastol meg akada [Udvarfva MT; Told. 44/13]. 1831: 20. fiatalokat a' Szekérre fel is raktunk ... de mint hogy igen nagyon volt meg rakva, egy Potsojánál meg akadtunk [Hosszúfalu Szt; TKhf Rűts Vaszolika (68) lib. vall.]. 1835: tántolni 12. ora utánig tellyes lehetetlen volt a sokaság miatt, némelyik próbálta egy egy szegletben, de hármát alig léphetett, már meg volt akadva [Kv; JHb].

Sz. 1653: Itt bezzeg megakadt a szekerek^a [ETA I, 89 NSz. — ^aA székelyeknek, a vásárhelyi vár fölötti vitában 1601-ben].

4. kb. belefűrődva megáll; a se opri infipt in ceva; sich hineinbohrend stehenbleiben. 1710: Ott engemet egy szőlőkaróval úgy hanyítanak, hogy a bal orcámon, csak kevéssel a szememen alól akada meg a karó, az Isten őrzötte meg a szememet [CsH 295]. 1751: (A kincset) én magam találtam volt az Szorcz nevű helyben látván lobbanást s Miron Gábor engemet el vit oda egy hosszú furuval ... mikor az furuval furt volna az furu meg akada [Gyeke K; Ks].

5. kb. beszorul; a se prinde; sich (her/hin)eindrängen/(ein)klemmen. 1780: A' dékánknak kötelessége, hogy egyaránt szolgáltatssa a sirásokat minden kedvezés nélkül ... A' sírásónak kötelessége, hogy a' sirt tisztességesen megássa, nehogy az koporsó megakadjon, mert ha megakadna a koporsó, vagy bővségébe, vagy hosszúságába, büntetése 50 /. ötven pénz [Kv; EM XI, 224 Az öregebb hidelvi Kalandos-társulat cikkei].

6. megbotlik (valamiben); a se împiedica (de ceva); stolpern. 1573: Temeswary Istwan deak vallia hogy ez ely mwlt Ideokban volt Eccher zallason keresztury Az eo hazanál, mykor Eyel vezteg fekennenek fely keolt Es az hazban akar volt Menny, hwl zolgaloy feksenek volt, De egy zek al volt az ajto eleot azban meg akadt [Kv; TJK III/3. 69]. 1592: Borbeli Mihali vallia latam hogi az villat hozza huza Tamashoz Nyreo Istuan de meg nem wte: E (!) latua, Tamas is zabliat ranta, es Istuanhoz chapa, Nyreo Istuan meg akada es hatra essek [Kv; TJK V/1. 260]. 1761: Gr. Teleki Mihály úr Gyéresen a sarkantyújában megakad s elesik [RettE 125].

7. feltorlódik; a se ingrámdí; sich auftürmen. 1577: Hogy meg lattak az Jfiu Zamosfaluj Gyeröfi Gaspar gattyat, Hogy az viznek Zaya Ott Torlot meg es Akadot meg, Es az viz az Colosuárj földre vgy ötlöt ky zellel, vgy Jöt fellyeb fellyeb az mayorokra [Kv; KvLt VII/34].

8. (meg)marad; a rămíne; übrig/zurückbleiben. 1648: Az Uduarhaz eleot kívül valo sövény keret az peczeeket mongyak hogy elegetek, ninczen semi soveny, hane hat karo közöt akadt meg egy kis darab [Porumbák F; UF I, 893]. 1783: minden Marhábol ki fogyott két Tinotskája s egy rosz Lova akadt meg Házánál [Vajdasztiván MT; Told. 9a]. 1823: fel kelhető Lásbas Marháim egyebek nintsenek ha nem tsak azon két Hámos Lovaim akadtanak meg Házomnál, melyeket a Feleségem a' Tordai Jussából kapott [Szabéd MT; i. h. 57].

9. megfeneklik, holtpontra jut; a impotmoli/esa; scheitern, auf den toten Punkt gelangen/kommen. 1669: Kegyelmednek mindeneket referálok s talám asszonyom 6 nagysága Kegyelmedet fogja tudósítani, miben akadott meg dolga [TML IV, 544 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. 1705: Mikes Mihályné asszonyom szabadulása és kibocsátása iránt is jött volt parancsolatja a generálisnak, de azmint hallom, az is megakadott [WIN I, 466]. 1722: a Számtarto ... meg akadott in Perceptione Pecuniar(um) ne(m) tudván hogy adatodott el az Buza, Ros [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1731: ha pedig valamin meg akadnának hiszem lehet igazítani ha ki mehetek [Csíksztrmárton MT; Ks 83 Szabó József lev.]. 1768: Az osztozásunk egészen meg akadt abban, hogy Jóságaink természetere kérdésben forog [Marossztygyörgy MT; Ks 61 Kornis István lev.]. 1831: ezen 8500 ól hosszúságú Métének kivágatása alkalmatosságával, olyan mélységekbe, és kő szirtes Hegyek be ütköznekné belé^a, a melyek miatt a' Métézással ... meg akadnának [Born; XVb. — ^aRemete (Cs) és Toplica (MT) között].

10. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: a lopás ~ valakin a lopásért való felelősség rajta marad vkin/vmely közösségen; a fi dovedit comiterea furtului de către persoana/comunitatea respectivă; die Verantwortung für den Diebstahl auf jm/irgendeiner Gemeinschaft bleiben. 1792: Nem jól esett, hogy ilyen Szinű dologban 15 napi kezesség alá bocsátattunk a' szovatyosok, sőt a lött volna az uttya, hogy a' Szovatyosok együt, ha szépen nem akarták fogva minyájon küldettettek volna Topánfalvára, és a' mellyiken meg akadt volna a' lopás a' maradt volna rabnak [Kv; Somb. I] * *lopott marha nyoma ~ vhol/vkin 'ua; idem'*. 1677: Ha az elveszet marha, sem annak nyoma a' falun és határon nem akad-meg, magok határokról ki-követvén a' nyomot a' káros emberrel edgyütt azon falubéliek eo facto absolutusok legyenek [AC 231] * *a szavatosság ~ vkin a szavatosság másra való átháríthatósága elakad/lehetetlenné válik; transmuterea garanției de la o persoană la alta nu este posibilă; die Übertragbarkeit der Gewährschaft auf einen anderen bleibt stecken/wird unmöglich*. 1695: Mivel a károsnak az a' személy az kitul az Lo el tartatott szavattyossat sista, a' sista szavattyos szavattyossat fel keresven Detencaltatta eddigh ezen dolog tovább nem mehetven, tartozik az Káros a' Detencalt szavattyossigis el faradni, lassza azon szavattyos adhatyae eleb szavattyossat avagy nem, ha adhatyia tovább is el kel faradni az Károsnak valamedig az szavattyosság vegso keppen megh akad [Dés; Jk]. 1809: azon lo, a' mely Siberki Pongratz Janosnak gonosz kéz által elveszett ... a' János falvi Ember legottan Zuvatot (!) álitott, ezen Szék-ből ... és Zuvatosrol Zuvatosra menvén, ahol H. Almáson a Zuvatosság egy Czigányon meg akadt [Uzsl ComGub. 1700] * *szavatosság szerint ~ vkin vmi vmiért való felelősség a szavatosság szerint rajta marad vkin; responsabilitatea pentru ceva cade în sarcina persoanei menționată în garanție; die Verantwortung für etw. bleibt auf jm der Haft gemäß*. 1645: Miel az fogoly Olah nem combrálta ... hogy az Sarkeozi Janos A. marhaját mely szauatossagh szerent raita akadt meg, attól az személyteol veotte a kit neuzet per torturam megh examinaltassek honnot mentek az marhak kezében [Kv; Tjk VIII/4. 37] * *a vigyázatlanság ~ vkin a vigyázatlanságért való felelősség rajta marad vkin; responsabilitatea pentru neglijență cade în sarcina cuiva; die Verantwortung wegen*

Achtlosigkeiten auf jm bleiben. 1781: A' Strásákra a' Birák és Gorniyk úgy vigyázzanak minden étzaka, hogy a' Strásák vigyázása ... bizonyos legyen ... ha mégis a' tolvajság gyakoraltatik, a' kin a' vigyázatlanság még akad vagy strásának vagy Birákon a' kemény büntetést el nem kerülük [Torockó; TLev. 2/5].

11. rábizonyosodik; a fi dovedit; überführt werden. 1705: Ezen alkalmatossággal sokat indignálódék^a, és amint kérdezkednek vala felőle, melyik generális mondotta volna, Caraffa generálon akada meg, hogy 6 mondotta volna [WIN I, 652. — ^aGombos Imre generális].

12. horogra akad; a fi prins; auf den Leim gehen, in die Falle geraten. 1632: emlitem hogy fogua vagio(n) Feltotj Georgj Deakne Aluinczi Georgj Deakal egőt Monda Boliay Janos arra hala l(ste)nnnek hogy megh akattak, mert regen elnek eők ugi gonoszul egimással [Mv; MvLt 290. 97b].

13. vkinél elakad, vki kezéhez kerül/keveredik; a se rătați pe undeva; beim jm steckenbleiben. 1769: Ns Erdély Országában a régi háboru és táborozó üdőkben sokféle hasznos és publicumot s Hazánk jóvát néző Levelek a Mlts K. Gubernium Archivumából el tevelyedvén, akadtanak meg némellyek Faluk és városok Levelei között némellyek pedig különös Possessorok az adozo renden lévő Emberek(ne)k is kezénél [Uzsl XIII. 97].

14. elakad vmiben; a se impotmoli; steckenbleiben. 1573: my Engedelmesek Lewen az Nagod ... paranchyolattyanak el Mentwnk So falwara^a Mykor Jmmar az lewel Magyarazasson Nem Alkhattnak Monda Almady Andras, az eo deyakyanak olwasd ezt ... es hogy megy Akad wala az Magyarazasson Monda Jsmett olwasd azt [RLt O. 5. — ^aBN].

15. szándékában ~ akadályoztatik; a fi împiedicat; behindert werden. 1793: az Málé keveréshez az Szöllő kő-téshez az héten hozzá fogtunk de az első Most meg gátolván bennünket Szándékunkban meg akadtunk [Hadad Sz; JF 36 LevK 272 Vintze István lev.].

16. diákny belesül; a se incurca; steckenbleiben. 1806: a Letzke elmondásba meg akadván a Substractio definitioját Károlytol tanultam meg [Dés; KMN 167].

megakadályoz 1. meggátol vkit vmiben; a împiedica pe cineva în ceva; jn in etw. be/verhindern. 1656: En T. eskwszeom etc hogy a leanyom harmadgya(na)k korara es fogyatkozasara semmit nem czielekszem, azt igazan ki ado(m) semminemw szinzel praetextussal az diuisiot nem retardalom ... appellatiowal még nem akadaliyozom [Kv; PolgK 143]. 1746: A' meg vett erdöb(en) lehesen az emportor(na)k lovait szabadon etetni, el botsátani, és a Szen égetéshez tartozó egyéb munkák(an) is senki meg ne akadalyozza [Torockó; Bosla]. 1794: ki vitt Nemes V(árme)gye törvényes Executor Tisztit erőszakos ellent állásokkal az elég tételbe executioba meg akadályozták [SLt 17 P. Horváth Ferenc lev.]. 1847: az erdőgornyikok az embereket az erdőknek szabadon való használatába meg kívánták akadályozni [VKp 252].

2. megfékez vmit; a stăvili/opri; bändigen, verhindern. 1879: Az első felolvasó arról értekezik, hogy a székely kivándorlást úgy lehet megakadályozni, ha nyomtatunk egy lapot, azt ingyen kiosztjuk az atyafiak között, kérve őket: maradjanak itthon [PLev. 37 Petelei István Jakab Ödönhöz].

3. feltartóztat; a împiedica; aufhalten. 1770: a viznek azt ereje tobnyire a gáton menvén el, a Silipen járó vizet alol

meg akadályozta mivel eleibe tsapatt, mely mián az also Kő^a nagyon hibázott [Sövényfa KK; JHb LXVII. 115. — ^aA malom alsó köve]. 1852: a legjobb és szorosabb modot fel találva erdeink pusztulását akadályozzuk meg [Kadács U; Pf Pálffi Dávid Pálffi Lajoshoz].

megakadályozás meggátolás; impiedicare; Verhinderung. 1679: Jöttek ugyan tőle^a levelek, kikben mint elsőben most is esküsznek, se kegyelmes urunk, se ellenem, se az magyar nemzet ellen való dolgokban nem igyekeznek, de ... egyedül Isten tudván csak szívek állását, sok gonoszról félhetni az nemzet dolgai ez utakon könnyen következhető megakadályozási aránt [TML VIII, 491 Teleki Mihály Ruszkai Andrásához. — ^aVesselényi Páltól]. 1818: a Gergelyfői szolgáló emberek ... gabona árrával tartozván, az ezen tartozásokat Titt Dobolyi Sigmond Ur exequáltatni kívánta; de a Tisztelt Aszszony ezen romlás meg akadályozására ... Magára által szállította [Kv; Dob-Lev. V/1010. 1a]. 1832: Anno 1832 die 8a Novembris teljes communitas hivatattván, az egész gyűlésben az a sérelem és abusus proponáltatott, hogy a vetéseket szénszándékos kicsapásokkal, marhákkal és még sertésekkel is gázoltatják ... és azáltal oly károk okoztatnak, hogy annak megakadályozása elkerülhetetlen szükséges [Árkos Hsz; RSzF 154]. 1843: Az erdőmagvetés megakadályozását halottam, de részletesen nem tudom, miként történt [VKp 74].

megakadályozhat meggátolhat; a putea impiedica; verhindern können. 1668: köteleztem úgy magamot az ő nagyságok hívségére hogy akármely kétséges kimenetű dolgok is meg nem akadályozhattak az ő nagyságoktól ilyen gyöngye edényre bizott dolgokban teljes tehetséggel való szolgálatomból [TML IV, 341 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1849: valahányszor Kelemen Béni Sibon volt ... mind annyiszor estvéként magával felvitt Szállására és ottan engemet mindannyiszor amitgatva és szép szavakkal ketsegtetve szűzességemtől megfosztot ... és engemet maga számára mindannyiszor valahányszor kedve tartotta fel is használt, mit én mint gyarol gyenge nő meg nem akadályozhattam [Kv; Végr. Vall. 2].

megakadályozhatás meggátolhatás; posibilitatea de a impiedica; die Möglichkeit der Verhinderung. 1801: Pusztítás megakadályozhatására pedig eszközökül véljük a feljebb megirt punctumok következiké rendje szerint^a [Erdő II, 770–1 Kővár vidékének a gub-hoz fölterjesztett erdőővő javaslatából. — ^aKöv. a részl.].

megakadályozó meggátoló személy; impiedicátor, persoană care impiedică ceva; Verhinderer. 1799: Te Biro magad fogol számadásra huzodni mint parantsolatunk ellen rugodozo s a közönséges Jonak meg akadályozója [Torockósztyörgy TA; TLev. 10/7].

megakadályozott meggátolt; care a fost impiedicat; be/verhindert. 1814: a Sinfalvi Határban bé Biro Nemes Rákosi és Várfalvi Közönség, Possessorak, meg kerestének bennünket avégre hogy egy bizonyos Executiót tennénk meg tzeljákat Inhibitioval s egyéb akadállyal meg akadályozatt Sinfalvi közönség ellen [Asz; Borb. II].

megakadályoztat 1. megakadályoz vmit; a impiedica ceva; etw. be/verhindern. 1669: Istenemet bizony el nem

áruolom, hanem még élek, dicsőségét ... terjesztetni kívánom. Ő nagysága ő felségének többel lévén adós, elhiszem, el nem mulatja ő nagysága is. Ha azért ő felségének dicsőséges szándékunk, elő viszi minden emberek vélekedések felett ... ha nem penig, megakadályoztatja [TML IV, 605 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz]. 1773: Mind a Nemes Barthos jussón, mind Anyai Nemes Eczken jussón való Jozzagainkot és szántó földjeinket Néhai édes Atya(n)k Nemes Barthos Márton Vram el tikozlotta volt, melyet Királyi Parantsolattal meg akadályoztatunk, Contradicalván minden el adásai ellen [Hsz; BLev.]. 1792: midőn utollyára a' maga meg nyert praetensioját finalis Executioban ügyekezte vétettetni az irt Nemes Communitas Repulsioval meg akadályoztatta [Várfva TA; Barla lev.]. 1796: akkor a' Rétszeiek között egy halálra akará vágni a' Dnlis Birót, és ha félre nem rántotta volna magát, vagy mások meg nem akadályoztatták volna föbe is vágta volna [Mezőpanit MT; Tsb2]. 1803: azon emlegetett Nyil erdejek meg tévelyeztetett határát ki jártatni akarván ezen ki jártatást az Nsgod mostani Tisztye fegyveres erővel való ellent állásánál fogva meg akadályoztatta [Ádámos KK; JHb XIX/63]. 1816: Fő Biro Noptsa Elek ur bé ment Hátzeg vidékre, úgy hogy Hétfűre vissza jöhessen, de a véghetetlen nagy ho, még eddig ki jövetelét meg akadályoztatta [Déva; JHb Jósika János főispán ir. 45]. 1844: a' szomszédok által el foglalt Két szántó földjeinek Ki határozását és jártatását törvényesen el próbáltatván, azt KeGYelmelek ... meg akadályoztatták a' kezekben volt páltzával és fával repellálták [Makfva MT; Tsb 57]. — L. még BÖn. 442.

2. meggátol vkit vmiben; a impiedica pe cineva in ceva; jn in etw. behindern. 1661: Eddig is bizony elmentem volna hozzád, de sok dolgaime akadályoztatának meg [TML II, 13 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz]. 1667 u.: közönséges hír hogy az Nimet erdelyben akart iwni, de az magyarokis megh akadaliostatuan wkot Visza mentenek [Kozárvár SzD; GramTr XVIII. 644 Deesi Ferenc Béli Pálhoz]. 1671: A' Fejedelem kinek kinek szabadságot engedgyen törvényes uttyában való igasságának elő mozdításában, és abban semmi szinek és módok alatt senkit-is meg ne akadályoztasson [CC 15].

3. szándékától ~ szándékától eltérít; a impiedica pe cineva in realizarea unor intenții; von seiner/ihrer Absicht abwendig machen. 1817: A Majoroshoz (!) új Detzka kaput tsináltattunk, s arra én magam egy olyan fa zárt componáltam, melly megeshetik hogy sok rossz Embert meg fog akadályoztatni szandekjato, ugyanis az alkalmatosság tsinálj a Tolvajt [Héderfája KK; IB. Veress István tt lev.].

4. visszatart, lefoglal; a sechestra; zurückbehalten, beschlagnahmen. 1806: Az kérdésben meg jedzett Negyven Mázsa szalonnát hogy nevezetesen: kik akadályoztaták meg ? azt nem tudom [Szu; UszL ComGub. 1753u].

megakadályoztatás 1. megakadályozás; impiedicare; Verhinderung. 1796: a Communitasunk nagyobb része ellenünk lett fel zudulasa közbe imponaltatván előnkbe az, hogy ezen Praevaricationak tovább való folyása meg akadályoztatása végett minden utak modok el követeivel Nagyságodat praevie meg keressük az ebben meg kívánato asistentia meg nyérése végett [Torockó; TLev. 10/6]. 1814: Kis László és Posoni Áronn Urak Oculatoris Contemplatiojak helyyesnek találattván, a patakna a Con-

templatio szerént valo helyen Árok ki nyittatása, a ki nyittás meg akadályoztatása miatt származott károknak költségeknél faradságoknak Exequaltatása parantsoltatik [Kövend TA; Borb. II]. 1847: ellenőri erdő Biztosokat választson, akiknek köteleességek tétetik az hogy az egész határan levő minden erdőt ... tartoznak a leg pontosabb ügyeletek alatt tartani ... és következhető kárnak czélszerűbben lehető meg akadályoztatására szükséges képpen állitandó Pásztorok által, hiven és leg nagyobb szorgalommal őriztessék, pasztoroltassák [Torockó; TLev. 10/9].

2. visszaszorítás; reducirere la minimum; Zurückdrängung. 1816: A' Kajaneli és Besáni nyavalyának meg akadályoztatásáb(an) fáradozott Thut András Ur, a' Maros bojongása miatt, már hat napoktól fogva ki nem mehetett ottan lévő betegeinek látogatásokra [Déva; JHb Jósika János főispán ir. 45].

megakadályoztathatás megakadályozhatóság; posibilitate de a împiedica; die Möglichkeit der Verhinderung. 1809: Kis Ferentz és György ellen hamis Levelek készítéséért indított büntető pere Ő Felsége eleibe hatván ... említett hamis Levelek készítése megakadályoztathatásáért ... Kis Ferentz két Esztendei, Kis Györgyöt pedig egy Esztendei ... rabságra ... ítélte [Uzsl. ComGub. 1560].

megakadályoztatik 1. meggátoltatik vki vmiben; a fi împiedicat cineva în ceva; in etw. verhindert werden. 1658: Nem akarván azert Testamentaria dispositiomot Oly testem szorongato Napra és Orara hadno(m), Melyben Oly Betegsegnak faydalmi mya megh akadályostassam dispositionba(n) [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.l.]. 1675: Hogy az donatariusok, vagy bóérok között valaki nemessi, avagy bóéri szabadságában törvéntelenül megh bántottot volna ? vagy egyebirántis törvényes dolgában akadályoztatott volna ? ha tutcz valakit olytat, kitől, es miben bántottot vagy akadályoztatott meg ? [UF II, 660]. 1792: (Az executor) szándékában élé nem mehetett mint hogy ... M. Bándi Curiájában^a lévő Bírja által Törvéntelenül lett Repellálása által meg akadályoztatott [Msz; MbK XII. 86. — ^aRosnyai Józsefnek]. 1812: mivel az igavonó marhák-nak okhtalan elpusztításából ... az Adózókra ... tsaknem elviselhetetlen kár háromolhatik, Klmetek az abból következő sok rosszszakat ... az engedetlenek(ne)k példás megbüntetésekkel is megakadályoztatni törekedni, szoros tisztí köteleességek(ne)k esmérjék [Kv; TVL 1353 a gub. Torda város tanácsához]. 1844: Nem tsak a' jó rend, — hanem az egész fenntartásárais nagyon szükséges a' tisztaság ... mégis abban megvagyunk gyakran akadályoztatva [Dés; DLt 1366].

2. visszaszorítottatik; a fi redus la minimum; zurückgedrängt werden. 1794: Mivelhogy a' Verős Kovátsi munkát folytato Atyánkfiai mindenfelől annyira le tiltatának a Szennek vasarlatt erdejikről hogy a' mia tellyessel meg akadályoztatott a vas tsinalasnak mestersege kérdésben tetetődött hogy mi módon kelletnek ennek elejét venni, és orvosolni [Torockó; TLev. 9/26].

3. megíúsul; a nu reuși, a da greș; vereiteln. 1672: Ir-tam azt is Harsányinak, hogy ha ennek sok mulatása lenne és az miatt megfogytokoznék, hogy sem az egész dolog megakadályoztassék, vissza jövő útra szerezzen 50. vagy 60 tall(ért) néki [TML VI, 111 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

megakadályoztatott megakadályozott; care a fost împiedicat; verhindert. 1847: A tiltott erdőbeni legeltetésről s némely helynek erdőszei magvakkal elpróbált, de megakadályoztatott beültetéséről semmit sem tudok vallani [VKp 217].

megakadályoztatatik meggátoltatik; a fi împiedicat; verhindert werden. 1806: Az Exponensek között szüretelés végett itten Sárosan ki jelent meg, hová szállott bé, mulatott é itten bé szállásában akadályoztatott é meg vagy nem ? [M.sáros KK; DLev. 4. XXXVIII].

megakadás beleakadás/ütközés; agățare/lovire de ceva; Anstoß/prall. 1764: Murvai Janos mezitelen kardal után vágott, midőnis a következő rosz consequentiat az kardnak ajtoban lett meg akadása tavoztatta el [Torda; TJKt V. 238].

megakadékoz megakadályoz; a împiedica; verhindern. 1657: az Isten megakadékoz a szándékunkat [KemŐn. 179]. 1662: hogyha fényes porta Rákóczi György urunkat kegyelmébe veszi, szabad legyen énnekem porta engedelmeiből az ónagsága hűségére megtérnem. Úgy mindazáltal, ha ónagsága semmi útál-móddal a fényes portához való engedelmességünket meg nem akadékozza [SKr 478].

megakadékoztat megakadályoz; a împiedica; verhindern. 1657: Isten megakadékoztatá dolgokat és practicájokat [KemŐn. 87]. 1677: Istennek és Országnak törvényével nem ellenkező modok szerint férhez menő Aszszonyi állatokat, és leányzokat,^a a' Földes Urok meg ne akadékoztatassanak | A' Ső hordo szekerek eleiben ki ne mennyenek a' Debreczeniek, és sem kün sem ben savokat elfoglalni, azzal annak el-adását meg-akadékoztatni ne mérészellyenek [AC 104, 218. — ^aJb-okra von.].

megakadékoztatik 1. megakadályoztatik/gátoltatik vki vmiben; a fi împiedicat în efectuarea a ce/a; in etw. verhindert werden. 1662: Ali passa fejedelemtől szorgalmatos. Abban^a Zólyomi próbáltatik, de megakadékoztatik^b [SKr 652. — ^aFej-mé ételben. ^bTartalomjelző fejezetcím-ből]. 1677: hogy az Hazának igaz tagjai, s' Fejedelmeknek igaz hivei, igasságos dolgokban, és járásokban kelésekben meg ne akadékoztatassanak ... az aláb meg-irt modok alatt való irások, küldözések, és járások meg engédtetni végeztetett [AC 85–6].

2. megíúsítottatik; a eșua; vereitelt werden. 1665: Kegyelmetek is mindnyájan eliheti már, nem voltam én gonosz akarójok, és dolgai Kegyelmeteknek nem én miattam akadékoztatának meg eddig [TML III, 537 Teleki Mihály Kapi Györgyhez].

megakadékoztató megakadályozó/gátoló személy; persoană care împiedică ceva; Verhinderer. 1677: Déaki tudományban Jobbágy gyermeket meg-akadékoztatók ellen valo poena [AC 254].

megakadhat holtpontra juthat; a se putea împotmoli; auf den toten Punkt gelangen/kommen können. 1704: Kérte a szegény asszony^a, a generálnál ura mellett instáljanak és efficiálják, hogy a törvény szokott rendje és felfogása szerint hadd folyhasson, értvén rajta az appellatiót, mely-

nek a császárhoz kellenék ugyan menni, de ... a generálon is ... megakadhat [WIN I, 139. — ^aBethlen Miklósné].

megakadott ott maradt/ragadt; care a rămas definitiv (intr-o localitate); steckengeblieben. 1750: ezen Lunkai Joszagsotkám beli Faluimben még Magyar Országból Ugy Erdélyből is a ki menésre szándékozik közzüli földemen még ennek előtte meg akadott emberekis számosan vadnak [Marosnémeti H; Ks 94. 29. 4].

megakaszt 1. beleakaszt vmibe; a agăta de ceva; in etw. einhaken. 1704: Ugyan ma vöttem eszembe, hogy az inasom tegnap kijártunkba egy kedves és derék régi flintámnak a csúját valamilyen megakasztván, éppen közepén eltörtette és meggörcsítette [WIN I, 237].

2. megtűz; a prinde cu acul; anheften. 1736: A kisaszszonyok, sőt elévaló fő nemes leányok is Mikor útra mentenek, az nyakokban hosszú fekete fátyol volt ... az két végit az fátyolnak két felől az czombokon lebecsátották, hanem az mely része az csipőjüket érte, azt ott megakasztották tövel [MetTr 342].

3. (szeggel) rögzít; a fixa/bate in cuie; festigen, einnageln. 1810: koporsomb(a) tévén ketzer 24 oráig fedetlen tartanak, akkor bé szegezvén a koporsot fekete bakatsin boriteket ... tégyenek a' koporsomra és egynehány szeggel akasszák meg hogy míg a kertemb(en) a töllem ki rendeltetett Sirhoz visznek le ne essék [Héderfája KK; IB].

4. feltartóztat; a reține; aufhalten. 1808: elis mentenek Gyergyoba, és onnan edj jobb Tutáját az Exponensnek ki indították; de alattomba valo intézettel a Rusi Hidon felyül a porondba belé verték és meg akasztották [T; Born. G. XVI. 2]. 1894: Ha a betegség meg nem akaszt, tán még a télen, de mindenesetre Szovátán a tavaszon dolgozni fogok [PLev. 168 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megakranik ' 1702: a' vén ember köhörczel s eo kgle meg akranik [Tarcsafva U; Pf Boer János (20) vall.].

megalacsonyít megaláz; a umili; demütigen, erniedrigen. 1820: Instaljuk alázatosan a' Tkts Nms Tisztséget, méltóztassék ezen Rendelése teljesítését addig függőben tartani míg ezen Sérelmünk, és megkárosításunk iránt a T.K.F.J. Tanácsot különös könyörgő Levelünkkel meg találhatnok, mert ez által Törvényes Jussaink veszedelmzettetésünk kívül tulajdon magunk Parasztaink előtts meg vagyunk alacsonitva [M.zsombor K; Somb. II Sombori Ferenc kezével].

megalacsonyított kb. meggyaláz; a profana; entehren, schänden. 1819: Én az Isten nevébe kérek édes Fiam! szánd meg ... jo Testvéredet, ne engedjed igen jo emlékeztétét maradéka által meg alatonítottatni [M.régen MT; Pf Palatkai Anna lev.].

megalakul létrejön; a lua fiintă; zustande kommen. 1867: a' régóta tervezett nép Iskolai Tan raktár meg alakult, gyarapodása ... attól függ, hogy minő melegen pártoltatik [Gyalu K; RAK 129].

megalapít létrehoz; a înființa; zustande bringen. 1890: Nagyságod alapítja meg az Erdélyi Irodalmi Társaságot, mikor nekünk tehetetleneknek segítségünkre jön [PLev. 153 Petelei István Prielle Koméliához].

megaláz 1. a umili; demütigen, erniedrigen. 1619: Gyakorta az Isten az nagy felfuvalkodott hadat meg szokta alázni, és az erőtlenségnek adja az győzedelmet [BTN² 260]. 1653: Bizony az Isten minket igen megalázott mindenben! [ETA I, 138 NSz]. 1657: az Isten minket valóban megaláza [TML I, 61 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1782/1799: Praefectus Dési Uram ... az ollyas bé járo Udvari embereket, úgy meg alázott, hogy az Vraság Tisztye ellen nem rugodozott [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 333].

2. kreditumát ~za vki hitelét/becsületét meggyalázza; a discredita pe cineva; js Glaubwürdigkeit/Ehre demütigen. 1806: Vigyázzon Ngod ... és ne publicállyá ellenségei előtt a' maga gyengeségeit ... mert azok alig várják hogy el temessék, s a' világ előtt Créditumát meg alázzák [Mv; Ks 101 Thuroczy Károly lev.].

3. ~za magát a. megalázkodik; a se umili; sich demütigen/erniedrigen. 1590: Bornemizatis Nagy sok múnka vta(n) Az Engedelemre birtak, magát az varos io Akarattiban Adwa(n) Remelwen Immar ezt varosul, hogy Bor(nem)iza meg Alazwa(n) magát minde(n) io lezen [Kv; TanJk I/1. 142]. 1655: Csepreghi Uram tekincse öszülendő szakálát és reghi próbáját, alazza meg magát [Kv; CarTr II Thomas Ozdi vall.]. 1662: midőn már Erdély országának választott fejedelme lett volna^a ... csak hogy ... a szegény országnak is romlását, pusztulását távoztatná, később lett volna magát a földnek poráig megalázni [SKr 163. — ^aBethlen István]. 1783: ez az dölyfös Keceli János se maga, sem felesége nem alázta meg magát [RetE 423]. — b. szégyent hoz saját fejére; a se face de rușine; über sich Schande bringen. 1653: én nem hihettem soha el azt, hogy valamely fejedelem a magaverette pénzt letegye, és magát megalázza. De Bethlen Gábor evel az álnok hamissággal élvén nagy kincset gyűjte [ETA I, 141 NSz]. — c. biz, udv rendsz. meghívást tartalmazó levélben, szokványos nyelvi formaként; formulá conventionalá folosită in scrisori care cuprinde și o invitație; als gewöhnliche sprachliche Formel normalerweise in einem Einladungsbrief; kb. szíveskedik vkit látogatásával megtisztelni; a se binevoi de a cinsti/onora pe cineva cu o vizită; die Güte haben, jn mit dem Besuch zu beehren. 1667: Kegyelmed ha valamikor annyira megalázná magát, felém tekintene, jó szívvel látnám [TML IV, 2 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz]. 1721: ha ... Kglmed az innepekre az Aszszonnyal Hugom Aszszonnyal magát hozzam Almasra meg alázná igen szívesen látnám kglmedet [Alparét SzD; Ks 96 gr. Csáki Zsigmond lev.]. 1737: en Nagyságodott jó szűvel lattam volna pusztás házamnál ha magatt meg alázná a Méltóságos Ur [Szentiván Hsz; ApLt 4 Henter János Apor Péterhez]. 1746: a mi kevés idő alatt, itt valo mulatásunk lészen, magokat meg alázván, szívesen láttyuk [Ks 96 Haller János lev. Darlacról (KK)].

megalázás szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: maga ~a a. megalázkodik; umilintă; Gemütigung, Selbsterniedrigung. 1657: Tenéked annakokáért magunk megalázásával, töredelmes szívvel-lélekkel esedezünk [Kemlr. 333]. 1678/1683: Is(te)n akarattja ellen nem erőszakkal, s, okoskodással kel ellent vetni, hanem az alatta valoknak, eletek megh iobbitasavol, magok megh alazasavol, penitentia tartatassal [Ks Kornis Gáspár kezével.]. 1710 k.: Így az Istent annál inkább becsúlje, szeresse az ő maga meg-

alázásával és annak akaratjának való engedelmisségével [BÖn. 479]. — b. *udv* kb. jóakarát, szívesség; bunávoitjá; Wohlwollen. 1661: Kegyelmed maga megalázásából küldött levelét böcsülettel elvettem, Uram, melyből értem Kegyelmed szép és dicsőre, istenes indulatját árvákhoz, özvegyekhez, azok között én hozzám is [TML II, 1 Mikes Mihályné árva Pacsolai Borbára Teleki Mihályhoz].

megalázhat megszégyeníthet; a putea umili; demütigen können. 1667: Isten az én reménységem, az kinek kezében minden biradalam, az ki megalázhat s fel is magasztalhat [AUt 5 Bornemisza Anna fejedelemasszony kezével]. 1669: Itt Uram ez az pogányság rettenetes felfuakodással vannak. Isten megaláztatja, mikor akar [TML IV, 551 Mikes Kelemen Teleki Mihályhoz].

megalázódás 1. alázatosság; umilintá; Demut, Ergebenheit. 1700: Micsoda sz orvossága? ... az igaz meg terés, megalázódás, könyörgés, bőjtelés és sirás [UzL IX. 77. 11 gub.].

2. mély ~sal esedezik mély alázattal könyörög; a se ruga cu umilintá; mit tiefer Demut flehen. 1846: Mély meg alázódással esedezem a' Méltóságos Grof Vr igazság szeretete előtt [Havadt MT; TSb 49].

3. megaláztatás; umilire; Erniedrigung. 1807: Nem lévén ezen könyörgő Levelemnek az a' tzelja, hogy az ellenem bé adott terhes vádak aloll, elő hozando mentségekkel fel oldozzam magamot; hanem tsak az, hogy azon terhes büntetésektől, és aztot követő megalázódástól ... bár valamennyire menté tégyem [Ks 73/55 gr. Kornis Gáspár keze írás].

megalázódott megalázkodott; umil, smerit; erniedrigt, gedemühtigt. 1710 k.: leborulok ... a te imáandó isteni lábaid zszámolyához, a földnek utolsó poráig, a ganéig, a szemetig, sőt a pokolnak legalsó fenekéig megalázódott töredelmes szívvel, lélekkel [BIm. 1036].

megaláztatik a fi umilit; erniedrigt/gedemühtigt werden. 1670: Valamennyivel mű azelőtti dolgain(k)ról le szállottunk s meg aláztattunk, itt minden dolgok ismét az előtti-ekhez képest százsorota feljebb vadnak [TML V, 400 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1761: (Székely András) kapitány volt, friss legény, de maga felől igen nagyot állító kevély ember volt, de most úgy megaláztatott, hogy csaknem utolsó extremitásra jutott dolga [RettE 121].

megáld 1. a binecuvinta; segnen. 1582: (A kézfogón) monda az Eothweos Mihálj Az Abrahamnak es Jakobnak Istene Algia meg az thy hazassagtokat es egbe kelesedőket [Kv; Tjk IV/1. 66]. 1594: Plebanos Vram eo kgme Muto-gatta Zwkseget Kerwen eo kgme subsidiumot f 100 Adnectalwa(n) eo kgme ezt(is), hogy amikor az Vrsten megh Aldana az Plebania leowedelmet, Nem gywtene kinctet hane(m) a' varosnak refundalni Akarna io kedwel az zaz f(orin)tot [Kv; TanJk I/1. 248]. 1597: Thamas deak alias Zabo fassus est ... en Elek Janos zolgaya volta(m) eomaga mondotta hogy Jsten cotet megh aldotta mert minde(n) marhaja vgia(n) zeme lattara zaporodik [Kv; Tjk VI/1. 16]. 1623/1624: Petki Ferencz Vramat, Pacsolai Christoph, Elekessi Istvan, es Szekel Janos Uramekat hagiom Tutoroknak Keruen azon eo kgmeket hogy az en szegin arua Atyamfianak^a legienek otalommal es segitt-

seggel, kiert az Istenis eo kgket algia megh [Medvés AF/Gyf; KCs IV/103. — "A feleségének]. 1641: Tudom eztis hogj io kereseti vitan Isten annak utanna megh alda, Varadi Gaspar vr(am) jouaibolis ha mi juthatot en ennel teobbet jouainak eredeseben hol mit veot nem tudok [Ne; RLt 1 Michael Thot de Enied (72) vall.]. 1710 k.: a földre estem a te lábaidhoz ... és mind halálig el nem bocsátlak, míglen meg nem áldasz engemet [BIm. 1023]. 1787: A Tolvaj hir nagyon tsendesedett, az Isten áldja meg az előljárokot, kik jó moddal s jokor vették elejét [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

Szk: (az) Isten is ~. 1658: az Isten is megáld ha az árva-nak szolgálsz igyefogyott állapotjában, mert bizony az árva(nak) Istene tégedet is megáld [TML I, 160 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz] * Isten ne áldja meg, ha ... 1584: Dabo Tamasne Ersebet, leaniawal egiembe valliak hogy az Borbely legeny eo teolok zep buchuwal Ment el ... meg zolita ... Boldisar Es monda Meg hid eszez lelek ige(n) larz ide az vczaba de Jsten ne Algion meg ha Altal Ne(m) leolek [Kv; Tjk IV/1. 336] * Isten soha meg ne áldja, ha ... 1710 k.: Azt izente^a a fejedelemnek: Nemcsak nem kérem a gráciát, hanem az Isten ő nagyságát soha meg ne áldja, ha törvénnel nem persequálja, és ha bűnös léssen, fejét nem véteti [BÖn. 683. — ^aAz emlékiró atyja] * úgy áldja meg Isten. 1591: Zilahi Eottues Mihalne Dorottia Azzoni ... Hallotta azt Borne-mizza Gergelneteol hogi egieb sapitasi keozet ... mon-dotta azt hogi Isten vgj algia megh eoket az meli igazan czelekettek velle [Kv; Tjk V/1. 61]. 1657: Úgy áldjon meg Istenem, s úgy bocsásson meg is, hogy tudatlan, ártatlan, részetlen voltam halálában [KemÖn. 136]. 1661: csak legyen Csenedeseghbe, varja el holtomat az levelek mind megh Vadnak s olly emberre biszta(m) hogy egy altaly-lya(n) ő kgme kezében akadnak, l(ste)n engemet ugy seg-illyen s ugy áldgyo(n) megh az l(ste)n [Sófva BN; Ks 41. K].

Sz. 1667: Valamely ember az Istent segicégöl híjja, minden kezinek munkáit megáldja [AUt 5 Bornemisza Anna fejedelemasszony kezével].

2. szokványos levélkezdő v. záró formulában; in formule cu care este incepută sau incheiată o scrisoare; in der üblichen Formel am Briefanfang und Briefschluß: 'ua.; idem' 1602: Zolgallattomoth Ayanlom K:mednek mynth uramnak Atya(m)fyanak az Isten sok kedues Jokal Algia megj Kmedeth [UzT 16/93 Hoggyay György lev.]. 1625: Az Vrsten ő szent felsege keuansaga szerint ualo sok iockal algia meg minden kedues szep familiaiual egygywt [i. h. 170a]. 1635/XVIII. 12.: Isten minden üdvességes javaival algia meg Ngkat es Kgyket! [Iklód SzD; Borb. I]. 1651: Az Úr Isten Ketet Ura(m) kevanatos es hozzu ideghlen valo jo egesseges elettel aldgya megh szivem szent kevano(m) [Uzon Hsz; BLt]. 1653: Szolgálatomat ajanlo(m) kegyelmednek mint nekem kedves Amam Vramnak, az Vr Isten eo Felsege kegyelmedet minden kivanatos uduosseges sok iokkal boldog szerezces hoszu elettel algia megh [Szárhegy Cs; Törzs. Lázár István apósához, Petki Istvánhoz]. 1701: Isten minden jokkal aldgya meg kegyelmedet edes Anyam Asszszony ele(te)-nek minden idejeben kivanom szívem szerint [BLt 9 Toth Istvan Ne-ről édesanyjához Angyalosra (Hsz)]. 1830: agyan az jo Isten néktek jo egéséget hoszu életet, 's minden egyéb boldogságot ... az Isten álgyan meg kedves Miklosam [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

3. *vall* (szertartás keretében) Isten kegyelmét/áldását kéri vkire/vmire; (in cadrul ceremoniei) a cere binecuvintarea Dumnezeului asupra oamenilor/unui lucru; (im Rahmen der Zeremonie) Gottes Gnade/Segen für jn/eine Sache bitten. 1602: az Templumban ... az valasztot plebanos vramat Pal vramat az Asztalhoz allatwan esmet biro Vram Tanach es varos kepeben keozeonte megh Alda es zerencheltete [Kv; TanJk I/1. 404]. 1736: az pap elé állott és az asztalt meg áldotta [MetTr 324].

4. (Isten) kedvező adottságokkal ruház fel vkit; (despre Dumnezeu) a dota pe cineva cu aptitudini frumoase; (Gott) jn mit beifälligen/günstigen Anlagen/Fähigkeiten bekleiden. 1662: Isten Kegyelmeteket elmével megáldotta, esméri az embereket, rendelje mind elméjét és ott kinn levő sollicitálkodást, az mint ez az tökéletlen világ kívánja [TML II, 357 Ebeni István Teleki Mihályhoz]. 1671: Kegyelmedet Isten szép ifllettel áldotta meg s tudom, azt követi el, az mit jobbnak itfl [TML V, 509 Bánfi Dienes uához].

5. (Isten) anyagi javakban/jótéteményben részesít; (despre Dumnezeu) a face să aibă parte de bunuri materiale/binefaceri; (Gott) jm materielle Güter/Wohltaten zuteil werden lassen. 1679: a mennyivel Isten engem megáldott, annyiból tudok sáfárkodni, Istenem akaratján felül nem uralkodhatom [TML VIII, 505 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1686: Az Ur I(ste)n erdeme(m) felett meg áldott volt ez jo Házas Társal [PatN 47]. 1758: Ez bizony derék ember lett volna, ha az Isten okos asszony feleséggel megáldotta volna [RetE 59].

6. (Isten) gyermekáldásban részesít; (despre Dumnezeu) a dăruî copiii; (Gott) Kindersegen zukommen lassen. 1656: az jo Isten igaz itéletből búneinkert, minköt feleséggel együtt maradékokkal megh nem áldot [Ádamos KK; BáilI 93]. 1672: az úr Isten Kegyelmedet is szép maradékokkal megáldotta [TML VI, 226 Thökölly Imre Teleki Mihályhoz]. 1674: Anno 1662 esztendőben ... ismét megáldá az Úr öfelsége bennünket egy fiúmagzattal [Kv; KvE 193 LJ]. 1679: Isten szegény édes, félelmekkel körülírtvetett feleségemet megszabadítván, fiúval megáldá [TML VIII, 466 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

7. *~ja a világot* búcsút mond a világnak, elhalálozik; a-și da duhul, a deceda; der Welt Abschied sagen, verschiden. 1705: Varró János nevű ősz öregember, mindeutána a szárazbetegségben egynehány esztendőket töltött volna, ma megáldotta a világot [WIN I, 419].

megáldatás megáldás; binecuvintare; Segnen. 1847: mely igen megcsalatkoztam én és a közönségek, kikbe hateresztendei hívségem s szorgalmatos igyekezetem a reménységet élesztette, és már a célhoz közel érzették magokat lenni, így akitől megáldatást vártak a közönségek mint lelki atyjuktól, sirlmat és reszketéssel teljes nyughatatlaniságot hintett közökbe [VKp 156–7 Varga Katalin kezével].

megáldatik a fi binecuvintat; gesegnet werden. 1676: Kegyelmed Istentől sok szép jókkal, szép gyermekekkel ... áldatott meg [TML VII, 237 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1676/1681: az ujonna(n) be állott német vitezekből álló szolgaim félvén az Istent ... a káronkodást, atkozodást el tavoztassák, ha eő sz: Felségetől megh aldatni kívannak [Vh; VhU 551]. 1681: Minden jó igyeke-

zetek istenes dolgok körül való szorgalmatoskodások hasznos előmenetekkel egygyütt csak az Ur Istentől igazgattatnak, áldatnak és boldogittatnak meg [Szúv; CsVh 106].

megáldattatás megáldás; binecuvintare; Segnen. 1802: A Nsgod Kegyességét én is háládo Szivemben tartani a Nsgod Eletiért, 's meg Áldottotásáért az Ur Istennek Eseedzni meg nem szünöm [Somkerék SzD; JF 36].

megáldattatik megáldatik; a fi binecuvintat; gesegnet werden. 1782: az Isten engemet meg áldatt, 's másakis tsak Isten félők Legjenek meg áldattatnak [Mv; DLev. 4. XXXVII].

megáldó áldó; care binecuvintează (ceva); segnend. 1674: az szent házasságnak megáldó istene meglátogata bennünket egy leánymagzattal, kinek Isten engedelmeből volt neve Anna [Kv; KvE 190 LJ].

megáldott áldott; binecuvintat; gesegnet. 1737: E szinte bé állandó Innepketis Istentől lévén megáldottak Ngodnak, kívánom hogy lélekbéli tökéletes örömmel és vígassággal viradj(a)k fel Ngos Uri személjére [TL. Onadi B. József lev.].

megáldoz 1. áldozatul vet, feláldoz; a jertfi; (auf)opfern. 1662: még az Izrael népe megszakadozásakor prófétaíratott vala: hogy ő^a lenne az a király, ki elrontaná a Jeroboám ama béthelbéli oltárát, az Baál papjait azon és akörnyül megáldozván [SKr 631–2. — ^aJósiás].

2. *~za magát* feláldozza magát; a se jertfi; sich opfern. 1710 k.: Kész leszek, édes Istenem, magamat mindenestől fogva megáldozni Felségednek, mint régen Ábrahám megáldozá az ígretnek egyetlen egy fiát [Blm. 1015].

megalélt kb. erejét vesztett; slábit, vláguít; kraftlos geworden. 1679: Istentől vigasztalást kívánok Kglmeteknek, mind az szegény megalélt őcsémasszonnyal együtt az Isten tegye erőssé a szenvedésben [TML VIII, 509 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

megalíthat kb. meggondolhat; a putea reflecta (asupra ceva); bedenken können. 1770: Az leg első Arendás egy Gergelj nevű örményis nagyon solicitálja hogy ha meg alíthatya Extiája néki adnak azon helyét, és égy gazdag Marsináris maga nállam lévén arendára kéré [Lekence BN; Ks 47. 67. 29 Simon Pál tt lev.].

megaljasodott lealjasult; decăzut, degradat; herabgekommen. 1636: Az tiszteletes fejedelmi méltósággal tündöklő ... Rakoci Györgynek az Christusnak szegény meg allyasodott nemzetünkben lévő tzonzorlott Anyaszentegyházának és abban Isten könyörületességéből az emberi ujjitásoktól, és hiúságos babonáktól, tisztán maradt igaz tiszteletinek, kegyes Tudorának és Gyámolának, nekem kegyelmes Úramnak [ÖGr Aj. 5].

megalkhat ts megegyeztethet/összebekéltethet vkit vkivel; a putea împăca pe cineva cu cineva; jn mit jm versöhnen können. 1574: Vrbeger Gergel Azt vallia hogy eotet es Rwdolph Gergyet hyttak volt Istwan deak es fenessy Mihál zamot vetny keoztek Eok zamot vetwen keoztek

meg Igazotak egimással Mindenekbeol es chedwlat attak Mindeniknek rolla, hane(m) chak valamy karmazia Sarw feleol Nem alkhatak meg Istwan deak Teobnek Monta, Mihál kewesbnek [Kv; Tjk III/3. 392]. 1679: Édes Bátyám Uram Isten Kgdet áldja meg, hogy nénémasszonyt megalkhatta Bánfi Sigmund urammal [TML VIII, 564 Borne-misza Anna Teleki Mihályhoz].

megalkhatik 1. megállapodhatik/egyezhethik; a se putea înțelege; übereinkommen/sich vereinbaren können. 1555/1836: ha meg alhatnak úgy erdőlhessenek [Százajta Hsz; HSzjP]. 1570: Kadar Gergel vallya hogy ... Az Byro hazatwl Menthenek volt az ew hazához Zabo Vinche es Zekely peter, Es Akarnak volt oth Egy Massal vegezny valamy dologrwl, De sok Zo bezed vitan megh nem Alkhatanak egy Massal es vgian Annelkw Mentenek ely onnath [Kv; Tjk III/2. 14a]. 1600: nekik ado(m) az arra(n) ha megh alkhato(m) welek ... Jm megh alkotta(m) welek de ne(m) iott ezembe p(ro) f. 200 aut 300 [UszT 15/10 Hegy Lukach Zentleki (70) Lofő ember vall.]. 1606: ha az Remetej marha talalna Jönj marefalvj Zena fwben, az marefaluj Ember benne talalna haiczia kj belölle bekese-gessen ... de ha buzaban talaltatik, az uagj Zabba Zabad be haitanj, de wgj hogy mingjarast meg Jzennjek, ez az marhas Ember eretthe mennjen meg tartozek adnj valamiuel meg alkhatic az Karos Emberrel [i. h. 20/89 Lu-kacz Kouacz marefalj vall.]. 1630: Kivalkeppen az Malom dolgabul Irta Kegield hogy megh alkhatom en kegieddel csak akarjak [Fejéregyháza NK; TGsz 51]. 1644: Nem alkhatanak megh az eőregh Aszonial, mert nem allot az Ura Testamentomanak [Mv; MvLt 291. 404b]. 1688: Va-gyon az Falunak bikkes erdeje ... az Falusiak(na)kis szok-tak mind(en) eszte(n)deőb(en) egy darabot szakasztani. Az teőbbire eő Ngok disznait hajtyák. Avagy mások disznait fogadgyák nég gostinab(an) az mint megh alkhatic, noha tiz pénz volna egy disznától [Szarata F; Ált Urb. 21]. 1711: vala megh hat borjuzo Tehen, de en nem alkhatic meg felettek ott hajgám [Szárhegy Cs; Wlt Greg. Erő. 66] ppix vall.]. 1722 k: Proventus Pastoris ... Estveli ha-rangozastol egy egy kenyér ... keresztelestől egy tyűk egy kenyér, halotti praedikallástól az mit meg alkhatic az Prae-dikattoral [Radnótfája MT; GörgJk 193]. — L. még AC 107; CsH 72; TML I, 551, III, 41, VIII, 578; UF I, 855.

2. egyetérthet vmiben/vmi felett; a putea fi de acord cu cineva în legătură cu ceva; mit jm in einer Sache einver-standen sein. 1573: Semy Jakab vallya találkozik oda thamas deak es Be megye(n) az hazban a' hol eok lakoznak volt, es disputalny kezd az deakkal, Ne(m) alkhattak volt meg egymással, Mond Thamas deak meg Bizonytom haza fwt es hoz egy könnywechket oda [Kv; Tjk III/3. 144b]. 1597: Dauod Jekel ... wallya ... Azutan indultak wolt walami compositioba, enis ot walek Lukach vrammal, ew kegme eleo zamlala az conditiokat, kiken Borbeli Peter megh nem alkhatek [Kv; Tjk V/1. 126]. 1632: Vitték ugyan mesterségre is be az scholába az új papot, úgyhogy mind papságot s mind pedig mesterséget egyszersmind viselné; szász natióan akart(ák), de az ma-gyarok nem alkhattanak meg felette [Kv; KvE 163 SB]. 1758: Barcsai Jánosné asszonyom által már munkába vétettem volt, hogy valamelyik mellé applicáljam maga-mat. De meg nem alkhattak felettem, mivel az öreg azt akarta volna, hogy melléje menje, az ifjú pedig azt, hogy maga mellé [RettE 66].

3. összeférhet vkivel; a se putea împăca cu cineva; aus-kommen/sich vertragen können. 1629: Kadar Ianos monda hogy ez az jo szomszedsagh igj megh nem alkhatic hanem vagj az te hazad keőlteőzik el innett vagj az enim ugj mond de igj megh nem alkhatic [Mv; MvLt 290. 183b]. 1637: jöue hozzam Szy Martonne s mond hogj Czendesitem le az fiamat, mert megh haragut s ki akar menni az hazbol, s en mondam hogj en nem czendesitem mert tudom hogj ez utan sem alkhatic megh kgtek [Mv; i. h. 291. 78a]. 1660: miulta Kegyelmeddel lakom en nekem úgy tetszik, hogy Kegyel-meddel emberséges ember meg alkhatic [TML I, 524 Veér Mihály Teleki Mihályhoz]. 1702: Palfi Istvannalis magaval megalkhatnek, de a' Felesegevel nem képes hogj meg alkhassék [Tordátfva U; Pf]. 1724: Magamis kertem Pekri Uramat, hogj vegje visz(sz)ja Feles(é)gét, de azt felelte, Mi haszna. ha pedig a Papok Visz(sz)ja adyák, kintelen leszék véle, ugys utánnam hozzák, én egyik házban, ő a másik-ban el lakhatik, de én ő véle meg ne(m) alkhatic [Mezőbánd MT; BK. Szekeres Mihályné (25) ns vall.].

megalkíthat kb. elfogadtathat/hitethet vkivel vmit; a putea face pe cineva să creadă/accepte ceva; von jm etw. annehmen lassen können. 1797: Ha az áldomás ivokkal meg nem alkíthatad ezt, hogy tölle vásároltál, miért nem vived a zuvatost rá? [Barót Hsz; HSzjP].

megalkot 1. megbékéltet/egyeztet; a împăciui; überein-kommen lassen. 1580: keet fel dolgat meg ertven kozikbe zolank és Illien keppen alkotok meg oket [Dálnok Hsz; HSzjP]. 1595 k.: Tudom hogy az Kisfalúdi berchen vete-kednek vaia Sofalui fere(n)cz es Kis Pal Istúan ... de megh alkotok eőket [UszT 10/44]. 1597: En alkotam megh Lukacz Balassal Dauid Antalt es az feleséget az eőuegh bor feleől tiz forinton uéuek megh [i. h. 12/35 G. Mihály de Bikafalua lib. vall.]. 1600: Alkotok meg Chiudor Boldi-sart az Echevel Chiudeor Lenartal [Nyújtód Hsz; HSzjP]. 1632: alkalo(m) szerent ugj alkottunk uala megh oket hogi Aztalos Mihali adja megh vstgiarto Istua(n)nak az ket kalo(n)gia buzat [Mv; MvLt 290. 99a]. 1638: My Felwl megh irt nemes emberek keőzikben szolank igj alkottok megh abbol az fogadasbol [Tekerőpatak Cs; Llt Fasc. 158]. 1640: kívánván mi tollünk a fenn specificált személlyek hogy ezt az controversiát elsőben ha lehet-ne békesség szerint, ha pedig nem lehetne Törvény sze-rintis igazitanok es szállitanok ki közölök, Mi azért ... igit alkotók meg oket [Berekeresztúr MT; DLev. 2. XIIB. 1.]. 1717: mű azért Sokat törekettünk es fáradoztunk az migh bekességre vehettük Peterfi Uramot, azért igit alko-tok megh eo Kegyelmekek, hogy ada Vas György edes An-nyaval edgyüt az Annayis Szabad akarattyalból cseleküvé es ada egy darab Tanorokot [Kórispatak U; Pf].

2. vmennyivel megtold/szerez vmit; a completa; (hin/da)zufügen. 1573: Pal verner Azt vallia Eotet ky hitta voly panithy gaspar az Mezeore ... egy darab feoldet Mwtatot neky ... hogy egy holdot Meryen benne Mykor azt ky Merte volna Mond hogi meg alkwtya hogi teob legien esmet valamenyewel teobet zakoztot hozza de eo Nem Twgia Menyet tezen az alkwtyas [Kv; Tjk III/3. 247].

3. létrehoz; a crea; zustande bringen. 1879: Hogy vagy? Győtrődöl-e még? Epesztet még magadat azokkal a fekete boszorkányokkal, melyeket képzeletben te alkotsz meg saját kínszodra az éjszakának egy rossz órájában? [PLev. 50–1 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megalkothat összebékeltethet; a putea împăciui; aus/versöhnen können. 1554: mi ele menenk az nagysagos Vajda urak levelevel es meg kereok az felliu meg irt miklosj martontol ... es az fiatol engedenek is az eo nagsagok leveleknek ennj rezben hogj mj Alliunk közjke-be es teőrekegiűnk benne es ha teőrvenj nelkul meg alkothattiuk eőket jo ha penet (!) nem mennienek eo nagsakok (!) elejben az teőrvenne [Etéd/Küsmőd U; MNy XXVIII, 319]. 1593: ezt meg Ertúen közőthtünk walo Jgienetlensegeth kezdink zolanak hogj latnak ha meg alkothatnanak teőrueninelkw, azban napotis hagianak [Szu; UszT 9/47].

megalkudhatik megállapodhatik/egyezhethet; a putea conveni (asupra unui lucru); sich vereinbaren können. 1570: Aztis Montha hogj egykor Bornemyzza byrozagaba perbenis voltak Erthe, Es ky kertek volt Bekesegre az pert, De Megh ne(m) alkwthatanak [Kv; TJK III/2. 98]. 1648: midőn Georgius Sárpataki So Várad Praedikátor, és Stephanus Udvarhelyi ugyan ott valo mester, à Parochiának és Scholának veteményes kertinek igaz határán meg nem alkudhatnának, oda menvén az egész falut elő gyűjtőtűk és bizonyos személyeket à falu közönséges javallásából erős hittel meg esketvén a meg nevezett veteményes kerteknek igaz határát vellek ki járattuk [Sóvárád MT; MMatr. 210]. 1681/XVIII. sz. m. f.: a kölcsönzött restantiab(an) lévő 500. forintoknak le tételek felet most hamarjáb(an) nem alkuthattanak meg másképpen bizakodván egyszersmind a' Lugosi Ferencz vr(am) eddigis meg mutatott jo akarattyábanis, így alkvá(na)k meg^a [Szentbenedek AF; DobLev. I/28. — ^aKöv. az egyezség szövé.]. 1710 k.: az én Bécsbe menetelemnek indító okai ezek voltak 4. hogj Apafi fejedelemmel a Tököli jószágok felett megalkudhassam, ha lehet [BÖn. 911].

megalkudt kialakodott; care a fost stabilit prin tocmeală; ausgemacht/bedungen. 1736: adank ő kegjelmenek egy darabocsa gaz erdőt az mellj megh alkutt erdőbert adott Bartok Andras ... tiz magjar farintakat, tiz penzt [Gyertyános TA; Bosla]. 1803: egy ide valo Ispánlaki Jozságotksa meg alkutt árának potlására áruba botsátván a Nagylaki Határ szélbe lévő Hulai erdőmet ... jelentette fránta meg venní valo szándékát Tkts Kőkősi Dobai Sigmond Ur [Ispánlaka AF; DobLev. IV/869 Kővesti Boér Sándor kezével]. 1807: azon meg alkutt és utrizált két szalonnák árrát nem hozta meg Gazdag Mária az Exponens Gazdának, holott pediglen eleget várta Gazdám hogj meg hozza [Dés; DLt 198].

megalkudtat 1. megegyeztet, megegyezésre bír/készítet; a face să cadă la învoială; übereinkommen lassen. 1615: Nagy ferencznakis meg igirtűk Pappútű (!) Janost, hogj hjuattűűk és megh alkuttattűk [Kv; PLPr 60]. 1629: az alat a gjwlés alat ... Beldi Kelemen Urammal én alkuttattam megh Giarfas Pal es Janko Boldisar Uramekal Rethi István Deak Uramot, nemű nemw Fejervar megiebeli jozagbol [Msz; Borb. I]. 1634: Maczkassi ferencz vra(m) ide Sukra iűwe(n) ily okert, hogi Suki Benedek vramat Mustoha Anniaual Suki Palne Azzoniommal My altalunk az Suki Eos iozag feleől meg alkuttatna [Zsuk K; SLt A. 46]. 1661: Kérem azért Kegyelmedet, az mi legjobb, cselekedje azt az remetemezei dolog felűl Toldi urammal. Irja Kegyelmed, hogj az fejedelem ő nagysága fgérte kegyel-

mességét, hogj kész megalkudtatni, így hát most volna az ideje, mivel Tholdi uram is most itt benn vagyon [TML II, 15 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz].

2. összebékeltet vkit; a împăciui pe cineva cu cineva; jn mit jm versöhnen. 1622: így alkottatok megh^a Beldi Keleme(n) Vrammal az eo kglme Jobbaginak czelekedetiert [Uzon Hsz; BLt. — ^aForro Orsolyát]. 1666: szerencsére itt voltak Szuhai Mátyás és Szepesi Pál uramék, úgy Bory Mihály uram is, kik újobban 16. Augusti ide fognak jőni, hogj palatinus uramat ő nagyságát fiával Wesselényi Lászlóval megalkudtassák, ki atyját eléggel szomorítottta, de emez mégis nagy kegyesen meg fog engedni neki, az mint Balassinak is minden maga privata injuriárt elengedte [TML III, 594 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1670: Postamestert megalkudtatók Balkó urammal. Ő jól jára, mert minden javairól való donatioit Balkónak kezében adá [TML V, 83 Naláci István ua-hoz].

megalkudtatás megegyeztetés; mijlocire/mediere (a unei învoiei); Vereinbarung. 1669: Az mi penig illeti, Uram, magát az dologot, ha Sárpataki uram fárad benne s véghez viszi az megalkudtatást, minden praetensiomat Sárpataki mostani része és az Örményesben való portioja ellen az mi volt, le teszsem s abban megerősítem [TML IV, 576 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1672: meg tekintvén azon házuk felett peresűkkel valo meg egyeztetésekben s — alkuttatásokb(an) s meg nemessítéséb(en) vagi leg aláb ... meg tartásában igért es meg mutatando fáradságát, forgolodását, es assistentioját ... kőte örökösön ... Al vinczen ... egi darab fundussokat [Alvinc AF; Incz. IV. 6a].

megalkudtatik alkuba bocsáttatik; a fi scos la vânzare (prin tocmeală); abgefeilscht werden. 1733 k.: Az Cserépi lovam erővel töllem alkudtatott meg in et (!) f. h. 150 nekem semmi sem exsolvattott, hanem utollyára volt ilyen alkalom: ad Őt gyermek lovat, mindeniket in et p(ro) f. h. 25 [TKI gr. Teleki Ádám lev.].

megalkudtatatt megegyeztet, megegyezésre készítet; a putea face să cadă la învoială; sich vereinbaren lassen. 1629: Az alkalomkor Ista(n) Deak Uram cziak maga nevere alkuek megh ugy emlekezem rea hatod fel zaz forintba. Ugis attunk mw mind az ket felnek levelet rolla az alkalom keozben (: mivel sok zoval alkuthattattuk megh eokot :) monda azt Istvan Deak Uram [Msz; Borb. I].

megalkuszik 1. megegyezik/állapodik; a cădea la învoială, a se înțelege; übereinkommen. 1547: wala My nekwnk ... harom Pwztha Tho helywnk ... My Ezewn nem Thwdwnk wala megy Alkodny. merth Az legy Also tho hely malom tho hely wala [Sv; MNy XXXVI, 53]. 1561: Ha ualamely legen az q vrat el hadna ... es az utan mas mesterhez akarna menny semmi kepen miet neki ne aggianak mig nem az q uraual mestereuel meg alkozik [Kv; ÓCART.] | Mynt Byzoth Wraynkath es wrwnkath, hogj the k. Intence Jkeith az Lekenchey hazokath, hogj Innen kezethkek Megh alkonnanak, es zeredzenek megh [Dés; BesztLt 6]. 1577: az ket falw perel egimassal, az giortian erdeie feleol, es meg alkuttanak, vgj hogj niolcz forintoth ada chykfalua a toth fiainak es az toth fiaias az Jobbagi faluiakkal eggiwth zabadba hagiak az chykfaluiakath, hogj vezzeot karot zabad legien uagnioik [Mv; BálLt 79]. 1598: egy Coloswarj terminuskor meg alkwwan we-

lek, mind negien attwnk wala nekik, egy egy haz iobagiot [Mihályfa NK; JHb XXIII/33]. 1600: Tudom hogy mikor Kendi Ferencz Ethed közéőth Jenlaka es Atthia közéőth hatarth iartatoth, az Atthiay es Jenlaki Vraim azth mondotth, hogy ne alkossom minket senki, megh alkonzunk mi egymással [UszT 15/271 Bako Isthwan Ethedien(sis) (45) pp vall.]. 1606: Peterfi Ferenczne ... bele mene az feőldbe teóriensbe éré Gothart Gergelne Peterfi Ferencznet, Ra mene, el tilta ... ozto(n) ne(m) león mit te(n)nj megh alkúek feleőlle kezebe mene az feőld Peterfi Ferencznenek [i. h. 20/285 Lucas Ghedeó de Ethed pp vall.]. 1607: mi eleotnk mind ket fel szabad Akaratiok szerint ... kezeket be adak s igj alkvanak megh [Makfva MT; DLev. 2. XVIB. 1]. 1625: Agiagfalua s musna sokat perle egy massal máitis falua fele valo hatarok felol vegiezetre megj alkvanak Egj massal az ket falu hatart laranak es halmat hanianak Agiagfalua es musnay ha ta(r) keozót [Agyagfva U; UszT 156b]. 1719/1724: mongja nékem Szilágyi Sophia Aszszonj, en ugj mond csak megh alkudnám Bánhaziné Aszszonjossal az iránt az Szindi, Indalji és Bőlyi portiók iránt ... mivel meg untam az sok kölcséget, fáradságot, és itt a sok hijjában valo tekergést [Torda; JHb XIV/6. 60]. 1759: az egész falu Sz Rontás vett volt 4 Szekér Szénat ki az Utrizalt vdvtól es alkadtanak volt meg ertte 12 M forintokkal es mais ados velle a falu [Szentrontás MT; Sár.]. 1771: egy alkalmatossággal másod magammal fülünk hallottára Enyedi János Léánya Marisko egy katonával ... egy aranyba meg alkut, hogy vele paráználkodgyék [Dés; DLt 321. 10]. — L. még SKr 372; TML VI, 37.

2. (vmilyen áron) elalkuszik vkít/vmit; a vinde prin tocmelá (la un anumit pret); (für irgendeinen Preis) handeln (um eine Person/Sache). 1579: meg alkuuank az Kus ordeongeosbelj rízt ... engedeok Toldalagy Balasnak [Néma MT; Told. 31/1]. 1629: alkuta(m) megh Serenczj Pal Deakal fiaim mestereuel kes Penz f 50. Egy armalist minden kesegheiuell [Uti]. 1670: Kenosi Pal ... megh alkutta tizenket szaz forintot(n) az Szent Peteri Jobbagiokot [Városfva U; Ks 5/33]. 1675: volt edgy summaban 49. ókór ... bokrárt ... az jovainak harminztának alkudtuk volt meg harminzt, harminzt forintoko(n), az alábvalojának tizennégynek bokrárt huszon negy, negy forintoko(n) az megis aláb valojának két bokrárt, tizen nyoltz forintokon [Kv; WassLt]. 1714: azon údóben azon bor mellett más bora levén Bágyonine Asz(szonyna)k egy' egy' lzloton alkutta meg [Kv; Pk 6]. 1771: a nyers gerendelyt nem hasznos be ronni, h(ane)m Szó telkin hallottom kesz aszszu Gerendelyt el megyek s meg alkuszom [Eszmény SzD; Told. 5a]. 1782: Vizi Péter megalkussza az bárányokot hetedfél sustákon egyet-egyet | Mivelhogy Vizi Péter megalkutta volt a Bíró Márton bárányit, s pénz nem adott, sem áldomást — nem is tartozik Bíró Márton a bárányokot Vizi Péternek keze adni, ífttetett [Jenőfva Cs; RSzF 280–1]. 1791: egy Karotska szénáját elsoben én alkuttam volt meg [Nyáradgálfa MT; Sár.]. — L. még RSzF 131.

3. alkuval vmilyen munkára felfogad; a angaja prin tocmelá pentru anumite munci, a se tocmi; durch Handeln für irgendeine Arbeit dingem. 1787: Illyes Gyurit egy holnapra Kotsisnak alkugya meg kedves Néném Aszony [Kackó SzD; Kp II. 27 Újfalvi Sámuel Máthéné Újfalvi Krisztinához]. 1810: a' mester emberek mind meg vagy-nak alkuva az Kőmivesnek asztalosnak lakatosnak meg van egy része fizetve az alkalom szerint el készítvén egy más után munkájokat jo moddal meg kell fizetni az ide

valo Török buza árrából [Héderfája KK; IB gr. I. Bethlen Sámuel ut.]. 1819: Mái napon alkudtam meg a' nagy Istálló meg tapasztására és ki meszelésére Czigány Petinét [Krémér Sz; Incz.]. 1852: Egy Pataki Malmom is vagyon a' Sántzát meg készítő Czigányok meg is vagnak alkuva [Nagylak AF; DobLev. V/1341 Dobolyi Bálint kezével].

4. belenyugszik vmibe; a fi de acord cu ceva; mit einer Sache einverstanden sein. 1570: Bodogh Gabriel ... vallya ... Az tyzenhet zaz forinth Sunnabol (!) Mellyet Darochy Janos adot volt Maradek peter kezehez, Az zam uetes zerent Maradot kezenel fl. 805 d. 44, Es Mind ket fely megh alkwt rayta Mellyet myndenyk fely Regestumokba zolgayokal be irattak [Kv; Tjk III/2. 192].

5. megbékél; a se împăca; sich aus/versöhnen. 1572: Kalmar Marton, Hallotta hogy Zeoch Benedekne Zytkozodot Illen Zowal hogy hazwd Eretnek esseh kwrwafyawl benne ha ferfy, ha azzoni alat esseh kwrwaywl Az ky en ream fondorkodot Mert ne(m) En Zom hallotta Ezt hogi Mounta partha Zeowe Katalin, Im az Nagy bak kabalawal^a Nem twdunk megh alkwyny [Kv; Tjk III/3. 18. — "Zeoch Bendenével]. 1666: Az idén nem lesz derekas hadakozása az vezérnek. Az tatároknak megizente az császár, megal-kudjanak [TML III, 597 Rosnay Dávid Teleki Mihályhoz Drinápolyból]. 1697: En Sepsi szeki Killyeni Szekely Miklos ado(m) pro testimonio ez kús irasomot mindenek-nek az kiknek illik, hogy tudnillik az mikeppe(n) Nemzetes Szekely Georgy Batyam Ur(am) certifficaltatolt volt Haro(m) szek Gyűlésere az Vizrejaro Uttzanak elfoglala-sáert compromittaltam volt magamot Haro(m) szek Gyűle-seben(en) arra hogy eo kglmivel atyafisagosso(n) meg alku-zso(m) [BLt 3].

Ha. 1606: megh Alkuzom [UszT 20/221 Margaretha consors agilis Francisci Bachy de Farczad vall.]. 1600: meg alkotik [i. h. 15/47]. 1618: megalkoszunk [BTN² 93]. — 1590: Alkottam meg [Kv; Szám. 4/XX. 21]. 1629: megh alkuttam [Kv; RDL I. 140]. 1570: megh alkwt [Kv; Tjk III/2. 133]. 1633: megh alkút [Mv; MvLt 290. 136b]. 1634: megh alkut [Récse F; Szád.]. 1677: megh alkutunk [Fog.; i. h.]. 1568: megh alkwtanak [Beszt.; BesztLt 64]. 1572: megh alkottak [A.gerend TA; BK]. 1574: Meg alkwtak [Kv; Tjk III/2. 311]. — 1584: Alkwwa(m) megh [Kv; Tjk IV/1. 258]. 1629: alkuek megh [Msz; Borb. I]. 1719/1724: alkuvék meg [Torda; JHb XIV/6. 62]. 1632: alkuank megh [Zágon Hsz; Borb. I]. 1578: Alkowanak meg [Kv; Thor. V/14]. 1589: Alkwanak meg [Kisbudak BN; BfN 76/16]. 1638: alkuuának megh [Kv; RDL I. 114]. 1691: alkuanak meg [Vizakna AF; Törzs. Várad Daniel kezével]. — 1663: alkutt volt megh [Petek U; Ks 101]. 1763: megh alkudatt volt [Koronka MT; Told. 33/27]. 1740: alkuttak volt meg [Torockó; Bosla]. 1771: megis alkuttak volt [Mv; Ks 65. 44. 13] || 1568: megh alkwna(m) [Erked K; BesztLt 38]. 1701: (ő) megh alkunnék [Kv; PosztCArt. 22]. 1573: megh alkwnnanak [Kv; Tjk III/3. 90] || 1597: alkuggiek megh [Kv; Tjk VI/1. 71]. 1600: megh alkodgiunk [UszT 15/87 Damokos Lukach Kaidichfalwy Zabod Zekely vall.]. 1635: alkugiunk megh [Mv; MvLt 291. 44a]. 1585: megh alkwwgiatok [UszT]. 1626: megh alkudgianak [Kv; RDL I. 16]. 1677: megh-alkudgyanak [AC 47] || 1599: megh alkunny [Kv; Tjk VI/1. 350]. 1691: megh alkunni [Kv; Törzs.]. — 1599: megh Alkunnunk [Kv; Tjk VI/1. 350] || 1622: megh alkuuan [Kv; RDL I. 14]. 1671: megh alkuuan [Dés; Borb. I]. 1789: megh alkuván [Désfva KK; GyL].

megalkuvás 1. megállapodás/egyezés; intelegere, inuolal; Vereinbarung. 1608: Az mely alkuast es uegezest meeg ennekeletole valo Nemely napokba(ni)s ... az felesige(m) ... kezdet es Indytot v(o)lt ... de az akkory ideo-nek reou(id) voltaert derekkepen akkor az alkuas ueghez nem mehetue(n), Felessigemeol meg alkuuasra plena autoritaso(m) leuen igy Alkuuank megh [Kv; JHb XXVI/49].

2. megbékélés; impăcare; Versöhnung. 1662: Öreg Bethlen István fejedelemsége, ifjú grófnak s Zólyominak Rákócziival az ellen való tusakodásuk grófnak Budára járása, egymással szembeszállásuk, megalkuvásuk [SKr 132. — Tartalomjelző fejezetcémből].

megalkuvó megegyző; care au căzut la inuolal; über-einkommend. 1693: Jövenek mi előnkbe {egy}mas kőzöt meg alkuvo ket személyek [Ilyefva Hsz; BLt 3].

megáll 1. a se opri; stehenbleiben. 1570: Besterchey chyriak vallya, hogy Mykor Eotthwes Adoryanne hazanal Arwlat volt Bort Nagy Symon, Lattha hogy az Aszony ala Jeot az garadichra, es megh alloth ezt Montha Symonnak Menny el kwrwas Bestye kwrwaffy [Kv; Tjk III/2. 167]. 1590: az Predikattoral valek Ebeden, onnet Jeowenk vala ala, meg allek ott az Pribeke haza alat [Szu; UszT]. 1591: Boitor Antal, Nadasi biro, vallya Latam hogi ez ernios zekeler Nadason megh allottak vala, az kekbeli emberis ott vala, es egi veres zokniabeli azzoni emberis vala vellek [Kv; Tjk V/1. 107]. 1654: Megh aluán az Moczar Istua(n) háza előtt hogy ott az mi Kglmes Urunk Eo Naga Diuisioneale Mandatumanak Continenciaja szerint az praesidialt Atyaffiak közöt valo osztatáshoz kezdenék [Dob.; WassLt]. 1792: müdön az Mojses György ablakja alla érkeztem volna ott meg állék hallám Tordai Sándornak szavát az Házba azt mondani hogy azon Testamentomat ... én irtam Tordai Györgyel [Szentersébet U; Borb. II Martinus Elekes (34) lib. vall.]. 1800: meg állatt az ház Ajtojába kívülről a pítvarba [Dés; DLt]. 1825: maga honnyában nem lévén a Felesége ki-jöven a Kapuba meg álla [Korond MT; Told. 39].

Szk: meg-. 1823–1830: egyszer veszem észre, hogy az én úrfim alig jöhet. Meg-megáll, gyakran nadrágot old [FogE 180].

2. megállapodik vhol; a face un popas; irgendwo sich aufhalten. 1621: Balavasaro(n) meg alua(n) egy keuesse ittak meg eo kemek hat ejtel bort ... /36 [Kv; Szám. 15b/IX. 192]. 1710: A generál mind a Dunán, Tiszán általköltözik békivel, sokszor megállott rendelt seregben, hogy megharcoljon, akkor elszaladtanak előle a kurucok [CsH 392]. 1813: az hol most az Ország uttya, 's Falu kalodája vagyon, es a' hol az árus szekerek árujokkal meg szoktak állani [Korona UT; Told. 22]. 1815: meg tértünk az Patak Ároknak intézett Helynek ki nyitására ahovais midönn meg érkezünk meg álván vártuk a Sinfalvi közön-séget [Asz; Borb. II]. 1855: az oda valo Bironakis meg mondottak ha ottan meg ál mulatni^a tégye értésemre [Csapó KK; DobLev. V/1397 Dobolyi Bálint lev. — ^aAki-ről a levélíró szól].

3. helyben marad; a rămîne/sta pe loc; an der Stelle/am Ort verbleiben. 1614: Mely factio és frogatások miatt Bethlen Gábor is suspicióba esék Báthori Gábornál, kiért nem mere megállani, hanem meg kelle futamodni az Por-tára maga ótalmáért [BTN^a 61].

4. ts (erőszakosan) eláll vmit; a sta/a se pune în calea cuiva; (mit Gewalt) verstellen. 1597: Búzáy Mátyás vallya ... minthogi penigh az keofal mellett az zorossokot megh allottak wala által tere az masik zerre en mindenwt vtanna voltam [Kv; Tjk VI/1. 52] | azt latam az ugarlaskor hogy be mene az Barabás Georgy negy eókra az Leorinch Pal kertibe, es egy gyermekkel oda mene leórinch Pal, eó maga megh alla az kertet az gyermekkel rah haitatta, s úgy úere az eóket egy feizeuel fekkal [UszT 12/132 G. Sofalui de Benched j b valt.].

Szk: ~ja az ajtót. 1589: vgi kezd az Ajto fele mennj, es megh allya az Aytot [Dés; DLt 226]. 1591: Zoldi Georg' vallya ... mezitelen zabliaual megh aluan az Aitot ha-romzoris giakot be zabliaual | vegre zabliat ragadot hozza, es az Aitot megh aluan zellel czapdosot, seot akki otalmazni akartais Zegedi Mihalt, azis nehezen ohatta magat teolle hogi gonozul nem lart [Kv; Tjk V/1. 170, 175] * ~ja az (ország)utat. 1606: az eó marhajokat tehen chordajokat az orzagh utat megh aluan teritettek el [UszT 20/231]. 1677: egy vasámap vecsemre után kalákába akartunk volna Falusi Legényekül menni az Falubon Léöv Hidnál Kis Vaszi meg állá az utat verekedni szándékoz-ván [Betlensztkmklós KK; BK. Udvar András (18) j b valt.] * ~ja vkinek útját. 1584: Barat Peter vra(m) vallya Im a' gonoz ember mith chelekedet kalmarinknak vtíat meg Allotta es Marhaiokba A menynt Akart ell veotte [Kv; Tjk IV/1. 286]. 1590: Myuel pedig hogi fegiuere keszel vtunkot megh Allotta azt mondgluk hogi az vt Allasnak terhen kylen kylen 24. negj ghiran vogjon Ellenénk [UszT]. 1629: az Incusok Chyematoni Mihallyal együt allottak megh az utat Eczken Janosnak ... az tamadasban mindenikkel fegyver volt [Kv; Tjk VII/3. 12]. 1762: a' más A házára menván az l(nct)a Aszsz(ony)nak ... ablakjat ajtaját be rontotta ... azutan midön az ország utyan ment volna, uttyát az l(nct)a(na)k megh állotta, do-rongokkal haljgalta [Torda; Tjkt V. 138–9].

5. leáll, nem jár/működik tovább; a se opri; zum Still-stand kommen, stillstehen. 1578: Myert hogy penig Az also hora^a Az keozep kapw felet gondwisseles nelkw zwkelkedyk, es ninchy ky hozza latny (!) Azert megis allot mostan, Az hostat belyeknek es varas belieknek is nagy fogyatkozassokra [Kv; TanJk V/3. 177b. — ^aÉrtsd: óra]. 1580: wegeztek eo kegmek egez varassul hogy Biro vram az Malom mesternek keowetsegere, ha tyzed allya kel, azt Aggyon ... hogy Az Molnok ne allyanak megh [Kv; i. h. 211b]. 1743: a' mig az ... Sövényfalvi Malom nem epittet addig minden kitsid viz áradásától az ... eó Natsga Malma meg nem állot, de az után mihelt az viz egy kitsid (!) áradot mingjárt meg állat, és nem örelhetek benne [Ádamos KK; JHb XXVIII/9]. 1755: az Malmok mindenüt meg állattok a nagj szárazság mián és kemény Dér mián [Szentmargita SzD; Ks 18. CII Kosa Sigmund t lev.]. 1768: mind ár vizbe, mind Zaj menéskor, mind pedig tálbe elégyszer tapasztaltuk ... B. Huszár Ur Malmát megállani [Abafája MT; Told. 17a Huszár lev.]. 1770: tavaj mig aláb nem ereszték az utrizált Királyfalvi Malmat, mikor a Viz aradni kezdett hamar meg állatt az elso kerék [Királyfa KK; JHb LXVII. 107]. 1810: könnyen szemébe tűnhetett volna az: hogy ... mennyi bajoskodással sullyositanak a' szegényebb sorsal küszködők Terhei, ha ... a' kolosvári malmok meg állani kéntelenítették [Kv; KmULev. 3].

6. abbamarad; a se intrerupe; unter/liegenbleiben. 1668: midön ... procedalni akartak volna, azon legitima Execu-

tiot sokszor említett Kamuti Susanna Aszsz(ony), nagy sokaságot fegyveres kézzel fel gyujtvén, obviaalta volt, mely Processus akkor m(e)g állot [Kv; JHbK XLIII/36]. 1702: Az özvegy ferfiu, a kinek ekéje és szántásinak rendi meg nem állott felesége holtával, az is egész képével tartozzék [Uzon Hsz; HSzjP].

7. megszűnik, eláll; a se opri; aufhören. 1630: hallotta(m) ezt az Anniatut az leannak hogj kerdi vala en teblem, hogj mit tudnanak oliant az kiuel az boldog aszony aria^a megh allana [Mv; MvLt 290. 192b. — ^aSúlyos, vérzéssel járó betegség]. 1716: soha megh nem gjogjul, az vizelettiis megh nem állott, merő dőgh volt az házis miatta [Nagyida K; Told. 22]. XVIII. sz. v.: Az olyan marhának a hasa menese meg áll, a ganéja meg hüi, s meg reked az olyatén marhának szappan tsapot kel csinálni es az marhanak az allfelibe tenni, mert ez fél ora alatt meg eresztí és a ganéját meg inditya [Uzsl X. 80].

Szk: ~ a szava. 1634: az karjan es egieb testen, nagy kekek voltanak ... volt tiz, avagy 12 seb az leanzon az zava is ket uttal allat megh, azt tuttuk hogy ugia(n) megh hal [Mv; MvLt 291. 6b]. 1653: az én feleségem Rózsás Ersébet a Jézus kútjára megyen kétfelől fogva hozzák onnat elé; én is eleibe futék és úgy hozám bé a pitvarba ... Onnat esmét belyebb hozám és lefeketém az ágyba, és mindjárt megállá a szava — többet nem szollott [ETA I, 151 NSz] * a házszám ~ rajta teherbe esik. 1630: az házszám megállott rajta, de ő sem tudta mitől vagyon [Mv; MvLt 290. 190b–3b átfrásban!] * szent György hava ~ rajta 'ua' 1630: az leany^a azt mondotta hogj megh Husvetba(n) megh allott rajta a Sz: Giörgj hava [Mv; h. 191b. — ^aTeherbe esett leány].

8. kb. megreked; a se opri; sich versetzen. XVI. sz. m. f.: Az Mely lonak az vizeleti megh áll, kerewltessék megh nap Járása zerint az Bozza Bokor az loual haromzor es vegienek az teteyebe az Bokornak harom bozza ... agachkat ... es fen a kereszt chontot az hátan haromzor kell megh ewttny velle, es megh indul az vizeleth [MNy XXI, 142 St. Galaczj kezével]. 1704: Ugyan ma betegedett volt meg az úrnak egy fakó bécsi szekeres lova, kinek a vizeleti állván meg, mint tudtuk, orvosoltuk [WIN I, 276].

9. megakad vmi vmiben; a se opri (in ceva); in etw. steckenbleiben. 1642: Beztercse Banyan Ezer Emberek voltam Capitannya akkor edgik labamat altal lövek, az masikban allott megh az Golyobis, abbolis Ispottal vettik ki [Fog.; Told. 1]. 1704: ma este jöve ember Pekri uramtól, aki hozá, hogy a jobbik karját érte volna a rác katoná lövése, és bokán felyül menván be a golyóbis, a hajlason felyül allott volna meg a golyóbis [WIN I, 194].

10. kb. képes helyben állni; a fi capabil să stea; fähig sein stehen zu bleiben. 1589: Mizaros Mihalnet az kapv hoz tamaztotta vala eroossen banik vala velle, kit zememuel latta(m) Es hogi Jeges volt oth az feold az papucza nem Jge(n) al vala megh, Az kessel czinaltak helt neki hogi megh alhasson [Dés; DLt 226]. 1823–1830: Gálaszoknyájok a régebbi úriasszonyoknak morból (igen kemény selyem matéria), virágos varrott matériákból állott, és oly kemény volt, hogy ha felállították, magára megállott, mint a tyúkborító vesszőketrec [FogE 65].

11. tartja magát; a se ține; sich halten. 1636: ugy megh postulek, hogy az Zekbenis elegh tutta(m) megh allani [Mv; MvLt 291. 67a Halom György vall.].

12. ts megbír; a putea rezista; aushalten, ertragen können. 1689: oly nagy árvizek löttek szerteszéllyel az or-

szágban ... hogy kevés tónak az gátja állotta meg az ki el nem szakadt [VassGy 79].

13. ts fenn/megtart; a ține; halten. 1625: chinaltatta(m) Istua(n) vaidauat ket szaz horgas szomok szeget az ora keörl valo Circulusba(n), kit be vertek az keomiesek hogi az vakolast Inkab meg Allia [Kv; Szám. 16/XXX. 17].

14. fennakad vhol; a se agăța de ceva; steckenbleiben. 1823–1830: Egyszer az Hortobágy vizihez érkezünk, melynek martja nincs, ott is futtatni kezdenek, soknak a kalapok a vízbe hullott, s a vízből kihaladva megállottak, azután a gazda felesége felfosztolózva ment vissza a vízbe, s úgy szedte ki a kalapokat [FogE 265].

15. eltart/áll; a se păstra; haltbar sein/bleiben. 1549: az Johazoknak Ez fogaras felden ... Ez fele zertharhassal fyzethywnk Azon Joh haznabol Brenzeth ... zenth pether Napyg zokthanak olly saythoth chynalnaly (!) hogj meg al [Nyírk V, 375–6 Daczo Máté fog-i várnagy lev. Nádasdi Tamáshoz].

16. 1729: azon Tehen meg erköcsösödvn mágát fejni nem engedte ... meg nem áll az Gazda Aszszonyának, se Bornyának [Dés; Jk 52].

17. ts tűr vmit; a suporta ceva; ertragen. 1731: az mikre szokás az Lovakat tanítani ... azokra tanicsa ... leg kíváltképen arra vigyázván, hogy az Lovak az fel ülést és le szállást csendesen meg állják és bokrosok, s fel rugok ne legye(ne)k, ha lehet farkokat is ne csovályák [JF Lovász-mester ut.].

18. kibír vmit, klsértésnek ellenáll; a rezista ispitei; (der Versuchung) widerstehen. 1675: én bizony meg nem állom, míg újokban nem beszélék Kegyelmeddel [TML VII, 14 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1726: ha tsak ennyiben hallottam volna oda bé bizony meg nem állottam volna hogy jól készült Luggal meg nem mostam volna a fejít Batyámnak [ApLt 2 Henter Dávid Apor Péternéhez]. 1775: Az is érte végét, mert hosszas fennjáró betegségben tiltották a borított a doctorok tőle^a, de semmiképen meg nem állotta, szüntelen ivott, a trágár beszédet sem hagyta el holtig [RettE 352. — ^aRhédei Farkastól]. 1823–1830: Vajon a magyar megállan-é aztat, hogy egész éjjel bálozzon, mégis ne divatlandokdjék, ne dorbézoljon, ne pipázzék, hanem vagy táncoljon, vagy kártyázzon, vagy csak nézzon [FogE 249].

19. ts elborít/lep; a acoperi; überdecken. 1775/1778: Széna is szépen gyűjtődik földes Uram eő Nagyságának ... minden esztendőben gyűjtett száz tiz szekérnyit 's mikor a Homorod vize a Rétet meg nem állya, többet is [Renget H; JHb LXXI/3. 377]. 1785: Ezen szántó földöt, mivel a víz sokáig meg szokta állani, szántani nem lehet, melly miatt kaszállonak fordítottat [Varsolc Sz; Born. XXIX. 20/374 Kornis Krisztina conscr.].

20. (föld) vhol végződik; a avea capăt/a se sfîrși undeva; (Feld) irgendwo enden. 1765: az eő Nsága szántó földgye valamint a' Kaszálló az ároki megyen, és a' Titt Zejk Urak földje meg áll ezen barázdában [Haró H; JHb XXX-III. 19] | hogj a' Titt. Zejk Urak viz mentén számló földgyök ezen kis darabotskát keresztül vágja soha sem hallottam, nem is concipálhatom hogy az több Possessor ezen túl lévő földgyök végekkel ezen barázdáb(an) meg állanak [Kéménd H; i. h. 18]. 1825: Szántó föld vagion a Vontato hogy oldalonn a Deli vege a Magjaro Patakba áll meg [Százpatak Hsz; SzentkZs Consr. 332] | A két Arok köze nevű helyenn vagion egj sovány kaszalo suhar ... az Északi és Deli vegei egj egj Patakba állanak meg ...

Egy Kaszalo Suhar vagyon a két út között nap nyugoti vége egy Patakba áll meg [Moha NK; i. h.].

21. megpihen; a se odihni/opri; ruhen, rasten. 1823–1830: Tompán Botos Dánielnél nyaraltam, a fiát, Eleket tanítván. Igen emberséges ember volt, de a felesége Nyárádgálfalvi Ozdi Borbára unitárius, igen istentelen, szitkozódó szájú, és pufáló kezei csak akkor állottak meg, mikor aludt [FogE 102].

22. szünetel; a face o pauză, a inceta; ruhen, stillstehen. 1701: A Bányákat ő Kglme, bár csak a Takaradásnak hátra való részéb(en) engedgye meg állani ... akár csak két hétig [Vh; UtI]. 1784: Kohoink 's verőink gáttjait a' nagy Záporok nyárban is el szaggattak, erre a szükségre Birák hírrel az e végre tiltatt erdőből minden üdőben vágnunk kell a' fát, mert masként meg áll a' mesterségünk [Torockó; TLv. 10/4].

23. felhagy/leáll vmivel; a se lăsa de ceva, a renunța la ceva; mit etw. aufhören, etw. aufgeben. 1833: Ha minket fontal árulásra szorítottanak, nekünk porrá kell lennünk, és oda kell jönnünk, hogy vagy felhagyunk a' kenyér sütésen vagy egy darabig kénszeregre viszzük mig kitsideinket a' Publicumnak elfontallyuk, 's akkor önként meg állunk [Torda; TL Praes. ir. 1534 a kenyérsütő és áruló asszonyok panasza].

24. fennmarad; a dăiuni/persista; fort/weiterbestehen. 1662: Melly igazgatás formája alatt mind jól meg is álla az Izrael országa, méglen a bálványimádásért az Úristen a tiz nemzetséget a Salamon fia, a Roboám kezétől el nem szakasztá [SKr 71].

Szk: állapotában ~. 1710 k.: A név az emberektől a dolgok vagy emberek egymástól való megkülönböztetésére ... szereztetett jegy semmi qualitast, valóságot, vagy változást nem okoz, nem szerez; és ő anélkül az ő Istentől adott állapotjában minden fogyatkozás nélkül megmarad s megáll [BÖn. 410].

25. kezében/hatalmában megőriz/tart; a păstra/menține in puterea sa; in seiner/führer Hand/Macht bewahren/halten. 1664: az régi Leon vajda fia, kit Máthé vajda az öreg Rákócziival ki üzött volt, pénzen megvotta az vajdaságot és így az vezér ellen más vajda lött, s ha el nem vész az vezér, nehezen állja meg az vajdaságot az Leon uram fia [TML III, 342 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

26. betart vmit; a respecta; einhalten. 1562: Némelyek választák a királyné aszszonyának kívánsága szerint a Kasimir lengyel királynak másik fiát a királyságra a László herceget, kit immár a Mátyás király halála után a csehek töttek vala ilyen ok és fogadás alatt, hogy a Mátyás király feleségét, a Beatrixet elvegye; kit hitire a László király felfogada, de a koronázás után ő abban semmit meg nem áll, kiért őtet a pápa megátkozta [ETA I, 10 BS]. 1592: Orsolia, Iffiu Bonczidai Gergeli zolgaloia ... vallia monda az Jnas, Im vgian Jstenert kerem Eottueos Palnet hogi meg ne mongia hogi keoueket veotte(m) teolle, de lam ezt sem allotta meg [Kv; TJK V/1. 243]. 1601: Amy az zao lowas katonának it letet iletly, Azokatis admittaliak eo kgmek az eo Naga paranchiolattya zere(n)t, Instruotio Adwan eo Naga it letelek feleol kit meghis Allianak hogy keolchegekkel ellyenek, ereozakot, dulast ne chelekedgyenek [Kv; TanJk I/1. 397]. 1679: reménkedem Kegyelmednek, legyen mellettem, hadd bocsásson az méltóságos fejedelem ő nagysága Géresre magam házához, hogy Géresen, Gerenden lakhassam az két helyen, hiszem én bizony az méltóságos fejedelem hire nélkül

Hadadban ki nem megyek, és azt reversalis nélkül is megállok [TML VIII, 479 Vesselényi Pálné Béli Zsuzsanna Teleki Mihályhoz].

27. áll vmit, helytáll; a face față; etw. bestehen. 1595: Dobos ferencznek adatot Biro Wram f 1 költsegül, miert hogy Lippa fele az hadban vitezul meg allotta az löuöst az war kö fala alat, es magat Emberülis tartotta [Kv; Szám. 6/XVIIa. 155 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1704: szombatra készüljön reá, mert olyan irgalmassággal folytatták eleitől fogva ezt a dolgot, nem a törvénynek rigora szerint, hanem amely lélekkel akarnak az urak is megállni az előtt az ítélőszék előtt, ki eleibe apellál az rab úr, és olyan igazsággal kívánják folytatni, hogy senkit is a maga lelke ne vádolhasson legkisebb igazságtalansággal is [WIN I, 157].

Szk: ~ja a helyét. 1592: Gruz Istuan Mezaros vallia ... Mikor el Indulank eozeni kerde az Capitan az tizedesteol, ha mind ot vadnak az eo tize allia Az Capitan meg hagia hogi meg birsagolliak akki ott nem lezen. Azomba oda luta ferencz, es monda, vay ne birsagollianak mert en megh allom az en heliement [Kv; TJK V/1. 252] * ~ja a próbát. 1653: Az elmúlt 1616-k esztendőben küldtek vala töllem 12 mása rezet Brassóba, hogy egy taraczkot öntessenek belőle. A melyet elsőbben a mint csinálta vala, nem áll meg a próbát, hanem elszakada [ETA I, 123 NSz] * ~ja a sarat. 1657: elérkezék az ellenség szinte Szerencsre, sőt Tarcalig az előjárója ... az fejedelem minden hadával nem meré az sárt megállani még Tokajnál is, hanem az Tiszán általszálla Rakomazhoz [KemÖn. 253]. 1737: En ki indulék ... Szebenből, és gondolván, hogy meg állja Exld a Sárt, ide jöttem Abosfalvára; de látom bé nem mért Exld várnj, hanem még szaladot [Abosfva KK; Ks 99 Bálinti György lev.].

28. megegyezik/állapodik vmin; a se înțelege asupra unui lucru; übereinkommen. 1618: Be hiuatuon pedig mind az ket fel peres ... ki pronunczialok az teourint, (me)li teourini pronunczialasan mind az ket fel megh allanak [Vajdasztiván MT; RDL I. 12]. 1633: miniajan azo(n) allanak megh hogi ez uta(n) soha eggikis egimas szemere ne haniak az fizetést [Mv; MvLt 290. 139a/2]. 1761: Mely meg nevezett Punctumokon midőn az egész Köz Emberekből álló Gyűlés minden ellen mondás nélkül meg állott volna Írtuk meg meg miis ... Jrasunkat ... [Torockó; TLv. 2/2]. 1786: mind ez ideig miként folyonak a dolgok el hiszem Lisznyai Vr voltaképpen tudositja ezen leveléb(en) Nsgtokat nemkülemben a Pallérralis mit végeztünk légyen s min állottunk meg [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1787: meg hányván vetvén, végre abban állottanak meg, hogy noha ugyan azok is, a' kik nem Senatorok egészen ki nem rekesztethetnek, mind az által a' mikor a' Senatorok közül találtnak a' kik épen olyan érdemesek, és a' kikre nézve valami egyéb akadály nem találtnak, illendő hogy ezek praeféráltassanak [Kv; SRE 251]. 1819: Itt az Exp(onen)s Kretsun Ioszivval a' békéllődésről beszélvén, s meg is edjezvé, azon állának meg, hogy valami ember előtt dőljön el a' dolgok [Déva; Ks 116 Vegyes ir.]. 1827: (A) meg edgyezett Felek magok között az lrtásokkal e szerint proportionálták azután hogy mostan is azon meg állottanak, hogy az antiqua Sessio Száma ugy és azon Számmal vétetődjék fel, mint ... elsőbbi lrt létünkkor figáltatt vala [Erdősztygyörgy MT/Mv; TSb 51].

29. megnyugszik vmin; a se împăca cu ceva; sich in etw. fügen/mit einer Sache zufriedengeben. 1568: Michael

eotwes Zilagy fassus e(st), Tudom azt hogy hamis hitonek monda, eotwes gergel, es ezen kozbe az Ceh kozikbe alla es meg bekelte oket, egymast meg koret, es mindeniknek birsagot vetenek, ezt penig meg mondotuk nekik, hogy birsagnekwl le ne(m) zall es mindenik meg alla raita [Kv; Tjk III/1. 179]. 1583: Hogy zenafwet el kazaltattha, karaert Aad az Bogathy weolgybe feel wygh zenat Myngyarast, walamellik wygbul kywania orros Kelemen, melyet az palothkay^a Eskwthek, myrienek ket fele Nylat wethwyn Reaya kynek Mellik felet hozza Azon Allion megh [JHb IX. 21. — ^aM.palatkaról (K) való]. 1603: lukacz Balint zabad zekel Sofalwj hwjt wtan ezt wallia, egy Eöcziem wagian farkas lakan arra hagiak egizer hogj hyak ki ezt walahol el cziouallia mindenik fel meg allion rajta [Sófva U; UszT 17/29]. 1690: Mü egyebet nem kevanna(n)k, hanem kevannok csak azt: hogy eö kglme, avagy csak azan Contractussan allana meg az melyet emberséges emberek jelen letekben celebralt volt Üdvezült szegeny Atyank urunkal eö kglme ... mely Contractusa Szerent eö kglme negy Fundusokat Üdvezült Szegeny Atyank(na)k es nekünk maradekinak magais eö kglme (igy!) azan allot volt meg hogy pacifice birhassuk [Fog.; Szád. Boér Thamas es Peterek Pustulatumi]. 1775: hivat engemet Timén Elek ur es azt kezdé mondani nekem hogy a' mely Divisiót tettünk a Bedébe meg nem áll rajta [Gálfva KK; Ks 65. 45. 17c].

30. kitart/megmarad vmin/vmi mellett; a stāru/persista/insista; bei einer Sache ausharren. 1550: kethele^a penigh ez wolph hogy walamellyk Ezen meg nem allana, az fewld melleol ely maragyon [Mányik SzD; Bfr 192/23 Isztrigyi Mihály és Székely Gergely kötéslevele. — ^aAz egyezségnek]. 1671: Az reversalist Kegyelmed úgy írasa, mind Boldog és boldogtalan állapotunkban igaz egyaránt való hűségben végig fejek fenn állásáig megmaradnak és megállnak [TML V, 498 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1702: Mint hogy vilagoson Constal Horváth sigmond Vram Propositionja szerent hol eset az patratum ... propositionjan meg áll [Dés; Jk 332]. 1819: A Statutio idejekor contradicáltak ... de a Regiusok tsakugyan meg nem akarván állani, a Nemesség nagyon fel zudult volt, s ha a Regiusok meg nem állottak volna a statutioban, s B: Kemény Pál a nemességet nem tsendesítette volna, Ember halál törtent volna ... az egész Nemesség ellent állást kiáltott [Kővár Szt; Ks 67. 47. 28].

31. (egyezséget) megtart; a respecta (o in telegere); (Vereinbarung) einhalten. 1546: wamely (!) feel, az my zertzsynketh, meg nem allana, ez, Ezer forynth ketheitre, Egy masth, az rewydre, Ez orzag byraya eleybe, reya hyhassak [Radnót KK; JHb XXXVIII/19]. 1557: az wt mellet ky feold feleol versengs vala azt vallak mind ewreke orzagh wtanak leni, mies anak hagyok leni, ezt a uegezest valameli fel megne(m) allana hat egik az massik ellen ket zaz forint wtelen maragion [Beszt.; BesztL 49]. 1560: azok Amyben dolgokat weghezky, Myndenyk feel megh tarthozzek allany, Mel felewl megh Jrth dolgokra ces Annak Megh tarthására ... zaz forynth kewteel alath kewtelezthcek Magokath. Eggyk az Maassyk ellen az mellyk feel megh Nem allanaya wagh Reez zerenyth awagh Myndenesthewl fogwa [Dés; SLt AB. 3]. 1572: mynd Ferencz wram Mynd kegig (!) Orsoliazzony fel veottek giermeokkwnkek terhit, ez feylud meg mondot dolgokbol

Es zabad akaratywk zerint Mw eleottwnk keotteottik eot Zaz forintra magakat, hogy ha Meg nem allanaik, hat

ez ligien keotele [Gerend TA; BK]. 1588: mikor az teorweny teweok le vlték volna kezeonket mind ket feleol Zaz forint keotel alatt be attwk hogy az mi teorwent találnak meg allywk [Zsákfva Sz; WLt Lucas Barlas jb vall.]. 1603: az Alperessel vegezessünk uala, de ne(m) alla megh az vegezest hogj azt megh ne(m) alla, mert ne(m) ada megh az my reszúnket az mi(n)t vegezett vala velünk ... Az melj marhat meg tartott az vegezes ellen hatalmaul tartotta megh [UszT 17/1]. 1639: meli dolgokrol nekő(n)k mind az ket fely kezeket be adak hogy megj alliak az fen megh irt Vinculu(m) allat [Csombord AF; KCsl 148]. 1712: Bároczi Christina ... Plenipotentiálván, és elégségesse tévén az Urat mű előttünk azon Biro Samuel Urammal való vásárlásra, kötelezven arra magát hogj azon ... celebrálandó vasárt és cserét minden punctumiban, és clausulaiban helyben hadgia, s megh állya [Hari AF; DobLev. 1/75]. — L. még MNY XXXV, 53; SzO II, 114–5.

Szk: fogadását ~ja. 1592: Balasi Balint vallia Bekessi Gergeli dolgaba egiebet nem tudok, hanem az battia Gialubol ily okkal zabadita penegh megh hogi valamit az battia teolle keuan kj neki tiztessegere lenne es eleo metire, azoknak engedelmes lenne, kit eo nagi ereos eskwwssel fogada ... de annak vtanna ne(m) alla vgi megh fogadasat, ammint mi eleottwnk , es az vduarbiro elet keoteotte vala magat [Kv; Tjk V/1. 242] * hitét ~ja. 1576: Az ven Janos Cigan fia, Thamas Cigan Myuelhogj Eösyreol es attiarol Regteol fogwa Désheoz Tartozo öolt, Es mindazaltal mas vr ala aduan Magat Meg fogtak vala; De miuel akkor meg esköt hogy soha az város Neue alol El Nem al, Myndaz altal Meg Nem aluan hitet, Vas Georg Neuē ala atta volt Magat, Kiert Mostan varosul akasztofara Itillek [Dés; DLt 193]. 1586: Jgarto Georgy hwtyt meg ne(m) alla hanc(m) Ellenwnk procuralt es agalt vga(n) Itt Coloswarat az Tanach haznal [Kv; Tjk IV/1. 615]. 1612: ha hol penigh el budosnek es hititt megh nem allana More Janos, erre keotek az kezesek magokat hogy ... mind marhayokhoz hozza nyülhasson Hatuani Sigmond Vram az Szasz forintig mind hazokban is hazokon keueol [Tötör SzD; Ks 42. E] * törvénnel is ~ vmit. 1732: törvénnel is meg állam a Testamentumat [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.].

32. (a dolog) vmiben marad; a consta in ceva; (Sache) dabei bleiben. 1619: az én uram szokott ideire küldje bé ez nyáron az szokott adót, ajándékot és azzal együtt főkövetét, ki ezekről végezzen mindenképpen s álljon abban meg az dolog [BTN² 207]. 1672: Mind ezekben az urak tetszése mi leszen, azokkal együtt Nagyságod bölcs itfleti miben fog megállani, azt én nem tudván, azokról determinate nem szólhatok [TML VI, 232 Teleki Mihály a fej-hez]. 1759: Midön ... Componaltak volna Nblis Bartok Kelemen Ur(am) és Bod Andrásné Aszszonyom Bartok Susánas Aszszony mire egyeztenek, és miben állott meg az ő kglmek egyezések? [Albis Hsz; DobLev. 1/292. 1b vk].

33. érvényben marad; a rămine în vigoare; in Geltung bleiben. 1557: My Somlyay Bathory Jstwan es perecheny Bathory Jmreh ... akarwan Bekeseget zereny, Miert hog az Bekeseg Bathory Christhoff wram nelkw Jeles dolgokbol, Nem leheet wegezthonk Jlyen zerezest, hog az Christoff wram Meg Jewtheyg Mynd eg fel kewzt, mynd mas fel kewzt, az Therweny az ew folyasaban meg allyon ez ew Regy Ereyeben [Somlyó Sz; WLt]. 1586: Ha penigh Ez temeteo emberek a' hopenzt keweselnék, Eo kgmek

varosul Biro vra(m) beolch Jtiletibe eresztik, mywel kellien fizetéseket Jobbitany, Azon wgiekezzek hogy ez io Rend tartas megh Allion minden kepe(n) [Kv; TanJk I/1. 39]. 1640: mind az Segesuari biro Vram leuelet, es az Compositionalis leueletis megh oluastatun es szorgalmatosson megh discutaluan teczet mi nekünk hogj az Compositio megh all mert szabad io akarattyok szerent fogott Emberek eleott csjak magokban alkottanak megh [Kv; RDL I. 117b]. 1677/1681: mint hogy nagy káromat abban nem latom, nem banom, ha az Csere megh állis az ket Contrahalt felek között [VhU 480 Thökölly Imre vál.]. 1737: a Nehai Petki Samuel ur(am) expeditioji megh allotanak es helyesnek talaltattak [Torda; TjKt I. 138]. 1756: Csia Mihályné a' Kökösi Jozságát az Urának testálta, melly testamentuma a' Törvénybe nem állott meg hanem a' Jozság vissza ment az Atyafiakra [Kökös Hsz; Kp I. 199 Catharina Tusnadi cons. Sam. Sigmund (60) pp vall.]. 1808: azon ügyekezett a Novizáns Hogy az exhibealt Testamentumnak validitása megh állyon, és Törvényesnek ítéltessek [Asz; Borb. II]. 1842: mű is Közbirák a felek jóvallásokból veténk Közietke 5: m: forint vinculumot hogy az álló fél a nem álló félén valahányszor mind annyiszor felvehesse s vétethesse még is ezen ... örökös Contractuális levél minden pontyaira nézve örökre megh állyon és meg maradjon [Bözd U; Borb. II Bözdöi László István széke ly ns kezével].

Szk: ~ a békesség. 1619: Én a vezér önagsága szavával biztatom vála valóban, hogy megáll az köztök való békesség [BTN² 242].

34. igaznak/érvényesnek bizonyul; a se dovedi adevár/valabil; sich als wahr/gültig erweisen. 1675: Ez Plenipotentialis level mind kls Urunk eő Naga mind az Nemes ország előtt megh állvá(n), legitimaltatott [Kv; TjK XII/1. 107]. 1772: Abbolis hitelesebbek az én Testiseim, hogj a' mit ante hoc Novum mondottakis, megh állatt judicialiter, az eő Excellencia (!) Testissei pedig rejcialtattak, mint hogj ellenkezőt vallattanak volt [Kük.; JHb LXVII/248].

35. rajtamarad vkin vmi, rábizonyosodik vmi; a se dovedi ceva despre cineva; etw. auf jn bleiben, einer Sache überführt werden. 1573: Brozer Anna zekesfeyerwary Borbel Janosne ... vallia ... Mond eoneky Boncdaïne De haly zep dolgot Myt Mond ez leany, hat azt Bezely, hogy a dolognak Mind azzonyom oka, Eo Rayta al megh ez dolog [Kv; TjK III/3. 59]. 1644: kerde hogy kjtwl hallotta s monda hogy w Vrat adgja kytwl hallotta, Mind addigh hogy ezeon az Kisfoludj Zolási Miklosnen alla megh [Mv; MvLt 291. 423a].

Szk: ~ a szó vhol/vkin vkire rábizonyul, hogy ő mondta. 1590: En erre azt mondo(m) tudo(m)ani tetellel, ha te zod megh Akaro(m) ertene(m), vagy pedig hol vetted te ezt az zoth kiteől hallottad, merth valahol megh all vagy raitad, vagy valahol | miertn en feleöllem igy zoltal ha az szo nallad talaltatik vagy valahul megh all megh holt diomerth ne(m) Akartam volna ez gyalazatoth [UszT].

36. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: a szavatosság ~ vkin a szavatosság átháríthatósága megakad vkin; posibilitatea de a transmite a garanției se intrupe la cineva; Übertragbarkeit der Haftung bleibt an jm hängen. 1639: minthogy az szouatossagh az Jn allot megh es mas szouatost is akar producalni, pro eo minti hogj az J kezese gh alat vagion, tartozik el menni az Akkal, es az szouatost ele allatni [Mv; MvLt 291. 205b] * szavatosságon ~

vkin vmi vmiért való felelősség a szavatosság szerint rajtamarad vkin; responsabilitatea care decurge din garanție se rásfringe asupra cuiva; die Verantwortung für eine Sache der Haftung gemäß bleibt an jm hängen. 1800: szegény adofizető Colonus Pursa Stefánnak két ökrei a közelebbi mult nyáron el lopatván szavatosságon Déési Csátári Ferentzen megh állott, ennek kezes levelét a szavatosságról valóval egyűtt küldöttem volt által [Dés; DLJ].

37. ~ a nyom vhol lopott állat nyoma megakad vhol; urma animalului furat se termină undeva; Spur des gestohlenen Tiers hört irgendwo auf. 1570: yol Erty ty keg:tek mynemw dologh tertynth fizkuty Embereknek Wermesyekkel az Loo Nyom dologból ... az dologh pennygh Jgy wgyon hogy Cherelth wolth egy czyghan fizkuty Emberrel egy lowath es wgyan azon chyan lopya el az lowath, fizkutyak wyttek Nyomoth Eosyekre Ewsyek hoztak Bongartyakra, Bongartiak attak Wermesyeknek az Kiral Hatarara, oth Immaron az karos ember ... Megh Eskwth hogy eo lowa Nyoma az es 12 foryntra Eskeoth megh hogy azth yerte volna az eo lowa, es wermesyeken Megh kewanya oka ez, merth az eo hatarokon alloth megh az Nyom [Wermes BN; BesztLt 68 Lucas Pisthaky a beszt-i bfróhoz és hites polgáraihoz]. — A nyomkövetésre l. AC 108, 231.

38. ~ja a próbát (nemesfém) tisztának bizonyul; (despre metale prețioase) a se dovedi nefalsificat; (Edelmetall) sich als klar erweisen. 1561: Ha uallemly mester valaminemw ewstet meg oluazt es azt o tolle plikben el akaria vinni az kie az mester azt megh proballya. ha az proban igazat tart az ew ielet az ki megh frisseli Rea wsse ha penig' az probat meg nem allya tehat se ielet ne wsse rea se meg' ne feieritche hanem vgian ollyan modo(n) aggia ky az mint meg' otti [Kv; ÖCART.].

39. felszólító módú alakban; la imperativ; in Form des Imperativs: állj meg! várj egy pillanatig! egy pillanatig; stai un moment!; warte einen Augenblick! 1595: Az zegenj legennek halala vtan minth egy hettel kerenek hogy men(n)enk be latnok megh az fat mikceppen teórett ki es michoda modo(n) lett az halál, be menenk, mondek az Tarsomnak ... Allj megh neszük megh ha fa wtte hogy valahol valamj jele volna [UszT 10/58].

◊ Szk: ~ a beszédben szünetet tart a beszédben; a ține o mică pauză în timpul vorbirii; in der Rede Pause halten. 1618: Ezen mind a ketten megállánk az beszédbe, én is más beszédbe s valami tréfába ültetém az szót [BTN² 149] * ~ az eső eláll az eső; se oprește ploaia; der Regen läßt nach. 1705: Hogy egy kicsinyég megállott az eső, még kivitték a sánca [WIN I, 468. — ^aA rabokat dolgozni] * ~ a hó megmarad/nem olvad el a hó; nu se topește zăpadă; der Schnee bleibt/taut nicht. 1722: ez éttzaka olljan havat bocsata Jsten földünkre, mostis szüntelen havaz, mi lesz az Gabonánakis kimenetele I(ste)n tudgja, ha fel tisztul hirtelen, edgjátalljaban megh áll még a földön ez a hó, mivel mostis az havas felől való részeken szár középig er [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból] * ~ a szél eláll a szél; vintul încetează; der Wind weht nicht mehr. 1653: Meszaros Peter temetese kor Nyerges Janos monda nekem: Im mely nagy szel vala, de megh álla, mert Meszaros Peter el kisirek immár az eordögök pokolban [Ne; KemLev. 1394 St. Borbely Váradi (26) ns vall. Mich. Szent Geörgy Völgy de Nagy Enyed keze frásában] * ~ja a törvényt vállalja a pert; a accepta procesul; den Prozeß annehmen.

1770: én az Törvényt örömet megállom mind a Papok Székén, mind a világi forumon [Bikfva Hsz; HSzjP] * a becsületnek ~ a becsület mellett kiart; a tñe la onoare; auf der Ehre beharren. 1755/1805: olyan embernek úsmérjen engemet lenni, hogy az betűületnek kárommal-is meg állak [Fzszuk K; SLt XLVI. 7 Suki János Ferentzi Györgyhöz] * bosszúját ~ja a. bosszút áll; a se răzbuna pe cineva (pentru ceva); an jm für etw. Rache nehmen. 1570: Borbel Boldyaz ... vallya Mongya volt Trombitas Demeter hogy ha ki zabadwlhat Megh allya Bozzwyat rayta Zabo Janoson hogy oknelkwl megh fogatta, es keozbe zyttais Zabo Janost [Kv; Tjk III/2. 31]. 1662: véle jöltett uráért boszúját megállani nem kevésé kíváná [SKr 91]. — b. megbüntet; a pedepsi; bestrafen. 1664: igen félő, az úr Isten igaz ítletit s bosszuját az ő evangéliumára és szent tiszteletire nézendő sok rendbeli hitszegésekért derekason meg ne kezdje állani [TML III, 86 Szalárdi János Teleki Mihályhoz] * elméje ~ vkin felfigyel vkire, gondol vkire vmivel kapcsolatban; a remarca pe cineva; auf jn aufmerk-sam werden. 1715: teczett a T: Consistorium(na)k hogj eő kgjelmek mellé harmadik Praedikátor is hozatassék ... eő kegjelmeknek elmeiek meg allott Tiszt Deáki Joseph mostan Deési Praedikátor Uramon eő kegjelmén [Kv; SRE 124] * parolájának ~ ígéretének áll; a-și respecta cuvintul/promisiunea; seinem Versprechen nachkommen. 1786: Parolám(na)k mostis megálván 2da Sept. indultam ki Szebenből, 4a ejusd(em) érkeztem ide [Gernyeszeg MT; TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Jó-zsefhez].

megállandó I. mn megtartandó; de respectat; einzuhalten. 1628: teőnek mw eleottunk szabad akarattok szerint illien eőreokos meg allando Compositiot [IB]. 1640: Mikor volnank Maros szekben Vaiaban Nemzetes Daczo Istvan Uram teőn mw elöttünk ... illien eőrkös meg allando Testamentomat az ő Jovai Joszagi és Marhaj felől [Törzs]. 1652: Mikoron volnank ugyan Orbai szekben, Damokosfalvan az Jakab Deakne Aszonyom joszágan es tőnek mi elöttünk illien eőrkös es megh allando concambiomot es vegezest [Hsz; Borb. I]. 1656: Jöuenek mü elötkben es münköit megh biralua(n) ... Tőnek mü elöttünk illien eőreökös megh allando Concambiumot es uegezest [Impérfa Cs; BCs]. 1676: mi elöttünk csinálá(na)k az ide alább meghirt Dolgok felett Punctuatim declaralo conditok szerint valo eőrkös és megh állando illye(n) Vegezest [Sv; Törzs]. 1715/1761: Bartsai Abrahám Úr tőn mi elöttünk illien meg állandó Testamentaria Dispositiot [Nsz; Berz. 17a].

II. fn megtartandó/fennmaradandó dolog; lucru care trebuie respectat; die zu behaltende Sache. 1588: ezt vegeztek volt hogy az vensegh megh sokaldalmokból megh gywlne addegh Eottweos Andras theorwenyet Biro vram halaztana, hogy megh leowen egywynnetis Masunnatis a' feo Aztalhoz az feo feo vram, Azoknak tanachawal minden megh Allandot megh Maradasokra veghezhetne [Kv; TanJk I/1. 71].

megállandóképpen megtartandóképpen; in așa fel să fie respectat totdeauna; behaltenderweise. 1599: Jgy Alkwanak és wegezenek my Eleotwnk Eoreoke megy allando keppen [M.fráta K; SLt Y. 8]. 1621: alkuanak azert my eleotwnk eőrkke megh allandokeppen es megh hihatatlantul illienkeppen [Szentháromság MT; Berz. 8. 72/23].

Szk: ~ való állandó, örökös. 1608: eleő nyeluekkel teőnek illien vallast, veghezest, es testamentumot, mind mostanra, es mind ieőuendeőre megh allando keppen valot [Kv; RDL I. 85].

megállandóul megtartandóul, megtartandóképpen; in așa fel să fie respectat totdeauna; behaltenderweise. 1589: Tecczet eo kgmeknek varosul hogy ez ochman zitok gywkeresteol ky giomlaltassek, De holot ezt valoba megh Allandoül Akariak el weghezny Teccet eo kgmeknek hogy ez leowendeo gywlesre halaggion [Kv; TanJk I/1. 94]. 1589/XVII. sz. eleje: (Az artikulusokat) az farago es Rako kömives mestereknek eőrkös Priuilegiumara, egienlő nyeluel es értelemmel tőrueny szert meg itiluen, illienkeppen ki attuk eőrkoswl s meg allandoul [Kv; Kőm-Cart. 2].

megállapik 1. megáll; a se opri; stehengeiben. 1570: Jo Borw Antal ezt vallya, hogy egy nap mykor az kwtas hazhoz Jwtot volna, Megh allapik oth, es Latta hogy oth al volt Zab (!) Balinthe Dyenes Deakal egetembe [Kv; Tjk III/2. 64]. 1572: Egy vasamap wlnek volt az Aztalnal, Azonba Be Jeo oda Lakatos leorinczne Megh allapik az Aztal eleot [Kv; Tjk III/3. 29]. 1657: Azt cselekedvén azért, midőn az szokás szerént utol az vezérek jünének, es nem messze bennünket lovainkon ülve látnának, mi is fejet hajtván, azok is azont cselekedék; az fővezér pedig elérkezvén es megnézvén bennünket megállapék [Kemőn. 89].

2. megakad vmiben; a se opri in ceva; steckenbleiben. 1595: az püska leőuesnek mjatta az goliobis egy ladajaban az Jobbagio(m)nak altal menth, es az ladaban valamy zab volth Abban Allapott megh [UzT 10/99].

megállapítás rögzítés; stabilire; Feststellung. 1890: esedezem Nagyságodnak, jöjőn el a ... jövő hónap második felében ... rendezendő estélyünkre Az időpont megállapítását a Nagyságod parancsától tesszük függővé [PLev. 153 Petelei István Prielle Koméliához].

megállapíthat vmiben rögzíthet vmit; a putea stabili/fixa ceva; etw. festlegen können. 1672: Elhiszem, Kegyelmed is candidé és sincere fogja maga tetszését ő kegjelmeknek declarálni; azonban kérem mindezekről tudósítson és hogy miben állapíthatják meg nyavalyások dolgokat, mert noha velem ily mostohán bánának némelyek ő kegjelmek közül, de bizony mint véreimet, tagaimat, úgy szánom [TML VI, 166 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megállapított rögzített (ár); (preț) fixat, stabilit; festgesetzt (Preis). 1875: Közös egyetértéssel meg alapított vételár ... kilencz forintokért osz^a értékben, melynek kézhez vételét eladó Tamás Álois, egy uttal nyugtázza [Madéfva Cs; Mt. — ^aOlv.: osztrák].

megállapodás vhol való időzés/megpihenés; oprire, zăbovire; Aufenthalt. 1728: edgj néhánj Lovasnak a Faluban való meg állapodását látták, mivel hírekkel volt [Légen K; TL. Szilvási Boldizsár gr. Teleki Pálhoz].

megállapodhatik 1. megvetheti a lábát; a se putea stabili, a-și putea consolida puterea; Fuß fassen können. 1710: a fejedelmet arra doblák, hogy ne kímélje a pénzt, hanem életiért s fejedelemségiért amie van, adja oda,

azután ha megállapodhatik, többet kereshet az országból [CsH 143].

Szk: ~ a fejedelemségben. 1657: megérttem vala az ifiú fejedelemszonynak is ily szavait: Addig, úgymond, nem lehet; de csak állapodhassék meg az fejedelemségben az ura, és szokhassék hozzá ... az gondviseléshez azután ... örömet bocsátának [KemÖn. 306].

2. megnyugodhatik; a se putea liniști; sich beruhigen können. 1673: Ha lehet, holnap jűjön be. Az Asszonyt is hozza be holnap, hadd állapodhatnék meg szegény; én bizony félttem, ez kemény időben recidivában ne essék [TML VI, 432 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz Fog-ból].

3. (vmely dolog) vmiben maradhat; (un anumit lucru) a putea rămîne, a se putea aranja; (Sache) dabei bleiben können. 1618: Ha eddig is az egy Szőlőfár nem lőtt volna, ilyen ardua et maxima causában Nagyságodnak mellettem, kiket immár Nagyságod fundamentomából ért, bizony csak olyan löttem volna, mint egy darab tők, és az Nagyságod dolgai is nem tudom, miben állapodhattak volna meg [BTN² 164].

megállapodik 1. megáll; a se opri; stehenbleiben. 1584: Eothweos Pal Boncziday Gergel zolgaia vallia, Az Vra(m) haza eleöt megh Allapodanak vgmint Negyen, Es Monda eggik egy Nagy Magas feyerbelinek ... Hagy Beket vgmind ennekem Ne garazdalkoggial [Kv; Tjk IV/1. 311]. 1626: az molnar megh allapodék az Czedeo Leorinczi kapuia eleot [Szentgyörgy Cs; BLt 3 Ficz Mihaj (60) ppix vall.]. 1644: hogi az Cehbol ki jőuenk, ot meg állapodank az Farkas Csiszár Ianos haza eleöt [Mv; MvLt 291. 422a]. 1657: azonban az Űristen cselekedé, és az futó seregeknek elei csak hirtelen megállapodék, s azokra nézve az többi is, és így újokban megforgatván az sereget arccal az ellenségre, az is ... az árkon csak által sem mere jűni [KemÖn. 205]. 1765: Luka háza felé indula, én pedig meg állapodván az uton egjczer láttam hogy Luka meg fordul a kapujától s egészen mene a Kotsis Toma ajtajára s ott meg állapodék hihető hogy halgatodzott [Kóród KK; Ks 17. XXI]. 1786: Procurator Gál Sigmund eo Kglmeis az instáns Birájával ... a szálló allyában meg állapodtak [Berekeresztúr MT; BetLt 6]. 1807: meg állapadám egy kisség [M.fenes K; KLev.].

2. vmeddig ott marad/időz; a rămîne/zăbovi undeva; verbleiben/weilen. 1662: (A váci püspök) Kővárban megállapodván a fejedelemtől assecuratoriát kívánt és nyert is vala [SKr 673]. 1676: Articulusa lévén ... az nemes orszagnak arról, hogy az ollyan idegen kereskedők(ne)k az országb(an) szabadossan szellyel jární, ne legyen szabad, hanem bizonyos helyen meg állapodván ha kik(ne)k elado marhajok léssen az ott körül valok(na)k, vigyek oda az hol megh állapottanak, s úgy vehessenek megh es hajthassak ki az országból [BesztLt 45 a fej. a beszt-i főfőrhoz]. 1773: 25-ta Junii ment Kolozsvárra. Válaszúton megállapodott míg a lovait megváltoztatták [RettE 301]. 1812: (A gróf) emberei által Grantzkit el fogatta ... a Groffné ... Granitzkit elszabadította, aki a Mesterhez holott Felesegestől Lo szánnyával meg állapodott vala felhaladott [Héderfája KK; IB. Bordi István (32) jb vall.]. — L. még VKp 68.

3. beszállásolja magát; a se încartiuri; sich einquartieren. 1737: úgj lévén a Circumstanciák hogi ő Felsége számos Militiája itt fog meg-állapodni, alázatosonn kell instálni a ... Guberniumnak, hogi ... méltoztassék ... provideálni ... hogi a feles Militia által, sok, és majd minden

Esztendőkb(en) nagy terheket supportáló szegény Városunk végső pustulásra ne jusson [Dés; Jk 473a].

4. letáborozik; a campa, a așeza o tabără; sich lagern. 1653: Szinán basa Nagy-Győr megvételével megelégedvén, szintén Havasalföldében állapodék meg [ETA I, 43 NSz]. 1657: hajnal előtt megállapodván az városhoz közel, hát lováról leszállott, és mind szolgástól elalult [KemÖn. 261]. 1662: Vezér és szerdár Ali passa a Vaskapuban belől szállott és mintegy másfél hétig, ha nem tovább, ott megállapodott vala [SKr 653]. 1665: egyrésze az hadaknak Gorbónál s az másik része pedig Désnél állapodott meg [TML III, 362 a fej. Teleki Mihályhoz].

5. letelepedik; a se stabili/statomici; sich niederlassen. 1736: Nős paráznaága az Inctának világossann Constál és noha halál lőtt volna fejénn; de most élete meg-hagyatik de hogy közönséges Helyenn, a Pelen-gérb(en); erőssen meg-tsapattassék, Hóhérr által, és a Ns Városról, sőt a Ns Város Határárólis in perpetuum extermináltassék ... végeztetett. Ezek felett Jó Istenét és a Szent Eklésiát meg-követvén, reconciliállyon, ott, az hol meg-állapodik az Incta [Dés; Jk 219b–20].

6. kb. meggyűl és megmarad vmi vhol; a se aduna/acumula ceva undeva; sich ansammeln und irgendwo bleiben. 1597: Reodi Warga Martonne wallia Lattam hogi az két fiat agashoz keoteozte chupa meztelen chipke bokorral zeomyn werte taglotta eoket el annyra hogi a ver vgia(n) megh allapodot alattok [Kv; Tjk VI/1. 41]. 1810: A' pintze nedves leven circiter 10 ölnyre a' kaposztás kertbe istaly van ki vive, melyen a' pinczéből valo viz fojvan a' vegib(en) lévő kis kőből rakot egy ölnyi mejségű kutban meg állapodik [Doboka; Ks 76 Conscr. 28–9].

7. (bor) forrásában megáll; a se incheia/opri fermentația; mit Gären aufhören. 1657: Ment teoltelek Bor ... Ur. N. 3 Teoltettem megh 3. hordo Uy Borokra, első forrasokból megh alapoduan, usque ad Ultimum N(ouem)br(is) negy hetek alatt, Ment teoltelek Ur. 7 [Borberek AF; WassLt Perc. 20–1].

8. megveti a lábát; a se stabili, a obține puterea; Fuß fassen. 1672: Gregorasko még meg sem állapodott s már is grazdálkodik [TML VI, 80 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1710: Teleki azért tartván attól, ha Thököly Erdélyben megállapodik, aemulusa leszen ... azon practicăldik, hogy a leányát ... Thököly Imre venné el [CsH 156].

Szk: ~ a fejedelemségben. 1630: öfelségének szinte úgy kell egy ideig (még öfelsége tökéletesen meg nem állapodik az fejedelemségben) az hadra gondot viselni, mintha az kapu alatt volna az ellenség [BTN² 434]. 1710: Minekutána Apafi Mihály fejedeleme az erdélyi fejedelemségben megállapodott volna ... a testvérbátyja, Apafi István ... hirtelen meghala [CsH 100].

9. megegyezik; a se înțelege/învoi; übereinstimmen/kommen. 1653: Mint léssen és immár miben állapodnak meg, tudja csak az egy Isten [ETA I, 27 NSz]. 1668: az Váradi Vitézek mikor az hodolt falukon az Adot fel akarjak szedni, ne mennyenek sokadmagokkal, neis titkon, hanem hirt adván Ngd végbeli kapitannyanak ki menetelek felől idein, allapodgyanak megh ... kiken és minemű Adot akarnak exigalni [KJ. Székely Moyses a fejhez Drinápolyból]. 1815: Mely hat czikkelyekből álló kötésben Mí is alább meg írt osztályos atyafiakul meg állapodván, annak minden részben leendő megtartását s tartatását költsönösön ígérjük [Béld AF; DobLev. V/979. 2a]. 1831: a Deési Aknai Ország utba a Vállus kutnál

miként állapadtak meg, és mit beszéltek? [Dés; DLt 332, 21].

10. megállapítatik; a fi stabilit; festgestellt werden. 1586: Mely Universalis Summa illienkepen Allapodot megh az Zamwewo vram Jo itileteok Altal, Mierthogy lattanak Niomorultakat, Zeghenieket kik ez Summaba Adossok voltak Egieb bizonyos okokert is Engettenek Relaxaltanak [Kv; Szám. 3/XXIX. 17 Gr. Diosy not. kezével]. 1605: az Successionak Allapattya az Egez Varos Vegezesseből és Consensussaból determinaltassek és meg allapdgyek [Kv; TanJk I/1. 500].

11. vmiben marad (a dolog); a rămine într-un fel; (Sache) dabei bleiben. 1653: De még mi vagyon hátra, azt csak a jó Isten ő szent felsége tudhatja jobban, miben állapodik meg a dolog Jövendőben [ETA I, 28–9 NSz]. 1670: az miben Kegyelmed leveleiben való dolgai megállapodának, akarám röviden azokról így tudósitanom [TML V, 3 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1677: az gróf uram iránt való dologról is, mint volt s miben állapodott meg, jó declaratióval iratni kellene [TML VII, 547 Teleki Mihály a fej-i udvarba].

12. ~ az idő kb. megnyugszik a helyzet; se consolidează situația; die Lage beruhigt sich. 1606: Hallottam azt mo(n)dotta Bedeo Mihály Vram Veres Balasnenak hogy Kegd Varakozzek ha megh Allapodik az wdeo, eöremest zolgalik (!) Kgdnek az miűel lehet, s az mj nallam vagion affeleölis megh Alkuzom en Kgdel [UstT 20/221 Margaretha consors agilis Francisci Bechy de Farczad vall.].

13. elfogad, helyesnek ismer el; a accepta; annehmen, für richtig halten. 1653: mindenik fél az ő vallását a királynak igen commendálja vala; de végre a három tudós embernek, ugymint Dávid Ferencznek, Blandratának és a Frankennek értelmén állapodék meg a király^a és azokat fateálni kezdé, a többit pedig megvetni [ETA I, 27–8 NSz. — ^aJános Zsigmond az 1550-es években]. 1710: Ez már hetedik forma directió, akit Erdélyben értem, még hányadikon állapodik meg, Isten tudja [Csh 426].

Szk: *vmiben ~ elméje*. 1664: A bizony dolog, valóban sok felé kap némely ember, miben állapodik meg elméje, nem tudjuk [TML III, 10 Lonyai Anna Teleki Mihályhoz].

megállapodott 1. megfontolt/józan gondolkodású; cumpătat, lucid; überlegt, nüchternen Verstandes. 1770: Füleki György, a kit idvezült Gubernátor Ur ő Ngának az Sz Benedeki Kastélyában Sokáig koltsárja lévén jól ismértünk meg állapodott koros idejű Legény vala a mikor ide Szász Nyiresre házasodván ide is telepedék [Szásznyfres SzD; Ks 30. 28].

Szk: ~ *elméjű*. 1809: az hozzánk elegyedett rozsosz Tárasság birt minket erre mint meg nem állapodott elméjű lfiakat [EMlt].

2. koros, már nem fiatal; care nu mai este tânăr; betagt/jahrt. 1823–1830: Scriba nevet és kötelességet vettem, lévén pedig még rajtam kívül Körmeny Gábornak két scribája. Egy Márczi András nevű megállapodott legény ... és egy hozzám hasonló növendék, Nagy József nevű [FogE 88].

3. jól kifejlődött; bine dezvoltat; gut entwickelt. 1662: A tő mellett aláfordulván, mind hasonló csinált úton mehetni vala az erdőre, mely erdő is, noha már megállapodott, szép igyenes nagy öreg tölgyfákból állának, de kétfelől az út mellékén mind olly szép renddel neveltettek ... mintegy lugasos kert [SKr 264].

4. átv megalapozott/szilárdult; bine fondat; wohl/gut fundiert, fest geworden. 1665: Jól tudom, megállapodott szerencsájének ily gyalázatos leccsepült boldogtalan forgácskára nincs szüksége [TML III, 520 Kapi György Teleki Mihályhoz].

megállapodtat kb. helyeztet, állfttat; a instala/pune; legen/stellen lassen. 1620: Az mi kegyelmes urunk oly igaz híve az hatalmas császárnak^a, hogy mikor az Úristen az magyarországi királyságban megállapodtatta is, az hatalmas császár híre s akarata nélkül vajdát Erdélybe nem teszen [BTN² 392. — ^aA török szultánnak].

megállás 1. vhol való állás/tartózkodás; şedere, staționare; Aufenthalt. 1662: az árokszéiben sűrű lábfákat ásatván le ... az árok szélit ásókkal, kapákkal levágattatván s ott a gyalognak megállására jó alkalmatosságot készítvén, azon megegyengetett árok szélire ollyan gerendákat, melyekben lövőlyukak volnának vagdaltatva, vonogattat vala [SKr 223].

2. leállás; oprire; Stillstand. 1578: Az melly molnok az falwkban wadnak, azokra olly gongya legyen, hogy semiből megh ne fogyatkozzanak, kez faiak legyen mindenkor az molnaroknak, kybol a my zerzam es epytes keörolek kewantatik, mingyarást az malomnak megh allass(a) nélkül megh epithessek [Kisfalud AF; OL M.Kamara Instr. E–136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V.Kovachoczy ut. Mathias Niary gondv-höz]. 1772: ezen hajlott állapotja a' Malom háznak okozta s okozhatta az említett also kerekék megállását, vagy lassu forgását ? [Kük.; JHb LXVII. 274–5 vk].

3. kb. szünetelés; pauză, intreruperea unei activități; Stillstand, Ruhe. 1679/1681: A Banyák megh állasakor a Lovakat ugi tartassa^a, hagi ne csak jól nyugodgianak meg, de megh-is hizzanak [Vh; VhU 672. — ^aAz ub]. 1681: à 20 Mart ad 13 July (c: megh indulasatol^a fogva, aratasra valo megh állásigh :), vagy(n) 17. hét | minden Bányatol aratasi megh allaskor, egi egi masa vasat adgianak az Joszagh beli Praefectus számára; őszszeli megh állaskoris hasonlokeppe(n) [Vh; VhU 61, 68. — ^aA bányászásnak].

4. megtartás; respectare; Erhaltung. 1578: Ez keppen valo chyerelleswnknek megh Alasara az en hytem zerint es En felelte(m), felelekys [Uzon Hsz; Kp I Jankó Boldizsár nyil.]. 1580: az wicinosoknak Cometaneosoknak Neuoket ez my Jelón valo Leüelünknek rendiben meg Irattattuk es my azmy Zokot peczyetünkkel meg Erositotuk ez dolognak megh allasara es meg tartasara [Pókafva AF; JHb XX–VI/8]. 1590: Ez mostany kapitan wra(m) permeszy Istvan(n) wra(m) w k:me kapytansagabays Ez al pereseket törüenyhez hyua(m) patuarosnak mo(n)dom az El uegezeth dolognak megy ne(m) allassaerth [Farcád U; UstT]. 1592: (A) feoldet ennekem osztas zerent attak wala az oszto birtok hatart attak wala benne, aznak az megh allassara hwzeon eot forinth keotelleth wetek wala keozink [i. h.]. 1627: (Ennek) ereősségere, es megh allasara my felliel megh irt testamentomosok irattuk az my hytünk zerent kit peczettünkkel megh ereossitottunk [Szentgyörgy Cs; CsÁlt E. 27. 1/5 Koncz Georgy Czík Z Georgy végr.]. 1699: Melly dolog(nak) megh állására Tokai Anna Assz(ony) szabad jó akarattja szerent kezét is mi nekünk be adá [Sárd AF; JHb XXXVII. 3]. 1799: Mely fel tételeknek megh állására a' Contrahens felek magokat jobb jobb kezek bé adásával mi előtünk kötölezzék is [Mezőcsávás

MT; Kp II. 54]. — L. még BTN² 309; DFaz. 19; KemÖn. 140; TML IV, 402.

Szk: *örökös/örökösen leendő* ~. 1655: Ezen Contractusnak penig nagyobb erősségére és örököss meg állására Köték Prásmár várássának lakosaj magokat arra, hogy ha ... Béldi Pál u(rama)t ... a specificált láb földek(ne)k birodalmába(n) interturbálnák öt ezer hat száz hetvenhét forint summán maradgyanak [Brassó; BLt 3]. 1780/1784: magakat az általunk véghez menendő osztálynak mindenkben örökösön leendő meg állásakra meg másalhatatlanul le kötöték volna [Galambod MT; Told. 29] * *szentül való* ~. 1730: Melly meg adott Contractusunk(na)k szentül való meg állására magunkat Vároostul obligályuk [Dés; Jk 392b].

5. *szavatosságnak rajta* ~a a szavatosság másra való átháríthatóságának megakadása; intruperea posibilitáti de transmitere a garanței; Verhinderung der Übertragbarkeit der Haftung auf einen anderen. 1679: Tudodi, lattadi, auagy Hallottadi bizonyoson Horsa Gabor(na)k nilua(n) való lopasat Toluajsgat orgazdasagat hamis hwit latrocal való tarsalkodasat es szovatosságnak rajta megh allasat [Dob.; RLt 1 vk].

6. *útnak* ~a erőszakos útélállás büntetése; pedeapsa pentru aținerea drumului cuiva cu forță; Strafe wegen der willkürlichen Verstellung des Weges. 1592: Az A pedig jelenti hogy teórúeny keözbe meg verte vagdalta eötet az J mely factumnak poenaia varia es az orzagh vtan való vtnak megh allasat [Uzst].

7. megmaradás; meñtinere, conservare; Erhaltung. 1710 k.: Az örökkévalóság, aeternitas azért nem egyéb, hanem annak az ensnek, állat, valóság, substantiának, vagy dolognak, accidensnek, amelyben vagyon és mondatik lenni, azon egy állapotban való állhatatos és változás nélkül való megállása, valósága, maradása [BÖn. 458].

megállat 1. megállít, feltartóztat; a opri; aufhalten. 1597: elebl talala Miklos Janos, megh allata az zekeret [Uzst 12/18]. 1650: ugi volte neme en nem tudom, de akkor engem azzal allatta megh [i. h. 8/64. 35b].

2. ~ja az utat/vki/vmi útját (erőszakosan) elállatja az utat/vki/vmi útját; a aține calea/drumul cuiva; (gewaltsam) jm den Weg verstellen. 1593: (Az) enne(n) maga(m) eokremetis vertek ... Az Vtokot megh Allattak, Az keő ziklakra zeóktettek mind meneslouákat es tehen barmokoth [Uzst 13/72]. 1710: Kapi, tudván, melyik útra mene Balassa előre megállatja az útát, mintha csak tolvajok támadtanak volna rája, s mindenből kifosztják [CsH 103].

3. leállít; a opri; zum Stillstand bringen, abstellen. 1573: Josa Molnar Azt vallia hogi tawly Niarba hogi Eo Molnar volna Az Espotaly Molnaba ... hogi az keo chendwl eo ky leo es meg allatya az Molnot [Kv; Tjk III/3. 213].

4. (vizet) megrekeszt; a zăgăzui; stauen. 1592: Teglas Marton uit (!) az silip dezkait à Tohoz hog à uizet megh allattak f 0 d 12 [Kv; Szám. 5/XIV. 171 Eppel Péter sp kezével].

5. (vérzést) elállít; a opri (hemoragie); (Blutung) zum Stillstand bringen. 1658: az szegény Annisnak tegnap ebéd utántúl fogva igen sok orrávére járt ... Valóban búsulunk rajta; soha meg nem tudjuk vala állatni, de most mégis megállott. Im(már) félünk, hogy ismét megindul [TML I, 123 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz].

6. *árny* abbahagyat, megszüntettet; a face să înceteze ceva; einstellen lassen. 1550: mykoron zekely gergely az

peres ffewldrewl, az kelesth ely wytthe wolth, azkoron, Jztrydy myhaly, zekely gergelth reya akarya wolth kesresny, Es ewk, allattak illyen modon megy perth kezettek [Mányik SzD; BfR 192/23. — L. MNy LVIII, 491 Isztrigyi Mihály és Székely Gergely kötéslev.]. 1606: Az A. pedig megh kérdi ha megh allattia ez Causat auagy nem es az I. falu megh allattia [Uzst 20/75]. 1625: Az mikor Agiagfalua Musna megh alknak Ugron Pal Uram kerdeste on az Matis faluaktol, monda Tw Matisfaluiak mit mondotok ez ellen merth Agiagfalua Musna most valamint de megh allattiak az eo dolgokat [Agyagfva U; i. h. 155a].

megállatás leállítás, szüneteltetés; oprirea/intruperea unei activități; Stillelegung. 1681: Az őszi megh allatast^a is usualtak fél susztnak; ezis fundamentum kívül való; melyre mind az által eszt tarthatni megh; hogi ha az váratlan hirtelen jövő hidegh jeges üdö ugi érkezik, hogi az eghesz heti munka nem Continualtathatik, elég oká lészen à fél Susztnak [VhU 61. — ^aA bányászását].

megállattat 1. megszüntettet; a dispune să sisteze ceva; zum Stillstand bringen lassen. 1596: Az nap allattattak meg az regelli Extraordinariae való harangozást [Kv; Szám. 7/II. 33].

2. (utat erőszakosan) elállat; a aține calea cuiva; (mit Gewalt) verstellen lassen. 1586: Zeoke Mihaly vallia ... Az Czehben soka(n) kertwk hogy Az Ides vrain meg gywlesere halaggyon^a ... Az Aytaiat megh Allattatta, hogy senky ky Ne Mehessen, Merth enis ky Mentem volna Onnath [Kv; Tjk IV/1. 555. — ^aAz egyik céhtag fegyelmi ügyének tárgyalása].

megállattatás leállítatás; szüneteltetés; oprirea/intruperea unei activități; Stillelegung. 1681: Az Bányák szoktak fél susztrais jární, ugimint meg indittatássokkor, és megh állattatássokkor [VhU 60].

megállattatik elállattatik; a-i fi baricadatá calea cuiva; verstellt werden. 1662: (A nép) feltámadván ellenek s a havasokon útjok megállattatván, azok is majd nagyobbbrész szerint odamaradtak, vesztek vala [SKr 373].

megállhat 1. a se putea opri; stehengebleiben können. 1620 k.: Egiptusban miért nem lehet eső naturaliter ... arra ilyen okot adnak ... hogy ... az Napnak szörnyű hévsége szaggatja el az fellegette, hogy meg nem állhat Egiptus felett és azért nem lészen eső [BTN² 413].

2. (vízfolyás) elállhat; a se putea opri (curgerea apei); (Wasser) stauen können. 1771: a Silipeken Lé szaladván a Kerekék alatt mind szüntelen szapardik fellýlról a víz és meg nem állhat, hanem csak Nyamulni kell alább, alább [Dombó KK; JHb XX/26. 4].

3. képes helyben állni/megmaradni; a fi capabil să stea în picioare; fähig sein festzustehen. 1589: vgh talalam ewket az kapuba hogi Mizaros Mihalnet az kapwhoz tamaztotta vala ereossen banik vala velle, kit zememuel latta(m) Es hogi Jeges volt oth az feold az papucza nem Jge(n) al vala megh, Az kessel czinaltak helt neki hogi megh alhasson [Dés; DLt 226].

4. megőrződhetik; a putea fi păstrat, a se putea păstra; aufbewahrt werden können. 1784: Szász vramis hibázott volt annyib(an), hogy a tuoronak és sajtnak nem adott egy edényt vagy Sákot, mert az ő szekerek hordok alá volt

rendelve, s sem(m)i olyos tartalék nem volt hogy azok az apro dirib darab eledetek kár nélkül meg állhatanak volna [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

5. eltűrhet, kibírhat; a putea suportă; vertragen können. 1568: Petrus Gruz ... vitup(er)asset vxorem dicendo Bestye kurua, Mas Iambor azzony meg alhattya s te Nem [Kv; TJK III/1. 148].

6. fennmaradhat; a putea dăinui; sich erhalten können. 1662: e világi birodalmak is a külön-külön igazgatások által szépen megállhassanak, és az Istennek nagy bölcsesége abban is tündöklőbb legyen [SKr 69]. 1794: Mivel-hogy a' Verős Kovatsi munkát folytató Atyámfiai minde- nekfelől annyira le tiltattanak a Szennek vasarlatt erdejek- ről (így!) hogy a' mia tellyességgel meg akadályoztatott a vas tsinalasnak mestersege kérdésben tetetődött hogy mi módon kelletnek ennek elejét venni és orvosolni, melyi elé adott keresre a Communitas altro citro(ue) meg fontol- van azt hogy ha ez orvoslasban nem vetetik mind magok a Vas mivesek, mind a munkások elelmektől el szakadnak 's a Communitatis fenn meg nem alhat [Torockó; TLev. 9/26].

7. (ellenségnek) ellenállhat/képes ellenállni; a putea rezista (inamicului); (dem Feind) widerstehen können. 1662: a nagy Isten akaratiából, hatalmas császár jó szerencséjére, hamar nap el fogná próbálni, mint fogná megállhatni ha- talmas császár fegyverét [SKr 572]. 1677: Azt véghez vihetik, ha ugyan nyughatatlankodnak, mind az két császár ellenségekké tehetik ő kegyelmek; elég erejek pedig nincsen egyik ellen is megállhatni [TML VII, 461 a fej. Teleki Mihályhoz].

8. megmaradhat vki előtt; a putea sta în fața cuiva; vor jm verbleiben können. 1749: múnnyajon velünk egész Falustol olyan rutul bánik hogj alig állhatunk meg előtte^a minden ok nélkül szidia Lelkünköt, Attáz, Teremtettéz bennünköt [Fejér m.; Told. 3. — ^aA szb előtt].

9. betarthat; a putea respecta (ceva); einhalten können. 1704: Ugyan ma jártatták el az ittváló szokás szerint táblával a generál parancsolatjából, hogy ... senki, se igaz, se hamis hírt ne merészejen hirdetni és beszélni, melyet meg is állhatunk, mert nemigen hozzák a hírt, addig fogdossák a hírhözökat, hogy már elnyughatunk felőle [WIN I, 111].

10. rendsz. tagadó formában; de obicei în construcții negative; gewöhnlich in verneinender Form: kibírhat vmit, ellenállhat annak, hogy megtegyen vmit; a se putea abține de la ceva; etw. ertragen können, ohne handeln zu können. 1662: maga is néha meg nem állhatván, hogy mind csiz- mástul a sűrűséges sok szép hadak közé szárközépig való vízbe neki ne ugranék [SKr 288]. 1670: mindazáltal tud- ván Kegyelmed természetét, nem tudom mint állhatja meg, hogy avar (az) szép asszonyinyal szemben ne legyen [TML V, 24 Nálácsi István Teleki Mihályhoz]. 1767: emlékezet- nek okáért meg nem állhatom, hogy ide ne írjam [Rette 207]. 1777: De nem állhatván meg hogy szokását ne gya- korolja, egy tisztességes ifjúleány frajjának megnevelte az hasát [i. h. 377]. 1843: meg nem állhattam hogy a Fogado- ba vissza ne mennek [Dés; DLt 586. 21].

11. összerfenhet; a se putea împăca; sich vereinbaren las- sen können. 1807: perelni is, erőszakaskodni is a' kettő edgyütt meg nem állhat [Balázstelke KK; DLev. 4. XXX- VIII].

12. helytállhat, elviselhet vmit; a putea face față; etw. aushalten/sich behaupten können. 1662: De a Gaudi ... a jancsárságot hátok megől megkerülvén ... nagy sűrű lő-

vést kezdé szórni a nyakába s ott a dolgot tovább megállhatni sem kezdhétvén ... megfutamtak vala [SKr 412]. 1675: Az város népét ne bántsuk, azomba költözzék el a város népe; hanem könnyű szerrel maradjanak ott a gazdák; ha megállhatnak, lakjanak benne; ha pedig meg nem állhatnak, mindenestől jűjenek ki [TML VII, 101 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

Szk: ~ja a sarai helyt tud állni. 1740: az elől járok oda disponált Comissariusinkal rutul bántak, elég teremtetétt, hunszfontot rebellist ruháztak reájok, véressel is fenyeget- vén meg nem állhatták a Sárt, hanem kéntelenítették felre állani [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.].

13. elcsitulhat/simulhat; a se putea aplana; sich legen können. 1676: én bizony attúl félek, egyet értvén Kende Márton urammal, magok gondolatlanul olyat követnek, hogy se egy, se más rendes úton végbe nem mehet dol- gunk, hanem csak szakadozva veszedelemmel; mert sok kar is vallottak, elis kedvetlenedtek. Ezekről mind többet is érthet Kegyelmed, de ha egyik nem volna itt kinn, nem levén kivél correspondeálni a másíknak, inkább megáll- hatnának a dolgok [TML VII, 130–1 Vesselényi Pál Tele- ki Mihályhoz].

14. a törvény előtt elfogadható/érvényes lehet; a putea fi acceptat/considerat valabil de către tribunal; vor dem Gesetz gültig/annehmbar sein können. 1603: Kosa Miklos fogoly es kezeseh alatt vagiön az okon meg nem alhat- na vallassa, kire az Actor allegal es Jelentyh hogy illyen criminalisban in loco facti alaltatot, azert akkor zabadon meg foghattak, de mywelhogy ezen caúsaban semmy Actiöt nem institualtak ellen (!), azert megh alhat Tetczyk annakokaert az theorwennek hogy stalhat vallasa [Kv; TJK VI/1. 671]. 1650: Azert tsak aszt keuano(m) hogi ha szin- ten az en ellene(m) megh ne alhasson, mivel az megh irt Attiank Connumeratus Jobbagia leuen ... ne(m) abaliena- hattak volna [Uszt 8/64. 74d]. 1771: Ezeken kívül lévő katoná fatensek közül is, akik különbözöképpen vagy értelemmel felelnek, hogy meg ne állhasson, megkívnám [M.hermány U; RSzF 268]. 1772: ha azért azon fatensek szerént mindenkor rossz és alacson volt az én Gátam, hogj lehet hát s állhat meg a' viznek azon lött olj sebes le foljása, hogj a' Silip árkaról le foljo vizet fel tojhassa [Kük; JHb LXVIII. 225–6]. 1796: (A) Tanuknak Vallomásaik ellen fel tett kifogása az All Peres Urmak meg nem állhat [Mv; TLev. 5/16 Transm. 71 tábl.]. 1804: a melly Jozságot a Moses Familiatol keresnek a Felesége jussán azt Széki István Uramnak átal adták felében hogy ő kglme keresse ki, de Széki István Uram Szakács Elek Uramot vévén fel egyik Regiussának, a Procuratorunk nem biztat vélle hogy a Regiussága meg állhasson, mivel Széki Istváné Ass- szony harmad izen valo atyafi Szakács Elek Uramhoz [Szenterszét U; Borb. II]. 1807: a Testamentumnak semmy validitassa sintsen mellj a Törvényben megállhatna [Aranyosrákos TA; Borb. II].

Szk: a szó nem állhat meg. 1807: minden dolgamat Martan a fiam viszi végbe(e), de néki tsak többet hagyak, melyre én mondam hijjan hátt embert, és az előtt had- gyam, még él mert a Szo nem alhat meg [Sinfva TA; Borb. II Gombási Péter (26) ns vall.].

15. érvényben maradhat; a putea rămîne în vigoare; in Geltung bleiben können. 1577: Meg Ertettek eo kegmek egez warassul az p(ro)curatorok dolgarol minemy kep- pe(n) vegezet volna Byro vram Tanachyawal mely czykelleket Irwa adot eo kegmek fel, Eo kegmek azert

varassul lowallyak ez articulushokat, chyak ezen keryk byro vramat Tanachyawal, hogy megis lobban Munkal-keggyek eo kegmek ezen, ha e' ket czykkell meg alhat: vagy nem ... Ezt kewannak azert eo kegmek hogy Jobba(n) meg Rostalnak, hogy penig ezek alhatatos keppen leowendeobe is Meg alhassanak ltylik eo kegmek zwkse-gesnek lenny hogy ... eo kegme Byro vram tanachiawal lellye meg az feyedelmet es vegien c(on)sensust Rea az feyedelemteol [Kv; TanJk V/3. 147a]. 1737: mivel én meg csalattotnak látom magamat lenni, azon osztozás meg nem álhat, es így a gyermekeinkre csak czivodást, koczóaszt hagyunk [Kend KK; ApLt 4 Apor Lázár Apor Péterhez].

megállhatatlan szk-ban; in constructjii, in Wortkon-struktion: ~ fél (szerződést) meg nem tartó/megszegő fél; partea care nu respectă/care încalcă (un contract); (Vertrag) nicht einhaltende/brechende Partei. 1632: ha eszt^a valamellyik fél meg nem állaná avagy felbontaná száz magyar forint kötelet, ezen közbírák erejével az meg-álló fél az megállhatatlan félen avagy egy vicze tisztet kivívén avagy csak egy szék eskütyét, igazat téteszen [Udvarfva MT; Barabás, SzO 366. — ^aA szerződést].

megállható törvény előtt érvényes; care este valabil in fața tribunalului/instantei; vor dem Gesetz gültig. 1587: Az Malom dolgarol Biro vram tanachawal es az Venseggel veghezze(n) vagy hogy megh Alható legyen, valamely legh Jobnak teczik eo kgmeknek vgy Aggyak kezbe az Mol-noth [Kv; TanJk I/1. 50]. 1733: az ki külső, avagy belső örökseget akar valakitől keresni, azon örökseget kereső szemelli; vagj jo lévéllél, vagj jo bizonyssággal, es jo fejj-verrel álljan elé az ki be vehető, avagy megh Alható legyen [Torockó; Bosla]. 1764: az denominalt Commissariusok ki menetele, nem controvertaltotván akkor az l(nct)a Párstol ... meg sem disputaltot, az, valyon az A p(rae)tensioi helyeseké is meg Alhatoké, vagj nem [Torda; TJKT V. 233]. 1804: Bartok Abel Törvényes ki bortsátatása nem bizonyíttatik, 's ennél fogva meg nem Alható [Marossztim-re AF; DobLev. IV/874. 2b]. 1808: az Alperes által No-vum mellett elé mutatott ... Testamentaria Dispositio Tör-vényben meg Alható, és tellyes hitelt érdemlő [Asz; Borb. II].

megállhatóság kb. érvényben maradás; posibilitatea de a rămâne în vigoare; die Möglichkeit des Inkraftbleibens. 1822: ezen fenn forgó egyenletlenségnek el ítélese Czéhunk Privilegiumainak Articulusokban foglalt Törvé-nyeinknek Fundamentomát érdekli, és azoknak meg Alha-tóságát, vagy el rontását illeti [Kv; ACLev.].

megállít 1. feltartóztat; a opri; aufhalten. 1705: Ma regel Vér György uram cselédestül ... három szekerekre felrakodván elindulának innen, kiknek sem passusok, sem kísérorjuk egy lovas németnél (több) nem volt, az is a sánc kapujáig kísérté őket csak. Kiket is a generál szintén olt obválván megállította [WIN I, 555]. 1716: eő Nga ... Beres es Jobbagy Eökreit szekerei előt, it az falu Uczaján Bardi Pal meg alította es Teslastol egynehany ökröt le szagatvan az Rud orrrol az maga Udvarara hajította [M.régen MT; JHb II/17]. 1760: az ados embereket midőn a' szőlőből jötteinek volna a' kiket talált az uttzákon mind meg állította, és azin Mustyokat Le bortsátatta [Szászörményes KK; Ks 92]. 1775/1805: valamely Tyeű Tsate neve-

zetű helyen meg alítottak a velünk lévő Cometaneusok [BSz; JHb LXVII/3. 69]. 1803: a fenn meg nevezett Erdő-nek színére az kívánt jártatás és jegyeztetés végett ... ki mentem ... a ki jártatást próbáltam, de ... Báro Josika Miklos Ur Adamasi Tiszttye ... a Cometaneusok eleibe álván meg állitta [Ádamos KK; JHb XIX/65].

2. kb. visszatart; a reține; zurückhalten. 1727: Ha az Bi-ro hagyománt és törvény napot akar hagyni mint hogy hetfűn vagyon törvény napunk az előtt valo vasárnap az templom előtt meg álltván az Falut ugy kell hagyni ha-gyománt, de nem csak magától hanem az Falu akarattya-ból fő képpen az Hűtősök meg edgyezésiből [Szotyor Hsz; SzékFt 35]. 1871: A gondnoknak kötelességévé tétetik, hogy a hűveket a templom előtt szokott módon megállít-ván, a béhordás napjának kitűzéséről értekezék [M.bikal K; Rak 293].

3. megtámaszt; a propti/sprijini; stützen. 1771: A Kö-zépső Ládának rozszabb fáit ki hányván, és az még szol-gálatra valokat meg hagyván; ujjabb Gerendák, Vánkosok s Czövekekkel meg állittani^a [Dés; DLt. — ^aHídjavításra von.].

4. leállít; a opri; abstellen, zum Stillstand bringen. 1747: éczának idején a malmok meg ereszkedtenek melyet ha nem animadvertált volna a Molnárné hogy őket meg állítsa őszve romlottanak volna [Déva; Ks 112 Vegyes ir.]. 1771: (A malomnak) a víz felől valo része kevésbé meg Sülye-dett ... igen Lasson forgott melyet gondolván, né talám a felső kerék impediálna azt, meg állítván az egész erején a víznek azon kerékre bortsátván Semmit nem Serénke-dett hanem tsak mind elébb oly formán járt [Kük.; JHb LXVII/27].

5. elállít; a opri; stillen. 1736: mikor az német Erdély-ben bójöve, az mely magyar németnél ebédén volt, rend-szerént elcsapta az német étek az hasát, ugy hogy alig tudta megállítani [MeFtr 391]. 1759: Én Dán Vitolome szemeimel láttam halva Zaharia Gavrilát azon etza-ka a' mikor meg lövetett ... a' Mehes Kertnél lévő ha-zunkhoz jöve Borgai Pipa György nevű ember és egy keves Viaszszat kért azért, hogy a' Puskájának sutuja vagy feneke ki szakadván abrazattyába nagyon meg ron-totta, és a' viaszszal annak Vért akarja meg állítani [F.szászújfalú BN; BK].

6. megállapít; a stabili; feststellen. 1757: Mathe Thodor feleli az praetendensnek sertésit egy Leánocsám találta egy nagy Sárba dögölve ... miken törtent Serteseknekis halála dögöl vagy erő szaktétel által veszet és aztat sohult meg nem állította ... hanem ha meg bizonyitya ki altalt (!) törtent meg karosodasa különben tsak gyanoval keresvén kárát sem én sem más kárát meg fizetni nem tartozik [Újbárest H; Ks 62/3]. 1775/1802: akárhogy s mint mara-dott ki ezen Erdőske a Conscriptioból, de amint oculaltat-tott nem lehet íranta meg állítani hogy ... ez a rez Er-dőske inferáltatott volna a Conscriptioba [BSz; JHb LX-VII/3. 98]. 1794: kívánák a Mlgs Testvérek, hogy ezen ... summákat, melyekkel edgyik a másiknak tartozik egybe vessük a végre, hogy ki mennyit tartozik fizetni meg áll-tván, mű előttünk a ki fizetés meg eshessék [Kv; JHb XX/40. 10]. 1824: a' kérdezett idők alatt a' sertések két versen meg hullottak, hogy pedig azok az utrizált idők alatt mennyit szaporíthattak volna, én az (!) meg állít-tani nem tudom [Szentdemeter U; Told. 40]. 1832: A Már-kosfalvi Jobbágyoknak szolgálattok nem volt meg állit-va eddig elő hanem az Udvarnak a mi gazdaságbéli baja

volt vitték, szántottak, vetettek, arattak [Márkosfva Hsz; BetLt 1].

7. rögzít; a fixa/stabili; festlegen, bestimmen. 1803: szükségesnek találta a' Biztosság, az Ebeni részen lévő Antiqua Sessioknak tellyes számát ki keresni, és megállítani [Torda; JHb XIII/68]. 1848: a' köz helyeket mértették, e' mind jo tsak hogy mi előtt a' Mérnök ur benn dologhoz fogna, az előtt a' fiui léányi Telkeket tisztán szükséges meg állitanunk [Usz; Pf].

Szk: *barázdát/határt ~. 1834*: Elindulván azért a kétt Cométánusok kijárták és meg állították az igazi Határát^a ott vegig ki is továzták azután német öllel meg mérték azon Hellyet [Náznánfva MT; Berz. 21. — "A kaszáló-nak". 1849: Kováts Moses ur ugy nyilatkozott, hogyha a Tanuk az általa le tapodott Tollo ősvényen állítandgyák meg a Borozdát igenis el fogadgya külömben nem [Szu; Borb. II Simo Pál várm. jegyző kezével].

8. (meg)bizonyít; a dovedi; beweisen. 1674: az én csekély elmém nem éri azt fel, hogy ő ezen menne által Lengyelországban, melyet ratiokkal is meg tudnék állítani [TML VI, 587 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1759: Papoltz^a igen feles számu bizonyságokkal meg állította ..., hogy emberi emlékezettől ... actualis usussa birodalmába volt a nevezett helyek(ne)k mint önnön maga határának [Hsz; SzentGy törv. széki ítélet. — "Hszj. 1762: Nemis lehet azt mondani s meg állítani, hogy né talán még valaki közelebb gyujtot harapot s a' miatt égett az A. Ur szénája [Torda; TJKT V. 102]. 1779: Fodor József feles bizonyságokkal megállítván, hogy zálagjára vásárlotta, azért a szénáját megfizessék; a két forintját megfizessék, ífítetett [Taploca Cs; RSzF 247].

Szk: *hittel is ~ani kész. 1806*: amint az első bizonyító szava szerént, az melyet hittel is megállítani kész, hogy hallotta legyen, az midőn szidalmazták Gáspár Ferencet ilyenképpen: hogy a falu cassáját felbontotta, és az kolcsát is egyiket elrontotta [Szárhegy Cs; i. h. 301].

9. elhatároz; leszögez; a hotári; beschließen. 1820: minnek utánna reggel az Urfi meg született a Néhai Báro Ur ... azon gondolkozván, hogy a' keresztség az Nap meg tétetessék ... elé hordánk majd minden Nevet ... de végre tsak meg állítja hogy legyen Pál és István [Várfa TA; JHb 48 Bontz Mária Szakmári Samuelné (37) vall.]. 1843: a templom előtt Czándro Todoszia felszólítására megállította a közönség, hogy rovatul útján a három közönségben minden háztól akik tehetősebbek 30 pengő krajécrt szedjen fel Voda Juon luj Dumitru a llenyi, a szegényebektől pedig amennyi kitelik [VKp 74].

10. kijelöl; a desemma; bestimmen/zeichnen. 1818: a' Commissio Udvarhely Várossába több Curiátok állítat legyen meg ... és nem tsak az azt biro, és abban lako nemesekeket tette minden tere hordozástól menté, hanem az ott Szálláso lo kereskedőkö, kortsomárlókat, s másakat is [UszLt 8/68].

11. szabályba foglal; a reglementa; formulieren. 1790/1791: a' Vas Dézmát ... ha szer felett valonak találja ugy mérsékelve a' Törvényhez, állitsa meg, hogy kiki csak a' valóságos procreatiobol adgyon, és azon fellyül ne erőltessék a' mint abusive volt ennek előtte [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 409].

12. megtart; a menține; behalten. 1796: Ha a Bároné Aszszony le akar mondani a Kortsoma Limita(t)iorol ugy igen is egyben gyűjtheti az ... Ádamosi Possessorátust egyezsre, de ha tovább is fenn akarja tartani, s meg akarja

állítani a Nms Vár(me)gye Tisztyeit hozza ki és a Törvénynek értelme szerint vigoraltassa az Limitatiot [Ádamos KK; JHb XIX/55].

13. érvényben tart; a menține in vigoare; in Geltung halten. 1806: A' Krassai ellen valo Pert meg mozgattam, és 100 aranyokat ígertem a' Referensnek tsak hogy az előbbeni Ítélet tételt a' novum melletis meg állítsa. A jövő Perioduson ki foly ezis melly most Hus hagyó kedd után lészen [Mv; Ks Thuróczy Károly lev.]. 1807: Hogy pedig Esketésével es simplex Testimoniumával azon fenn emlegetett Testamentumnak valóságát meg akarja állítani, az is a Törvényben meg nem állhat [Aranyosrákos TA; Borb. II].

megállítandó megállapítandó; care urmează să fie stabilit; festzustellend. 1856: arra kötelezte magát Dánfy (!) József ur, hogy az osztály végbe menetele után 14 nap alatt ... az eddigi költségek fele részét valamint az okozott 's becűi útján meg állítandó kárainnakis fele részét meg fizetni tartozik [Koppánd AF; DobLev. V/1399].

megállítás 1. leállítás; oprire; Stillelegung. 1747: egj éczaka ha az Molnárné nem vette volna észre anyira meg ereszkedet volt az malom hogj ha a Majorbol meg nem Segítették volna az malmok meg állításában őszve romladoztak volna az kövek [Déva; Ks 112 Vegyes ir.].

2. elállítás; oprire; Stillen. 1778: A Gyermekeken az akkor támadt or vér fojás, és forró hasmenések az Asszonyokon a' honapi vér folyások ér vágás helyett támadnak: ezeknek tehát megállításában szorgalmatoskodni ilyenkor igen káros volna [MvÁlt Mátyus, ConsSan. gub.].

3. kijelölés; trasare, desemnare; Bezeichnung. 1774: Josságaim Inspectora Lázár Imre elő kglme az Dévai határra építendő Stompok helyei megalításába az arra kirendelt, és jövendő Comisarius urak előtt ezeket tseledgye [Déva; Ks 78. XVIII]. 1815: Minthogy a' régi Valóságos Galpanya Süllyedezesei mia el hagyattatatt es a' Lakosak más Falut formáltanak ugyan tsak a' reginek szomszedságában; az Ujj Galpanyának meg állítására pro Basi et fundamento, a' régi Galpanyabeli Birtok vétettetett fel és aszerént határozattatatt és állittatatt meg az Ujj Galpanya [M.derzse SzD; Somb. II].

4. rögzítés; stabilire; Festlegung. 1793/1794: az mostani Terminus, mellyen a' ki rendelt Tiszt Urak, és Commissariusok a' végre meg jelentenek, hogy az Antiqua Sessiok számát figálják, suha is senkitől tudomra nem adatot ... mely szerent ha mostani meg nem jelenésem mia, az Antiqua Sessioknak meg állításában, valami Serlemem történik ... ne légyen késő ennékem, ezen ... serelmeimet Reportatio mellett meg orvosolni [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 12-3 Szántó Sándor nyil.].

5. helybenhagyás; aprobare; Genehmigung. 1792: ezen Commissio ... Qartások számokra, kinek kinek Hivatalához illendő Instructiokat készitsen, és meg készitvén a Consistoriumban a' meg vizsgálás és meg állítás véget adja be [Kv; SRE 313]. 1810: az Városunk Biraja ál(ta)l az Veróss Kovács Társaságot, az Biroság Házhoz bé gyűjtötte, és tartoztatta, az Constitutionnak meg állítása végett [Torockó; TLev. 9/44]. 1835: az egész gyűjtemény egyházi felsőségeinkhez fog végső meg vi(s)gálás és meg állítás véget bé mutathtatni [Nagykapus K; Rák 11].

6. megbizonyítás; dovedi; Beweisführung. 1793 k.: Instálunk alázatosan Nagyságodnak, és a Tekintetes Ne-

mes Vármegye Törvényes Székének, méltóztassanak ezen Causában levő Inctusok(na)k törvényesen meg hagyni, hogj Leveleiket (: mellyeket Repulsiojok meg állíttása véget citáltanak :) mi velünk közöllyék [T; DobLev. IV/730. 3b]. 1808: Bfroi szoros figyelemmel meg olvasván ezen Generalis Törvényes Szék a' Feleknek egymás ellen a' közben tett Apellatio mellett fel vett okait, és azoknak meg állíttására bé adott Bizonyításaitok ugy találly hogy az Alperes által Novum mellett elé mutatott ... Testamentaria Dispositio Törvényben meg álható és tellyes hitelt érdemlő [Asz; Borb. II].

megállíthat 1. feltartóztathat; a putea opri/reține; aufhalten können. 1710: midőn az egyik árkon és kőfalon általmennének a németek, s hát még más nagyobb árok s kőfal van előttök, megijedvén a regimentek, vissza kezdenek nyomulni. Az elector, mikor sem szép szóval, sem haraggal meg nem állíthatná őket, egy szaladó kornétást spádéjával általvervén és keziből kivévén a kornétát, nagy vakmerő bátorsággal a kőfalra felhág [CsH 212].

2. (vizet) elrekeszthet; a putea zăgăzui; stauen können. 1792: ő Nga Molnárra hozzám jöven, hívott mennyek velle, keressük a Zugo fáit a Deszkáit, és a Dugojat, mivel valaki el vitte vagy el vetette valamely felé nem találja, a vizet sem állíthatja meg [Szászkerd K; LLt Csáky-per 224. L. 25].

3. elállíthat; a putea opri; stillen können. 1771: A szegény Apor István úr bemenvén Maros székre a szüretre, csudálatos nyavalyában holt meg, mivel az inyin folyini kezdett a vére s semmiképpen meg nem állíthatván, meg kellett belé halni [RettE 259]. 1800: Aztart is tudom hogy hamar előbb állott hogy a' Vérit meg nem állíhatta feleséginek, de hova ment nem tudom [Kvh; HSzjP Bartok Anna Kezdi Szt.Léleki (19) szolgáló, katona személy vall.].

4. bebizonyíthat; a putea dovedi; beweisen können. 1654: ha igassagokat a' megh irt portiókhoz megh allíthatyák Vas Lazlo, es Vas Janos Vramek, tehat maradgyanak megh azoknak bekeseget biradalmaban. Ha pediglen megh nem állíthatnak, tehat eo facto tartozzanak azon portiókat kezeben boczzatani Szilagyí Janosné Asz(onyomna)k vagy posteritassinak [Medgyes; WassLt]. 1680: ha eő keme praetensioját megh állíthattya akkor bene quidem [Kv; RDL I. 158]. 1766: ezen Documentumok mellett az A. igasságát meg nem állíthattya [Torda; TJKT V. 302].

megállított 1. megállapított; care a fost stabilit; bewiesen. 1816: Meltóztasson az egész Társaság^a által el végzett és meg allított vas futatást annak szokott büntetése alatt meg tartatni parantsolni [Torockó; TLev. 9/46. — ^aTorockói verős kovácsi társaság]. 1829: az Alperes a' Felperesnek az el foglalás és el tiltás által okozott és ... meg állított kárát ... ezen Perre tett költségét és fáradságát tartozik meg fizetni [Mv; DobLev. V/1152]. 1834: A' meg állított Házbérenek felét ... előre tartozik ... kész pénzül le tenni [Kv; Pk 4]. 1845: Kováts Moses volt Levél Tárnok kéri: hogy az eszténa pénz 11. évig folytatott kezeléstért az 1836-ban meg állított fizetés részire, ki adattatni rendeltessék [Usz; UszLt XI. 85/6. 52].

2. rögzített; care a fost stabilit/fixat; festgelegt. 1802: ki rendeltetvén a végre: hogy ... Topa Szt Király Falunak^a, benne található, és Meg allított Törvényes Antiqua Sessi-

ojokat Minden bé Birtokos Incl: Possessor Urak(na)k található Nova sessiojokkal egyetemben Conscríbalnok [JHb LXXI/2. 3. — ^aK]. 1825: Köteles leszen Geometra Andrásí Antal Ur mentől hamaréb a M.Dersei határon lévő

Erdőket ... fel mérni, és igasságosan az ezen Erdők osztályára nézve már meg állított antiqua Sessiok száma szerént fel osztani [M.dertzse SzD; BetLt 3]. 1868: A' már meg állított Sessiok szaporításában egy szoval semmi féle változtatásban bele egyezni nem lehet szabad [Szu; Pf Gálffy Sándor lev.].

3. elfogadott; acceptat; angenommen. 1790: Ezer hat százbán Mind szent Havának 25dik napján meg állított ország Végzésenek erejekkel ... Helvetiai Confessiot tarto Vallásunk a' több bé vett vallásokkal egyenlővé tétetvén, azon egyenlősítésből önként következik, annak szabad gyakorlása [Kv; SRE 267–8]. 1840: (Az osztály) az azon vég-rendeletben ki jelelt hat fő nyilak ki egyenlítésére nézve előlegesen meg allított alap elvekhez és határozatokhoz képest a' Méltóságos örökösök által el fogadott Terv szerént véghez ment [Kv; Ks 100]. 1861: a' T. Esperes ur minden Egyházak számára a' Köz Sz. Zsinaton egyet értőleg meg állított Praesbiterialis alap szabály egy vagy több példányát^a ez után már ezen ujabbban meg állított szabályok szerint szertzendők az Eklkák, és a Praesbiteriumok [Gyalu K; RAK 63. — ^aMegküldi].

4. létrehozott; realizat; zustande gebracht. 1801: ne hogy valami vetélkedés származék, és a miatt az égygyezés által meg állítat atyafiságos Égygyezés fel bomolják [JHb XLVI/4 Jósika Miklós kezével].

megállítat 1. a pune să oprească; anhalten lassen. 1657: Ekképpen azért szegény atyám útjára indulván hazafelé minden kötelességitől felszabadulva megállítatván szekerét és mondván: Immar az én óráim eljűtt; kezeimet fogjátok és tegyétek össze, nyújtóztassatok el s imádkozzatok ti is [KemÖn. 131].

2. megállapítat; a dispune să stabilească; feststellen lassen. 1830: a közelebbi Ítélet következésebe a Nyertes Fellperes Ur a következendőkbe kívánnya meg állíttatni a T.T. Generalis Szék által költségei(ne)k Specicatioját [Ne; DobLev. V/1165. 1b].

megállítatik 1. a fi oprit; angehalten werden. 1662: Gróf Dorstenson generál ... mintegy háromezer néppel mintegy fertály mérföldnyire eleibe jött vala a fejedelemlék, és midőn a kétfelől való seregek mintegy hosszú puska lövésnyire egymáshoz közelletének, mind a két felől való seregek megállítatának [SKR 267].

2. szüneteltettetik; a fi sistat/oprit; eingestellt werden. 1805: Mely Környűl irasok mellet a három Ágas Vas futatás és abból kesztendő vas Csinálás meg allítatik mind addig mig az időnek mostohasága Uralkadik [Torockó; TLev. 9/38 br. Thoroczka J. Josef válaszja].

3. megállapítatik; a fi stabilit/fixat; festgestellt werden. 1767: bizonyos rész Joszágnak ... az Özvegy Groffné Asz(szony) számára ki kelleit szakasztatni; de ez tsak akkor lehet, midőn a' Joszágok természeté meg állítatik [Mv; Ks 20/X]. 1781: a' vasnak árra a' mint esztendő kezdetin meg állítatik azon egész esztendőben ugy folyon [Torockó; TLev. 9/20]. 1803: a' Kolosvári Szöllő természet ... a' Regius előtt fel-méretvén, azután a' Spotály Kortsomain azon árron, a' melly a' Cúrátorral egyet értőleg megállítatik, köteles leszen különös Számadolás mel-

lett el-kortsomároltatni [Kv; AggmLt A. 117]. 1855: a' fák árra kamarai tanult erdősz által az arra vonatkozó törvények szerint állított meg [Gernyeszeg MT; DE 5].

4. kijelöltetik; a fi desennat; bezeichnet werden. 1815: Minthogy a' régi Valóságos Galpanya Süllyedezesei mia el hagyattott és a' Lakosak más Falut formáltnak ugyan tsak a' réGINEK szomszédtságában; az Ujj Galpanyának meg állítására pro Basi et fundamento, a' régi Galpanyabeli Birtok vétettett fel és aszerént határozattat és állított meg az Ujj Galpanya [M.dertzse SzD; Somb. II].

5. elfogadtatik; a fi acceptat; angenommen werden. 1846: törökbuzás Földe kijárására elindulván ... egy köhény bokor régi határ jegynek megállítván, 's fel hompoztatván [Nyárádkarácsonfa MT; Told. 70].

6. tudomásul vétetik; a fi luat la cunoştinţă; zur Kenntnis genommen werden. 1794: Die 24 Maji tartatott Consistorialis gyűlésben ... Fel olvastott azon munka melly az elébbeni Consistorialis gyűlésben ki rendelt Commissio által ki dolgoztatott, és a' melly ugy a' mint itten következik helyben hagyattott és meg állított [Kv; SRE 311]. 1844: A tégnapi ülésen folyt tárgyakról Szerkezett (!) jegyző Könyv fel olvastatik. — és meg állítatik [Uzsl XI. 85/1. 55].

7. vminek minősítettetik; a fi considerat/calificat; qualifiziert werden. 1842: Terűhnek ... csakis azon 14 Váto Rhforint állítatik meg, mellyet a' Kőz atya néhai Lengyel Ádám, és a' Kőzanya néhai Bálint Ersebeth vettenek vala fel [Szászrégen MT; DE 2].

8. helyben hagyatik; a fi aprobat; genehmigt werden. 1868: örökösömnek kinevezem Ügyvéd Simon Elek öcsémet, s felkérem végrendeletem végre hajtására mint örökösöm ... végrendeletemet oltalmazza, s végre-hajtani eszközölje, és csakis miután az biroilag meg nem állíttatnék hanem azzal szembe a Károly fiam Codicillusának adatnék érvény, akkor végrendeletem szerint járjon el [Kv; Végr.].

9. (a per folytatása) megszakítottatik; a fi suspendat (procesul); (der Gang des Prozesses) unterbrochen werden. 1807: mind a Forum, mind az also Szék által in merito cessalt Zállagos Processus ezen Törvényes Királyi Tábla által meg állítatik ... erre nézve egész Per folyás a további folytatás, és a Meritumban hozando Ítélet végett az also Törvényes Székre vissza utasított [Mv; DobLev. IV/908. 1b].

10. igaznak/törvényesnek elfogadtatik; a fi acceptat ca adevărat/legal; als wahr/gesetzmäÙig angenommen werden. 1796: egész okoskodását vérszi a' Fell peres B Ur azon praetensioban forgo Privilegialis Levélből, a' melynek még se valósága, se Törvényessége még soha meg nem állított [Mv; TLv. 5/16 Transm. 57 tábl.].

megállítatott 1. megállapított; (care a fost) stabilit; festgesetzt. 1794: a' Contractus az elébbeni Consistorialis gyűlésben meg állított Conditioiok szerint expedáltassék [Kv; SRE 310]. 1827: (A kaszálot) a midőn ki akarták gödrözni, a meg állított métája szerint Kovrig Mihály kezében lévő páltzáját fel emel, 's a ki jártatást meg akadályoztatta, formaliter reperálta [Nyárádtó MT; SLt Vegyes perir.].

2. kitűzött; fixat, stabilit; festgesetzt. 1833: Az Ujj Esztendő Eleire meg állított Papi Székezs, tartatni fog MVásárhelyen Januarius 16ik napján [Vaja MT; HbEk].

megálló I. mn 1. érvényben maradó; care rămîne în vi-goare; in Geltung bleibend. 1687: az Soo Varadi felső határban Sáros Patak közti nevű helyben építettettek volt fel egy más erejével egj két köjű kása törjű Malmot ... és ... egjmást magoknak törvény csinálások alá igj Submit-talak, es magoknak illjen örökké meg alio el bomolhatatlan törvényt és végzést csinálának [Sóváradi Bfó lev.].

2. megállapodást álló/megtartó; care respectă o înțelegere; Übereinkunft einhaltend. 1600: ez dologra penigh keőtek Magokat my eleőtwnk ket zaz forint keőtel Alat hogh valamellik fell ezt az ozlast es vegezest fel bontana az ket zaz forintot tartozzek ele tenny az meg alio Atya-fiaknak [T; Ks 90]. 1657: Am lássa Kegyelmed, ha ugyan felőlem úgy itil s mas is, mint régen igrt s tött szavait meg nem álló ember felől, de én még azon ember vagyok, az ki azelőtt voltam [TML I, 63 Bónis Ferenc Teleki Mihályhoz].

Szk: ~ fél a megállapodást megtartó fél. 1583: Melly dolognak Megh Allasara mynd az ket feel zabad Akaratia zerint Zaaz fih keotelet wún fel my Eleottunk Ill condicio-ual, hogy az meg alio feel, Egy paranchjolatot wywyn az fwzolgabjrora es az Vice Espanra Az meg nem Allo feelen, Jgazat wehessen [M.palatka K; JHbK IX. 21]. 1588: asz mellik feel esz uegesest uel in parte uel in Toto, megj nem Akarna tartanj, mind asz ket feel szasz forintra kóte magat, aszkj violallia asz Compositioth, asz meg alio feel meg uehesse rayta [Ne; Berz. 7. LIV/3]. 1609: az Keopeczy familia Jo es Szabad akarattok szerint kezeket be aduan Ezer Arani forint Keotelet vetenk keozikbe Hogy Az meg alio fel az meg nem Allo felen minden teoruenibeli Oruossag nelkw ... vinculumot meg uehesse [Mv; IB VI. 225/17]. 1615: Mellj ezbeli egymas közöt ualo Compositiot valamellik fel meg nem allana, az kótele f 100 mellyet az meg nem álló felen ezen leuelnek uigorauual meg uehesessen [Csz; BLt 4]. 1712: ha pedig valamellyik fel ezen örökös vásárlást fel bontana ... tehát az violáns fél ötven forint poenán convicaltassek, mellyet az meg alio fél tsak egy Vice Király Biro avagy arra rendeltett ember által exequaltathassa [Aranyosrákos TA; Borb. II].

3. örökké ~ örökké tartó; veşnic; unvergänglich. 1710 k.: mondjuk véghetetlen vagy örökké megálló üdőnek, mert ezzel sem a szentfrás, sem az igaz józan okosság sem a természet ellen semmit sem vétünk [BÖn. 460].

4. magában ~ kb. örök életű, örökre fennmaradó; veşnic; unsterblich, unvergänglich. 1710 k.: a lélek szakadatlanul gondolkozó, értő, akaró és magában megálló élő valóság mely az ő teremtetésől fogva soha örökké élni, lenni, és munkálódni meg nem szűnik, és így vége nem leszen [BÖn. 464].

5. meggyűlő; care se adună/acumulează undeva; ansammelnd. 1758: Ezen kő Tornác fedél nélkül Léven valamikor essőzések, havazások vad(na)k mind anyiszor a meg álló vízet, havat, haladék nélkül ... le tisztítason, separtessen [Déva; Ks 76. IX. 8].

II. fn 1. megállapodást/szerződést megtartó személy/fél; persoană care respectă înțelegerea/contractul; Übereinkunft/Vertrag (ein)haltende Person/Partei. 1577: my eleotwnk vgyan erre keotek magokath hogy ez el rendelt es el osztott Joszagokban ... életikmeg meg nem haboryttak eg'masth semmyben: Es ha mellyk fél eszt meg nem allana Ezer forynt terhen es keotelen maraggyon az meg nem alio a' masyk ellen, Es ezen leuelnek ereyewel ... my

byrak igazat vehesswnk azon a' ky megh nem allana [Uzon Hsz; BLt 7]. 1620: mi köz birák uetettuk per 6 forint kötelei hogy ualameilik fel megh nem allana tehát az megh allo ezen birak erejéuel megh uehessek az meg nem allo felen [Mv; MvÁlt Bereczki lev. 6. — Pál Sándor kijegyzése]. 1779: Mely meg edjezesnek és osztozasnak hogy meg alloi léznek ugra köték magokat [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1831: (Az) örökös Csere vásárt meg nem másolyák, hanem mind magok, mind pedig Successorai annak megállói léznek [Erdősztyörgy MT; TSb 35].

2. (ígéretet/fogadalmat) be/megtartó személy; persoană care respectă (o promisiune/un legământ); (Versprechen/Gelöbnis) (ein)haltende Person. 1669: A mint mind ezek-(ne)k megh alloja lesznek, Jsten ugj segelljen, es ugj adgia lelkem üdvesseget [Gyf; Törzs. Boer Zsigmond kapikiha nyil.]. 1672: én ugyan nem igen szoktam magamat ajánlani, édes Bátyám uram, de hidgye meg Kegyelmed, az mit megmondok, megállója is szoktam lenni [TML VI, 328 Boromisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1678: ha mire az német magát obligálná, gondolná-e Kegyelmed, hogy annak megállója lenne? [TML VIII, 251 a fej. ua-hoz]. 1699: minket ... meg biralának, hogj az előnkben eo gkigtöl adatando Controversiakat valamikepp el igazittjuk, megállói léznek [Aranyosrákos TA; Borb.].

3. Isten bosszújának ~ja Isten büntetésének végrehajtója; persoană care duce la indeplinire pedeapsa lui Dumnezeu; Vollzieher der Strafe Gottes. 1662: Mert Isten szolgálja tenéked jódra, ha gonoszt cseleksedsz, félj tőle, mert nem ok nélkül viseli a fegyvert; mert Isten bosszújának megállója [SKR 693].

megállott 1. leállt; care s-a oprit; stillgestanden. 1772: ha én az én Malmamot, s annak Gáttját meg igazittatom, meg állatt két kerekeimis jól és a viznek azokra valo minden fel tejulása nélkül léznek s forognak [Kük.; JHb LXVII/215].

2. áporodott; stätut, imbecit; moderig, muffig. 1618: búzavermekben vagy aszféle megállott-dohosult mély gödörökben, hogy ember az dohától-lehétől bele ne haljon ... nagy orvosság egy lepedővel szelet fogni aszféle gödörbe, és mindjárt kiüti az dohot belőle az új szél, és jó ájer megyen belé [BTN² 147].

3. érvényes, érvényben levő; valabil, care este in vigoare; in Geltung befindlich, gültig. 1587: Eskeggiek megh az be Irando zemely ezekre: Hogy ... Az Biraknak tanachnak, es az Varosnak io parancholatith, Weghezesith, Es ez hazanak Colosvárnak minden ighaz megh Allot theorwenyt, zokasit, zndtartasit zabadsagat megh tartia, megh Eorizy [Kv; KvLt Vegyes III/65–6].

megaludt átv kialudt; stins; erloschen. 1662: Nem is megháborítására az hazának, sőt inkább meg sem aludt tűzésnek oltására, és mindeneknek szép egyességre való hozására célozna, az egyesség lévén fő eszköze a megmaradásnak [SKR 640].

megaluszik 1. kialszik; a se stinge; aus/erlöschen. 1558: Nagy Janos Megh eskewen azth valla hogy mykor ewrzew wolth lattha hogy Annos három darabanthal Jacchyk wolth az wra hon ne(m) letebe le fekwthtek wolth ees gyertyayok megh alwth wolth [Kv; TJK I/1.]. 1560: Az twznek Mogyarol Ollyan legyen, hogy Mindenkoron az fazakak es az kemenche veressek es twzessek

legyenek ... Mert ebben vagyon az cementelesnek fő Mestersege. Ha Echer Meg alozik, zinte vyonnan kel Mindenth kezdeny vy cement porral [Nsz; MKsz 1896. 351]. 1600: Nagy Istwan vallya ... en mingyarast vtanna voltam gyertyawal zynten az Aytoban megh alwek az gyortia Antalnak kezebe(n) ... ott az Ayto felen esnek mingyarast az seb rajta hogy el Alwek az gyortia [Kv; TJK VI/1. 430]. 1762: az én töllem meg gyujtatott bokornak tüze ki alutt, és senkinek kárt nem tett, meg alutt pedig még paraszt ebéd tájb(an) [Torda; TJKt V. 107].

2. ts végigalszik, átszlik (vmennyi időt); a dormi (un anumit timp); (eine bestimmte Zeit) durchschlafen. 1661: Azt iratja, Kegyelmed is bár déli álmodt aludnék inkább egyszer, hogysem mindennap az Bánffi hajnal duplában megaluszsza [TML II, 60 Rédei Ferenc Teleki Mihályhoz].

3. a füst ~ (a házban) kialszik a tűz, pusztán hagyják a házat; (in casă) se stinge focul, casa este părăsită; (im Haus) erlöscht das Feuer, das Haus wird leer verlassen. 1632: A falu törvénye peng ez, hogy akar szabad ember akar jobbágy ember házánál az füst megaluszik, harmadnapig vagy legtovább két hétig hogy nem szolgálnak rólla a falu közi, a falura visszamarad azon falu nyila [Udvarfva MT; Barabás, SzO 368].

4. átv lelohad, elhamvad; a se stinge; sich legen. 1677: in anno 1608 az eddig rabságban avagy kötéliben tartatott igasságnak, szabados uttyát nyitottak volt^a; mely noha kevés ideig volt-is ugyan processusban, de ... az Ország-nak statusi vévén eszokban, hogy a' meg-alunni láttatott tűznek szikrája az Hazának felháborodásával kezdene ujab lángot vetni [AC 210. — ^aAzáltal, hogy az 1594 után tiltott törvényes kereset megindítását lehetővé tették]. 1760: Ez az irtóztató nagy szeretet valami hat esztendőre úgy megaludt köztök, hogy külön ment egyik a másiktól [RettE 104]. 1789: ezen josagos tselekedet melyre az Ur Lelke serkentet magadba meg alunni ne enged [Bolya NK; IB gr. Toldi Zsigmond gr. I. Bethlen Sámuelhez].

megammoneál figyelmeztet; a avertiza; warnen. 1589: Nagod mynekwnk paranczhyola, Hogy my el menne(n)k Topa Zent kyalrya ... Hogy my meg Ammoncalnük, meg mondanuk Sombory Lazlo vramnak cö Nagnak az Nagod tanaczhyossanak, Es Arendatornak ... hogy meg Engettesek ez meg mondot Topa Zent kyalrnak mynde(n) földey, kazallo Retej, Erdey, Zanto földey berkey, Es mynden hatarynak Rectificatioia limitatioia [Szamosfva K; JHbK LVII/40].

meganszlágás a boroshordó kénezése; sulfurarea/fumigare butoielor; Einschlag. 1835: A Borak meg anszlágására Anslagot vettem 30 xr [Hosszúaszó KK; Bor. F. Ib Bod Péter tt kezével].

meganslagoztat boroshordót megkéneztet; a depune sulfurarea/fumigare butoielor; einschlagen lassen. 1705: Az úrnak hat hordó borokat anslagoztattam meg [WIN I, 494].

megannyi 1. ugyanannyi; tot atit; ebensoviel. 1653: Legelőll a két csauz szinte oda álla a hun a császár szeke-rének el kellett menni – mintegy tíz lépésnyire állának. Utánna meg annyi lépésnyire esmét Toldalagi uram s Krájnük László és én s Tamás Deák [ETA I, 133 NSz].

1662: az török annyira elszórt, hogy bizony kétezerrel nem hiszem hogy több legyen. Magyar öt-hatszáz ha lehet, kurtány megannyi [TML I, 344 Ebeni István Teleki Mihályhoz]. 1671: Az gyilkosoknak pedig senki-is örökségét se egyebet meg ne vegye, mivel azzal alkalmatosságot szolgáltat a' büntetés előtt való eléb állásra, valaki pedig meg-venné a' vett bonumot amittallya, insuper meg-annyi summán maradgyon, mellyet azon Vármegyéknek, Székeknek és helyeknek Tisztei exequallyanak [CC 54]. 1692: Papiros csinalo malom ... az ket-gerendelynek vegiben, ket ket öreg vas karikkal össze foglalva, vadnak 32 Zuppoji, meg annyi nyilakkal [Görgénsztimre MT; JHb Inv.]. 1757: az Aranyat ... fél ölnyi hosszúságú, s meg annyi szélességű menedékesen álló válura tölttyük [Zalatna AF; JHb]. 1803: a' hány fa levelet zördülni meg hallottam, mind meg annyi Remetei Huszárt képzeltem jöni [Toplica MT; Born. XVC. 1. 115].

Szk: meg ~ még/mind ugyanannyi. 1662: 5. jegy a kegyes, istenfélő jó embereknek (kik, mint megmegannyi oszlopi az emberi társaságnak ...) elszedegettetések, azt mondja maga az Isten Ésaíasnál, hogy az igaz a következő veszedelem előtt szedettetik el [SKr 712]. 1731: Tiszteletes Kamarasi László Urunk(ak) Lakadalmi Solenitására ... Csátánbul az Tktes Nemes Tanácsot illető 14. Karácson Tyukját, Amelle meg megannyi Tyukot szerezzen Csatáni Ispán Atyánfia [Dés; Jk 425b].

2. számtalan; numeros; unzählig, zahllos. 1684: Tar Ersoznak N. Thorma Benedek p(ro) (empore) hűtős feleségének, nyilván való rusnya, szamos izben szemmel látot s el követet rut parzanasaga ... meg annyi világos jelekből irtozassal constalua(n) előttünk ... Tetzet mint olyan kőzónsages paraznat diuortalnunk ferjetől [SzJk 203].

megannyiszor ugyanannyiszor; tot alitta ori; ebensoviel/häufig. 1715: Balásházán^a lakó Rovina Todor Czegei Vas Daniel Ur(am) ő kglme jobbgy Birája ... földes Ura es ... Czegei Vas Laszlo uram ő kglmek kepiben es nevekkal, az Executiot félig három izben ki vont Szablával, és meg annyiszor tót prohibicioval ob viálta [WassLk. — ^aSz].

megapad 1. lepad (a vízárr); a scădea; (Wasserflut) sinken, abnehmen. 1574: Byro vra(m) Ne feletkezek ely rola Mikor az vyz meg Apad latassa es az hwl zwkseg Igaztassa (!) Meg az kyk kerteket kyllb raktak cheoweckletek [Kv; TanJk V/3. 102b]. 1590: mihelt az viz megh Apad, eo kgme Biro vra(m), kwlgyeon Ala oda, Oculalnj, mint shogy, holot kellessek ennek az viz foliasnak vagy Gatlasnak lenny [Kv; i. h. I/1. 141]. 1672: mikor osztan megh apadot az Kvkölleo, mindenkor azon az lapaljos helyen uiz beöuen maradt [Ádamos KK; JHbK XXI/16]. 1716: az el mult napokban az víz égy kévéseg még keszdven apadni az Malomhoz akarunk vala fogni [Szentdemeter U; Ks Fodor Márton lev.]. 1811: Midőn a' Vizek meg apad-na(k) de Csak ugyan abban a Nagyságban meg vagynak, hogy ha az Anya Gát eleiben ke(zi) munkával köttetni szokot Jászoly Gát meg bontatik, és a Malmokrol is a Viz elvétetik [LLt 13/5].

2. elapad (a tej); a scădea (laptele); (Milch) vergehen. 1828: a Juhok(na)k tejek is erőssen meg apadott [Kiseshüllő K; Somb.].

3. megkisebbedik; a se micșora; sich vermindern. 1827: más fél pusztá Colonialis telkek is a Néhai Ladamori

Horváth Sámuel el pusztított Hajos malma Convictiojáért öt ezer Rhforintot meg halado Convictioban exequaltatott néhai Dobolyi István Urto, és ez által is nagyon meg apadott M. Koppándi birtoka [Maroskoppánd AF; Dob-Lev. V/1109. 4 Boros Mihály (45) zs vall.].

4. lelohad; a se dezumfla; abnehmen. 1758: Igen gonosz, ártalmas nyavalya^a, mert hacsak egy állapotban maradna, nem sokat gondolnék vele, kivált mikor néha megapad, de ottan-ottan megdagad [RettE 70. — ^aÜtésből keletkezett szájdaganat].

5. lecsökken, megfogyatkozik; a scădea, a se imputina; sich vermindern/verringern. 1896: A Társ.^a tagjainak száma megapadt. Mióta alakult, húsznál több tagot földeltek el [PLEv. 180 Petelei István Tolnai Lajoshoz. — ^aA Kemény Zsigmond Társaság].

6. csökken/lemez az ára vminek; a scădea, a se reduce; fallen, im Preis sinken. 1653: A búza ára hamar — egy nap s két nap esmég olyan hamar megapadott reménység kívül^a [ETA I, 87 NSz. — ^a1603-ban].

megapadás elapadás; scădere; Austrocknung. 1826: a felperes sem tagadhatja azt, hogy a tehén egészséges lett volna, minthogy teje megapadásáról tehene nyavalyáját észrevette volt [F.rákos U; RSZF 222].

megaprít apróra vág; a tăia în bucățele; zerstückeln. 1705: Az orvosság ez: Egy nagy fekete retket két vastag gyökér petrezselyemgyökérrel össze, fél ejtel borban megaprítva ... meg kell főzni, úgy, hogy két ujnyira lefőjön [WIN I, 528]. 1736 u.: Jakó András meghagyá feleségének, azon káposztát megapritván ... ahöz bővön húst és szalonnát ... főzzön meg [MetTrCs 457].

megaprosodik 1. elaprózódik; a se fărîma; sich zerkleinern/zerstückeln. 1758: megláthatja a posteritásom, hogy hányan osztottanak az én atyáim, s azért nem is csudálom, hogy kevés jutott egy részre, mert ha egy dominiumot osztottanak volna is tízfélé, mégis meg kellett volna aprósodni [RettE 58–9].

2. megfogyatkozik; a se imputina; sich verringern/vermindern. 1803: ha itt Széplakon^a a' mű Unitaria Religiónk, vagy egy vagy más uton úgy meg aprosodnék, változnék, hogy Papot nem tartanának vagy tarthatnának [UnVjk. — ^aKK].

megárad 1. megemelkedik/duzzad (a vízszint); a crește; steigen, anschwellen. 1614: Meghallván Básta^a, hogy Báthori Zsigmond Brassóba megjött, igyenesen oda utána indula, de ... az vizek is megáradának, hogy az Olton sem mehete által [BTN² 50–1. — ^a1601-ben]. 1620: mikor valamennyire megh Newekedigh (!) es megh arad az Nadas, el nem folihat az Arkaban, hanem az partiat által hagwa(n) karos heljre vitt kj [Kv; TanJk II/1. 293]. 1694: Anno 1694 die 16 Julii. Az Szamos délután egy óraker csak hertelen úgy megáradott, hogy akámelyik hídról merfthetnek volna Szamos-vizet [Kv; KvE 221 BP]. 1723: mikor a' N: Szamos meg áradott úgy ki vetett a' másik, hogy a' Deési Vraim Rétyyek(ne)k nagy részt el lepte [Désakna; Ks 25. IV. 5]. 1746: midőn meg árad a' Küküllő, az ... ujj malom Gáttya ki tolyla a' vizet, és Sok kárákat téssen [Dicsősztmárton; JHb XIX/8]. 1769: az Exponens Aszszony igen régi Malmának edgiik kereke vízben áll és nem foroghat, sőt midőn azon Küküllő Vize meg árrad, leg alább kettő

sem fog forogni [Kük.; JHb LXVII. 9]. 1806: annyiban ottan állandó pallot nem lehet tartani, hogy Sok izben mikor a' Vizek meg áradtanak, és a' Tutajok a kikötő Helylyekről el ... szabadultanak, rea todulnak és le rontották [Radnótfája MT; Bom. XVI Tordai György (34) lib. vall.].

2. kiönt; a se revársa; überströmen/fluten. 1641: az vizek annyira megáradtanak die 30^a, hogy öreg emberek is hasonló árvizekre nem emlékeznek [HGN 61. — ^aJúliusi bejegyzés]. 1672: az hegjek allja tartotta, mind innet Adamos feleől, s mind tul Dombo feleől, az vizeket, mikor derekason megh aradot ez az kikeőlő [Ádamos KK; JHbK XXI/16]. 1708: a' vad kert felé kezdette magát csapni a víz, s ha az olt megárad felő arra ne szakadgyon [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1773: azon patak mikor megárad kinek széna tanorokját, kinek káposztás kertit el mossa [Vaslab Cs; LLt]. 1777: az nyáron Aszszonyommal takaránk négy bugjácska köves és Imolyás szénát, melyet a víz megáradván azután elvive [Martonfva Hsz; HSzJP Agneta Tsákány (16) vall.]. 1784: In Tyilikur nevű helyben ... ezt némelykor, meg áradván a víz el rontya [Arany H; JHb XXXI. 56. 8].

megáradás 1. megduzzadás, vízszint-növekedés; creșterea debitului de apă; Anstieg der Wasserhöhe. 1736: a Deberke pataka a meg-áradásakor válujából ki-szakadván ... sok károkat tészén [Dés; Jk 469]. 1770: a gátok a pataknak gyakor meg áradásától annyira meg romlanak, hogy az Exp(one)s Ur egész Jóságát ... kéntelenítetik oda fordítani [H; JHb XXXI. 17. 3]. 1785: a kohóink és Verőinkre menő pataknak meg áradásakor, azokhoz tartozó Gátaink el szakasztásában, és el seprésiben munkánk-nak meg hátráltatásával károkat vallunk, valamig Újra nagy költséggel meg igazítottuk [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 14a]. 1817: A Gyogy viz meg Áradása Alkalmatosságával Lendvay kapitány Ur a gátból embereivel Annnyit le vétetett a mennyivel az exundatiótól a maga Udvarát és Csúrit Securizálhassa [Algyógy H; Bom. Vegyes X. 81 Zsusián Gavrila (40) vall.].

2. kiöntés; überströmen. 1757: Ugy értem a' Guraszádi^a Lakosoktól, hogy az határokkal vicináló el pusztult Lazura Falubann régen Tizenegy s fél Sessio volt, de ezekből az ott le folyó patak edgyet el lotsogtatott és meg áradásakor el hordott [BK ad nro 144 Joannes Gulya de Déva (43) prov. vall. — ^aH]. 1806: (A) Kaszálló Tanorok nevű helyet ... azután kezdette rontani a Küküllő vize, és meg aradásával követel porongyal meg rakta [Erdősztyörgy MT; WH]. 1812: volt egyen ezen Maros ága folyamattya helylén egy kis porond, de az olyan kitsín volt, hogy tsak a Víz meg áradásakor ment réa víz [Káptalan AF; DobLev. IV/943. 12a Boldog Nyikuláj (68) col. vall.]. 1826: a Küküllő meg áradása alkalmatosságával ennek a Pataknak új árka magába vejéndi a Küküllő vizit [Gyalakuta MT; GyL].

megáradott megáradt; crescut, umflat; übergeströmt/getreten. 1710: a beglerbéget mintegy háromezer válogatott hadakkal elküldi, kik is a megáradott folyóvízbe ugratván s által nem gázolhatván, többire ott vesztenek [CsH 59]. 1791: az akkor felettébb megáradott s ki ütött Maros vízének sebessége [MNY XXXVIII. 208].

megaranyoz 1. (fém)et arannyal befuttat; a auri, a polei cu aur; vergolden. 1561: Senky eg' mesteris hamis ara-

nyat: Es sarga rezet meg ne merezlyen aranyazni [Kv; ÓCART.]. 1585: En Balogdi Pal ... Az ket ezwt kupa feleol, Erre Emlেকেze(m) hogj Eotűes Mihálnal ihon Torda vczaban volt feieren ki Mieltekt Tizta ezwtbeol, El kesitettek de megh ne(m) Aranniaztak [Kv; Tjk IV/1. 401a]. 1635/1650: Zilahi Pal Vra(m) Inassais Darotzi Ferkeo, ebben az dologban reszes volt, miuel hogy az Sarga rezbeol valo Gidrw t eo eontótte, ki reszelte, annak vtanna hogy megh Somanczoltak ... de annak uta(n)na ... Darotzi Ferkeo megh araniozta [Kv; ÓCJk]. 1681: Cehwl edgiút leuen, Thelegdi Istuan V(ram) fel áluen, es pana-szolkoduan Brassaj Andrasra, ilyen okon, hogy az eo kglme czinalt miuet, Brassai Andras magahoz veotte feyren, es hire nélkül meg Aranyazta, ilyen czelekedetiért vetettek eo kgmek Cehwl rea fel Gira ezüst büntetést [Kv; ÓCJk]. 1714: Egj Par Terschinj szilva fa agja elephant tont Vfragokkal, külső része Csvjenek meg aranjozva fl. Hung. 40 [AH 25–6]. 1796: Rézből való monstrantia meg aranyazva 1 [Tresztia H; Ks 115 Vegyes ir.]. 1801: Edgy So tarto, melynek felől két része vagyon, széppenn meg aranyazva [Mv; MvLev. Tóbiás Antal hagy. 4].

2. arannyal befest; a vopsi cu aur; mit Gold bemalen. XVII. sz. m. f.: Kornis Gaspar Uramnak fogattam ismegh uyabban hat faragot szekeket aranyosson aszokal egyut megh aranyozom aztis^a [Kv; ACJk 52a. — ^aA bejegyzésben említett másik székelt]. 1736: Hogy azért az község^a is éltlen ne maradjon, az ökröt egészben megsültötték, megsültén ... az szarvát megaranyozták [MeTr 386. — ^aAhol ti. a lakodalom volt].

3. látszat-csillogást ad vminek; a da o strălucire aparentă unui lucru; einer Sache Scheinglanz geben. 1710 k.: Szükségesnek ítélem a kísértet útjait megmutatni, hogy tudj őrizkedni tőle. Ehhez járul még az is, sem ördög, sem világ, sem a te magad lelked vagy tested a bünt, mint gonoszt, úgy nem adja elődbe, valami jónak színével, amint a patikáriusok a pilulákat, megaranyozza, nem veszi is az ember bé különben: a természet és ratio soha arra, amit gonosznak tart, nem hajol [BÖn. 472].

megaranyozás arannyal való befuttatás; aurire, poleire cu aur; Vergoldung. 1649: 15 Gira ezwtbeol czinaltatot eo kglme 4 kupakot ... megh araniozasra vittek Brasso varosaba(n) [Kv; Tjk VIII/4. 356].

megaranyozott 1. arannyal befuttatott; aurit, poleit cu aur; vergoldet. 1648: Kivül Belől megh Aranyozott egyb(e) jaro örög czapa poharak Nr 12 [Mk Kapi Kata kel. 5]. 1714: Kristalyomos Kalán, meg aranyozott ezüst nyelteskével Túrkes kövötskekkel ki rakott | Ezüst Tál szeltyén meg aranyozott Inscriptioval: Balthazar Apafi A 1648 nyom 8. latott fl. Hung 8 [AH 18, 28]. 1736 u.: Gróf vala Apor István, mert magának s feleségének arany kalányokat adtanak be asztalhoz, tárgyérokat pedig négysegzere csinált és két újnira megaranyozott ezüst tárgyérokat [MeTrCs 444]. 1748: Egy felyül megaranyozott asztali pohár 50 loth [Brassó; DanielAd. 261]. 1767: Ezüstös Kantár, Far-Matring, Szűgyellő, egy Pár Csészás Lora valo Ezüst de meg aranyozott Tsattos-Bogláros Hámok [Kóród KK; Ks 21. XVIII. 78]. 1796: Egy nagy Kivül belől meg aranyozott talpas és fedeles Selleg [Sólyomkő K; RLt öz. Ladányi Jánosné Patonai Eszter lelt.]. 1816: Egy régi modi megaranyozott fedeles Scherling 37 Lothok [Kv; Bom. IV. 41]. 1839: Edgy 12 lot ezüstöt nyomó meg aranyozott

ezüst pohár ... két meg aranyazott So tarto [Nagylak AF; DobLev. V/1225].

2. arannyal befestett; vopsit cu aur; mit Gold bemalt. 1714: Egy fa Palcza ... meg aranyozott készségekkel fa futralban [AH]. 1789: Ezen oszlopok(na)k also részében vagyon külön külön két két Fijokotska, réz ki huzójával; a' le irt oszlopokon fellyül vagyon Vasbol készült, 's meg aranyozott virágok és Czirádak formájára készült Czifraság [Mv; ConscrAp. 42–3]. 1819: vagyon ezen Palatában négy meg aranyozott nagy tűkór [Baca SzD; TSb 6].

megaranyoztat 1. arannyal befutttat; a dispune/face să fie poleit cu aur; vergolden lassen. 1631: az pártá elő meghis töredezet volt ... kit Pal Pap czenaltatot megh, s megis araniaztatta [Mv; MvLt 290. 57b]. 1790: Egy ezüst aranyos talpas Pohár, a' fellyebb irt ezüst Pohárból reparaltatta, és maga költségével meg aranyoztatta Tkts Felső Kápolnai Kakutsi Ferentz Úr [Melegföldvár SzD; SzConscr. 116].

2. aranyban kifizettet; a dispune să fie plătit în aur; mit Gold bezahlen lassen. 1582: Zekel margit ... vallia ... Es ... monda Anna Igiartha Georg feleol, Ez kwrwas lator baniarol Az ezwsteot es a penzt el hozta, Aztis monda egzer Az en haiimnak ki zakadasat nilwan meg Araniaztatom ez latorral az Igiarto Georgiel [Kv; Tjk IV/1. 69].

megáraszt (folyóvizet) megduzzaszt; a crește (apa); anschwellen. 1662: az havasokon igen nagy hó lévén ... olly árvice lött vala, melly sok folyóvizeket megárasztván, jegeit felhányván ... az erős sebes vizekben sok szekerek boríthatnának [SKr 352].

megarat learat; a termina secerişul, a seceră; ab/ein-ernten. 1574: Az buzat tudom Eddig meg arattak de az kinek menit menit hattam vgy ozzak meg [Gyf; JHbK XXI/12. 4]. 1590: mikor az elő vetett vetesse megh ért volna megh Arattúink benne kilench kalongiath azerth Arattuk volt megh az J. vetette búzat, hogj ez J eztendeót es haro(m) nappot ne teölchen benne [UszT]. 1598: Az vta(n) esmet rah gylekezek az A Jobbagia ... megh Aratak az búzat, s migh Aratak Addigh valtigh kialtotta eóket [i. h. 13/14 Dorothea relicta quondam, prouidi Andreae Barchay vall.]. 1616: Ennek az Buzanak egy rezet megh Orottak volt [HSzj búza al.]. 1633: my kí megiünk, s ha szerettivk az buszat az mit arathatunk benne aratunk de azt nem fogadiuk, hoki mind megh aratiuk [Mv; MvLt 290. 133b/2]. 1737: A szena fel vetelit egészen 8 Julij vegez-tilk. 9na az árpát is meg aratták [Szamosfva K; Ks 99 Veres János lev.]. 1767: A Szilvásbanis meg arattak akkor egy darab Zabját Kispal Uraimék(na)k [Kökös Hsz; Kp IV. 246 G. Kökösi (45) jb vall.]. 1831: az 1828ik esztendőben a' Szöllök alatt lévő Lábban a' Rós még fű korában ugy annyira le dőlt, a' fattyu Rós felvőtte, hogy meg aratni is alig lehetett [Alamor AF; TL].

Sz. 1710 k.: A nagy fekete ... oláh papsereg elől, oldal-félt, hátul, sok sírva, kik közül hallatott olyan szó az utcán néző emberekhez: most az árpát aratják, de bizony az árpa után a búzát is megaratják [BÖn. 874].

megaratás learatás; secerat, seceris; Ernte. 1600: az en feöldemre walo meneseiert es buzanak megh aratassaert s elwiteliert a maior potencianak terhet p(ro)sequalom raita [UszT 15/83]. 1606: Zent Abranj Mattias Peter wram

Zabaditata magat, az Zolgaia miklos Buzaia meg aratasa-ban, kit pinzen megh wöt wolt [i. h. 20/243]. 1644: Tiltatajs en uelem tiztem szerent ... Lazar Jstuanne Koua-czhoczi Susanna Aszonjomat ... Az elő vra feoldeben liveő zabnak megh aratasatul es el hordatasatul [Nagypetri/Diós K; JHbK XVIII/29].

megaratatlan learatatlan; neseccerat; nicht eingeerntet. 1632: Az Braszay hatharon zab vetes uagion de cub. nr. 95, de megh aratattlan [UF I, 304].

megaratott learatott; secerat; eingeerntet. 1590: ment egy feoldemre onnan el hozta kez megh Aratott búzamoth vgj mint hat kalo(n)giat [UszT]. 1606: Ennek elősteöl marath njl földem wolt melj njl feöldet en teöllem el foglalt llyke falua ... megh aratoth búzamoth njl földemrwl el vit melljert hatalmon Zolok erethe [i. h. 20/79].

megarattat learattat; a dispune să fie secerat; einernnten lassen. 1591: mo(n)dgya hogy buzaia Arattatta(m) volna megh, elis vitette(m) volna ... En Abbul io modo(n) chele-keitem [UszT]. 1597: Az hozw Meozey hattaron vetette(m) az feoldbe 50 kebel Zabott Ezen Zabott el were Az keo Ezzo A : Mely megh Maradt azt arattottam Megh [Kv; Szám 7/VIII. 29 Altzner Georgy reg. Steffen Lűsten kezé-vel]. 1604: volt ennekem het veka buzán (!) vetet vetesem az Betlenfaluy hatarban ... arrais ra kwledeot es megh aratatta hatalmasul es el vitette [UszT 20/274]. 1635: Kőleön valo zabja vala harmad ideje Kovacz Peternek az Istuan Deak Vramtul; megh napszamossal arattatta megh, tiz tiz penzt adot nekiek Napszamra [Mv; MvLt 291. 208b]. 1655: Császár György ... monda ... nem tudom hol vagyon az, az en Sogorom Rázmány István, az buzájára semmi gondgya nincsen, magamnak kel megh arattatnom [Kv; CartTr II Mich. Csepregi (53) vall.]. 1767: Pap György ur(am) az utrizalt Controversias némelly helyeket Zöldön megh arattott [Kökös Hsz; Kp IV. 246 Fr. Tok (34) gy. kat. vall.]. 1792: elő Exaja a maga régi biradolma szerént való fölgýet bé szántattotta, vetettette, s a mit Búzával bé vetettett, azt megis arattotta [Ádamos KK; JHb XIX/35].

megarattatás learattatás; secerat, seceris; Ernte. 1606: 26 July volt az szegeniek(ne)k három köbleön ualo uetesek melynek megh arattatasara költöttem illien rendell^a [Kv; Szám. 12a/X. 32. — ^aKöv. a fels.].

megarattatik learattatik; a fi secerat; eingeerntet werden. 1814: a termés ... megh arattatatt é [Dés; DLt 174 vk.].

megarbitrál bírónvá választ, rég megbírál; a alege ca arbitru; zum Richter wählen. 1694: mid(on) minyájo(n) ez(en) dologra őszve gyűlekezve volnánk az denotalt údósbik Vas György ur(am) Mehesi hazanal, első(en) is eo kgl(me)k mind két részről személy szerint minket megh biralvan és arbitralván kezek bé adásával kötelezek magokat és successorokat eze(n) Méhesi hatar(na)k aequalis subdivisiojara [WassLt].

megarenásodik veshomokkal megbetegedik; a fi suferind fiindcă are nisip la rinichi; durch Nierensand krank werden. 1710 k.: a feleségem ... rettenetesen megarenásodék, négy egész holnapig, amíg osztán fiat szüle, mind fekvék, kínlódék benne [BÖn. 716].

megárendál 1. bérbe ad; a аренда, a da in arendä; verpachten. 1621: Biro vram eö kglme, kyalj Biro vrammal eö kglmeül eggiwt ... Gubernator Vrunkat eö Nagat talalliak megh, es eö kglmek legienek azo(n), hogj eze(n) Quartat vyabban megh Are(n)dalva(n) állapotia decidal-tassek [Kv; TanJk II/1. 326]. XVIII. sz. *eleje*: ezek jó marhalegeltető helyek lévén, szokták esztendőnként megárendálni [Zentelke K; KHN 138]. 1761: Minden Mezei vetésekből Szőlőkből a' rendes Dézmát ki adgják, az Juhokból pedig és Méhekből az Arendatormak tartoznak Dézmálni, de abból ezen Mltgs Vraság vehetné, ha meg Árendálná [Spring AF; JHbK LVIII/1. 518]. 1774: ha ujjabban meg akarná eö kegyelme azon praediumat árendálni [Mv; Berz. 8. 72].

2. bérbe vesz; a аренда, a lua in arendä; pachten. 1613: (A malmot) Ez Jeoueo Karaczion napiaygh megh Arendaltam volt azt az Arendat eö kigme kezében zolgaltassam [Abrudbánya; Berz. 17]. 1616: az mikor az Colossi So Aknat meg arendalta Bathorj feiedelem údjöében, az mizoda igassaggal önekj inscribalta volt, akeppen birta volt [Kv; RDL I. 100]. 1722: edgy Görög meg Arendalta az Galaczi korcsomát [KJ. Rétyi Péter lev. Fog.-ból]. 1748: (Az alperes a házat) édes Anyámtól 45. m. forintokban meg arendalta volt bizonyos conditiok alatt [Torda; TJKT III. 245]. 1758: hallottam Vaslábi oláhoktól hogy almás mezejet juhaiknak legeltetésére Árendálták volna meg a' ... Groff úrtól [Szárhegy Cs; LLI Fr. Márk (46) lib. vall.]. 1763: Málgos Gróff Komis Ferentz Ur ö Naga Mező Csáni rész portioját Arendaltam volt meg, három esztendeig [Szentmargita SzD; Ks 15. LXXIX. 3]. 1782/1799: A' Mészárszéket most a' mult Karátson előtt az Uraságtól árendálták meg a Torockon lévő Meszárosaink [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 334].

megárendálhat bérbe vehet; a putea аренда/lua in arendä; pachten können. 1620: hogj ... az Inscibalt quartat ... vyabban megh Arendalhasuk, Eö kglmek vetettek egy vonasra f 2 [Kv; TanJk II/1. 297].

megárendáltatás bérbevevés; arendare, luare in arendä; Pacht. 1767: A' Testvér Bátyám Excellentiához való igaz indulatját offerálja ... ezen ... Halmágyi Dominiumnak meg-Arendaltatasat [Teremi KK; Ks 45. IVb. 17h].

megarestál 1. letartóztat; a aresta; arrestieren, verhaften. 1704: hallottam azt is, hogy Olasz Mihályt azért arestálták volna meg, hogy Bécsbe megírta volna: a generál mint égetteti és pusztíttatja az országot | bennünket, mind gubernátorostul együtt megárestálának [WIN I, 85, 240].

2. fogva tart, visszatart; a reține; gefangenhalten. 1670: Rákóczi Ferencz tokaji kapitány megfogásán kezdvén az dologot 10. Aprilis, az nap pedig immár régen grátiát kért Zrinyi Péter, mivel 11. Aprilis az fia immár grátiáért Bécsben volt s azt ott megarestálták [TML V, 150–1 Keczer Menyhárt Teleki Mihályhoz]. 1677: kiki jól meg-lássá, hogy ... valamely igaz járásbéli embert, kiváltképpen Nemes embert meg ne arestallyon [AC 216]. 1704: Szegeci amidőn tegnap még délelőtt még választ obtineált volna a generáltól és az úrtól is, tegnap el nem ment, hanem ma akarván megindulni, a generált informálták és a Pano^a adósságát praetendálván hozzá, megarestálták és el nem bocsátották [WIN I, 268. — "Erdélyi görög kereskedő].

3. lefoglal; a sechestra; beschlagnahmen. 1572: Erthywk leveletekbeol, hogy Drumar Myhaly Smelcher Gabriel Es Akler Balynt kynek my tewleont Adossagoknak meg fizeteseben fel eztendeyg walo haladekok volna, ez alat pedig eoreoksegeket Atton Adnak, es ez orzagbol ky meneo zandekok volna, Haggywk azért Nettek, hogy ... Arestallyatok meg mynden eoreoksegeket [BesztLI 3628 Stephanus Bathorj de Somlyo a beszt-i bírőhoz és esküdt polgárokhoz]. 1727: beszéltek hogj két ökrét Placsintár Lukács uram eö kegjelme arestala volna meg az jobbagjot is meg arestálták volt lovastul, de osztán etszer el bocsátották lovastul, de viszont vissza hitták, s ujjab(an) a lovát meg arestálták, az ökrökkel edgjütt [Szűv; Ks 32. XXXII].

megarestált lefoglalt; sechestrat; beschlagnahmt. 1801 amig vissza érkeztem az irt Tarsom el szalasztatta, a meg arestált ökröket [Koronka MT; Told. 10 Ginda Vasziily (30) határpásztor vall.].

megarestáltat letartóztat; a dispune arestarea cuiva; verhaften/arrestieren lassen. 1832: az ezen jóságbol Szolgálatra jövő embereket ... erőszakos hatalommal ki akarta vini az Curialis Telekről, de az akkori Arendas nem engette melyre való nézt ötet az Udvarbiro meg arestáltatta [Kisjenő SzD; TGSz 51].

megarestáltathatik letartóztatathatik; a putea fi arestat; verhaftet werden können. 1677: Ha valamely árultásnak vétkével vádoltatott, és immár evocáltatott személy compareálni nem akarván, az Országból ki akama menni, és az Ország, s' ahöz tartozó biradalomnak szélében deprehendáltatnék, avagy oly levelei, tractai nyilatkoznának ki, kikből manifesta suspitio láttatnék el-menetele felől, szabadosan meg-arestaltathassék [AC 41].

megarestáltatott lefoglaltatott; care a fost sechestrat; beschlagnahmt. 1766: a Beszterceiekéknél az egész Perfojás alatt megárestáltatott Hugonpotné 7000 Flor hung: s annak azon Hugonpotné halálától foljo Interestét, mely Capitálissával edgyütt 18433 R Forintokra s 20 xfr : adsurgal [Berbe AF; CarTI Ir. 830 Gyulai Ferenc aláírásával].

megárkol körülárkol; a înconjura cu șanțuri; umschanzen. 1570: Besterchej Georgis azt kerthe volt az heliet az varostwl hogi Megh engednek neky az eo Tho heliet Beh kerthelny es Tylalmasba Thartany, Mellyet megh Engedet volt az varas is neky Megh arkolta volt keomywl es be Theowiselte volt [Kv; TJK III/2. 122]. 1748: a Kaszálo Réteket derekasint ... meg kel árkolni mivel ... a Sáté ... a sok vízesesség mián rutul meg környékezte [Koronka MT; Told. 79]. 1751: Ezen felső Tó helynek kivált a' felső része igen vizes, úgy hogy ha tsak nagy munkával meg nem árkollyák, hasznát nem vehetni [uo.; i. h. 31/4].

megárkolás körülárkolás; înconjurare cu șanțuri; Umschanzung. 1596: Biro vram vetette az farkas vczayakat az varos reti megh arkolasara ... attam nekiek ket vider bor arut ... d 48 [Kv; 6/XXIX. 69 Bachi Tamás sp kezével].

megárkoltat körülárkoltat; a dispune înconjurarea cu șanțuri; umschanzen lassen. 1617: Ezek keozoott wolt Hez Gyeorgjnenek Egj kis darab zanto feölde, Az melljett

Viczey Mathe Vram tūdatlansagbūll megh arkoltatott uolt [Szászfenes K; KCs VIII. 44].

megárlkoltathatik árokkal körülvétethetik; a putea fi inconjurat cu șanțuri; mit Schanze/Graben umgeben werden können. 1757: Az Also Utza is ugy orvosoltathatik ha az is két felől hasonló moddal meg árlkoltathatik [Koronka MT; EHA].

megárt 1. ártalmára van vkinek vmi; a face rău cuiva ceva; etw. jm. schaden. 1672: Kegyelmed tudja maga nyavalyáját, ahoz képest vigyázzon Kegyelmed egészségére, mert most kevesebb is megárt Kegyelmednek, mint annak előtte [TML VI, 145 Vér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1705: Én magam is az érvágástól fogva szörnyű főfájás és szédülésben vagyok, és úgy tapasztalom, hogy megártott inkább a főfájás, mintsem használt volna [WIN I, 429]. 1714: a lábamat igen még útvén sēb vagon rajta ... minap azon sēbēsén járván az hídég meg ártot néki [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.]. 1880: A sok szekérrázás megártott [PLev. 76 Jakab Ödön Petelei Istvánhoz].

2. kárt okoz; a strica/dăuna, a face daune; Schaden verursachen. 1725: tegnap^a estve felé meg változván az idő az éjjel olyan tél lőn, hogy majd Szár középig érő hooban jártak ... csak az Isten többet ne adna, mert félő ha az Martiusi hoo a kőz observatio szerént a vetéseknek meg ne ártana [Darlac KK; ApLt 2 gr. Haller János Apor Péterhez. — ^aMárc. 18-án]. 1768: A Szőlőről nagj örömmel irtunk volt mert olyan volt rajta a gerezd mint a só, harmad napig tarto nagj szél támadván s edj Etszakai savanyu hideg, igen meg ártott [Told. 5a].

3. (erkölcsi/politikai) hátrányára van; a provoca pagubă (morál/politică) cuiva; zu js (moralischem/politischem) Nachteil sein. 1631: Hallotta(m) eszt az Cziematon János hazanal, hogy Valaszutj Ferencz monta: Megh varo(m) apam vram eo kegyelme mi czioda valaszszal jeo megh Kolosuarról hoz e penszt vagy nem, ha nem hoz oly allapatra kell magamat adnom, az mely netalam keresztyen-segwnk(ne)k meg árt [Abrudbánya; Törzs. St. Arkosi (21) rector scholae vall.]. 1672: Koma^a látom, suttagtok, de meglásd, oly dologban ne avasd magad, mely az fejedelemnek, országnak jövendőben megártson [TML VI, 154 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz. — ^aBánfi szavai Nagy Tamáshoz]. 1755: néked Danila ide hatrébb tsak meg ne ártana ez az sokféle emberrel valo társakodás [K; Told. 3a]. 1779: Gr. Toldalagi László úr is mindjárt uána meghala. Ez nagy törvénytudó úr és assessor a Királyi Táblán. De meg is ártott a felleltéb esziben való bizakodás, s mint-hogy tudta, hogy tud valamit másokat contemnált s ő is contemnáltatott [RettE 397].

megárthat ártalmára lehet vkinek vmi; a putea face rău cuiva ceva; etw. jm. schaden können. 1735: az minapi nagy melegekre következett hives aer, kivált estve, megárthatott ő Nga(na)k [Ks Borosnyai N. Marton lev. Nsz-ből].

megárlul 1. megalkuszik vmire; a se invoii/înțelege; um etw. handeln/mäkeln. 1568: Zekel Janos fassus est, hogy eo hosza ment volt fenesy Mihál bor venny ... mond fenesy Mihálnak hyd ide szöch Balast es o vele meg árulok szöch Balas oztan oda ment s eq arult meg az borokra

[Kv; Tjk III/1. 241]. 1570: Ferdeos Kelemen Ezt vallia, hogy Twgia azt Mykor az hazra Lakathos Myklos megh Arwlt volt Thorday Benedek papnewal [Kv; Tjk III/2. 197]. 1583: Meszaros Imreh vallja Latam hog eót vala az eókeor es en veóm meg teólle Az eggiket, az Negire vayda Jacob Arúlva meg, es el hajta [Kv; Tjk IV/1. 193]. 1585: Az Hidkapuhoz hozattam ... Kerestely Antallal ket Nagy Erog fat Arolta(m) megh Rea. Ach Mathias Jelen leteben f. 2. d. 50 [Kv; Szám. 3/XVIII. 35a Gellien Imre sp kezével]. 1591: Zabo Pal hiduczai vallia Kerdwk hul volna az vra az lonak ... Mikor oda mentwnk volna az leginihez, megh arulank 10 forinton az lora [Kv; Tjk V/1. 152]. 1609: Lakatos Georgiteol veottwnk vala vrunk za-mara Eot bokor kengiel vasakat melliekre Biro vram maga hazanal arula megh velle [Kv; Szám. 12b/IV. 432]. 1621: Haro(m) Zeker mezet veottwnk ... az vasar birak arultak volt meg rea tt. fl 7 d. 65 [Kv; i. h. 15b/IV. 14]. 1631: monda Nagy Marton hogi hozd be csak megh arulok en veled, s hogi oztan be hozza Bako Istua(n) az lovat megh arulanak 40 forintba(n) az lora [Mv; MvLt 290. 58a].

2. (alku eredményeként) vmilyen egyezségre jut; a ajunge la înțelegere, a cădea de acord; (als Ergebnis des Handelns) zu irgendeiner Konvention/Übereinkunft gelangen/kommen. 1568: Tugiuk hogy mikor az haz felől megh arulanak, Varga gergel es szobo Peter, akariuk vala az fizető napot halasztany de semi kepe(n) ne(m) akara az azzony [Kv; Tjk III/1. 252]. 1570: Gazda Georgy hiithy zerenit vallyia, hogy Ew My kor ely akama adny hazat, kenaltha volt Eleosser Nacz Jacobot vele De az Dragallotta az Arron mynt hatta volt, Annak vtanna Mykor fodor Albartal megh Arwlt volna, Jacobot oda hyttak az Aldomas Melle [Kv; Tjk III/2. 124]. 1584: Neb Ianos vallia, Mikoron egzer Addeg viweok a' dolgot ... hogy Hozzw Marton az haz feleol ig' Arult meg eleottwnk Olaios Georgiel, hogy Olaios Georgnek tizen Negy zaz forintot Aggion az Bolthely Marhaua egie(te)mbe [Kv; Tjk IV/1. 291]. 1602: Nagy Peter Varos Zolgaya vallyia Amikor megh Arulanak Nagy Ilonaua az haz feleol enys ot valem [Kv; Tjk VI/1. 626]. 1671: haz helyek, szeőleők, es egyeb akar mi eőreőksegek(ne)kis veteleben megh Arulua(n), es alkuvan az igaz, es keőzelebb valo verrel ... azert idegennnek nem engedi [Borb. I egy-i bizottság Dészről].

3. árul vmiből vmennyit; a vinde din ceva (în valoare de ...); von einer Sache etw. verkaufen. 1744: Szász s két száz forintot is ollykor esztendőnként meg arulanak azon Thóbéli halakbol egy részre [Tóhát TA; JHb XI/17. 13].

megárlulhat megalkudhat; a se putea invoii/înțelege; handeln können. 1590: vag' Zilahy, vagy it valo, ha zekere-l hozza ez varosba Masunnat a' vasat, vgyan tartozzek apronkent 3mad Napigh Arulnj, Akit el Adhat az Jt valo Aggya el Akit el nem Adhat tegie hazahoz, De az Jde-ghe(n) harmad Napig Arulwa(n), ha el Ne(m) Adhattia, Es harmad Nap vta(n), it valo emberrel sem Arulhat megh, vgmint idegen ember a' varos hatarabol ky Wigie [Kv; TmJk I/1. 129]. 1618: Azmely köves botot Nagyságodnak Kamuti uram commendált volt, Tóth Mihály uramtól valóban sollicitusok voltunk rajta, hogy most őkegyelme elvihesse. S ő oztán végre azmennyére az árát törhetűk, csak engem küldött vala Tóth Mihály uram az Bezeszten-be^a, hogy ha megárlulhatok véle, annak utána szóljak azon is, hogy ha az kéneseőrt ide adják, vagy bátor kezességen

is, hogy őkegyelme vihesse el az botot [BTN² 168. —
^aKonstantinápolyi bazár].

megárvásodik elárvul; a rămine orfan; verweisen. 1651: ha az jdeo azt hozna ... hagi az Ideonek hozzu uolta miat, ualaha az Nemzetes Pettki Istua(n) urunk maraduay meg aruasodnanakis [Csicsó Cs; Bállt 41].

megás 1. kiás; a sápa; ausgraben. 1593: Az bekas patakj kw hidhoz zegetet biro uram keowet az kw zegeokel Az hidnak az fündamentomat asta meg 8 ember Attam egynek d 12 f — d 96 [Kv; Szám. 25/XXI. 5] | Medwe Leórincz hydelwy, vallia, Megh asta volt Balint a' kutat, de be zakadot volt [Kv; Tjk V/1. 425]. 1597: Az A(ctornak) ezt kel bizonittany hogy az hol az malom Arokath elasztá wolt az I hogy ha most ad helybe batter megassa Az I bizonittia aszt hogy az hol ez Arokott most el asta be es teoltette wolt az w assasatt [UszT 12/75]. 1600: Az ki meg Asta az kapu Giamolnak arkatt es az pinchebeol ki hordotta az feoldett kotal cozze Atta(m) d. 16 [Kv; Szám. 9/XIII. 9 Damakos Máté isp. m. kezével] | Hogj az mesz vermeket megh astak es megh tiztitottak, vizet mertenek, es megh oltottak fizetwnk d 48 [Kv; i. h. 9/IX. 33]. 1710 k.: mind a pincéből, mind a gabonás házból alája kell ázni egy jó tágas lyukat igen jó mélyen ... Jó erős kő és erősen megégett téglá és jó kőműves kell hozzá, azt a dolog is megtanítja, mihelyt egy lyukat megásnak és megcsinálnak [BÖn. 503–4]. 1780: A' sűrűsónak kötelessége, hogy a' sirt tisztességesen megássá, nehogy az koporsó megakadjon, mert ha megakadna a koporsó, vagy bővségébe, vagy hosszúságába, büntetése 50 % ötven pénz [Kv; EM XI, 224 Az öregebb hidelvi Kalandos-társulat cikkei].

2. felás; a sápa; aufgraben. 1677: A' Fiscus számára valo Saletrum főzetés a' Regius fundusokon, a' Fiscalis határokon, az eddig valo Usus szerint, continuáltassék a' szegínséget, a' szokot renden kívül, semmiben ne terheljék, házoknak telekit, udvarokat, ahoz valo pertinentiakat meg ne hánnyanak, vagy ássanak, sem pedig egyéb kár tévő helyekről annak materiaját ne hordgyák [AC 134]. 1762: Tudgyaé, láttaé ā Tanu a' megnevezett kereszt Dombot kik ásták meg ettzakának idején és kik vettenek volna onnan pénzt ki [Doboka; Ks 4. VII/12].

3. vhol leás; a sápa; abgraben. 1574: (A város szolgálja) Albert deak hazához Menne ... hwlot egi leanka az hwl Mwtatn az kert Mellet meg Astak es egi fazakat talaltak [Kv; Tjk III/3. 370].

4. aláás; a sápa (ceva) pe dedesupt; untergraben. 1590: Ezerth hittam teorue(n)hez ez J ... S. Jakab nap taúat, valamire valo gondoltaban, Jeótt hazamra eynek czendesegében, hazamnak talpa alliath megh asta, onna(n) zalonamoth egyeb marhamatis ... el vitte [UszT]. 1638: En soha ... sem hallotta(m) sem latta(m) ... hogj az az Philep Miklós az Uasarheli Uarat megh asta volna, sem hogj az Annianak ladaiat al koczal megh nitotta volna [Mv; MvLt 291. 144b]. 1690: ásták meg az rabok az tordai tömlőczőt ... de rájok virradván, el nem mehettek [SzZs 715]. 1710: (A tolvajt) a brassai magistrátus kezében adatta, kik is ... az inquisitio szerint törvényt látatván rája, megsententiázák, s másnap exequálták volna is, de a tolvaj, több rabokkal együtt lévén, a nagy erős tömlöcset megásták, és kijővén éjszaka, éppen a vártaház mellett a kőfalról leugrán-doznak s elszaladnak [CsH 449].

5. (földet) el/kimos; a roade/spăla; wegschwemmen. 1771: az felső rév nem volt Iszopos de az Also új rév Iszoposis volt s az viz a martjasi anyéra még ásta volt hogy ott nem járhattanak [Széplak KK; SLt évr.].

megásás kiásás; sápat, sápare; Ausgrabung. 1719: az én edes jo Feleségém ... még hidegült Tetemi im(m)ar nem egyebet hanem az Föld(ne)k az honnan eredetit vették meg asassát kivanják [Gyergyóújfalu; Borb. II Súlyom István lev.]. 1829: Az Uszo Oskolának ujba lett megásására, és kipadoltatására a' napszámosok, és mester Emberek fizetésével együtt ment 1453 Rf. 40 Xr [BLt 12 kv-i dolgozó-ház nyomt. szám.].

megásat kiásat; a pune pe cineva să sape ceva; ausgraben lassen. 1587: az pinczet megh asattuk [Kv; Szám. 3/XXXII. 9]. 1609: Syar (!) asso Matheval megy assattam Asz syrt assastol f-d 60 [Kv; Szám. 12b/IV. 117]. 1633: Csiszár Mihalj az mikor az varbali hazanak es pin-czeienek heliet megh asatta uala akkor enis oth valek [Mv; MvLt 290. 129b]. 1710 k.: A két nagy tóra az árkot szépen megásattam, de bizony soha végbe nem tudtam vinni, hogy vizet s halat bocssásanak belé [BÖn. 895–6]. 1768: A Malam árkat meg ástattuk, tsak az Isten vizet adna [Eszmény SzD; Told. 5a]. 1804: A vermeket meg ásotha [Kv; Pk 5]. 1872: udvarán ... az iskolások ányékszkékének csak ott lehet emésztő gödröt ázni Gondnoka fiának szoros kötelességévé tétetik, hogy ... az emésztő gödröt meg ássa [M.bikal K; RAK 296–7].

megásatik kiásatik; a fi sápat; ausgegraben werden. 1662: Melly stratagéma, hadi fortély és mesterség kétség nélkül az ellenség nagy romlásával véghez is megyen vala, mert az árok is megásatott s az istállók is földdel megtöltettek vala [SKr 605].

megásattatik kiásattatik; a fi sápat; ausgegraben werden. 1756 k.: Gyakorta meg történik hogy a' Stompáro(k)(na)k vagy vígyázatlanságok vagy conniventiajak miatt a' Gazdák kárt vallanak Stompjaik körül ugymint Stompak meg ásatatnak ... meg mosattatnak, és a Stompak körül valo Eszközök, kézségeik elvesznek [Bom. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.].

megáskál aláasogat; a sápa ceva pe dedesupt încetul cu încetul; nach und nach untergraben. 1586: Ket fogoly olach askalta wala megh az foghazat Komies Peter hogy megh foldozta Atta(m) f. — d. 10 [Kv; Szám. 3/XXVII. 11b].

megásódik felásódik; a fi sápat; aufgegraben werden. 1770: Hogy az Csűrös kert körül valo Sáncaz anális hamoráb meg asodnék a patak mellet valo kövér földet ki attam a falubeliek(ne)k hogy bé vessék dinyével [Lekence BN; Ks 47/67. 29 Simon Pál tt lev.].

megásott kiásott; sápat; ausgegraben. 1762: Minekután a megirt helyről a' pénz kiásattatott observálté a' Tanu a' megásott gödör szélyin oldalán vagy fenekin olly jeleket, hogy onnan valami edény vétetett volna ki? [Dob.; Ks 4. VII/12 vk]. 1767: Az ide valo Abasfalvi^a Csizmadia fiától Bartós Pistától hallattam beszelleni hogj az ... meg ástott helljre vagy is gödörre egy nagy követ tettek, de

azt énnékem nem mondotta hogj kintset találtnak volna [Ks Ioannes Illyés (60) jb vall. — ^aU].

megaszal 1. szárítással tartósít; a usca (pentru conservare); (ab)dörren. 1774: szorgalmazatosan szilvát, Almát megis aszalták, de menyit ... ki kell tetti a' ra(ti)oból mert nevezetesen fel vették [Szentdemeter U; LLt Vall. 40]. 1777/1780: Ezen Gyümölcsösökből Közép Termés idein bé kerül edgy Nyáron Annyi Szilva (: azon kívül A mit az Udvar Számára meg aszalnak :) hogy 20 Veder Pálíntát könnyen ki főznek belőlle [Alparét SzD; JHbK LII/3. 18]. 1791: az Körtvé fákán pedig a mint a Vintzellé: mongya szép termés vagon és ha parantsollya Natságod Annak idejib(en) meg aszallya, ittenis szépen vagon körtvély ... ha parancsolya Natságod annak idejib(en) aszalom (így!) [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

2. előfát kiszáraztat; a face să sece; aus/verdorren. 1589: Thudom mikor Peter kowaczj Azala abba(n) az erdeobe(n) az teobbit akkor mind megh aszaltak vala cziak az egy fa volt aszalatlan [Szentkirály U; UszT]. 1592: kazaltam az Nywladba(n), fatis azaltam meg benne [i. h.]. 1610: Tudom hogi az melj helj vegett vezekednek ... enis azaltam megh io számrá abban az helben [i. h. 14d]. 1617/1628: tudom hogy Fodor Pal Azalt vala megh valami Nyrfakat [Ditró Cs; LLt Fasc. 69]. 1751: olyan aszalt fákra hantak jegyeket a Remeteiek melyeket a Várhegy allyaia meg aszaltak volt az előt [Remete Cs; LLt Fasc. 150]. 1761: igen nagy kárt tettek ... Csere, és tölgyfa erdönkb(en) a' draga mak termő fákot meg aszalták, én Triffet Sze-memmel láttam mikor vesztegeti vala a' fákot [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir]. 1837: Szabó János nem is tagadá, hogy nem ő aszalta, minthogy a tővéről a földön a lapit és muhát elhajtotta, s úgy aszalta meg, s megint bétakarta [Jenőfva Cs; RSzF 119].

3. megszárt; a usca; trocknen. 1639: En egjeb büjös bajossagat nem tudom, ennek a Kallai Giurkanenak, hanem mikor az szegenj Apamot hozza^a búueőle az ga-nejat aszala megh s' azt atta megh innia az apamnak [Mv; MvLt 291. 188a. — ^aÉrtsd: hozzá, azaz magához].

megaszalt (a fa kérgének lehántásával v. más módon) kiszáraztatott; care a fost secat; verdorrt. 1837: megsaszalt bükkfák a tilalmas bükkben találtattak 18, tizennyolc | a megsaszalt fákát tartoznak megfizetni a constitutio tartása szerént [Jenőfva Cs; RSzF 119–20].

megaszaltat 1. szárítással tartósított; a pune pe cineva să usuce fructe; (ab)dörren lassen. 1826: ha Szilva és Alma bővetskén vagon vagy négy vékát az én számomra aszaltassan meg őtsém Uram [Szentháromság MT; Pf Beretzki Sándor lev.].

2. előfát kiszáraztat; a pune pe cineva să sece un copac; Baum verdorren lassen. 1837: Tehát ezen gyűlés alkal-matosságával meghatározottat az is, hogy vennők fel: hány bükkfákát s micsoda helyen, vagyis kiknek szomszédaságaik között aszaltattak meg [Jenőfva Cs; RSzF 119].

megaszik elszárad; a se usca; verdorren, dürr werden. 1597: Láttam(m) az gymeőlchj aghat hogy aszú, de ne(m) tudom(m) ha az fwsteolés miatt aszott megh Auagy ne(m) [UszT 12/36 Jacobus Sima de S. Kiraly fej. jb vall.] | fa-inak agait termő fákát megh fystellek, az fysteles mja megh aztak [i. h. 12/124]. 1604: Az czierezni fak megh

aztak uala kiket e(n) le ne(m) úaggatta(m) uolna ha hazon ueueok leottek uolna [i. h. 18/20]. 1751: Az Verőfenybeli Szőlő ... földetlen marat volt az őszszel az faji megaszta-nak különben meg volt mivelve [Berekeresztúr MT; BLt]. 1768: Mú Láttuk mind ketten hogy Kisses Koltcsár István az Utromban vicinált tsere erdőben az eleven fákat aszalta mondok néki akkor hadgyon békét azok(na)k ... nekünk azt felelé hagyatok békét néki had aszon meg mind a' menyi van [LLt Fasc. 151]. 1817: a Szilvásban is a hol fák sora ... meg aszván kivesztek, azok helyébe is másokot ültetett [Héderfája KK; IB. Útő Bálint tt lev.].

megaszott el/kiszáradt; uscat; ver/ausgedorrt. 1590: Az Erdeo dolgarol zollottak, hogy ky mennyenek, es megh lassak mind a' feleken, smind Zoporban, smind feokepe(n) a' Kerek erdeobe(n) megh Aszot zal fákát [Kv; TanJk I/1. 149]. 1808: Mely fel Szántot helyen egy meg aszszot Nagy Bikfa fen al [Zágon Hsz; SzentkZs Bedeo Tamas (58) barátosi gy. kat. vall].

megasszekurál kb. beziztosít; a asigura; versichern, as-sekurieren. 1618: 9 die Augusti itt volt az sátorcsi, és örömet, azmely Szent Miklós-pénzét kit magyarul hínak, neki adtanak Tóth Mihály uramék, azt is visszaadja vala, hogy az morhája megszabaduljon ... Kamuti uram reám vetette vala, hogy concludáljak valahogy véle, én meg is assecuráltam, hogy az sátort el ne adja [BTN² 112].

megaszústás (bor) érlelés; imbátrínire (a vinului); ab-liegen/reifen lassen. 1847: Második teendő lesz annak^a meg aszusítása [Csekelaka AF; KCsl 13 Kemény Dénes kezével. — ^aA borkak].

megátalkodás csökönyösség, konokság; indárátnicie, incăpăţinare; Starrsinnigkeit, Hartnäckigkeit. 1662: Meg-voltak a jegyei is eléggé romlásunknak. A testi bátorság, az gonoszban inkább-inkább megátalkodás, az Isten ke-gyelmének, s meglágyításnak sűrű eszközeire is elhatal-mozott vala hiszem rajtunk [SKr 716]. 1710 k.: A generális kezdte orálni: Ezt a hazát én szintén úgy szánom, mint egy patriótá, mintha itt születtem volna; ez rettenetes vakulás, megátalkodás és furor az egész nemzetségben ... bár csak tő igazgatók ne contribuálnának sokat a magatok hazája romlásához [BÖn. 972]. 1776: Igazé, hogy Groff Komis Ferentzné Aszszony ő Nga, azután-is, hogy látná meg átalkodását B. Henter Urffinak a' Kis Aszszonyal való mátkaságában a végett ment volna bé, Mlgs Praepost Urhoz, hogy valami módot vehetne az el Válás dólágában? [Nsz; GyL hiv.j]. 1782: látván az Tiszt nyilván valo merész meg-átalkodását és Udvari Rabságra tette [M.fodorháza K; Eszt-Mk].

megátalkodik 1. makacsul ragaszkodik vmihez, meg-makacsolja magát vmiben; a se indárátnicie/incăpăţina; sich versteifen. 1658: Az ország esmét Rákóczihoz^a követeket küldött vala, kérvén azon, hogy legyen el a fejedelemség nélkül, mert a török császár nem akarja engedni. De teljes-séggel megátalkodék az elébbi szavában, sőt menten hi-vatá hadait, a mi kevés vala, és Medgyes alá méne a várost környülvé [ETA I, 166–7 NSz. — ^aII. Rákóczi Györgyhöz]. 1704: Ha kik elébbeni vétkes, és károm-kodo magok viselésének ezen parancsolatunk meg vetésé-vel véget vetni nem akarnának, hanem abban meg átal-

konoknak, a' Nemes Szék Ország Törvénye szerint elsőben meg veszsöztesse, másodikor paltzáztassa, harmadszori és utolsózi büntetésekre' kövel agyonverettesse [UszL IX. 77. 79].

2. makacskodik, ellenáll; a se impotri; hartnäckig/ eigensinnig sein, trotzen. 1662: az palatinus avagy ország-bírája avagy azon ország részeinek generálisa ... tartoznék az tiszt szerént az ... erőszaktevőt meginteni, ki ha az ilyen megintés után is megátalkodnék ... a László király hatodik decretumának nyolcadik articulusának s abban megírt büntetéseknél kellene exequatlatni [SKr 280]. 1793: Minya Czigány meg atalkodván el szökött Minya egy kis Nyakvasat, 's egy néhány páltzát tsak meg érdemelné [Mv; Ks Lengyel János lev.].

megátalkodó makacskodó, ellenálló; indártnic; hartnäckig, trotzend. 1662: ha az olly megátalkodó papi vagy világi középrennd leszen, ottan amelly vármegyék lakosok lesznek, annak fő- és viceispáni valamint akarják, úgy büntethessék és minden javaiba jószágaiba praedát és zsákmányt hányathassanak [SKr 280].

megátalkodott I. mn 1. megrögzött, konok; incăpătinat; verstöckt. 1752/1785: de hogy az Kegyelmed meg atalkodott és Vér Attyafiainakis részeket továbbra is usurpalni kíváno szándéka valami kedvetlen consequentiat ne szűllyön, az Exponenseknél több kárt és költséget ne okozzon, tessék Kegyelmednek atyafiságosabban gondolkodni [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 266]. 1761: Tudgyae a' Tanu hogy ... Ona Thoagyer Groff Daniel Sofia Aszóny Dnalis Birája ... Sem Isten Sem Haza, Sem pedig Természet Törvényével nem gondolván meg atalkodot gonoszságából Semmi bajokat, nyavalyájakot, és igazságokat az alatta valo Falusi lakosoknak meg nem halgatta [H; Ks 113 Vegyes ir. vk]. 1782: ezt tsak gondolniis szörnyű meg atalkodott szemtelenség [Thor. XX/4]. 1813: ha magát meg nem jobbítja Barátosi Joseff eo kigyelme téhát igen kemény büntetéssel fog meg büntetődni, mert a' Nemes Czéh ilyen meg atalkodott szofogadatlan Embert maga betsületes rendiben Fenyték nélkül nem fog szenvedni [Dés; DLt 56. 9].

2. ellenszegülő; nesupus, recalcitrant; widersetzlich. 1692: Mint hogi pediglen tartok az Kiraly biro Ur(am) megh altalkodot elmejétől ebben arra kellene vigjazni. 1. hogi semmi autoritas az Orszagh kezéből se fel vetésbe(n) se repartitioban ki ne vetetődjék. 2. Az eő kglmek közü engethetet Jozzagok ha oda maradnanak, de egjeb rend semmi se adozzek közikbe(n) [Szökefva KK; Törzs. Sáros János kezével].

II. fn ellenszegülő személy; persoană recalcitrantă; der/die Unfugsame. 1662: Ha pedig az olly megátalkodott valami hatalmas és nagy ember leend, a vármegyétől palatinus vagy országbírája, vagy generalis kapitánya megtanáltatván, azok közül akármelyik ... tartozzanak tiszték, méltóságok elvesztése alatt azon executiót, igaz tételt végbevinni [SKr 280–1]. 1796: ha a meg ujítando tiltás utannis találkoznának olyan vakmerő meg atalkodtak a kik a törvénnyel nem gondolnak, mint ... az eddig eféle praevericatioba^a elegyedtekkel edgyütt iremissibiliter meg büntethessük erdemek szerént, és a Kártis vellek ... meg fizethessük [Torockó; TLev. 10/6. — ^aTiltott erdő-irtásba].

megátalkodottság konokság, makacsság; indártnicie; Hartnäckigkeit. 1662: Gyulai Ferenc nagy megátalkodottsággal csak olyan válaszokat téssen vala: vagy hat, vagy vak lenne a kocka, de hogy Rákóczi fejedelemnek tartozó hűség ellen csak kisebben is cselekedjék, ő abban szabadságot engedni senkinek nem akarna [SKr 542]. 1668: Vesselényi Pál felől való Kegyelmed írását meg értettem, kinek ez íránt való kívánságát, megátalkodtságot értvén, maga kényére s kedvére akartam bocsátani [TML IV, 327 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz]. 1840: Ezen megátalkodtságot látván mind Leányunkba, mind kívált Gazdájában hogy tellyességgel egymástól meg válni nem akarnak, miis tökéletesen el hitettük volt mi magunkal hogy bizonyoson ígérete szerént el is fogja venni feleségül, annyiba hagytuk őket [Dés; DLt 1268].

megátkoz 1. elátkoz; a blestema; verwünschen/dammen. 1629: Átkozott legyen az a ki ezeknek az en marhamba(n) chyak egy penztis adna, atkozott legyen, hester atkoza megh [Kv; Tjk VII/3. 28]. 1631: Hallottam ... hogy aszt monta volna Varga Mathe, hogy az Valasz utj Laszlo hagittasa mia hal megh; s meghis atkoszta erette Valasz utj Laszlot [Abrudbánya; Törzs. Jo Tót (39) concivis vall.]. 1633: mikor Felej Gasparnak Isten gyermekeket ada en enni veők, es panazolkodek előttem azo(n), hogi eőtet Koczis Jonasne megh atkozta, es megh gialazta [Mv; MvL 290. 140b]. 1650: Damasdi Istuan ... Az lakodalmat es lakodalmasokatt utolszor megh atkozta mint az biszonsagh bé hozta [Szjk 182]. 1705: Haller Gábor hagyott levelet az apjának ... az Istenért kéri, hogy meg ne átkozza őtet [WIN I, 567]. 1724/1779: talám meg atkozott volt valaki mikor le jütem [Gerend TA; KS. Bethlen Ágnes lev.]. 1739: Faluvégi Mihályné sok izben hallottam, hogy mondotta: „kettőt megátkoztam, de bizony a harmadikat is megátkozom” [Bözd U; Ethn. XXIV, 86 Kecskés István (54) ppix vall.].

Sz. 1710 k.: Szebenben két német strázsált, puská és mezítelen fegyverrel a házban ezek miatt minden órán felébredtem, bizony a születésem napját is megátkoztam [BÖn. 521].

2. (rk egyházból) kiátkoz/közösít; a excomunica; (ver)bannen, exkommunizieren. 1562: Némelyek választák a királyné aszszonynak kívánsága szerént a Kasimir lengyel királynak másik fiát a királyságra a László herceget, kit immár a Mátyás király halála után a csehek töttek vala ilyen ok és fogadás alatt, hogy a Mátyás király feleségét, a Beatrixet elvegye; kit hitire a László király felfogada, de a koronázás után ő abban semmit meg nem állá, kiért őtet a pápa megátkozta [ETA I, 10 BS].

megátkoztatás elátkoztatás; blestem; Bann. 1710 k.: Csudára és szánakozásra méltó dolog kiváltképpen a gubernátornak vagy rettenetes tudatlansága, vagy rettenetes istentelensége annak az írásnak subscriptiójában, melyben ... ártatlan prédikátorok causájában írt apologiám ... az én atyám tisztére ... olyan istentelen úton való igyekezetem és azért lett megátkoztatásom, et similia monstra vagynak [BÖn. 934].

megatyafiságosodik atyafiakra tesz szert; a se inrudi cu mai multe persoane; sich Verwandte verschaffen. 1784 k.: Igen meg Atyafiságosodván, és a Magistratust meg ho-

doltatván, a Zétalakiak Tisztyeiket Privilegiumok szerint nem restaurálhatják e mián [Zetelaka U; UszLz XII. 89].

megavasodik avas lesz; a se rincezi; ranzig werden. 1851: a' zsírt ki kell frísibe olvasztani előbb le kell szűrni ha meg főt, és mikor meg szállot akkor kel az állandó edénybe szími (!) mert ha sal(a)kos meg avasodik [Pk 6 Fákai Krisztina férjéhez].

megavasodott avas; rínced, rincezit; ranzig. 1678: meg ovasadat Diszno lab 40 [Alvinc AF; UtI].

megavatagult avatag, korhad; inechit, degradat; verfallen/altet. 1801: A Kissebb Gabanás meg avatagult Vastag talpfánn álló, deszka oldala, zsendellyes fedeletetű, egészen avatég [a Kert Ajtó, megavatagult béltet [TL].

megavatkozott magavult; inechit, uzat; verfallen. 1833: az hátulso házban is már meg avatkozott fűtő kementze kályháiból ... lehetvén egy alkalmas és jó moddal rakatott kementzét állítani [Dés; DLt 925].

megavul 1. elavul/korhadzik; a se uza/degrada; verfallen, morsch werden. 1681: Vajda Hunyad vára Vár hidgya Az hidnak also véghe felől valo része ... mind végigh, mint hogi mind gerendastol padlás fástol ighen meg avultak romladoztak, ujonna(n) kellene csináltatni [Vh; VhU 502, 507]. 1692: rostolyos erkely, tőgy fa köteseken talpokon allo, egykik reszen meg avult az szendelyezes | Papiros Csinalo malom ... job része Zupoinak, nyilainak veszni terkek, ket külyűjekis megavultanak [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. 1694: Belső vár, es annak Kapuja ... vastag erős Tölgy fa Deszkakbol erős Zapokra volt csinálva, az padlása harom rendben, fejes vas szegekkel meg volt verve, de mar igen el kopot, megh avult | az Torony(na)k sindelyezese ... meg avulvan es meg romladozván Alvinczi Nagy Istva(n) Ura(m) Udvarbirosagab(an) megföldoztatta | A fa Hidlás az sok esső veres miat meg avult, az Kőtesi mellyen allana, meg bomladoztak, hidlás fai fel szakadozodtak [Kóvár Szt; JHb Inv.]. 1767: (A telekkapunak) három cserefákból valo, Galambbug formálag kötöt lábjai vagynak, szalma fedél alatt, a régiségnek miatta ugy meg avultak, és annyira el tarhultanak, hogy ketteje támaszakkal Stabialiatott [Nagyernye MT; LLt Fasc. 129]. 1774: az Jobbágyok nagyon meg Szegényedtenek az Epületekis nagyon meg avultak [Mocs K; KS Conscri.]. 1821: ablak rámai a régiség miatt meg avultak [Koronka MT; Told.].

2. tönkremegy; a se pustii; zugrunde gehen. 1839: Vagyon a' Mlgos Uraságnak valami régi majorság Szölleje, mely a' régiségtől meg avult és el pusztult [Kémer Sz; Mkg].

3. elvűl; a se perima; verjähren/alten. 1766: mivel tempus edax rerum az idő mindent meg emész(t) ... a' jó s bős Constituio kis Irás nélkül, meg avulnak 's végre nemis pra(ctizál)atnak [Torockó; TLev. 9/11].

megavulás szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: ~ra készülő avulni kezdő, avulóban levő; care se află pe punctul de a se inechi/putzezi; im Verfallen begriffen. 1784: nap nyogotra fekvő része ezen Háznak tornáztos, 'Sendellyel fedett, meg avulásra készülő [Burjánosóbuda K; JHbK LX/18. 9].

megavult 1. (el)korhad; intrat in putrefactie; morsch geworden. 1647: Vagyon egi Rev hajois az Maroson meg avult [Marosillye H; VLt 55/5415]. 1652: Ezen haznak hijazattyi fotosok igen megh avultak [Görgény MT; Törzs]. 1692: Papiros Csinalo Haz ... ezen hazban vagyon ... negy meg avult fogasok [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. 1694: Vagyon egy meg auult, szu ötte hoszszu ládais sirásó szer számnak valo [Kv; ACJk 16]. 1740: igen meg avult Sövény kert vagyon, mellj(ne)k a' lészája szintén mind le hullott [Kv; BfN Gyalui cs.] | Vagyon ... edgy ... jó istállóska ... fedele szalma, és igen meg avult hidlás is vagyon benne [Gyéréssztikirály TA; Ks 89 Inv. 8]. 1756: Vagyon a Béres ház ... melynek Tserafa koszuu Geren-dái, 9 fenyő fa Szaru fáit közönséges Bik, Tsere és Nyárfa Létzeivel, s, meg avult Szalma fedél alatt tartják [Branyicska H; JHb LXX/2. 12]. 1797: Az Élett körül ... vagyon meg avult kollát kert tserefa Sasok közü bükfa deszkával kirakva [Körispatak U; Pf]. 1798: Ezen Curian vagyon edgy Sendellyes Ház, meg avult Sendellyel Vagyon fedelezve [Szentkatolna Hsz; Mk IX. 109. 18].

2. elavult, idejétmúlt; inechit; veraltet/jährt. 1636: Jobb volna azért azokat a' nagy tömlőjű furollyákat, és sok süvöltőjű fuvokat a' hol vagynak-is, a' templumokból ki hányni, és az kovátsok műhelyben adni. Azok talám még is menthetőbbek az kik a' régieket meg tartják, hogy az meg avult ros szokásokon kapdoso együgyű községet le hanyattatásokkal fel ne zajtítsák [ÖGr Aj.].

3. régi, megrögzött; inechit, demodat; alt, verstockt. 1662: Ismét tanácsba kezdtek lenni, a jól rendeltetett respublikát tántorgatni és bontogatni. Amely elmék egyébképpen csendességre és békességre hajlandók volnának, az ő megavult szokásuk szerint visszavonásra kezdék készíteni [SKr 113]. 1710 k.: A gubernátor a már megavult éneket kezdé, és még in plurali numero hogy a szokása szerint a többi társainak vonja, de megcsalá ekkor ebben magát [BÖn. 973].

megázik 1. elázik; a se uda; a deveni ud; durchnäßt werden. 1662: A törökök közül a cserékre s gazokra is nagyon sokak szaladtak vala, de a harc megletele után olly igen nagy záporosó lett vala, hogy az vitézlő nép nagyon megázván, kedvetlenülözvén, az gazokról ki nem vadásztathattak vala [SKr 413].

2. átázik/nedvesedik; a deveni ud/umed; durchnäßt/feuchtet werden. 1573: Beke gergel ... azt vallia hogi mykor Segeswarrol leouenek Meggies fele, hatwl erte Baly gergy kochiat mykor az To gatnal leonének haylany kezd az Baly gergy kochia ... Be deol az Thoba ... Marhaya Menyere azot meg azt Nem Twgia, Mert zekrenyt azkor fely Nem Nytotta | farkas pal hity vtan azt vallia hogy ... latta hogi hayladozni kezd az kochy Es Be deolt az Thoba ... Latta hogy Mind eomaga felesége vyzessek voltak Marhaiabais azot meg, Mert Mint holnalia vyzbe deolt volt [Kv; Tjk III/3. 270]. 1746: Az Mlgos Ur Sz. Demeter-ről Karolly várrá küldett Almájának is a' mint hallám hirit jó Gondviselok mia' meg vallottam a gyalázattját mivel mig Csesztvere érkezeti meg azot az Sákja az alma leve miá [Gagy U; Ks 83 Péterffy Sandor lev.]. 1817: A Kis Malom ... tapaszos oldalu Szarvazattya ujj, és szalmával jó moddal bé vagyon fedve az oldalainak Also Része az árviz miatt meg ázván a taposztása Reparatiot kíván [Ördögösfűzes SzD; ÖrmMúz 9].

3. nedvességgel telítődik; a se imbiba cu apă; durchtränkt werden. 1732: A Sántzbeli Rét bē rug a Szamosra

... (: mikor a Szamos meg nő igen meg ázik :) [Nagy-iklód/Szászsztjakab SzD; TSb 51].

megázott átázott; umed, umezit; durchnäßt. 1668: Ha úgy tetszik jónak nekedis, talán jó volna az kalangyáknak az felső, inkább megázott kévüket raknák talán inkább karókban, az szárazabb részét asztagban [TML IV, 335 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz].

megáztat 1. eláztat, összenedvesít; a uda, a imbiba cu apá; verwässern, naß machen. 1662: Az fejedelemasszony hanemha más levelet irat, mert azt megázattat az oláh s elszaggatta, három darabban hozta ide [TML II, 385 Ébeni István Teleki Mihályhoz]. 1670: Az puskások az Kegyel-med levelit megadák, csak hogy megázatták volt valahol s az énnekem szóló levelemet nem mindenütt olvashattam el [TML V, 149 Székely László ua-hoz].

2. beáztat; a inmuia; einweichen. 1791: Keményittőnek áztattam meg 2 véka^a [Lunka H; Ks 108 Vegyes ir. — ^aBúzá].

megbabonál megbabonáz/ront; a fermeca/vrăji; ver/behexen. 1724/1779: a jó dajka tsak az babot tudja vetni bizony számot ad rolla talám engemet is ő babonalt meg az bab vetéssel azért voltam olyan rosszszul de megmondja Kigyelmed hogy az babot meg fordítsa hogy haza mehessek mert nem árt nékem az ő babja Isten velem senki ellemen [Gerend TA; KS. Bethlen Ágnes lev.].

megbabonáz babonasággal megront; a fermeca/vrăji; be/verhexen, bezaubern. 1745: égy alkalmatossággal az Falu égyb(e) gyűlvén, a ... Gróff Ur eő Naga Teheneinek tejek(ne)k deffectussok iránt difficultás lévén, hogy valaki meg babonázta volna [Szentbenedek SzD; Ks] | Tudgyae a tanú bizonyoson értette valakitől bizonyoson hogy Kálnán Iako Inquilinus Morosán Márk Felesége Buxa Anyimie büjös, bávos és boszorkányos Aszszony légyen? ... micsoda károkat tett, egészségeben kit rontot, Vesztet és babonázott légyen meg és kinek minémű váraslásokat vitt véghez [BSz; Ks 9. XXXIII vk].

megbágyad ellankad; a se moleşi; ermatten. 1656: 9. Kosár meh de ige(n) megh baggyattak megis holtak bennek [Doboka; Mk Inv. 4]. 1671: az Dunán az estve felé költöztem által, és valamintől jobban lehet, sietek, de bizony hitvány lovaím igen meg vannak bágyadva [TML V, 447 Rédei Ferencz Teleki Mihályhoz]. 1676: az hoszasz nehéz útnak miatta mellettem levő szolgálaim megbágyadván, elmaradoztak [TML VII, 156 Daczó János ua-hoz]. 1738: ezen Servicz pulturaért oly kemény executiot Szenvedünk, hogj Zágónban a falu hűtös polgarat gomolyaban köttetvén, és jeges vízzel meg öntöttetvén az hideg aerre ki vitette az hol is az nagj hidegben annyira meg badgiadott, hogy fél holtan lévén tandem vgj bocsátatta ell [Hsz; Ks 94].

megbágyadott ellankadt; moleşit; ermattet, matt geworden. 1592: 20 Jan Az waros Towaba megh busultak vala az halak 10 Embert uittem reaya hogi uekeket vagiának raita ... Az megh bagiadot halakat hozta Pal Jakab haza az halas ladawal eggiwt f 0 d 54 [Kv; Szám. 5/XIV. 125 Eppel Péter sp kezével]. 1733/1813: már régen és hoszaszon betegeskedvén ... Homorod szentpáli István

Uram ő Kegyelme meghagyatott özvegye ... régi nyavalyájabolis maga megbágyadott testének lelkétől valo eloszlatatását közelgetni naponként tapasztalván, kivánt légyen ... testamentoria dispositiot tenni [Kv; SLt XLII. 6. 22–3].

megbágyaszt ellankaszt; a moleşi; ermatten. 1667: Az kis Jankót is igen meg bágyasztotta az nátha, hurut [TML IV, 4 Veér Judit Teleki Mihályhoz].

megbájtaltik kb. elkábíttatik; a fi ameşit; betäubt werden. 1662: (A) népnek elméje a sok helytelen biztatásokkal újabb-újabb török ellen temérdeki erővel levő segítségék felől való hírköltésekkel elszédített és mintegy ugyan fascínáltatott, megvarázsoltatott, búvöltetett, bájtaltott volna [SKr 495].

megbakik megbagzik; a se imperechea; rammeln, behängen. 1826: a nagy Anyák (: disznó :) szépek, Jok és megbaktak [Mv; Told. 7].

megbakítás megmakacsolás; incăpăţinare; Versteifung. 1662: Olvasd meg a Mózes III. és V. könyvében ... Hogyha ezekkel sem gondoltok, hogy hozzám tértétek, hanem vakmerőképpen ellenem jártok, én is bizony vakmerőképpen járok ellenetek stb. És hozok tiellenetek fegyvert, mely bosszút álljon rajtatok az én szövetségemnek felbontásáért stb. Legszömyebbeket mond aztán utoljára az ötödik magok megbakítása s vakmerősége ellen V. 27. a 40-ig: Ha mégis nem engedtek nekem, én is ellenetek járok megbúsult haragomban, mert a ti fiaitoknak és leánytoknak húsát eszitek meg [SKr 698].

megbakkant megerőszakol; a viola/silui; vergewaltigen. 1723: Felső Ilosván az en gyermek koromb(an) az Atyam és Anyam egj Porczira nevű Léányt Tartottanak volt egj Lengyelországi orosz legény szolgáljokis Fador(na)k hitták az Léányt S.V. meg bakkantotta, vagj meg Szegjenitette, eszt mikor osztan eszre vőtek az Tisztek, meg fogtak ez Léányt az orosz legeneyel egjűtt ... be vitték Bethlenb(e) eszt az Rusz vagj Hoffrik Mihályt Bethlenben szűlte az Világra Porczira [F. Ilosva SzD; BK Kiskájoni lev.].

megbakolja magát megköti/megmakacsolja magát; a se incăpăţina; sich versteifen. 1710: Azalatt a császár a magyarok azelőtt beadott punctumait odaküldi a palatinusnak, hogy ventilálják, s hol mi megorvosolható dolgot látnak, adják információjokot felőle. Azok el is követék, s bizony a magyarok részről hasznos információkat is adának, de Rákóczi csak megbaklítja magát, s semmire nem akara lépni.^a A császár is megbosszonkodván, a posoni gyűlést elbontá [CsH 410. — ^a1708-ban]. 1779: A legutolsó transport Vásárhelyig jött volt, mely állott mintegy ezerkétszáz gyalogból. Kik is megbakolván magokat, Vásárhelyről visszatértenek a hazájok felé [RettE 395].

megbakoz elagyabugyál; a cotonogi; verprügeln. 1584: Baniay Ianos deak vallia, Rettegen valem a' sokadalomba, Ez Rethegy Istwa(n) deak poztot veon teolle(m) leowe oda Zabo Thamas is vasarlany ... De egy masnak fithiet hantak orrok Ala, Zabo Thamast azert latta(m) hogy a' zabliara teotte a' kezét, vegre monda Istwa(n) deak, holot eotet

sokszor Ne(m) Istwan deaknak hane(m) Bak Istwannakis Newezne, bizony vgmond mikor helie es moggya volna meg Bakoznalak, de iol tudom hogy meg zardanad Gattiadat, mert neked zokasod az [Kv; TJK IV/1. 306].

megbán 1. fájlal, sajnál; a regreta; bedauern. 1568: Elizabeth c(on)sors Bartolomei Keserw ... fassa e(st), hogy latta azt hogy az Lakatost el híttá, Sos Martone, mert o neky Selere az Lakatos, onnat penyg az lakatos meg Jo-uen, kerdem hogy meg nitatote (!) az ladath, s monda az lakatos, Nem Nytok meg de bizon meg bannyak [Kv; TJK III/1. 188]. 1602: Mondro Jakabne vallya ... mondotta Salane, No, bizony banom io Georgy Vram hogy felteort az ladat es az keolcheget ky veotted beleolle egyeold meg bannja ha Fabian hazjne meg Jeo mert fabian-hazjne azt hatta volt hogy ha budulas teortenjkis tehat eo kezehez kell az ladat adnj [Kv; TJK VI/1. 598]. 1657: Az tracta alatt való családokodását azért az töröknek az feje-delem is eszében véné, tehát igen megbánta, hogy annyi számú és olyan embereit maga mellől elbocsátotta légyen [KemÖn. 182]. 1702: Léven mátkasága N: Pongracz András Uram(na)k, Nem: Torma Susánna Aszszonnyal az ó kglme ... csak hamar meg bánta annyira meg hülemé-dett tölle hogy semmiképpen arra nem inducaltatathatik hogy az matrimoniumot consunnálhassa (!) vélle [SzJK 338]. 1734: (A) Ditrai Mester Ura(m) ... én ugy hiszem, bizony meg fogia bánni még a' mostani nyakasságát [Alfalu Cs; ApL 2 Szentsimoni Páll plébanus lev.]. 1780: vettem észre annakutánna hogy bizony meg bánta az Öreg Asszony hogy meg mutatta nékem főképpen az ezüst kalánt [Bethlen SzD; BK. Juliana Ersekujvári (24) conj. St. Butzi vall.]. 1820: a' Néhai Báronét betegségébe le-gyezvén, mint Léányka el szunyodott, 's a' Legyezót a' Báronéra ejtette, ezért a Bároné indulatba jöven, hirtelen-séggel Házától el küldötte, mellyet meg is bánt az öreg Bároné, mert utánna küldött 's hivatta viszsza [Várfva TA; JHb 48 Biró Zsigmond (49) hűtes assz. vall.].

Sz. 1761: azt mondja nékie, elő véven az éget boros edényt; Kristof! ebből ha iszol is meg bánod, ha nem iszol is meg bánod, de jobb hogy igyál 's ugy bánd meg [Kor-onka MT; Told. 26].

2. bűnbánatot/megbánást érez; a avea remuşcări, a se căi; Reue empfinden/verspüren. 1640: Dianna még itt va-gjo(n) keozoottünk, megh banta az mint hallo(m) eből valo cselekedetit [Barcsa H; GramTr V. 360 Barczay Zsigmond Bomemizza Pálhoz]. 1657: maga is megbánván emberte-lenségét, sokat jártata utánam, hogy ne mennék [KemÖn. 144]. 1760: Somkerekai Kertész András ... azon tselekedeti^a meg bánván, viszsza jóue Reformata Sz. Vallásunkra [Kv; SRE. — ^aMás vallásra való áttérését]. 1772: A többi között egy Bátori Borica nevű szegény asszony, kit is egy Gyergyóból származott kádár mesterember, ugyancsak Kádár János, elvéven pápistává lett volt, de megbánván visszaállott volt [RettE 289]. 1782: Kis Rapolton^a Com-moralo Szűcs Juon és Rád Petru ... Katonáknak álván, megbánták cselekedeteiket és reménykedvén a' Néhai Báro Urmak ... hogy bocsássa ki, kibocsátotta s ugy osztán obligáltak magokat Jobbágyságra [JHb XXXI. 21. 5. — ^aH].

Sz. 1672: Úgy hiszem, az eb fia megbánta eb cseleke-detit [TML VI, 451 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz].

3. fenyegetésként; ca o amenintare; als Drohung; rajta veszt, megkeserül; a regreta, a-i párea räu; bereuen. 1568:

Anna Consors demetri nagy fassa e(st) Az Pyachrol haza mentembe ... Ennekem monda^a hogy meg wroztatok az varos hazat de meg banyatok [Kv; TJK III/1. 153. — ^aA poroslóné]. 1572: teglas myhaly ... monda szylagy myhalnak the szylagy Myhal az varost Ebnek mondad de Byzan megh Banod, Merth az varos Nem eb [Dés; DLt 182]. 1574: Erzebet Jaray Matene ... vallia ... byzon Meg Banod ha rea(m) leos ... Meg bannyatok hogi Az zeowent ely teortetek or kwrwak [Kv; TJK III/3. 371]. 1633: Hal-lam eyel agia(m)ban, hogi mo(n)gia vala Somosdi Mihalj meg ne vagi edes baratom Cziaszar Istua(n), azonba(n) cziattanast hallek, de en ne(m) tudom mellik vagta masikat cziak hallam Somosdi Mihalj hogi mo(n)da, Na Cziaszar Istuan engem el vestel de bizoni megh banod [Mv; MvLt 290. 134b]. 1664: Mikoron az Tattarok Csaszary(b) a jeő-vennek Rablany akoron Tombay György maga foga megh Engemet, Egy feyer szokmany valla Raytam azt le vonna megh az szabliajaval vaga el rollam, s ugy ada, az Tattar-nak, mondam ne cseleked mert ha ki szabadit az Isten innet, de bizony megh banod [Császári SzD; WassLt Kifor Miklosne Filep Margit (35) jb vall.]. 1730: kinek kiáltot-ták pedig azt, hogy ne menny arra az Jóságra áskálni, s — kereskedni, mert meg bánod [Altörja Hsz; Borb. I vk].

4. kárt szenved, kárát látja; a suferi o pagubă; Schaden (er)leiden. 1572: Wram eo N. Jobbagy Jeouenek en hoz-zam panazolkodnak hogy az Gorboyak kalibaiokra mente-nek az hawasra, es eotod fel zaz Juhokatt vittek el ... kiem kket hogy k. az wram eo N. Jobagitt kâr nelkewl elegittese megh, mert ha igy kell lenny nilwan az szazok banniak megh [Vécs MT; BesztLt 3685 Joan. Cheffey provisor Arcis Weechy a beszt-i bíróhoz és esküdt polgár-kozhoz]. 1657: Édes Öcsém uram, értem, mit írjon Ke-gyelmed az szentiváni asztagok felől. Nekem, édes Öcsém uram, úgy tetszik, hogy ne adassa Kegyelmed mind el, mivel nem tudja Kegyelmed, ha éle-e az vagy megholt Torma Pál, az jószág övé, ha szabadulása léssen, együtt megfogja bánni, nem is lehet búza nélkül [TML I, 90 Bornemisza Susána Teleki Mihályhoz].

5. vkinek vmije bánja, vkit vmennyi veszteség ér; a su-feri o pierdere; jd erleidet/hat an einer Sache Einbuße. 1710: Sorbán vajda ... megizente vala a fejedelemsnek, ha ötszázezer talléra megbánja is, bizony kilobbantja a török császárral Apafit a fejedelemségből [CsH 309]. 1756: hocza az Lovamat, mert ha egj Jobbágjom meg bányais de főbe lövem az Hohér Teremtettét [Petek U; Hr 3/15].

megbánás bánkódás, sajnálkozás; regret; Bereuen. 1710: Így ronták meg a nemesi szép szabadságot Így vetének kötelet mind a magok, mind a posteritások nyaká-ban, s azon a rossz úton veszének el magok is rendről rendre azután, amint ide alább meghalljuk s késő s ha-szontalan megbánással vevék eszekben magokat [CsH 117].

megbánt ige 1. megsért; a insulta/ofensa/jigni; beleidi-gen. 1653: Kerem igen alazatosan eő Szent felséget ne tekintze az en sok bűncímet meliekel eő Szent felséget giermeksegetmől fogua meg bantotam [JHbK XLII/3 Kovacsoczy Zsuzsanna végr.]. 1664: Szasz Daniel V(ram) alias Brassay muczkos szokkal illette volna Ceh mester vrainkat ... ha jeovendőben illjen alkalmatlan szokkal Ceh mesteret meg' bantja, Eg Gira Ezüstel büntetődgiek [Kv; ÖCJk]. 1681: (Stephanus Koncz) ebbéli cselekedetiért

mások(na)k példájára az prenghér alatt megh palczáz-tassék, annak utánna magha Ecclesiájában mind Jstenét, az kit mindenek felett megh bántot, mind penigh felebarait, az kiket megh botránkozottat reconciliálly [Kük.; SLt AM. 37]. 1688: Isten s ország Törvénye ellen valo dolgokb(an) és vétkekb(en) elegyítvén magomat, az Teremptő és gondviselő édes Istenemet Jo akaro Vr(aima)t, Városi betsülletes nemes feleimet meg bántottam [Dés; Jk]. 1710: Megbocsáss, ha tégedet megbántottalak [CsH 90]. 1790: a' Bére iránt ... a' Pásztor maga Authoritássából senkitis illetlen Szovaival meg ne bántson, és meg ne sértsen ... egy forint poenalítás alatt [Karácsonfva MT; Told. 76]. 1829: egy Pekriért olyan jo embert mind Daniel nem kéne meg bántani [Kv; Pk 6].

Szk: ~va érzi magát. 1848: illyentén garázdaságával megbántva érzik magokat [Dés; DLT].

2. bántalmaz; a maltrata; mißhandeln. 1561: uala melly^a ualakit mesterek kozzwl uag^u meltatlan bezedeuel vag chekedetiuel meg bantand annak egy mester se aggion mwiet mig nem az mestereket az kiket meg bantot meg engedhely | Az legenyek az mestereket Mykor meg^u Bantthyak Art 18 [Kv; ÖCART. — ^aÉrtsd: mesterlegény]. 1568: Panazolokodyk eneke(m) az en zolgam fyczor Mattyas hogy hon nem Lytyben eo hazat kergetytek fenyegetytek kyben meny hogy nem tuga hogy semy wytke volna senkjt(is) meg bantot volna [Fog.; BesztLt 57 Casp. Beokeos Supremus Consiliarius Regie M(aies)t(a)is a beszt-i tanácshoz]. 1582: Istüan, Polpessert Keleme(n) fya valia hogy az attia küldette kett penzara kolbazer, vtaban talliak (!) ketten eleol es az egik Zabliat rantt hozzaia, az massik is vgian azt mwelly, es annyera Zolnak ott velle hogy azért meg ne(m) bantik, hane(m) az egyk panazol ... igh teollek bekeüel meg menekedet [Kv; TjK IV/1. 98]. 1654: Ez okon kellett az lncusokot citaltatnunk, hogy ez lk, nem tudatik mitül viseltetven sok illetlen szokval, es gyalazat tételekkel bantottanak meg minden igaz ok nélkül [SzjK 72]. 1704: Ennek utáná előszámlálvan mind öfelségének mind hazájának sok hasznos szolgálaját, kérdé, hogy valaha kit bántott meg, kit vert meg, vagy valakitől vagy ajándékon, vagy erőszakkal kinek miét vette el vala, azért ezt érdemelte mégis [WIN I, 185].

3. udv háborgat, terhel vmivel; a deranja (cu ceva); belästigen/helligen. 1542: Ha kegelmedeth meg nem bantthanam wele, kegelmedeth kernem mynth kegelmes wramoth, hog k. adathna Cristof wramwal neg zantho ewkrewth az en pwzthamba [Fog.; LevT I, 18 Petrus Orozy Zalay Janoshoz, Poson m. isp-jához, Fog. vára urához]. 1570: Ezeo(n) es kymym kegel. hog pynzwnkyrt szerzene teglat es kegel: valamy Jot Kegel. meg bozaso(n) hog efelykel kel meg bantanywnk kegel: mert eoreomeszt Nem bantanok kegel. de Nem lehet egeb ben(ne) [Bethlen SzD; BesztLt 115]. 1581: Kegielmes Wram keonyergek felsegednek mint kegyelmes vramnak feyedelmemnek hogy nekem felesleg meg Bochassa myert felesgedet Jllien Sok gongiaiban kel enny Jrassommal meg bantanom [Gyf; Törzs. Szentpáli Kornis Mihály Báthori Istvánhoz]. 1677: Azonban ha meg nem bántom vele, kérem tudósítson, mint lőnek az én eljövetelem után udvamál az dolgok [TML VII, 348 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz]. 1697: az Nemes vármegye az katonakra drabontokra magok fejekre s egy egy lovokra portiot nem vetet, de marhajokra vetetek meljett erősen kimek rajtok, ha megh nem bántanám mil-

toságos ur(am) kglmedett velle, nekem teczenek hogy marhajoktul csak adgyanak portiot mivel erül az hatarul ilnek [Szilágycseh; BK. Kőmíves Gergely Bethlen Gergelyhez]. 1792: mivel pedig a közelebb fel járt lovas ember által talám még kelletténél is többet irtam volt, s helytelen írásom(m)al megis fogtam Ngodat bántani, noha semi roszt zélbol nem irtam, mégis alázatosan bocsánatot instálok, mert egygyűgyűséből hibáztom [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

4. jogaiban/szabadságában megrövidít vkít/vmely közösséget; a ştirbi drepturile cuiva, a prejudicia dreptul cuiva; js Rechte/Freiheit verkürzen. 1570: eo felsege azbely zabadsagokba megh Nem Bantthy az varost [Kv; TanJk V/3. 18a]. 1571: minket ez egy falka udeoteol fogwa teorweniunkben mind kesztunk valo tizt tartok es kywaltképpen az feidelem tablayan valo teorwiny teweok igen meg bantottanak vala mind teorwenyunkben mind leveleink arraban [SzO II, 327]. 1619: az hatalmas császár küldjen egy fő kapucsi pasáját Ferdinandushoz, azki által adja eleibe Ferdinandusnak, hogy: „Noha — úgymond — ezelőtt Csehország s Magyarország tégedet nem jó kedvből, de kételenségből királyokká választott volt, de ezek minket megtalálván adják előnkbe, hogy az tü törvényetek szerént őket hitekbén s szabadságokban meg nem tartottátok, hanem sőt igen megbántottátok, melyet ők el nem szenvedhettek [BTN² 351]. 1631: Affidallük es assecürallük megh neűezett Kemeni Janost Eő Hwségét, kgelmessen arrol; Hogi sem beczwlletiben sem egiéb állapottiaban meg nem banttiwk [KCs IV/17 Brandenburgi Katalin oltalomlevele Kemény Jánosnak]. 1671: ő Naga^a ... senkit sem személyében, sem jóságában, semminémű javaiban, törvénynélkül meg nem bánt sem másoknak bántani nem enged [CC 8. — ^aBarcsai Ákos fej.].

5. megcsorbít/sértí vmit; a încălca/nesocoti ceva; beinträchtigen, Schaden/Nachteit zufügen. 1592: Az Erdely harom Nemzetnek bekeseg lewele ... Meliben megh iratik, michoda Conditiowal zaladhasson be a' warosokban theoreók Rablaskor az Nemessegh es zekelseg, mely conditioat ha ky megh bantana chak rez zerenis, erette megh eölhessek, Dya harom penz legien, es minde(n) Joway ell veszzenek [Kv; DiósyInd. 43]. 1677: Valamig Isten e' mostani Kegyelmes Urunkat életben meg-tartya mind addig az Országra, és Ország Fejedelemségére nézendő semminémű dolgokban guberniumban és directioban magát nem elegyíti,^a egyebekben is a' mik az ő Nagysága Szerelmes Attyának, mostani kegyelmes Urunknak becsületit, méltóságát, Atyai authoritássát meg-bántanak [AC 31. — ^aRákóczi Ferenc]. 1743: eset értésére, az Portestans Asz(szony)nak eő nsg(na)k hogj ... mind az Mltgs Mikola Familiarol, mind ... Mltgs Kamuthi Jusrol, deveniált Jóságok felesen distraháltatak, ki égj, ki más utoon ... mellyis az Protestans(na)k eő Nsg(na)k Legalis successioját igen meg bántotta [JHB XLVII/24 Km-i konv. fog.].

6. vminek a birtoklásában megháborít; a tulbura pe cineva în posesiune; in Besizung einer Sache jn belästigen. 1570: Chyarlokezy Dyenes, Ezt vallya, hogy Ewiet hytta volt palochy hogi Teobekel egetembe Megh Beochwillenek az zeoleot chynek Balint azt Monta palochinak Neh gondoly arra, Mert feyemet keotem en arrah hogy senky ezben megh nem bant [Kv; TjK III/2. 167]. 1666/1701: Hogy valakit eő kglmek közzül maguk javaib(an) jószagib(an) meg bántunk, gondolatunkb(an) sintse(n) [Kv; KvLt I/188].

7. megkárosít; a págubi; jm einen Schaden verursachen/zufügen. 1579: Az Espotaly Mesterne keonyeörgesse felől ... wegeztek hogy az tanachtul adatot lewelet eomaga wyzzaltatta, es egy nehanzor így bantotta meg a warost es tanachiot, hogy az ket rezt wegyek ky teolle, es az harmad Rezzel legie(n) zabad ember maganak [Kv; TanJk V/3. 182a]. 1582: Fodor Andras ... vallia En sem akkor, sem penigh az vtan ... ez Borbely Tamas Zaiabol Eotwes Andrasra semmy zikot se(m) egieb gonoz Ne(m) illendeo bezedet Nem hallottam, ha ne(m) chak azt monta, hog teorwenniel bantotta meg [Kv; TJK IV/1. 56]. 1838: jo-vallatta az özvegynek az Szöllők el testálását azt felelte, hogy ő nem akarja megbantani Dosa Urat a kinek jo akaratyabol birta s birja az szöllőket | Dosa Urat ... azzal meg nem bánta hogy el testalya^a [Kissáros KK; DLev. 2. XIA. 2. — ^aA szőlőt].

8. megbotránkoztat; a scandaliza/indigna; entrüsten. 1776: Simon Vaszily ... Budai Juánnával Paráználkodot ... ki annak előtteis erköltstelen fertelmes tselekedetivel mind embereket meg bántott volt, még is meg nem Szünt, hanem ismét azon bestelenséget kívánván követni ... Budai Márkuly házát meg bestelenitette [Koronka MT; Told. 23/8].

9. lelkét/lelke ismeretét ~ja bűnbe keveredik; a pácătui; sich in Sünde verwickeln. 1573: mykor megh hallota, hogy testamentumot tenne Kerestury Megen oda Mond neky Jo peter vram az eleo Istenert kerlek hogy lasd lol megh ... Lelkedet megh ne Banchad hogi ez vylagonis zenwegy lelkednek Bantasara legen [Kv; TJK III/3. 64–5]. 1670: Egyéb-aránt hogy levelet úgy írjon valaki ebbe az materiába, hogy sem az törököt, sem az ausztriai házat, sem az maga lelkeismeretét meg ne bántsa, Salamont tegyék cancelariusnak, ő sem viszi végbe [TML V, 371 Bethlen Miklós Bethlen Jánoshoz, Bánfi Dieneshez és Teleki Mihályhoz].

10. ~ja magát vmivel udv kb. terhelteik vmivel; a se osteni cu ceva; durch etw. belästigt werden. 1665: Kegyelmedet kérem, ha magát meg nem bántja vele, tudósítson az tovább való dolgokról bővebben, talám nem árt meg [TML III, 446 Teleki Mihály Kende Gáborhoz].

megbánt in regretat, căit; bereut. 1710 k.: amaz bűnök sokszor csak erőtlenségéből, hitetlen és ottan megbánt indulatból történnek [BÖN. 891].

megbántás 1. megsértés; insultă, jignire; Beleidigung. 1817 k.: minden hibát Nagyságos Groff Ur könyebben ellehet szenvedni, hanem a' hol az Udvar Méltósága meg bántása forog fenn, ott terhebb, és kétszeres a' büntetés [Héderfája KK; IB. Útő Bálint lt. lev.].

2. (jog/szabadság) megrövidítése; ştirbire (a unui drept); Kürzung (des Rechts/der Freiheit). 1684: semmi Priuilegiumok megh bántását ne(m) tapasztallyák, mint hogy mi azt semmi reszeibe(n) bontogatni ne(m) akarjuk [Uzsl. IX. 76. 18 fej.]. 1835: az Exp(one)ns Birtokasok tulajdon Jussak megbántásáért minden Törvényeseket e részbe kéntelenek lesznek Klmetek és Felső Sínfalva közönsége ellen el követetni [Asz; Borb. II].

3. háborgatás; tulburare; Störung, Behelligung. 1672: A külső szabadság egy lévén, abban való megbántásit Kegyelmeteknek hazáival együtt orvosolhatja [TML VI, 86 Teleki Mihály Kapi Györgyhoz].

4. megrövidítés; prejudiciu; Kürzung, Benachteiligung. 1661: Az Kegyelmed szolgálai az nyeret nem akarják adni,

talán másképpen instructusok, mindazonáltal ha Kegyelmednek igen nagy megbántására leszen, praetereat [TML II, 206 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

5. feldúlás; devastare; Verheerung/wüstung. 1677: Dezmákat, sőt, és egyéb terheket Fiscus, vagy mások számára hordozo, avagy abbol viszsza menő szekereseke-is, kik vagy tilalmas helyekben valo károkat, kaszált és baglya szénáknak megbántását, kerteknek le-vágását, égetését, és több insolentiaikat-is szoktak cselekedni ... affélék-is ezen fellyeb meg-írt mod szerint büntetessenek [AC 215].

megbántat¹ megbánat (vkivel vmit); a face să regrete cineva ceva; bereuen/bedauern lassen. 1582: Balas kowach ... vallia ... Io Akaratod zerenit Ag, Amit Adhacz ... ha penig nem Acz es meg Nem segitez ... tehat bizony megh bantatom veled [Kv; TJK IV/1. 47]. 1586: Olaios Georgy vallia, ezt zayabol hallottam az leany Attianak hogy azt monda a' tanach haznal hogy megh bantatna lgyarto Georgyel Az eo leania fogtatasa [Kv; i. h. 596]. 1602: Zabo Andras es Schnelczler Leoricz Vramek hewteok zerenith recognoscálnak így ... meg monduk neky hogy megh bantatiuk vele hogy akaratunk ellen megh nitotta ... az ladatis kyben ezewst marha penz es arany volt [Kv; TJK VI/1. 611]. 1629: megh bantatom az felesgedel hogj toluaiol az hazamra iőt [Mv; MvLt 290. 143b]. 1634: Zigiarto Mihalyne monda Erszenyes Palnak, aha lator fektá kurva, megh lad hogy bizo(n)y megh bántato(m) ha el az vra(m) veled [Mv; i. h. 291. 10b]. 1668: Miklos ahoz azt monda hogi de meg hogi itt kereskettek, hazamra iőttek tegnap, csak azt is meg bantatom Nagi Jstuanal meg latia el felejtí az marhaiat [Csz; CsÁLt F. 27. 1/30 Szabo Mihaj (20) pp vall.].

megbántat² (jogaiban/szabadságában) megrövidített; a face să fie ştirbit drepturile cuiva; (js Rechte/Freiheit) verkürzen lassen. 1677: En Bathori Gabor, Erdély Országának választot Fejedelme, Magyar Ország részeinek Ura, és Székelyeknek Ispánnya mindeneknek személyi válogatás nélkül az én tehetőségem szerint igaz törvényt szolgáltatok, és méltó executiokat tészek, senkit sem meg nem bántok, sem mással meg nem bántatok, se személyében, se jószágában, se marhájában [CC 19–20] | Rátóti Gyulai László Ur(am) ő kglme ... ki ment az Magyar hadak közzé ... illy közönséges nagy jób(an) való fáradozásáért, sub Verbo Nro Principali assecuralluk, hogy ... ha Szerencsétlenül járnának is, és akar mikor uiszsza keletnek is jóni Birodalmunkb(an) mindenkoron kglsségünk alá fogadgyuk, azért semminemű Jószágib(an), Javaiban meg nem károsittattuk, se(m) személyiéb(en) se(m) becsületib(en) ő kglme mellett ezen dologb(an) edgyütt lévőkkal edgyütt meg ne(m) bántattuk, háborítottattuk sőt afféle ellen k(e)g(yelme)ssen protegálluk [Radnót KK; Törzs. fej.].

megbántatás megsértetés; insultă; Beleidigung. 1803: a' Papné a Mestertől 's Feleségétől vett megbántatása viszonyittására tselekedte aztat [Dombó KK; UnVjk 67].

megbántatik 1. bántalmaztatik; a fi maltratati; mißhandelt werden. 1562: az ola az kit ktek meg Tartoztatot Jambor es igaz Ember az my falwnkba(n) paztorsagot wiselth Azert My keriwk Thy kteket mynth vraynkot hogy az ola meg ne Bantassyk Kgtol meth (!) igaz vto(n) Jar, azert Kgtek Bochassa el Merth igaz penzeuel keres-

kedyk [Sáromerke MT; BesztL 61 Michael Chanady judex a beszt-i bíróhoz és tanácsához]. 1662: a vallásnak ... szabados gyakorlásában akármely állapotbeliek is öfelségétől és akármely földesuraktól valamely úton-módon avagy színek alatt meg nem bántatnak, sem háborítatnak, akadékoztatnak [SKr 121–2].

2. (jogaiban/szabadságában) megrovídtíttetik vki/vmely közösség; a fi stirbit in drepturile sale; (js Rechte/Freiheit) verkürzt werden. 1592: Hogy Coloswar az eo zabadsagaban es Jowaiban Senkíteől meg ne bantassek teorweny kiweöl [Kv; DiósyLnd. 45]. 1671: az olyanokat kik elébbi fészkekre haza akarnának menni, ha szintén kezesség alá vetették, vagy eskették volna is, minden helyekről, mindenek minden javokkal sub poena Articulari bocsássák el, személyekben és jövőben meg nem bántatván, a' kezesek pedig abszolvasanak a' kezesség alól [CC 59]. 1677: Ha ki megbántatik, személyében, jóságában, szabadságában [AC 273]. 1704: az az articulus arról szól, hogy akik a fejedelemtől méltatlan megbántattanak, azok iránt tartozzanak az unio szerinti instáltni a fejedelmeknek [WIN I, 128].

3. megsorbíttatik; a fi prejudiciat; beinträchtigt werden. 1571: akaryak eo k. hogy Ez fele zemely valogatassal az Egenleo akaratal valo vegezes Megh Neh Bantassek, Es ezwtan Teobekis azt neh kewannyak [Kv; TanJk V/3. 44a]. 1572: Kerem keg: mynth zerelmes Bizoth Komam vramoth hogy te keg: menyre illyk es melto, kybe az te keg: Birosga megh nem Bantatyk hogy ez en Jobagymnak igassagath megh erthwen cyelekeggyek wgy keg: hogy ne nyomokoggyek meg nyavalyas, ne fogyatkozzek megh [Kv; BesztL 3704 Paulus Banfy lossonghy de mogyoro Gr. Dawm beszt-i bíróhoz]. 1677: A' Fejedelmek oly Praefectusokat constituállyanak hogy Nemesség, s' minden rendeknek Szabadsága, és az Országnak törvénye általok meg ne bántassék, s' annak ártalmára valo absoluta autoritas ne adattassék [AC 236].

4. megkárosodik; a págubi; Schaden nehmen/leiden. 1558 k.: az közönseges Igassagnak Megmaradasaert Illik Mindennek Nehez mertek elny, Ne ket feleuel, Mertha könyw lezen, tathat Mind az feiedelem es Mind az kossgeg Megbantatik [Nsz; MKsz 1846. 296]. 1571: Towabba vannak nemely falwk hataran chinalt molnok kyket az varhoz Telegdi Mihal chinaltatott, vannak olyyakis kyket egyebek epítettek eo engedelmbeol hol soha az eleott molnok nem voltak kyk miat faluknak meg mondhatatlan karok vagion, nemely myatt pedig regi molnok megbantattak [SzO II, 330 a székelység panasza az egy-hez].

5. (határ) megsértetik; a fi violat (hotarele unui cimp); (Flur/Feldmark) verletzt werden. 1804: vagyon egy Bachonya nevű Praedium ... Törpen^a faluja Határán, mely Praedium 1451ik Esztendőb(en) ki jartattatvan bizonyos Hatar Halmakkal ki is Hataroztatott ... hanem Nap Nyugot felül nevezetes részében az Olah nemetiek által meg bántatott hibáztatott ... s lassankint magok hatarukhoz foglalták [BSz; JHb II/16. — ^aBN].

megbántatott vkitől megbántott; care a fost jignit de cineva; von jm beleidigt. 1710 k.: a kárhozott léleknek az ő szomorúsága, a véghetetlen, tőle megbántatott Istennek véghetetlen haragjától, gyűlölségétől való kimondhatatlan ítőzás, félelem, rettegés [BÖn. 466].

megbántatathatik bántalmaztathatik; a putea fi maltat; mißhandelt werden können. 1662: Építsenek csak

templomokat Törökországban, bizony mindenik templom erős bástyájuk lesz en a törököknek, melyekből, a frigy felbomolván a csaták könnyen megbántatathatnak [SKr 113].

megbáthat megbüntethet; a putea pedepsi; bestrafen können. 1629: Szombathely^a Assecuraluan mi Tholdalagi Urammal együtt arról hogy sem ioszaga el nem Vetetik, sem maganak bantodasa nem lesz en, noha sokkeppen uiolalta uala az conditiokat melyre nezve eo Felsege meg banthatta uolna, mindazaltal Condonaluan eo Felsege, meg nem haborgata, seott az Desi kamara Ispansagot ada neki [Fog.; KCs IV/114 Kemény János Kemény Boldi-zsárhoz. — ^aSzombathely Mártont].

megbántó I. mn 1. megsértő/botránkoztató; jignitor, care jigneşte; beleidigend, anstößig. 1705: Békési János Kováts vr(am) Felesége Gulácsi Kata ... Igirvén mi előtünk arra magát kézbeadással hogy ennek utánna Istent s embereket megbántó s botránkoztató szitkokkal nem szitkozódik, tisztességes Aszonyi állathoz nem illő borozásba(n) részegeskedés(en) magat nem elegyiti [Dés; Jk]. 1843: De ők csak amellelt maradtak — anélkül, hogy valami megbántó kitéttel éltek volna —, hogy ők általában ezen hely bévétését meg nem engedik [VKp 80].

2. ~ fél megállapodást megszegő fél; partea care desface o invoieală; Übereinkunft auflösende Partei. 1582: (A vizsálykodókat) meg bekelteotok megh Iram en Kadar Gergely az lewelet a' bekessegeiről. Az bekessegh vitan esmegh im most megh haborottak ... ez keotelnék meg zegasereől Chak ket bizonsaghal hattu(n)k bizonitany ... adeg Ne perelhessen az megh banto fel megh az 40 frtot le Nem thenne [Kv; TJk IV/1. 522].

II. fn megsértő ember; persoană care jigneşte pe cineva; beleidigende Person. 1677: Ecclesiasticusokat meg bántók ellen valo processus és poena [AC 255]. 1826: a' keresztyén eleink ... a' közöttök valo jó rendek megháborítói, s a tisztesség, a' becsület regulái ellen vétőknek 's a' társaság megbántóknak büntetésekről Articulusokat is irtanak [Kv; EM XI, 373 A külközép-utcai Kalandos-társaság art.].

megbántódás 1. sérelem; supărare, necaz; Unrecht, Beschwerde. 1564: kegyelmes Uram nincsen az ki en nekem megh bantodasomat injuriamat megh könnyebbitesse Isten utan [Zutor K; SLt]. 1650 k.: noha ennekem sokszor sok megh bantodasim voltak kglmes Uram az mellyekről igen melto panaszim lehettek volna es igen nagy szű beli megh szomorito boszszuval kellet el szenvednem nem mertem Nagodat busítani [Ks 42. C. 5 Cseffi Laszló a fej-hez]. 1671: Csik Széknek volt ilyen meg-bántódása, hogy a' Csiki háromon, harminczadokon, és örökön lévő Gondviselő, nem akarnának a' vitélző Rendnek törvényt szolgáltatni [CC 39]. 1689: Harmadik megh bántodasokat p(rae)tendalhattyak az Zalogos földek irant [Szőkefva KK; Szád. Sárosi János kezével]. 1693: tuttára legyen Kglmed(ne)k, hogy ezen meg bántódása iránt, az Nemes Fejér var(me)gyenek Generalis Gyűlésett akár holott, és valamikor fog celebráltatni, akarja meg találni [Fejér m.; DobLev. I/47]. 1755: Bátorkodtam Ngyd^a lábainál le borulni alázatos Instantiám által, és egyszers mind declaralni nagy meg bántodasunkat, és szomorittatasunkot [Albis Hsz; BLev. — ^aGr. Mikes Antal

Hsz főkirálybírja]. 1765: Ilyen meg bantodásomot kellett ... alazatosan exponálnom [Etéd U; Pf].

2. megsértés; srtibire; prejudiciare; Beleidigung. 1643: My azért ertve(n) es tudva(n) az eo szabadsagokban valo megh bantodasokat megh ighirtuk nekiek seghitsegunket es oltalmunkat [Törzs. fej.]. 1655: Vadnak ilyen megbántódása szegény nemes atyánkfiaiának, hogy vagy magokon ... vagy jobbágyinkon törvénytelen büntetéseket cselekesznek [EOE XI, 196 egy-i törv.]. 1671: közönséges szabadságunknak megbántódása lázlik lenni abban, hogy Erdélyi emberek között, és Erdélyi dolog felől, nem ennek a' hazának competens Birája előtt lőtt peri és annak dicisiója [CC 79]. 1724: (A kút) az meg irt Falu(na)k Szabados uzuálásában nem lévén ... és a Töb oda bé biro Possessor uri és Nemes rendek(ne)k nytlván valo Nemesi Praerogativájok(na)k meg bantodásátt Causallja [Dob.; WassLt]. 1735: engemet Isten, és a Nemes Haza törvénye ellen az J: kurvának kiallott, becsültem(ne)k nagy meg bantodására [Dés; Jk 149a]. 1741: Nemzetes Szilágyi alias Lakatos Mihály, András és János Uraimék tovább az Nagod diffamatioját magok Nemesi szabadsagok(na)k meg bantodásával s kissebbitésével már nem halgathatták el [Somlyó Sz; TKI]. — L. még CC 7, 14, 92.

3. megsértődés, megütközés; supårare; Beleidigung. 1662: az asszony dévabéli és Tasnádban való jegyruhabéli jussát bizonyos alkuvás által fejedelemnek adta vala, melyet Bethlen István nem is offensió és megbántódás nélkül szenvedett vala [SKr 154]. 1750 k.: En a' meg bantodast vagy offensat négy Classisban helljheztem ... A negyedik, midõn mi Sem Szonkal, sem tselekedetünkkel valakit meg nem bantunk, hanem a mi Szonknak vagy tselekedetünknek nem helljes vagy bal magjarazattjával magunk Szerzünk magunknak offensat [Ks 83 Onadi Szakács Mihály lev.].

4. megneheztelés; nemuljumire; Unwille, Groll. 1661: Tegnapi napon mind a ti rajtatok való búslás miatt, mind pedig más derekas megbántódásom miá, veled, édes szívem, úgy az mint kívántam volna, nem beszélhettem [TML II, 139 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz]. 1663: Két rendbeli levelét Kegyelmednek vöttem ... mindkettõben értem sok megbántódását az urunk Kegyelmednek frott levelei miatt, de Istennel bizonyítom, Uram, hogy ... távoll lévén õ nagyságátúl, nem tehetek róla [TML II, 552 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

5. bántódás, bánat; mihnire; Betrübniß, Gram. 1663: Nagyságodnak kegyelmessége által nemes országtúl megítéltetett kevés jószágocskámat ... méltóztassék restituáltatni; melynek mástúl való bíratása minemû nagy szívbeli megbántódásomra legyen, Nagyságod istenesen gondolkozván, megítélheti [TML II, 590 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

6. bántalmaztatás; maltreatare; Mißhandlung. 1645: kegl-messen paronczollyuk: minden helyeken boczassa es bozattassa megh emletet hiueinket uelek levõ szolgálkakkal, bekeuel, s megh bantodas nélkül [Kv; RDL I. 164 fej.]. 1664: az havasalföldi vajda megértvén mostanában számkivetésit az fővezértül, még bizonyosan nem tudhatjuk, Lengyelország avagy Munkács felé szaladott légyen, de az felesége hírluk nélkül az országban immár beérkezett kívántatott gróf uramat levelünk által megtalálunk ... hogy munkálódnék az fővezér előtt, miként lecsinálhatná az ellene való nehézséget, nyavalyás minden órában várandó, terhes állapotjában, ne lenne valami úttal megbán-

tódása és mindnyájan nekünk is történhetõ nagyobb búslásunk [TML III, 30 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1705: ki ki mihelyt compareal és homagiumat deponallya, minden kesedelem es megh bantodás nélkül maga házához bostáttatik [Kv; KvLt I/192 gub.]. 1760 k.: Grohoti Petruz János feleli ... A Dudást szép szoval marasztattam meg közõttünk mulatván, ételt italt adván néki betsületet adván néki s mig at voltam semmi baja nem volt, mongya meg maga kitõl lõt meg bantodása [H; Ks 62/8].

7. megsérülés; rånire; Verletzung. 1840: Nagy Mihály ... találatott e' szerint Az Jobb felõll valo részen az Nyak Inas hust meg szurva egy fel Czolnyira hatva, mely Innak munkássága az váll Lapatzkára szolgál, — ennek meg bantodása mián a Kar Csontnak feje meg vagon Dagadva [Dés; DLt 848c].

8. udv háborgatás, zavarás; deranj, tulburare; Störung. 1677: Hol és mikor lehetek én Kegyelmed megbántódása nélkül Kegyelmeddel szembe? és erre ne udvarice, hanem mint igaz barát barátjának, úgy feleljen Kegyelmed meg, mert egyébaránt az sül ki belõle, hogy alkalmatlan leszek [TML VII, 349 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

9. jogcsorbítás; srtibirea drepturilor; Rechtskürzung. 1673: mikeppen kezdõdött, Continualodott, és Vezõdött, azon megh bantodasom és karositásom ha kevántatik ... szoval elõ számlálnom kesz vagyok [WassLt Haller Pál nyil.]. 1696: 66 kglének az Magjar Czegej határban az Földek birodalmában sok meg bantódási vad(na)k [Dob.; h.]. 1701: Mint hogj az Apahidi josiágnak bíráásban igen nagy meg bantodása volt s vagon T. Ecclesiánk(na)k, az Unitaria Ecclesiától ... ugj hogj most is tellyességgel minden haszon vévõ szántó földektõl ott lévõ kevés Jobbágji az Ecclesiának el tiltattanak, nem kitsiny kárával Ecclesiánk(na)k [Kv; SRE 76].

10. (meg)károsulás; págubire; Schädigung. 1659: Serio parancsollyuk hűségtek(ne)k, Megh irt Borberek és Alvinczi Városunkbéli Jobbágyink(na)k abbéli megh bantodásokat megh orvosolván, Az Uj Keresztyenek(ne)k is parancsollya(n), hogy tartsák õkis magokat a Városnak ez részből valo régi Ususához, s ez ellen cselekedni ne merészellyenek [Törzs. fej.]. 1671: Levén megbántódásunk ebben-is mind magunknak, s' mind szegénységinknek, hogy sokadalmok alkalmatosságával, vasat 's egyebet-is éppen magok számára el-foglalván az Városbéliék, külsõ embereknek nem engednének vásárolni, hanem magok az Sokadalmok, s' vásárok idején az beszédett marhát, s' az után-is majd kétszer árrán adgyál-el magunknak és szegénységinknek [CC 84]. 1689: N. Boér Thamás, és B. Péter Uraimék Proponálva(n) az eo Ngok Fogarasi Felső Székin Felső Venicei jóságokba(n) sokkepe(n) valo meg bantodásokat, instaltak mi elõttünk közönséges(e) azo(n): hogy ... az iránt valo succursusunkot ne denegálnok [Fog.; Szád.]. 1703: Tekintetes Fõ Kapitány Urunk(na)k és az nemes szék(ne)k alázatossán Instálunk Méltóztassék Kglmetek ez iránt valo megh Terheletésünkett s Fajdalmas megh bantodásunkatt Attjai kegyes Szemell Tekintetben venni és Istenessen megh orvosolni [Fog.; UtI]. 1740: Varga Ferentz tizen öt vas tsinálásra valo Portiojat, reszet ugy mint azonn verõben való Czimbora ... Bartók András bekével bírhasza minden megh bantodás háborgatás nélkül [Torockó; Bosla]. 1844: Dobai (!) Joseff Esketése meg bantodasai, és a Kaptalani hataron levõ szena fõve elfoglaltatásában [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249]. — L. még UF II, 664.

megbántódhatik megkárosíthatik; a putea fi păgubit; zu Schaden kommen können. 1804: Én soha sem hallottam a néhai tisztelt Aszszony Gyermekének sem edgyik(ne)k, sem másik(na)k olyan törvénytelen tselekedeteiket melly által meg bántódhatott volna [Marossztimre AF; DobLev. IV/875. 5b].

megbántódik 1. megsértődik, megneheztel; a se supăra; beleidigt werden. 1663: közölvén ezen dolgomat elsőben, édes Apám uram, az én jó kegyelmes asszonyommal, és mintsem urunk ő nagysága valamint megbántódjék, múltjék el inkább [TML II, 476 Teleki Mihály Gillány Gergelyhez]. 1671: Az mint Uram Kegyelmed leveléből látom, Kegyelmed meg bántódott, de nem tudom min [TML V, 510 Székely László Teleki Mihályhoz].

2. udv háborgattatik, terhelődik vmivel; a fi deranjat cu ceva; gestört/belästigt werden. 1642: Jo akaro bizodalmas somsed Uram kgmtiek egy nehanj napra ha megh nem bantodik uelle rendelne tizen hat auagy huz kaszat es egy nehanj aratot [Sófva BN; BesztLt 115 Petrus Gauay a beszt-i főbíróhoz].

3. bántalmaztatik, háboríttatik; a fi maltratata; mißhandelt werden. 1675: Ha valaki donatariusoknak, bőéroknek vagy papoknak jobbágytól meg bántodott, en eremre az megh bántodott fel az Urat requirálván törvény napot kért, s ha törvény szerént ott ugy igazodott el dolga, hogy azzal meg nyughatott, abban maratt [Fog.; UF II, 663 St. Leszai (43) vall.]. 1734: Azis Consideratoria valo dolog hogj se Mészáros Atyánkfiak Hentes Atyánkfiak, se az Hentesek a Meszarosokat semminemű bestelenítő szokkal s injuriakal ne illessék és amellyik fél meg bántodnék requirálly a Czéhet, vagj az Társasagot [Dés; Jk 445b].

4. (jogaiban) megrövidíttetik; a fi lezat in drepturile sale; (js Rechte) verkürzt werden. 1701: Tagadhatatlan dolog, hogy midőn Göcs Sára Aszszony és Göcs Kata Suki Pálné Aszszonyom ő kglme közt Atyai Joszágok arra adhibealt Becsülletes Emberek által subdividaltattott volna, tehát ekkor Suki Pálné Aszszonyom felettéb meg bántodott, és igen károsan esett volt az ő kglme részéről azo(n) Divisio [Kv; SLt FG. 55]. 1704: minthogy abban az articulusban olyanokról vagyon szó, akik méltatlan megbántódának és megkárosíthatának, arra nézve ennek az articulusnak dirimatióját az ország holnap reggelre szorosabb determinatióra hadta, hogy concludáljanak fölöle [WIN I, 127].

Szk: igazságában ~. 1678: méltosztatsek kegl(me)se(n) ezen Controversiamban olly dispositiot tenni, igassagomban ne bantodgyam meg [Törzs. Osdolai Kun István a fej-hez] * *szabadságában* ~. 1643 k.: az magyar orszaghi urak, nemessek, fő nepek, Varasok, az nemettől szabadságokban ighen megh bantodtanak [i. h. fej.]. 1675: Tudodé vagy bizonyossan hallottadé Hogy az donatariusok, vagy bőérok között valaki nemessi, avagy bőéri szabadságában törvéntelenül megh bantodott volna? [Fog.; UF II, 660 vk]. 1705: ha mi oly dolog esett volna is, hogy vagy törvényekben, vagy nemesi szabadságokban, vagy egyebekben is a magyarok vagy egyszer, vagy mászor megbántódtanak vagy háboríttatának volna, azt neki^a nem tulajdoníthatni [WIN I, 448. — ^aI. Józsefnek] * *törvényében* ~ → *szabadságában* ~.

5. megcsorbíttatik/csorbul; a fi ştirbit/prejudiciat; verkürzt/beeinträchtigt werden. 1603: lattyak eo kgmtiek egez varosul az hazassagoknak kywaltkeppen az keolseo rendek

miat valo nagy abususat, ky miat zegeny varosunknakis zep zabadsagy megh bantodnanak [Kv; TanJk I/1. 434]. 1619: Mit mondanál hát te ehhez, hogy mint nem bántodnék meg az hatalmas császár hűti és frigye is, melyet immár újól meg erősített Ferdinandussal, és hogy ebben is előremehetnénk? [BTN² 289].

6. megkárosíttatik; a fi păgubit; Schaden erleiden. 1650: noha teob feoldet es kerteket szakasztottunk ahöz, de sokal alkalmatlamb az teob reszeknek akar melliknel is mert seueny mind az mezo felol esuen, kulseo es igen sok munkas, faratsagos kertelesekkal ez az resz bantodik inkab megh, az Rosz Tohely is igen nagj haszontalansagot teuen benne [Folt H; BK sub nro 117].

megbántódott 1. (jogaiban) sértett; lezat (in drepturile sale); (js Rechte) beschädigt/beleidigt. 1677: A' Nemesség maga javaiból Vám adással sohult nem tartozik ... és hogy ha ki tudva olyan dolgokban meg-háboríttatnék, a' megbántodott Nemes ember ellen a' cselekedő juris ordine prosequaltatván, és comperialtatván in floren 200. conviccaltassék [AC 112].

Szk: ~ fél. 1655: Végeztük azért és concludáltuk, accedálván az Ngod bölcs itéleti is, hogy az megbántódott félnek arbitriumában légyen, ha vármegyén akarja-e keresni, vagy táblán az olyan dolgokat patráló vladikát, az vármegyéről pedig transmittálhatják táblára, ha az causának merituma úgy kívánja [Kv; EOE XI, 196]. 1684: Ha történnék, hogy valamely mester ember egyik az másikat tolvajnak, gyilkosnak, lopónak, paráznának, káromkodónak vagy hamis hűtűnek szidná ... az céh előtt megbékélhetnek de ha az megbántódott fél (nem aka)má az becsséget ... elveheti az céh(ből) az nemes város székre az törvényit, (ha) akarja [Dés; DFaz. 13].

2. megkárosult; păgubit; Schaden erlitten. 1699: igen sok megbantodott Bócsületes Atyánkfiak terhes panaszszai naponkint nem hogy fogynának; de sőt inkab naponkint szaporodton szaporodnak [Dés; Jk 280b].

Szk: ~ fél. 1670: ha ugy teczik az Exponens megh bantodot felnek, czinaltassa megh az sövényt igaz határában [Kv; TanJk II/1. 753]. 1671: ha afféle Dézmások találtatának, kik a' szegénységen szolgástól, lovastól élődének az illyen Dézmásoknak mindenféle javokból exclusis omnibus juridicis remediis, mellynek fele a' megbántodott feleké, fele pedig az Directoré légyen az executorokkal edgyütt | Végeztük azért Nagod Consensusa-is accedálván, hogy azon Magyar Ország excessust patráló Ember a' meg-bántodatt féllel mentül hamaréb admonealtatván Máramarosi atyánkfiak, conventionalyon és karairól contentallya azon Szomszéd Lengyel Urat [CC 26, 44]. 1749: mikor az Banatusi embereket ... pénzektől meg fosztottuk volna hogy reánk bizonyosodott meg békellettünk a meg bántodott féllel [Kismuncsel H; Ks 112 Vegyes ir.].

3. megsértődött/nehezelt; supărat, (care se simte) ofensat; beleidigt, übelgenommen. 1657: felette sok megbántodott emberek vadnak, és sokakban megtanáltatik igaz volta amaz mondásnak: Impedit ira animum ne possit cernere verum [KemÖn. 171].

megbántott megsértett; ofensat, jignit; beleidigt. 1855: mely wegezeswnkben az katt fel az meg neuzet gyeorgfi ba(las) es pal, eggik az masikott igerek meg oltalmazni es mindenik fel az eo rezen walo Attyafiaynak terheketis magokra fel ueűek Ennek ereossegere es meg All(as)ara

wetenk zaz forint keőteleitis keozikbe hogy ha walamellik fel ezt meg nem Allana ... Ket rezze myenk az birake harmada az meg bantot fele legyen [Gagy U; UszT]. 1671: én lévén az megbántott személy, mégis nem illendő magam alkalmaztatásával voltam s vagyok-e? [TML V, 445 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1711: Noha ennek előtte in Anno 1697 Balogh Mihályné nős paráznságba(n) Comperiáltatva(n); az Szent Isten és a nemes Ország Törvénye szerint halálra sententiaztatott volt De mint hogy az időktől fogva ... szivebe(n) lelkéb(en) meg törődven Istene ellen valo vétkes cselekedetét meg ésmérte anyira hogy kívánta vétkes cselekedetinek helyere vissza jöni és megbántot Jo-Istenét s Felebarátit meg követni [Dés; Jk 357b]. 1848: Válosz várása mellett maradtam Kedves Ötsem Uraiméknak Az halálig megbántott Barátok Szabó Rácz Pál [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1274 Dobolyi Bálinthoz].

megbárányozik (despre oi) a fátá; lámmem. 1589: Tecczet ... hogy az zawwewo Vraim penzt Aggyanak Juh vetelre, Amy penigh azt Nezy hol Baraniozzek megh ... ez Varos Juhais fel haytassek az falukra [Kv; TanJk I/1. 104]. 1664: A juhok még eddig, az kik megmaradtak, jól vannak, már mind meg bárányoztak^a [TML III, 95 Katona Mihály Teleki Mihályhoz. — ^aA levél ápr. 5-én kelt].

megbarátkozott megkedvelt; indrágit; liebgewonnen. 1662: Gyulai Ferenc vénén eszébe ... hogy az ő kapitányságának is ideje eltelendő és közelítendő volna noha a fejedelem is mind magára nézve, s mind hogy azon tiszttel olly megbarátkozott, nagy egyességét látná, azon, hogy ott maraszthatná, maga is örömet igyekeznék [SKr 480].

megbarázdál, megborozdol 1. (földet) barázdálással körülhatárol, határmezsgyét von; a fixa hotarele unei proprietăți trăgind brazde cu plugul; durch Furchenziehung umgrenzen. 1591: Az Eketis en teollem kere el Kereztes Janos azzal borozdala megh ez nyí feoldet kit az falw neky ada az Ferenczy Kouaczyt kit el veoth az falw [UszT]. 1604: Annak pedig az birodalomnak az Kadacz feleől valo fele ... Swky birodalo(m) ... az zabadsagh megh leuē(n) az el múlt 1599 eztendőben cōszel megh borozdoltúk teórúeny modgia zerint kilencz borozdaul [i. h. II/3. C. 54]. 1693: mely földeket az meddig ki szánhattják az erdőgh szántsak ki, ezen földnek Gyula felől valo hasonfele juta nyíl szent (!) Daczo Uramek részére, edgy tserefán az hegy felől keresztet vágván rea megis borozdolák [Gyula K; SLt AH. 17]. 1751: ki tsinálván egy Metát, 'a hol lehetett Ekével meg borozdoltatván, a' hol pedig meg borozdolni nem lehetett bizonyos élő fákat meg keresztetve, és a' mellett bizonyos Tsutkokat is fel ásatván [Koronka MT; Told. 31/4].

2. elbarázdál/szánt (földet határbarázdavonással a magához foglal); a tăia brazda (insușind astfel o porțiune din terenul vecinului); durch Ziehung von Grenzfurche Feldstück wegpflügen. 1591: Interim vgia(n) be vetettek az egj feold kiulit kit megis denotaltam, azokkal Egietembe(n) kit megh borozdoltátok mert tj per potentia(m) mentetek volt bele az Enie(m)be(n) [UszT]. 1607: Kws Peterne megh borozdolta uolt az feöldet, Mattias ura(m) teórúenihez hya erette [i. h. 20/295 Blasius Thanko de Hoggia pp vall.]. 1650: mikor az kezű feöldet az Arankutiak megh borozdoltak uala, az felseő Szauiatiakkal Nagy Sukj Pal

Uram mind be forgattatta uala az borozdákat [F.szovát K; SLt Q. 7]. 1761: Tudom bizonyosan hogy Pap Laszlo negy darab földet foglalt volt Maganak Mar mikor az földeket Mynyajan az ekekel az kik földet foglaltanak (!) Barazdoltak volna Pap Laszlo Mar meg is Barazdolt volt ket darab földet Mar harmadikat kezdett volt Barazdolni azonban oda erkezek Tyibucz Tivadar ket fíjával ekejével edgyút csak eleiben alla az Pap Vaszali ökrenek hogy ne Barazdoljon ... az Tyibucz Fija Markuj csak ki vere az Pap Laszlo ökrét az Barázdából [Illyésfva Sz; BfR 45/12 Satra Togyer (34) zs vall.].

megbarázdált, megborozdolt barázdálással körülhatárolt; delimitat cu brazde; durch Furchenziehung umgrenzt. 1735: a' Sztirkuly nevű Völgy ... az meg borázdált éltől fogva azon Völgynek közepe mindenütt kétfelé hasítottván Azon nagy Sztirkuly denotalt borázdájától fogva ... az Sztirkuly torkáig juta a Samariai, Tordai Trauzner Részre [Mezőcsán TA; Bom. X. 7]. 1745: A 11dik Tábla vagy on a N.Idai Falúsiak Széna füvek mellett, a mostan meg borozdalt és kövekkel ki metázott határig [Budorló K; Told. 9].

megbarázdáltat, megborozdoltat 1. (földet) barázdálással körülhatároltat, határmezsgyét vonat; a pune pe cineva să fixeze hotarele unei proprietăți trăgind brazde cu plugul; (Feldstück) mit Grenzfurche umgrenzen lassen. 1698: addig a' borozdaig az hol most István Déák ura(m) megh borozdoltatta [Csíkfva MT; EHA]. 1751: Azon Felső Vácsmányban ... Batzka Madaras felé el menő közönséges Nagy ország uttyáig kitsinálván egy Metát, a' hol lehetett Ekével meg borozdoltatván ... a' mellett bizonyos Tsutkokat is fel ásatván [Koronka MT; Told. 31/4]. 1773: az öregekkel kiis jártatta, és azon kijáratáskor magok előtt kiis gödrözték, Harsányi Uram Maga ki jártatván, meg is barázdáltatta a Földnek Határát [M.bénye KK; LLt 8/8].

2. elbarázdáltat/szántat (határbarázdá-vonással a maga számára elfoglaltat); a pune pe cineva să taie brazde (insușind astfel o porțiune din terenul vecinului); durch Ziehung von Grenzfurche Feldstück wegpflügen lassen. 1600: Az nehai Benczedi Leörinczi Antalne fiaival eggieött Pallal es Mihallial citalta wolt Kapita(n) Vram eleibe Nagy Gyeörgyet wgia(n) Benczedit ez oko(n), hogy az nehay Nagy Peter arwai feöldeit megh borozdoltatta volna, kiert minde(n) borozdaert kwlēon kwlēon hatalmat keőwetet raita [UszT 15/182].

megbarázdáltatik, megborozdoltatik a fi delimitat cu brazde; gefurcht werden. 1736: Melly kiszaggatások s nyílvonások után mindenütt az hol kellett a' Parsok eo Nsgok emberei praesentiajokban az helyek megborozdoltattanak, és kinek kinek maga Nyilja szerént obveníált szere per manus assígnaltatott kezhez adatott consummativē örökös allandokeppen [Záh TA; Mk V. VII/10]. 1781: minek utánna a Kender ki nyötetett volna, azután borozdoltat meg [Buza SzD; LLt Csáky-per 181. L. 3].

megbárdol 1665/1754: Az mely jámbor Iffiu Társ legénnyé akar lenni, tartozik elsőben a' B.Társaságnak le tenni kívánságának jelit ugymint d. 25 Ezek meg lévén válaszszon magának egy Papot, két Kereszt Apát, és egy Harangozót. Ezek meg lévén meg szokták czirkalmazni,

lineálni, gyalulni, bárdolni, furni, a fogátis ráspolyozni, ajtó mélyéket vagy egyéb művet belőle mint fából készíteni [Kv; ACart. 21–2. — A mesterlegénnyé avatás tréfás szokásaira von. szöveg].

megbárdoltat 1. megfárgat; a pune pe cineva să cioplească cu barda; behauen/schnitzen lassen. 1623: Az Istallo faytt foraglassa bordoltassa megh [Fog.; Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1717: én az 20 szály sás fákot meg bárdoltatván ... pénzes szekereken akartam alá viténi [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.].

2. ~ja magát '7' 1665/1754: megbárdoltatni és meg gyalultatni magamot többé nem hagyom, mert az igen nehéz bárdolásból és gyalulásból áll a mint már experialtam^a [Kv; ACart. 26. — ^aTiltakozó célzás a legényavatás egyik tréfás, de rendkívül durva szokására (L. erre: Rajka Géza, A kolozsvári szabócéh története a XV–XVII. sz. ban. Kv, 1913)].

megbarnáit megbarnít; a da culoarea brună, a da un colorit brun/cafeniu; braun machen, bräunen. 1655: Ozdi Thamás az maga házánál jo pénzen, ötven ötven forinton vött száz száz forint rosz poturát Elesdi szabadostol, kit Ozdi Thamás hogy megh barnáitson, mert fényesek valának [Kv; CartTr II Petrus Szavaj ötvös vall.].

megbasz 1. a fute; ficken. 1630: Latta(m) azt hogi megh baztak az katona Inasok fenies nappalis [Mv; MvLt 290. 198b]. 1635: monda az az Jaraine, hizem igen megh bázá az esses lelek kurva fia, ugian taknyos az piczia(m), az pendelyetis fordita, is ugia(n) megh mutátá, hogy vizes [Mv; i. h. 291. 51a]. 1744: Ennek előtte két esztendővel Szakács Filepet szolgáltam ... de az eő Fertelmes szokása miat nem szolgálhatám mjvel akár hova mentünk dologra örökke csibdeset, probalgattván hogy valamire uehessen, Sőt meg az eő fertelmes faszát kiis uetette nekem s ugy probalgatot, sőt ha engedtem volna, minden bizonyal meg baszott volna [Gyeke K; Ks]. 1759: most a nagy Bőjtben egy alkalmazással Milg Földes Vram eo Nsga Vdvarának Pitvarában említett Hájkul^a engemet errővel meg nyomván meg baszat [Marosludas TA; TKI Ljele Pastinna Providi Phillip Juon relicta vidua (30) vall. — ^aA tisztartó, Hájkul Farkas]. 1803: nem férhetnek el Fodor Sigmondné és a' Leánya a' Leányatol tsak sántának nevezik az övé pedig nem Sánta mert meg egyenesítették a' Kővendi Huszárok a' tizfra pintze torkában meg nyomták és meg egyenesítették és salva venia megis baszták [Aranyosrákos TA; Borb.].

2. **szük.** 1786: ki vete Tot István két garast, ezt mondván a Fogadosnak ne itt van a Pénz Salva venia Bazd meg attza nekem bort ... osztán Bort is adott az Fogados, de Tott István tsak szitta motskolta a Fogadost ... megis verte volna ha engették volna [Hídvég MT; GyL. Kotsis Stéfán (39) vall.].

3. helybenhagy; a lovi putemic; verbleuen, zurichten. 1638: fel kele az feőldreől ez az Csiszar Pal s monda be igen meg baszad az fejemet beste lilek kurua fia [Mv; MvLt 291. 133].

megbaszatja magát a se lása sá fie fututá; sich ficken lassen. 1816: Te Szitásné, te bestelen kurva, mit tanácskzol most, kurva vagy; mert Kolosvárt ötször baszattad meg magadat [Dés; DLt 99].

megbaszhat a putea fute (pe cineva); ficken können. 1803: Nézze meg ked azért csináltatták a tizfra Tomáztot Fodor Sigánéjk hogj inkáb s.v. meg baszhassák a Katonák a Pintze Torkáb(an), mint hogj odais tamasztatták a Leányát [Aranyosrákos TA; Borb.].

megbátorít felbátorít; a incuraja; ermuntern/mutigen. 1662: Az vezér nagy becsülettel látván s tractálván, a gróft visszabocsájtá, aki is Váradra visszaérkezvén sok gondolkodásokban, de jó reménységben levő urat, Rákóczi Györgyöt megbátorítá [SKr 134]. 1710: De megbátorítá az Istennek szent lelke őket, és csak egy is nem talál-taték, aki vagy féltiben, vagy evilági jókhoz való szerel-miben Istentét megtagadná s dicsőséges religióját elárulná [CsH 96].

megbátorodik bátorrá válik; a prinde curaj; mutig/tapfer werden. 1662: És hogy a tatárság csak közel szomszédásokban volna táborostul az szekereknek, azon estve a szekerek között meghirdette: akár török, akár tatár lenne, de ha közöttök ragadozni kezdene, csak mindjárt ölnék meg. És így ezt értvén a nép, nagyon megbátorodott vala [SKr 624–5]. 1677: Mindenféle magyar hadak érkeztek, az Szilágyot, ezt a vidéket ellepték. Bizonyosan hozzák, hogy a németek elvégezték volt, értvén a magyar és váradi hadak indulását, hogy mind Kállót s Böszörményt pusztán hagyván, el mennek belőle; de már az dolgot kitanulván, ismét meg bátorodtak [TML VII, 418–9 Teleki Mihály a fej-hez]. 1710: Teleki is megbátorodék mert addig olyan volt, mint az agyonütött, s kezín tartotta, hogy Carafa megöleti [CsH 208]. 1823–1830: Kedden este a Király-kútig elszöktették, és úgy jött hozzám, ott is mortifikált. Azután Bonyhádra vetődött, hogy megbátorodott, s látta, hogy nem keresik [FogE 279].

Ha. 1811: meg bátorodván [K; KLev.].

megbecstelenít, megbestelenít becsületében sért, gyaláz; a necinsti/dezonora; in seiner/ihrer Ehre beleidigen/kränken. 1663: Madarász uram sok rendbeli alkalmazkodását követvén, nem igen régen is mint böstelenített vala meg és ezért az törvény mit hozott vala, Nagyságodnál nyilván lehet [TML II, 629 Teleki Mihály Lónyai Annához]. 1688: soha senkit sem személy szerint, sem penig semmi nemű alkalmazosság(an) meg becssteleníteni tsak az leg kisbetteket telyes elemembe nem igyekszem [Dés; Jk]. 1703: Szabo György mester nem rendes uton módon ment az Kővendi György mihelyéb(en)

és mind az betsulletes Mestereket mind az Társaságot meg betstelenítette [Kv; ACJk 53]. 1726: Minthogy Zilahi Eke Janos méltatlanul bestelenítette meg Göntzi Janosné, inassával valo törvénytelen össze fekvéseket asserralvan, melybe(n) voltakeppen hazudott, mind az al(t)al az bestelenites meg volt, melyb(en) vgjan szokásos ezen Eke János több gazdai(na)k házait is bestelenítvén meg ... arra nézve mint illy szokásos nyelveskedő személy az szék ház előtt keményen meg veretessék, és ha többbe valakit hasonloképpen meg mocskol nyelve is kivágattatik [Kv; TJK XV/6. 52]. 1737: méltotassék porontsolni Székely Elek V(amna)k, hogj minden nemű panaszt ellenem valamelyek vadnak adgja ki Nats(ag)odnak, ugj azokotis a melykel Ne(me)s Három szék színin meg bestelenitet [Szentiván Hsz; ApLt 4 Henter János Apor Péterhez]. 1776: Simon Vasziy annakelőtteis fertelmes tselekedeti-

vel mind Istent, mind Embereket meg bántott volt, még is meg nem Szünt, hanem ismét azon bestelenséget kívánván követni Szakás Budai Márkuly Házát meg bestelenitette [Koronka MT; Told. 23/8].

megbestelenítetik, megbestelenítetik becsületében megsértetik/gyaláztatik; a fi dezonorat; in seiner/ihrer Ehre beleidigt/gekränkt werden. 1669: látom már ... hogy ily igen kicsiny tekintetem van ő nagyságok előtt, hogy csak Gillányi uram tekintetét is én olyan könnyen gyaláztatom és olyan szókkal illetetem Már az meglőtt, de csak valamint Ispán Ferencz uram előtt is úgy meg ne bestelenítetném ő nagyságoktól [TML IV, 579 Teleki Mihály Nálácz Istvánhoz].

megbecsül 1. felbecsül/értékel; a evalua/estima; bewerten, abschätzen. 1568: az Bamffy Gabriel wram reze az ky wolt az Mogyoroy keohazba, myert hogy Eo magtalan maradt, az Bamffy Gabriel reze egyenleo keppen Bamffy Pal wramra es Menyhart wramra zalloth wgyan azon Beochw zerezt az mynt megh Beochwltek wolt az Eleobbely oztozaskor [Gyf; JHbK XII/8]. 1574: Bonciday gergel Azt vallia hogy Eoneky adot volt Bwday Tamas egi kwpat hazanal meg Beochwlleny [Kv; Tjk III/3. 396]. 1588: az mely ket eokreot en meg tartottam volt azt polgarok meg becheoltek ket forintra Negiwen penzre mert az eokeor igen hitwan vala [Zsákfa Sz; WLt Luc. Barlas jb vall.]. 1589: Engem Magyarai Thamas hit vala ezzer oda az maga hazahoz hozanak valami beasrokeoth ele mely kezeos volt Imreh mesterrel Az beorth megh beochiylleok egiket eggiketh 21 penzre [Szu; UszT]. 1597: masod nap megh bechillették a búzat [i. h. 12/19]. 1598: Az becheyek el menenek velünk oda az hul en nekem buzam vala az Kis Antochy (?) Mihaly hazahoz, fel haghanak megh latak az búzat Joúa hagiak, hogy Jo búza megh bechillek, egy egy forintot hagiak edot fel kalongyaiara [i. h. 13/38]. 1622: Az Eötues Mwzert hozaja ualo ezköziuel megh beczwlue(n) p. f. 32. d. 96 [Kv; RDL I. 119]. 1714: Tudode hogy azon marhakat megh böcsülötték volna es mennyire [Csz; LLt Fasc. 138]. 1784: hány forintot érő fát vágtanak le nem tudom, akkor a töveikről, s ág bogaikról meg lehetett volna betsülleni, mert jól meg esmerszett honnat hordották ki a nevezett fákat [Kosztés H; BK sub nro 310 Vledó Petru (30) jb vall.]. 1793: hetfőn, kedden meg becsüllik, Szeredán az Jozságot által adgyak [Szöke-fva KK; BálI 1].

2. (tartozás kiegyenlítése céljából) elbecsül; a evalua/aprecia; bewerten. 1561/1579: My elettwnk azert Thomy Christoffal felesége kepeben megh egienesedenek illien keppen hogy az mybe lamborok meghbechylwleok volt az kastelt mely Tyzen harmadfelzaz es ket forintot es Thyzenhat penzt ... megh fyzessek [Kozárvár SzD; SLt AB. 4]. 1569: az w felge, jobagia dolga felw az elettis kgnek jrtam egnyhanzor es kertemis kgdet hog kgmed zegenh elegytette meg az w kararol ... Kgmetek penig Nyolcz fitra bwczwlte az keth wkrwth hog Twtta kgtek megh bwczwlly ha az wkrwth ingyen sem Latta kgtek [Görgény MT; BesztL 81 G. Ahnay prov. Acris georgen a beszt-i bfróhoz]. 1584: Neb lanos vallia, Mikoron egzer ... Addig viweok a' dolgozt ... hogy Hozzw Marton az haz feolig ig' Arult meg eleottewnk Olaios georgiel, hogy Olaios Georgnek tizen Negy' zaz forintot Aggion az Boltbely Marhaual egie(te)mbe mely boltbely

marhat akkor meg beochwleottek vala [Kv; Tjk IV/1. 291]. 1593: Ach Matias, es Ach Gergeli ... valliak: Semlieswteo Istuan es Keotelueroo Lukachne, egienleo akaraból hiúának minket Kis Mester vczaba az eo hazok bechwlteni, kit mi megis bechwltenk, de nem tuggiuk mint s hogy oztoztanak egismassal annak vtanna [Kv; Tjk V/1. 348]. 1604: En kerdem hogi hol wagion az zegin marton Batiam lowa ... El uezöm az adossagba, ha nekem agiak beczwltek meg Jamborok s ha miuel töbet Er le tezem [UszT 18/125 Fülöp Janos Semienfalwj lofw Ember vall.]. 1612: ualaztának minkeot Chutak Gjeorgj es Gaspar Imreh az vegre hogj az mi Jegjruhaj maratanak uolna az megh holt Gaspar Imrehne Ersebet azonjnak ... azokat lelek szerent megh buczulneok [Ksz; BCs]. 1774: Tisztarto Bálint Ferentz Uram a Szép kényerű Sz Mártoniaknak adot volt egy Bikát, mellyis hogy meg döglött a meg irt Falusiaknál 18. forintra betsülltek meg, de meg fizették az Udvarnak azon betű pénzt vagy Sem mi nem tudgyuk, ugyan annak heib(en) más Bikát kértek, mellyet valami rosz Ember farba vágot, meg betsüllvén észtis hogy ha ki épül 6 forintot fizessen a Falu, kiis épült de pénzt nem adtanak, hanem dolgoztanak, de hány napot nem tudgyuk [Mocs K; KS Conscr. 54]. 1803: kérenek minket hogj az épületeket betsüllnök meg és az után ebenvaló jorzágokat is dividálnok [Kovácszna Hsz; HSzJP].

3. kárt vmennyire becsül; a estima valoarea pagubei; Schaden auf eine bestimmte Summe abschätzen. 1592: Az mint az Swkeyek be haytottak volt Kobadffalwy Antalfi Thamas barnat kewa(n)tak az Swkeiek hogy mind az kart s mind az hajto penzt megh vehetik. Teczet az teorwennek hogy hayto penzzel nem tartozik hane(m) ha kart tezen meg beöczywllick cziaak az kart fizessek megh [UszT]. 1594: Asz Herczegh Pal Vram Marhayat talaltak asz keolesen es Pan Janos az Deesy Byrakat es Polgarokat kwlte ky es aszok bechilleottek meg az keolesben Valo karth Vgyminth Tiszen hath forintra az Herczegh Pal Marhayara [Dés; DLt 246]. 1794: Avart kik gyujtottak meg mondani nem tudam, hanem azt láttam hogy örökké égett ezen a tavaszon, és hogy a Papnakis vagy két száz küllő fája el égett az erdőn, s Porgolat kertekis égtek el, de az avar gyujtás által esett károkat meg becsüllni nem tudom [Nagykristolc SzD; JHb]. 1804: ezen háznak el vesztet fát Grof Nemes Antal Ur tzigánya Moszkás Peti lopta el ... a Grof Miko István Ur Tisztartaja észre vevén a kárt nekem mint Falus Bironak meg jelentette; és én hütösseimmel motoztam, nála tanáltam 's törvényeztem meg ezen háznak oldalából el vesztet fát, és ... meg is betsülltük a hibáját ezen háznak Mosikás Petire [Hídvég Hsz; Mk I. IV/122]. 1840: Thorotzkai Bosla Ferentz eő kgyelme Kedves élete párja ... Arendás Szöllő hegyibe betsüllnök meg hogy külen külen az Arendás jorzága gondviselője ... Fülel András ő kegyelme által Csonkán és nem a meg kívántato modan fojtattat gazdaságával a Szöllőiben lévő termésbe mi kárt okozatt [A.szentmihályfva TA; Bosla]. 1845: Ip Helysége Hüttes Birái adjuk ezen betű Levelűn(ket) ... ki rendelvén bennünk Rendes Al Ispány Tekintetes Kabos Josef Ur, hogy ... az Méltóságos Biro László Ur Erdejébe tett Kárt betsüllnük meg A hová el is mentünk 's fel Számlálván az el lopat fákat, betsülltük u: m.^a [Ipp Sz; Végr. — ^aKöv. a fels.].

4. értékel; a prețui; würdigen, schätzen. 1558: Ez dolog chodalatos hogy az ember Nem vezy ezeben az Isten dolgoz, es bölcshesseget, kyt ember Nem tud Meg böchwly

ázt vgj tarcha Mint Isten adományát hogy Ne tekozolya azt, Mert ha azt echer elueztet, többé Meg nem talalod [Nsz; MKsz 1896. 297]. 1567: En az k.barattsagat nagyobany, En meg Bwchylóttém, es megys bwcywlom [Kóvár Szt; BesztLt 52]. 1623: az Reperatussok az nemesseg ellen ne insultallianak boszusággal éókeot ne illessek az jobbagysagnak pedig hogj ueztetegsegebe legyenek szolgallianak vroknak mint Jobbagiaki ha szabadsagokat az eleott nem tudták megh bechulnj [Csfszsereda; Törzs]. 1710: mikor jó békességben valánk, nem tudók megbecsülni, már most sóhajtjuk, várjuk, örömet megbecsülnenők, ha valaha megérhetnők, de így szokott jární, aki az Isten áldásával sem akar megelégedni, az uraságot keresi Erdély, s jobbagyságot találá [CsH 437]. 1780: tsak az Ur Isten kegyelmével viszá ne ély hanem Hálát agy és meg betsüld az Egéséget [Nsz; Borb. II Bethlen Krisztina lev.]. 1780 k.: Akosfalvi Szilágyi Sándor se a' Tisztelt Báró Ur gratiáját s Patrociniumat meg nem betsülte, s hálalta, Se pedig édes Anyja szavát nem fogatta [Msz; MbK X. 59].

5. tiszteletben tart; a respecta/cinsti; in Ehren halten, achten. 1579: Megh bechywlwe(n) azert mind az keonyeorgeo zemelyeket mind az istennek paranchiolattat Indultattak illye(n) kegyessegre hogj Byro vram eo kegmé Tanachyawal hywassa be az Aszont, es aggia eleybe is moddal, e'nnék vtanna hogj vgy vysellie magat hogj teobbe eo kegmeket ezzel meg ne haborichya [Kv; TanJk V/3. 183a]. 1580: Keryk eze(n) is eo kegmt Biro vramat tanachyawal hogj Az varast es vegezest meg bechywllwen eo kegmek a mit az varas vegez exequallya [Kv; i. h. 207a]. 1582: Az Mezaros vram dolga feleól eo keg(me)k egez varosul meg beochywlwik ez eleot valo wegezesseket, Es most(is) vgian Ahoz tarthak (!) Magokat [Kv; i. h. 252b]. 1628: hivata minket az vitezlő Cegej Vas jános vram Cegeben^a ... fw jszan vram peczjetuel Nemi nemw vallasoknak be viteljre, Azert mi fw jszan vram peczjetit meg böczwlwen elmenenk [WassLt. — ^aSzD]. 1632: Fogaras földé birsagh szedesben egienleó modott es rendett tartott ... az Kapitán peczetit az ki megh nem beocziwllí f. 12 [Grid F; UC 14/38. 6]. 1795: az a' Ngtok kegyes rendeseit meg becsülni nem tudó, 's a' maga és Maradékán nyilván való kárával gondolni nem akaró Társaság most minden órán abba a veszedelembé fog viszá esni, a' mellyből ötet az ő siralmas kérésére a' Ngtok Atyai gondoskodása ki-ragadta vala [Torockó; TLev. 9/29].

6. (tilalmat) be/megtart; a respecta (o interdicție); (Verbot) einhalten. 1590 k.: Engemeth ebbeol hamisnak nem mondhach, read ter az tereh, mert Az tilalmath Nem bwchylultet meg [Szu; UszT]. 1592: miért eo kegmé Jgy elfoglalta^a az maior potentianak terhen vagio(n) erete; az felett hogj megh nem beochywlleotte az conneo(n) tilalmat es chiowalast, azertis kyleon kyleon terheken vagio(n) [i. h. — ^aA jószágot].

7. tiszteletben részesít, méltányol; a stima/respecta; würdigen, billigen. 1571: Mi keppen eo k. varoswl Ennek eleoteis Mindenkor megh Beochwllettek plebanos vram(m) zemelyet Mind egyhazy gondwiseleoyeket Mostan is eo k. ahoz tartyak Magokat ... Keryk eo kegelmet plebanos vramat hogj eo k. Az plebanosság Tyztinek visellie goniat [Kv; TanJk V/3. 46b]. 1578: biro vram haggia meg az adozedeo vrainknak hogj ha hun tudnak affele penzes vrainkat, eo kegmek ne restelliek a munkat hane(m) eo k. meg bechywlwik es hazaknal talallyak meg, keolchy-

nezzenek teollek, es az adobol fizessen meg esmegh eo kegmeknek [i. h. 168a]. 1647: Veres egyházi István Atyánkia ... mentül jobban visellyen gondot az harangokra az harangok jóvedelmét ő klme percipiallja, és az harangozó mindenekben ő kgltól függjön, ő klmet meg becsüllye, meg ne szomoricsa [Kv; SRE 51]. 1736: én bocskorban zekében is meg szoktam becsülni az nemesembert [MeTr 420]. 1765: Minden rendbeli embereket kit kit sorsa s állapottya szerént meg betsül, senkivel nem veszekedik, nem motskolodik, hanem keresztényi életet él [Torda; Pk 2]. 1780: az ide valo Serfőző Strausz Domokos Trettner Joseffet^a meg nem betsülvén tsak ugy hivta Te, mellyért Tretner Joseff meg haraguván monda betsüljen meg, mert én Serfőző Meister vagyok es a Cassai Serfőző Privilegialt Czezbol valo [Ne; DobLev. III/540. 3b. — ^aA gyf-i serfőzőmestert]. 1814: Más Czéh béli Mester Embereket hogj és miként betsült meg vagy ellenben Gyalázott motskolt Dobai Mihály Uram, én azt sem tudom [Dés; DLt 56. 11–2].

8. tisztel; a respecta/stima; ehren. 1642: Intelek arrais Atyai indulattal, hogj ... az Anyatokat megh böcsüllyetek, hogj a Tiz poronczolat ellen ne lábállyatok [Fog.; Told. 1]. 1672: senki edgyik a' masikat pirongot Szokkal ne illesse; hanem egymast megböcsüllyek [Dés; DLt]. 1697: az Aszszony pedig ha Urat meg nem beczüllene ... a' Sz: partialis előt meg intettessek első(en) [SzJk 303–4]. 1726: kérem két Fiaimat, hogj az Istent igazán féljék ... edgimast szeressék, megböcsüllyék, edgjesek légjenek, mindenben edgimast segittsék [JHb XXXV br. Jósika Imre végr. 21]. 1734: a Clerust meg böcsüllyék [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 107]. 1797: a Menyetske is ... mint illek Keresztýén aszszonyhoz férjét meg betsülje, tölle függjön, a nyelveskedésnek véget vessen [Szilágycseh; IB. Dombi János prédikátor kezével].

9. gondoskodásában részesít/tart; a purta de grijă cuiva; in seiner/ihrer Fürsorge halten. 1684: Daniel Deak Ur(am) az asztaláról holtig etette itatta, tisztességesen tartotta s meg bötsüllötte [Torockósztyörgy; Pk 7]. 1701/1786: Etzken András Uram joakarattýáért ígérték arra magokat, Etzken Andrásné Miklos Anna Aszszony, ő kegyelmétől született négy gyermekei élete Napjáig az Attyoktól hűséges Dajkákkodásokot meg nem vonnyák, tisztában tartják, életéig megbötsüllik, mint Urát és édes Attyokat [Albis Hsz; BLev.]. 1765: az édes Anyát Székely Elek eo kgyime meg becsülí, soha se egyszer se mászszor tsak leg küssebben is meg nem szomoríttya [Torda; Pk 2]. 1777/1785: Nehai Budai István Uram Özvegye Székely Borbára Aszszony Amely gyermekeken akama menni lakni oda mehessen es azon Gyermeké tisztesegesen Interténealya és meg betsüllye mint Edes Anyát [Vajdasztván MT; MbK X. 48]. 1800: meg kellenék éngem most örögségemre nékiek betsülni [Kakasd MT; DLev. Vall. 89]. 1867: (A férj) fogadja, hogj ha az aszszony viszáa megy hozzá s az anyjáhozi gyakori járást ritkítja, örömet viszáavezsi, megböcsülí és semmi bánalommal nem illeti [M.bikal K; Rak 262].

10. (megbízatással) megtisztel; a onora (incredintind o sarcină); (mit Auftrag) beehren. 1771: Egi ketzkehati Embert meg betsüllött az M. Ur hogj Levelét ki hozná, de hadaronál meg részedvén a Leveléket el vesztette [Esztyén SzD; Told. 5a].

11. nem herdál el; a nu risipi; nicht vergeuden/verschwenden. 1748: a vén Disznónakís^a hágy annyit, hogj

ha megbetsüllí életéig akar pénzrét rágjon [Torda; Borb. — ^aA férjének].

12. *gúny* a. meghálál; a mul'tumi; jm etw. danken/vergelten. 1710: Barta András ... conceptusa lón az a mocskos articululus, mintha szóval, szitokkal levághatnák a római császár hadát, vevé is hasznát, mert száz aranyat ajándékoznak neki, úgy is volt örökké Erdélyben, aki romlását, veszedelmit munkálódta az országnak, az vett nagyobb jutalmat magának. Pekri Lőrinc az articululusokban kettőt beküldé Szebenben, Baron Tige megbecsülé, mert a hóhér által pelengéren megégetteté [CsH 383–4]. — b. érdemesnek tart; a considera demn de ceva; einer Sache würdig halten. 1752: Az ót való N. Vá(rme)gye szekenis igen meg betsültek tsak etzer sem vólt betsületem ó Excel(lentiaja) tekintetiért ebegyekre, vagy vatsarára marasztottak volna [Mocs K; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

13. *~i magát* (a korábbival ellentétben) jól viselkedik; a se purta cumsecade; sich anständig benehmen. 1597: Bwzay Matyas ... mikoron az hadba ment ... tizedessegre walazottak wolt, de ew meg ne(m) bechewlwe(n) se eomatag se ew kegmeket hitit meg zegwen melliel ezten-deigh walo keoteles zolgaya wolt az városnak oda hatta az ew kegmek zalyoyat [Kv; TJK V/1. 124]. 1633: Az uta(n) eleggi zida az Hadnagi Szabo Jacobnet mondua(n) neki, Bestie kurua Azzoni miert ne(m) beczüléod meg magad ha en ne(m) jarok tizesseg el(e)n, miert latorkodol mas-sal [Mv; MvLt 290. 128a]. 1644: meg en mondam neki, hogi vay giurka giurka hogi nem beöcziülöd meg magadat [Mv; i. h. 291. 418a]. 1750: Az Leányát kezdette szídni, hogi magát meg nem betsüllötte [Körspatak U; Pf]. 1770: Hampo Antal magát meg becsüllie, a Katonáktól tellyességgel el vonnya, azokkal ne tarsalkodgyék, szegöddet Musikássok se légyen [Mv; Told. 3a].

megbecsülés 1. felbecsülés/értékelés; evaluare; Bewertung. 1561: Az mynek meg böchweleserol Art. 24 [Kv; ÖCART.]. 1597: Chizar Peter ... vallia ... thúdom azt hogi fogot embereket hittak wala az Andras kowach marhaia és ioway meg bechewllesere [Kv; TJK VI/1. 43]. 1612: Gaspar Imreh valasztot Biraj az Jegj ruhanak meg Buchulesireh meljek maratanak az Chutak Georgj leianjatolj Ersebeteolj az eo aruaia szamara [Kásonimpérva Cs; BCs]. 1772: mind Négy Malmaknak meg becsüllését és azokra tett kölcségek(ne)k, és fáradozások(na)k árroknak szabását irtuk meg ... igaz hitünk szerint [Kisfenes és O.léta TA; JHbK II/17]. 1805: egy nagy Fedeles Kotsit ... Kolosvárra bé vitettünk a' meg betsüllés végett ... bótstottak a Kotsinak meg betsüllésire [Szamosfva K; BLt 9]. 1847: Mivel a Bánya Stengnek, Kohok és Verőbeli esz-közöknek valami különös fák kívántatnak, hogy arról is valamely viszsza élés ne történjen, az ollyas Fa vágásak a határbeli akár mely erdőkből történjenek, a Biztosok és Birák általi meg becsüllés nélkül nem eshetnek meg [Torockó; TLev. 10/9].

2. kárbeclslés, kárfeclbeclslés; evaluarea/estimarea pagu-bei; Schadensschätzung. 1748: azon kárnak meg becsüllésére ... ki menván azon uttal compellaltuk a meg nevezett Falut hogy a Falu Marhaival el etetett Gabonáját refundálnak meg nevezett Sz Egyediek [Dob.; WassLt]. 1779: elmerőnk az Nad meg betzüllésre az holis ... La Fintina Dumnyi levő Nádban kaptunk ... kárt 100 Zupnyit, Fellyeb az ripa nevezetű Nádb(an) 20 kötes Nádot

[Záh TA; Mk V. VII/12 Fratyán Atyim (45) zs vall.]. 1815: meg hivata múnkót ... Henter Antal Ur önaгыsága ... holmi el károsodot Buzának meg Betsüllésire [Vécke U; Told. 37].

3. (egyezség/törvény/parancs) tisztel(t)ben tartás(a); respectare (a inoiveliu/a legii/a ordinului); Achtung (eines Abkommens/Gesetzes/Befehls). 1662: Melly veszedelmit minémű szomorú gyász, sok özvegyeknek s árváknak sírások-rívások követte vala, akárki megtélheti. És illyen gyümölcse s kimeneteli lón egyelöször a frigyes jó szomszédságnak meg nem becsüllésének s felháborításának [SKr 318]. 1677: Mulctae ... Hátori tiszt pecsétinek meg nem becsüllése ... fl 12^a [CsVh 58. — ^aA büntetés]. 1679: nagy lévén az nehézség urunkra s az országra az törökök levágásáért s az császár s vezér parancsolatját meg nem böcsüllésért [TML VIII, 556 Székely László Teleki Mihályhoz Konstantinápolyból].

4. méltánylás, tisztelés; respectare; Würdigung, Ehrung. 1657: az ifiú fejedelem engemet kételenségből böcsül vala

Mert az atyjának halála óráján felőlem lött emlékeztet is considerálja vala, ki nekem távollétemben akkor lelkem-re kötötte feleségére, gyermekire való gondviselést, azoknak viszont lelkekre az engem megböcsüllést és tanácsommal élést [KemÖn. 308].

5. tisztelet; respect, stimá; Ehre. 1810: Az élet rövid, de ha azt az Isten félelemb(en) parantsolatjaib(an) valo hiv eljárással fele baratyai meg betsüllések(b)en) töltötte el valaki úgy el mondhatja hogy eleget élt és jól élt [Héderfája KK; IB gr. I. Bethlen Sámuel kezével].

6. (pénz) gondos kezelés(e); minuirea cu grija (a banilor); sorgfältige Verwaltung (des Geldes). 1632: Kapitán penzenek meg ne(m) beöczwlesse f 12 [Persány F; UC 14/38 Urb. 10].

megbecsülhet 1. felbecsülhet; a putea estima/evalua; abschätzen können. 1582: My azert akkoron ely Menyunk vala Coloswarra Es az szamos falwy hatarra my nem mehtenok oda az nagy vyzteol Az mennyire lathattúk, azt lattuk hogy lsten Beochywlhetne volna meg az kart, Mynemyw nagy karokra vala, az Gatt Myatt valo Torlas [KvLt VII/4 a km-i konvent okl.]. 1619: az kapitán pasa az tengerről hozott nyereségből vive ki az császárnak ajándékot Daut Pasára^a ... Ezek csak az császárnak való ajándék Ehhez képest ki böcsülheti meg azoknak rettenetes nyereségeket ? [BNT² 377–8. — ^aKöv. a fels.]. 1843: Az én itéletem szerint a' mint a' Helyből megbecsülhettem, úgy gondolom, hogy a' lekaszált Termés, ha elkészülhetett volna, megérne 17 Rforintokat Válo-Czéduláb(an) [Bodola Hsz; BLt 12 Gál János (38) szolgál ember vall.].

2. tisztel(t)ben részesíthet, méltányolhat; a putea respecta/stima; in Ehre halten/würdigen können. 1779: Láttya láttya kityed (!) engemet Márton Ur(am) meg betsülhetne ... de engemet nem betsül, hej jobban érdemelném de el hagyott, már számba se vészen [O.zsákod KK; LLt Vall. 194–5].

3. gondoskodásában tarthat; a se putea îngriji; in seiner/ihrer Fürsorge halten können. 1699/1724: Nagj Susanana Aszszony sokat panaszkodott hogy az vra Möre Márton vram mitsoda roszszul tartya etot, holott meg betsülhetné, mivel abban az eorökségben mellyben mostan Möre Márton vram lakik, reá szállott négy eokörmél egebet ne(m) vitt oda [Backamadaras MT; Told. 76].

megbecsülhetetlen I. mn 1. felbecsülhetetlen/értékelhetetlen; inestimabil; unschätzbar. 1710 k.: Azt állítják ma a tudósok és geographusok, hogy az Isten a zsidó respublicával együtt ezt a balzsamtermő fát is kivesztette Zsidóországból, és hogy talán sohott az egész világon sem terem, hanem csak Aegyptusban, a török császároknak egy kökertjekben ... és hogy ez megbecsülhetetlennek tartatik [BÖn. 409]. 1811: A' Bival-is hasznos, nyakát nyomja iga, Ő általa hordoz terhet a taliga, Az ő teje pedig meg-betsülhetetlen, Azért nem-is szabad azt hagyni fejetlen [ArÉ 35].

Szk: ~ *haszon*. 1677: Mely igen szükséges és megbecsülhetetlen haszonra való dolog légyen pedig, hogy nem csak közönséges jó Scholák, de ugyan nevezetes Collegiumok, ha lehetne többek, de vagy csak egy-is állattassék jó alkalmatossággal hazánkban [AC 16]. 1819: meg-betsülhetetlen hasznal három réánk ... ha magunk használjuk [Omboz K; KCsl]. 1826: ezen ujj ductus^a által nem hogy terhelhetnék a' tisztelt Grof Ur, sőt az egész Gyalakuti közönséggel együtt megbecsülhetetlen hasznal lesz benne [Msz; GYL. — "A patak új árka"] * ~ *jótétemény*. 1662: Harmadik vétek: Isten megbecsülhetetlen nagy és sok jótéteményinek vétele után adni magát ekképpen a büntetésre [SKr 703] * ~ *kincs*. 1833: ha az embernek minden fölgye edgyütt vann, nem kell a határt dolog idején, edgyik földgyéről a másikig bé futkosni, s így az üdött, mely a gazdálkodásban meg-betsülhetetlen kints ok nélkül vesztegetni [K; IB. Ajtai György szb nyil.] * ~ *ökönómia*. 1749: A Nobilitaris Curian Ház, Csúr, Pajták alkalmasok voltanak, Széna Gabona szemül s Vetés is volt, de menyit nem tudjuk, meg-becsülhetetlen Oeconomia follyt itt [Magura AF; DobLev. I/236. 21a] * ~ *préda*. 1662: Az chám Várad alól megindulván, Gyulát alól megkerülván, a megírt utakon a nagy tementény sokaságú rabokkal, megbecsülhetetlen prédával, barommal nagy rakodva, népének kára nélkül fészkre, székre takarodott vala [SKr 456]. 1710: A német császár hadai Felső-Magyarországban a kurucokat vadászván^a ráütvén a szegény debreceniekre, felpraedálják a várost, és megbecsülhetetlen sok praedával megrakodván, onnan elmennek [CsH 124. — "1676-ban].

2. felmérhetetlen; incomensurabil; unmeßbar/ermeßlich. 1717: Az szomszéd országra^a való utaknak, ösvények-(ne)k, és havasoknak ... bé vagatásával Ezen vágások miatt még böcsülhetetlen egj néhány havasaink el rékedtek, meljek(ne)k hasznokat ne(m) vehettük [INyR Cszs, Gysz és Ksz panasza. — "Moldvára]. 1744: azt nem tudom mennyit erő hal karosodott el, mert a meg-betsülhetetlen [Tóhát TA; JHb XI/17. 8]. 1782: Plesá Szimondru annyit Erdőt irtott, rongtot, termő Fákot kivágot hogy meg-betsülhetetlen [Bukureds H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1795: nem régen a Dombai határon fel épült különös négy kővű Malma az egészsz Küküllő vizinek gaton le folyni szokott ereje, erőszakos viszsza nyomattatásával azon Dombai közönség birtokában lévő Commune Terrenumban Szemben Tűnő károkat meg-betsülhetetlen Iszoplásokot el viselhetetlen romlásokat okozott [Ádamos KK; JHb XIX/49].

Szk: ~ *kár*. 1683: el menénk ahoz értő ket emberséges paraszt emberekkel edgyütt, és az egész szőlőt meg-jarván ... illye(n) megh böczülhetelle(n) karokat tapasztalunk [Radnóti KK; Ütl]. 1746: a' Küküllő a' Dombaiaknak széna füvekben, és szénájokban meg-becsülhetetlen károkat téssen [Dicsősztmárton; JHb XIX/8]. 1782:

a Felséges Királlyi Rendelések szerint a Ketskék tartása mindenüt szorosan tiltva (!) van ... Meg-betsülhetetlen kárt téssnek, mert sok esztendők oltá némely helyek a miatt Erdőt tellyességgel nem nevelhetnek [Torockó; TLév. 4/6] * ~ *kárvallás*. 1710: Brassó városa elpusztula tűz miatt, az egész város minden utcáival együtt egyben-égyvén, nemcsak magoknak a városbelieknek, hanem az erdélyi uraknak, nemeseknek ... megmondhatatlan s-becsülhetetlen kárvallásokkal [CsH 219] * ~ *pusztítás*. 1756 u.: a' Bruznyi közönség tette volna a szép tilalmas Erdőben, az Ítéletben fel vett tetemes, és majd meg-betsülhetetlen igen nagy pusztítást [Déva; Ks 73. VII. 16] * ~ *romlás*. 1662: De mindannyi hadakozása is Báthori Zsigmondnak mit hozott egyebet ... szegény hazára ... rettenetes megbecsülhetetlen romlást, kárvallást, és attól fogva meg nem épülhető pusztulást | megbecsülhetetlen romlásink között nemzetünknek legnagyobb része levágattatott fegyverek élivel [SKr 83, 699].

II. *hsz* felmérhetetlenül; in mod incomensurabil; unermeßlich. 1664: (Ez) annak az szép darab országnak minemű siralmas és utolsó romlás lenne s ez szegény hazának is mely megbecsülhetetlen káros, könnyű megítlni [TML III, 189 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

megbecsülő 1. tisztelő; care cinsteşte/respectă (pe cineva); (ver)ehrend. 1765: Ez az Nábrádi István jó, emberséges ember feleségestől, ki is második, mert az első Szilvási leány volt, e pedig Tomya Rebeka, az anyja ... igen nagy, híres kurva volt mfg élt. Ez a lánya pedig istenfélő, jámbor, urát s ura anyját s másokat is megbecsülő, becsületes ifjúasszony [RettE 184–5]. 1838: Dobolyi Bálint ... egy jól nevelt jámbor betsülléses jó híru nevű erköltsű és magaviseletű tsendes, embereket meg-betsüllő ifu (!) Ur [Ne; DobLev. V/1221. 2a Puskás Tyrilla (50) vall.].

2. tiszteletben tartó; care respectă (ceva); würdigend, in Ehre haltend. 1710 k.: Azok közül^a kiváltképpen kettőt, nagy reménségüt, a te esküvésedet meg nem becsülő és Felséged ellen tanácsot tartó papjaival és fejedelmeivel együtt levágatál irtóztató fegyverrel a pogány által [Blm. 1040. — "Ti. a trónörökösök közül].

megbecsülődik 1. felbecsültetik; a fi estimat/evaluat; abgeschätzt werden. 1844: tsak a hijjánt láttam ott az erdőnél jártomba most a Télen azt sem tudom hogy mit ért volna, vagyis mit érjen meg, valamig meg nem betsülődik [Selye MT; DE 4].

2. (kár) vmennyire becsültetik; (despre pagube) a fi evaluat la o anumită sumă; (Schaden) auf eine bestimmte Summe abgeschätzt werden. 1816: amik Jelen voltak kül (!) betsültük ami kár volt ismét külön betsülődöt ... A Gabonás betsülődöt meg a kár külön Rf. 25 kár Rf. 2 [Szamosfva K; Born. III. 23].

megbecsült 1. felbecsült/értékelt; care a fost estimat/evaluat; abgeschätzt/bewertet. 1684: Jóság summájában megbecsült marhákat ez szerent: Berbecseket, nro. 40 [Zalatna AF; AU 346]. 1697: a' megböcsült Hely felet való berkecskenek teteje [Dés; Jk 80a]. 1699: a' Somkut felől menő Ország uttya mellett az Hatar szilben levő Nyilak kiknek veget ... azon megböcsült gaz határozza a' Kis Cantuson tu(!) [Dés; EHA].

2. (tartozás kiegyenlítése céljából) elbecsült; care a fost evaluat in vederea achitării unei datorii; (zwecks Beglei-

chung der Schuld) bewertet. 1762: Épületeimnek meg betsült ruináit, Tüszely (!) pénzt ... meg fizessék [Hosszú-aszó KK; Told. 5]. 1815: a' marhákat által tétetett és meg betsült kárnak az hajto pénzen kívül léendő meg fizetésére tsak akkor szoríthatatván a' Marhákat Tulajdonossai a' midőn tilalmas helyen történik meg a le étetésből való kár [DLt 36 kv-i gub. nyomt. rend.].

megbecsültet 1. felbecsültet/értékelte; a dispune să estimeze/evalueze; abschätzen lassen. 1561: Az ky ualaminemw ezwt miet wag arany mwiet megy akarna bochwltetni eg'eb köz mester meg' ne bochwltesse hanem Chak az ket eskwt ceh mester [Kv; ÖArt.]. 1570: az Bereztelky wdwar hazath Alch Mesterekkel Meg Beochwltettwk kyk hoza lathwan veleonk Eghetembe 600 forintra Beochwlték [Bh; Eszt-Mk Mogyoró cs.]. 1606: megh becztelték az hazat egy Akaratból f. 2. d. 50. bechülleők [UszT 20/191 Michael Bokor de Zentlelek pp vall.]. 1614: Vagio(n) Egi szeoleő az monostory hedgien fel hold Iften Bekas patakbanis fel hold szeoleő az mely szeoloket mikor az vdeo kj nilik az huteős szeoleő mereokkal meg kel bechultetnj [Kv; RDL I. 95]. 1623: Fogarasban az pattantusok hazatt bwchultesse megh. Mingiarast mytt Err mwneőtt tudoscyzon feleőlle mert megh akaryuk venny keomyueseket Acziokat hiuasso(n) hytek zerent Lassa myre beőchiulik [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1677: A' mely Nemes ember Fiscalis Jóságban lakván, parlagbol szőlőt akar építeni, elsőben talállya-meg a Praefectust, vagy a Fiscusnak azon helyben valo Udvarbiráját, ki a' helyet meg-látván és meg-becsültetvén, ha a' Fiscus jobbágyi nem akarják mivelní, annak utánna azon Nemes ember szabadossan bírhasa, a' dézmát a' Fiscusnak kiadván belőle [AC 221]. 1699: bősűlletes hűtős embereket ki külduen meg bősűltette^a az ur eő kglme mellyet örökösön bősűlőtték tiz magjar forintokra [Százhegy Cs; LLt Fasc. 152. — "A telket]. 1794: ő Nagysága a Kúkküllővári Uradalomban hitelet gabanát s szénát meg betsültetvén, az arról költ hiteles Betsű Levelet nekünk által adá [Kv; JHb XX/40. 4]. — L. még RSzF 180.

2. (tartozás kiegyenlítése céljából) elbecsültet; a dispune să estimeze ceva (în vederea achitării datoriei); (zwecks Begleichung der Schuld) abschätzen/bewerten lassen. 1570: Vichey Antal hithy zerent vallya, hogy Both Anna azzon Zaz Thyz Arany adossagát Theorwen zerent eo Eleotte ely erte volt Eua azzonyon Kalmar ferenchnen, Es eo Theorwen zerent Rea Bochata volt Both Annat hogy Kalmar ferenchnenek hazat megh Beochyltesse adossagaert, Az hazat megis Beochwlték volt fl. 200 [Kv; TJK III/2. 144b, 183. — "Az akkori főbíró]. 1625: (A gyermeklő) megh holt, lassa mit czielekedik vagy megh Nyuza, vagy megh bwciwltety, mert en ennek az arrat eő Rayta keresem [UszT 92a]. 1721: Mint hogy Czigány Gabrila ados maradt Nemes Péter Uram(na)k két hordo bor arraval levén meg ezeken kívül is ados, mellyert ... Nemes Peter Uram négy ökrét el vette volt, de vissza adgya ő néki meg betsültetvén az négy ökröt kezesseneg tavaszj, ugy hogy tavasszal szőrin azon négy ökröket elő adgya az adossagért [Torda; Ks 33. II].

3. kárt felbecsültet, kárbecslést elvégzett; a dispune evaluarea/estimarea pagubei; Schaden bewerten lassen. 1592 k.: Azt bizonyítja Pal Thamas hogy meg becztlytette az kart, mellieth az Georgy Lukach Eőkre tett az eő búza-iban [UszT]. 1595: Potschj Janos zekereth attá uolt B.

Vram Tarzekernek az Taborba uittek Elest egiet mast rayta, az zekerben az meny bontokozas kar uolt B. V. az kapitánokkal meg bechyultette leőt 5 forint erreő kar benne [Kv; Szám. 6/XIV. 6]. 1598: Azon az eő kertin, melj vgian Zombatfaluon vagion zaladas keppen ... ment volt ki egy yneő tehenem, es menth volt be az I. kertin, tett volt kart zabiaban, mellj kár megh beőchiltettünk, es megis harmad napigh ehezete boriuo tehenemet [UszT II/2. D. 54]. 1746: nem hallottam hogy tsak egyszeris az Falusi Birott ... egyeb betsűletes Falusiakkal ki vitte volna, s a kárt még betsűltette volna [Szentgyed SzD; WassLt]. 1757: reggel látok hogj bé hajtyák ökröinket az Josika Ur Udvaráb(a), mik az Buzát megbetsűltettük, betsű Bort és hojto pénzt meg fizettünk [Pagocsa TA; Ks 8. XXI. 13]. 1782: kény-szerítették az Also Suki Lakosokat hogy kárafkat betsűltessék meg, s a' kár tételért állfittassanak kezest [F.zsuk K; SLt XLII. 5. 8 Jurath Ignath jb vall.].

4. (parancsot) tiszteletben tartat; a dispune ca cineva să respecte (ordinul); (Befehl) achten lassen. 1700: parantso-latunkat az engedetlenek(ne)k kedvtelenségével-is meg betsűltettük, és ellenek keményen animadvertlunk [UszLt IX. 77. 3 gub.].

megbecsültetés 1. felbecsültetés/értékelte; evaluare, estimare; Abschätzung, Bewertung. 1817: Melly fennebbi Joknak Conscriptioja, 's meg betsültetése, általunk, 's előttünk mindenekben az irtak szerent vitettetvén 's men-vén végben, erol ezenel ... bizonyiságot tészünk [Mv; MvLev. Simonffi Zsuzsanna hagy. 5].

2. kárfelbecsültetés; evaluarea pagubei; Schadeneinschätzung. 1683: küldven es kenyszeritven minket az ő ngok Radnothi majorsagh szőlőjekk(en) lött károk(na)k megh Latására es bocztűltetésére [Radnót KK; UtI]. 1782: à Nemes Sukiak magak káraik meg betsűltetésekre ki Vivén a' Felső Suki Birákat az kikis midőn már betsűltenek reájak ment à Migos Foldes Uram eő Nga Praefectussa [F.zsuk K; SLt XLII. S. 44 Nyunnyis Pável (32) zs vall.]. 1814: A Patak ki Omlásá es elterjedése miatt esett tetemes károknak meg betsűltetéséről valo Relatio [Asz; Borb. II]. 1839: A' Gabonákban okozott kárnok meg betsűltetésére köz Biráknok, a V(ár)(me)gyei hítes Birák közül kettőt a kérelmesek fel vehetnek [Ne; DobLev. V/1228].

3. megtiszteltetés; cinste, onoare; Beehrung. 1823–1830: Az a Lichtemberg igen kedves embere volt az ang-lus királynak, Feriákon gyakran elment Londonba a királyhoz, ott a királyi rezidenciába szállott, s minthogy gyenge ember volt, reggel sokáig hevert ágyában, a király pedig hozzája menvén, reggelenként gyakran együtt ká-veztak, ő az ágyban fekűve. Mellyik tudós nyer ilyen meg-becsültetést? [FogE 238].

megbecsültetethet (adó fejében) elbecsültetethet; a putea dispune evaluarea (în vederea achitării impozitului); (gegen Steuer) abschätzen lassen können. 1574: meg kyaltaszak Minden vchakon hogy három hetre valaky Be ne(m) hozzá^a meg fogiak ha penig valaky ely zéknek hazat zeoleyet Minden Marhayat ely foglaljak meg Beochwltethessék ely agiak az adayaert [Kv; TanJK V/3. 97b. — "Az adó].

megbecsültetik 1. felbecsültetik/értékelte; a fi evaluat/estimat; abgeschätzt werden. 1611: Ezen kuul vadnak zeoleok es zanto feoldek mellick becsultessenek meg az

zeoleo mereokol [Kv; RDL I. 90]. 1615: az Öröksegh hazak és epwletek megh böcsültessenek [Szentimre Cs; LLt]. 1660: mikor kiválttyák, akkor megh böcsültessenek [Csíkfva MT; BálLt 49]. 1696: özvegy Erös Palne Testamentaria dispositioja szerént szálván az Ecclesiara ... fel hold szölöcskeje ... becsültessék meg azon örökség [Kv; SRE 44]. 1778/1779: az Udvarmál mostan tanáltato minden féle lábos Marhák conscribáltassanak, és hütelesen meg is becsültessenek [Kv; Ks 65. 44. 13]. 1827: az erdők, és Szöllők ahoz értő emberek által ... meg becsültettek [Ne; DobLev. V/1128. 1a]. 1840: Keselynek két ökör bomya falus bírák által meg becsültetett 225. Rfra [Nagykapus K; KszRLt].

2. (tartozás kiegyenlítése céljából) elbecsültetik; a fi evaluat (in vederea achitării datorilor); (zwecks Begleichung der Schuld) abgeschrieben werden. 1593: Azt tudgia, erti hogy ninch vitek nelkil az eöche, Az eöker pedig megh becsültetett, Az bechét kőz megh Adni [UstT 13/74]. 1679/1681 mivel ... azon haz pusztá alapattal Vagyon fabul mit építenének ... azon épület ahoz értő mester emberek által megh böcsültetvén az Capitalis Summával le tetessék ő kg(ne)k és Successorinak [Vh; VhU 298 Thököl Imre ad. lev.]. 1777: azon Ioszág Pusztá, Semi rajta nintsen ... Kováts Ferencz Ur s felesége ... ha gyümölcs fákkal is bé ülteti, mind azok az kiváltás-kor megh becsültessenek és becsű szerint valo arrát ... Nánási János Uram s Posteritassi a ki ki akarja váltani tartozik le tenni [Mezőbánd MT; MbK X. 49]. 1798: a' mi jobbítás esett a' Szőlők(en) azoknak árrok a' hely színeire ki viit öregek által Hitek után megh becsültetvén a' Fell peres Aszszony által fizetendő summa pénz ezekben vettett fel [Gergelyfája AF; DobLev. IV. 797. 26. — "Köv. a fels.]. 1808: ha ... elegendőképpen meg-bizonyíttatnak, hogy most több épületek hasznosabb vetések; ugy nagyobb gyapjú erdők vagynak, mint a' millyenek, és mennyik ... N: G: Csáki Gábortól lett el-foglaláskor ezen Jozságokban voltak, disinteressatus ahöz értő becsülték által megh becsültetvén ki-fizetessenek [Rücs MT; IB. Városfalvi Szolga Mihály kezével].

3. kár felbecsültetik, kárbecslés elvégeztetik; a fi evaluat paguba; Schaden abgeschrieben werden. 1782: Processualis Szolga Biro Vram, és adjunctus Regius Társa Tktes Palatkai László Vr(am) jelen léteben s állallak megh becsültetvén a' kárr ... a' mellyet a' Marhákkal le etettek ... Tizen két Szekér Szénára Valo [F.zsuk K; SLt XLII. 5. 31 Vakár Andrej (28) zs. vall.]. 1856: oly egyezésre léptem ... Dánfy (!) Jósef ural hogy a' közöttünk ... fenn forgott pertől elálva a peres helyek egy hivatalnok ur előtt szak-értők által a' hely színein ... felosztassanak 's a' nekem Dánfy ur által okozott károk meg becsültessenek [Koppánd AF; DobLev. V/1399]. 1868: Méltóságos Retegi Imre Ur fel szolítása következtében a nagy rétben ... a méltán kereszttől kárkövetelés egyszersmind birtok háborítás, méltázás ki egyenesítés következtében meg is jegyeztetet az öregek igaz hitek szerént meg is csóváltott és a tet kár megis betsettetet (!) [Nagyesküllő K; RLt O. 2 Sztojka János előjáró kezével].

4. tiszteletben részesítetik; a fi respectat (de cineva); jm Ehre zuteil werden. 1663: Ha idegentül megböcsültetem ő nagyságátul is eziránt jó választ várnék, mivel ő nagyságok nem is idegenim [TML II, 445 Teleki Mihály Teleki Jánosnéhoz]. 1710 k.: Mikor a lélek azt a nagy szépséget látja magában, nem árt, sőt szükség, csudálja,

szerezse és becsülje meg, mert bizony megérdemli mind az ajándékozóért, mind a maga szépségeért a lélek, hogy megbecsültesse másoktól is, de bizony magától is [BÖn. 444].

megbecsültetődik 1. felbecsültetik/értékeltetik; a fi evaluat; abgeschrieben werden. 1696: az mit addig rajta épít Laszlo Janos Uram, az négy esztendő eltelve akkor becsültetődjek meg [Dés; DLt 469]. 1697: vagyon egy bika az becsültetődgyék meg [Koronka MT; Told. 26].

2. (tartozás kiegyenlítése céljából) elbecsültetik; a fi evaluat (in vederea achitării datorilor); (zwecks Begleichung der Schuld) abgeschrieben/bewertet werden. 1687: Mivelhogy az fen meg irt Malmot ugyan az fen meg irt személyek harom reszről építettek volt ... hogy ha hanyatlani kezdene az megirt malom akkori állapotjában ahoz értő jo lelkű úsméretű emberek által böcsültetődgyek megh; es az tehetetlen vagj az konok személyeknek az ő része szerint valo böcsüt az töb epitheto (!) személyek adgyák meg és így az malomból tegyék ki hogj az közön-séges Malom egj vagj több konak vagj tehetetlen emberek mia el ne pusztuljon [Sóvárád MT; Sóváradi Bíró lev.]. 1725: mostani rajta levő épület megh becsültetődgyek, ugj az mit Toth Janos Ur(am) épittis azon joszagon az ki valtas(nak) idejen megh becsültetődgyek [Szentgerice MT; Bom. XIV. 1]. 1749: az raia építet épületek megh böcsültetődven azok(na)k böcsüit tartozik Letenni azon ver [Csekefva Cs; Hr 12/46]. 1779: Csikapolcai Kardos János sertése kárban tanáltattot az káposztába minthogy Szöcs Györgynek semmi kerte nem lévén szabadosan bemehettek — maga Szöcs György valja, hogy az résen hajtották ki az sertéseket, tehát, amint megbecsültetődött az sertés, Szöcs György vegye maga kezeibe, és a becsüit tegye le [Taploca Cs; RSzF 159].

megbékél, megbékélik 1. békét köt; a incheia pace; Frieden schließen. 1613: Eo felsege^a Minden zomzed orzagokal Magyar orzagal, Lengiel orzagal, Molduauual, Hausasalfelodeuel, es feokeppen Teoreok es Nemett Cziazarokal megh bekelliek, es az Hadakozastol eo fel(se)ge megh zwnniek [KJ. — "Báthori Gábor]. 1614: Ugyan mindjárt magában gondolkodván^a arról, hogy immár az német nemzetet is megtréfálta s oda sem bízhatik, s az török ellen is megesküdt, hogy véle meg nem békélik, az öccsért, Báthori András cardinálért küldé Lengyelországba, hogy azt béhozatván, az fejedelemséget is néki adja, és hogy Báthori András az törökkel megbékéljék [BTN² 46. — "Báthori Zsigmond 1598-ban.]. 1653: Nem csak maga^a békéllék meg pedig, hanem mind a két császárt özsze békélteté, és állandó békességet inditta és csinála is közöttök [ETA I, 100–1 NSz. — "Bocskai István]. 1657: Ezek után tractatusra menvén a dolog, megbékéllt Bethlen Gábor császárral, de dán királyi titulushoz cédlálni, az koronát restituálni kellett [KemÖn. 35]. 1679: (A török) nem sok haszonnal is megbékéllenék úgy látom [TML VIII, 456 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz]. 1705: az anglus és hollandus a dán királynak egy maga fő lakóhelyét obsidiálták nagy erővel és neki megizenték, hogy mindjárt a svédvel megbékéljék [WIN I, 401]. 1710: Mind a muszka, mind a svét azt izenék, semmi szükségek nincsen magyar katonára, ha Rákóczi s a magyarok meg akarnak a német császárral békélleni, készek a császár előtt mellettek instálni, ha pedig nem, amit főztek, egyék azt [CsH 397].

1731: Az Ui Török Sultán ha az Persával meg békél az Muszkával fog valamit kezdeni, vgj a' mi Kglmes Császárunkis belé elegyedik [Ns; Ks 83].

2. (a sértett/peres féllel) békésen megegyezik; a se impáca; (mit der beleidigten/prozeßführenden Partei) friedlich übereinkommen. 1561: Ha az mesterek kozot a wag' legegyek kozot vag' masok kozot valami haborszag wezedelmesezwezes (!) tamad ... effele versenyesek ... egy elozor biro eleiben iutnanak Onnat ismek (!) bekeseket kiannanak ismet az ceh eleibe iohessenek meg Bekely [Kv; ÓCART.]. 1592: Zagony Mihály masfel forintot adgio(n) Lukaczynak tizen eotod napra sub vinculo fl 6: Ezenbe(n) az kiraly bírák megh ertek hogy megh bekelletnek egymassal, teorwenyhez vgy hiwak mind az ket felet mintet is hiwa Igaz vetelre [UstT]. 1633: mikor megh bekelenek Rado Peter, es Beölöni Miklos, akkor ... Bölönj Miklos keuania vala hogi záz forint legyen az keötele, az kj fel bontana az dolgot keözeotteok [Mv; MvLt 290. 132b/2]. 1661: Retteghj Paor Gergely János mesterrel kit megh vagdalt uolt, megh bíkllik, s megh elegittj iámborul, az borbeltis kj giogittia, az tize(n) niolcz forintrol conte(n)tállia igazá(n) [Sófva BN; Ks 41. E. 27]. 1677: Ha penig három forintnál többet érő lopásban találattik, comperialtatván a' dolog, minden tovább valo halogatás, kedvezés es birságlás kívül csak fel-akasztassék, ha a' Sentencia előt nem concordalt a' károssal; de ha a' károssal meg-békéllet, díjával változzék-meg a' Lopo, és egyszeri vétéröl adassék engedelem [AC 124]. 1731: kezbe adassal egjmás között meg bekelenek ... kötetis tönök 40 forintot tartozzek fizetni egik fél a másik(nak) a melljk fél felbontja az bekesegre [O.rákos TA; JHbK XXIV/26]. 1752: az ide valo Jobbágyát ... Székely László Ur(am) eö kglme lötte meg, á Szász Régeni Piaczon szabad vásár napján, a hol is mindgyárt Székely László eö kglmét meg fogták, és mind addig fogva tartották míg mind a Sélmes féllal megbékéltet, mind penig Mlg(o)s groff Exponens Ur eö Nagval ugy hogy ember hejiben embert adgyon, a mint hogy adottis egy öss örökös Jobbágyát Idetspataklor [Körtvélykapu MT; IB].

Szk: ~ vmiben. 1633: mikor Rado Petert, es Bölöni varga Miklost megh bekellettök egi massal, akkor mi valank az bekessegh szerzők, es tiz forintba(n) bekelenek meg [Mv; MvLt 290. 138b/2]. 1771: meg bekellettek egy kalakába(n) mind az három falubeliek, ugmint Erked, O.Sojmos es Barattfalviak [Szászkered K; LLt] * *törvény előtllközben* ~. 1628: ha ... Matte vrammal törveni előt megh bekelenek az Papnak Dijan maradnak [SzJk 25]. 1675: Mikor Uayda Janos Uayda Petert megh Uagta volt ott ne(m) voltam, de ... Tudom bizoniosson mikor Abrugibania(n) Teörvény keözbe(n) megh bekelenek egy massal [Abrudbánya; Törzs. Nic. Frisseleö Ado fizetöf rend (75) vall.].

3. (a törvény megkerülésével) kiegyezik; a se inlelege, a ajunge la invoială; (mit Umgehung des Gesetzes) übereinkommen. 1595/1637: mikor ... megh reszegetenek volna ... tamattanak az Suki Pal Ura(m) Jobagira ... Suki Pal Uramis megh fogatva(n) az Patratu(m) tselekedöket az factumon ... de mivel az patratu(m) tselekedök az serelmes emberekkel megh bikilve(n) ... meg gondolvan jóvendöbely jo szomszedsagoknak bekeseges megh maradasat, megh engede nekik ... 4 Roka börben hogi administraljak [SLt D. 10]. 1677: Executioban procedalo Nemes

meg-ölettetvén, Gyilkosa a Tisztektől törvénnel büntetessék, meg-békélt volna-is a' sérelmesekkel [AC 255]. 1715: Sasvari István Ur(am) ennekem mondotta mennyek Harkoszegi Harko Jánoshoz mondyam megh néki bannya Cselekedetit igen de részeg volt, azért bekellyék megh velle mert nem akarja hogy el hiresedgyek meg követi rolla ... ád 2 forintot békessege(en) csak ne hiresedgyek el [Vaja MT; VH]. 1731: el ment alatomban Gligor Nyág és arra kérté Marian Barbot, hogy mongya aszt hogy eö csak haragjában mondott, de mongya aszt hogy hazugsag — ne agya ki ötött, mert eö alatomban meg bekelik Jvon Balczáttal ... mert eö meg fizeti a juhát ivon Balczátnak alatomban [Hosszútelke AF; JF]. 1783: ott kapták volt Palfi Pistát az Erdő Pásztorok, hogi még kívánván békélleni ezen cselekedetiért Palfi Pista az Erdő Pásztorokkal, engemetis requiralt vala, hogi legjek Segétséggel az egjben békéltetésekben [Kissáros KK; JHb XX/8. 18]. 1806: azt tudgya-e a Tanu hogy azon Motsár Nevezetű erdőnek Oroszfalvi és Bölkenyi Hajtásai valakivel azon erdőben tett praevaticatióert titkon alattomb(an) megbékéltének volna? [T; Borm. G. XIII. 14 vk]. 1842: ha hütök megszegésével, kötelességek ellenére, akármelyik is közülök^a valakivel alattomba megbékéllenék, vagy elnézné valakinek ... kártételét mint hűteszegett megfizetni köteles az elpusztított fáknak darabját 12 ezüst forintjával ... és a faluba semmi hivatalra soha fel ne vétetessék [Taploca Cs; RSzF 120–1. — ^aAz erdőpásztorok közül]. — L. még DFaz. 12.

4. (haragosával) kibékül; a se impáca; sich aussöhnen. 1568: Dorotya georgy baka fassa est, hogy az keth azzony allat az birozhoz akar vola menny, mond nekyk myt perletek, hogy ne(m) bekeltek meg, es azt monta Kodory Gasparne, En ne(m) bekelem mert a minapys a burianboly Jouenek ky, az szöchne Jacobal iol lehet semit ne(m) lattam, de Joth ne(m) velhetek Rayta [Kv; TJK III/1. 223]. 1599: Kis Janos megh eskeowen vallyia: Enis ott voltam abban az lakodalomban, egykor mikor ott mulatnank, Demeter deak valamikeppen az orrat fel zwa Menihart deaknak az hegede vonouál kin Menihart deak megh haragwúen (!) veowe kj az hegedeott kezebeol Demeter deaknak en mondam Ne haragugyal eo arra azt monda hogy mostanis nem haragunnam de nem akarya megh Adny az hegedeomet, en montam noha chyak bekeljete meg, tudom en hogy megh Aggya, Annak vihan-na vgy fogank kezét mind en s mind penigh Menihart deak velle es vgy bekelenek megh egymassal [Kv; TJK VI/1. 277]. 1606: im el megiek az Beldi Ferenczj zallasara s megh bekellem uelle [Uzon Hsz; BLt]. 1632: hallottam hogi uton iartunkba(n) az mint az szaiabol ki fert ugi meg Zidogatta az Aszony ezt a Giörgi Deakot de belessel mivel addigh edesgette hogi ismegh meg bekellett [Mv; MvLt 290. 95b]. 1641: Egi nihanyzor mondotta Lazar Mihaj Kouacz Miklosnak, hogi bikillyk megh az eöcziemel, de nem fogatta [Sajókeresztúr SzD; BfR Araniaz Imre (24) jb vall.]. 1755: ha eo hozzám jöne velle meg békélleném [K; Told. 3a]. 1765: mondani kezdé Kolosvári Ur(am) Péter(ne)k, már békéllýél meg Péter Urszullyal [Záh TA; Mk V. VII/19 Grámma Puj (40) jb vall.].

5. (házastársával) összebékül; a se impáca (cu soția/so-
ul); (Eheleute/paar) sich versöhnen. 1613: Az Feiedelem^a a felsege Azzoniunkal, feleségeuel, megh bekellek, hozza vegie, vele lakiek [KJ. — ^aBáthori Gábor]. 1682: Szasz Marto(n) Exmissiot kivan felesége Kovats Judith

ellen ... Exmittaltatnak mind kette(n). Ha penig meg belkelnek mi nem ellenezük [SzJk 175]. 1760: Sebesi János, és Felesége ... a' Sz. Házassági életet, egymás között rut veszekedésekkel ... bontogatnák imponálá nékik a' Venerab. Consistorium, hogy egymással meg békéljenek [Kv; SRE 191]. 1783: az Aszszony ő Nsga arra kérte osztán, bár tsak a kezét nyújtsa ki, hadd kövesse meg, és békélyenek őszve, de nem tselekedte, akkor estve el is ájult buvába az Aszszony ő Nsga, más nap békéltek osztán meg [Perecsen Sz; IB. Elisabetha Kassai cons. nob. Georgii Sombori (25) vall.]. 1814: eő Nagysága le jött volt ide Nagy Enyedre ... azért, hogy a Férjével meg-békéllyék; de a'mint a következősekből látom meg nem békéllett [Ne; TSB 12].

6. kiengesztelődik; a se împăca/reconcilia; sich aussöhnen. 1678: Az mi Kgd levelének azt a részét nézi, hogy tsendesedjem és Istenemmel s atyámfiával békéljem meg, Isten áldja meg kgdjt jó tanácsáért [TML VIII, 79 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1705: Gulácsi Kata Istent s-Felebarátit megbántó utálatos szitkok(na)k nemével szitkozódott ... Most I(ste)n(ne)k indításából meg bánván abbéli cselekedetét ... mind jo I(ste)nével, mind a Sz:Ecclával meg akarván békélni Eccla követést sollicitál [Dés; Jk II. 275b]. 1780: Halála előtt hat héttel A feleségét is felhívták volt Hunyad Vármegyéből s acceptálta s megkövette azt mondván, hogy az Istennen kívül néki legtöbbet vétett, de az Istennel már megbékélt, azért őtet is kész megkövetni minden fogyatkozásairól [RettE 409–10].

7. lecsillapodik; a se liniști/calma; sich beruhigen/legen. 1770: szollottunk neki hogy békélyenek meg ne gazlodgyanak [Peselnek Hsz; HSzjP Paulus Olah (64) jb vall.].

8. megnyugszik; a se liniști; sich beruhigen. 1806: délután 2 orakkor Kis Mama el indult Cseszvére Mikésné nénihez én sirtam, de meg békéltem hamar [Dés; KMN 317].

megbékélés 1. békekötés; incheierea păcii; Friedensschluß. 1582: 17 (febr.) Biro vram leotetett eoreomett az lengiell kirall meg bekellesere az Zigiartok Tornyaboll hozatot eo kegmé kett Tonna portt az Tarazkokhoz [Kv; Szám. 3/VIII. 38]. 1657: Itt nékem nagy bajom és nagy kísértetim is valának, mert az francuz azzal kénál vala, csak az fejedelemnek elméjét fordítsam el az megbékélésről; ha különben ugyan nem lehetne, bátor visszatérne is, de meg ne békéljék császárral [KemÖn. 282]. 1662: Melly pacificatiónak^a, egymás között való megbékélésnek kiváltképpen való condítiói, cikkelyei ezek valának [SKR 271. — ^aAz 1645-i linzi békének].

2. (peresek közötti) békés megegyezés; ințelegere (intre părțile implicate in proces); friedliche Übereinkunft (unter den Prozeßführenden). 1677: ha a' károssal meg-békélt, díjával változzék-meg a' Lopo, és egyszeri vétkéről adassék engedelem comperialtatván másodszeri vétke, felakasztassék, ha szintén concordatol volna-is; Mert nincsen hatalmában a' káros emberek, hogy az ő megbékélésével a' gonosztétvőt abszolvalhassa [AC 124]. 1809: Kender mezőt igaz váltják és vgy beszélnek hogy a' Per közt lett meg békellésnek az a haszna hogy Nagyságtok kapnak valamit [Zilah; BfR 62/11 dr. Zoványi Imre lev.]. 1826: A meg Békélés által ez a per bevégződött [F.rákos U; Falujk 141 Barrabás Áron pap-not. kezével].

3. kiegyezés; ințelegere, invoieală; Übereinkunft. 1677: Hogy ha valamely Executiokban procedalo Nemes ember meg-ölettenék, ha szintén a' gyilkos a' meg-öletet embernek feleségével, gyermekivel, vagy a' dolognak keresetét illető atyafiaival meg-békéllenék is, de a' Tisztek tartozanak evocaltatni, és nem obstatván az a' meg-békélés, meg-is büntetni [AC 117–8]. 1698: Tudom az Utrumban specificalt személyek(ne)k Lopásokot, orzásokot, orgazdaságokotis, Lopásokért valo megbékélésekértis tudom asztis hogy Tisztek Foglyai voltak [Gyulatelke K; Ks Petrus Gliga (32) jb vall.].

4. megbocsátás, kiengesztelődés; iertare; Verzeihung, Entschuldigung. 1808: (Tartozik) 4 hibáknak megbékéléséért 1 veder borral ... Ha pedig ennek utáná még abba tentáltatná magát félmesterasztallal [Dés; DFaz. 35].

megbékélt megbékéltet; a împăca/reconcilia; aus/versöhnen. 1619: Urgeálták az papokat, hogy ez csak ti dolgoztok, hogy összevesztettétek az országokat, s megbékélessétek [BTN² 307]. 1831: Négy hetekkel ezelőtt Deesi Czira György Potentiose a' házamra jövé, két ablakamat ki törte, — mellyért a Nemes Kalandazo Czéh előtt panasoltam; holott minket meg békéllettek [Dés; DLt 209].

megbékélt békét kötött; care a incheiat pace; Frieden (ab)geschlossen. 1657: jutván egy Trimbolna nevű város-hoz, kinek szoros útján az városon kellett általmennünk. Itt is az mi megbékélt ellenségünk kiütvén, fejedelem társzekereit s többekét is verték fel [Kemlr. 315].

megbékélhet, megbékélhetik 1. békét köthet; a putea incheia pace; Frieden schließen können. 1653: Báthori Gábor is táborba szálla Fejérvárnál, és sok ideig lón ott, mert a bassa a tatárt várta; de azt nem tudta Báthori s nem is hitte hogy meg ne békélhessék [ETA I, 113 NSz]. 1710: Azért követeket küld a török Bécsben ... semmi condítiót a békesség iránt nem acceptálák a bécsi udvarban a töröknek, melyet azután meg is bának, mert akkor nagyobb haszonnal megbékélhetnek vala a törökkel, mint annakután [CsH 199. — 1686-ra von. feljegyzés]. — L. még CsH 353.

2. (sértett/peres féllel) békésen megegyezhet; a se putea împăca; (mit dem Prozeßführenden) friedlich übereinkommen können. 1561: Ha az mesterek kozót a wag' legenyek kozot valami haborwsag ... tamad zabadsagok leg'enek az mestereknek azt az Cehbe le tenni ha penig effele versenyese meg' nem Bekelhetwen egy elozo biro eleiben iutnanak Onnat ismet az ceh eleibe iohessenek meg Bekelny [Kv; ÖCart.]. 1570: Dienes deak vallya ... talam Meg Bekelhetwnk az Jamborral Egy massal, ha Jsten zarent akarja azban Mwit ely az kor az per De eo nem Twgia ha bekelletek az vtan vagy Ne(m) [Kv; Tjk III/2. 157]. 1684: akámelyik felyebb (meg) irt dolgokban megéső fél, ha akkor ... magát megésmeri, hogy vétett a cé(h ellen) megbékélhetik kevésel is, de ha el (hagyja) ... az felye(bb meg)irt poenán vagyon érette [Dés; DFaz. 12]. 1742/1792: Etzken János Uram bé jövé az Atyafiakhoz édes Szülő Anyától Hadnagy Kata Aszszonytól és ugyan Testvér édes Bátyától Etzken Beniamin Uramtól hiteles Plenipotentialt hozván ... hogy őkegyelme minden Bonumokot ... el adhassa, a' peres Atyafiakkal meg-békélhessék [Albis Hsz; BLev. Transs. 38]. 1747: Molduvány Kratsun ... azt mongya, én ha meg békéllemis,

ugyan tsak az Ur(am) ő Ntsága hire nélkül nem Cselekedhetem, és ő Ntságáért meg sem békélhetem [Szentgyed SzD; WessLi]. 1775: Pentek Lukats ... a Titt Exponens Ur Erdejinek invasiojáért, bekességgel eleget kínálta, de meg nem békélhetet Titt. Lutzai Samuel Urammal [DobLev. III/515. 5a].

3. (a törvény megkerülésével) kiegyezhet; a se putea intelege, a putea ajunge la invoieală; (mit Umgehung des Gesetzes) übereinkommen können. 1643: Veseljéni Boldisar Uram Jobbagia Sos Peter megh ölte Henter Peter Ura(m)nak egy Sasz Mihaly nevé Jobbagiat ... Henter Peter Uramis megh engede ... illjen conditionál hogy veseljéni Boldisar Ur(am) addegh ez megh irt Jobbagiat Moczra ne(m) boczattia az keserveseknek boszuiaira, míg len egymással emberseges emberek által megh bekelhetnek, es az keserves Aszszont es gyermekjé megh köuetteti ő kgleme Sos Peterrel [Gyf; Ks]. 1657: Mégis nem lévén elég, gróf Bethlen Péterbe is az fejedelem belé akadálykodék ilyképpen: hogy egy szolgáját tanálván puskával főben ütini, azon seb miatt megholt, kinek édesanyjával az fejedelem alattomban végeztet adomány és ígret által, hogy meg ne békélhetnék Bethlen Péterrel, s törvénnel való prosequitióját az director fiscalisnak engedé, és így personalis comparitióra evocáltatván, addig vexálák, hogy látván veszedelmező állapotját, ki kelle az országból menni [KemÖn. 167]. 1695: Ez két ellenkező felek hogy Igasagok(ban) jobban elő mehessenek bizonyásra ki boczattyuk, vgy mind azon által ha addig magak közt meg békélhetnek jo, maskent az jövő szeken ezen Materiat finaliter decidalhattuk [Dés; Jk 192b].

4. kibékülhet; a se putea împăca; sich ver/ausöhnen können. 1710 k.: Noha én Aporral^a egész haláláig az oda fel említett hazudtatástól fogva meg nem békélhettem, mert nem lón senki békéltető, de mégis ad publica tractanda Sezenben egymáshoz eljártunk [BÖn. 971. — ^aApor István].

5. (házastárral) összebékélhet; a se putea împăca (cu soția/soțul); (Ehepaar/leute) sich versöhnen können. 1761: Minekutánna Hegedűs Mihály és Felesége Zász Anna, dolga a' Kolosvári Lutheranum Consistorium előtt meg fordult volna ... a' Venerabile Consistorium meg fontolva, őket a dato egy esztendeig egymástól külön veti. Addig is penig ha meg békélhetnek, nem léssen ellenére a' Venerab. Consistoriumnak [Kv; SRE 201].

6. lecsillapodhat; a se putea liniști/calma; sich legen/beruhigen können. 1783: mondánk ittis meg békélhettek, de ők tsak eseteltek a páltzáikkal [Feltorja Hsz; HSzjP Samuel Intze de All Torja (44) gy. kat. vall.].

megbékélhetetlen 1. kibékíthetetlen; (de) neimpăcat; unversöhnlich. 1662: (A vajda) a portának magát megbékélhetetlen ellenségévé tévé [SKr 511]. 1704: a német a magyarnak megesküdt és megbékélhetetlen ellensége lévén akármít fogadjon diplomákban és egyéb hittel erősített dolgokban ... azt megszegni véteknek sem tartotta [WIN I, 313]. 1710: a szegény Adjugát^a kicsinálák a királyságból és vér ellen idegenre, s mégpenig német nemzetből valóra (kik között és a magyarok között eleitől fogva megbékélhetetlen antipátia szokott lenni), transférálák bolond tanácsból a magyarországi koronát [CsH 62. — ^aHedviget, Nagy Lajos leányát].

2. csillapíthatatlan; de nepotolit/necalmat; unstillbar/dämpfbar. 1710 k.: Én pedig az én Istenem kegyelméből

dicsekedem és hálát adok érte, hogy az én haragomnak soha rossz, veszedelmes munkái nem löttének, az soha sokáig nem tartott senki ellen, megbékélhetetlen nem volt bosszúállással nem vált [BÖn. 498].

megbékélő békésen megegyező; care ajung la invoieală; friedlich übereinkommend. 1585: Amith penig a' kezdteők, vagj a Capitanok eleot megh bekeleo embereken vesznek birsagwl mindeneknek ket Rezeth a tanachnak be hozzak a Capitanok hweok zerenth [Kv; PolgK 17].

megbékélődés békés megegyezés; invoieală, intelegere; friedliche Übereinkunft. 1703: (Az) Oláh Pap ki tudgya mi gondolatyából arra ment hogy meg békéllik ... melyért is azo(n) meg békéllődésről való levelet szorgalmatosson in bona famā ki kell vennj [Gyulatelke K; SLt AQ. 43].

megbékélődik megegyezik; a se invoi/intelege; übereinkommen. 1756: nem tudván zovatosást adni Erdő Ferencz Uram mi nálunk tizen njolcz magyar forintokkal békéllődék meg [Karatna Hsz; HSzjP Rebeka Szoboszlai consors Francisci Babos (20) ns vall.].

megbékéltet 1. békekötésre ösztönöz; a indemna la incheierea păcii; zum Friedensschluß anregen/spomen. 1617: Mene Bethlen Gábor az ország népével Moldvába az török mellé segítségül az lengyelek ellen, holott minden vérontás nélkül megbékélteté Bethlen Gábor öket [Kv; KvE 149 SB]. 1657: az vajda az tatrosi Ojtoz útját Soldán nevű bojár sógorával néhány ezer emberrel őrizteté, én arra indulék, noha immár is jött vala olyan parancsolat, hogy interponálnók magunkat, s békéltetnők meg [KemÖn. 186]. 1672: Immár a töröknek a lengyellel bekességek végben ment Nemessányi is oda vagyon, lássuk mi hírel jó ... Ha jó válaszok jó, jó, ha penig nem, meg kellene őket békéltetni [TML VI, 390 a fej. Teleki Mihályhoz].

2. (peres feleket) békés megegyezésre készítet; a indemna la împăcare; (die Prozeßführenden) zur friedlichen Übereinkunft aneifern/spomen. 1568: Thomas budai iur(atus) fass(us) e(st), Tudom azt hogy ez el mult ez-tendqbe flystych Lőrinc birosagaba, karaczon elqth, akor volt az ozue vezes Jtues (!) Orban es Qtues Gergel közöt es harmad napra meg bekeltetitwk öket, es az vtan Egi nehanzor p(ro)testalt Rola, hogy vagyon o neky biraya, es Ig zege meg Qtues orban az zerzest [Kv; TjK III/1. 179]. 1592: Thudom mikor perelnék vala egy massal ez ket peresek addigh zollunk nekik hogy megh bekeltetitwk eoket Jgy hogy Zagony Mihály mas fel forintot adgio(n) Lukaczynak tizen cotoed napra sub vinculo fl. 6 [UszT]. 1600: Tудо(m) hogy Ferencz Géreb megh bekellette öket ... megh követtek egy mast, kezeketis nekem attak be hogy sem vton, sem mezeön sem egyeböt ne(m) bantiak egy mast [i. h. 15/130 Ambrus Bethlenfalui szabad Zekely vall.]. 1617: volt Thot Ferencznek valami vezeke-desse chiani Jstuannal, s megh bekeltetek eoket ... tudom hogy 50 frt keőtelet veti vala Mihalffy Thamas [Msz; BfN Thomas Janossy de Mogioros vall.]. 1639: en hozzam Fazakas Simonne al(ia)s Üstgarto szüle, sokszor jöt hogi Üstgarto Istvannal megh bekeltessem, egikor ozta(n) jöve hozzam Üstgarto Istuanis, mind az szüleuel egygyütt, s ugy egyjeztetem megh [Mv; MvLt 291. 121a]. 1697: Egykor jóue Gergely Janosekhoz Pater Mihaly uram, Gergely Jánosné futa hozzám s kéré az Istenert edgyeztessem s

bekeltesse(m) meg Margitot, tudni illik Peter Deakne Aszonyomot az Paterrel [Kotormány Cs; CsJk 10–1]. 1768: en Csináltam egyik köztök a bekességet másokkal hogy meg bekeltetők Dobrosz Nekünkis töltete 10 parara bort [Kovácsna Hsz; SzentkGy Sztójka Ráduly (40) zs vall.]. — L. még RettE 374.

3. kibéklt; a împăca; ver/ausöhnen. 1570: Zwgoryan Esthwan vallya az kenezel is kezd Erössen fedeodny, zytkozodny ... oztan teob falwbelyek vgy bekeltetyk megh eoket hogy ha Theobzer ez dolgot valamely fely fely Jnditana 40 ft legien keotele [Kv; Tjk III/2. 9–10]. 1599: Zabo Marton ... vallja ... Kis Janos ... meg bekeltete beneonket Menihart deakkal [Kv; Tjk VI/1. 278] | mondok my egymasnak hogy bekeltetneok megh eoket, mi(nt) hogy haragosznak egy masra [Uszt 13/110 Andras Lippaj de Bogartfalua ns vall.]. 1632: az mint előzőr megh habordtak vala Hamar Istok Meszaros Imrehuel my bekeltetők megh eoket [Mv; MvLt 290. 72a]. 1806: mert nem figyelmezttem ezért el bortsatot a Rector hogy többet nem tanit ... Nagy Papát kértem és meg bekeltetett a Rectorral [Dés; KMN 307].

4. összebékeltet; a împăca; aus/versöhnen. 1657: Akarjatók-é, hogy közitekbén állván, hatalmas császárral megbékeltessek? [KemÖn. 180]. 1673: Én eléggé mondtam, hogy az magyarországiaktól kellene megkérdeni, ha van-e kedvek az békességhez mert ha nincs, bizony úgy jár ű nagysága velek, mint az remete az ördöggel. Az is azt mondta, hogy megbékelteti az ördögöt az Istennel [TML VI, 546 Székely László Teleki Mihályhoz].

5. kiengesztel; a împăca/reconcilia; aus/versöhnen, erbitten. 1611: 16 Septembris. Menének ismét az kolozsvári urak az fejedelemhez, Báthori Gáborhoz hogy az fejedelmet megbékeltessék, mert az városra igen felette megharagudt volt, hogy Forgách Zsigmondnak meghódoltak volt [Kv; KvE 144 SB].

6. lecsillapít; a liniști/potoli; beruhigen, besänftigen. 1613: Eo felsege^a Minden rendekett, ez orzagban az haro(m) nemzetet le czendescizien, es meg bekeltessen, hogy ... ennells nagiob romlassa zegeni hazanknak ne keouetkezzék [KJ. — ^aBáthori Gábor].

megbékeltetés 1. békességszerzés, békekötés; incheierea păcii, pacificare; Friedensschluß. 1662: Két császárak megbékeltetése a Zsitvatorokban. Bécsi pacificáció [SKr 85 Tartalomjelző fejezetcíméből].

2. békés megegyezésre készítés; indemnnare la împăcare; Anregung zur friedlichen Übereinkunft. 1560: Az mesterek avagy legenyek ezwezesebe (!) ualo meg Bekeltetesterol Art 13 [Kv; ÓArt.].

megbékeltethet 1. békét köthet; a putea indemna la incheierea păcii; Frieden schließen lassen können. 1678: Hadd bekéltethessük meg nemzetünket jó módokkal, mikor az alkalmatosság utánunk jár, mert lehetetlen dolog tovább várakozni [TML VIII, 251 a fej. Teleki Mihályhoz].

2. kibékíthet; a putea împăca; aus/versöhnen lassen können. 1610: tudom hogy megh nem bekeltethet ktek ... mert annak eleötteis meg bekeltettek vala de nem alla megh [Martonos U; Uszt 33a].

megbékóz megbilincsel, bilincsbe ver; a încătuşa, a pune cuiva cătuşe; in Fesseln schlagen. 1668: (A hadnagy)

Reszegh koraba(n) etszákanak idején engem megh akart Bikozi [Szűv; Bom. XXXIX. 5 Majus Márton (40) vall.]. 1685: Indultam Torockkóra. Komjáczegi Mátyás vrammal fogtam meg Flóráat az torockzai piaczon, kültem Tordára ... 1. Januarii. Megbékóztam Flóráat ... Löttek Flóráért 4 nagyoklosiak kezesek [Torda; SzZs 259].

megbékóztat bilincsbe veret; a dispune încătuşarea cuiva; in Fesseln schlagen lassen. 1686: Februarius ... 12. Mentem Mohácsra Gergelyfi bátyámmal az ficsor felől ... megfogattam, de el kellett kezességen bocsátanom. 13. Mentem Komjáczegre esketni az ficsor felől ... 18. Fogattam meg az ficsort ... békoztattam meg [SzZs 504].

megbékül kibékül; a se împăca; aus/versöhnen. 1567: Thowaba :k: Jzenye megh Nekwnk ha Eothwes Antal es Peter Nech megh bekwitek Peter deakkal, awagy mynt wadnak [Gyf; BesztLt 81 Thomas Krechner és Lucas Pystaky a beszt-i bíróhoz és tanácsához].

megbéle 1. (kelme-, bőr- v. szőrme)béléssel ellát; a căptuşi; füttem, mit (Stoff-, Leder-, Pelz)Futter versehen. 1633: mikor Foris Gergeli idejében eöt hatt beört attak be Zöch Palnak, azokat kj miueltük es kibeöl keödmönt cinaltunk, kiuel mentejeket bellettük megh [Mv; MvLt 290. 132a/2]. 1635: az mely mayszer dolomany mente feleol uagio(n) az uezekedes ... it vasarhelyt berlek megh [Koronka MT; i. h. 291. 36b]. 1736: Kis subájok is volt akkor az kis asszonyoknak s fő emberek leányinak, veres, zöld, megyszin s más színű bársonyokból ... az galléra nesttel vagy nusztal meg volt bérelve | Hosszú mentéket is viseltenek az akkori emberek, melyet boér mentének híttanak, az urak s fő emberek jó féle posztóból, róka bőrről megbérelve, az nemes emberek veres muszulyból, bárány bőrről bérelve [MetTr 343, 351]. 1764: (Egy bunda) farkas bőrről vagyon meg berelve [Pókafva AF; Kath.]. 1767: Volt ... egy Veres Skárlát köppenyege, mellynek az Elejé le és Vállá Bársonnyal volt megbéllelve [Kóród KK; Ks 21. XVIII. 78]. 1768: Zöld bársony Mente ... E nintsen meg vérelve, sem prémezve [Császári SzD; WassLt gr. Wass Ágnes köntösei]. 1774: A Szótsók menték bérléséhez prémezésihez Szükséges bőrkötő eö kegyelmétől vásároljának, és magok bérelvén meg a béreltető gazdától Szokot jutalmokot elvegyék [Déva; Ks 78. 20. 8 1/4]. 1844/1845: Egy hámra ujj táskát tsináltam, és egy hát szíjjat meg bélleltem 40 xr [Ne; DobLev. V/1254].

2. deszkabéléssel borít; a căptuşi cu scinduri; mit Brettem verkleiden. 1625: Aztalos Pal ... Stephanus Hanspurgensinek, bellette meg az kamora Ajtaiat | A fa kamorakat kiwl hoj meg parkanioztak es az Ajtokat hoj meg bellettek adi(am) 5 szaz lech szeget [Kv; Szám. 16/XXX. 26. 35]. 1648: fa ayto mellyeke deszkauaal megh belelue [Porumbák F; UF I, 885]. 1662: az toronnak az padlársal uyolan kellett meg bélleni, veottünk 16 szál eoregh deszkákat [Kv; SzCLev.]. 1729: Ajtok vad(na)k ... fenyő deszkakból meg berelve [Buza SzD; JHbK V/2]. 1756: találtatik ... más Ajto ... lévén az Ajto Felei, szemöldökei Párkányos Fenyő Deszkával meg bérelve [Branyicska H; JHb LXX/2. 18]. 1832/1838: A fen meg irt házaknak ajtaji, ablakai mind közönségesen ... uj fenyő deszkákkal meg bérelve vagynak [A.szócs SzD; BetLt 5].

3. kb. (deszkával/sövénnyel) körülrak/kerít; a imbrăca/căptuşi (cu scinduri/gard impletit); (mit Brettem/Vasau)

umgeben/hegen. 1761: negyven nyoltz tseré Ágasokra tsinált kurta szarufákon álló szalma fedél alatt Kantzák számára készítették Sop, vagyis Árnýék, mely a Csűrös és Akoly felől fenyő fűrész deszkával, az említett Jobbágy sessioja felől pedig Sövény kertel van meg bérelve [Spring AF; JHbK LXVIII/1. 496] | (A ház) fenyő avatag deszkákkal meg vagonon bérelve [Pagocsa K; i. h. 113]. 1774: Fából épített Sövény oldalú szalmával fedett, hat Marhának való Pajta ha meg bérlík úgy tehelhet Marha benne különben rossz épület [Mk]. 1817: Újj Malom ... a falai deszkákkal vadnak meg béllelve [Ördöngösfüzes SzD; Örműz. 8–9]. 1825: Tartozik a' nevezett Áts Pallér ... az Eszaki és Déli partok lábait meg bérleni [Dés; DLt 86].

4. 1562: 1530 esztendőben Ferdinandus király Budát sok ideig vivá, de semmit nem tehete néki; mert Buda kőfalait belől emberhússal megbérlették vala [ETA I, 13 BS].

megbélelés 1. (kelme-, bőr- v. szőrme)béléssel ellátás; cáptuşire; mit (Stoff-, Leder- od. Pelz)Futter Verschen/ Ausstattung. 1798: igazította egy farkas bundát mejnek munkajaér meg bérelésivel együtt kell 2 Rf [Kv; CsS]. 1842: Az Natságos Aszony Számára egy Vikler meg be-relese fain Roka Mállal 100 Rf [Kv; Újf.].

2. deszkabéléssel borítás; cáptuşire cu scinduri; Bretterbekleidung/verschalung. 1816: Az ujjonnan Fából fel állítando Kardosfalvi Hidnak ... A Két szélső Jármak meg bérlésére kívántat(na)k 200 öl [KmULev. 2]. 1825: Az ajtok meg bérlésekhez 240 fejes szegek ... 3 Rf [Dés; DLt 3].

megbélelt, megbélelt 1. (kelme-, bőr- v. szőrme)béléssel ellátott; cáptuşit; mit (Stoff-, Leder- od. Pelz)Futter versehen. 1714: Vörös Anglia Posztobul három Török Keleve(n) Zöld Selyem Primmel környül vett, hasonló szín Vászonnjal meg bélelt [AH 22]. 1830: Egy kék viseltes téli Lajbli, s egy báránybörrel meg bérlött kék viseltes Bekes készülettel [Körtvélyfája MT; LLt]. 1842: Egy samuel szín pergált által meg bérelt paplan [Dés; DLt 1202].

2. deszkabéléssel borított; cáptuşit/imbrácat cu scinduri; mit Brettern bekleidet/verschalt. 1681: vastag fennyő fákbul fel rótt, fűrész deszkákkal gömbölyeg fennyő fa hevederekre meg bérlött fa fordító közép szerű kapu [CsVh 89]. 1754: egy Pincze ... Tölgyfa Deszkával meg berlett, vagy padlott Padlása [Uzdizispéter K; CU]. 1761: a földtől fogva fel a Filegoriáig párkányoson meg berlett gráditok szolgálnak fel [Siménfva U; JHbK LXVIII/1. 41]. 1768: egy gyenge négy töltyfa Lábakon vagy oszlopokon álló fenyőfa deszkákkal egyik felől meg béllött ... dőlő félben álló Szín [O.kocsárd KK; Ks 74/55]. 1825: A meg berlett ajton lévő borított Zár Sarkaival útközjével és behuzójával [Dés; DLt 3].

megbéleltet béléssel ellátat; a da la cáptuşit; mit Futter versehen/ausstatten lassen. 1598: Lameknek A tw kegel-metek Alumnusanak ... Az Menteyet belettem Megh ... f. 2 [Kv; Szám. 7/XVIII. 147a Th. Masass sp kezével]. 1625: Az Mentet fekete baranj börrrel meg bellettetue(n) ... f. 15 d. 50 [Kv; i. h. 16/XXV. 152]. 1656: hagiom ökgik, veres scarlat Teörök mentemett, mellyet az napokban, roka niakkal bereltettem meg [Ádamos KK; BálLt 93]. 1657: Balpataki Uramnak bellettettem megh mentetjet,

egy Jnuentariumban adott Roka mál bellesel [Borberek AF; WassLt Perc. 26]. 1675: Item csináltattam neki egy veres skarlat mentét, dolmányt, nadrágot, az mentét róka-mállal megbéleltettem [Kv; KvE 194 LJ].

megbéleltetés béléssel ellátatás; cáptuşire; Ausstattung mit Futter. 1658: Az Mentenek megh béllteteseteol fizetem fl 1/25 [Borberek AF; WassLt Perc. 51].

megbéleltetik deszkabéléssel boríttatik; a fi cáptuşit/imbrácat cu scinduri; mit Brettern bekleidet/verschalt werden. 1756: A Boltak Eszak felől való oldalában vagion egy Vak Ablak mely környül, Deszkával megbéreltetvén, vagion ... két felé nyilo ... Ajtoja ... ütköznek retesz föben, és Zaratatnak bé Lakattal [Branyicska H; JHb LXX/2. 21].

megbéllet 1. béléssel ellátat; a da la cáptuşit; mit Futter versehen lassen. 1660: Édes kis Sófikám, ím az hajszín mentemet haza küldtem; úgy értem, még a mentéd béletlen, ennek az bélésével az jóvával bélesd meg [TML I, 491 Teleki Mihály Pekri Sófiahhoz]. 1661: Azomban meg is fázik Kegyelmed mente nélkül, hanem ha mégis gyászol Kegyelmed abban az fekete mentében, én megbélelténné ezt az mentét, az kit Kegyelmed küldött | ha találók nyúl málat, avval megbéleltém az veres mentemet [TML II, 166, 193 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1662: Az kiszni-árbul az leánynak és az szolgálónak csináltass mentét, amazt báránybör béléssel bélessed meg [i. h. 226 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1720: Pater Mihály Ura(m) most akar egy Mentét hörcsök börrrel meg béllétnj [Szentlélek Hsz; Ks 96 Kálnoki Borbála Haller Jánoshoz].

2. (árkot) kőfallal megerősít; a consolida/întări cu zidărie de piatră, a cáptuşit/imbráca cu pietre; (Graben) mit Steinmauer verstärken/festigen. 1662: Várad várának árkat igen nagy munkával, költséggel ... mind az öt bástyái ellenében kőfallal bélette vala meg [SKr 297].

megbéleltetik deszkabéléssel boríttatik; a fi cáptuşit cu scinduri; mit Brettern verschalt werden. 1694: (A kapu) hosszú szál deszkákkal belletet meg ket ket rendel [Kővár Szt; JHb Inv.].

megbéleltet 1. (kelme-, bőr- v. szőrme)béléssel ellátat; a da la cáptuşit; mit (Stoff-, Leder- od. Pelz)Futter versehen lassen. 1586: Jánariusban keonierge az Trombitas Eó kegnek Thanachiwl hogj felseo rwhaiat meg bellettetnek eó kegemeok mert az Zeochiok egy medve Beoret el veotték vala eó kegemeok hagiababol [Kv; Szám. 3/XXIV. 43].

2. deszkabéléssel boríttat; a dispune cáptuşirea cu scinduri; mit Brettern verschalen lassen. 1598: az Zaz Cantor hazanak (!) walo aytot meg belletettuk [Kv; Szám. 7/XVI. 49]. 1666: Az hátulsó ház aytáját belletettük megh mivel czyak fél szer volt [Kv; SzCLev.].

megbélyegeltetés megbélyegeztetés; insemnare cu fierul roşu; Zeichnen der Rinder. 1601: az falukon leweo barmaikis beliegeltessenek, es az beliegleltetesre mindenik mezaros es henteler heoty alat tartozzek eleo hozny [Kv; TanJk I/1. 382].

megbélyegeltetik megbélyegeztetik; a fi insemnat cu fierul roşu; bezeichnen werden. 1601: az Mezarosoknak ...

Amely barmokat ... mostan bizonios vraink meg circaltanak azok meg beliegelessenek, az falukon leweo barmaik-is beliegelessenek [Kv; TanJk I/1. 382].

megbélyegez 1. tulajdonjegggyel ellát; a insemna cu fierul roșu; mit Eigentumszeichen versehen. 1636: az a marha akkor enim volt, az beliegezo vasat is penig kivel marhaimott meg szoktam beliegezni ... elehozom [HSzj *bélyegző-vas* al.]. 1811: A' Gazdákis kötelesek lésznek minden féle barmaikot megbélyegezni [F.rákos; Falujk 70 Sebe János pap-not. kezével].

2. ellenőrző jegggyel ellát; a prevedea cu semnul de control; mit Kontrollzeichen versehen. 1573: ket Beleg vas legen varos chymerere, Mely Belegel az negi gondviseleo vrain Minden Barmot valamelliet vagi Mezaros vagi henteler ez varos piachan meg veyendenek, ky Ne Merezielek az Mezeore haytany az gondviseleo vrain hirenelkw, hane(m) az vago hydhoz haycak, Es otth az kowachoknal meg Belegiezzek es az utan haycak ky [Kv; TanJk V/3. 84a]. 1602: az negy Lato mester vrain mind az mostany veott barmokat, s mind penigh ennek eleotte valo barmokat valamelyeket az Mezarosoknal találnak, akit ennek vthanna veznek is, meg beliegezzenek [Kv; i. h. I/1. 407]. 1681: A' vas Kohra Keő Hanyo Tekenő minden Banja(n) mértékes legye(n) ... melj tekenőnek mind véget ket felől s mind melyseget haro(m) vassal belyegeznek meg hogi se hoszszara, se meljsegere ne amplificaltatnek, mellyet könnyen véghbe(n) vihet az Fraudulentialval elő mester ember [VhU 63]. 1740: Timár Varga atyánkfiái készíttessenek egj teszteséges talp formát, mellyet meg-bilyegezvé, mindenkor állyon a Principálisnál, a' végre, hogy ő kglmek közül, akik Comperialtatn(a)k kisebb talpat adni, 's árúlni a' meg-hagjandó formánál ... Cum flor. Hung. 1. megbüntetni facultáltatnak [Dés; Jk 334a]. 1742: parancsolt hogj az kupátis hozzam elő kegelme eleib(e) akkor látván az kupát melljett elő kegelme bélyegzett meg Groff Uram bélyegző vasával, akkor azt mondgja hogj az nem az Uraság Ejtele hogj mérek azzal korszomárolni [Dumbráva F; BelLt 6 Dóka Álgya korszomáros vall.]. 1781: Minden verőnek külön bélyeget adjon az Mlgs Familia melyel azon verőhez tartozó Gazdák magok vasakat tartozzanak meg bélyegezni a' véget, hogy meg ismértessék a' rosz vas ki által adatik a' bé váltásra [Torockó; TLev. 9/20].

3. mesterjegggyel ellát; a prevedea cu monogramă a unui meșter; mit Meisterzeichen versehen. 1734: Az mely boros hordokot el készítettük, en mind meg belyegzettem [Szamosfva K; Ks 99 Veres János lev.]. 1787: Mihály Kováts ... bélyegezett meg 3 kapát s megis köszörülte [Kv; Pk 6].

4. megsértve/sebezve megjelöl; a insemna (in mod brutal); verletzend/verwundet bezeichnen. 1662: Az öreg harangnak is szélét megsújtván, valamennyire meg is olvasztotta s mintegy megbélyegzette, de nem károsan [SKr 198. — "A villám]. 1751: Vándor luon engemetis magam tulajdon Szőlőmben megh támadott Feleségemre támadván megh verte taglotta verit kiontotta, karját rutul meg belyegezté [Balázstelke KK; IB. Matthias Hoch (50) lib. vall.].

5. átv cégeressé tesz; a stigmatiza; brandmarken. 1672: Én Ispán Ferencz uramat ezekben a dolgokban is jó lelkű emberséges embernek s kedves atyámfiaának ismertem, ismerem, de az kik lelkek ismeretit megbélyegzették már

annyira, azoknak sem magok sem barátságok nem kell [TML VI, 178 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1847: a' ki pedig így megvan bélyegezve mint székkáló legény, mit fogna elkövetni — mint Céhos mesterember ? [Dés; DLt 466].

megbélyegeztet 1. tulajdonjegggyel ellátat; a dispune insemnarea cu fierul roșu; mit Eigentumszeichen versehen lassen. 1705: Mindezek után osztán Buzába menék, és ott találám az úr velem lévő szolgáját és a ménest is ... Holott is őket számba vévén és szőrin felíratván, meg is bélyegeztetém őket [WIN I, 658]. 1731: ősszel az Tavalyi Csikokat 7 b(en) kell meg bélyegeztetni ... ugy az farkakat is akkor kell el vagni [JF lovászmesteri ut.] az Csikokat mind meg nyirettem es meg belyegeztettem szépen [Gyeke K; Ks 99 Biró János lev.].

2. ellenőrző jegggyel ellátat; a dispune să fie marcat cu semnul de control; mit Kontroll/Prüfzeichen versehen lassen. 1595: Minden Mezaros, Amely barmot ez Coloswari hataron veden ... az lato Awagy beliegezo Mesterrel megh beliegezttesse [Kv; TanJk I/1. 259].

3. ~i magát cégeressé teszi magát; a-și face faimă rea; sich brandmarken. 1745: Joannes Andreas Starléter Berez Lelki (!) llonának hitetlenül paráznságával hasát meg nevelte; vgj válya Brádi Biusza Sofikais azon Paráznság által, (: kivel maga tudgya :), magát meg belyegeztette, Szülöndősegre magát el készítette [Déva; Ks 112 Vegyes ir.].

megbélyegeztetés kb. hírhedt tétele; stigmatizare; Berüchtigmachen. 1662: Moldvai Lupul vajda ellen való expedíció ... Lupulnak a vajdánál által kölcsönfiztettes, fia megbélyegeztetése ... Lupul a portán a Jediculába tétetik [SKr 325 Tartalomjelző fejezetcíméből].

megbélyegeztetik 1. tulajdonjegggyel ellátat; a fi insemnat cu fierul roșu; mit Eigentumszeichen versehen werden. 1747: Marhája Eo Ngának 28 darab Mellyeknek is pro distinctione jobb felől való Szarvak meg belyegeztetett [Marossztyörgy MT; Ks 23. XXIIb].

2. megszegyenyítés céljából megjelöltetik; a fi stigmatizat; zwecks Beschämung bezeichnet werden. 1730: Az Inctanak Vargha Borkának ... sok személyek(ne)k hazoknál magha bé színlésével tett kárai, lopásai világossághra jővén a Szék előtt mostan az Homlokaban tűzes akasztota süttetetik, és azzal meg béjegeztetik [Kv; Tjk XV/7. 83–4] | A város fő hadnagya perbe fogja Timofi Mariát azért, hogy tóba fojtotta gyermekét ... egyebek mellett arra ítéltetik, hogy „Pallosi vass Czimerrel az homloka jo mellyen meg belyegeztessenek” [Dés; Jk]. 1732: affele Cselekedetiért^a file el vágásával meg is bélyegeztetett [Dés; Jk. — "Lopásért]. 1737: Világos lévén Tokai Marianak sokszori nagy lopási ... az halalt meg erdemlette volna, de az Törvényis életinek graciáz, hogy pedig minden b(cstü)ll(e)(e)s ember ezután Szurkos kezítől oltalmazni tudhassa magát, az homloka gonosz lopásiért meg bélyegeztetik, ha pedig többször lopásban tanáltatik fel akasztatik [Kv; Tjk XV/13. 46]. 1745: Azért hogy minden keresztény Jámborok az Jnek szokások kár tételitől őrizkedhessenek ... meg béjegeztessék s orra tudniillik el vágattassék itiltetett [Torda; TjKT II. 58]. 1766: minthogy több lopagatásai nem constálnak, most egyeczer halálól menekedik, ugy mindazonáltal, hogy

mindenektől meg esmértesék, és tudgja ki ki magát tölle oltalmazni, homlokban bélyegeztessék meg, melyről nyilvános légjen tett tseledete [uo.; i. h. V. 339]. 1804: Mihály Rád az Hohér által meg is bélyegeztetett [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

megbélyegeztetetik megszégyenítés céljából megjelöltek; a fi stigmatizát; zwecks Beschämung bezeichnet werden. 1796: ennek előtte tolvajságáért akasztófa béjéggel meg-vagyon a Háta bélyegeztetve [DLt nyomt. kl].

megbélyegzés 1. bélyegzővas-besütése; infierare, insennare cu fierul roșu; Versehen mit Kontrollzeichen. 1620: Eztendőnkent penigh mind az kwlseő es belseő Mezaros Ceh Mesterek hwteoseők legienek, az marhaknak megh belieghzesere, megh vagasara es az husnak megh latogatasara [Kv; TanJk II/1. 288]. 1811: Innep ... kettő van nállunk a' Csitkoknak ... égyik a' tavaszi nyirések, másik pedig őszszel a' meg-béjégzések [ÁrÉ 147].

2. megsebzés; ränire; Verletzung. 1842: ortzám meg bélyegzését a Tktis Hadnagy Urnak fel panasztoltam [Dés; DLt 1452].

megbélyegzett 1. ellenőrző jeggyel ellátott; prevázut cu semnul de control; mit Kontroll/Prüfzeichen versehen. 1602: Senky az Mezarosok keozzeol affele megh beliegzet barmat marhaianak el vetele alat, el ne merezelie adny [Kv; TanJk I/1. 407].

2. cégéres; ráu famat; berüchtigt. 1817: ha oly bestelen és meg bélyegzett ember lenne ... valyon az földes Urak hogyan tudták el szenvedni oly hosszú esztendőktől fogva cselekedeteit [KLev.].

Szk: ~ lelkiismeretű. 1699: (Hathazi Szabo Janosne) a' Varosrol veg kippen ki üzettessek ha hol penig eze(n) tul a' varason talaltatnek feje vitettessek, mint a' féle meg terhetetlen botrankoztato es meg bejegzet lelki esmeretű személynek [Dés; Jk 300a]. 1710: a fejedelem nem akarván olyan megbélyegzett lelkiismeretű emberre, mint Daczó János, tovább bízni a széklet ... Teleki Mihály urat küldötte be kapitányságra [CsH 196].

megbénít lebénít; a face să-și piardă mobilitatea, a schilodi; lähmen. 1643: Desi Varosunkbelieknek marhaiok, lovok el vitetuen kiket megh turositanak es vesztegetnek, nemellieket penigh megh bennétnak, hogy soha iová nem lésznek miatta [Gyf; DLt 407].

megbénítás lebénítás; schilodire; Lähmung. 1821: Mitu Denyésznek Denyilla Bérbon égy Tehene meg bénítása felett valo Keresete fel vétetik ... Denyilla ... kárát meg bétülttetvén bétülttetett 30 Porculétz Széna [H; JF 36 Prot. 22-3].

megbénul 1. lebénul; a se paraliza; erlahmen, gelähmt werden. 1710 k.: egyszer gyermekségemben a balta nyele a jobb tenyeremet feltöré; én azt kifakasztám, a hideg megcsipé, nosza dagadni, orbáncozni kezdé, olyan seb s lyuk lón rajta, ha derék borbélyhoz ne vigyenek Segesvárott, legalább a bolond ujjam vagy elszakad, vagy megbénul vala [BÖn. 529].

2. lesántul; a deveni schiopi; lahm werden | lebénul; a se paraliza; erlahmen. 1621: A meli ket Teóréők Lovat az Teóreok keouetek Vrunk(na)k eő Fligenek akartak vinni

ayandekb(an), meg benuluan el nem vihették [Kv; Szám. 15b/IX. 181]. 1721: az Ngod men loan nem járhatok mivel meg benult nagyán botlik [Ks 96 Bíró György lev.]. 1766: egyik ökrünk az hid ala bé esett s meg bénult, úgy hogy ma se járhatjuk [Alparét SzD; JHbB A. 32]. 1771: a' Kisseb Katso Ferentz Ur(am) inassa ... az Varga Ferentz Uram gyermek lovát az árokba bé szöktette s akkor bennult meg ... láttam hogy a' gyermek Lo a' Réten hever s fel nem kelhet [Berekeresztúr MT; BetLt 7 Maria Hegedűs cons. Kozak Mikla (56) vall.]. 1773: a Czako György ökre a Havasban romlott meg, meg bénulván a Forgójab(an) [M.léta TA; JHb II. 3]. 1803: két darab sertésse az Exponensnek megdöglött, kettő meg bennult [Dés; DLt 82/1810].

megbénulás lebénulás; paralizare; Erlahmung. 1771: Nem tudunk ... Varga Ferentz vr(am) meg bennult Gyermek lová(na)k megbénulása iránt Semmit is [Berekeresztúr MT; BetLt 7].

megbénult lebénult; paralizat; erlahmt. 1771: Nem tudunk ... Varga Ferentz vra(m) meg bennult Gyermek lová(na)k megbénulása iránt Semmit is [Berekeresztúr MT; BetLt 7].

megbérel 1. kibérel, bérbe vesz; a inchiria, a lua in chirie; pachten, dingen. 1629: Szakmari Istua(n) Vrunk eo Fge utolzori el menetelekor berlette uolt megh kett louat az louakat uutte feieruarigh [Kv, TJK VII/3. 211]. 1677/1744: Azon ... helyeket eleitől fogva melljik fel élte és bérelte meg egyik Falubeli a másiktól hogy szabadosan elhesse [Fejér m.; Told. 22 vk]. 1710 k.: arról perlettek, disputáltak, hogy a számár árnyéka ... a számár urát illeti-é, vagy azt, aki az útra megbérlette [BÖn. 438]. 1777: Gyermek koromb(an) Sertések számára meg bérlettük az Erdőt [Resztolcs SzD; JHbK LVIII. 28].

2. felfogad, a angaja; aufnehmen, dingen. 1751: egy Blága nevű Szombat Telki embert találván meg bérlette volt eg Pár Harisnyába hogy hozza haza [Gyeke K; Ks Vall. 11].

3. felbérel; a angaja; dingen. 1710: Hosszas tanácskozás után practicăhoz nyúlának. Vala Bécsben egy Forstall nevű páter ... ezt bérlek meg alattomban s ki kezdék küldözni Zrínyi Péterhez, mindent fírvén általa nekie csak hagyjon békít a magyarok rebelliójának és igyekezzék annak megcsendesítésiben | Amint nem régen az első feleségitől való fiát a dajkája által (kit sok száz aranyokkal megbérlett vala), gombostót szúrván a feje lágyába, megöletett vala; úgy a mellette való ministereket is minden útonmódon, sok ajándékokkal s ígfretekkel próbálgat vala hűségekben megtántorítani^a [CsH 81, 94. — ^aA francia király]. 1799: másokat meg bérlett, hogy tsalna 's kerítene hozzája^a [Dés; DLt. — ^aA legényt].

megbérelt, megbérlett bérbe vett; inchiriat, luat in chirie/arendă; gepachtet. 1602: Bizonitcha megh mezaros Janos hogy eo amely feoldet be vetet eo neky az az feold Simz (?) Georgyteol megh berelt feolde volt nem hatalmasul foglalt feolde [Kv; TJK VI/1. 126c]. 1629: hallottam Zabo Janostol ... hogy Danczi Istuanne nem akarta az megh berlet hazb(a) ereztenj [Kv; TJK VII/3. 17].

megberetvál 1. megborotvál; a rade/bărbieri; rasieren. 1781: éngemetis opra Barához hivtanak hogy meg beretvályam [Szopor K; MkG 36. 3/2 Boár Kretsun (30) zs

vall.]. 1796: Damiánhoz Menvén hogy meg beretváljam, a Bérest ott fekünni láttam [Fodorháza K; RLt Kerekes Jákob (40) zs. vall.]. 1800: ott látom a Molnárt véresen s nagy bajal meg beretváltom a Fejét, igen rut vágás volt rajta [O.solyos KK; Ks 69. 47. 27]. 1820: Bása György is haraghatik, mert utollyára a' néhai Bárot meg-beretváltván, a' leg jobbik beretváját el vitte, Mellyért a' Bároné ötlet elé fogta, 's a' Beretvát Szegyen valva elé kellett adni [Várfva TA; JHb 48 Imreh Miklós (19) vall.].

2. (anyagiakban) megörvidt; a lipsi pe cineva de un bun al său; (materiell) verkürzen. 1710 k.: Élt volna tovább Apafi fejedelem, bizony ő is elkövette volna ezt a produc-tiót, és az ötlet azelőtt beretválnokokat vagy megberetválnok valna, vagy éhkel megholt, koldult vagy húzott-vont volna, vagy az ország tartotta volna [BÖn. 906].

megberetválnokzik a se rade/bárbieri; sich rasieren. 1704: Ma beretválnokztam meg egészben [WIN I, 65]. 1710: Utoljára a maga boldogtalanul maradt árva házát s fiait ajánlja a császár kegyelmességiben. Az meglévén, egy borbélyt hívat, megborotválnokzik, s egy tallért ad neki: „Menj el, édes barátom, megmondhatod, te borotváltad meg legutolszor halála előtt az erdélyi gubernátort” [CsH 414. — Bánff Györgyöt].

megberetvált szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: ~ *mentség* átlátszó kifogás; scuză ieftină; faule Ausrede. 1662: Igen megborotvált *mentség* az is, mellyet őkegyelme állat [SKr 469].

megberetváltat a pune să se radă; rasieren lassen. 1704: Ugyan ma beretváltattam meg az államát | Ugyan ma beretváltattam meg mind hajamat, szakállamat a magyar borbélyal [WIN I, 73, 268].

megbérítés arendare; Pacht. 1677: akarmely Natiobéli, Statusokbéli Regnicoloknak Szabados házak és örökségnek vétele, adása, vévése, concambialása, mind örök árón, s' mind zálogképpen, vagy Sellérül, vagy megbérítés és alkuvás által, az alkuvás szerint lehető akarmely időre meg-engedtessek [AC 161].

megbérált bérálásban részesült hívó; miruit; gefirmt. 1853: A' megbérált vezeté és keresztneve Bérma neve ... [Dés; RkBAK 10].

megbestelenít l. megbecstelenít

megbeszél 1. elbeszél/mond; a spuna/povesti; erzählen. 1570: fylep Gërgh hithy zerenh vallya ... Aztis Thwgya hogy az azzon Ala híwatta a Trombitast Byro Kato hazához leanyaua és az lean otth bezellete megh az azzon keuetséget Neky [Kv; Tjk III/2. 20]. 1573: Markos Antal vallya hogy ... haza Jeo Meg Bezely Neky felesége az rayta törtynt dolgokat, hazara akart Menny kathonak de ne(m) volt otthon [Kv; Tjk III/3. 86c]. 1589: mihelt haza Jutnak Vramnak megh bezyltem [Dés; DLt 226]. 1635: Gavrilas vajda Eo naga ot vala az giüllisben, hogy megh besziilem Eo Nagyczaganak az dolgot [Galgó SzD; BesziLt 141 Rác Adam a beszti főbíróhoz]. 1639: mondam en oztan neki: nosza hat beszeld megh it Bereczki Marthonit az dolgot mint volt [Mv; MvLt 291. 174a]. 1692: Sárközi Ur(amna)k az dolgot ... meg beszellők,

melyre eő kglme tön illye(n) választ felesége kepeb(en) [Ne; DobLev. I/37]. 1711: a' Feleségemet be küldöttem vala hogy meg beszellye Bocskor János uram(na)k, s meg is beszellye, én az után őkt nem latta(m) [Szentmihály Cs; Bom. XXXIX. 50 Kosa Péter (58) pp. vall.]. 1788: Holmit pappirosra tenni hosszas volna: Személyesen meg beszéllek mindeneket [Mv; IB. Toldalagi László lev.]. 1793: a' fejr cselédek ezen dolgot mint szemmel látottatt meg fogják beszélleni [Koronka MT; Told.]. 1819: a' Szekere eldölven egy kert mellett az Aszszony maga szépen le tuszot minden sérelem nélkül ... annak utanna égy héttel beszélt meg ezen fel dölését [Kv; Pk 2].

Szk: szóval ~. 1668: Szegedi uramra bíztam, szóval megbeszélje Kegyelmednek [TML IV, 348 Nalácz István Teleki Mihályhoz] * *vki szavával* ~. 1606: hozza(m) ieőue be egik ki medeserinek^a monda magat, az Varalliak szauaua megh bezelle az dolgot hogi el loptak Juhakat [UstZ 20/227. — ^aMedesér (U) lakosának].

2. vkivel megtárgyal vmit; a discuta ceva cu cineva; etw. mit jm besprechen. 1672: Hittel mondja Szepesi uram, urunkkal az dolgokat megbeszélvén urunk adta kezében nekem szóló credentionalisát és sietve jűjön ide, parancsolván általa ő nagysága, az mit elkövethek kövesssem el [TML VI, 193 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1879: Csak azt akartam megbeszélni veled, hogy egészen másforma ember kell legyen az, ki bennem maga iránt tartós rokonszenvet ébreszthet [PLev. 40 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megbeszélés elbeszélés/mondás; povestire; Erzählung. 1598: B: uram w kegelme kwlte Janoss deakot feierwarra wrunkhoz az Bwdy dologhnak az Megh beszilisire [Kv; Szám. 7/XVIII. 123 Th. Masass sp. kezével]. 1667: Gróf uram felől micsoda discursusok voltak itt, nem itelem szükségesnek Kegyelmednek megfmon, mivel itt levén Hedri uram ő kegyelme, tudja s lsten szemben juttatván Kegyelmeddel, ő kegyelmére bíztam megbeszélését [TML IV, 248 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1669: Nem tudom én, az Kegyelmed írása s becsülletes recommendatioja használt-e, de engemet az méltóságos fejedelem ő nagysága úgy láta, hogy meg nem tudom írnia; melynek megbeszélését Zombori uramra bíztam [TML IV, 622–3 lspan Ferencz ua-hoz].

megbeszélget elmondogat; a spune amănunt; hersagen. 1586: Jlona Elek Janosne vallia, Beregzazine egy bezelgete enneke(m) megh mint lart pesti lanossal [Kv; Jk IV/1. 575]. 1597: Deak Mathe wallia ... az leankais mind megh bezelgete mint niomta volt egizer az kerben megh [Kv; Tjk VI/1. 99]. 1719/1724: én meg beszélgetém Bánháziné Aszszonjomnak az dolgokat [Torda; JHb XIV/6. 61].

megbeszélhet elbeszélhet/mondhat; a putea povesti; erzählen können. 1661: soha olyan búslásban és lelki esméremek tűzében nem voltam, mint tegnap ... Ha közel volnál, neked megbeszélhetném, úgy tetzik, édes, gyönyörűségem lelkem Juditom, könnyebben esnék [TML II, 139–40 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1667: Egyébbel is számtalan hamisságokkal vádaskodik ez az pribék előtt, melyet most én mind meg nem írhatok, Inczédi uram megbeszélheti Kegyelmednek [TML IV, 164 Nemes János Teleki Mihályhoz].

megbeszélt elbeszélt, elmondott; povestit; erzählt. 1619: nagyságod ezt éntőlem higgye meg csak az feljül megbeszélt hűrekhez képest is, hogy kevés igaz és emberséges magyar úr részes abban az német levélben [BTN² 310].

megbetegedés lebetegedés; cădere la pat înainte de a naște; Niederkunft. 1666: Csütörtökig pedig négy nap volna az asszonyom megbetegedése után, de erről szemben. Azonban én kívánom Istentől, hogy Kegyelmedet jó egészségben, asszonyomat s gyermekit ... örömdetes állapotban találjam [TML III, 566–7 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1679: menyem asszony megbetegedésének is szintén közelítvén ideje, mehessen maga kicsiny alkalmatosságában ... ne tartassék tovább rabságban [TML VIII, 411 Lónyai Anna ua-hoz].

megbetegedett imbolnávit; krank geworden. 1746: A Tsordákon meg betegedett marhák iránt pedig à Pásztorok tegyenek hírt à Gazdáknak [Torda; TJKt III. 48].

megbetegedik, megbetegszik 1. a se imbolnávi; krank werden. 1571: 1571. esztendőben a második János király tétete egy nagy gyűlést M.Vásárhelyen. Mikor a gyűlés elvégeztetett volna, méne a király Görgény várába és ott megbetegedett, és igen betegen méne alá Fejérvárra. Második János király itt meghal 1571-ik esztendőben [ETA I, 26 BS]. 1578: meg betegedik Kancz Vitalius Igen meg vgy Annýera hogy halálra korula [Amadéfva Cs; Eszt-Mk]. 1596: Az pedig az en zolgam meg betegedűen testamentom zeren Jamborok előth minde(n) marhaiait hatta az en gondúselesemre [UszT 11/43]. 1597: Boczkayne Asszonyom w Naga kocya Elot Betegedet wolt megh egy lowa [Kv; Szám. 7/XIV. 71 Th. Masass sp kezével]. 1665: ha újabban meg nem betegszem, sietek ki, mivel urunk ő nagysága is kegyelmesen parancsol puskásoknak be küldése felől, kiket meg kellene válogatnom [TML III, 527 Teleki Mihály Bornemisza Annához]. 1697: meg betegedett az vira — s nem akarja hogy vendeget hijon, de eő bizony csak hi, ha csak az Pater Kaszonitis, de oda hja [Kotormány Cs; CsJk 1 Bálint Peterné Ersebeth (60) pp vall.]. 1710 k.: valami rossz sertől ... úgy megbetegvém, hogy szörnyű [BÖn. 526]. 1731: Kovats Maria Asszony özvegy koráb(an) meg betegedet vala egykor oda alá Szelistyén, de nem igen fektűt, Járovány nyavalyája volt [Mezőszengyel TA; Bom. XXXIX. 16]. 1797: A jó, 's Jámor Borbélyom is meg betegvék 's Sárgaságban esett [Héderfája KK; IB id. gr. I. Bethlen Sámuel lev.]. XVIII. sz. v.: Valahol marhadögi hallatik Szükséges hogy minden nap a' Marháknak égetett so adassék, és meg nem betegednek | Minek utánna a Marha meg betegedik szükség ezen három dolgokat elkövetni^a [UszLt X. 80. — ^aKöv. a gyógyítás módjának leírása].

Szk: ~ vmiben. 1662: a fejedelem is ugyan himlőben úgy megbetegedett vala, hogy élete felől majd semmi reménység nem vala [SKr 312]. 1696: az Feleségem nagy hirtelenséggel az Pleuritiben igen nehezen meg betegedék [Gernyeszeg MT; BK. Kemény János Bethlen Gergelyhez és Elekhez]. 1710: Teleki a fejedelemtől a csiki főkapitányságot neki^a szerzé, sőt azonkívül ítélőmesterek is denomináltatta vala. De egyiket sem bírhatá, mert a vérben megbetegedvén s hazajövén, meghala [CsH 171. — ^aApor Lázárnak 1683-ban]. 1710 k.: Ekkor igen megbetegedém

forró hidegben [BÖn. 526] * ~ vmivel. 1657: az útban az fejedelmi kisasszony megbetegedett himlővel | meg is betegedém vérhasbeli nyavalyával, kiben nyolcadnapig fekvém [KemÖn. 59, 258] * halálosan ~. 1705: A generál megengedte, hogy amely inasa Bethlen Miklós uramnak maga mellett volt egész rabságban és most halálosan megbetegedvén odabé, kivitték onnan, és most vittének bé helyette^a | Belényesi Zsigmondnak ... hozván be ide a minap egy fiát mind a seb mia s mind egyéb nyavalya is érvén, halálosan megbetegedvén, instált az úrnak az apja ... hogy hadd láttathatna hozzá [WIN I, 541, 593. — ^aMásik inast].

2. lebetegedik; a cădea la pat înainte de a naște; nieder in die Wochen kommen. 1664: Stepánné leányomat ide hozattam volt Én inkább akamám, hogy itt Czegében betegednék meg, ha biztatnál, hogy békével honn lakhatnánk | Leányom is megbetegedett, leánya lett [TML III, 131, 177 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. 1666: ha öcsém-asszony megbetegszik, Kegyelmed bennünket tudósítson [i. h. 565 Bornemisza Anna ua-hoz]. 1701: A 1701. Die 25. January érkezven hozza(m) vöm es leányom ebedre estve vacsora uta(n) meg betegedven, lőtt csak hamar egy Fia [PatN 49a]. 1716: tū egi üdőben fogtak megh betegedni az Leányommal [Nagyida K; Told. 22]. 1772: Megbetegedvén leánya lett [RetTE 271]. 1777: az okos L. Janko mikor a Felesege meg betegedet azért hogy az egyik fia kisebb volt mint a másik a Baba asszonynak úgy fel patogatta az orát hogy a' Vér is ki jöt belőle [Sáromerke MT; TSb 18 gr. Teleki Samuelné Bethlen Szuzsánna lev.].

Szk: ~ vkivel. 1739: ā mult Vasarnap éczaka Mlgs Gubernatome Aszszonyom ő Excellenciaja megbetegedvén egi Vrfiacskaval meg keresztelek [Darlac KK; ApL 2 Kálnoki Mihály Apor Péternéhez]. 1812: a midőn a Groffné a' Fiával Kolosvárt megbetegedett, kitelvén a Hat Hét vett ajándékba a Groffnének a Groff edj Kulint vagy nyakba vető arany Lántzot [Héderfája KK; IB. Takáts József (45) gr. I. Bethlen Sámuel tisztje vall.].

megbetegesedett betegessé vált; care a devenit bolnăvicios; kränklich geworden. 1778: jo gazda Embernek ismertem utrizált Etzken András, de utollyára vakásra jutott vala feleségeis Miklos Anna megbetegesedett allapotra [Albis Hsz; BLev.].

megbetegesedik betegessé válik, betegeskedni kezd; a fi bolnăvicios; kränkeln. 1631: az Asszony megh betegesedék s oruoshoz akarok vinni [Mv; MvLt 290. 247b]. 1699: bizony édes Komám Asszszony mostis bé mentem volna dé az Sok utazásban igen meg terődtem s meg betegesedtem [Ks 96 Apor István lev.]. 1716: Csakhamar ... megh betegesedék szegény Harinai Miklos Ur(am) [Nagyida K; Told. 22]. 1750: in anno 1724 Majusban én magam Aplicitatvan Ezen Koronai Curiában Gondviselőnek még esztendőm el nem telvén, meg betegesedtem, betegesin vittének az magam házamhoz szintén esztendeig Sindettem [Fojfva MT; Told. 29/45]. 1778: Nagy vakásra jutott vala utoljára Etzken András Uram, Felesége pedig meg betegesedvin, lában nem járhatott [Albis Hsz; BLev.]. 1792: Zoja Sára Asszszony hogy megbetegesedék, és Tutorság alá adá magát ... elég szigorán élt Városfálván [Recsenyéd U; Pfl. 1800: Mig meg nem öregedett 's betegesedett tudom hogy tulkokat nevelt [Msz; DLev. 3. XXXV. 6]. — L. még FogE 297; KemÖn. 293; SKr 147.

megbetegesül megbetegedik; a se imbolnávi; erkranken. 1584: Angalit Razman Palné vallia, Ez hus hagiatba ez Minapiba meg betegeswlek, hiwan hozzam Zabo Catot, es meg kene [Kv; Tjk IV/1. 217]. 1591: Amint meg betegesultem penigh az tömlőzbe(ne) Az nagi dolgos helien ha toruin mutattia Azt mondható(m) arrol hagi fel nem uet-tem tiz forintirt [UszT]. 1608: az fiam megh betegeswlt [Szentegyházasoláhfalu U; OfLev.]. 1609: Mester Vram megh betegesult vala az Nagy fwat mia [Kv; Szám. 12b/IV. 126]. 1636: annák uta(n)a megh betegesule az Azzony, es cziák hámár megh hálá [Mv; MvLt 291. 65a].

megbetegít 1. betegé tesz; a imbolnávi; krank machen. 1710 k.: Fogadással pedig előre én ahhoz a két héthez, sem ahhoz a diatához magamat nem köteleztem, és ha valaki követni akarja ne könnyen próbálja meg akárki is, kivált öreg és asszony ember, mert mind testét, lelkét megbetegíti, testét erőtelenséggel, lelkét érdemet álmódó kevélységgel [BÖn. 690].

Sz. 1677: Az vontatott reménség megbetegíti az elmét [TML VII. 327 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

2. ~i magát betegé teszi magát; a se imbolnávi; sich krank machen. 1710 k.: én mint bolond gyermek, azt tudtam, hogy pokolba visznek, fellelvém magamban, hogy valamint, de bizony megbetegítem magamat, hogy engem hagyjanak Kolosvárt nagyapámnál [BÖn. 529].

megbetegül megbetegedik; a se imbolnávi; erkranken. 1570: Anna Azzon Borbely Janosne, Es Lakatos Esthwanne Ilona hytek zerent vallyak, hogy Mykor az Molnar ... megh Betegwlt volna, hywathya hozza Borbel Janosnet hogy meg kenye [Kv; Tjk III/2. 100]. 1573: Ilona Nehai terek Miklosne Azt Vallia hagi hallota Kalmar Albertne Monta hagi ganakodyk Borbel balint Inassara hagi az mely Irnes Bort az eo leanyanak vlt volt azzal betegwlt meg leania, Azert ha az Inas Ide Jeo meg fogtatia ganwra [Kv; Tjk III/3. 111]. 1584: Attam Georgy kowachynak hogy Az Rudas lo meg Betegeolt wolt hogy neky 4 ereth vagot es hogy az zemen valot el weotte es az zayat meg Tyztitotta fyzet(tem) f. — d. 28 [Kv; Szám. 3/XIII. 8]. 1597: Budaj Thamasne nagy Cataazzony wallia mikor megh betegewltem wala egi mogiorony wayat es egi kalan eczetet nem kerhettem nenemteol hagi megh knes-se(m) magamat velle [Kv; Tjk VI/1. 55]. 1629: Az mikor az Kerekes Gergely leania megh betegült vala hiua enge-met oda Kerekes Gergely [Mv; MvLt 290. 167b]. 1710 k.: Én magamról tudom, ha úgy élhettem volna, amint csak magam tudtam s akartam annyiszor sem betegültem volna meg, úgy hiszem, amennyiszor voltam [BÖn. 523]. 1759: minthogy meg betegült vót, esmét az el-mult esz-tenőben 3 szolgálat tartott [Marosludas TA; TKI].

megbetegülés 1. megbetegedés; imbolnávi; Erkrankung. 1741: még az néhai Aszszonynak meg betegülése előtt circiter egy héttel ott állot egy ralytorja [Meggyesfva MT; Ks 184. XXXVIII].

2. lebetegedés; cădere la pat înainte de a naște; Niederkunft. 1766: Constal Hogy az I. olyan személly kivel keresztyén Aszszony emberek nemis lehet lakni, mivel nehai elsőbb feleségitis annyira meg verte, es viselős koráb(an) ajto félhez tasztította, melly miá amint ezen Fatensek meg jedzették Halált is okozott; mivel meg betegülése után tsak hamar meg is halt [GörgJk 205].

megbetűz 1. megbütöz

megbilleget renget, ringat; a legána; wiegen. 1847: megbillegeti szép csendesen á bölcsőt [Kv; Pk 7].

megbillent a clătina/mišca; kippen. 1823–1830: a fonó bal kezében levő singgel megbillenti a felülről lejtött rá-mát, s az osztán magától visszamegyen felfelé s így forgattatik a kerék továbbra is [FogE 246].

megbír 1. (súlyt/terhet) képes tartani; a rezista (la o greutate); (Gewicht/Last) ertragen können. 1653: Szent Mihály nap tájban oly hideg volt, hogy a kádban a víz megbírt, úgy megfagyott [ETA I, 149 NSz]. 1665: Soha ezek az ágyúk kerekai meg nem bírják az ágyúkat, hanem nyerges szekerek kellene [TML III, 357 Boldvai Márton Teleki Mihályhoz]. 1834: Most tesleik a gyalogosok a tavasz buzat az ökrösök Nádat vágtak és hordoztok de nem vághattak most mert nem bírja meg a jég [F.zsuk K; SLt évr. Déak Ferenc P. Horváth Ferenchez].

2. (verekedésben) legyőz/gyűz; a invinge/infringe; (in Schlägerei) besiegen/zwingen. 1574: Erzebet Vida palne Azt vallia, hagi ... hallota hogy Adam ez Eomaga vduaran zytkozodik volt esse lelkenek es aztis Mongia volt hagi Meg kely halny, ha az atthiat meg Birta Eolet meg Nem Byria [Kv; Tjk III/3. 345a]. 1613: Czereny Caspar Vram ... Osvat Annat erovel be vona az hazba es az hazban addigh tusakodanak, hogy Osvat Anna harom pislent nioma meg tusakodas közben, de megh birvan az Azzont es az agyban felvetven, az ajtot be szegezven, ugian az eo akarattia telliesedek mindenb(en) [Görgénysztimre MT; KJ]. 1667: egyb(en) elegyedenk, oszta(n) verekedtünk az Szalantsi Vr(am) jobbagyival, mi megh birva(n) eoket, ki verők az Falubol az jobbagyokat [F.köhr MT; Told. 1a]. 1683: hagi coht Bajra hitta nem tagadia hagi egi Czakaniall utanna nem ment az mezőre, s ot megh Csatazua(n), ha eo nallanal job uolt coht, meg Birtak eo mar arrol ne(m) tehet [Harasztos TA; Berz. 17b]. 1763: midőn az apja, puskáját már kilővén, a katonaság reárohant volna, egy hosszúnyelű balta lévén a fáta kezében, egynehány katonát leverte vele. Utoljára megakadt egy fa ágában a baltája amint egy katonához akart csapni s eltört a nyele. Különben alig hiszem, hogy megbírták volna [RettE 154]. 1819: látván a pappiros legény, hogy az aszszony a' gornyikot megbírja, kezében volt páltzájával hozzá ütött, s fél fél le döjtette [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

3. (haragot) elfojs; a-și stăpini minia; Ärger verbeissen. 1657: az fejedelmet sok böcsületes úremlerek megen-gesztelék, mint ki természet szerént igen kegyes és kegyelmes természetű, emberöléstől irtó, mind hamar indulatú, de azt megbírni tudó, haragot pedig nem tartó, bosszút nem űző fejedelem vala [KemÖn. 69].

4. vmi meggyőz vkit vmiről; a convince pe cineva de-spre ceva; jn überzeugen. 1710 k.: Reménlettem, hogy megnyerhetem, hogy amíg Radnót függ, a negyvenezet forint gráciában kezembe adják pénz nélkül; ha osztán Radnótot énnekem adják, adok Husztért nékik fl. 40.000. E szerént supplicáltam is, de ebben semmi sem telék. Camerae pecunia opus est. Odahagyom vala, ha e követ-kező ratiók meg ne bírjanak^a [BÖn. 922–3. — ^aKöv. az érvek fels.].

5. ~ja magát megtartóztatja magát; a se abține de la ce-va; sich (einer Sache) enthalten. 1668: Megvallom, Úram,

noha nehezen, de meg bírván magamat, csak igen csendesen ő kegyelmének eleiben adám [TML IV, 292 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1679: Ngodat is kérem, az frásoknak küldözésében birja meg magát [TML VIII, 474 Teleki Mihály Lónyai Annához].

megbirakozik birokra kel; a se lua la intrecere, a se lupta; (mit jm) handgemein werden. 1765: az Ingerens, és Inctusok a Kamara Haznál boron ivok lévén őszve háborodtanak szoval, s meg birakozván egymást szidalmazták s utollyára vége szakadván a Koczodásnak az In(ctu)sok el mentenek azon kortsomáról [Torda; TJKT V. 277]. 1771: a Sovago Sebestyén György fia Josi is meg támadol volt bennünket és erő szakoson akarta el hajtani az akolbol a Marhát és meg birakozván velem hogy nem vehetet erőt rajtam Teremtettével szidalmazatt [Dés; DLt 321. 6b Al. Huszár (30) ns vall.].

megbírált 1. bírónak tesz, (ítélkezésre) felhatalmaz; a fa-ce/declara pe cineva arbitru; zum Richter machen, (zu Rechtsprechung) bevollmächtigen. 1584: akkoris Contentaltunk egimással Capitan Vram eleot es az eskwt Ass(es)sorok eleot, kiket mind ket feleol meg biraltunk mikor Capitan Vram ide az zekre Jeot volt, mind az ket feel meg biralta volt [Mv; Bállt 80]. 1592: mynkeot myndenik fel ez dologban megh biraluan: s keszunk fogdossuan [Impérfva Cs; BCs]. 1600: Eleottwnk llien vallast te(o)n busi miklos, hoi Jo vram Kegteketh ez dologban megh biralom, es kgtek eleoth az en Attiamfiat Siluester ferenczy kouaczoth tutorull es oltalmul vallo(m) mindenek elle(n) [Vaja MT; Törzs]. 1606: Ennek pedig az bekese-gnek es dolognak zerzesekoron ielen uoltak illien tizeletes Zemeliek, tudnj illik Zabo miklos Vzonj primipilus es pünkosti pal vgjan löfü de eadem es az Vzonj Biro Becrezki Istuan, mely dolgokat ő altalok Zerzettem megh biraltukis ő kegmeket [Uzon Hsz; BLt]. 1612: mü előttünk ilyen alkotmat tőnek az ket fel személyek mellyről mün-köt meg biraluan, kezeketis be adak rolla [Várdotfva Cs; LLt Fasc. 155]. 1683: hamarjaba(n) szolga Birot nem kaphatvan minket Szolga Biro kepibe(n) meg biralvan küldé el Doboka vár megyeb(en) az Dipsei Falus Birohoz [Told. 2]. 1763: én Arbitrer Uramékat Natsád risziről meg nem Biráltam [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.]. 1842: jelen valának mi előttünk Két egy mással vásárló felek egy részről idevaló Böződi Ifjabb Jakab János ... más részről tsak ugyan Böződi K Vas János ... azkikis mind enyem (!) Job Kezeket beadva minket meg bírálának és tőnek mi előttünk ilyen örökös vásárt [Böződ U; Borb. II Böződi László István székely nemes kézírása].

Szk: (jobb) keze beadásával ~. 1671: münkött mind kett reszről szabad jo akaratiok szerent kezek be adással megh bíráluan; mü előttünk tőnek eo kglmek egi más között illien attiafűsághos alkalmat, és kőtest [Szentimre Cs; Hr 2]. 1673/1768: Nemzetes Macskási Mihály Uram eo kegyelme ... ott lévén Sarádi Sigmund Uram eo Ke-gyelmeis mind két részről kezek be adásával meg bírálván bennünknek tőnek illien végezést egymás között, és zálogo-sítást^a [Káptalan AF; DobLev. II/386. 9b — ^aKöv. a zálo-gosítás szövege]. 1780: jobb kezek(ne)k be adasával bira-la(na)k meg münket [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1787/1788: meg jelenvén mi előttünk jobb kezeknek be adásával megis bírálának bennünket ... minden Joszágok-nak ... Hét egyenlő Részekre elosztására [Kv; Ks 88 Osz.

2] * kézbeadásával ~. 1665: mely dologrol minket kez be adással megh biralua(n), attuk ez mi leuelunket jövendő-beli megh allasaert, es erősegere ... szokot peczetunkelis megh erossitue(n) [Köröspatak U; BLt 11]. 1705: Mi Danka Péter Nobilis, és Márton Miklós Deák Primpilus, mind ketten Kézdi Székiek, Alsó Torjayak recognoscáll-yuk ... és adgyuk tudokra mindeneknek ... hogy ... Kéz-di Széki Also Torjay idősbik Nemzetes Mihálcz Mihály Uram ... maga jó akarattya szerént kézbe adással meg bírálván az maga ugyan Alsó Torjay házánál, és rende-le Testamentarius Biraynak, és ... tön ilyen Testamentomot [Altörja Hsz; Borb. Nicolaus Márton Scholae Magister pp kezefrása]. 1798: egy felől Bornemissza Anna Maria Ur Aszszany ő Natsága személylesen, más felől ő Zágoni Mlgos L. Báro Szentkeresztii György Ur ... Natsága bennünket kéz be adással meg bírálván mi előttünk illyen állandó meg másalhatottlan ... egyezésre ... lépének [Adá-mos KK; JHb XIX/61].

2. meghatalmaz; a imputemici; bevollmächtigen. 1825: egybeszollalozván Pennáját letév és azt mondá Kiss Páll Ferentz Ur, ilyen formálag az Békéségre Feleségemtől nem vagyok meg bírálva [F.volál Hsz; Kp V. 346].

3. bírójául elfogad; a accepta ca arbitru; als seinen Richter annehmen. 1677: Kegyelmednek igen jobban kívántam javát, mintsem azok, az kik felültették vala-kiket akar, jó szívvel megbírálom; ha engem itfnek vét-kesnek, szenyvedjek [TML VII, 545 Teleki Mihály Tö-köly Imréhez]. 1678: Akármely jólelkű embereket megbí-rálok; ihon jün az ország gyűlése, számot adok magamról [TML VIII, 4 ua. Nemes Jánoshoz].

megbírált bírónak tett, (ítélkezésre) felhatalmazott; care a fost declarat arbitru; zum Richter gemacht, (zu Recht-sprechung) bevollmächtigt. **Szk:** ~ ember. 1666: Mw kik ez ide ala fel irt dologhba(n) megh biralt emberek ... va-giunk^a [BLt 3. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1798: Mely Csere ... mi előttünk arra meg biralt emberek előtt ment légyen végben [Csegez TA; Borb. Csegezi Csongvai Pál hűtös assz. keze írása] * ~ fogott közbíró. 1761: Mikházán lakó Sellyei Kovács Imre, és Mikházi Sylvester Mihály min-nyájon Nemes Emberek kik vagyunk az ide aláb meg irando dologban kéz be adás által meg bíralt fogot közbí-rák, Adgyúk tudtára mindeneknek az kiknek illik^b [DobLev. II/327. 1a. — ^aMT. ^bKöv. az ügy előadása] * ~ közember. 1733: Mü Thoroczko Várossaban lako szem-melljek, ugjmint tizenjncz embereköl álló ... meg bíralt köz emberek adgyuk tuttára mindenek(ne)k [Toroc-kó; Bosla] * (kézbeadásával) ~ regius. 1747: Mi az ben meg irt dologban meg biralt Regiusok vagyunk [Újfalu K; RLt]. 1776: az Nms Thorda var(me)gy(é)ben levő Joszágok(na)k osztása pedig mennyen véghez két betsu-letes Szolga Birák vagy más a Pársok edgyezéséből meg Biralt Regiusok által [DobLev. II/481. 1a]. 1817: Mely zallagos vasart mü kéz be adással meg bíralt Regiusok a szerént a mint a vásárló felek meg egyeztek igaz hetünk szerént meg irtuk [Böződ U; Borb. Nagy Gyorgy keze írása]. 1863: Jövének és állának ellönkbe két Részről valo örökös vásárt tévő Személyek ... a Kik mü előttünk meg bíralt Régyiusok előtt tön(ek) illyen alkalmat és örökös vásárt [Szováta MT; Bereczki József lev.] * (kézbeadás-sal) ~ személy. 1598: Ezekett penigh mys ez dologban megh biralt személyek, Ertven ez dolgott ... peczyetwnkel megh erősitöttwk ez leuelet [Kadicssfa U; Törzs. Bene-

dekfi János és Christoph vall., 1733: Mű^a ide aláb megh irt dologban kéz bé adással megh bíralt személyek vagyunk [Kilyén Hsz; MvRKLev. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1810: Mi az alább meg irando dologban meg Bíralt személyek voltunk [Nagylak AF; DobLev. IV/928].

megbíráltatás bírónál tétel; desemnarea ca arbitru; Richterstellung. 1842: ezen ... Helynek színén a' hol meg valánk állapodva ... Kakasdi Tövissi Imre elő Klmét Erdő Pásztornak bé eskettük oly Hite le tétele mellett hogy mind ezen ... Erdőket pásztorollya, mindenikről számol — ily Hitével kötelezését meg erősítvén, mi is meg bíráltatásunknál fogva a' nevezett Erdő Pásztornak ezen ... Erdőket Gondviselése es számadása alá ezennel által adtuk [Kakasdi MT; DE 2].

megbíráltatik bírónál választatik, (ítélkezésre) felhatalmaztatik; a fi desemnat ca arbitru; zum Richter gewählt werden, (zu Rechtsprechung) bevollmächtigt werden. 1694: Mű bírák Ghidoffalvi^a Csizsér Andras Pap Ecclesiastica persona, és Gazda Andras Nobilis Sepsi széki Rétyi kik ez ide aláb meg irt dologban kezünk be adásával meg bíráltatunk, adgyuk tudokra mindeneknek az kik(nek) illik [LLt. — ^aHsz].

megbíráltatott bírónál választatott, (ítélkezésre) felhatalmaztatott; care a fost desemnat ca arbitru; zum Richter gewählt. (zu Rechtsprechung) bevollmächtigt. Szk: ~ *regius*. 1806: Műs a' két felek egyezéséből, 's kerelmére, Mint a' felek által e' végre megbíráltatott Regiusok jövendőbeli bizonyosságul, igaz Hitünk szerént megírok, tulajdon neveink all-írásával, szokott Petségünkkel megerősítve [F.rákos U; Falujk Sebe János pap-not. kezével] * ~ *személy*. 1696: Mű Tanko Gergely senior és Török Péter Sepsi székiek Jlyefalviak kik ez ide alább meg irt dologban meg bíráltatott Személyek vagyunk ... Jövének mi előnkben^a [BLt 3. — ^aKöv. a bíraskodás részl.].

megbírhathat 1. (harcban) legyőzhet; a putea învinge; (im Kampf) besiegen können. 1614: reggel elkezdetvén az harc, egész estvéig mind erős harc tartott, hogy egyik az másikat derekason meg nem bírhatta [BTN² 47].

2. lefoghathat; a putea prinde/imobiliza; festnehmen können. 1584: Sophia varga Andras felesége vallia hogy feleolte kezdek ez Azzon feleol bezelleny, Mingiarast fel vgrek az benna kezem es zemekel Nezték mint razodot, hogy az ep kezemel meg Ne(m) bírhatta(m) [Kv; Tjk IV/1. 244].

3. ~ja *mérgét* elfojthatja haragját; a-și putea stăpîni minia; Zorn/Ärger verbeiben können. 1776: Simu Gavrilla Uram ... Utolyara nem bírhatvan meg mérgét, néki Szalada a' Pásztornak az fejből le vetette a Süveget [Marossztgyörgy MT; MkG 36. 5/4].

4. képes lehet (vmit megtenni); a fi capabil (de ceva), a fi in stare să facă ceva; fähig sein (etw. zu machen/tun). 1826: a' Csulokáj nevű völgy torkától ... a' patak árka hossza a' Küküllőbe szakadásig 998 öl lévén, azon nagy föld gomolyákat melyeket magával hoz a víz mind a' szántó földeket mind a' kaszálókat eliszapolja, a' melynek elkerülésére más mod nincsen, hanemha a' völgy torkától kezdve olyan mély és széles és egyenes árok ásattatik, a' melyen a' patak legrövidebb uton befolyván a' Küküllőbe, sebességével bírhatta meg a' völgyből hordott gomolyákat a' Küküllőbe vinni [Msz; GyL].

megbírságot 1. bírsággal sújt; a amenda; jm eine Geldstrafe auferlegen. 1590: eők le nem tezik az vegezest ... Az Vagasi Biro vgja(n) azt monda hogy eők nem alnak el melleole, mert teörwenniel vetek mellejek az eő Attiok fiat meghis Birsaglottak nem hadgiúk el Allani mellőlle es okonnis [UszT]. 1592: Gruz Istuan Mezaros vallia ... Mikor el Indulank eorzeni kerde az Capitan az tizedestool, ha mind ot vadnak az eo tized allia: monda Kuti Marton, Bakai ferencz heaval vagiunk, azt mongiak hogy rezeg, de chak czigankodik: Az Capitan megh hagia hogy megh birsagolliak akki ott nem lezen [Kv; Tjk V/1. 252]. 1610: ha mikoron a falunak szwksige volt mind kert czinalasra, mind ut czinalasra rea hittak ha nem ment hat meg birsagoltak [Kadacs U; UszT 37c]. 1614: Nagy Mihaly Ezt az falu megh birsagolta f l azert kötöte magát So Istuannak [Köszvényes MT; UszLt VI. 56 Conn. 37]. 1638 k.: Pwnkeostben Lerintz Albertet az Tisztarto haro(m) tallerl meg birsagolta hogy bort kezdet az Jnnepe s az feidelem borat ne(m) hoztak ki kortsomalni de lithon voltak [Bogártelke K; GyU 40]. 1700: Sztáncsul Paculár azt vallya, hogy Paszkully Sztóján száján hallotta Dobokán létében, hogj azt mondgya volt Vallyon leszen circálás vagy nem, es ha leszen vallyon mint leszen dolgom, birsagolnake meg engem vagj nem mivel az idén az sitarok(na)k nem engedtem az ökröket bé hajtani [Csolnokos H; Szer.]. 1775: láttakis az Bodokiak de nem birsaglottak meg engem [Bodok Hsz; Mk II. 2/71]. — L. még AC 124.

2. veréssel büntet; a aplica (cuiva) o bătaie ca pedeapsă; mit Prügel bestrafen. 1774: Az Jobbágyokat Lapattal, vagy Páltzával bírsagoltak meg Tiszt Uraim elő kigyelmek [Szépkényerűszmárton SzD; KS Conscri. 110].

megbírságot bírsággal sújthat; a putea amenda; jm Geldstrafe auferlegen können. 1589/XVII. sz. *eleje*: Minek utanna valamely Legeny az Ceh articulusi tartasa szerent, az eő dolgait által vitte, es az utan meg hazasodat, leg utolszor Mestersegenek tisztasagara tartozik az Cehbe két forintot be adni Ha penigh io keduebeol, es Nem tartozáskeppen az Mesterek közöwl edgi vagi két tál étekre, es illien Uy mester asztalhoz hiuand, senki megh ne birsagolhassa érette [Kv; KőmCART. 12].

megbírságot bírsággal sújtatik; a fi amendat; Geldstrafe auferlegt werden. 1585: Biro Vram Herczegh Caspar Birsagoltat volt megh ideghen Bornak ez hatbara valo hozasaert f. 132 [Kv; Szám. 3/XXIII. 24]. 1589/XVII. sz. *eleje*: az mi meltosagunk^a szerent illien hatalmat attunk az Ceh Mestereknek, hogi az kik meg birsagoltatnak az Ceh rendi szerent ... se kiczid, se nagy, es dologert az Ceh mesterekkel semminemw wdeöben, megh mi eleöitwnkis es utannunk leendeö Biro, Tanacz előttis ne perelhessenek [Kv; KőmCART. 26-7. — ^aA kv-i bírőé es tanácsé]. 1716/1793: A vétkes es bűnös meg bírságotlássék [A.csemáton Hsz; SzékFt 31]. 1756 k.: Telnek idején, s mikor a Stompak nem járnak, ha mely Bányász Gazda, mivessét szükségében interteneállya, és történnék, hogy valaki az olyan mivist el hitetné, és szükségében táplált Gazdájától magának venné, az olyan el hitető Gazda a' Bírák ítéletiből leg alább 12 for(n)t(ig) meg bírságotlássék [Bom. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.]. 1790: meg bizony(ó)sadvan Hogy vakmerőségből tseleszi az ilyen Ember a' meg nem fizetést egy mforintig meg bírságotlássék [Karácsonfva MT; Told. 76].

megbírságoz bírsággal sújt; a amenda; jm eine Geldstrafe auferlegen. 1571: az eo díznaiokot penig az zegin-seghnek eorizny kellett hogy erdeyekre ne mennyen, kyk ha zaladas kippen rea zalasztottakis ereossen erte meg bir-sagoztak^a es díznaiokat le vertek [SzO II, 330 a székelység panasza az ogy-hez. — ^aA dézmások a szegénységet].

megbíz 1. felkér; a insărcina (cu ...); jm einen Auftrag geben, jn betrauen. 1797: ezen Lakatn(a)k Koltsát a Szomszedn(a)k Moses Györgyn(e)k adtam és kértem hogy tselekedgyék annyi faradtságot hogy minden Nap egyszer vagy ketszer Nezze meg azon Hordokat ... tudom hogy az nehai Idvezült Groff Ur is sokszor meg bizta ilyen Színű dolgokba [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. 1849: Kelemen Béni Krizsán Máriát megbizta, hogy gabonát arulgassa (így!) [Kv; Végr. Vall. 71]. 1873: (A határozat) kivitelére a gondnokot, egyházfiakat, az egész p(resbiteri-um tagjait megbízzák [M.bikal K; RAK 304]. 1879: Levelet írtam neki arról, amivel megbíztál [PLev. 56 Petelei István Jakab Ödönhöz].

2. ~za magát a. biztonságban érzi magát; a se simji in siguranță; sich in Sicherheit fühlen. 1584: Nyreő Istwan ezent vallia, Ezel teobity hogy Mikonda meg bwt vala a chatomaba, Es mikor rea Akota(m) volna ker vala hogy Ne mongia(m) meg hogy oth vagon, Azonba Nem biza megh magath hane(m) le vgrek a' chatomabol, es a' feol-deon meg Niomak es fogak [Kv; TJK IV/1. 313]. 1619: Én is megbíznán magunkat, szordítám az legényeket, mon-dék: Fogjátok meg az bestye kurvát, vigyük mi magunk az pasának [BTN² 284]. 1710: Azt pedig azért cselekeszi vala Teleki, hogy annál inkább megbíznán magokat, ké-születlen találja nyavalyásokat az ellenség [CsH 188]. 1755: meg bizván lankul magát; halálra útni, verni kezde azon doronggal Lázár Jánost [Lyanc H; Ks 112 Vegyes ir.]. — b. elbizakodik; a se increde; sich überheben, über-mütig werden. 1785: A királyi Com(m)issionak eddig semmi jo gyümöltse nem láttatik, de sőt inkább izetlen, mert azoltálot fogva hogy Déván járt, és az oláhok(na)k láttattak párttyakat fogni, az olátoit fogva sokkal inkább meg bízták magokat az oláhok ... kivált az Erdőhátságiak expresse ki adták magokat hogy többé nem szolgálnak [BK. Bara Ferenc lev. Szászvárosról]. 1847: végre annyira megbízta magát^a, hogy még a tiszteteket is piszkolni, tekin-tekbe kisebbiteni nem átollatta [VKp 188. — ^aVarga Katalin].

megbizakodik 1. biztonságban érzi magát, felbátorodik; a prinde curaj; sich in Sicherheit fühlen/ermuntern. 1600: Hogi a' dulok el jeðwenek, el futek im egy paita hyara buam, egikor megh bizokodam, oda menek [ÚszT 15/27 Steph. Hoggia y de Hoggia ns vall.].

2. elbizakodik; a se increde; übermütig werden. 1662: Úgy is szokott lenni, hogy mikor emberek legjobban, szerencsésebben folynak dolgai, elméjekben mintegy ugyan megbizakodván, feljebb-feljebb szoktak emelkedni [SKr 332]. 1774: Udvarfalvi Emberei oly meg bizokodótt (!) hogy ... el fogatott edgy nihány embereit erőszakos-on el vitték [Udvarfva MT; Told. 44/47].

megbízándó felhatalmazandó; care urmează să fie însărcinat cu ceva; zu bevollmächtigende(r). 1853: méltotzas-son ... a' dolog állásáról ... egy saját kebeléből ki neve-zendő, 's az én, vagy a' végre megbizando személyesem'

közbejötével a' hely színén szemlét tartando Bizottmány által meggyőződve — annak végrehajtásához hozzájá-rulni [Kv; Pk 3].

megbízás megbízatás, felhatalmazás; insărcinare; Auf-trag, Bevollmächtigung. 1843: ezen áltola öfelségéhez beadott és előttök felolvasott és megmagyarázott kére-lemelevelet az ök megbízásokból adta-é bé nevezett Varga Katalin [VKp 126]. 1872: Az ekkla peres ügyébe a cath. ekkla ellenébe az ügyvéd Bodor Pálnak felhatalmozványt adtak ... aláírta a lelkész az ekkla megbízásából, felhatal-mazásából [Burjánosóbad K; RAK 121].

megbíztatás megbízás; insărcinare; Auftrag. 1843: ura-dalmi hajdú Menyhárd Antal oly rendeléssel küldetett ki előre, hogy bizonyos tudamást szerezze a Varga Katalin hollétéről. Ki is ezen megbízatásban eljárando, Bucsum-Pojényben kiszállott [VKp 68].

megbíztat kb. megpiszkál, táj megbízget; a zgindări; aufrühren. 1755: hallottam: hogy Némái Uram mondatta volna Nem kel félni Groff Komistól mert eő Nsga tsak meg bizgattya a dolgot, s abban hadgya^a [Nagygyeke K; Ks K. 80. — ^aA határjárás, ill. határkeresét].

megbízható derék, lelkiismeretes; de incredere/nádejde; zuverlässig, gewissenhaft. 1852: nem tudom hogy és mi módon kaphatok e' cselédszük városban ilyen megbízhato cselédet [Kv; Pk 7].

megbízhatóság lelkiismeretesség; constiinciozitate; Ge-wissenhaftigkeit. 1899: Ez az úr sok esztendőn keresztül a Cs. Olivér irodájában kitűnően dolgozott, tehát tehetséges, megbízhathósága tekintetében végzett derék viselkedése garantírozza a maga ajánlatát [PLev. 203–4 Petelei István Gyalui Farkashoz].

megbízzal megbíz, felkér; a insărcina; jn betrauen. 1588: Biro vram hivassa fel Temeoswary Mihalt es teob Magyar vczaj Keözep vczaj feo feo egy Nehany zemelie-ket, Azoknak ha teczik Borgias Janos es Vitez Mihaly zolgalattiok, Jo Jdeyen megh Byzlalliak a' zolgalatra [Kv; TanJk I/1. 72].

megbizonygat bebizonyít; a dovedi; beweisen. 1668: Mivel Sűtő Janos relatoriaival világossan meg bizongatta felesége mind hutótlenséget s mind paraznasagat; Teczet az szent szék(ne)k hogy absolvaltassek parazna feleségetől [SZjk 103]. 1671: mind két resz bizonygassa megh allega-tiojat intra octava(m) s akkor törvények leszen [Kv; TJK XI/1. 143]. 1680: miczoda véseget bizongatta megh lea-nya(na)k üdvezült Attya ... declarallya es deducallya genealogiaját világossan [Kv; RDL I. 158]. 1795: (Az) elő Számlált tselekedeteket magok az Alperesek Sem tagad-hattyák, de ha reménségem felett tagadni találnák is, ké-szek vagyunk ... bé adando hiteles Eskető Levelünkkel meg bizonygatni, meg bizonygatván pedig, meg kíványuk hogy az alperesek eő kegyelmek elkárosodott marháinkat vagy Lábán elő adják vagy pedig azoknak árokat meg fizessék [Msz; MbK 104].

megbizonyít 1. vmely állítás, tényállás v. esemény való-voltát igazolja; a dovedi; beweisen. 1555: Ha valakit kur-

va fiának, árulónak, hitetlennek mondanak ha a más fél meg bizonyítja hogy ő hozzája büntelen mondotta, eleven díján, az az tizenharmad fél forinton marad: mert tisztességében jár [Szu; SzO II, 121]. 1570: Lazar Imreh vram penig byzonsagra fogot vala, hogy az feold zynen meg bizonytya, Ember bely byzonsagokkal azt hogy az mely feoldekteől, ew Mester vramat tyltotta, azok a feoldek gyalakwty hatarbali feoldek ew feoldey [Gyalakuta MT; BálLt 1]. 1572: kez vagiok meg bizonitanom hogy en az erdeoth mind az falwal Breddel^a és maygraddal^b egytembe per manus Apprehendalta(m) [Wlt. — ^aBréd Sz. ^bMojgrád Sz]. 1578: ha tagad^a Bochasson ky az theoreweny meg Byzonyethywk [Kv/Szová K; SLt P. 13. — ^aAz alperes]. 1600: Az teórueny ki boczatta Simont keuansaga zerent hogy bizonyttsa meg hogy tuttara es akarattyabol volt az vstnek el adasa [UszT 15/21]. 1609: Bizoniia (!) meg az J. hogi az A. ő tölle vötte volt az Jozsagnak a hasznat [BLt 3 Joannes Literatus Somliai^a vall. — ^aCs]. 1628: Illie(n) ratioiat Assignalliuk anak az lonak fel niomanak be vetelet hogi nem hoztak be az mi hatarunkba^a, megh bizonytyuk hogi reouideb uolt az kilinczi az niomnak [Kv; TJK VII/2. 363. — ^aNagi Czeghbe (K)]. 1640: vallatasrol valo Relatoriakatis exhbeala az dnus A, kiuel beosegesen megh bizonifta praedecessorinak, azokban az bonumokban valo birodalmokat [Mv; DLev. 5]. 1730: valamikett tavaly s az iden ellenem mondatak megh bizonyittom, Emberrel, (Iste)nnel hogy bizony hazugsagh volt [Abosfva KK; Ks 83 Bako Josef lev.]. 1799: méltóztasson az Alperes méltóságos Groffné, minémű és valoru Tallérok voltanak azok, meg-bizonyítani: öreg tallér-é? vagy oroszlánys? [Magyaroság TA; JHbK LX/6. 27].

Szk: eleven bizonynal ~ tanúval igazol. 1598: azt kel uala bizonítani hogy az en felesége(m)nek attia fia Zeőleős Jakab vetette volna zalagbba^a, de az teórueny azt ítle hogy megh bizonicha eleűen bizonynal, hogy az a' Jakab vetette volna zalagbba [UszT 13/47. — ^aA földet] * *elő bizonyással* ~ 'ua'. 1702: Kivált keppen az Kallyan Mihaly Emptionalis levelet, hogy az igaz vértől mi keppen reha-bealta, nem levén levelek, elő bizonyasagokkal bizonyiczak meg [Dés; Jk 324b] * *látó bizonynal* ~ szemtanúval igazol. 1589: Ha kedigh meg bizonitia elegendeo lato bizoniokkal hogy ennekem keolchion adott az hwzon het forintotis azonkeppe(n) nints mit tenne(m) [Szu; UszT] * *nyelve vallásával* ~ 1593: Myerthogy az Azzony Kis Mihalne Ne(m) Jamborul eelt, kit Nyelve vallasawalis meg bizonitot, Az vrais penigh ezt tudwa(n) az felesége lator-sagot seot vgia(n) ki kialtwa(n) megghes velle lakot ... Azert mind a' kettoe kj vezzeoztessek ez varosbol [Kv; TJK V/1. 370].

2. kinyilvánít, kifejezésre juttat; a da dovadā de ceva; zum Ausdruck bringen. 1556: ne tegen k nekenk illien nilua(n) vallo kart mert mi k azt nem vamok, hanem egeb baratsagot, kit k ez elewt megis bizonitot, mostis azt warwk [Folt H; BeszLt 8 Hamway gewrgy es erdeli kalthalin a beszt-i bfróhoz]. 1710: mivel a hadverés Istennek kiváltképpenváló munkája szokott lenni, és amely részen nincs az isteni segedelem, haszontalan ott minden emberi erő és készség, megbizonyítá Isten a maga szabados akaratját és hatalmát Kemény János veszedelmiben is [CsH 52]. 1819: hogy Feleségét is szerette csak azzal is meg bizanyította, hogy ... számtalanszor el jött és meg látagat [Kv; Pk 2].

megbizonyítás 1. állítás igazolása; dovedire; Beweis-führung. 1567: Jeowe Jde my Eleonkenb es ty ktek varos-saban lakozando Myszaros Peter Nemynemeeo dolganak meg byzonytasanak okayrth [M.kikes^a; BeszLt 86. — ^aKékes SzD]. 1573: az felperes Byzonsagy Nem Elegek az kezességnek meg byzonitasara [Kv; TJK III/3. 218]. 1617: ha mit mondot volnais Radnothy Miklos, annak okais volna az mint responsioiban iria; seot azt magam bezedenek megh bizonyitasauul akaria stabilialni [Kv; RDL I. 11]. 1677: a' Harang legitimé kérettessek, és hogy ha a' fel kérető emberek ahoz valo igasságoknak meg bizonyításával készen lévén, meg-is kínállyák igasságoknak meg-mutatásával a' Harangnak akkori Patronusit, azok penig meg nem adgyák, citáltassanak a' Várme-gyékre, avagy Székes helyekre [AC 99]. 1762: az (nct)a ... ujjabb motsakkal infamálván az A(ct)ort Mak Miklos Uramat es Feleségét, annak meg bizonyittására exhibeall-yuk ezen récens Inquisitoriat [Torda; TJKT V. 135]. XIX. sz. eleje: a motskos vádnak meg bizonyittásában megsüle Márk Josefne Aszszony [Maksa Hsz; HSzJP Antal János (44) lovas kat. vall.]. 1807: a kereset meg bizonyittására világos Zállag Levél adodván elő, mely mind a két Feleket egy-aránt kötelezi ebbol kell hozni az Itéletet [Mv; DobLev. IV/908. 1a].

2. tanúsítás; confirmare, márturisire; Bezeugung. 1679/1681: Udvarbiro Vram ... valamit az en hasznomra valot fel találhat azo(n) kívül is eő kglme is aszt el foghja követni hozzam valo hűségének meg bizonytetására [Vh; VhU 679]. 1791: a nevezett munkában leendő faradoza-sokban tellyes akaratunknak meg bizonyittasara, Neveinket tulajdon kezeinkkel le irtuk [Torockó; TLev. 5/7].

megbizonyíthat 1. állítást igazolhat; a putea dovedi; Beweis führen können. 1568: Megh Byzonythattywk my azt hogy myhal akarattyabwl fogtak megh az Bankath mert ... terwyn nelkw hatalmaswl fogotta meg az Bankat [Bongárt BN; BeszLt 63 Lucas Pystaky de Bongarth a beszt-i bfróhoz]. 1572: Aztys Jelenty kegték hogy zabadon Megh Byzonythatnank azt hogy az hatar myenk [uo.; i. h. 3684 ua. ua-hoz] | Jakczy vram procatora Dobai Janos ezt felele ez ellen, Eois meg bizonittia hogy az Dragffiak ldeyben es birodalma volt az Jakczy vraknak mind ez máy napiglan ... az Retet penig Sak falwsi^a Ember hatta volth lelek valcziagaert az Romlotti^b papnak ezt meg bizoni-to(m) ha meg bizonithatom [Wlt. — ^aZsákfva Sz. ^bSz]. 1583: Orsolia Nag Istwanne vallia ... azt monda a' leany hog meg bizonithattia a' kapwn Allokalis [Kv; TJK IV/1. 158]. 1610: vitte volt el az Alperes leczemet meli feleől az Alperesnek ollian zauat bizonythatom megh hogi eőten meg szalat uitt el benne [UszT 36a]. 1704: Des(en) lako Vizaknai István Vr(am) Laszlo János Vr(am) Fiának Mártonnak egy szép sárga gyermek lovát magának fog-ván ... a lovat magának lenni meg nem bizanyithatta [Dés; Jk 344a]. 1807: hogy Felesége Jozsága Segítségével tartotta légyen az Attyat tsak ugyan azt hitelesen nem demonstrálja, s azt telljességgel meg Semis bizonyithattya [Aranyosrákos TA; Borb. II].

Szk: emberi bizonyással ~ tanúval igazolhat. 1560: az ew kewlchegeeth ha mëlthonak Jtelyk hath azokrol Lagistromokath ... hozhasson, Nemellyeketh Embery Byzonssagales megh Byzonythasson [Dés; SLt AB. 3].

2. tanúsíthat; a putea dovedi/confirmare; bezeugen können. 1667: Inczédi urammal azt is megbizonyíthatom, még

az donatio iratás felől abban is az úrhoz bíztam [TML IV, 158 Teleki Mihály Bethlen Miklóshoz]. 1677: az arendát bé-vívó avagy küldő emberek hitelesképpen megbizonyíthatják, hogy a' szokott időnek határa előtt bé-küldötték, avagy vitték arendájokat, tartozzanak bé vétetni a rendelt napnak el-telése után-is [AC 73]. 1770: sokakkal meg bizonyíthatom melly igaz szível voltam én eő hozzája, s ihon Ez a köszöneti [Bikfva Hsz; HSzjP].

megbizonyítható igazolható; care poate fi dovedit; be/erweisbar. 1790: Az közelebb jövő Szent György nap-ba Titt. Vásárhelyi Pál úr birodalmába végye a száz Rhénes forintban Zalogosított possessionaria portiot minden meg bizonyítható, és hozzá tartozando Apertinentiákkal és pacifice birhassa ... tízenkét Esztendőig [Örményszékes AF; DobLev. III/671. 1b]. 1798: az Exp(one)ns Ur kész mind azon Summát mellyről legitimē az Ur fog docealni instante kifizetni, minden meg bizonyítható Melioratiokkal együtt [Ne; i. h. IV/806. 2a].

megbizonyító igazoló; doveditor; beweisend. 1677: Arulatással másokat vádolók, s meg nem bizonyítók, talion convinctatnak P. 2 [AC 252]. 1793: Mindezekre nézve erőtelnek lévén a' Fiscus ellenveté(se)i A Fel-peres Nemességét eléggé meg-bizonyito Orbai(sz)éki Zabolai Hadnagy Familiából elő számlált Hadnagyok igaz Törvényes Nemes Embereknek ítéltetnek [Mv; A Zabolai Hadnagy familia prod. pere tábl. (Mt)].

megbizonyíthatnak beigazolódhatnak, bizonyítást nyerhet; a putea fi dovedit; sich bewahrheiten können. 1678: megjelentetem ő nagyságának hogy ... netalán némely gonosz ember ő Kegyelmet Nagyságának s mind pedig az úrnak Heller Pál uramnak ő nagyságának azzal vádolták volna, hogy ő nagyságokat Kegyelmed szidogatta volna, és hogy ez csak szó, meg sem bizonyíthatnák [TML VIII, 158 Jó Mihály Teleki Mihályhoz].

megbizonyítódik bizonyítást nyer; a fi dovedit; bewiesen werden. 1638: Ha meg bizonyítódik az Inct(us) ellen tehát eo facto az Mostanj Sententia az feyen legien [BSz; Ks 41. E. 15].

megbizonyíttathatik 1. igazolthatatik; a putea fi certificat/justificat; nachgewiesen werden können. 1763: meg vizsgálvan ... mint ket I(nctu)sok Relatoriaját ... az A fel tett Positioi megh nem bizonyíttathatnak [Torda; TJKT V. 158].

2. bebizonyíttathatik; a putea fi dovedit; bewiesen werden können. 1664: bizonyíttathatnék meg az egész magyar nemzet előtt, ő nagysága is hatalmas győzhetetlen császár és fényes portája előtt nem kevesebb kegyelmességbe, becsületbe ... tartatik, mint az paradicsomba nyugovó Bocskai és Bethlen Gábor fejedelmek [TML III, 85 Szalárdi János Teleki Mihályhoz]. 1808: de hiszem mitsoda törvény tiltotta meg valaha, hogy gyanakodni, 's balul vélekedni ne legyen szabad? tsak azon valaki meg ne induljon, s mint bizonyost úgy ne erősítse más gyalázatjára, e pedig az Alperes felől meg nem bizonyíttathatik [Dés; DLt 250].

megbizonyíttatik (állítás) igazoltatik; a fi dovedit; (Behauptung) bewiesen werden. 1591: bekegeessen lakia-

nak az mostani keoezonseges hazba(n). Az mellik penigh haborogna, s meg bizonyítatik egy bizonsagal az vdwarbiro bwniteseben legien [UszT 3]. 1628: Az Ecclia megh oluastattva(n) az Attestatoriakatt (F)üzi Gabor ellen, megh bizonyítottat iambor felesége ellen Varga (I)lona Azzon ellen, Fertelmes parazna elete [SzJk 20]. 1662: Mindazáltal hogy minden actiók ellene bőségesen megbizonyíttattak vala, mint közönséges békességnek háborítója és fejedelmi méltóságának sértegetője nótában, feje, jószága elvesztésében esett vala^a [SKr 152. — ^aZólyomi Dávid]. 1796: ez az állítás Semmivel meg nem bizonyíttatván, annak hely nem adattathatik [Kv; Ks 74. 56. 58] | Fundamentum nélkül vitattatik azis, mint ha meg nem bizonyíttatott volna, hogy a' Torotzkai Lakosok, az Austriából jött Vas miveseknek maradéki volnának [Mv; TLev. 5/16 Transm. 65 tábl.]. — L. még RSzF 282.

megbizonyíttatott kb. (helyesnek) bizonyult; care s-a dovedit (a fi corect); (als richtig) erwiesen. 1558: Az veres reznek ruid és chodlatos Megbizonyítatoh es Igaz megfeieritese [Nsz; MKsz 1896. 284].

megbizonyíttattatik (vminek az igazsága) igazoltatik; a fi dovedit; (die Wahrheit einer Sache) nachgewiesen werden. 1652: Szatthmari Gyeörgy kivana absolutiot ... hűtlenül tüle elment es el szőköt feleségetől Ugrai Martatul ... megis bizonyítottatott egy nehanyszor valo paraznasaga [SzJk 69].

megbizonyodik bizonyosságot szerez; a se convinge; sich einer Sache vergewissern, sich über etw. Gewißheit verschaffen. 1603: Az Teőreők és az Tatar Bizonyosan el hydie Kedtek hogy felette sok kytt megh Basta Vramis eő Naga el nem hitt mind addigis az meddigh telliesseggel Violzor megh bizonyoduan benne Vgy kellett el menny [Dés; BesztLt 65 Th. Szabó dési bírő G. Frank beszt-i esküdt polgárhoz].

megbizonyosodhatik meggyőződhetik; a se putea convinge; sich überzeugen/vergewissern können. 1841: Amennyire a sokszor említett szolgál — a történet szerencsétlenségén lett meg illetődésével — a maga ki beszéltéséből bizonyosodhattunk meg, a tsikot sohonnán semmi nem kergette, és arra készítő okot semmi nem szolgáltatott [Dés; DLt 1541].

megbizonyosodik 1. bizonyossá válik, kiderül; a se dovedit; sich bestätigen/herausstellen. 1613: Ha mi marhat az azzoni az Vra hazatul el hozottis megh bizonyosodik, hogy az Actor viszza vitette [Dés; KJ]. 1640: Ha peniglen walaki mester remekének el keszítése cleot meg matkasodnek, büntetése annak megbizonyosodvan az dolog, negy forint [Kv; KovCLev.]. 1677: ha ... meg bizonyosodnak, jövendőben hogj tudokra volt holot laktak azon gyilkosok a két száz forintot exequaltathassa ... rajtok a Csanadi Földes ur vagj Aszszony [Csanád AF; JHb XXVI/42] | A' Pusztaságra nem jutot helyekről is; ha a' fel-rotatot és számláltatot Jobbágy, avagy annak maradéki, akkori helyekről el-bujdosnának, meg-bizonyosodván afféléknek mind rovás alatt való lételek, mind penig a' hová mentenek legyen, az hol lakások találtatik lenni, azon Várme-gyének Perceptor, vagy Városoknak Birái vegyék-meg rajtok, és szolgáltatás-bé a' Tárházban [AC 70]. 1700/

1750 k.: ha Canon szerint meg bizonyosodik valaki(ne)k hitetlensége^a úgy s a szerint deliberálhat az Partialis [RGyL A. 12. — ^aHázastársi von.]. 1737: a Vad Gyűmöltsőt se Tilalmasból, se nyomásból, se Erdőkről újabb Disposition-kig ne hordják ... akit pedig ott nem kaphatnának 's megbizonyosodnék, úgy is meg büntettetnek Cum flor. hung. 3./3 [Dés; Jk 483b]. 1790: a ki p(e)d(ig) meg bizonyosodik hogy Egrest vagy akar szőlőt hordott és el adat ... olytán szemelly 3om Mforintig irremissibiliter meg büntetessék [Karácsonfva MT; Told. 76].

2. tanúsíttatik; a fi dovedit cu martori; bezeugt werden. 1681: hogy ha többször Karomkodásban deprehendaltatik, kett s három hiteles Tanu által meg bizonyosodvan, meg hallyon erette [Dés; Jk]. 1682: ha többször ilyen színű vetekben depraehendaltatik (: ket három hiteles tanu által meg bizonyosodik :) meg hallyon erette [Dés; Jk].

3. bizonyoságot szerez; a se asigura/convinde; sich Beweis verschaffen. 1661: Ha bizonyos lett volna Kegyel-med ott lételeben, Kegyelmednek írt volna, de megbizonyosodván abban, el nem mulatja [TML II, 60 Rédei Ferenc Teleki Mihályhoz].

4. meggyőződik; a se convinge; sich überzeugen. 1823–1830: Tiszt Fogarasi uramról igaz, hogy nekem sok rosszatt mondottak volt, de most mind a Ngod leveléből megbizonyosodtam, mind a mások relációjából, hogy nem igaz [FogE 298].

megbizonyosul igazolódik; a se adeveri; bestätigt werden. 1592: Az Actor Galyfi Istvan mjert p(ro)testalt Az Zek esten (!) hogy vadnak bizon(s)sagy kiket hitt, de betegek, s nemelylek pedig hon ninchenek, meg bizoniosulljo(n) Az dologh hogy hitta es betegek [UszT]. 1594: ha ennek vtanna, az Zaz vram keozwl valaki, maga gondolatlan ... az mas felt vagi akar mellyeket tizeletlen zowal, vagi oli bozu bezedel, ki el twrhetlen volna, illethe, se dolog meg bizoniosulan ki Adot legien okot effele dologra, es az tizeletlen zo mellyktól esset minden kemelles nelkw az varos zaz Arany forintot vegien raita [Kv; TanJk V/1. 41]. 1604: Az Zentegieden ualo ioszagh felöl bizonicza meg Benedekfy Vram hogi Galfy Mihali eo maghaebul ualtotta meg, mert Gherendj Palne Aszonio(m) azt forgattia hogi az eo Annia marhaibul ualtotta meg, meg bizoniosulan teónúniek lezen felölle [UszT 20/127]. 1653: Cheffei Janos Uram ... az ki acquisitor volt, nem az Cheffei Laszlo Uram Nagobbik leanyara iratta volt az donatot hanem akkori mind az ket agon levő gyermekire, az ki meg bizonyosul ha arra kel a dolog [Sófva BN; Ks 41. E. 31].

megbizonyul igazolódik; a se adeveri; bewiesen werden. 1589/XVII. sz. eleje: ha ebben az ilien mesterek meg tapasztaltatnak, hogi edgik az masik szegeodendeo miuebe nem akarná kezét mártani es az miueltető ember hiuattallira hozzá nem menne, vele nem akarna szegődni ... Ez dolog meg bizonulvan ... mindenik mester huszon eőt eőt forintat erőssen meg bwnettessek [Kv; KómcArt. 15–6].

megbizonyultatik 1. megbizonyíttatik; a fi dovedit; bestätigt werden. 1570: Kyernek mynket kegyelmetekkel egyetembe hogy Legyunk Seghithsegwl, kwlygwuk oda az my feyeregyhajz Emberwnket rea, es Byzonultassék meg hogy az az orr [Meggyes; BesztL 3 Gaspar(us) Zeoch

Judex Petrus Lanius Jurates lev.]. 1572: haggya meg es Paranchyolyon az Tyztartonak hogy egy byzonyos es Newezet Napra gywyche Jamborokat Kegyelmetekys Jambor bizonsagokkal Megh byzonywltasek howa walo legyen az hatar [Bongarth BN; i. h. 3684 Lucas Pisthaky a beszt-i bírőhoz és esküdt polgárokhoz]. 1585: Holot az Tyzedes az eo Tizede Alat valo zemelyt ... meg Zalagla-na, es amellet tizedeset meg rwtolna, zidalmazna, tehagh tartozzek Byro vram eleibe Inteny, es meg bizoniultatwan a Zidalom, melto bewntetessel bewntetik eo kmgk [Kv; PolgK 15]. 1593: Ha az Meg Bizonywltattott Hogy zokassos volt az Barom az kartt Meg kellett fizetny ez Harmos (!) Emberek [UszT]. 1594: Ha penig vala-melylek fel egimast valami tizeletlen zowal illethe ... es egi zemelie, Jamborral meg bizoniultatnek valamelyk fel lenne oka az haborusagnak, tahat azon az varos zaz Arani forintot vehessen [Kv; Szám. 6/V. 42]. 1641: Ha valami adossagh melj mēh Pap Janos Idejbe keoz volt, az meg bizoniultattua(n) Kuspall Balint vram es felesége a Creditomak fizesse meg [Uzon Hsz; Kp I. 53].

2. bizonyoságot szerez vmiről; a se convinge de ceva; sich über etw. Beweis verschaffen. 1583: Egienleo Akaraból eo kmere Caspar vramra bizzak mind az Pechettel egie(te)mbe Az Birosagnak vfeleset Addegh Amegh eo kme Volfard Istvan Vram meg leowetely Vag Meg ne(m) leoweteli feleol meg Nem bizoniultatnak [Kv; TanJk V/3. 270a].

megbízott I. *mn* 1. vmely feladatra kijelölt; insärcinat cu ceva; für irgendeine Aufgabe bestimmt. 1644: Karsai Ferencz Karsaj Miklos, es Karsaj Anna jovait marhait gondviselesónk alat ... hagyott Karsai Uram mint meg bizot szegheni atiafiainal gondviselesónk alat [LLI]. 1795: Az eddig volt Tisztek Számadásaiis arra meg bizott Embe-reink által revidéaltassanak [Adámoss KK; JHb XIX/47]. 1801: Mi alább subscribáltak, mindnyájjan M. N. Sombori birtokosok, vagy azok(na)k meg bizott személyessei ez kovetkezendő ... édgyezésre léptünk [M.nagyzsombor K; Somb. I]. 1840: Kotsisom ki eresztette a' Lovakat az Sáté közé a' Toba ..., de valossággal Senkinek még a' fölgýre sem léptek A Csovások ada mentek és Lovaimat be hajtották, Lovaim vissza kapása véget más Zálolat attam a' meg bizat Hadnagy személyes Tekintetes Mosa László Ur ... a' Lovaimat ki adatta [Dés; DLt 921]. 1871: mű előtünk meg bizott Régyfusok előtt tövének ilyen alkalmott és vásárt [Szováta MT; Bereczki József lev. (Mt)].

2. bizalmi; de incredere; Vertrauens-. 1756: Mlgs Groff Kemény László Úmal laktomba, Németi István Uram is ott lakott, és igen meg bizott Tselédgye volt a' Mlgs Groffnak [Kv; Mk IX Vall. 49]. 1859: az unitarius lelkész ... régebben az udvarnak régiussa, meg bizott tényezője volt [F.szováta K; SLt Vegyes perir. Finta Samu P. Horváth Gáborhoz].

II. *fn* vmely feladatra kijelölt személy; persoană insärcinată cu ceva; Beauftragte(r). 1843: Bészdetett-e azon pénz a megbízottak által | idősb Farkas Sándor úr volt a megbízottunk [VKp 69, 102]. 1853: küldöttünk vala egy tudosítást Uraságodhoz, hogy mint meg bizottja a több kül birtokos uraknak ... mentől hamarabb velünk edgyet értőleg, erdeink posztulását megmenthető modot ki gondolva egy ujj rendet (: törvény) hozunk [Pálíva U; Pf].

megbízta 1. buzdít, bátorít; a indemna/incuraja; anspomen/eifem. 1653: noha a törököt derékképpen meg nem verheték alatta^a, de úgyannyira megbolygatták, hogy a várba bészólhatott a magyar, és a Várból kiszólhattak a várbeliek. És így egymást megbízta, el kellett a magyarnak azért jóni a lolla, mert nem bírta a törökkel [ETA I, 42 NSz. — ^aKomárom alatt]. 1657: az tanult ember lévén, megbízta, tanította őket [KemÖn. 223]. 1710: Túl a várban, noha már Rátoni sebben fekszik vala ... nagy vitét bátorsággal megbízta a hajdúkat, és amely felől a német ostromnak akara jóni, sok követet hordatván oda ... készen várja vala a németeket [CsH 400].

2. (ígérettel) biztat; a incuraja (cu promisiuni); (mit Versprechen) beruhigen. 1619: az Felséged írására képest azzal biztatta volt meg császárt és az Portát is, hogy eddig régen béküldi Felséged követét az adóval [BTN² 346].

3. megvigasztal; a consola; trösten. 1670: Pelei uram váltig búsol a felszakasztáson, ha Kegyelmed meg nem biztatja [TML V, 270 Vesselenyi Pál Teleki Mihályhoz]. 1677: ha ugyan igen sokat vétett is Veselényi uram, biztassa meg Kegyelmes levelével [TML VII, 570 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz].

megbocsát 1. kezéből/birtokából kibocsát; a ceda, a renunja la posesiunea asupra unui bun; aus seiner/ihrer Hand/seinem/ihrer Besitz herauslassen. 1541: az jóságoth mynden ok vettelen megbochyassak a városnak [HSzj jószág al.]. 1567: Eo kegielme tartozzek az meg Irth Reez Jozagunkat Mynde(n) okvetetlen meg Bochatni Es meg Ereztheny [Gyf; Ks]. 1582: Erreis igire magat orban Vram es Annazonj az eo felesége hoga ualamikor az eo pinzet Vas magdolna azzonj meg aggia, minden per nel kwl az Jobbagiot es az feoldeot meg bochatia [Ne; WLt]. 1590: valamikor az eo Kme penzet le teze(m) minden teoruennelkul tartozzek ennekem meg bochatianj^a [Kányád U; Bállt 89. — ^aA zálogos örökséget]. 1592: En vgy emlekezem hogy az Sofalui Pal Jrtsat az tér áuas vegeben megh erezte az A az Jnek, merth haro(m) helyen valo feoldet bochata megh [UszT]. 1616: tudom azt hogy Boaz Palne biria vala az Antal Ferenczne hazat; az Vtan tudom aztis hogy nagy Summa fizetesen megh bochatia az fiajnak [Szentgyörgy Cs; BLt]. 1623: Kiuannia azt eő kelme teolem, hogy eo Kelme Teoruennyel ne farradna, hanem az fl 400 fel ueuen, az lozagott megh bochatia [Szamosfva K; KCs IV/102 Joan. Mikola lev.]. 1700: Ada ... egy szena retett illye(n) Conditional, hogj valamikor Mustos Jánostol vagj Posteritasatol ... ki akama váltani, tartoznék megh bochatani, ha penigle(n) megh ne(m) bochatana, mind az penz nélkül s mind az Föld nélkül el maradgjo(n) [Kál MT; Berz. 3. 39/48]. 1794: (A kaszálot) Biro Mihály eő kigyelme ... Tolvaj István eo kigyelmenek Successorinak megh botsaltani köteles legyen, semmi kifogas ebben nem használhatvan [Egerbegy TA; Tolvaly lev.]. — L. még MNy XL, 137.

2. ~ vmit (bűnt/sérelmet) nem ró fel/nem tart számon (többé); a ierta, a trece cu vederea; verzeihen, entschuldigen | nem vesz rossz néven vmit; a nu lua (cuiva ceva) in nume de rău; nicht übelnehmen. 1618: Mégis Nagyságodot kérem, Nagyságod kegyelmesen megbocsássa, hogy azféle aprósággal is molestálom Nagyságodat [BTN² 122]. 1658: Kegyelmed megbocsássa, hogy most Kegyelmednek bővebben nem írhatok [TML I, 278 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1678: nem hihetvén az vétékét, nem

volt mit megbocsátanom [TML VIII, 133 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

Szk: (Isten) ~ja. 1570: az had Jaryon Jmmar ha megh leot az Jsten Megh Bochatya [Kv; Tjk III/2. 103]. 1644: aval az Aszonial iol banniek, mert megh Isten megh bochatia büneit [Mv; MvLt 291. 420b]. 1704: Nem mondjuk-e mindennap az imádságban: És bocsásd meg a mi bűneinket, miképpen mi is megbocsátunk ellenünk véteteknek [WIN I, 176]. 1801: Az Isten bocsássa meg emberi gyarlóságomat de én előttem, mint hogy tölle perfecte ki telik, az egész dolog ravaszságnak tettezik [Koronka MT; IB. Fogarasi János lev.].

3. ~ vkinek nem gondol (többé) haraggal vkire vmiért; a nu mai fi supărat pe cineva pentru ceva, a ierta pe cineva pentru ceva; vergeben | elnézéssel van vki iránt; a fi indulgent față de cineva; Nachsicht haben mit jm. 1542: Kegielmes azzonywnk Ndath Istenirt kyriewk megh bochasson, hogh ily giaktora valo irasunkkal Ndath megh banthywk [Fog.; LevT I, 20 Olah Balas es Mottnoky Lajos lev.]. 1570: Kwthy Antalne ... az Rengeo Annat keovethy volt Jllen zowal Megh Bochas Jo leaniom Annazon My nekwnk az dologrwl my leon Raytad [Kv; Tjk III/2. 103]. 1573: K. ennekem megh bochasso(n) hogy ennek eleotteis leüelere walazt nem tehettem [Sajó BN; BesztLt 3762 Horvatt Miklos Nagy Sayoi Tyzt tarto Thymar Gergelly Beszterczey Byrohoz]. 1592: Giroti Peter vallia ... Hallam hogi Molnar Gaspar Meggiesi Boldisarnak igi zol vala, lo Boldisar vram, megh bochas ennekem hogi megh Intelek [Kv; Tjk V/1. 264]. 1600: Balogy Farkas es Eotwes Fenessy Marton valliak Zeoch Boldisar monda minthogy zegeny ember vagyok en Nem perleodeom, hanem en eo kgmenek megh bochatok [Kv; Tjk VI/1. 496]. 1635: ithon vagye Debreczieni Lelek kurva, hoczia az kezedet, megh bocziás [Mv; MvLt 291. 39a]. 1680: Édes Jnczedi Vr(am) kegyelmedet mint Uramat kerem alazatosan kegyelmed meg bocsasson, hogy kegyelmed ellen ... vetettem [Diód AF; Incz. Baló László lev.]. 1736: olyan szeretet volt ..., hogy az atyafiak elmentek egymáshoz, egy-két hétig elültenek egymásnál, mégis mikor elbúcsúztak egymástól, úgy búcsúztanak ek sírva: jaj édes néném asszony, édes öcsém asszony, megbocsásson kegyelmed, még nem is beszélgethénk egymással [MeTr 357].

4. csak felszólító módú alakban, mentegetőzős/szemrehányás udvarias bevezetéseként; numai la imperativ, introducind formule de scuză/de reproș; in Befehlsform, als höfliche Einleitung einer Entschuldigung/eines Vorwurfs: ne nehezteljen meg vmiért; nu-mi luați in nume de rău; er/sie soll etw. nicht übelnehmen. 1566: K. nekem Meg bochasson, Merth My az Nemesseg kywlemb thewrynyel Elewnk hogy Nem Mynth Az zazzag Mynden theurvywnk nekywnk az warmegere Megien [Szentmihálytelke K; BesztLt 12]. 1578: Megh ertettem ... hogy vrunk Eo Nagysaga ... kewkewst^a eoreokbe attá volna az városnak ... De kegyelmed megh bochyasson, ha kegyelmed Ennekem arról az Eo Nagysaga lewelet megh nem mutatja ... addigh vgyan semmy keppen nem Engedem bymy [SzO V, 60 Michael Racz capitaneus Arcis Várhegy Petrus Hersely brassai főbíróhoz. — ^aKökös Hsz.]. 1598: en attá(m) volt az Actomak egy leanyomat Katat hazas tarsul, annak attá(m) volt ... az leanyo(m)nak Affele marhat kegtek megh bochassa ket feyeos tehenth | az A Vaida Janos, zidott enge(m) rüt zitkokkal, megh bochassa kegtek

... kúrfianak [UzT 13/2, 13/21]. 1642: az mikor Fodor Pal deak Jktata magát Abrugj bana(n) leueo Jouaiban ... Enis ott valek, es oda Jeoue More Laszlo s mo(n)da, Ked vram megh boczossó(n) Ked ne neheztellie, hogj megh mandom mert most az ideie, mert en aszert Jeottem hogj protestalok s Contradicálok is, hogj valamelj Jouaj az en szwle Attiamnak Vaida Marto(n)nak ked kezinel vadnak [Abrudbánya; Törzs]. 1657: Arra az fejedelem^a mondá: Megbocsásssa kegyelmed, de egyik részről is nem hasonló az példa [KemÖn. 159–60. — ^aI. Rákóczi György]. 1667: De bizony rendesen megfeletem: Megbocsásson a jó Balog Máté uram, de afféle mesterséges vádoknak hagyna békét [TML IV, 242 Naláczai István Teleki Mihályhoz].

5. elbocsát/enged; a lása/a da drumul să plece; fort/weglassen. 1645: Minekokaert minden rendbeli fen megh neuezet huiueink(ne)k keg(ie)lmissen paronczollyuk; minden helyeken boczassa es boczatassa megh emletet huiueinket ... bekeuel [RDL I. 164 I. Rákóczi György rend.]. 1663: hallottam aztis hogy keredtzet orosz-fajarul Szlicz Laszlo Rettégi Istva(n) Ur(am)tul hogj be mennyen Beszterczere az feleségehez, mert beteges vala de nem botsata meg azt monda ha meg halsz itt is ell temethetnek [Rettég SzD; RLt 1 Varga Zsigmond (40) vall.].

6. szüretet ~ a szüret elkezdését engedélyezi: a permite culesul viei; den Beginn der Weinlese bewilligen. 1603: Osdy Istwan ... vallia ... Kerek egy kadat teolle az nap, mely nap az Zwretet megh bochatak [Kv; TJK VI/1. 648].

megbocsátás 1. kibocsátás/átengedés; cedare; Überlassung. 1574: Az zenafwnek meg Bochatasat eo K. varoswl nem Akarajk mostan, Myert hogi Immar az aratas Ely keozelget [Kv; TanJk V/3. 105a].

2. vmilyen véték elnézése; iertare; Nachsicht irgendeiner Schuld/irgendeines Vergehens. 1675: Isten is parancsolja az vétkeseknek való megbocsátását [TML VII, 16 Teleki Mihály Béli Pálhoz].

megbocsáthatatlanul (intr-un mod) de neiertat; unverzeihlich. 1679: Lelkem Uram ugyan nagyot és sokat megbocsáthatatlanul vétettem én Kegeyelmednek, hogy ennyi kérésre, szép leveleimre ... szíve hozzám legkissebbet sem lágyul [TML VIII, 560 Vesselőnyi Pál Teleki Mihályhoz].

megbocsátható elnézhető; scuzabil; nachsehbar. 1881: A tévedés annyiban megbocsátható, amennyiben az enyém mégis erősebb ok a későn írt levélre, mint volt a tied [PLV. 85 Petelei István Jakab Ödönhoz].

megbocsáttat 1. kezéből/birtokából kibocsáttat; a face/determina (pe cineva) să cedeze ceva; aus der Hand/dem Besitz her/hinauslassen lassen. 1600: Amy az Zena feoweknek dolgát es igazgatasat illethy eo kgmek varosul mostannis reicialiak Tanachbely Vraimra, eo kgmek latwan az erdeonek mywoltat es Alkoholmatossagat az Zerenih bochyatassak megh, es obserualltassak eo kgmek az regy io zokast az fertaliokbannis egy mas vthan valo rendtartast. Minek eleotte penigh az Zena feowet meg bochyatattnak annak eleotte biro vram conuocalltasson az Jdes vraimban tanachbely vraim melle, es az hazasoknak fizetése feoleol zolyanak eggyeott eo kgmek [Kv; TanJk I/1. 362].

2. elbocsáttat/engedtet; a determina pe cineva să permite plecarea cuiva; fort/weglassen lassen. 1645: minden helyeken boczassa es boczatassa megh emletet huiueinket bekeuel [RDL I. 164 I. Rákóczi György rend.].

megbocsáttatik 1. kezéből/birtokából kibocsáttatik; a fi cedat; aus der Hand/dem Besitz her/hinausgelassen werden. 1662: Ha hol pedig azon várak^a az bécsországiaktól ingyen meg nem bocsáttatnának, azonnal letetvén a zálogításnak sommája, váltassanak ki tőlök [SKr 123. — ^aAz említett hat ausztriai vár].

2. (bűn/sérelem) nem tartatik többé számon; a fi iertat; (Sünde/Beleidigung) nicht mehr in Evidenz gehalten werden. 1710 k.: ne félj leányom, minden bűneid megbocsáttattak tenéked [BÖN. 745].

megbódit megzavar; a tulbura/deranja; stören. 1657: Székely Moyses elszaladott az említett levél mellett fejedelemiséget keresni, mely Rákóczi Györgyöt nem is kevésé boldította vala meg | Ez concurrált három dolgok azért igen megbóditának bennünket [KemÖn. 154, 282].

megbódul 1. felbolydul/zavarodik; a deveni tulbure; unruhig werden. 1592: 27 die January Az varos Toüaban Bodult volt Megh az hol^a fogtwt Merytoul az holat [Kv; Szám. 5/XIV. 206 Eppel Péter sp kezével. — ^aÉrtsd: hal].

2. dtv megzavarodik; a se zăpăci; in Verwirrung geraten. 1583: Az hawesely wayda dolgarol azth yrhattwyk felsegednek ... Az orzag, wgy erthyok, hogy igen megh bodula [Gyf; BáthoryErdLev. 71 az erdélyi kormányzótanács Báthory Istvánhoz]. 1619: Mégis from Felsegednek, hogy én bizony megbódultam belé, mit kell cselekednem [BTN² 337]. 1657: elmenvén Bethlen Gábor, mindjárt megbódultanak az emberek [KemÖn. 28]. 1658: Bizony dolog, édes Öcsém uram, hogy valóban megbódult vala az ország, úgy hogy valóban futottak az emberek [TML I, 248 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1729: Nem javallom most az ő kglme fia oda mennyen ... In flagranti fog ott most a Pestis lenni. Igen megis bodulta(na)k most ott az emberek [KJ. Rétyi Péter lev. Almakerékről (NK)]. 1734: ma vittének innét Karolyvarra sok Mosar és egyeb Agjukat ... erőssen félnek ettől es a jövő holnaptól ugj meg bodultak hogj bizony nem tudják mihez kezdjenek [BK. Bethlen Ferenc anyjához, özv. gr. Bethlen Lászlóné Folthi Máriához Nsz-ből].

megbódulás zavar, felfordulás; dezordine, harababurá; Wirrwarr. 1657: Ezalatt pedig az fejedelemmel megváltoztatták az előbbi tanácsot és Hodolin tájékjára az Morva vize mellé szállott az ellenség megértette, hogy sánc nélkül való táborban volna reá indult Stomfától, de ... az fejedelemnek hírt vivén, általszállott az Morva vízen nem kicsin megbódulással [KemÖn. 280].

megbódult megzavarodott; dezorientat, zăpăcit; in Verwirrung geraten. 1710: A megbódult pogányság rátoljula a hídra, leszakad alattok, s odahalnak a vízben számtalanon [CsH 174].

megbogarasodott megférgesedett; viermānos; wurmig/madig geworden. 1814: a' Groff Ur ő Nagysága a' régibb és meg bogarasodott asztagokat eltépellette '.

Töröküzítés veretett el [Banyica K; BfR 117/1 Budelesán Parasztyiva (40) villica vall.].

megbogoz megkötöz; a innoda, a face un nod la ceva; binden. 1733: én vettem le a' kis harangról a' kötelet mert a' vége ki bomlott volt 's meg akartam bogozni [Hévíz NK; JHbT].

megbokrosít megvadít; a face să devină sălbatic, a sălbătici; wild machen. 1740: Pakulár al(ja)s Szalonnás Gábor tudom hogy ez előtt esztendővel Bátosban lakott, de egy alkalmatossággal utánna menven Császáriból meg bokrosították s annakutánna ide Cseveltselbe (!) jött tudakozodni mint vagyon az iránta valo dolog [Cege SzD; WassLt Bota Dumitru (60) jb vall.].

megbokrosodik 1. ellepi a bokor; a fi acoperit/năpădit de tufe; mit Büschen bewachsen werden, stauden. 1844: a Szamos magát a' Szász fenési határhoz mind közelebb huzván ... az helyet lassan lassan ide hagyván, az meg bokrosodott, mi azután aprándanként ki irtogatván rendes kaszálo helyé változott [Szászfenes K; KmULev. 1 Lonyán Zaharia (60) col. vall.].

2. megvadul; a se întărita; wild werden. 1744: az Korszomaris meg bokrosodvan, az feleséget kezdette fagatni es rútl tractalni [Besenyő AF; Told. 3].

? **megbolconoz** '. ' 1600: Az pincze Gerendakat az kik megh Bolchonoztak Attam nekik d. 12 [Kv; Szám. 9/XIII. 9 Damakos Máté isp. m. kezével].

megboldogít 1. kb. szerencsés végre vezérel; a dirija/canaliza ceva spre un sfârșit fericit; zu glücklichem Ende führen. 1664: az úr Isten az ő dicsőségére nézendő dolgokba nem mindenkor derekas eszközökkel szokott élni, néha csak kicsiny eszközöket is megboldogítani, néha eszköz nélkül is cselekedni [TML III, 186 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

2. boldoggá tesz; a face fericit; selig machen. 1674: Feleségem Kegyelmedet szeretettel köszönti s jó szívvvel látja. Úgy látom, nem volna előtte unalmas az somlyói lakás, ha Isten megboldogítaná továbbra is ez darab földet [TML VI, 564 Bánfi Dienes ua-hoz].

megboldogíttatik boldoggá tétetik; a fi făcut fericit; selig gemacht werden. 1681: Minden jó igyekezetek istenes dolgok körül való szorgalmatoskodások hasznos előmenetekkel egygyütt csak az Úr Istentől igazgattatnak, áldatnak és boldogíttatnak meg [Szűv; CsVh 106].

megboldogíttatott megboldogult; fericit; verewigt, selig. 1758: Vagyok is oly reménységben, hogy az megboldogíttatott szentekkel ez órában is örvendez a mindenható Istennek dicsőséges szent színe látásában^a [RettE 70. — ^aElhunyt felesége, Aczél Salome].

megboldogulás boldogulás; pricipsire, prosperare; Wohlergehen. 1663: Tudod azt, hogy gyermekségedtől fogva szolgáltat az böcsülletért s itt pengi azt bizony ne keresd, mert neked itt semmi nincsen. Mégis ha remélhetnél ő nagyságoknak megboldogulásokat, hogy abból várhatnál valamit, de az csak kétséges, csak Isten titkában van [TML II, 561 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz].

megboldogult elhunyt; decedat, ráposat; verstorben/klärt. 1702: Tiszt. Fosztó Miklós Ur(am) már megboldogult Sofia leánya hagyott az Ekla számára egy két színű dufla Selyem ruhát [Illyefya Hsz; SVJk]. 1806 k.: Már el mult az ősszel esztendeje, a' miolta ... Hugamékal^a meg boldogult Edes Aszszony Anyám ... Testamentoma felett perbe vagyok [K; Somb. II. — ^aElőtte a nevek fels.]. 1847: a bucsum-cserbui templom előtt mondotta nekem Bolundutz vagy Zsurka Nyikuláj, hogy azon asszony, aki magát Varga Katalinnak nevezi, bizonyosan a néhai megboldogult urunk őfelsége özvegye [VKp 278].

megbolház kifaggat; a descoase; ausfragen. 1723: Balaka uram emberét ott meg bolházom [MNY XXXVIII, 55].

megbolondít (józan) esztől megfoszt; a innébuni; verückt machen. 1584: Orsolia Istwan kowachne vallia, Ezt hallottam a' fazakasnetol, Io fiaim vg' tarchatok baratsagokat ez vargane Anniawal, hogy ennekem fekete lewet Ada es vgy bolondita veszte megh [Kv; Tjk IV/1 257]. 1630: hogj fogsagba(n) vala az leany^a az Aszszony nepek kerdezik vala, hogj miért nem mondotta megh az Annia-nak^b azt monda az leany hogj ugja(n) megh fogodot az szava nem mondhatta megh: megh bolondította volt az Isten, monda azt hogj az Istentelen igi czala megh [Mv; MvLt 290. 190b. — ^aLeányanya. ^bTerhességét]. 1710: De őtet^a is megbolondíták utoljára és a török kedve s akarata ellen az austriai házhoz kötő mind magát, mind holta után az erdélyi fejedelemség successióját [CsH 67. — ^aJános Zsigmondot]. 1762: Minthogy a királyságot^a valami gazdag úrfi vállalja, az ott nagy konyhát vettet: kivonat oda vagy két negyvenest s többet is, és a kollégiumot jól tartja, sőt sokakat meg is bolondít [NeDem II, 157. — ^aPünkösdi királyságot]. 1775: szegény Mósa mondotta: „Imhol az okos leányomat okos embernek adám s megbolondítá, a bolondból pedig eszest csinálá” [RettE 360].

megbolondoz bolondnak nevez; a spune despre cineva că este nebun; Narr nennen. 1736: Most ha valaki olyan urfi de még egy alávaló nemes ifju legény olyan tisztességes mulatságot indítana, megbolondozná érte [MeiTr 419].

megbolondul 1. esztét veszti; a innébuni, a deveni nebun; verrückt werden. 1569: az toth Janos felesige megh bolondwla de Hog mywel Bernald balas attyafya vala az azzonnak wgy Mynt csak tutorul foga az Jozagal Egyemben gongyat az ázzonnak Es az gyermeknek [K; BálLt 78]. 1584: Ersebet Nagy Fabianne leania vallia Teremy Petermenek Adott vala ... a' zemet birone eg czipochkat melyben hogy eowek Azoniom mingiarast eyel meg bolondula, Enys harmad napian Eóm vgia(n) azon czipoba, de nem veltem hogy attol bolondult meg Azzoniom, Es enys mihelt Eóm benne mingiart ell kezdek fwtny ezem-neikwl volta(m), Mas hozot haza, de Ne(m) tudom honnat [Kv; Tjk IV/1. 246]. 1638: Tudom azt hogj leani koraba(n) ez az varga Miklosne elegh io erkeőlczben visele magat, nem latta(m) semmi gonossagot hozza, tudom ezis hogj megh bolondult vala ezcer de nem tudom mi lelte volt [Mv; MvLt 291. 141b]. 1697: monda nekem Gergely Janosné, Lássad György uram houá megye(n) az az Aszszony^a talam meg bolondult [Szentgyörgy Cs; CsJk 6

Szent Györgyi, al(ia)s Bánkfalusi Szebeni György (53) pp vall. — ^aPeter Deakne]. 1722: Csudálatos betegség grassal az Havas alatt lévő két három Faluban, ugymint Netoton^a leg inkább Kezei lábai az ember(ne)k öszve sugorod-(na)k tart 1 s ket óráig, meg bolondul bele, iszonyu kinokban vagyon [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból. — ^aF]. 1727: az a csuda hogy meg nem bolondultam miatta, mikor lattam hogy nimelleyek nem hogy segitteni akartak volna, sőt minden igyekezetekkel confundalni akartak [Albis Hsz; ApL 2 Bakori (!) István Apor Péteméhez]. 1784: vala egy Balás nevű fia a' ki nagy nyavalja törésben meg is bolondult vala [Kovácsna Hsz; HSzJP Erdős David (64) gy. kat. vall.].

2. bolondul/ésszerűtlenül cselekszik; a face ceva fără judecată/chibzuială; verrückt/unvernünftig handeln. 1662: Gyulai Ferenc a hajdúkapitányokat és hadnagyokat összehívatván sátorába, elejébe kezdé terjeszteni: a vezér minémű nagy erővel volna, úgy, hogy hanemha magok a tisztviselők ugyan mind megbolondultak volna, és magokkal együtt azon a síkon azt a kevés magyarságot mind egy lábíg ott veszteni akarnák [SKr 539]. 1678: lehetetlennek hiszem penig, hogy mindnyájan úgy megbolonduljanak a statusok, hogy némelyeknek ductussát bekötött szemmel kövessék [TML VIII, 48 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1710: a Gubernium contrapátenseket küldte ki Szebenből, remonstrálván, hogy Pekri Lőrincnek minden frási hazugságból állanak, senki azért meg ne bolonduljon, s a császár hűsége mellől el ne álljon [CsH 375]. 1716: csak az bosszúságáig vitte ra, hogj megh bolonduljon és megh házassuljon [Nagyida K; Told. 22]. 1741: Hallottam ... Csiszér Ádám Uramtot ... panaszkodván: ihon ezt énnékem az én bűneim tselekedték, meg bolondulék hogy ide járék Korodra [Ádamos KK; Ks 15. LXIII. 2].

3. esztelenül vágyakozik vmire; a fi nebun după ceva; sich unvernünftig nach etw. sehnen. 1770: Száva Sándor ... most vén korában bolondult meg az Aranyas széki kapitányságról [RettE 234–5].

4. majd/szinte ~ csaknem megzavarodik; cit pe-acı să-și piardă mințile; sich fast verwirren. 1851: szinte megbolondulak hogy látom a' Lelkem Anyámat gyengülni [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. 1852: híd meg kedves Miklosam majd meg bolondulak ugy busulak a' Lelkem Anyámért [Kv; i. h. ua. ua-hoz].

5. megrészegeedik; a se îmbăta; sich betrinken/berauschen. 1710: A hajdúk az erős italtól megbolondulván s a német strásját megkerülvén, olyan vakmerőképpen berozanának a faluban, hogy a németek, mikor már a házakban be is mentenek vala a hajdúkban, akkor láták, mi dolog [CsH 381].

megbolondult megzavarodott; zăpăcit; verworren. 1710 k.: Az ember testi élete az oklatan állatával mindegy; mert én nem szököl most itt azokról, amelyeket ennek az ember, testi életnek hogy már boldogítására, de bizony, ha jól megnézzük, inkább boldogtalansítására, a világba behozott a bűntől megbolondult lélek, melyet leír Szent János [BÖn. 508–9].

megboltás megboltozás; boltire, acoperire cu boltă; Bewölbung. 1625: Fwresz deszkát adunk nro niolczat, az rakot simak megboltasara ... adta(m), kik meg boltoztak az sirt es Etelekre Jtalokra f 1 d 65 [Kv; Szám. 16/XXX. 15].

megboltoz boltozattal megépít/rak; a bolti; (aus)wölben. 1593: Biro vram Jelen leteben zegotte(m) megh Diozegy Istwant es Kutty Janost hogh az feredo hazakat meg Boltozak es ket Ablakot faragianak [Kv; Szám. 5/XXI. 145]. 1710 k.: Anno 1702. márciusban a pincét megboltozák [BÖn. 903]. 1752: a Tanács Ház téglából meg Van botozva [Kv; Szám. 69/XXVII. 3]. 1765: En Gróf Petki Anna Grof Kornis Antalné Szegődtem meg az Jesuiták Pallérával Günter Ferencz Vrammal hogy ő kegyelme az Palotán kívül való kis házát meg Boltozza az Tornáczal együtt [Kv; Ks 11. XLVI. 44]. 1791: a kőmivesek a belső pintzét már meg boltozták [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

megboltozás boltozatrakás; boltire, construirea unei bolti; Wölbung. 1585: Biro Vram es az Tanach kert wala minket az iften walo hatosso haznak megh wytassara es az beiaro helynek megh boltozasara [Kv; Szám. 3/XXIII. 8].

megboltoztat boltozattal megépített/rakati; a dispune să se boltască; wölben lassen. 1595: Hogi az kapu keozet egi darabat meg boltaztatta(m) vettem bolto keowet 7 zekerrel p(ro) f 4/90 [Kv; Szám. 6/XXV. 51]. 1596: Hogi az Bocos Caspar boltiat meg kelle boltoztatnunk hozatattunk 5 zeker feowent ... d 50 [Kv; i. h. 7/II. 27]. 1662: Az Veres-bástya ellenében való toronybástyát is ... két részben építetvén ... egy singnyi temérdekségű boltozattal megboltoztatván, hogy ennek az alsó részében mindenféle tüzes szerszámok ... felső részében pedig mindenféle éles ... tartatnának, ez bástya éppen cserép alá vétegett vala [SKr 596]. 1665: Birodalmomban lévén ez ház is, azután csináltattam az oda hátra levő faépületeket, és az kapuhoz is én boltoztattam meg [Kv; KvE 196 LJ]. 1716: Ngtok aszt parancsollya hogy az pusztá pinczet s az felette való hazat botoztassam meg de az kőmivesek Aszt mongyak hogy nem lehet megboltozni [Szamosfva K; Ks 95 Bíró Márton lev.]. 1791: A Ludesdi házakat Isten jövöltából már bé fedettem, és a belső pintzét meg boltoztatván, már az ott termett Borokat béis rakták [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

megbolygat átv megzavar; răscoli; verwirren. 1653: vagyon Vér hozzá az kit illet az Joszag ő kegyelmen kívüli, es ha akartuk volna idejen meg bolygattuk volna, de emberség volt bennünk s bőcsültük tiszteltük mint Nagybik Atyánkfiat [Sófva BN; Ks 41. E. 31] | Ezenközben az ide alá való hadak felérkezének Komáromhoz, és annyira emberkedének, hogy noha a törököt derékképpen meg nem verheték alatta, de úgyannyira megbolygatták, hogy a várba bészólihatott a magyar, és a várból kiszólihattak a várbeliek [ETA I, 42 NSz]. 1657: egykorban az fejedelemnek^a kereszténység javára nézendő dolgokban communicált s íratott levelét ezen palatinus^b az portára küldte vala, akarván ... fejedelemségét megbolygatni [KemÖn. 85. — ^aI. Rákóczi Györgynek. ^bEszterházi Miklós]. 1742: Minthogy szántó Mihály Ur(am) ő kglme keresztényi kotelességből illy telnek idején^a Maros Ludasról ... Gabonajokra és kostyokra nézve meg bojgatni nem kívánta, hogy Elekesre haza szálljanak, tehát mihent az idő nyilatkozván ő kglme parantsolja azo(n)nal haza szállanak [Elekes AF; DobLev I/198. — ^aAz irat dec. 21-én kelt]. 1783: Akosfalvi Titt. Szilágyi Sándor ő kglme Néhai édes Attyának minden féle Mobiliái iránt ... indított

perlekedésről örökösön és meg hihatatlanul le monda azt ez után Nem Urgeállya Nem Sollicitállya sőt meg sem is bollygattya soha sem maga sem Successori [Mezőbánd MT; MbK XI. 69].

megbombáz ágyúval ostromol; a bombarda (cu tunul); mit Kanonen beschießen. 1710: Elsőben a hfres erős Rinszfeld városát obsideálák ... emberül megbombázák, hogy már agonizálna a város [CsH 422].

megbombáztat ágyúval ostromoltat; a ordona/dispane bombardarea cu tunul; mit Kanonen beschießen lassen. 1704: Azt is beszéli, hogy novellából olvasták volna, hogy Bercsényi Morvában egy erősséget megszállván, minek-utána megbombáztatta volna ... ostromnak mentenek és vérrel megvén, még a gyermekeket is levágták [WIN I, 277]. 1710: Megyest lőtetni kezdé, meg is bombáztatá^a, vagy tizenöt ház egyben is ége [CsH 356. — ^aForgách Simon kuruc tábornagy 1705-ben].

megbomlodozik 1. felszakadozik/töredezik; a se desface in mai multe locuri; nach und nach aufreißen/brückeln. 1648: az cziwr köröskörwl deszkaval megh boritva, de ezis egy nehany helylen megh bomlodozot [Porumbák F; UF I, 898]. 1681: Az Sütő ház gerendas deszka padlasos, Teglabol valo padimentuma ighen megh bomlodozot [Vh; VhU 555]. 1692: ezen rend hazaknak ajtajinak ajto mell-yeki, kúszóbóí (!), szemöldekei, ablakainak parkannyaí faragot kőből valok, teglas padimentomi meg bomlodoztak [Görgénysztimre MT; JHb Inv.]. 1694: Ezen Gabonas hazbol es Közep Kapu Udvararol erkeztünk az Belső Var Kapuja előt valo mély vizes Arokra csinaltatot fa Hidlasra, mely fa Hidlás az sok esső veres miat meg avult, az Kőtesi mellyen allana, meg bomlodoztak [Kővár Szt; i. h.].

2. be/leomlik/roskad; a se dărima; einstürzen/fallen. 1694: iffju Bálpataki János Ur(am) Borberekí háza Udvarára ... njilik az utzárol, két felé njiló, párkánjos fenyő deszkás kapu; de ígen meg bomlodozot, töredezett és el-sorvadozot [Borberek AF; BfR]. 1699: Az Istálló ... boronából rőt, három Sas fa kőzi, a közopin meg bomla-dozot, őt borona és egy felső szintő gerenda hiaval vagyon [Boroskrakkó AF; BfN]. 1838: A Sztáló Malom falának külső oldalai nagyon meg repedezve lévén, reparatiot vakolást kívánnak — a troglík, amellyek pótlékul voltak bé téve — részint a pótz egerek ásásai miat meg bomla-doztak égy pedig éppen eltörve van [Km; KmÜLev. 2 ma.].

3. elrongálódik/romlik; a se strica; verderben. 1756: A Társzekereket minthogy megbomlodoztak volt elébb meg kellett csináltatni [Kendilóna SzD; TKI Perlaki András Teleki Ádámhoz].

megbomlodozott 1. fel/megszakadozott; care s-a des-făcut in mai multe locuri; nach und nach aufgerissen/gebrochen. 1694: Jnnét az elébb meg irt ház(b)a vissza tér-vén ... Vagion ebbe(n), egy kemencze, Zöld mázos kálj-hákból kerekűden rakott: mellj(ne)k is három rend káljhái ruináb(a) mente(ne)k: allja ennek is kőből rakatott, pogo-nos, de meg bomlodozot | vagion egy Nagj Pajta, avagy Istálló ... Padlasok mindenik(ne)k, tölj fa deszkákból valok, de azok is nehólt meg bomlodozotak [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb. | | vagion a' Konjha ház ... njilik ott arra ... fel szer Ajto. Vagion azon belől,

fából fel rőt, földel tölteses Tűzhelj, igen meg bomlado-zott és meg szakadozott [Kisenyed AF; BfR]. 1740: Ez közelebb megírt, egy szélbten lévő három akolnak külön-külön tőkés vagy sorompós, faragott tölgyfa deszkából való, de megbomlodozott és avult levélikapui vannak [Gyalu K; ETF 108. 12].

2. beomlott; care s-a dărimat; eingestürzt/gefallen. 1697: Ezen tűz helyről az kémény fele egy meg bomlado-zott bé fűttő lyuk [O.brettye H; Born. XXIXa. 2 néhai Bodoni Balázs conscr.].

megbomlás be/átszakadás; surpare; Einsturz, Durchbruch. 1603: Myerthogy latthyak eo kiglmek eghez varo-sul, oda ky, az themeteo kërthnekis nilwan walo elrontha-saath, es megh bomlaasaath, weghezttenek hogy az Safar Polghaar vraym, minden fogiatkozasit es el bomlasit az themeteo kërthnek, renoualtassak es megh eppytthessek [Kv; TanJk I/1. 476]. 1782: ex fundamento minden épü-leteket ujra kellett építeni, nem különben a' kutnak is nagy meg bomlása lévén, beljebb ásatni [Ádamos KK; JHb XIX/22. 33]. 1814: meg volt általa jelentve az ide valo Kolos Monostori Vradalom Inspectorának a' Gátnak kisdég valo meg bomlása annak szükséges meg igazítása végett [Km; KmÜLev. 3 Jos. Svartz (42) vall.].

megbomlik, megbomol 1. be/leszakad; a se surpa; einstürzen. 1585: Az Hyd kapu előtt ez vyz mellet az ma-lomnal meg bomlot wala meg kelletek czhynaltatno(m) az vyz melleket [Kv; Szám. 3/XVIII. 75a]. 1588: 12.8bris hogy az Nagy hid meg bomlott volt az Ispotalnal vittek oda 9 zeker ganet attam egy egy zekerteol d. 4. tezen d. 36 [Kv; i. h. 4/I. 40]. 1597: Ach Boldisar chinalta Megh az Espotaly hidgyat hogy Megh bomlot wala [Kv; i. h. 7/XIV. 106 Th. Masass sp kezével]. 1697: Vagyon két Fal melle valo fenyő Deszkából tsinált régi kótott pad az edgyik(ne)k edgyik vege, meg bolmova [O.brettye H; Born. XXIXa. 2 néhai Bodoni Balázs conscr.]. 1701: Hogy a' Gradics meg bomlott volt az harang lábban vőtem négy öreg hosszu was Szeget [Kv; KvRLt I. C. 8:28]. 1718: Vagyon egy derék, nagy To helyly az Falu alatt és alol az falunak ... alsó és felső forduloja között lehetne jo statussába állítani kicsiny helylen bomolván megh az nagy erőss töltött gáttja [Tóhát BN; EHA]. 1772: mikor a' Királj falvi Malomnak tsak Jászolj Gáttja meg bomlikis, ezen Malomnál mindgjárt a fel tojult viz látatik mint egy apadni [Ádamos KK; JHb LXVII/2. 326]. 1854: az két udvaron lévő épületekbe valami szélvész által az fedelek meg bomlanának egy esős időbe [Koppánd AF; DobLev. V/1375 Dobolyi Bálint kezével].

2. be/leomlik; a se dărima; einstürzen/fallen. 1595: Az Tanacz haznak also Zobaiaiban czjnaltattam 1. kemenczet, miert hogy az rëghj igen meg bomlot wala [Kv; Szám. 6/XVIIa. 254 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1604: mikor peresit matę bele zallita az hazba Kouaczi Miklost akkor jol uala az haz de az uta(n) megh bonlot (!) uolt eo zaru-azta megh [UszT 18/79 Petrus Palfi libertinus de Farczad vall.]. 1632: mikor Eötuös Istua(n) adgjon 5 forintot Szi-gjarto Giörginek, hogj az cő haza megh ne bomollio(n) [Mv; MvLt 290. 74a]. 1633: Csiszmaszia Istuan megh engede hogi eo felecolleys az fa keozfalt ki hannia es keo-beol az keoz falra epithessen seot megh hogi az Csiszma-

szia Istua(n) gerendaitis az keofalba rakiak kihez kepest ha az also fele megh bomlot az felső felenekis megh kellett bomlani [Mv; i. h. 129b]. 1676: Vagian az színnek vegiben sásfák köze bornabol fel rott es rokott tapaszos jstállo ... Vagion aytaja rosz fűresz deszkakbul valo, az jstallouis megh kezdett bomlani [Sárkány F; UF II; 755]. 1694: Ebbol az hazbol az Lapos fele nyilik ki az Secessusra egj felszer Ajto ... de az Secessus most(an) semmire valo el romlot, az Var oldala is megh bomlot miatta ha megh nem csinalljak kidől nem sokara [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1789: Hogy pedig a malom a nagy árvíz mián megh bomlott, és azt hat esztendő alatt megh nem igazítván, heverni hadták, minden esztendőben valott három, három száz Rhenens forint kárt [Abosfva KK; GyL].

3. felszakad; a se desface; aufreißen. 1652: az ebeldő Palotanak padlása jo gerendás, gyalult fenyő deszkás, padimentoma néhol megh bomlott [Görgény MT; Törzs].

4. megrongálódik; a se strica; beschädigt werden, verderben. 1746: Ha az Dongosiak(na)k mostan adott víz uttya megh bomlik, az Istallyosokat az Dongosiak az felső bányából ki ne tilthassák [Torockó; Bosla]. 1767: ide szándékozott eo Excelentiájais jóni de mível ily hamar^a megh bomolván az szán ut el jóni nem lehetet [Mk Sütő János gr. Kornis Antalné gr. Petki Annához. — ^aA lev. január 8-án kelt]. 1775: azon Csorda járo helylen megh bomorván (!) az ut, az Atyám a Faluval Oltszemivel csináltatta meg sokszor [Bodok Hsz; Mk II. 2/71]. 1789: az utak ... megh bomlottak alkalmatlan állapotban vadnak, a' Sántok be tölték s a' miatt, az utakat a víz felvette [UzslT XIII. 97].

5. elromlik; a se strica; hin/kaputt werden, verderben. 1586: Az korchiolias kolchiot Czinaltatot az Thanachi haznal valo pincere atta(m) —/61 az lakatis megh bomlot volt [Kv; Szám. 3/XXIV. 18]. 1589: Az tanach haz vduaranal az meli eoregh lakat vagion, hogi megh bomlot vala, czinaltattam megh acelliat kulczat d. 12 | Az Monostor kapuba az meli lakat ket kulczal nyilik, hogi megh bomlot volt, czinalta megh Lakatos Janos, attam teolle d. 8 [Kv; i. h. 4/X. 31]. 1660: az kis órának eltört az cristálya s megh is bomlott [TML I, 652 Bornemisza Susánna Teleki Mihályhoz]. 1694: Ebben a Tornaczb(an) va(gyo)n az Ecclesia szamara Var Templomahoz valo Harangocska ... va(gyo)n ... egy űtő ora, mind(en) szerszamazal, de most(an) megh bomlot nem jartathatták [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1803: A' műszerek kezek alatt megh bomolván, romolván, űdő Vesztegetésével állitatnak helyre, és költséggel [Torockó; TLev. 9/35].

6. összekeveredik/zavarodik; a se amesteca; sich (ver-)mengen/verwirren. 1716: Ezekután a ház helyek után mikor felosztották ököit, a felső forduloba jutot mindenik ház hely után tized fel fel hold föld; az also fordulob(an) penig kilentend fel, fel hold föld, ezek többire mind öszve bomlottak hacsak a Possessorok elnem igazittak, kötellet fel nem merik, sőt nem csak ezek a földök bomlottan(a)k megh a mellyek ezek után a ház helyek után jutottak, hanem az egész határ [Vecsérd NK; TGsz 51]. 1749: 29 forint és 34 pénz az Falunak az Arendaja, à mig az Arenda dolga Néhai B. Josika Imreh Ur(am) eő Ngá Fő Ispánságáb(an) megh nem bomlott [Szind TA; DobLev. I/236. 12a]. 1793: ha Casu quo az Commune Terrenum megh találina bomolni tehát mindenik fél simpliciter absolváltasék^a [Mezőbánd MT; MbK XII. 90. — ^aCsereszterződés záradékában].

7. (sorrend) felbomlik; a se strica (ordinea); (Reihen-)folge sich auflösen. 1632: Seruitia. Zolgaknak harmad hetben auagy az harom hétben egy hetett, Aratast, kaszast, es Szantast ebbeől ki tudua(n) mert akkor rendik megh bomol [Grid F; UC 14/38. 3]. 1701: a' praefigált és de' nominált Terminus alatt ugj compareállyon, hogi ha suo tempore nem comparéal, a' series megh nem bomlik, hanem az olyan suo tempore nem compareáló Deputatusnak dolga leg utolszor vétetődik elé [UzslT IX. 27. 29].

8. megszűnik; a lua sfiřit; aufhören. 1781 k.: esküdjön mindenik Testvér egymásnak erőss hittel a' Szent Békesség közöttünk soha megh se is bomljon [Told. 27].

9. átv összedől; a se prăbuși; zusammenstürzen/fallen. 1879: Ha elkergetnek, abbahagyom^a s csak rusztikusodom csendesen tovább. A társadalom nem bomlik megh érte [PLev. 38 Petelei István Jakab Ödönhöz. — ^aA széprőri tévékenységet].

megbomlott 1. megbontakozott; desfácút, desprins; eingestürzt. 1699: hat agasokon perjezet (!) rosz szalma földel alát valo szín, vagy árnyék ... e mellet mingyárt agasokra perjezet megh bomlot fedelű sővényből font kis diszno pajta [Szentdemeter U; LLt]. 1820 k.: vagyon egy romladozott Kő Lábokra épült, vesszőből font, romladozott oldal, megh bomlott Fedelű Csűr Tölgyfa szarufákkal, és Létezkel [Dés; RLt]. 1852: ezen Szoba ... padlozatja alatt bíkfa gerenda ... régi megh bomlott padlozat [Dés; DLt].

2. romladozó; care este pe punctul de a se prăbuși; dem Zerfallen nahe. 1850: téglából készített oszlop 15 ezek ugyan jelen mind fenn állanak — de megbomlott omladozó félben vagynak a rombolások mián [Gyéressztkirály TA; DE 5].

3. megtöredezett; cu stricăciuni; abgebrochen. 1722 k.: vagyon es (!) kis arany fűstös megh bomlott Pleh Tannyer [Beresztelke MT; Görg.Jk 80].

4. megromlott, járhatatlan; impracticabil; ungangbar. 1789: az utak ... megh bomlott alkalmatlan állapotba(n) vadnak [UzslT XIII. 97].

5. megáradt; revársat; angeschwollen. 1597: Az Mayorok keozot walo megh bomlot foliarnak megh latassara walasztottak ew kegmek^a ... kik ... oda az foliam zinire menwe(n) megh lalogassak [Kv; TanJk I/1. 296. — ^aKöv. a fels.].

6. átv elromlott, összezavarodott; incurcat; verworren. 1678: fejedelmünk megmaradásával kívánják az megbomlott dolgokat elébbi jó karban hozni [TML VIII, 30 Haller János Teleki Mihályhoz].

megbomol l. megbomlik

megbomolhatatlan feloldhatatlan; intangibil, care nu poate fi atins; un(auf)löslich/lösbar. 1770 k.: Koronai János nevezetű Atyankfia ... illégális cselekedetin^a az Verős-Kovátság megh botránközván nagy Zugással fel Zendüle es praxisban levő Constitutionk(na)k megh bomolhatatlan vigora aszt kíváná hogy irt Koronai Janost a' Constitutioba expressált mód szerént megh büntessük [Torockó; TLev. 9/14. — ^aA konstitúció-ellenes vasfűtatás-on].

megbonifikál kárpótol; a despăgubi; entschädigen. 1841: Ezen vitzinált föld ... Kevesebet ér ámbár ha akkora

vanis az Illyés András adta földnél még bonifikálá Vas János és felesége 12. az az tizenkét m. forintokkal [Bözd U; Borb. II].

megbonifikálódik kárpótlódik; a fi despägubit; entschädigt werden. 1732: azt kivonom szanto, kaszálo szőlővel meg bonificalodgyam [Kóród KK; Ks 89 Kornis Ferenc lev.].

megbont 1. (kerítést/falat) kibont; a sparge/desface; (Zaun/Mauer) ausbrechen. 1584: Ach Antal ... vallia Mind azon Altal myerthogy a' keozt^a az eylenel meg bontottak volt es az dezakak ky Zettek volt egy Annyera mint ket Ayto helie volna, hogy epitettenek es Altal lartanak rayta, lattam hogy az vta(n) ot az darab helien Az dezakak Nem ereztetek a' regy heliebe [Kv; Tjk IV/1. 374. — ^aErtsd: deszkakerítést]. 1646: Urunk Ónagsága^a parancsolatja szörént az tornyot mögbontván, az harangokat le költett az toromból eresztetni és úgy csináltattam lábakra [Kv; ETF 107. 12. — I. Rákóczi György].

2. lebont; a demola/dárma; abreißen/bauen. 1770: ennekélőtte sok idővel el égvén azon Malom, akkor a derekát ujra építették, de az fundamentumát meg nem bontották [Ádamos KK; JHb LXVII/26].

3. ledönt/szakít; a desface/distrigue; (her)abreißen. 1581: Esmeg az nagy Templom heazatyat az zel meg Bontotta volt [Kv; Szám. 3/IV. 11]. 1620: 13 die Novembris lón egy igen nagy földindulás, ki ... sok helyeken házakat, kéményeket bontott meg [BTN² 408]. 1731: oljan szél volt ma egy hette hogy ... az Pallotta tornátsa feljül Fedellit Le hánta ... mindűt (!) meg bonttatta az fedelet [Abosfva KK; Ks 99 Györki János lev.]. 1850: 1850 Februárius 27-én olly iszonyu szél dühöngött, hogy kevés épület maradt el, melyet meg ne rongált volna a Templomot sem hagyta érintetlen, a' déli feléről meg bontotta [Szucság K; RKak 101]. 1851: a' szél valami fedelet le ver, egy kalanyának vagy asztagnak fedelét, meg bontya segítség örökké elegendő nínst [Nagylak AF; DobLev. V/1329 Dobolyi Bálint ut.].

4. (ostrommal) leront/rombol; a dárma (in urma unui asalt); (durch/mit Ansturm) einstürzen/einbrechen. 1653: (Szekely Mózes) mind lovassát, mind gyalogját szekérsánczba rekeszti ... De a reménység igen megcsalá, mert mind gyalog szállának a vajda hajdui löve ugyan hozzájok Móses a taraczkal, de keveset árta a val. Hanem soha nem állhatá el a hajdu lövését, hanem a sánczot megbontja ... elfutó-felet vészen mind török, mind magyar [ETA I, 82 NSz]. 1657: Filekhez^a érkezvén ... az várának hogy ártassunk, azt nem is reménljük vala, mert derekas erőssége van ... de mivel több helyekről is oda conflualni szoktak vala feles vitézlő rendek, az várának elég bősége lévén, az vára pedig szoros szabású, akarók azt az fészkeket megbontani, és az várását elvesztetni [KemÖn. 268–9. — ^aNógrád m.].

5. szétszed; a desface; zer/auseinanderlegen. 1588: Könnyes Lorincz Monostor wzay Bontota meg az Feredo haznal valo Kemenczyet [Kv; Szám. 4/III. 29].

6. megnyit; a deschide; öffnen. 1836: Egy közönséges kementze meg seprése 20. xfr; hogy ha pedig olyan hogy meg keljen bontani 24 xr [ZFaz.].

7. megrongál; a deteriora; beschädigen. 1639: mingjárt megh Ismereük hogy megh bontottak az szekeret [Mv; MvLt 291. 186b].

8. kifeszít; a deschide cu forța; aufzwängen. 1842: meg jelentettem hogy a' Setét Házba az ablakot az arestánsok meg bontották [Kvh; HSzJP].

9. feltör; a sparge; aufbrechen. 1609: Az Aztalos Istwa(n) kameraiait hogy meg bontotak vala es meg loptak meg chinaltatok f — d 2 [Kv; Szám. 12b/IV. 108].

10. szétszór; a imprăstia; zerstreuen. 1588: Az warosz Zenayat hogy Az Zeel meg Bontotta volt, pozmallak (!) meg [Kv; Szám. 4/III. 15]. 1717: A szalma senkinek sem kell jól takarítják de a szél ottan ottan meg bontja [Borobocsárd AF; IB]. 1833: egy rettenetes Szélvész ... palánt kerteket el döjtötte — az asztagokat meg bontotta [Marosludas TA; KfMiss.].

11. megváltoztat; a schimba; ändern. 1736: En Sz. Benedeki Idősb Décei István Protestalok solemmiter, és ellent mondok az martallya nevű szőlő hegyben lévő őss örökös szőlomben ha kik mit, mennyit el kapaltak, foglaltak es aprehendáltak ... a' mit benne el fogtak, és az forrás folyamlatis meg bontván más helyre vitték ... fen meg irt szőlőmbeli el foglalt részeket senki ne építse, ne bírja [Torda; Tjkt I. 125]. 1738: (A föld) felső borozdáját is kevéség meg bontva találván azt is Corigalak [Vaja MT; Berz. 15. XXX/6].

12. meghiányosít/felelgesít; a descompleta; unvollständig machen. 1657: az fejedelemnek valának huszonnégy darvas jegyű legöregebb kupái, s azok közül parancsolának egyet tárházból néki adnom Én szánván megbontani azokat az kupákat, elegy-belegy ezüst kupákat, kannákat, annyi nyomót méretvén, küldöttem [KemÖn. 121].

13. (hadsereget) szétkerget; a imprăstia (o armată); (Heer) auseinanderreiben. 1710: török is, amint azután hallottam bizonyoson, közel kétszázig való elhulla; de a többi a holttesteken általjövén, a lineákon általmene, és a németet megbontá [Doriával való compániákat is utóljára megbonták és levágának felesen benne] Én azon a szárnyn voltam, akire a török jöve s megbontá, elől állván a háromszéki nemesség zászló előtt Székely Sigmonddal s több nemes ifjakkal [CsH 226–8. — 1690-re von. feljegyzések].

14. kb. meglazít; a släbi; (auf)lockern. 1710: számtalan ezer nyilakot lővén fel, azok ... kivált a lovak hátában akadnak vala meg, megsebesítvén őket. Már a sok sebek miatt a lovak megbódulván, az ordinantiát megbontották vala [CsH 216].

15. megsért/szeg; a încălca; verletzen. 1589/XVII. sz. eleje: Vegezetre, az mi téllies meltóságunknak ereiebeől itiltwk, es uegesztwk esztis, hogi ha az Keömiues Céh es egesz tarsaságh, ezeket az Articulusokat telliesseggel, vagy cziak rész szerent is, megh bontana, megh szegne mindgiarast ... az Biro es Tanacz, minden wedöben az egesz Cehet eötuen forintal bwntesse [Kv; KómCART. 28]. 1670: Egyébaránt is Nagyságod és az ország az hatalmas nemzet parancsolatjának aziránt is eleget tött, ki keserves szívvel is esett, hogy törvényünket úgy kellett megbontanunk [TML V, 134 Teleki Mihály a fej-hez]. 1807: a Praetendens Feleperes Aszszonyok tartják magokat az előbbeni Divisiohoz a leg kisebbben azt meg bontani nem akarják [Aranyosrákos TA; Borb. II].

16. (egyezséget) felbont; a desface/anula (o invoială); (Übereinkunft) auflösen. 1547: Es ha walaky Ez zewrzech meg Bonthana, keth Annyn Maragion Mynth Az Kyth hozzaya Adnanak | ha kedegyen ezth walaky meg Bonthana Wgian elewthte legiewn dolga mynth Az eleby

Kwthtes [Sv; MNy XXXV, 53]. 1573: Bekesegre Inditotak eoket, oztán kezeket Mind ketteonek Be veotték hogi Az myt keoztek ily vegeznek Mindenik meg allia, Az felet oztan vetettek 20 forint keotelet, hogi valamellik fely Meg Bontana Az 20 forintnak ket Reze az Byroe Harmada az Bekeseg zerzeoke legen [Kv; Tjk III/3. 227]. 1590: Az vraink Bekesegert zerzenek kozottunk de llyen Condicio ual, hogi vala melyk feel kezoettunk ... meg Bontanaya 50 forint legyen az Buntetese [Kv; RDL I. 3]. 1679: melyk egyszer végben ment vásárt és örökös tserét vala melyk fél ... meg igyekezne bontani, Száz Magyar forintnakn vinkuluman maradjon érette [Káposztásszitmiklós MT; DLev. 6].

17. átv egymással szembeállít; a dezbiná; einander entgegenstellen. 1679: Az mint hogi még én köztök voltam, addig az német sok rendbeli praktikájával is meg nem bontotta és szakadoztathatta őket semmiképpen [TML VIII, 451 Teleki Mihály a fej-hez].

18. megtagad; a tágadui/nega; (ver)leugnen, abschwören. 1717: Ugy látom, hogi az én tökéletes Nztes Brullyai Györgj Vramhoz valo szeretetem(ne)k, melyet nagj kárommal meg nem bontattam volna, eő kgle részről az szeretett meg nem felelt [Ne; DobLev. I/91].

megbontakozás 1. meghibásodás; defectare; Schadhafwerdung. 1749: házához hivatván ... Hogi egj meg bontakozott rubintal rakott medályt meg becsüllyek az meg bontakozásának hibáit meg nézegetvén Calculaltam s Aestimalta(m) ad fl. Hung. 188/96 [Kv; Told. 12].

2. szétszéledés; imprästiere; Verlaufen, Zerstreung. 1657: Azonban nyolc óra tájban elérkezék az tatárság és belénk kapván szüntelenül egész napestig ostromla háromfelől, kiknek dicséretes vítézi bátorsággal úgy resistáltunk, hogi szokatlanok lévén az tatárokkal való harchoz, az volt nagyobb bajom, miképpen az dandár sereget conserválhassam megbontakozás nélkül [Kemlr. 316–7].

3. elvándorlás; migratiune; Abwanderung. 1750: ezen Lunkai Jozsagotiskám beli Faluimban még Magyar Országbol Ugy Erdélyből is a ki menésre szándékozik közüzis földemen még ennek előtte meg akadott emberekis számosan vadnak kiknekis Falutskáimból valo meg bontakozásoktol tartok [Marosnémeti H; Ks 94. 29. 4].

megbontakozik 1. megbomladozik; a se desface încetul cu încetul; nach und nach zerfallen. 1625: Filstich leorinc Vr(am) boltianak ... az Ajto mellicke Igen meg mozdult vala, es azt be chinaltattuk es egieb heliekennis az hol meg bontakozot volt, meg chinaltattuk es meg vakoltattuk [Kv; Szám. 16/XXX. 20]. 1656: Ezen praenotalt sas faknak felső regh] sendeli hejzatt alalt leuen, azis igen megh bontakozot roshatt szükséges ha restaurálhattiak | Az kapun belül job kez felől vagjon, feöldben asot oszlopon reghi szalma sup földel alalt valo szeker szín, melinek felső része igen megh bontakozott, renovatit kevan [UF II, 152, 161]. 1692: Ezen Csűmek fedele igen meg bontakozot [Görgényszimre MT; JHb Inv.]. — L. még UF II, 146.

2. megrongálódik; a se deteriora; beschädigt werden. 1570: Az palorka is hydakra eo K. Byro vram viseltessen gondot, Mert Jgen Megh Bontokoztak [Kv; TanJk V/3. 13a]. 1592: Mierthog' az zeoleok keozot egiebwttis az vtak megh bontokoztanak azoknak megh chinalasara valastottak eo kegmek^a [Kv; . h. I/1. 197. — ^aKöv. a

nevek fels.]. 1595: Az palo Tyúk útzara meg bontakozot vala [Kv; Szám. 6/XVIIa. 114 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1596: az scholaban valo Cloacanak ahua az gyermek iamak az padlassa es wleo helie meg bontokozot [Kv; i. h. 7/II. 25]. 1599: hogi az ora haragnak keotessy megbontakoztak volt Jsmegeh megh chinaltatuk fizetünk Ach Lukachnak f — d 40 [Kv; i. h. 8/XVI. 29]. 1621: Az Varos kuczia meg bontakozua(n) az meg czinaltatasahoz veotte(m) Egi sing vasat f — 17 [Kv; i. h. 15b/IX. 195–6]. 1625: az kosar auuagj Allas meg bontakozot volt es annak megh chinalasara adtunk lecz szeget nro 25 [Kv; i. h. 16/XXX. 36]. 1656: Ezen palotanak 3 üvegh eoegh ablaka ... mindenik ablaka 4, 4 üvegh tanier tablakból áll 6 üvegh tanjer hejaval, az egyiknek az felső része megh bontakozott | Az niari haznak ket felől fa rostelljos, az edgik darabja az udvar felől megh bontakozot [UF II, 130, 162–3].

3. feltöredezik; a se desface/sparge (pe alocuri); nach und nach aufbrechen. 1656: az haznak also része teglaval pedimentomozotth, egi kis helljen meg bontakozott | Az tornacznak also része teglaval padimentomozott, melinek egi felől valo része meghbontakozott restauratit kevan [Fog; UF II, 120, 161].

4. kitöredezik; a se rupe/sparge; ausbröckeln. 1625: Kezdet az sacristia cherepezesehez, Janos mester, es mindenut fel kellet bontani a cherepezeset, mert Igen meg bontakozot volt [Kv; Szám. 16/XXX. 20]. 1656: Felső része penigh küleömb külömb fele viragokkal ki csinalt mesz metczesses, meli mesz metczeseknek az jstalo feleöl valo reszczekje az viz rea csepegven, meli miatt egy kiczin hellien megh bontakozott | Az hazak boronakból fel rot, mindenik tapaszok mellyeknek tapaszai helljen helljen megh bontakoztanak [UF II; 131, 163].

5. beomladozik; a se dărima încetul cu încetul; nach und nach einstürzen. 1641: az soofalui Aknank ighen megh kezdett bontakozni es tisztitas nelkeul szakadozkeődni [Uzsl IX. 75. 8 fej.].

6. elromlik; a se strica; verderben. 1596: Lakatos Balint az Toroni kwlseo Aitaiaior ketzer vonta le a zaart, hogi megh bontakozot, es egiet massat megh chinalta [Kv; Szám. 6/XXIX. 80 Bachi Tamas sp kezével]. 1597: Az vaross lakadtia az Mely az halass barkan Allot wodtem wala Georg deaktwl megh bontakozot wala [Kv; i. h. 7/XIV. 59 Th. Masass sp kezével]. 1625: Az Toronj Ajtarian valo szar meg bontakozua(n), le kellet vetetnunk, es vyonna(n) meg Igazgatta [Kv; i. h. 16/XXX. 14]. 1650: Az Felső Tanacz haz Aitaia(n) leuő Zar megh bontokozua(n), Epitette megh Lakatos Gergely, Czjnalt Vy kolczottis hozzaia d 30 [Kv; i. h. 26/VI. 425].

7. (ló) meghibásodik/hitványodik; a deveni schilod; (Pferd) schadhaf/schäbig werden. 1683: adattam gondviselése ala ... Hat Szürke gjermek lovakat, Mellyek közöt egj fejer farkunak az fel üöl felől valo első renden belül felrül holt tetem vagjon Harmadikis nehezen szedi fel az eleit hamar meg fog bontakozni [Utl].

8. elméjében ~ megháborodik; a i se tulbura mintea; verückt werden. 1762: Meghala gubernátor urunk öexcellentiaja felesége, Teleki Zsuzsánna, minekutána elméjében is megbontakozot volna, amint volt az híre [RettE 143].

9. elvándorol; a pleca definitiv dintr-o localitate; abwandern. 1753: Makrai Ferentz Ur(am) ide valo Csurka Mariant hat fiaival együtt atta volt Néhai Pogány András Vmak, kik ... innen tettek szolgálatot, míg meg nem bon-

takozának, ez után három közüllők ell szökvén mentek Arad Vidékire [Bukurest H; Ks 72].

megbontakozódik megromladozik/rothadozik; a se deteriora incetul cu incetul; nach und nach verderben/verfaulen. 1694: Oldalai ezen Haz heja(na)k faragot fakkal vad-(na)k egyben rodoltatva de azokis az pusztaság miat az Szel, es Esső erejétől meg bontakozodtak [Kővár Szt; JHb Inv.].

megbontakozott 1. megrongálódott; stricat, deteriorat; beschädigt. 1591: Emlkeztenek eo kegmek az Nadason valo megh bontakozot hid feleol [Kv; TanJk I/1. 170]. 1656: Ezen haznak vagyon harm ablaka, melyeken vagyon negy negy tablabol allo, vas veszszeős, forditos, rámás üveg ablakok, de az ketj igen megh bontakozott allappal vagyon [UF II, 171].

2. felszakadozott/töredezett; rupt, spart; aufgerissen/gebrochen. 1656: Ezen pitvarnak also resze, teglaval padimentomozott az közepe reghi rosz megh bontakozott, restauratiott kevan | ezen haznak also resze deszkaval padimentomozott egy darab helljen megh bontakozott allappal vagyon [Fog.; UF II, 130, 137]. 1676: Ezen haznak also resze deszkaval padlatt de megh bontakozott [Fog.; i. h. 729].

3. megroskadt; surpat; zusammengefallen. 1656: vagyon egy eoregh paraszt kalihabol rakott kemencze, eleje vas panthra rakua, az allia megh bontakozott allappal [UF II, 118].

4. meglazult; släbit, desprins; locker geworden. 1749: házához hivatván Hogj egj meg bontakozott rubintal rakott medályt meg becsüllyek Calculaltam s Aestimalta(m) ad fl. Hung. 188, 96 | egj meg bontakozott rubintal rakott medály also nagj allyanak vastagotska arany lapos drotokkal meg erősítésere mégjen egj aranj egj fertály [Kv; Told. 12].

5. elmosódott; neclar; unklar, verschwommen. 1575: Ertik eo k. az hatar laras dolgabanis Mint Mwnkalodot eo kegek, Azert arrolis keryk eo kegelmeket hogi Megis Meg Neh Zwnyenek teolle, hanem vigeh veghez vegi zep zowal vagi lewellel, ha kylömben Nem lehet Mesterelis Igazicak meg az Meg Bontakozot hatarokat [Kv; TanJk V/3. 119a].

6. megromlott; deteriorat; verschlechtert. 1657: Borne-misza Pál, az mint megüvündöltem vala az megegyezés-kor, igen megbontakozott egészséggel van [KemÖn. 252].

megbontás 1. lebontás; demolare; Abbau/bruch. 1846: (Lebeszéltek) az ős Templam meg bontásátal az erőszakos feleket [Magyaros MT; MRLt. — Tomai László kijegyzése].

2. megsértés/szegés; incălcare; Verletzung. 1578: kette-ot Az Ideos vraym keozzwl valazzon^a, es Az vnioit wygyet ala az gratiaknak massawal es keonyeorogyenek eo kegmek egez varas keppebe hogi Az vnionak tartassa-ba eo Naga meg ne haborichion, es affele gratia lewellel, ne kenzerichien Az vnionak meg bontassara [Kv; TanJk V/3. 177a. — ^aA tanács].

megbontat lebontat; a dispune să se desfacă (ceva); ab-bauen/abreißen lassen. 1582: hogi az kamarakatt meg Bonthatunk (!), es hogi a Sendell zegett, es lezegett meg Jgaszathak attam a czjgának d. 28 [Kv; Szám. 3/VII. 9]. 1587: az heiazattiat meg meg bontattam miert hogi ez

eleőt mégis Giwladot neha vjolog be heiazattam [Kv; i. h. 3/XXX. 30 Seres István sp kezével]. 1597: Bontattam meg az feredeo haz heazattianak egy Darabiat kinek be heaza-sara attam, 850 Sindelt [Kv; i. h. 7/XII. 153 Filstich Lőrinc sp kezével].

megbontatik lebontatik; a fi desfăcut; abgebaut/gerisen werden. 1811: Midön a' Vizek meg apadna(k) de Csak vgyan abban a Nagyságban meg vagynak, hogi ha az Anya Gát eleiben ke(zi) munkával köttetni szokot Jászoly Gát meg bontatik és a Malmokrol is a Viz elvétetik [LLt 13/5].

megbonthat hatálytalaníthat; a putea anula; außer Wirk-samkeit/Kraft setzen können. 1590: Az vasak dolgarol vegheztenek hogi az eleobbi veghezes maraggon megh, mellyet sem Gubernator Vrunk sem mas ez kedigh meg Nem bonthatot, az tanach es varos io gondwisselesse ellen [Kv; TanJk I/1. 126].

megbontogat 1. megrongál; a deteriora; beschädigen. 1639: az nagj arvizek megh bontogatvan az nagj gatat [Mv; MvHn]. 1656: az felső rend kerteknek leszait az szel megh bontogotta szükséges renoválni [Fog.; UF II; 168].

2. megtámad; a ataca; angreifen. 1717: átkozottak le-gyenek peniglen a kik ezen Testamentum tételemet meg bontogattyák [MNY XXXVIII, 55].

megborít 1. bevon; a acoperi; be/überspannen. 1596: chynaltattunk nyolcz ablak ramat ... d 50 Hogy azokat lontornawal meg borítottak fizettunk ... d 77 [Kv; Szám. 7/II. 33]. 1597: Az Varos Eggyk Gialog Dobiahoz Veot-tem ... egy Boriú beort, melliel Dobos Ferentz eo maga megh borította, az beort p(er) f — d 14 [Kv; i. h. 7/XII. 73–4 Filstich Lőrinc sp kezével]. 1599: hogi az eoreog Deakok Auditoriumában valo Ramakat meg borítottak fizettunk azoktol Mezaros Balintnenak fl. 1. d 34. Az templumhoz egj lampast hogi meg borított d 7 [Kv; i. h. 8/XVI. 39]. 1621: Az keonjkeoteonek hogi az tokjat^a meg borította attam munkajara ... 2 [Kv; i. h. 15b/TX. 83. — ^aKárolyi Szuzsanna óratokját]. 1625: az scolaba(n) mind a ket Auditoriumba(n) valo lantornakat borította meg szebenj mihaline ... Adtam teölle f 2 d 60 [Kv; i. h. 16/XXX. 24]. 1725: azon Ablakok pappirossal vad(na)k meg boritva [Beresztelke MT; Eszt-Mk Inv. 4].

2. befed; a înveli/acoperi; über/bedachen. 1672: Az Hamburgumi templomot égyiket rézzel burítottak meg az sendelyezés helyet [PatN 1b].

3. beborít; a îmbrăca; be/überziehen. 1594: Chyzar Jakab Tyztotta (!) megh az waross Terytt^a, es borította megh az Moroklotyat [Kv; Szám. 6/VIII. 53 Casp. Semel sp kezével. — ^aErtsd: törét]. 1653: En ott Radnóthban voltam akkor — amint oda feljebb emlékeztem — úgy tetszik a Kornis Gáspár selyéit^a viaszoztam meg és borítottam meg egy emberrel [ETA I, 88 NSz. — ^aHalottszál-lító níd, Szent Mihály loval]. 1694: az also renden vagyon egy Sűket Bolt, ennek Ajtaja, hars fabol csinalt, Vas Pleh-vel egészlen meg van boritva, apro lapos fejű szegekkel sűrden meg verve [Kővár Szt; JHb Inv.].

4. kibélel; a căptuși; verkleiden, mit Überzug versehen. 1625: Szygyarto Janos az kuczit hogi beleől megh bori-totta ... Adtam f — d 75 [Kv; Szám. 16/XXXIV. 282].

5. (deszkával) megbélel; a căptuși (cu scinduri); (mit Brettern) verkleiden. 1648: Az tornaczbol nylik job kezre, az Aszoniunk haza fele teruen egy bellet paraszt festekes ayto ... kelincziuel fordetojaual, be vonojaual, wtkeozébeuel és koltsaual egyywt, fa ayto melyeki deszkauale megh buritua [Porumbák F; UF I, 884]. 1697: Ezen ház(na)k vagyon két két táblakra tsinált ablakja ... fenyő Deszkával meg boritva [O.bretteye H; Bom XXIXa. 2 néhai Bodoni Balázs conscr.].

6. deszkával körülvesz/rak; a imbrăca/acoperi (cu scinduri); (mit Brettern) umlegen/geben. 1587: Hogy Az Uy Mallomnak 6 Kerekét Kyweol meg Borították Arra walló Keolchyege [Kv; Szám. 3/XXXII. 15]. 1681: (A) Pohárszék kerétese talp fan allo, oldalai partazatosossan vannak megh boritva [Vh; VhU 549] | Ezen nyári ház penig vagyon fenjő vastag talpfákra és megkötöttett jó temérdek sas fákbán be vont, kömyös körül gyalult és párkányos fűrsz deszkákkal meg boritva csinálva [CsVh 90].

7. megtapaszt; a lipi cu lut/noroi; bewerfen, verputzen. 1675: Hogy az Közep Utzai sűtő haznak az szaiat alabbe szállítottak, mivel rosszszul volt ez előtt megh chinalva, ismegh meghis burítottak ... f l d 60 [Kv; Szám. 35/I. 29]. 1699: Czigler Janos egészen meg borította kívül a' kemenczet fizettem neki 1/5 [Kv; KvRLt I. C. 8:20].

8. (gátat) megköt/erősít; a intări (un dig); (Damm) befestigen. 1789: mint hogy a régi gátotis meg nem borították más helyit megint el szakasztotta más árvíz [Abosfva KK; Gyl].

9. (földdel) megfed; a acoperi (cu pământ); (mit Erde) bedecken. 1681: Mint hogi eze(n) szőlők ighen el sovanyodtak, kellene Úy ért földel mindenik tövet megh burítani vagi földelni [Vh; VhU 586].

megborítás 1. bevonás; invelire; Überzug. 1597: Dobosi ferencz dobiahoz egy Boriw bwrt wodt volna az Megh borítására ... —/12 [Kv; Szám. 7/XIV. 33 Th. Massass sp kezével]. 1625: tiz medencze es tiz mosdo s az egy kristaly üvegh toknak megh borítására vetettünk veres beoreoket No 56 [Kv; i. h. 16/XXVII. 2].

2. megtapasztás; lipire cu lut/noroi; Verputz, Anwurf. 1698: (A kemencének) kívül valo meg borítására, hozattam Szász Martonnal, ket Szekeer mazlo agyagott ... //48 [Kv; KvRLt I. C. 8:7]. 1702: Ezen kemenczenek kívül valo meg borítására hozattam ket Szekeer mázlo agyagot ... //42 [Kv; i. h. 8:35].

megborított bevont; invelit; überzogen. 1681: Török, avagy Muratt nyereg ... Ezüstel aranyosan megh borított kápajai, Veres bársonyos szkofiummal varott regi nyereg [Utl]. 1714: Czapaval meg borított derék Vasú kard, melly(ne)k a' hűvellye négi hellje(n) ezüst(e) foglaltatott ... fl Hung. 30 | Körökes Török Tükér, Tekenjös békával szélljen meg borított fl. Hung. 3 [AH 6, 32].

megborított 1. bevonat; a dispune invelirea (cu ceva); überspannen lassen. 1589: 16 Octobr(is) Az wy hazban hogy hat ablakot lantomawal megh boritatunk, attunk Meszaros Balintnenak f. — d. 55 [Kv; Szám. 4/IX. 17–8]. 1596: hogi az studiosusoknak kisbeik Auditoriumaba az ablak Ramakat mind wyalag meg boritátnak atüünk Meszaros Mihalynenak f — d 75 [Kv; i. h. 7/II. 31]. 1600: Az scholaba, az nagy Auditoriumba, es egieb helieken boritattam megh niolez ablakot lantomawal fl // 40 [Kv; i. h.

9/IX. 49]. 1661: Az Lampast kellett ket uttal megh boritatunk, mivel Egéré, uagi madar el tepte szaggatta az boritasatt [Kv; SzCLEv.]. 1667: A koporsót Kegyelmed írása szerént való formára ahöz értő asztalossal csináltatván és meg is borítatván ... elkészülvén, ki is érkezik. A fekete gyoltsnak singit adják den. 40 ... a fekete posztónak is végét fl. 22 [TML IV, 31–2 Fleischer András Teleki Mihályhoz].

2. megtapasztat; a dispune să se lipească cu lut/noroi; verputzen/bewerfen lassen. 1700: Az Ovari Sűtő Házra valo kölcség ... A kemenczét meg boritattam fizettem Galambodinak Flor 2 Dnr 4 [Kv; Szám. 40/I. 25–6].

3. (gátat) megkötöttet; a dispune intărirea (digului); (Damm) binden lassen. 1851: a' gátot minden évben ... az erdőből kimutatando vesszőből ... vágatva és szállítva megborítatni renováltatni tartozom [Sáromberke MT; Tsb 31].

megboríthat bevonattathat; a putea dispune imbrăcea cu ceva; überspannen lassen können. 1676/1681: a várban mindenkor, apro és öreg Lampasok legh alab a Czejk házbán légyen szazigh valo, mert hiszem egi pénz nélkül csináltathatták meg annak minden fáját, s mind vasát, hunyadi haczogi mészárosokkal penig meg burittat-hatták [Vh; VhU 666].

megboríttatik deszkával megbéleltetik; a fi căptuși cu scinduri; mit Brettern bekleiden werden. 1662: egy igen nagy kapuforma alkotmányt fundáltak vala, mellynek kétfelől való oldala fenyődeszkákkal megboríttatván, belől aminémű üressége, mintegy singnyi temérdekségű hézoksága az két deszkázás között hagyatott, azt merőn gyártott báránybőrökkel s nagy sok vég szűrökkel, merőn megdug-gatták, verették vala [SKr 600].

megboríttatott befedett; acoperit; bedacht. 1681: Ezen alól mingyarást fennyő talpokra fenyő boronákból fel rótt, fenyő deszkákkal meg boríttatott vas keő rostoló hely vagyon | Ezen rostolón alól mingyarást oldalt vagyon keő fallal fundamentumából kerített és deszkákkal fellyül megboríttatott vas futató két kemencze [CsVh 90–1].

megboríttat bevonat; a dispune invelirea (cu ceva); überspannen lassen. 1598: Az eoreog Deakok Auditoriúmanak valo ablak ramaiat hogi meg boritattatuk Attünk Meszaros Balint(nak) f — d 48 [Kv; Szám. 7/XVI. 46].

megborjúzhatik téhen megellhetik; a putea făta vițel; kalben können. 1789: (A téhen) meg nem Borjúzhatván meg döglöt [RLt Mich. Szarvadi nyil.].

megborjúzik téhen megellik; a făta vițel; kalben. 1598: loue egy legeny vgian az tehenes ember Zolgaia, mo(n)da, gazda vgymond az tehen megh boriuozot [Alparét SzD; Ks]. 1637: Eoregh wneő tehenek zama, az kik boriuozoz(m)ban vad(n)ak Boriuozoz zamba valo tehenek no 26, ezekben borjuozot megh no 16 [Teremi KK; Ks 69. 50. 44]. 1687: az mint egy Tehén megh borjuozott volna, rosszszul succurált megh borjuzni s megh holt az borjuzás alkalmatossággával [Bucsum F; MvRKLev.]. 1745: egy tehenet vettem vala Korondról az mezőn bormyuzék meg nyárban [Kőrispatak U; Ethn. XXIV, 162]. 1754: két öreg Tehén ... edgjike most meg borjuozatt [Gernyeszeg MT; TGsz 2].

1764: midőn Biro Todornak a Tehene meg bornyuzott volna a Felesége a poklát vette és vitte a szőlő alatt lévő forrásban belé vetette de mi végre nem tudom [Kóród KK; Ks 19/1. 6]. 1770: Aratás után borjuzott meg egy Negyed-fű Tehén és két Harmadfű Tehén (: holot a kettőnek rend szerent nem lett volna ideje még ez iden meg borjuzni :) [Balászfva AF; Ut]. 1825: (A tehének) hogy meg bornyaztak, majd mind egyiknek el dögtelt a Bonya [Szentdemeter U; Told. Conscr. 125].

megborjúzott megellett; care a fátat (recent); gekalbt. 1829: Egy meg bornyuzott nagy Tehén [Kv; Pk 6].

megboronálhat a putea grăpa; eggen können. 1595: Ez zolgak 35 keobeolnek valot zantottak, mellyet megh zantathatnanak boronálhatnanak p(ro) f. 50 [Kv; Szám. 6/XIII. 20].

megboronáltat a dispune să fie grăpat; eggen lassen. 1609: Zantattam es Boronaltattam meg az Polgarok Dinnies kertet, magam kostian [Kv; Szám. 12b/IV. 156]. 1675/1688 u.: Szantas(na)k vetes(ne)k idein földcimet ugi miveltesd, hogj az vetkes szantas mia ne gaz teremien, hanem inkább mint illik igen iol haromszor meg szantasd, boronaltasd [Borb. I Petki János ut. csfkcsicsai jobbágybírájának].

megborosodik megrészegedik; a se imbăta; sich betrinken. 1573: Dērechkeleos Iacab, azt vallia hogy Eo egy azialnal ne(m) wlt veres Tamassal hanc(m) kywn az pithwarba lwt. Megis Borossodot volt [Kv; TJK III/3. 243b]. 1681: Meg borosodva(n) Sz: Martoni Janos Atyankfia, annyira lőtt ki menetele, hogy aszonyi alat ket izbennis vonta le gatyáját, a penzebűlis ki forgatta [SzJK 152]. 1794: a Mlgs Matskasi Ferentz vrtol ki vett Török búza Földeknek, Áldomása meg itala véget a Svább vttai Kortsomában menvén holott jól meg borosodtak [Déva; Ks 78. XXVI. 10]. 1844: Jenei Mihály el veszett Tehenét el hűtleni járván Inakfalvá(n), az honnon vissza felé jövőn F:Vintzen meg Borasadtunk [Bágyon TA; KLev. Iliá Sándor vall.].

megborotvál l. megberetvál

megborozdol l. megbarázdál

megborsósodik (gabona) takarmányborsóval elegyedik; a se amesteca cu mazăre; (Getreide) sich mit Futtererbsen vermischen. 1793: az Őszi vetésekben az téli vizes idő mián, mindenik Lábakban az Buzák meg borsosodtak [Hada Sz; JF 36 LevK 242 Vintze István lev.].

megborzad megborzong; a se înfiora; schaudern. 1710 k.: Anno 1674. májusban Fejérvárott országgyűlése alatt este igen meghévílven, egy pohárba bor közé jeges vizet tölték jegestől ... s megivám ottan mindjárt megborzadék [BÖn. 527].

megborzongat szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: a hideg ~ja vki hátát a hideg kirázza vki hátát; un fior rece a-l trece pe cineva; Frost schüttelt js Rücken. 1896: A hideg borzongassa meg a te kedves Jancsó barátod hátát [PLev. 182 Petelei István Jakab Ödönkhöz].

megbosszankodik felmérgelődik; a se minia; sich (ab)jürgen. 1582: Ezen ereossen meg bozonkodek Nireó Kalman, es Zidogatny kezdte engemet [Kv; TJK IV/1. 41]. 1585: ennek utannais w kegi(lm)e sekegi(elm)ed ne bozonkodejek megh [Gyerőmonostor K; Mike Sándor gyűjt.]. 1619: Én is ugyan valóban megbosszankodám rajta^a [BTN² 363. — ^aNakkás Haszon török pasa szavain]. 1710: Az európai királyok penig megbosszonkodván mind azon, hogy a francia király a divísióval úgy megsalta s játszodtatta őket, mind penig látván, hamis úton akarja az austriai háztól elszakasztani a spanyol koronát elállának a francia király mellől [CsH 315]. 1734: sok feles sellerei is a sok fa hordás miatt kik bucsuzva kik bucsuzatlan el mentenek az ldevezült Ur^a földéről, kivált egj őszön nehez (u)t lévén meg bosszankodtak a felettébb való szolgálat (f)a hordás miá [Kv; TKI Mich. Sáros Berkeszi alias Literati (54) jb provisor bonorum vall. — ^aGr. Teleki Pál]. 1769: Parancsolván Tiszt Vram hogy fogva vigyék az Udvarban Vasziylt eő monda arra el mégyek én fogás nélkül is, azzal a Malom gáttján által lódukt, mellyen meg bosszankodván a Tiszt, ott lévén Vaszilynak az Felesége is Anyiszia, ötet fogatta meg [Szentbenedek SzD; Ks 25. III. 69]. 1796: beszédek, és ki hirlések a Bironak fűlibe hatolt s erőssen meg bosszonkadatt rajta [Kv; AggmL B. 15].

megbosszankodtat felbosszant; a minia; jürgen, erbsen. 1568: azt monda kakas András kez vagyok Rea^a, hogy ha azyonyomnal hagyak a fenesy szőlöt es meg ne(m) bozonkodtatnak, és az birsagotys meg Engedem nekyk, de igy hogy ha ne(m) bozonthanak [Kv; TJK III/1. 218. — ^aA megegyezésre].

megbosszant felbosszant; a intărita/minia; aufbringen, erbosen. 1568: fatetur dionisius l(ite)r(a)tus, hogy mikor o az kalmar lazlo fyay kepebbe agalt Mond kakas Andras ... ha az kalmar lazlo fyai Engem meg nem bozonthnak, Meg engedem en nekyk az birsagot [Kv; TJK III/1. 218]. 1569: walamelyk ffe Egymast Bekessegel Nem tartanak, wagy ez dologrol Meg Bozzontnak Egymast wagy fenyegetnek Walamelyk fel Egyk az Masikat ... hetwen het forintton Maragyanak egyk az masyk ellen [Diós K; JHbK XL/13]. 1739: Gyergyai Boldizsárné azt mondja vala Faluvégi Mihálynénak^a: „várj meg, mert megbosszontál nyilván való bosszorkány, eddig titkoltam, de bizony ki mondom, mivel Kecskés István kamarájában is varázslottál” [Bözöd U; Ethn. XXIV, 88 Magyarai Istvánné Mojses Sára (36) pix vall. — ^aBoszorkánysággal gyanúsított aszony]. 1743: hallottam hogy mondotta meg ne bozzontsák, mert ha meg bosszontyák a Jozsagát Josef Urfinak adgya [Szentlélek Hsz; HSzJP Kis Samuel Beszterzei (36) lib. vall.]. 1794: szolgáit rongálással, s egyéb azokhoz viseltető durvaságokkal felettébb el kedvetlenülített, és meg bosszontott [Kük.; BK Szászvolgyi ir. vk].

megbosszantatik felbosszantatik; a fi intăritat; aufgebracht/erbst werden. 1752: Vásárhelyi Malom Biro Vraiméktől meg bosszantatvan haza jüvén ide közinkben haragoston igy panaszkodót [Remeteszeg alias Hidvég^a; LLt 80/9. — ^aMv-be olvadt bele].

megbosszul 1. felmérgelődik; a se enerva/minia; sich (ab)jürgen. 1570: Anna azzon Borbel Ianosne ... vallya,

hogy ... latta hogy zyrancozyk volt, Alcz Gasparne flistic (!) lérincz Byro Vramnak, Es az Byro Megh Bozwil rayta [Kv; TJK III/2. 175].

2. megtorol vmit; a se rázbuna; vergelten. 1660: Értem, tartasz attúl, az vérontást Isten meg ne bosszúlja [TML I, 582 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz]. 1662: Az magyarországi clérus, papi rend ezek alatt nagy szorgalmatossággal vigyázzván az erdélyi dolgoknak folyására, igyekezik vala az evangélium mellett való kikelését Bethlen fejedelemnek megbosszúllani [SKR 137]. 1745: az J ... minekutánna à sententia execu(tio)ban ment és órra el vágattatott ... kertek alatt ... lappangott ... feles tapló is találtatott nálla, az honnat bizonyosan concludalom, hogi órra el vágatását égetéssel gyújtogatással kívánta meg bosszúllani [Torda; TJKT II. 95]. 1844: Csép Tamás ... mindenféle szidalmokkal szidalmazott okául azt adván, hogy én gyümölcsit ... el oroztam volna ... de ezen velem való bánást gondolatlonságból nem felejtettem, és azzal bosszultam meg, hogy egy Puskáját a Tomáztzából el loptam [Bágyon TA; KLev. Nemes Iuon (22) vall.].

megbotlik 1. belebotlik vmibe; a se împiedica de ceva; über etw. stolpern. 1585: Chaplar Illies vallia ... Az vczan lengielek egy Nehania(n) tamadnanak Rea. Az egik lengiel zinte elis Ery volt, de egy zegelet keobe botlot megh, es el eset [Kv; TJK IV/1. 534]. 1594: Zechi Marton vallia: Mikoron az leginiek es Eottues Jnasok en nallam mulatnanak regeleo hefeon, valami talneros iatekot inditanak keozteok, teonek egi zeket le, es azt kezdek altal vgrani, latam hogi Chani Janos mikor altal vgrek raita, megh haila arczal ala ... teobbenis vgranak vtanna, azokis mind megh botlanak [Kv; TJK V/1. 457]. 1599: Kirsner Balint az Iffiu vallya: ki úgrek egy feyer szüres legeny az Nyiró hazból á czapa nyako(n) meszítelen kardall az koszakot, nem túdo(m) meg botleke az koszak aúagy ismeg az Nyiró legeny úte az rúdol, kire el essek az koszak [Kv; TJK VI/1. 387]. 1634: egy Iffiu legeny ki akarva(n) joni az hazból megh botleke, es Banfi Ferenczy Uramra sziente ra botlek | Varga Andras ... hozza foga az puskat, es Agoston Janos bele indula Varga Andrasnak, ne(m) tudo(m) megh botleke miuel nem igen jo annelkulis az labai (így!) ... es az puszka roppana, mingiarast felre dole [Mv; MvLt 291. 4b–5a, 30b]. 1767: Midőn az Bukur János verése p(rac)endáltotik En magamis az Mezőben Léven az ókrókkal Lattom Bukur János egy fűczfába megbotolván el esett [Bettlensztmiklós KK; BK. Gombucz István (36) jb vall.]. 1820: Szegény néhai Báro Ur minthogy már Szürkület felé vala, félvén hogy talám az utomba állott dorontosokba meg botlam, s Fiatskáját ölbömből ki ejtem, a dorontosokat lábom előll magá páltájával el hengergette [Várfa TA; JHb 48 Bonta Mária Szakmári Samuelné (37) vall.].

Sz. 1710: a bölc ember, mikor megbotlik, mindenkor nagyobb esik, mint az együgyű [CsH 344].

2. téved, hibázik; a greși, a comite o greșeală; irren. 1677: Salamon elméje volna is az emberek, de meg kelene ezekben botlani [TML VII, 474 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. 1705: ma fenn lévén ebédén Kemény Simon és Rhédei Pál uramék, deprecálák az urat, hogy elsőben az generáltól kéredzettek és nem a Guberniumtól Melyre az úr úgy resolvált, hogy tagadhatatlan dolog, hogy megbotlottanak benne, továbbra pedig meglátják, mit kell cselekedni [WIN I, 401–2]. 1710 k.: Ennél tovább én menni

nem tudok, nem is akarok, nem is merek, sőt még csak arra az elmélkedésre is nem merek lépni, hogy az Isten ezt vagy amazt azért akarta, hogy így legyen, mert azt így találta jónak lenni, mert ... az emberi elme mindenütt csak megbotlik [BÖN. 454].

megbotló akadozó; care vorbește cu intreruperi; stokkend. 1812: Székely Lajos beszédgyében gyakran meg botló [DLt 219 nyomt. kl].

megbotol megbotoz; a ciomăgi, a bate cu bita; (durch)prügeln. 1797: rám egy tekerő fát ragadván kezében elsőben a' karamat s az után a Vallamat úgy meg batolta, hogy két hetekig nem dolgozhatott (!) keze verése miatt [Náznánfa MT; Berz. 3. 3/21].

megbotorkázik megbotlik; a se împiedica/potnici; stolpern. 1710 k.: a grádicson lefelé megbotorkázám, ha egy ajtó ne légyen, majd harmada lévén még a grádicsnak hátra, s annak a felső küszöböt meg ne ragadjam a kezemmel, talán a nyakam is kitért volna [BÖN. 571].

megbotoz bottal ütlegel; a ciomăgi, a bate cu bita; (durch)prügeln. 1696: Kovács Jánosné ... az Pásztort valóban megh botozá, amaz csak futott előtte [Mikháza MT; Berz. 17. XII]. 1761: Blidár Vaszali, Krisán Vonnék osztan ústőkre, és Botra kaptanak az után az uttzában, és a' Kortsomán s Lupujek úgy botozták meg Blidár Gligort [Illyésfva Sz; BfR 45/9 Brállya Maftyéj (48) zs vall.] | Blidár Gligor egy ejtel bort akart vinni ... Vonulék rá támodának s minden igaz ok nélkül jól meg batozták [uo.; i. h. Farkas Makari (46) zs vall.]. 1768: Burján Vonulyt Dán Iuon rutul szidalmazta, és meg botozta bizonyoson tudom [Katona K; Born. XL. 81 Petyán Luppj (34) zs vall.]. 1769: monda Tisztarto Vrunk halgas mert meg botozlat [Szentbenedek SzD; Ks 25. III. 69].

megbotránkozik 1. felháborodik; a se scandaliza/indigna; sich empören/entrüsten. 1675: én azt az Kigyelmed levelit nem értem; ki előtt nincs hitele, nem tudhatom, miben botránkozt meg annyira [TML VII, 79 Kornis Gáspár Teleki Mihályhoz]. 1770 k.: Koronkai János nevezetű Atyánfia ... illégális cselekedetén^a az Verőskovátság meg botránkozáván nagy Zugassal fel Zendüle [Torockó; TLev. 9/14. — ^aA konstitúció-ellenes vasfűtatáson].

2. hibázik, vétkezik; a greși/păcătuí; sich verfehlen, einen Fehler begehen. 1657: engem az én lelkemesmérete semmiképpen nem engede az miatt^a csendesem lennem, mert ezen az részen többször is botránkoztam meg [KemÖn 229. — ^aHogy fogadalma ellenére bort ivott].

megbotránkoztat megütköztet/botránkoztat kelt; a scandaliza/indigna; Anstoß erregen/geben. 1647: Szigethi Janos Pap ... akaminemő maga viselesebenis senkit meg ne botrankoztasso(n) [SzJk 67]. 1681: (Stephanus Koncz) ebbeli cselekedetiért mások(na)k példájára ... prenghér alatt megh palczáztassék, annak utánna magha Ecclesiájában mind Istenét, az kit ... megh bántot, mind penigh felebaratait, az kiket megh botránkoztatot reconciliállya [Kük.; SLt HM. 37]. 1690: ahun mas helyeken lakotis, az eo roszt maga viseletivel, fenyegetesevel nemelleyeket megh botrankoztatot [Dés; Jk]. 1743: Butzi Istvanné Kő-

rősfői Sára megbotránkoztatván Ecclankot motskos Szaivaival, Reflectála egész Ecclánk arra, hogy ... Esperest Boros Gáspár vram idejéb(en) a Templomból ki vezették, és Ecclán kívül való személy volt [Kszeg; RKak 171]. 1760: Sebesi János, és Felesége ... a' Sz. Házassági életet, egy más között rut veszekedésekkel és verekedésekkel ottan ottan bontogatók, és ezzel Eklesiánkat meg botránkoztatnák: imponálá nékiek a' Venerab. Consistorium, hogy egymással meg békéljenek [Kv; SRE 191].

megbotránkoztatás megütközés/botránkozás-keltés; scandalizare; Erregung, Anstoß. 1681: Retyi Mattheura(m), az Sz: ministeriu(m) ellen az leanyiat ditsősseges hűtünk es vallasunk motskolására, az gyengek(ne)k meg botránkoztatására, az Sz: miniszteriu(m)ra teőtt hűti kötelessége elle(n) vallasa(n) kívül való ferfinak elocaltá, és a' Baalnak szentelte [Szjk 152].

megbotránkoztató I. mn megütközést/botránkozást keltő; scandalos; Anstoß erregend. 1694: Pap Laszlone az illyen s masokat megh Botránkoztatlo mocskos ettel valo cselekedeteiért az Varosbul végh képpen ki hajtassek [Dés; Jk]. 1705: Bekési János Kováts vr(am) Felesége Gulácsi Kata ... Igrvén mi előttünk arra magát kézbéadásal hogy ennek utánna mint Istensfélő Aszonyi állathoz illik, tisztességes, szent és kegyes eletet igjekezik tellyes tehetsége szerint élni, Istent s embereket meg bántó s botránkoztató szitkokkal nem szitkozodik [Dés, Jk]. 1710 k.: A rothadt tisztátalan beszédek szólása, hallása, olvasásában mint gyönyörködtem, azokban másoknak nemcsak társa, hanem sokszor nagy megbotránkoztató vezére és kalauza voltam [BIm. 1010].

II. fn (másokat) botránkoztató személy; persoană care provoacă indignare; Anstoßer. 1735: Hogi penig Nemes Városunk s Ekklesiáink meg botránkoiatái mások(na)k példájára a Templomon kívül, a Cinterem mellett reggeli Templomb(an) való menés előtt nyak vasra tétetnek, holottis 12 orakorig azaz Delig pironkodjanak [Dés; Jk].

megbotránkoztatati felháboríttatik; a fi scandalizat/indignat; empört/entrüstet werden. 1780: azok a helyes és fundamentomos okok a mellyekre nézve az Communitás azon Instansok Darab vasaiknak fel műlhetését nem annyiban arcealta, hanem csak suspendálta Ntok előtt tellyességgel el titkoltattanak, és a' helyén Instantiajokban Causájoknak meg nyerésére olyan szines titulúkat irtanak, mellyeknek el hitelében Ntok meg csalattatott, Communitásunk pedig annak definitiojában meg botránkoztatott [Torockó; TLev. 9/19].

megbőjtől szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: *vmely napot* ~ (hálaadásként) egy napi böjtöt tart; a fine post de o zi (in semn de mulțumire pentru ceva); (als Danksagung) eintägiges Fasten halten. 1704: Az mi aszonyunk is ez mai napot megbőjtölte, hogy Isten az urát egy ellenségétől megszabadította [WIN I, 279].

megbőriz bőrrel bevon; a înveli cu piele; mit Leder überziehen. 1823–1830: megegyeztünk, hogy közkölségen csináltassunk egy rézdobot ... utoljára oda ment ki a dolog, hogy egy ma is élő Nagy István nevű vasáros Magyarországról hozott réztáblát, Deső ötvös összeforrasztotta, Várbeli nevű talpkészítő megbőrizte [FogE 121–2].

megbőrizés bőrrel való bevonás; învelire cu piele; Überzug mit Leder. 1621: Jakab kouacznak hogi az sapor^a tarto vasat meg Czinalta attam f —/15 Zigiarto Crestelinek az meg beoreozesetol f —/24 [Kv; Szám. 15b/IX. 196. — ^aA p utólagos betoldása miatt bizonytalan olvasat].

megbőrizött bőrrel bevont; învelit cu piele; mit Leder überzogen. 1697: kordovany bőrrel megbőrizött fecske farku czafrangot, mellyet ez üdö szarent marha hajto czafrangnak hinak [HSz] *marhahajtó-cafrang* al.). 1788: Beteg embernek ágyba való nyeles és meg bőrizött Réz medentze [Mv; TSb 47].

megbőrszül felingerül; a ne înfuria; aufgereizt werden, sich aufregen. 1573: Zabo ferench vallia ... Jeonek az vchan az twlso zeren pecine vrawal egywt, Akarja Be hyni eoket De gergel Mond hogi Mayd zolok en nekyk Lattia meg Bwzwlt es ky Indwl az ayton [Kv; TJK III/3. 232].

megbővebbül megsaporodik; a se înmulți; sich vermehren. 1768: nem esmértem hogy vagy pénze meg bővebbült volna azután vagy valami különös vásárokat tett volna [K; KLev.].

megbővít I. kibővít; a dezvoltă/lărgi; erweitern. 1589/ XVII. sz. *eleje*: Bereczk Mihaly, Bekeniesi Mathe Ceh mesterek Keoniörgenek hogi mi az eő ujonnan iratot Articulusokat, kegiesen Atyai engedelemmel vennők ... az mely Articulusokat megh haniuian vetuen, emendaluian, es az mi közönseges Varosi feleinknek iouara megh bōuituen, az farago es Rako kōmives mestereknek örökös Priuilegiumara, egientő nyeluel es értellemmel töruey szerint megh itiluen, illienkeppen ki attuk [Kv; KōmCArt. 2].

2. kiterjeszt; a extinde; ausbreiten. 1587: eő kgmek voxot kerdwen, Semmi keppen Nem Akariak, ez Mostan el intezet hatart megh Beowitenj [Kv; TanJk I/1. 54]. 1614: megh engettwk, hogy ott az Zent Pali Hataro(n), Negy szaz forint ereő sőt vagatwan, abbol az Bornemizna Dizanay^a Jozaganak valtsagat leūalhasa De igy hogy az Sot Eőregbben szokasaūal ne vagassa es kezőel valo tartomant megh ne beoūiczie es a Negy szaz forint ki telue(n) teobbet az vtan ne vagasso(n) [Törzs. a fej. Szentpáli Komis Ferenchez. — ^aDisznajon (MT) levő].

3. szaporít, többít; a înmulți; vermehren. 1635: Eztis mondgia, hogy ott volt, mikor az Keōrpeniesi Kenez kewanta eskwtivel egygywt More Lazlotol es az Marcestiektol, hogy megh beōwicziek az Teorwenyteweoek [Abrudbánya; Törzs. Mich. Man de Keorpenies (75) vall.].

4. kiegészít; a completa; ergänzen. 1635: sok vetekedes utan, az Keōrpeniesi Kenez eskwtiuel egygywt, vgy talalak fel, hogy More Lazlo es az Marcestiek megh beōwiczek az szeket teōb Teorweny tewedkkel, mert eők igen balgatagok es nem elegesegsek annak az Teōrwennek el igazittasara [uo.; i. h. Joan Giroti (54) civ. jur. vall.].

5. kb. gyarapít, gazdagít; a îmbogăți; (ver)mehren, bereichern. 1677: Mindenféle mives embereknek Privilegi-umok ezeckel a' Generalis Conditiockal tartatnak-meg, és hagyatnak helyben: hogi gy mivet mivellyenek a' Várost és vidéket ... mivekből ... meg ne fogyatkoztassák, 's az eddig valo abusos szerint külső helyekre hordván az Hazában ne szerezenek szükségét; holot a' Czeheken

kivül lévőket-is el-rekesztik, kik az olyant meg-bövíték, s' magok-is penig nem satisfacialnak hivatalyoknak [AC 170].

6. felduzzaszt; a face să se umfle; an/aufstauen. 1757: az lk Banyájokból olly sok vizet botsátottak az mi bányánk(b) a hogj azt rontatta és vizünket annyira meg bővítette hogj az nap tizen egj Legény hijaba vonta az vizet, mert ... Sem(m)it Sem apatt [Torockó; Bosla].

megbővítés 1. tágasítás; lārgire, mārire; Erweiterung. 1727: lévén údósb Tar János Ur(a)m(na)k ... Csegezben ... edgy darabotska nyillyáb(an) az tőb Atyafiaktol jutot szilvás öröksége kitis kévána el eo kegyelmetől Csongvai Ferentz Ur(am) ... az maga Csűrös kertinek meg bővítésére [Asz; Borb. I].

2. szaporítás, többítés; inmuljire; Vermehrung. 1635: Manota Kirilla de Keorpenies Annor(um) 50 Azont vallia az Teòrueny teueok(ne)k megh beouittese feleodl, mint az tőb felseő Bizonsagok [Abrudbánya; Törzs].

megbővített kiszélesített/tágasított; a dispune să se lārgiască (ceva); breiter machen lassen. 1662: a vár^a piacát nagyon megbővítettvén, és az házakat körös-környül meőrül mind alatt s fenn szép friss boltokra építettvén, a házak ablakait mind a külső főfalakon hagyatta [SKr 295–6. "Gyalu vára].

megbővítették 1. kibővítették; a fi dezvoltat; erweitert werden. 1826: a' társaságot^a megbántóknak büntetésekről Articulusokat is irtanak, melyek ez uttal megvizsgáltatván, megjobbítottak szükséges hozzáadásokkal megbővítették, s ... a nemes város pecsétjével is megerősítve ki is adatott [Kv; EM XI, 374. — "A külközéputcai Kalandos-társaságot].

2. tágasítottat; a fi lārgit; breiter gemacht werden. 1761: az Boglyosban, vagy is Horgosban, Rontson és Omlás hátan valo földék meg Isztinásztattak, meg bővítették [Déva; Ks 94. 24. 4].

3. (fizetés) felemeltetik; a fi mārít; (Gehalt/Lohn) erhöht werden. 1791: Fel olvasztatott Harangozo Posalaki István ő Kgylmének ... Instantiája, melyben azt kéri, hogy fizetése ... bővítessen meg [Kv; SRE 274].

megbővül 1. megszorodik; a se inmulji; vermehrt werden. 1697: Mint hogy Isten aldasabol Ső Varadi Uraimek annyira meg szaporodtak hogy előnkbe nagy veszedes jött az Templom beli szekek mia ... Mentenek azert eo keglmek közonseges meg edgyező akarattal arra hogy az Templombeli szekeket mind fel bontsák ... ugy hogy meg egy rend szekkel a szekek meg bővüllyenek [Sóvárád MT; MMatr. 210]. 1710: mindennap futrásira jártak ki a németek, rácok a körülvaló tartományra, úgy hordották lóháton a szénát, zabot ... a vágni való marhákat penig lábán hajtották s megbővüle csakhamar a városban^a mindenféle naturálé [CsH 381. — "Szebenben].

2. elszaporodik; a se inmulji; sich vermehren. 1769: a Török pénz mely közönségesen piásternek nevezetik, és a Raguzai Tallerok az eo Felsőge országaiban igen meg bővülvén kegyelmesen eo Felsőge el végezte, hogy octobermek végéig a perceptorok Cassajaba ugy bé vitetessenek onnat penig a Pénz verő házbán [ÚszLt XIII. 97a].

3. felduzzad, megárad; a crește; sich (an/auf)stauen. 1696 k.: mikor meg bővül az Viz az Maroson [BálLt 1].

megbővülés kibővülés, tágasodás; mārire, lārgire; Erweiterung. 1785: el képzelvén minémű hasznót áraszthaszon reánkis, következés képen az egész Országrais, ha ezen szentséges Rendelés ereje mellett az Erdőnek meg bővülésével Bányásságunk, 's Verős kovátsi Mesterségünk folytatása még nagyobb incrementumat vehet, ahöz magunkat kész kedvel conformaltuk [Torockó; TLev. 11/4].

megbuffant megpuffant/üt; a lovi/pocni; knallen, schlagen. 1636: Példákat-is látunk^a, az Maria Propheta asz-szonyban, az ki az ő meg szabadulásokért, az ő előttök két felé állott veres tenger fenekén való által szaladásokért, és az ő utánnok indult ellenségeknek abban való veszésekért, az Istent ének szóval ditsérvén, egygyik kezében dob volt, és hogy az rhythmusok végei szépbén essenek, minden versen az másik kezével azt jól meg buffantotta [ÖGr Aj. 8. — "A hangszeres zenével való istendicséretre].

megbűg (a sertés) pázrik; (despre porci) a se imperechea; rumpeln. XIX. sz. köz.: Ölyues disznó megbűgött [HSzj bűg al.].

megbújik, megbúvik elbújik/rejtőzik; a se ascunde; sich verstecken. 1584: Nyreő Istwan ezent vallia hogy Mikonda meg bwt vala a chatomaba, Es mikor rea Ako-ta(m) volna ker vala hogy Ne mongia(m) megh hogy oth vagyon [Kv; Tjk IV/1. 313]. 1597: Zebeny Georgine Cathalin wallia egizer Sardy ige(n) megh verte wolt az feleséget, kiert az azzony el fűtot volt teolle, hat Hidel-ue(n) bűt wolt megh [Kv; Tjk VI/1. 101]. 1704: Ide alább pedig gyalog német kimenvén nro 200, kétfelé szakadnak, egyik része a kómáli szőlők lábja alatt, a szilvás között felmenvén titkon oda fel a Vágás úton innen, a szilvás közt megállanak titkon, a más része a Szamos túlsó partjára titkon felmenvén, a monostori pallón innen a berekben megbújjnak [Kv; KvE 286 SzDF]. 1766: a kis Biro Felesege Balog Istváné Leányával mondotta hogy ... látták midőn le ütötte Domokos Ferentz Ifjú Székelly Jánost, ki is gondolván hogy meg holt, meg futamodott s meg butt egy kert melle [Szilágycseh; BfR 104/2 Josephus Szabo (26) jb vall.]. 1783: Nanya Makavej meg szokott buni a Vetésekben s ... az uton járo embereket meg támagya [Faragó K; GyL. Boftye (?) Pavel (30) jb vall.]. 1823: Csemátoni Sámuel midőn egy estve az őrléssel a Malomban el késvén, egy terű Lisztel Régen, és Radnotfaja között az ország uttyán mentem, késén ő kegyelme a Törög-buzákban meg buva lessét, és onnon az ország uttyára ki szökvén torkon ragadott [Radnótfája MT; TLt Praes ir. 65/827-hez Szöts Aniko vall.] | a hijjuba, vagy pedig másuvalahova meg butt [Dés; DLt].

megbukik le/ráhajol; a se apleca; sich über etw. beugen. 1870 k./1914: Csapás: ez volt a neve a rakoncátlan ifjuság testi fegyelmeztetésének; fül- és hajhuzás, tenyérfűtés (plága), pof és nyakleves után jött az ítélet: bujj ki, bukkj meg! s vagy székre ... vagy a padra, padlóra fektetve kapott 3–6, ha nagy volt a fiu ... 12 nádpálca ütést [MvÉrt. 9].

megbuktat (hivatalából) kibuktat; a scoate (dintr-un post); (aus seinem/ihrem Amt) ausbooten. 1823–1830: gróf Bethlen Imre lett volt itthon kir. tábla asszesszora, azután Küküllő vármegyei, végre Alsó-Fejér vármegyei igen activus főispán, hanem akkori kat. püspök, aki a reformátusoknak sok kárt tett, megbuktatta, s lemondván hivataláról, most privatizál [FogE 243–4]. 1863: Ezen t. érdem dus férfit^a meg kísértette mégis a' rosz akarat meg buktatni, de ő magát ki tisztitván, a' köz-sinat az ő érdemeitől át hatva őt ... hivatalába meg hagyta [Cyalu K; RAK 80. — ^aCzelder Mártont].

megbundáz a fute; ficken. 1783: Ő látta mikor az Urffi a' Groffnét meg bundázta [EMLT].

megbúsít 1. el/megszomorít; a intrista; betrüben | megbánt; a supára; beleidigen, kränken. 1582: Balas kowach vallia ... Engemet ez hitua(n) Azzony ig busitot vala megh es illien hamissagot keoltoet vala ream kiben lsten lattia hog ... artatlan volta(m) [Kv; Tjk IV/1. 47]. 1596: vgy Jar mint az zegenj Vram Jart, ha kegð megh busit [Radnótfája MT; BáLl 1]. 1634: meg busita Czikor Georgy, de bizony olliant mondok, hogy az migh el nyeghet utanna [Mv; MvLt 291. 12a]. 1662: Bizony annyira megbúsított az az dolog, hogy ha lsten után az Kegyelmed Vancsa által való írása ma kevés vigasztalást nem hozott volna, már teljességgel ellankadtunk vala [TML II, 310 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1765: az édes Annyát ... Székely Elek eo kgylme meg betsülli, soha egy szoval ... meg nem busittya [Torda; Pk 2].

2. alkalmatlanságot okoz; a pricinui neplăceri cuiva; jm Ungelegenheiten machen/bereiten. 1596: mj aszt az velwnk valo Jo chelekedetet megh tekintuen az ket Jambor nemes szemefiek elöt, vgi attúnk levelet in keglmenek ne(m) hoi meg busytanok, de Inkab szolgálatat Ajanliuk magunkat in keglmenek [Szová K; JHbK XVII/31]. 1688: En Sz. Pali Ferenczné Recsei Bojer Sara ... Úduezült edes Atjám Nehai Nemzetes Boér Sig(mon)d Uram joszágáa és egjeb reszmobilisse felől Nemzetes Boer Thamas és Péter egj Testvér ocseimmel ő kglmekkel alkudtam meg illjen formán hogy engh(e)mjet ő keglmek plene et integre contentalta(na)k reszmilissel vgy mint penzül ő kglket egjeb reszmobilisek iránt sem magam sem maradékim meg nem busito(m) [Fog.; Szád.].

3. kéréssel terhel/háborgat; a deranja cu o rugămintă; mit einer Bitte belästigen/stören. 1658: De azon búsulok hogy hova tött az istentelen ember annyi pénzt, hogy csak ötszázötven forintot adott elő. Kérem az lstenért Kegyelmedet, édes Öcsém uram, ha meg nem bústom Kegyelmedet vele, hogy menjen végére, hova tötte [TML I, 293 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz].

megbúsul 1. elszomorodik vmin/vmiért, szomorúan vesz tudomásul vmit; a se intrista; über etw. betrübt/traurig werden. 1565: élés nélkül a király^a hada igen megfogatokozott vala, éhség közöttök igen nagy vala: király ezen igen megbúsult vala [ETA I, 23 BS. — ^aJános Zsigmond]. 1584: Maniky Adam vallia, Barat Jstwanne Azzoniom kwlde engemet Reodre hogy az Nezeoteol meg tuggia(m) ha emberteol volna Hersel Martonnenak Niaualiaya vagy lsten Akarattia volna, De mihelt az Nezeo Ambrus lata az viazzat, mingiarast ezt monda, Egy Zabo Cato vagion oth, es az vesztette megh az Azzont, es amegh eel addegh

halalig kel futnya ez Zabo Catohoz, mikor penig meg hozta(m) volna A valazt lge(n) meg busula Barat Istwanne [Kv; IV/1. 216]. 1638: Szilagi Janosne Aszoniom az dolgon megh busula [Mv; MvLt 291. 162a]. 1653: Ezt^a Háromszék hallván, igen megbúsulának rajta [ETA I, 80 NSz. — ^aAz 500 háromszéki lovas vereségét]. 1710: a földön fekvő bánnak a vadkan torkát kívágta vala. Megbúsulván a szolgálai, a vadkant ugyanazon helyben megölik, a bánt^a penig a földről felemelik [CsH 73–4. — ^aZrínyi Miklóst 1664-ben]. 1842: miolta Farkas Sándor meg holt szegény Josi is nagyon beteg — ott meg hült a temetésen, meg busult érette [Kv; Pk 6 Pékei Krisztina lev.].

2. megbántódik; a se supára; sich beleidigen. 1599: Reisz Andras, Lucas Rodner és Radnothy Jstwan ... valljak ... No azert my annyira busituk nyawaliast hogy f 25ra fel mene hogy azt Adgjak megh az Attyafianak ... eo magajs zegeny niawaliás igen megh busult vala rajta hogy annyira is vrgealuk [Kv; Tjk VI/1. 347]. 1664: én bizony attúl félek, Uram, hogy mind elmennek az jobbágyok, mivel igen meg is búsulnak az két három emberen, az ki nemességen igyekezik [TML III, 94 Katona Mihály Teleki Mihályhoz]. 1710: Emlékezem reá, mikor egykor Fejérvárral létünkben az erdélyi Bánffy és Bethlen urak ... gróf Apor Istvánnak szemiben hánának a magok famíliájának régiségit és gyaláznák az Apor famíliát, megbúsulván lejöve szállására, hivatá a két fejérvári káptalanokat és monda nekik: „ kérek, hányjátok fel a káptalanbeli leveleket, lássátok meg, ha találtok-e valami mentőt az én genealógiámról?” [CsH 78]. 1763: Vaszi gondviselése alatt lévő Gazdaja hat ökreit ... Mányika luon bé hajtván, addig el nem borsátatta, mig kilentz fertály eget bort nem huzott rajta mely miá Vaszi ... meg busulván s meg kedvetlenedvén Medgyesen a' Katonák közzé allat [Gálfa KK; Mk V. VII/1. 37 Berkar Vonya (70) jb és Berkar Nyikodem (20) jb vall.]. 1804: instálók ne légien kérésem meg vettetteve az Urak előtt, mert ugj osztán egészen meg búsulva az Urakkal találkozni sem kívánok szíjjeltembe. [Ádamos KK; Pk 5].

3. megharagszik, haragra lobbán; a se infuria; sich erboesen/erzúmen. 1565: Ott a király^a megveri vala őket^b de a törökök elárulák a királyt, és elállának a törökök a király mellől. Ezen király igen megbúsul, és nagy haragjában Erdélybe viszszejöve [ETA I, 24 BS. — ^aJános Zsigmond. ^bA németeket]. 1573: Bodog Gabriel ... vallia mykor az Azzon Boltiaba Marhat zamlalnanak Ez Balint valamit ellene zol volt az azzonnak, Az azzon meg Bwzwl Rayta Mond neky Meny ky Innet eleolem, Mert Mayd az feiedhez lteom az kwlchot [Kv; Tjk III/3. 110]. 1584: Zeőke Pal vallia hogy megh haborította volt eszte(n) vosamap Jsac Petert az gazdaianak feleséghe, mert igen chodalatos Azzony, kyn meg busulwa(n) Isac Peter, rutul zidogatta az Azzont [Kv; Tjk IV/1. 207]. 1587: Zylwasy vram Meg Busult volt Azon hogy gy dezkakat keseeore fyeztem volt meg Nekye [Kv; Szám. 3/XXXIII. 9]. 1601: Fodor Gergelyne Anna azzony vallia Az mertekben az ket Darab hwst hat penzre megh Akara Niomtathny az Mezaros Daurert Georgy egy darab boka chyontal kin az darabant ... megh haraguwan zitkozodny kezdte, es foga az chyontott s vgy hagyta az mezarost Archul hogy mingyarást az veer ky leowe az orchaian, ky mikor megh esett volna az mezaroson megh busula es az bardal vgy hagyta melyben ... es az daraban haniotta essek [Kv; Tjk VI/1. 530]. 1658: Azt mondják, hogy most, hogy az szegény

székelyekben leváltak, úgy megbúsult volt az székelység, hogyha Barassóban nem szaladt volna Mikes^a, bizony levágták volna [TML I, 257 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz. — ^aMikes Kelemen háromszéki főkapitány].

4. megbűnhődik/fizet viemrt; a pătîmi/plăti pentru ceva; sühnen, büßen. 1574: Paisos Lazlone Azt vallia hogi ... hallota tompa Istwan zolgaytwl Izent vicey Ianosnak Illemodon Menny el Mond meg az chigan esse kwrwafianak Meg legen az arwak Marhaia ... Mert ha meg Nem leszen meg Mas is meg bwzwl Myatta [Kv; TjK III/3. 397]. 1592: Merai Tamasne Anna azzoni ... vallia Eottues Matias Inassa Ideie ki telue veot volt egi Granat mentet, egez granatot, vram megh Inte rolla, hogi nem hozza Illendeo ruha volna az neki Inas voltara, ne talam megh fogna errette búsulni [Kv; TjK V/1. 244–5]. 1597: Gellien Imrehne Kalachsewteo Kata azzony ... vallia ... monda ... Marton deakne azzonim, Jo Ersebet megh ittuk annak aldomasat, en mondek, No Jonene(m) vgi igiatok megh aldomasat en hirem nelkewl hogy bizony megh búsulok miatta [Kv; TjK VI/1. 59–61]. 1654: Töb parantsolatunkat erről ne varia hwseged mindeneket megh adgyon az szegensegnek, mert ha meghis panaszt jö elönkbe(n) felölle, bizonytal el hidgye hwseged megh busul erette [IB. fej-i parancs I. Bethlen Domokoshoz]. 1662: ennekem menten ket száz font kendert küldgietek ha megh nem akartok busulni el ne mulassatok [KJ]. 1670: eo az captiva Aszszonytol ... fenyegettetet volnais ... hogy tagadná viszzá, mert külföldben eo ki szabadittatva(n) meg busul erette, sőt még Kolosvári emberekis sokan megh busulnak miatta [Kv; TanJk II/1. 735]. 1710 k.: A jobbágyok ... elküldtek supplicálni a fejedelemez, és nyertek ott énnellenem erős parancsokat ... hogy ne háborgassam őket, mert megbúsulok miatta [BÖn. 562].

5. kb. elalél/bágyad; a lihní; erschlaffen. 1592: 20 Jan Az waros Towaba megh busultak vala az halak 10 Embert uittem reaya hog' uekeket vagianak raita fizettem nekik f 1 Az megh bagiadot halakert az Mayos Matjas zana ment 4 vttal, fizettem neki f 0 d 48 [Kv; Szám. 5/XIV. 125 Eppel Péter sp kezével].

6. ~ja magát elkeseredik; a se amări/necăji; erbittert werden/sein. 1820: Minapába Dregán János ... mint hogy jo félbe lenni láttzatt mondam ked Komám Uram pálinkára volt monda Oda biz én Mert meg busultam magam, ez a Bároné a Feleségem bundáját el vette [Aranyosrákos TA; JHb 48 Szekeres Judit Rosos Moses felesége (33) vall.].

megbúsulás megbántódás; supărare; Beleidigtwerden, Kränkung. 1667: Úgy látom nagy haszna lenne az országának benne, ha urunk valamely emberséges embert felküldene, az Kökényesdi dolgában s egyéb naponként való megbúsulásinknak megorvoslásában is telnék-e valami, nem-e, kitanulhatnak [TML IV, 35 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megbúsult 1. megszorodott; intristat; betrübt, traurig. 1770: Bethlen László Ócsém meg búsulit ember, mint szintén a Kölykitől meg fosztatott medve [Mv; Told. 5a].

2. elkeseredett; amărit, mihnit; erbittert. 1662: Ha mégis nem engedtek nekem, én is ellenetek járok megbúsult haragomban^a [SKr 698. — ^aMózes V. 27]. 1665: Ezek s ennél többek is lévén az Rottal uram szavai, igazán írom Kegyelmednek, mint olyan nagy méltóságú s okos úr ember megbúsult elméjéből lett szavaira nem igen tudtam

felelni [TML III, 427 Teleki Mihály Bethlen Jánoshoz]. 1709: eszembe jut mostani meg busult elmémme adott ő Kglme edgy tizes arannyat [BálLt 91]. 1802: meg busult szível irt rendeimről, bocsánatot Instálok [Kóród KK; Ks 101 Kornis Gáspár lev.].

megbutul kb. megcsonkul/tompul; a fi ciuntit; sich verstümmeln, abgestumpft werden. 1801: mind egyenes nagy Fák, a melyek közül még eddig igen ritkának butult és száradt meg a' teteje, vgy hogy még a Fák sokat vastagodhatnak [Kendilőna SzD; LLt Fasc. XI].

megbúvik l. megbújik

megbúzáferegesezik beleesik a búzáfereg; a fi atacat de gărgărița griului; kornwürmig werden. 1729: a mi pedig Szűszékokban volt mind Búza s mind Málé erossen meg vesztenek, meg Buzaferegeseztek [Várfva TA; Ks 99 Dácz Péter lev.].

megbűdösödik bűdössé válik; a se impuți; stinkig werden. 1586: az Varossy tellies keosseget ereos bwntetes alat megh Intesse biro vram(m) hogy az holt testeket Ne tarchak sokara, hane(m) el siessenek temetny Ottan az Myrigy az eo hathato voltawal rothaztia az testet, es az rothadas Altal mingiarast a' lelek a' testeól meg valwa(n), deoghé valik a test, Nem vgj mint egieb betegsegh miat meg holt test, mert az ollian Ne(m) oly hamar rothaó es bwdeoseodik megh [Kv; TanJk I/1. 31–2]. 1765: Kapasza Nem keletvin senkinek Semmi utan modan és meg bűdösödvín ki hányattam [Nagybarcsa H; Ks 71/52 Szám.]. 1831: Azert viitem volt pedig Abelhez a hust hogy a tarisnyamba meg ne bűdesedgyék [Dés; DLt 332. 20]. 1843: Horvát Gáspár beszéllette, hogy vák Bottyánné ötet meg támódta, hogy én beszéltem volna azt, hogy az Ura a székellyt meg ölve bé hozta, és addig tartotta a Szalmába mig meg bűdösödött [Bágyon TA; KLev. özv. Kis Mártonné (50) vall.]. — L. még FogE 100.

megbűnhődik meglakol; a pătîmi; büßen. 1580: ha my essyk e wegezes elle(n) tehagh a' my Az eo fizetteseket thenne ket Annyewal bwnhegyyenek megh [Kv; TanJk V/3. 216b]. 1581: varassy Ember senky se lakodalomba se penigh korchio(n) se egieb gywlekezetbe semmynemő fegywert ne vyssellie(n) ... ha kynel penigh megh talallay az elobby bwntetessel bwnheggiek megh hogy fegyweret el wegiek [Kv; i. h. 241a]. 1586: Ez Iffwi vgmond ez Imreh megh bwnheodeot Arrol Ammi nemeo vetke volt [Kv; TjK IV/1. 543].

megbűntet 1. büntetést mér vkire; a pedepsi; (be)strafen. 1566: Ezt a dolgot Szulimán császár mikor megértette volna, a bassára nagy haragját veté, és királynak igfretet tön esküvéssel, hogy a királyt nem hagyja, a budai bassz pedig megbűnteti [ETA I, 24 BS]. 1569: Az Molnarnak az apya nyúlán el reytegety az Molnart ... k. med hagia megh neky, hogy el ne reytegesse ... meg hygie k. tek, ha az Jpya haza nem kyldj valahon kezembe akad nyúlán megh bwntetem [Nagysajó BN; BesztLt 56 Horvát Lukach Nagy Sayoj tizt tarto Dombj Gergely beszt-i bíróhoz]. 1572: Im az thy ketek lewelett, kytlem az My thyzartonknak. Sayora feyerwary amburusnak, Megh hagia Mynden fele hogh ha walaky fenegettneye twzel, az

thy kntekhez tarthozott, hanem (!) myvely es de chyak, az Mondássaertis megh Byntesse es semmy keppen el Ne zenwegye | ha myben thy kntek. Engemett Megh talalt az En Jobagim felel. Myndenkor thy knek Jgaz terwent zolgaltattam, Meg is Bintettem. Ennek vtannais ... Bintetes nekel Nem zenwedem [Kővár Szt; i. h. 3659 Christophorus Hagmas de Beregzo, Comes kezével]. 1641: Arpastoi Sos Istua(n) kereszszik be az Ecclesia reconciliatiojara mivel adulteriumba(n) eset volt addegh az Ecclesia be nem bocziattia az reconciliatoria meddegh az Deliberatu(m) szerent megh nem bñtetetik [SzJk 56]. 1667: Tudom aztis hogy egy kevés buzát rakot volt oda egy kis asztagb(an), az más ember gyeputjében vágot volt egy kis darabot alája, s, mi bñtettük volt megh érette [Kv; RDL I. 148e Martinus Kováts (35) szőlőpásztor vall.]. 1771: Tyiu György ... Senkit ok nélkül ... meg nem bñtetett, hanem az Udvartol az erdő vágásért s hántogatásért [Bukuresd H; Ks 114. 61. 135].

2. (törvény szerinti) büntetést ró vkire, vmire ítélt vkít; a pedepsi (conform legii); (gesetzmäßige) Strafe über jn verhängen. 1570: Az kyk penigh Ennek eleote vak Mereozegre vetetek Magokat eo k. biro vra(m) Bwntesse Megh Minth az eleby vegezesbe az zaz vraim ely vegeztek volt [Kv; TanJk V/3. 10b]. 1572: kewanna byro vra(m) hogy az Zaz vraim procuratorot vallanak (!) De Eo kegelmek Azt Mongiak hogi Nem zwksegh, hane(m) eo k. arra biro hogi eo k. byrion es az ki gonoz megh bwntesse [Kv; i. h. 63a]. 1591: Ha penigh szinte(n) vetette(m) volna ellenel kezede(n) volt az bot^a megh kellett volna bwntetned vagy botoddal vagy teorweniel [UszT. — ^aBírói bot]. 1660: Director Vraimek citaltatvan nehay itt valo Nemeth Andrasnak megh hagiatot eozevegiet Konya Annat teorvenyre vadolvan bubaioissaggal boszorkansaggal varassal Kivanvan az teorventől hogy torturara vonatassak es comperialvan büntetessék mint effele búbaiois varaslo es boszorkanj szemelt megh szoktak bñtetni [Kv; Tjk X/3. 263]. 1675: Az gonosztévőket megh fogatni, es törvenyessen megis bñtetni az Fagarasi tiszteknek volt hatalmában [Fog; UF II, 669]. 1677: (A) Generalis Ciráláson kívül is a' malefactorokat szabad a' Tiszteknek akar mikor meg-fogniok, és érdemek szerint meg-bñtetniük [AC 124]. 1679/1681: Az Latrok(na)k ne patrocinalyon, sőt őket pro ratione delicti törvényesse(n) meg bñtesse [Vh; VhU 674]. 1680: András Sándor az három bérés volt ... egj emberből vért ontott vala, vicekirály-biro Bodó Mihály uram akarván megbñtetni, azonban Endes Miklós úgj mint háromi tiszt protestala, hogj királybiró uram ne bñtessen, mert nincs keze rajta, ő három [Göröcsfa Cs; CsVh 83]. 1763: Az I ... minden lár-mát eczakai korbézlást kialtozast, eczakának idején véghez vinni nem atollat ... mely czégéres dolgaiért érdeme szerént meg bñtessék [Torda; TjkT V. 178].

Szk: kaloddával ~. 1565: Benche Pal felelt peneg erre ha valamelly az ew Atyafijay kozoly habortw tenne es meg ftwamneyek, Benche Paly clewe tartozek adny ha elewe Nem adhatya, Benche Palt ew magat megh foghassak es az kötelet rayta megy wehesse az mas fel ... ezyts hatra nem hagywan hogy ha felesegyek az ket nemzetsegnek, egy mas ellen haborgananak tahat wgyan ezen kotel alat kalodával megy Bwntessek [Gyerómonostor K; KCs I. 49] * *vhány pálcáütesélpálcával ~. 1807: Nagy Dániel gazdammal egyben verekedvén, ott 25 páltzával a Szék Biornál meg bñtettek* [Déva; Ks 116 Vegyes ir]. 1819: Sibi-

seli Stéfán Meriutzáat ket ketske keresetére magam eleib(e) hozatván az ketske meg nyuzásért 6 paltza ütésekkal meg bñtetven; mint hogy a' ketskét nem lopta, hanem az ő Turmájába önként ment [K; JF 36 Prot. 28].

3. (vmennyi pénzzel/vmilyen bírsággal) büntet, megbírságol; a amenda; (eine bestimmte Geldstrafe) auferlegen. 1575: Volt Ennek eleoteis Emlekezett az Borbeliok Mosa-deka feleol Mykeppen vcara vtban ky Eotyk ... Azert eoakege Biro vram kyaltassa meg hogi Teobe az Neh legien, hanem vdvarokba vermekbe teolcek, Mert ky ozt Nem Mywely 10 flnt Bwntesse meg eo K [Kv; TanJk V/3. 528b]. 1620: Mjert hogj sok karokat latnak varosul az foltonkent valo Cziordak miat ... senkj semmi fele Barmat az keozeon seges Czordan kjüwl ne Jartassa; Mert valakj magha paztoraval előzitetj ... azt Tiz forint bírsaggal megh bñtetik [Kv; TanJk II/1. 295]. 1665/1754: Ha kit meg bñtetnek, és az Társaságban történt dolgokat külső embernek, akár Vrának, akár Attyafiának ki beszéli, bñtetése két héti bér [Kv; ACart. 15]. 1670/1740: Vegezek aztis, hogy ha a kert Birák tunyálkodnának, gyakorta ki nem mennek a kerte az alatt a kerteokról kár lenne valaki panaszlana akkor a Biro bñtessen meg így egy kert zálogra [Homoródsztpál U; WLt]. 1672: valami hijaban valo vagy izgagát Szerző beszedeiben es dolgaban eleb eleb megyen bñtessék meg cu(m) d. 33 [Dés; Jk]. 1680: mi az koczoma(n) aszt talalok fel hog csak megh bñtessük őt frtig [Étfva Hsz; KaLt Apor István ir.]. 1784: A Torotzkai Birák a Szo fogadatlanásáért, Tilalom Rontásért s egyébb más illyen forma intervensiensi Hibákért extrajudicialiter fellyebb 50 Pénznél senkit meg ne bñtessenek [Torockó; TLev. 2/6. 4b]. 1796: meg bñtőtte két vagy három kupu borig [Kv; AggmLt B. 15]. — L. még RSzF 128, 147, 158.

Szk: *céhül ~. 1652: Medgyessy Istuanis, minek előtte ez az Iffiu, Seres Istuan az Cehwel, es az vraval dolgot el igazította volna, le vltette, miadet adott neki; az Ceh leuele Tartasa ellen, Cehwl bvntettek meg' erette, az Leuelnek Continentiaja szerent, ket latt Ezústel* [Kv; ÖCJk].

4. (Isten) lesújt vkire; a pedepsi; (Gott) auf jn niederschlagen. 1602: Czementes Kadar Mihaly vallya Zakach Istwannis ... eskeowessel gyakorlatossagall mongya vala hogy ninchen semmy vetke benne Noha az eo ladayaban talaltak megh ... beontesse megh Isten a' ky vetkes [Kv; Tjk VI/1. 566]. 1659: vagyon három hete asszonyom anyám igen súlyos beteg arenában és kőlyikában Betegségit peniglen ha igazán nem from, bñtessen meg az Isten [TML I, 392 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz]. 1710: így akará Isten megbñtetni a magyar nemzetet [CsH 63]. 1710 k.: Hogy fér az Isten igazságához, hogy egy kicsiny szempillantásnál is ... kisebb üdeig tartó bñt véghetetlen, örökkévaló büntetéssel büntet meg? [BÖn. 475].

megbüntetés 1. büntetés; pedeapsă; Strafe. 1554: Az kik az gywlesre nem jewthenek, azoknak megh bynthetheseth az vrak az zekely orzagnak engettek [Mv; SzO II, 108]. 1575: Vagion Nagi panazolkodas az Bwza vetesben zena fwben valo zena rakasokban Mynemw Nagy kart tetetnek az Jwhokal Eo K. kerik Biro vramat Es az Thanaczot hogi legien gongiok rea Mind meg kialtattassal mynd Eoryztetessel Be haytassal es meg Bwntetessel [Kv; TanJk V/3. 109b]. 1578: eo kegemnek Biro vramnak tanachyawal tellyes hatalmot attak egez varassul minde(n) bwnnek teorweny zerent valo meg bwntetessere [Kv; i. h.

161a]. 1678: Varakozzek az Aszszony Ura uta(n) Szekely Boldisar uta(n), ha pedig azonköz(b)en haza találja júni az Tiszteket kényszeríték meg fogasra és az karomkodásért megh büntetésre [SzJk 133]. 1737: Ezenn Nms Városnak közönséges Rétinek fel-osztására, deputáltatott és exmitált betsülletes atyáinkfiat, ha ki, in opere illetlen szókkal illetve motskolná Osztó-Birák atyáinkfiainak ő kglmek(ne)k egészszz autoritást engedünk megbüntetésekre [Dés; Jk 480b]. 1765: Cziganyok Inspectorá T. Fejér Samuel vram eokegyelmé(ne)k Ország Törvénye szerént szabadság nem engedtetett az illetén malefactorok(na)k megbüntetésére [Torda; TJkT V. 279]. 1852: A város gazda ... Köteles ... a' határ, és Erdő praevartátorokat bé hajtani, és a' Polgár mestemek meg büntetés végett feljelenteni [Dés; DLt 180].

2. isteni büntetés; pedepsä Dumnezeului; göttliche Strafe. 1657: Nem olyan vagy Te, oh mi Istenünk, mint az ember: nem haragszol örökké és nem pöröldöl vég nélkül mivélünk ... Tenéked annakokáért magunk megalázásával, töredelmes szívvel-lélekkel esedezünk, hogy amiképpen igaz ítéletedet elkezdted rajtunk a' megbüntetésben, úgy a' Te irgalmasságodnak is fényes napját virraszd fel mirajtunk a' megszabadításban [KemÖn. 333].

megbüntethet 1. büntetést mérhet vkire; a putea pedeps; bestrafen können. 1573: Merigyoy Tott Janos Ada My eleottewnk, eoreok Jobbagywl Magatt Hozzwetelki ferenczek ... ha ebben hatra Allana és az ew zerireol el Menne ... Hozzwetelki Ferencz ... ez lewelnek Erejwel ... Megh Bewntetthesse [M.fráta K; SLt J. 4]. 1600: En Geresj nagy Miclos Bathorj Peter vram jobbagja Esküzeom ... hogy en az en vramnak fiúrol fiúra üalo örökös jobbagja lezek Ha peniglen az eő keglme neüett el hadnam ezen en leüle(m)nek erejeüel, eő keglme mjndenütt engemett kergethessen ... megh foghasson Engemett vgj mj (!) olljan Hittül zakattait megy büntethessen [Szás; WLt]. 1627: ha pedig eo kegimit kedue ellen el hagynam, tehat engem eő keglme myndenütt es mynden helieken, nemessigemnek mynden szabadsága ellen, megh fogathasson, megh Tomloczozhessen es megh bwnthethessen [Gyf; Berz. 15 XXIV/10]. 1646: ha hutet fogadasat meg nem allana ... meg foghassak erdeme szerint megis buntethessék mint a' fele hűti szeget embert [Maksa Hsz; Eszt-Mk Cserei lev.]. 1712: mostani Visitati-onkb(an) rendeltük, hogy ez után Iklando(n) lako Ujfalvi Jstván legyen Curator az Iklandi Reformata kitsiny Ecclesiában, úgy hogy az egyházfiai is ő Kglmetől függjön, és ha ki engedetlenkednék megbüntethessék [Ikland MT; MMatr. 273].

2. (törvény szerinti) büntetést róhat vkire, elftélt; a putea pedepsi/condamna (conform legii); (gesetzmäßige) Strafe jm auferlegen, verurteilen können. 1559: Az Byro es az folnagy megh se Bewntethesse fogsághal az oiy emberth Az kynek marhaya wagyon, thewrwen nekewl, hanem ha ky hatalmath mywelne, azth megh foghassa Megys bewntethesse [Vizakna AF; TT 1881. 189]. 1584: szabad az Biro ha panaz Iri feleölle ... Teórwín zerint megis bwnthetheti [Torda; DLt 212]. 1592: minden Lotrokat, Orwokat, mind Nemest, mind Nemtelent, ha kiket ez varos hataraba megh fogtathatnak, it iülhesse a' Biro megh, Es it bwnthethesse erdeme zerenet meg [Kv; DiósyLnd. 26]. 1671: Az hodołtságón ha Török jár, tartozzék az Falus Biró falus feleivel az közelbik végbéli Tiszteknek minden

késedelem nélkül hírré adni, melyet ha el-mulatna ... méltó s' illendő büntetéssel hogy meg-büntethessék közönségesen végeztük [CC 90]. 1716/XVIII. sz. köz.: az mi a Verekedést, és egyéb ahoz hasonlokot illeti az illyen színű dolgok nem az Dns Terrestis Forumán az p(rac)citalt, es eddig úgy értett Articulus szerent igazittasának, hanem az Var(me)gye Tisztei procedallya(na)k ellene ... az Tisztek szabadoson azon ... Jobbágyat meg foghassák és érdeme szerent megis büntethessék [TLev. 11/1 egy-i végzés].

3. megbírsághat; a putea amenda; eine Geldstrafe auferlegen können. 1615: megizentek nekik, hogj harmad esztennapig az kinek valami ros epwlete vagion megh czinalia erezteveny falvanakis vgian azon nap megizennie hogj meg' tartozzanak czinalni, swketsegre vennek es meg nem czinalnak az meg izent napra Retthyfalva egy forintig meg bwnthethesse [Maksa Hsz; Törzs]. 1632: ha valaki tizenket napra tanorokot vagy tanorok kaput fel nem czinalna az tizenket 12 napra flo. 1 buntethesse meg az falu [HSzj tanorok kapu al.]. 1647: Az Biro az gonosz teüet egy forintig megh bwnthetheti [Gergelyfája AF; BK 48/16]. 1684: Vásárban egymás bosszuságára egymás elől a vévő embert nem szabad elhíni, annyival inkább egymás művét alázni. Valaki az ilyen dologban comperiáltatik, méltán céhbéli társa felszólíthatja az céhben érette dr. 33 pénzig, először meg is büntetheti az céh érette, az után többel is, ha azt cselekszi [Dés; DFaz. 13]. 1697: ha pedig olly veszekedest ki inditana nem akarvan engedni ez végzésnek, az megye harom forintig meg büntethesse az ollyan személyt [Sóvárád MT; MMatr. 211].

megbüntethetik büntetését elnyerheti; a putea fi pedepsit; Strafe erhalten können. 1679: Az kik meg büntethetnek büntethessenek meg, az kik nem, az Ecclesiastica disciplinára attrahaltassanak [Dés; Jk 39a].

megbüntetődik 1. büntetését elnyeri; a fi pedepsit; Strafe bekommen/erhalten. 1639: Gőcseőn vegh Andras fiat vegh Janost az Eccl(es)ia az reconciliacióra nem admittalia, hanem megis ad futur(am) partialem nostram differallia, miglen illendő bñntetessel megh nem bñntetodik paraznasagert [SzJk 45]. 1648: (Martinus Kirali) harmad magauval menczie megh magát hogy tiszta teőlle, Ha megh menti magát az leanytol megh menekedik, es az leany megh buntetődik, ha hol nem jural harmad magauval keőuessenek Ecclesiát es vegiek el egy mast [Kv; TJk VIII/4. 316]. 1687: Eőkreőt, lovat loptak, és el adták, az kit rajta érték meg is büntetődtek [Szilágycseh; GramTr VIII Kis Mihály (45) miles praesidiarius vall.]. 1749: ezen az uton az vétkes Soha meg nem büntetődik, ez ez után agjonis verik az embert [Ilyefva Hsz; ApLt I Bialis Ferenc lev.]. 1765: minden külön kenyéren lévő gazda a maga ekebeli márhájával kiálljon szántani, úgy azonban, hogy vonakodás esetében vagy ki nem állás következtében megbüntetődjék, miként az eke napszám jár [M.bikal K; RAK 256]. 1767: senki azok közül akik ott Jártották Tulkoit, s kanztáit nem büntetődöt meg [Burjánosóbuda K; JHbK LVI/5. 11].

2. törvényes büntetéssel sújtatik, elftéltetik; a fi pedepsit/condamnat; gesetzlich bestraft werden. 1599: Myert-hogy ... az mentet es gyołch felseo ingeket az Balas lopta volt el ... az perengere keottessék, es ott vezzeowel megh veretessék es ky igazitassek, de minek eleotte megh beon-

tetodik annak elcotte legyen az Directorok ellen való maga mentcege [Kv; TjK VI/1. 368]. 1621: az kborlasoknak semmj bwntetese Nem leue(n) Nem hogi megh zwnnek, de seot inkab Newekednek az kertek, majorok fel teorese es kborlasok. Azert mind az Barnasiboknak, mind penigh az szolgaknak imponallioi eo kglmek hogi vigiazzanak es az kiket megh foghatnak ... hozzak be hogi erdemek szerint bwntetodgjenek megh [Kv; TanJk II/1. 329]. 1679: En Kaszon szekbñ lako Imrē Dēak, mostan Kaszon szeknek Uice Kiraly biraia, Adom tuttara mindeneknek az kiknek illik, hogi Kaszo(n) szekbñ Felsofaluban lako Pēter Lukacz Iēania Jlonā egi uttal impregnaltua(n), az mű tűruenjünk szērent meg bwntēdōtt ērētte, es Ecclesiāat is kōuetet, tōbszōr ollja(n) uetēkbñ nem incurralt az egiszērinel hane(m) jamborul uisēltē maghāt [BLt 3].

Szk: *lapdátal* ~ megveretetéssel sújtatik. 1700: Rűcz Györgyne három hónapig vasat visel, azon kívül az lapatális az kapu között megh bwntetēdōtt paraznasagāért [Szentdemeter U; Ks 90] * *testiképpen* ~ testi bwntetéssel sújtatik. 1840: a' Tktes Tanāts azt határozta volna hogi ā Constitutialis (!) bwntetést fizessem le vagy a' kotsisom testiképpen bwntetōdjék meg [Dés; DLt 921].

3. megbírságotlatik; a fi amendat; Geldstrafe erteilt werden. 1621: Biro Vram eo kglme szorgalmatosan minden haladek nélkül Circaltassa fel kik legienek azo(n) (!), es annak modgia zerent condigna poena bwntetodgjenek megh [Kv; TanJk II/1. 327]. 1746: Nagy Százasság lévén mint tavaszi időben^a, es szeles űdō erre nézve determinālatott hogi senkiis se Vásárban, se sokadalomban se pedig lakadalomban Városunkban Lővöldőzni, es Dohanyozni ne mērszellyen, melyet ha kik teledkedni talalnā(n)ak hat forintig megh bwntetōdgyenek [Torda; TjKT III. 25. — ^aApr. 17-i határozat]. 1796: megis bwntetōdett, a mint hallattam 25 Forintakan [Kv; AggmLt B. 15]. 1801: megh bwntetōdik azan Gazda 1 Renensig [Kv; FēsCLEv.]. 1812: Török Ferencznē bizonyitsa rēā G. M. Pistānēra a kurva nevet 4d magával. Ha rá bizonyitya megh bwntetodik Török Istvānnē tizenharmadfél Rforintalt ... ha pedig rá nem bizonyijhattya Török Ferencznere háromol a bwntetés [Nagykapus K; RAK 14]. — L. még RSZF 157, 178.

megbüntettet 1. bwntetést méret vkire; a dispune sã fie pedepsit; jm Strafe auferlegen lassen. 1612/1613: mikor az első zolgalonak giermeke lōtt haza iōtt, itt sokaigh lakott es taplalta, es Czereny Ferencz Vram nem akarvan zenvedni annak az gonoz szemelynek ott valo lakasat raiok izene az birora es az polgarokra, hogi megh bwntessek, es ki űzzek, m ert ha ki nem wzik tehatt az Ispannal megh bwntetetti űket [F.balázssva BN; KJ]. 1678: Az mi elōszōr szemben való lētiűkkor az fōvezēr legelsōben is darabos szōkkal tudakozvān, hogi urunk^a mi okon nem bwntettette Kegyelmedet az hatalmas császār parancsolta szerēnt meg? [TML VIII, 211 Mikes Kelemen Teleki Mihályhoz. — ^aA fej.]. 1816: Meltotzasson ... mind szolgāknan mind Kovāts Czīgānyok(na)k a' Vas Discretioikat igerōket megh bwntetetni a' kōvetkezendō idōkre parantsolni [Torockó; TLev. 9/46].

2. (törvény szerinti) bwntetést rovat vkire, vmire ítēltet vkit; a dispune sã fie pedepsit (conform legii); (gesetzmābige) Strafe jm auferlegen lassen. 1593: Miert-hogi penig lelkeuel valo zitok felette igen el aradot keoztwnk, eo kegme ... ereossen megh bwntettesse [Kv; TanJk

I/1. 220]. 1664: Ezek uta(n) az Actorokis exhibealva(n) az Captiva ellen valo fassiojokat, kívānyyāk ā jure megh bwntetetni az Captiva Aszszont mivel vilaghos bizonsaghok jēōttek be bűiōs bāiosagāhārol [Kv; TjK X/4. 252]. 1695: Ez idōk alat penigh ha kik titkon varos Privilegyio-ma ellen idegen Bort hoznanak varosunkb(an) ... Bor Birak ... erőssen megh bwntettessek [Dés; Jk]. 1809: az e' fēle ki vitt szalonnākért megh nem bwntetettē senkit az két Fél Communitas [Szu; UszLt ComGub. 1753u]. 1825: űk a földgyeiket ki nem mutattyāk ezek még Sārdnakis resistáltak, már Udvari Szēket űltetek reājok s lēitet mellett bwntetetem meg [Mv; Told. 7].

Szk: *halállal* ~ halálra ítēltet. 1657: Mint hogi az rend tartas, es dependētia nélkül egy tarsaság s communitas nem maradhat még ... ualasztatik ket feō Inspector Magyar es Szász az kik alkalmatosság szerent dirigallia(na)k ez varosba(n) Erre az Tisztre penigh választatnak Varyady Miklos es Auuer Gabor ur(am)ek. Ostromlaskor penigh ha az dologh ugy kevānyya magoktolis halallalis megh bwntettessek, kit Isten tauoztaszo(n) [Kv; PolgK 128].

3. megbírságotlat; a dispune sã fie amendat; jm eine Geldstrafe auferlegen lassen. 1782: Ezen feletetésre pedig, aki vakmerőségből elé nem menne, az falusi bírō akārmī névvel nevezendō bonumából az falu törvénye szerint egy forintig bwntesse vagy bwntettesse meg [Oroszfalú Hsz; RSZF 152].

megbüntetetés megbüntetés; pedepsire; Strafe. 1681: Ha a mészárosok a hus vāgst nem Continualljāk, a Dnus Terrestrisnek Liberum arbitriumaban vāgyo(n) azok(na)k megh bwntetēse, refrenalasa, es vgyan hus vagattatāsais [VhU 52]. 1767: A Mlgs Urak(na)k ... Tudōsitāsakat kōtelesen vette a' Supr. Consistorium, es approbālta a' Pasquillust irt szemēlyek ellen tett Investigatiōt, némēlyek(ne)k Collegiumból lett ki igazittatāsokat, vāgy mās formān is lōtt megh bwntetēteseket [Nsz; BK Kv-i ref. koll. ir. ref. konz. leirat]. 1804: nem lehet hogi az Erdōktōl egészszen el fogattassunk ... hiszem igy avagy Bānyāinkat nem mivelhettyűk; nem lehetvén Tűzelēs nélkül, avagy ha mivellyűk; holnap is, kōvetkezendōleg is nem magunknak; hanem hasonlolog megh bwntetētēsűnkre; es vjjabb vjjabb Nyomorgattatāsunkra dolgozzuk [Torockó; TLev. 7/11]. 1812: Mās nap meglātván a' czitromokat megh jozodāsom utān viszszā hoztam volna az el orzott Czitromokat, de tartottam azon hibās cselekedetemnek megbbwntetētēsētl [Dēva; Ks 119f].

megbüntetettē megbüntetett; pedepsit; bestraft. 1674: ā megh bwntetettē ember ... tartozzēk az ēgy napi szolgālattyával [Ikland MT; MMatr. 273].

megbüntetethet megbírságotlathat; a putea dispune sã fie amendat; jm eine Geldstrafe auferlegen lassen können. 1735: az hol az utcākon olly rut sepedeket Csinálnak ganejjokat szemettyeket ki hordgjāk tehát sine Personarum respectu megh bwntetethesse Cum fl. h. 1/1 [Dés; Jk].

megbüntetethetik törvényes bwntetéssel sújtathatik; a putea fi pedepsit conform legii; gesetzmābige Strafe auferlegt werden können. 1677: vēgeztet ... hogi valamely Faluban a' Generalis Circālāson valamely gonosz emberek ki-adattanak, es akkor megh nem bwntetethetnek, magok

lévén a' ki-ado személyek a' falubéliek, tartozzanak azon ki-ado gonosz tévőket, orgazdákat, latroknak pártarjait meg-fogni, és a' Tiszteknek kezekhez vinni [AC 125]. 1809: némely más vagyonyán kapok, és erőszakos Hazafiak olly bal hiedellel megvannak, hogy törvénytelen erőszakoskodásokról a mostani törvény szűnés alatt meg nem büntetethetnek, ennél fogva erőszakoskodásokról szabadon gyakorolhatták [Uzsl ComGub. 1558].

megbüntettetik 1. büntetését elnyeri; a fi pedepsit; Strafe erhalten. 1558: te kmed thegen törwent chözeot-teok, hogh ha meltatlan Mywelte volna Ez Rüthsagot, Jgartho Cristopon Megh Bwnntettesek, azt kywanom kmedtwt [Retteg SzD; BeszL 5 Margay Menharth Gr. Thymar besz-i bírőhoz]. 1585: Az Capitanok walaki feleöl parznasagot, orsagot es effele Zarwas Wetket megh ertnek ... Azokat a' zemelieket tartozzanak hwteok alát az Ortalj Mondoknak, wagy a Waros Procatoranak be mondany, hogy az bewn meg bewntettetwen az Nagy Istent tizta iambor eletbe zolgalhassúk [Kv; PolgK 18]. 1605: Az lezzegeo Inasokat es egyeb embereket az kertek keozeot megh foghassanak es erdeme zerent beontettesenek megh [Kv; TanJk I/1. 525]. 1643: Teczet az sz. szeknek, hogi az Lean elsőben bñntessenek megh annak rendi zerent, es az uta(n) reconciliallon [SzJk 61]. 1655: Mivel nem comparealt Moldvai Andras, a jövendő partialisra is citaltassa, akkor ez mostani nem comparitioert meg büntettetik [i. h. 78]. 1726: Akik ezen borban ittanak ... büntetessenek meg [Dés; Jk]. 1787: ha az publicált, és publicálendo parantsolatok nem improtocoláltattanak a Falu Notariussa által, annyivalis inkább ezek Honaponkent a Falu előtt nem revocaltattanak, indispensabiliter a Notariusok fognak megbüntetettit [Torockó; TLev. 3/1].

2. törvényes büntetéssel sújtatik, vmire ítéltetik; a fi pedepsit conform legii; gesetzmäßige Strafe auferlegt werden. 1649: Leuata ca(us)a D Director(um) contra Stephano(m) Ohuari es Sophia(m) Mezei ... keőteőztesse(ne)k az Cziganioktól az perengerre es megh ueszszőzöttetve(n) wzesse(ne)k el az varosrol annak utanna be ne jöjenek, mert ha be jönek nagio bwnntetessel bwnntet(ne)k megh [Kv; TjK VIII/4. 381]. 1677: Hogy a' gonosztévők inkább meg-zaboláztassanak, és ki-keresztetvén érdemek szerint meg is büntetessenek, a' Vármegyéken és Székes helyeken a' Tisztek leg aláb három esztendőben ki-mennyenek Generalis Circálásra [AC 119]. 1698: mellyet ha tagadna ^a ... kész lesznek ellene comprobalni comprobalva(n) meg kívánom à Jure, ha magat abból az infamiából Suo modo nem expurgalhattyá mint parznat szoktak megvemi a' szerint meg büntetessenek es veretessenek [Dés; Jk 269b. — ^aA bünt]. 1737: melly ilyen nyilván valo perjuriiáért, meg-kívánom hogy az A ... érdeme szerint meg-büntetessék [Dés; Jk 248]. 1773: lol lehet az Incta hűtös Társam légyen ... nagy gyanum vagyon rossz életéről, megkívánom azért, hogy ő az ország törvénye szerint megbüntetessék [Déva; Ks 111 Vegyes ir. Komsa Sándor dévai lakos Molnár Ilona elleni pere].

Szk: halállal ~ halálra ítéltetik. 1681: egi Bányára, à fő es vice Safarok nem tartoznak többet adni száz húsz tereh szénnél; à mely Koh mester töb szentet eghetne annyinal az kemenczéb(en), es megh bizonyosodnak, halállal büntetessenek megh érette, vagy 40 forintal valcza megh fejét [VhU 62-3]. 1703: Ha ki pedig ollyat hirdetne, és az embereknek elmejeben rossz conceptust csinálna, az

Szegényseget el ijesztene, csalardul el szöktetné, el futtatná, comperta rei veritate, ha kesőre tudodikis ki; pro calitate delicti igen keményen, sőt halállal meg büntetetik [Uzsl IX. 77. 61 gub.]. 1761: az I mint minden gonoszságokban szokásos személy ... szitkazodásának neme és mivolta szerint érdeme szerint, s ha kívántatik halállal meg büntetessék [Torda; TjK V. 34] * *vhány korbácsütéssel* ~. 1775: az szolgállo a Ládából a szoknyát ki vette, azzal az ágyba el butt ... egészen véghez nem vihette Czélyát, azért, hogy előre meg zaboláztattassék, hogy 12 korbács ütéssel meg büntetessenek détermináltat [H; Ks 114 Vegyes ir.] * *vhány pálcáütéssel/pálcával* ~. 1740 k.: az mint hogi az Dominalis Biro székin Törvenjek Volt az mint hogi adjudicáltatott az miért el vágta Grohoti Balog Juon az Pirva Dsurs haját, husz pálczával büntetessék meg [H; Ks 62/6]. 1761: Constalvan az Inek a Sedria előtt, a kezénél találtatott lopott portekáknak elorzása ötven kemény palcza ütéssel rabok által az Holnapi napon, hogy meg büntetessék in loco publico itilletett [Torda; TjK V. 56]. 1812: Petru Muntyán Magyarofa veszszökből csinálván czárkot az kis vizen 20 Páltza ütésekkal meg büntetett [Petrilla H; JF 36 Prot. 26].

3. megbírságotlatik; a fi amendat; Geldstrafe auferlegt werden. 1561: egy mesteris a kinek ket beres legyenye uag'on ualamely mestert mihel'ebe heti berre ne merezlyen tarthani ... Az ky ezen kwl chelekedik elqzer neg' lot ewzstel masodzor hwzonneg' nehezekkel. harmadzor egy gya ewzstel bwnntetessenek meg Neg'edszer ha meg' nem Zwnik engedetlensegnek bwnnewel [Kv; ÖCART.]. 1589/XVII. sz. eleje: ha az első mester baratsagert, Atiafiusagert, felelemert, es az miveltetű ember huatallara hozzá nem menne mindenik mester huszoneöt éot forintal erőssen megh bwnntetessenek [Kv; KőmCART. 15-6]. 1677: Ha kik fel nem ölnének a' Vármegyének Tisztei egyházhelyi Nemes emberen tizenkét forint ponat exigaltassanak; más rendbéli Nemes emberen ki portionatus, és ház helyei, annál inkább, ha jobbágyi vadnak, mindazonáltal fél kaput fellyül nem haladta annak menyisége, floren. 25 büntetessenek meg [AC 92]. 1681: Az Hamorokon, valamely Colatorok, vagi Művesek à vasat addigh el adgiak migh à D. T. számára valo eghesz Suszt ki nem telik ... az arant hamis hitb(en) incurralnak, es elsőben) 12 forintal büntetnek megh [Vh; VhU 63]. 1727: Ha valaki Falu szeriben szolgáló ember a Hagjomanyra nem menne, hanem az Biro zalogolja honn eri megbüntetettik denar 20 ha jo okokat magat nem mentheti [Szotyor Hsz; HSzJP]. 1738: (Az alperes) az tilalommal valo nem gondolásért pedig 12 forintig meg büntetettit melto(na)k ítéltet [Torda; TjK I. 171]. 1767: Ha valamely bányász ... bányáiát vakmerőképpen éjtzakais ... dolgozná ... Ha Béres v(agy) Nap számos tselekedné maga vakmerőségéből, azis 12 forintig meg büntetessék [Torockó; TLev. 7/11].

megbüntűz 1. végénél megfarag; a tăia neted capătul unui stîlp; am Ende beschneiden. 1623: Az Istallok(n)ak minden faytt zep fakból Czenaltassa Ereős Talpban allassa labaytt, azokott megh beőteőztek Joll [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

2. (földet) végénél érint/határol; a delimita la capăt (o posesiune); (Feldstüek) am Ende angrenzen/berühren. 1760: Deges patakán alól vagyon egy darab kaszáló Réti mellyet betűz meg ... az Ágyékra ki menő út [Berz. 3].

1784: a negyedik Határ Gödrit pedig ásaták a reambulátorok a Déli végéhez a melly meg bütüzi mind ezen Expo-nensek mind pedig a Thot László ebben ütköző Földgjtis [Karácsonfva MT; Told. 76].

megbütűzött szük. 1785: ragada egy rudat s utánna in-dult, hogy meg rudazza, azon közben megis szidá meg bütűzött kurvának, tolvajnak [Illyefva Hsz; HSzjP].

megbűvöl megbabonáz/boszorkányoz; a vráji; ver/behe-xen. 1582: En Banyay Janosne Kyrál wuczay Sophj az-zony ... Hallotta(m) eztis Igyarto gorgnek az masik fele-sege zaiabol hogy az mo(n)dotta, Jm ez bestye kurua mya az en vra(m) mynt nyomorgat. bizony megh bõuolte az besty (!) hires kurua az en vramat [Kv; Tjk IV/1. 58d]. 1583: Nilas Antal feleségewel egietembe ... azt valliak ... ez Ersebet egy Bekat hozot az zeolebeol, Mert eg Borbelj legent igen zeret, es azt Akaria meg Bwweolny velle [Kv; i. h. 143]. 1591: Teglas Janosne vallia ... Hallottam Dabo Erseteol hogi Baba Catus pogaczat kwleot volt ala, hogi feiem ala tegie, hogi vramatt megh giuleolliem Tudom eztis hogi mikor megh ertettem volna en, hogi engemet igi akart megh bwueolni, be ldeztettem erette, es eo ezt ert-uen, megh keouetetet emegmet az dologban [Kv; Tjk V/1. 125]. 1593: Julia Azzoni, Gruz Peterne vallia: Hallottam Cassai Catus zaiabol, hogy ezt mondotta gianakodom hogi az Niari Marton annia oka hogi nekem giernekem ne(m) lezen eo bwuolot megh [Kv; i. h. 331]. 1676: Én penig oly ártatlan vagyok, mint az Kegyelmed legkis-sebbik gyermeke; ne hagyjatok hát itt vesztegelni bün-telen; ne örüljön az ördög és az ő eszközei, hogy ugyan mintha megbűvöltek volna bennünk reformátusokat ebbe az hazába, hogy csak mi marjuk egymást [TML VII, 238 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

megbűvöltetik el/megszédítettetik, félrevezettetik; a fi zápácit/derutat; beírtt werden. 1662: (A nép) elméje a sok helytelen biztatásokkal újabb-újabb török ellen temér-deki erővel levő segítségék felől való hírköltésekkel elszé-dítettett és mintegy ugyan fascináltatott, megvarázsolta-tott, bővöltetett, bájoltatott volna [SKr 495].

megbűzhödés megbűzösödés; imputire; Stinkendwer-den. 1810: (A) halottak 48 órák alatt a meg bűzhödés miat ártalmasok [M.bikal K; RAK 41].

megbűzhödik 1. megbűzösödik; a se imputi; stinkend werden. 1590: weottunk volt meg egy Beteges dyznot Meg Bűzzot (!) vala meg sem Ehettuk [Kv; Szám. 4/XVII. 14]. 1618: Oztán ő^a sem adott nekem sohult semmit, maga annyit adtak néhul s annyi volt az szekeren, hogy meg-bűzhüdt az hús s rakással hanyták el az úton [BTN² 101. — *Kamuti Farkas portai főkövet]. 1643: Thóótt Andras az boru lábát az kamoraib(an) negyed napigh őtt tartván, meg bűzhödött [Kv; MészCLev.]. 1710 k.: A jószágú kenőnek szaga az orrodba hat, bőrdöt valameny-nyire lágýtja, fényesíti, de a testnedk belső részeire nem hat derekasan, kevés üdég tart, oda léssen mind szaga, ereje, sőt sokszor magadnak le kell mosnod, hogy meg be bűzhödjék rajtad [BÖn. 422]. 1716: Kádakat hordokat mindenkor szép tisztán száraz helyye(n) tartassa(n) meg ne bűzhedgje(ne)k, hogi szőret(ne)k ideje(n) boraimb(an) fogjat-kozás ne legje(n) [Szászkerd K; LLt Lázár Ferenc ut.].

2. megposhad; a se cloci; faul werden. 1675: Az Vár ar-kais az fálnak erössége leuen, arrais szuntelen es jo vigya-zasa legyen, kő rakasa le ne omlodozzon az vize megh ne duguljon, se benne megh ne bűszszedgyen [UF II, 676 Bornemisza Anna fejedelemsasszony ut.].

megbűzhött megbűzösödött; imputit; stinkend gewor-den. 1591: latta(m) hogi senkinek nincz gondgia rah hogj ott ne rothadgion el az megh byzhwt test [UstT].

megbűzöl 1. megszagol; a mirosi; riechen. 1805: vatso-ra felett roszszul viseltem magamat, az éltel a tálba meg bűzöltem, és kis Papa meg pirongatott [Dés; KMN 298].

2. ~ni sem meri átv oda sem mer szagolni, közelébe sem mer menni; a nu avea curaj să se apropie de ceva; nicht einmal die Nase hinstecken. 1657: Egy Nádasd nevű falu-nál sok asztagok lévén és molnok is, az ellenség ott praesidiumot hagyott vala, az molnokat bésáncolván, örölvén azokon, az asztagokat pedig csépelvén, abból prófontoz-zák vala az tábort, melynek felverésére expedialta vala Huszár Mátyást ezelőtt és véle többeket is de csak megbűzleni sem merék [KemÖn. 220].

megbűzölhet átv közelébe mehet vminek; a putea să se apropie de ceva; zu einer Sache nicht einmal hingehen können. 1653: Székely Móses táborát Kolosvárról meg-indítván, méne Szamos-Újvárhoz, hogy azt a németektől megvegye a várat; de csak meg sem bűzölheté [ETA I, 79 NSz].

megcáfol 1. vmely állítást tévesnek/helytelennek bizo-nyít; a combate (prin argumente); widerlegen. 1636: az víg kedvű Musikas Keresztyének szemünk közzé il-lyent lobbantonak; hogy az Organa, és egyéb Musica zengés az elméket a könyörgésben való buzgoságra fel gerjeszti. De könyű ezt artzul reájok viszá tsapni, és egy tagadással meg tzáfolni, mert abban semmi nints, hanem inkább nem tudom mitsoda fajtalanságra, és testi vitzkán-dozásra pestiti (!) őket [ÓGr Aj.]. 1662: az egész köny-vecskének ... elci vagy kezdeti nyilván megcáfolja ez vélekedést [SKr 686]. 1710: A székelység azok a projec-tumok ellen más projectumokat írt, és megcáfolta Szász Jánosnak minden rátióit [CsH 319]. 1710 k.: ezt a te szent lelked régen megcáfolta ... minden mártýrok és egyéb szentek, sőt maga az Úr Jézus Krisztus példájában [Blm. 1021].

2. ~ vkit vki állításának helytelenségét kimutatja; a de-monstra/arăta că afirmația cuiva este incorectă; die Un-richtigkeit der Behauptung js beweisen. 1849: Mikes Jánossal sem volt semmi aféle esmeretségem, miről Kele-men Béni vallomása rendén álmadozni kíván; s mindezek-nél fogva Kelemen Bénit a szembesítéskor ezen felhozá-saira nézt meg is fogom czáfolni [Kv; Végr. Vall. 36].

megcáfolás cáfolat; combate; Widerlegung. 1662: az fejedelemnek holmi magamentegető írásinak megcáfolási neki tulajdoníthatnának [SKr 512]. 1710 k.: Én csak hall-gattam, mfg szembefognak; készen voltam a nagy szörnyű hazugság megcáfolására [BÖn. 738–9].

megcáfolhat vmely állítást helytelennek bizonyíthat; a putea demonstra incorectitudinea unor afirmații; irgendei-ne Behauptung für unrichtig beweisen können. 1806:

ellenkező állításával az Alperes meg nem táfolhatta a Felperes keresetét [Dés DLt 250].

megcáfolhatatlan cáfolhatatlan, megdönthetetlen; de necombātut; unwiderlegbar. 1676: Az Kegyelmed discursusi rendesek és megcáfolhatatlanok [TML VII, 251 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1710: Cikkelyenkint felvéve Rákóczi a vármegyék supplicációját, s remonstrálá erős és megcáfolhatatlan rátiókkal, hogy nem tudják, mit kívánnak [Csh 387].

megcáfoltatás helytelennek bizonyíttatás; combatere; Widerlegung. 1662: Várad elveszésében balítéletek némelyeknek, s azoknak megcáfoltatások [SKr 618 Tartalomjelző fejezetcíméből]. 1664: Az császár levelének alkalmatosságával jó lött volna még is negálni a palatinustól inurált nagy kisebbségnek megcáfoltatására, hogy ha immár ő hatalmassága ő nagyságát ennyi kegyelmességre méltóztatta, bizonyíttathatnék meg az egész magyar nemzet előtt, ő nagysága is hatalmas győzhetetlen császár és fényes portája előtt nem kevesebb kegyelme-ségbe, becsületbe és hitelbe tartatik, mint ... a jó emlékezetű Bocskai és Bethlen Gábor fejedelmek [TML III, 84–5 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

megcáfoltatik helytelennek bizonyíttatik; a fi combātut; (für) unrichtig bewiesen werden. 1662: a mi fordítónk is mindenütt ezt foglalta és tette föl; csak amint a gyermekek éneklették is ezelőtt a húsvétok előtt, az első lamentációknak kezdetiben eléggé megcáfoltatik e vélekedés [SKr 686–7]. 1678: hinném Istenem ártatlanságom valóságát napfényre hozza, akkor megcáfoltatnak azon istenes és igazságos ítélőbíró igaz bíróságra ez eránt való igyemet [TML VIII, 69–70 Kapi György Teleki Mihályhoz]. 1829: meg táfoltatnak azonn gunyolo iratásai a Felperesek(ne)k [Ne; DobLev. V/1155. 8a].

megceduláz cedulával ellát; a eticheta, a aplica o etichetă pe ceva; mit Zettel versehen. 1684: Arany ezüst marhátskám a mi vagyon meg cedulázom, kiki a szerint találja [Dés; Pat.]. 1724: itt a városron valahol tudtam kedves izű és szép gyümölcsöket termő fákat, azokrol oltó ágakat szedtettem, kik mineműek legjenek; és telelő vagj nyári gjumölcsfa ágak meg ceduláztam, és Ngod(na)k alázatosan el küldettem [Ne; Ks 95 Brullyai György lev.]. 1730: engemet is ... a' Foglalo Deakok akkor Pecséttel hivatnak ada ... a' kiket el foglaltak s egyszer s mind kapujokat meg is cedulázták [Vármező Sz; TKI Holhoz Vaszily (66) jb vall.]. 1755: A Barakat ... meg töltegettem meg Czedulaztam bé pecsétlettem [Szentmargita SzD; Ks]. 1765: 20 Rheneas Forintokat kétszeris ugyan accuratē meg számláltam vala a Birákkal edgyütt, melyet meg cedulázván, egy zatskóban bé pecsétlettem [Vajasd AF; Eszt-Mk Vall. 258].

megceduláztat cedulával elláttat; a pune pe cineva să aplice o etichetă pe ceva; mit Zettel versehen lassen. 1743: mely Ládát megis Czedoláztattam, és az Czedolánnis fel irattam [Szentdemeter U; LLt Fasc. 159].

megcégéz kb. megcsúfol; a-și bate joc; einer Sache hohnsprechen. 1657: Ezen házasságszerzésben az fejedelem meg is indula; de félvén attól, hogy az portán Lupul

az dolgot detegálván, miben fáradozna az fejedelem, vádlására fordítaná és ezt akarván megelőzni, midőn az herceg követjeit Moldovában expedálta volna, másfelől maga oratorának az portára értésére adá, és az nem helyesen az dolgot megcégézvén, az pedig Lupulnak értésére esvén igen offendáltaték [KemÖn. 189–90].

megcertifikál megidéz; a cita; vorladen. 1748: Certificalam meg ... Olajos Judith Asszonyt az Exponens ő kglme nevével Nms Maros szek(ne)k Mvásárhelyen közölőb Celebralando G(ene)ralis Sedriájára Törvényre mint Evictrixet [Mv; SLt MV. 20].

megcibárol megtépzgat; a bate trăgînd(u-se) de haine/de păr; (zer)rupfen/sausen. 1774: megragadta a mellét s megcibarolta s nagy nehezen szabadulhatott ki kezéből [RettE 324]. 1793: Ketten az Apossával le nyomták a Földre, és ottan annyira meg-Czibarolták tépték, hogy mikor fel költ kezek alól a Földről úgy állott a' haja mind édgj Kosár a' fején [Dés; DLt az 1799. évi iratok közt]. 1800: Az Alperes az felperest ... hatalmasul meg támadván meg Cibárolta meg taszigalta [Dés; DLt]. 1816: Szász Mária az Exponens Asszonyt hajánál fogva megcibarolta s meg is verte [Dés; DLt 99]. 1827: Nemes Marton Uramatis az erdő Inspectort rutul meg cibároltak [Szind TA; Mészki lev.].

Szk: ~ják egymást. 1762: voltam Dersén Somai Gergelynél. Ott vala Varsányi Ferenc is Öszvekapának egymással s egymás hajába is akadának s igen rutul megcibárolák egymást [RettE 136].

megcifráz 1. feldíszít/ékesít; a impodobi/omamenta; zieren, schmücken. 1651: Vagyon edgj kenkő szin Scallat Szoknyaja Galanddal Peremezet es negjes kotessel hal hej formara cifráztak megh az Alljat es az elejít | Egy Chrispani zin Angliaj pozto zoknia ... az elő ruha helien igen megh vagion tzifrazua [WassLt Vass Judit kel.]. 1682/1687: Attam egi Ueres Pozsto Angliai Uy Szokniat, kinek az allian hat rend Ezüst keskeni Galon uolt, harom sing Feier aba poszto belől az allian, Ueres barsoni ualla, arani Galonnal uolt megh Cifrazua [Fog.; Borb. II Rákosi Anna kel.]. 1736: Az ifjak penig nyárban ... fekete süvegeket viseltenek ... Az süvegnek azon alsó részin némely helyeken hasadék volt, az melyen kieresztvén az sinórt, megcifrázták | Némely úrfiak varrott bagariából való telekes bocskort is viseltenek, hajdú módra; igen czifra, szironynyal sőt ezüst fonallal vagy selyemmel cifrázott majcz vagy szij volt az kivel felkötötték, sőt a telekes bocskor felső része is azképpen meg volt cifrázva [MetTr 348, 353].

2. díszesen kifarag; a omamenta prin cioplire; verziert ausschneiden. 1688: Vagyon Kozmáson egy nemes Udvarház, mely(ne)k az kapuja deszkából valo ... teteje olosz fokoson van meg cifrázva [Kozmás Cs; Eszt. Inv.]. 1726: Varro Márton ... Jo kép iro vala, a Lonai^a házakot is eo cifrázta vala meg [Kv; JHbT özv. Jósika Imréné Bánffy Zsuzsanna vall. — ^aTA]. 1765: Vagyon egy Galambugos sendellyel fedett jo vastag cserefa lábakon álló kapu, ezen kapunak zábéi, szemöldöke az Udvar felől Napnyugotrol formás mettzésekkel vadnak megcifrázva [HSzj kapuzábé al.].

megcifrázás díszítés; ornamentare; Verzierung. 1662: egy szép magos és temérdek torony építtetett, amelynek

pléhvel való héjjazatja s egyéb sokképpen való megcifrázása még üszögében vala [SKr 260].

megcifrázott 1. díszített; ornamentat; verziert. 1736: az menyecske anyja ... az násznagynak selyemmel szőtt, feje selyemmel szépen megvarrott, széles feje csipkével ujjait megcifrázott inget is küldött [MeTr 392].

2. díszesen faragott; ornamentat prin ciopliure; verziert geschnitzt. 1774: A kapuja ezen majornak ... az ajtószemöldökfán felyül az galamb(b)úgig megcifrázott, széles cserefedeszkákkal csináltatott bé [Erdősztyörgy MT; ETF 108. 14]. 1810: A malom ... fel emelt meg Czirázott derék fáju kőpad benne [Almásrákos Sz; Ks 265 Conscr.].

3. cifrázattal készített; prevázut cu ornameinte; mit Verzierung verfertigt. 1637: job kez felé nylik be egy diofaual megh csifrazott (!) vas sarkas pantos Beczy zaros ayto [Fog.; UF I, 408]. 1825: Első vagy külső haz régen Palota lévén nagy Széles ablakkal és Csinoson el készített párkanyokkal meg Czirázott stakaturával volt fel készítve [Százrapatak Hsz; SzentKs Conscr. 328].

megcifrátott 1. díszesen kifaragott; ornamentat prin ciopliure; verziert ausgeschnitzt. 1816: Ezen Jobbágyfalvi udvarháza ad bé menetelt ... kívülről meg cízfrátott új kapu Zábékon épült ... két felé nyíló nagy kapu [Jobbágyfa MT; BállI 67].

2. durva szavakkal cifrított; inflorit cu cuvinte vulgare; mit groben Worten geschmückt. 1783: külömb külömb meg tzifrátott iszonyu adta s teremtetete szüntelen a' szájában, melyeket minden tartozkodás és félelem nélkül sürü záporosó módjára szor [Torda; KW].

megcigányoz cigánynak szid; a-i zice cuiva țigan in chip de ocară; in Zigeuner schimpfen. 1586: leowe Istua(n) papne a' borert, zalagot Ad vala Az Azzony keoz kezre leorincz deaknak, Orban eó kezeheöz kerí vala Az zalagot, Az Azzony Ne(m) Ada, Es ozto(n) meg Czigan-za eotet Eotweos Orba(n) [Kv; Tjk IV/1. 501].

megcikáz kb. megkerget; a fugări, a pune pe fugă; herumjagen. 1841: az maga Erdején, a testvérei Elek, és Lázár urak verték, tzikázták meg [Bordos U; Pf].

megcineminytéz cinemintyével/bosszuállással fenyeget; a amenința cu răzbunarea; mit Rache bedrohen. 1739: Faluvéginé^a az anyjával megfenyegeté s cinemintéz Koncz Pált, melyre Koncz Pál protestála [Bözöd U; Ethn. XXIV, 88 Gyergyai Boldizsárné Osvát Anna (32) pix vall. — ^aA boszorkánysággal gyanúsított asszony].

megcinkusoz (itali) mérőzsineggel megmér; a măsura (băutura) cu sfoară de măsurat; (Getränk) mit Meßleine messen. 1827: Salamon Lázárnak a bort ami itten van a kortsómban meg Czinkusoztam, és a pálinkát [Berend K; IB].

megcirkál 1. megvizsgál, ellenőriz; a controla/verifica; prüfen, untersuchen. 1575: az Eoryzes es vigazas feleol llien vegezések vagion eo kegnek varosrwl Mind Eyel Nappal egi Tyzed legio az Drabantok mellett De eo K. Jol meg chirkalya Eeket hogi az ky az varos vegezese zerent arra valo az (!) Tarciaq eo k. kynek Eoreksege vagion az varoson nem valamely vandorlok [Kv; TanJk

V/3. 12b]. 1581: Az my Az közep kapwnal valo örzo haznak epytettet illety vegeztek eó kegmek hogi az zaz vraitat es polgar vraitat megh Cercalliak es a' kyk Az egy egy zeker köwet megh ne(m) hoztak, hozassak megh azokkal, es epwcheyk megh welle [Kv; i. h. 239b]. 1589: Az Zam weweo Wraim megh Ciralwan az Zabo georgy wram Regestrumat talaltanak w kegmek benne defectust [Kv; Szám. 4/X. 88]. 1598: az Twzeleo helyeket iol megh lassak es chirkalljak minden heljeken [Kv; TanJk I/1. 314]. 1601: az Mezarosoknak ... Amely barmokat ... mostan bizonios vraink megh ciraltanak azok megh beliegeltessenek [Kv; i. h. 382]. 1677: A' Partiumban ... minek elötte a' Círcálásra ki-bocsátának a' Vármegye Tiszteit, annak elötte a' Földes Urak magok Joszágotat meg-círcálván, és ... az érdemeseket meg-is büntetvén, az olyanokat a' Tisztek ne háborgassák [AC 122]. 1698: Az Hazának belső Csendességét haborito Tolvajok kergetésében, az regi modot tartásák meg, minden Falus Birák, minden héten mind az Faluját kiki czirkallyák meg ... es valahol mit sejte(ne)k mindgyárt az közeleb valo szolgabírák(na)k vagj Tisztek(ne)k ... tegyenek hírt [Szu; ÚszLt IX. 76/46 gub.]. 1700: Csolnokosi Bálint kért bennünket, hogi el menvén, ezen helynek^a Lakosit meg Círcálnok és visgálnok és meg látnok, kik volnának olyan gonosz tévő emberek kik, sem az Is(te)n, sem ez haza Törvényivel nem akarván gondolni minden gonosz dolgott el követnének [Szer. — ^aCsolnokos H]. 1701: minden holnapb(an) edgyszer ... Curator Uramék, a' Málmot meg látogassák és a szuszékat meg tziirkallyák [Kv; SRE 73].

2. felülvizsgál; a inspecta; überprüfen. 1587: Miert hogi pwspeok vramnak vrunk paranchiolta volt, hogi meg cizrkalna az papokat oda valo Jarasokra ... Tanachiwl adatának eó kegmek —/12 [Kv; Szám. 3/XXX. 24 Seres István sp kézevel].

3. megtudakoz; a afla; erkundigen. 1670: Kérlek, édes Komám uram, círcáld meg, ki szerzett urunktól levelet neki ... hogy ű szabadossan holdoltasson ? [TML V, 22 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1748: ment Eltötö Ferencz Ur(am) ... Groff Wass György Ur(am) ő Nga Pap Peter nevű ide valo Birája házához, és meg cizirkálta ha alszik-e ? vagy nem ? [Szentgyed SzD; WassLt].

4. megvallat; a audia/interoga; verhören. 1568: az Thor-day gwlysen mastan w felsyge el vygezte hogi az ispanok el Jaryak megh cizrkalyak az nypet ha kyt ky adnak Nelyk nem zabad meg fogniok sem fel akasztany hanem az Wranak aggyak ... az Wrra Bwntesse az artikulusnak Tartassa zerynt [Fog.; BesztLt 57 Casparus Beokeos supremus Consiliarius Regiae Maiest(a)t(is) a beszt-i tanács-hoz].

5. felderít, kinyomoz; a descoperi/afla; klarlegen/stellen, ausforschen. 1669: Az portán avval is vádoltatott Ő nagysága, hogy Érsek-Ujvár alá Ő nagysága is bizonyos számú hadait küldte az németnek, kinek is bizonyosan végére menésére az kaimeák Sebesvár oculálásának praetextusa alatt császár csauzát küldte, hogy megcizirkálja, az fejedelem mit csinál [TML IV, 478 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1672: Kegyelmedet intjük kegyelmesen, küldje bé mindjárt becsületes expertus emberét, a ki igen caute minden dolgokat az lengyeleknek tudja megcizirkálni; többi között az király udvarában is elmenvén, értekezzeék, ha vagyon-e készületek [TML VI, 56 a fej. ua-hoz]. 1710 k.: Teleki mindjárt küld a szállásomra ... hogy titkon cirkálják meg, mit csinálók [BÖn. 701]. 1784: az spion a'

kit a' Mlgs Groff Torótzkai Sigmond Ur provisor a közzi-jekben^a a' végre bótstótt volt, hogy a' dolgot meg cirkálván annak valóságáról bizonyos választ hozzon, előtűnk olly relatiót tettek (így!) ... hogy minden bizonnal az ő Felsőégtől nyert authoritással támadtak fel [Torockó; TLev. 4/12. — ^aA felkelők közé].

6. megkeres, felkutat; a căuta; aufsuchen/spüren. 1669: Az nyereg dolgából talám prima Aprilist jártat Kegyel-med. Én szemeimmel nem láttam a Kegyelmed nyergét; egyéb aránt csak tudhassam hol keresni, jó szívvel meg-cirkálom [TML IV, 458 Nalácz István Teleki Mihályhoz].

megcirkálás 1. megvizsgálás; verificare; Überprüfung. 1602: Vagion sok panazolkodas az kwldus gyermekek myat valo rusniasaghol ezeknek megh cicalasara es megh valogatasa valasztottak ket vrainat^a [Kv; TanJk I/1. 422. — ^aKöv. a nevek].

2. felülvizsgálat; inspectare; Überprüfung. 1639: Parancsoljuk minden esztendőben egyszer minden vármegyékben, szász székekben és városokban az olah papoknak megcirkálására és azoknak illetlen cselekedeteknek refrenálására az olah vladika Genadi Györgyöt magát vagy arra rendeltetett emberit bemenni megengedje [Gyf; Veress, Doc. X, 62 I. Rákóczi György Beszt. városához].

megcirkalmaz körzővel megmér; a măsură cu compasul; (ab)zirkeln, mit dem Zirkel abmessen. 1665/1754: Az mely jámbor Iffiu Tars legénnyé akar lenni, tartozik elsőben a' B. Társaságnak letenni d 25 válaszszon magának egy Papot, két Kereszt Apát, és egy Harangozót. Ezek meg lévén meg szokták czirkalmazni, lineálni, gyalulni, bárdolni, furni, a fogátis ráspolyozni, ajtó melyéket vagy egyéb művet belőle mint fából készíteni; azon közbe pedig a' padot, egy nehányszor alolla el-fordítani [Kv; ACAR. 21–2. — A mesterlegénnyé avatás tréfás szokásai-
ra von. szöveg].

megcirkáltat 1. megvizsgáltat; ellenőriztet; a dispune să verifice; überprüfen lassen. 1581: Az twzelleo helyeket Az Capitanokkal meg Cercaltassak Es mingyárt el bonchyak a hun alkotmatlan twzelleo helieket találnak [Kv; TanJk V/3. 238b]. 1592: Vegheztek eő kgmek hogy valamely zolga vagy zolgalo 15 Napigh Matol fogva el Ne(m) zegheodik, Ereős Adot vegyenek rayta ... Az Adozedeo vrainis ... ighen megh Cicaltassak ez illie(n) zegoedtle(n) zolgakat zolgalokat [Kv; i. h. I/1. 206]. 1623: Bathori Gabor Fejedelemsegeben Petkj Janos es Senniej Pongrácz altal megh Cicaltatuan az egez Szekelyseget ... talaltatott uolt zazlo alol kj allottnak lenni [LLt Fasc. 75]. 1666/1793: Mivel sokaknak Telekjek kaszáló kertjek, Csűr kertjek a Falu határára függ bé, nimeljek kaput, nimeljek rést ... szoktak bé tartani, azért az illjen heljeiket ... meg cicaltasson a Bfő [A.csemátón Hsz; HSzjP]. 1673: Kúvár is egész feledékenységben van Nagyságodat sokszor kértem, tekintesse s cirkáltassa meg az ott való dolgokat is [TML VI, 531 Teleki Mihály Bomemisza Anna fejedelemasszonyhoz].

2. megtudakoltat; a pune să afle; erkunden lassen. 1670: kegyelmedet kérem, igen szorgalmasan megcirkáltassa, hogy ha valamint Gyulafi vagy Várad Jónás uramék, mások is udvarházakhoz, vagy jószágokban nem vittek németeket oda Máramarosban [TML V, 252 ua. Katona Mihályhoz].

3. felderített; a pune să clarifice; erkunden/aufklären lassen. 1668: Parancsoljuk ... Kegyelmednek, Kegyelmed is kimenő útjában legyen vigyázásban s füleit résen tartván, az dolgokat szorgalmasan cirkáltassa meg s benünket tudósítani el ne mulassa Kegyelmed [TML IV, 392 a fej. Teleki Mihályhoz].

megcirkáltatik megvizsgáltatik, ellenőriztetik; a fi inspectat; überprüft werden. 1676/1681: Az Strazsanak minden éjjel Porkolabo(m), es Tizedese(m) vagi Nemet Frejt által megh Cirkaltassa(na)k ... giakorta es ha kit az Cirkalok kozzül vigiazatlanul találnak büntessék meg [Vh; VhU 662]. 1780: a' Verős kovácsok Esztendőben egyszer, vagy a' szükség úgy kívánván kettő is hit által meg czirkáltassanak és meg próbáltassanak Obligatiojoknak megtartásában [Torockó; TLev. 4a].

megcendorlott 1. tönkrement; distrus; zugrundegegangen. 1659: Hogy isten Nagyságodat ennek az megczondorlott kevés magyarságnak javára éltesse, szűből kívá-nom [EOE XII, 207 Barsai Ákos II. Rákóczi Györgyhez].

2. megrongálódott; stricat, deteriorat; beschädigt. 1761: 11 Cserefa ágosokra épült, fenyő fa gerendakkal gerenda-zot, szarufazot, és léczezet, meg czondorlot nados fedélű, és el romladozott sövény oldalú szinte őszve omlo Istallo [Mezőcsán TA; Ks 15. LXXIX. 3]. 1766: a régiség miatt Sendellyezésében meg tzoneollott s a' lakásra nem minden részében alkalmatos udvarház [Bősháza Sz; MNy XXXVIII, 55]. 1803: egy már meg tzoneollott sendeljel fedett ... kövekből készített Torony [Betlensztmiklós KK; UNVjk 30].

megcövekel 1. körülcövekel; a bate țaruși (pentru a în-tări); herumpflocken. 1726: (A napszámosoknak) kik az felső csatormák edgy néhány rendbéli bé tételin d dolgoztak a' Szamosból bészolgáló felső csatormák elein az partot meg czövekeltek s fonták fizettem a' d 30 [Kv; Ks 15. LIII. 4].

2. cövekkel rögzít/megtámaszt; a fixa cu țarus; mit/durch Pflock festmachen/auf/anstützen. 1749: az hatulso kis ajtot bé zártam a mellett bé is Czövekeltem es egy vastag fával meg is támasztottam, az pitvar ajtora ... lakatot vetettem, és midőn meg jöttem volna az Lakatot minden defectus nélkül fel vetve tanáltam, az hatulso ajtot is ... bé zárva jól meg czövekelve és Támasztva tanáltam ... de mind azon által két Szalonna el vezett [Kövesd NK; ApLt 1 Sükösd István vall.].

3. (állatot) cövekhez kiköt; a lega de țarus/par (un animal); (Tier) an den Pflock anbinden. 1716/1793: Isten eo felsége az Aratsnak ideit el hozván a mely marhán munkálkodni szokott ki viheti meg tzonekeje legeltetheti napkeletől fogva napnyugotig [A.csemátón Hsz; SzékFt 30]. 1736: senki még maga földén is ki ne bótasson, hanem ha lovát meg-tzonekli és ökrét meg-köti Dezmálaskor [Dés; Jk]. 1763: egy Negyven Forintos paripáját magok Szénafüvőkben meg tzonekelve le vágák [Udvarfva MT; Told. 44/15].

megcövekellet cövekkel körülrakat; a pune (pe cineva) să bată țaruși (în jurul a ceva); herum/umherpflocken lassen. 1726: fizettem meg az Rákosi lakásoknak 323 cövek(ne)k az árát; mellyeket, olly véggel Vettem volt, hogy az Tót körül cövekeltessem meg véle [Kv; Ks 15. LIII. 4].

megcöveklett cövekhez kikötött (állat); (animal) legat de járúpar; (Tier) an den Pflock angebunden. 1682: Tudode lattade ... Nemes Diosi Iános ur(am) Nemes házán kívül meg cövekletet ket paripaira ki ment ki vont pallossal vagy hegyes törel hogy megh eölje [M.köblös SzD; RLt 1 vk] | azon az utrumba(n) fel teött napon Láttam az szemmemmel hogy mezitelen pallossal forgodot ... Diosi Iános ur(am) meg cövekletet paripai körül Becski Istvan ur(am) [uo.; i. h. Dirilla (!) Leórinch (30) jb vall.].

megcucuráz 1. megtépáz; a páru; (zer)rupfen. 1827: Karába Kosztánt igaz hogy meg Czutzurazta, de ötet nagyon meg szidta azért Czuczurázta meg [Nyérce K; KLev.]. 1838–1845: megcucuráz: megtépi hajamat inkább csak nyájasságból [MNYtk 107].

2. kb. kigúnyol, vki büszkeségét megtépázza; a zeflemi-si/ironiza; verhöhnen/spotten. 1881: Hegedűs István urat éktelenül megcucuráztam egy Szunyog-tárcában, s ő dühösködte azt az apróságot [PLev. 87 Petelei István Jakab Ödönhoz].

megcsábítatik elcsábítatik; a fi sedus; verführt werden. 1819: boldogtalan szegény árva más erköltstelenőtől meg tsábítatván terébe esett [Karácsonfva MT; ToldNy].

megcsákányoz csákánnyal megüt; a lovi cu timăcopul; mit dem Pickel schlagen. 1768: magam oda közelíteni nem mertem mivel egy alkalmatossággal Sokszor itérált Popa Vaszília engemet is meg csákányozatt [Katona K; Born. XL. 81 Borgován Stefán (46) jb vall.].

megcsal 1. megkárosít; a págubi; (be)schädigen. 1573: Valazto Eothuos gergel vallassa ... Eottvos Lorinch Engompt megh Chala az En Aprod Eztenewmbe ez Nylwan twdom [Kv; Tjk III/3. 255]. 1584: Nyreó Istvan vallia, Ezt hallottam zaiabol Olaios Georgnek hogy monda hozzw Martonnak zemebe ... cziganul hamissan chelekedel velem, Mert megh chalal es a' kalmar Arubolis megh chaltal [Kv; Tjk IV/1. 293]. 1633: Hallottam ... Kouacz Andrasnetol hogi panazolkodot, hogi eötet megh czialta Frusina, mert negi vedret igirt volt nekj az mezben, de nem adot teöbbet harom vedemel [Mv; MvLt 290. 136b]. 1675: Mondré Pált citáltattuk hogy sok emberséges embereket megh chialván varáslásával és virgásságával meg károsított s hamis keresettel élt [Kv; Szám. 34/LVI. 6–7]. 1746: a J sok embereket mind költséggel, mind fáradtsággal maga hasznára meg tsalt [Torda; Tjkt III. 109]. 1751: Péter ötet meg tsalván az pénzt el tökítette [Gyeke K; Ks Vall. 24]. 1755: tizött (!) forintokot adtam volt Kegyelmednek ebbenis meg tsalt kiéd semmit nem adott énnekem [Udvarfva MT; Berz. 11. 55/5]. 1756: Molduán Vonya ... a' Quarta ki adásáb(an) : annyib(an) a' menyib(en) mind hitványabb kévéket adná oda :) meg tsalná Titt. Praedicátor Uramot [Galac BN; WLt Kimpián Juon (37) zs vall.].

2. félrevezet, becsap; a înșela/păcăli; irreführen. 1563: Jm Enis az Kerekes Balaz lowat megh kwitem azt penzt Eo is aggia az En Emberemnek, az Lowath agia annak a kinek akarja merth Efele hittwan marhat olyan nagi hwttel Ennekem Nem kellett volna adnia, hane(m) mas Emberth kellett volna vele megh czalna nem Enge(m) [Vécs MT; Beszlt 16]. 1574: egyzer Rea Izent volt Istwan hogy feozne, Mert barataival oda Menneh, Ez Margit Rea

keszwlt volt ... de meg chialta ... Nem Jeot Rea, oztan ugy hirhedeit ky mikeppen chialta meg Istvan Margitot [Kv; Tjk III/3. 381]. 1584: Daroczy Balint vallia Mon-da olaios georgy Elegh hozugh vagy, keonyw volt enge(m) meg chalnod [Kv; Tjk IV/1. 293]. 1750: enye diszno teremtetete el menél penig aszt monád hogy ithon maratz, s, meg csalál [Kál MT; Berz. 12. 92. 61]. 1775: ettzakának idején ... meg várta az kinevezett hogy az irt Strásák el alugyanak ... még tsalta őket s közüllek meg szabadulván az Háznak ablakán ki szökött [Jára MT; DobLev. III/515. 7b]. 1804: afféle tsalfaságokkal meg nem tsallya, hogy Levele volna, magátol a Néhai Aszszonytól [Marossztimre AF; DobLev. IV/875. 4b]. 1847: Nő már mlt érdemel az a' ki égy or(szá)gos fő igazgató székét mér meg csalni hamiss elő terjesztésével [Kv; ACLev.].

Szk: ~ja a reménység. 1653: De a reménység igen megcsalá, mert mind gyalog szállának a vajda hajdui [ETA 1, 82 NSz]. 1658: azt gondoltam vala, hogy meg örvendeztető fiam légy, de abban bizony igen meg csalt az reménység [TML 1, 130 [Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. 1681:] Nagy Megyeri Keresztési Samuel Ur(am) ... sok kölcségevel erigalt Hunyad varmegyeiben Hadzacseli maga Joszagaban egy vas hamort, oly remensegh alatt, hogy lesz ahoz valo elegendő vasköve, de ebbeli remensegh eö kglmét megh csalván, vas köbül megh fogyatkozvan folyamodot instantiaja által hozza(m) [VhU 250] * (hamis) hitével ~ vkit (hamis) esküvéssel becsap vkit. 1643: hitivel czialta megh, hogi nem Jobbagy [SzJk 61]. 1648: Mezeo Bandi Janos Deak ... hwttuel czialta megh [Kv; Tjk VIII/4. 298]. 1701: Medgyesi Mihaly hamis hitivel csalta megh a' Feleségét [SzJk 333].

Sz. 1662: De úgy járánk mi, mint ama közbeszéd tartja: Gyakorta megcsal a reménység [SKr 104].

3. (nőt) elámít/áltat; a ademeni/seducere (o femeie); (Frau) verblenden/betören. 1585: Annos Santa Antalne vallia ... Az leany ... monda hogy ez Molnar Iacab eotet A' Malomba hitta volna hogy Malom port Aggyon Neki, de megh chalta volna es meg zepleosította volna eotet [Kv; Tjk IV/1. 507]. 1612/1613: monda az zolgalo, engemet megh czala s el vezte az io vram, mert sokszor az meh kerbe küldött, s utannam iőt le dőjtöt dolgat tötte velem [Szászszombor SzD; KJ]. 1630: az Aszszon nepek kerdezik vala, hogj miért nem mondotta megh az Annianak^a azt monda az leany, hogj ugja(n) megh fogodot az szava nem mondhatta megh ... az Istentelen igi czala meg [Mv; MvLt 290. 190b. — ^aTerhességét]. 1755: Tétsi Joseph ... az után szoval tartotta, de akkoris el nem vette, hanem meg tsalta [Udvarfva MT; Berz. 85. 5]. 1819: az Aszszon léanságába meg eset de oka annak is Agoston Joseff volt, aki véle el mátkásodván ugy csalta meg [Kv; Pk 2].

4. (szerencsejátékban) becsap; a înșela (la jocul de noroc); (im Glücksspiel) beschwindeln. 1805: Bethleni Leopold nevezetű kotzkás sido városunkon vásárok és más alkalmatosságokkalis kotzkás Játékával kiket tsalt légyen meg nyomoztassék ki [Dés; DLI].

5. kb. várakozást nem vált be; a înșela așteptările; Erwartungen nicht verwirklichen. 1687: ősz Buzából ez a föld gyakran meg csal akar mint ganezzuk [Sziget Mm; Törzs]. 1754: Hozzá fogyan az Zabvetéshez, látván hogy az Zabbal bé nem érem, tehát az meg igért jo akaratadért ... el küldettem két szekeret, s, kérlek ... adgy jo zabat hogy meg ne csallyan [Szászmtát SzD; Ks 18. CII RácZ Demeter lev.]. 1796: nyilvánágon tudjuk, hogy ezen mi

határunk minket igen gyakran meg szokot tsalni mind a Gabona mind pedig a széna termésben [Cikud TA; WassLt] | ezen mi határunk Tiszta Gabonátis szokot teremni, meg esik ugjan sokszor hogy a termésb(en) gyakran meg tsal [Szentgothárd SzD; i. h.].

6. kb. (Isten) vki vágyait nem teljesíti; nu sint implinite doleanjele cuiva (de Dumnezeu); (Gott) erfüllt die Wünsche js nicht. 1585: Nemes Janos vallia ezt hallottam Ludwich Lukach zayabol Ném hizek az Vristennek ... merth sokszor chalt az Isten Immar Megh [Kv; TJK IV/1. 483].

7. ~ja magát csalatkozik vmiben; a se înșela de ceva; sich in etw. (ent)täuschen. 1672: az ki minden költség nélkül remél valamit, igen megcsalja magát [TML VI, 12 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1710: Gondolá Teleki Mihály, már magának teheti az alsórákosi jószágot, de megcsalá magát [CsH 149]. 1770: Házasságával megcsalta volt magát, mert Endes Péternek belébőszüvén (!) Kolozsváratt valamely leányába, sem azzal nem gondolt, hogy pápista, sem azzal, hogy jószágatlan, elvette [RettE 233].

◊ Sz. 1671: Az Kegyelmed írását nem értem, noha Márton uramra gondolhatnám, ki is mesterkedik vagy mesterkedett más dologban ellenem, de bizony megcsalja az kurtát [TML V, 462 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megcsalás becsapás, înșelare, înșelăciune; Übertölpelung, Beschwindelung. 1677/1768: A mely kevés Jozságot ... szerzettünk testalyuk ... édes Fiainkra ugy hogy holtunk után az mint magok közt atyafisagason, Istensen, és egymást megcsaláss nélkül meg osztják [Ne; Dob-Lev. II/386. 2b Samariai Lökös Péter végr.]. 1745: az J. Incze Klára sok rendbéli embereknek meg tsalásáért, pénz találsnak színe alatt demuncaltott (!) [Torda; TJKT II. 87]. 1746: az J. ... magát ... ördögökkel való társalkodásban, másokat szántszándékkal valo meg tsalásban elegjítette nézőnek tettetvén magát [uo.; i. h. III. 109]. 1781: Minden verőnek külön bélyeget adjon az Mlgs Familia melyel magok vasakat tartozzanak meg bélyegezni a' véget, hogy meg ismértessék a' rosz vas ki által adatik a' bé váltásra, és e' szerént Comperialtatván valaki, hogy szántszándékkal rosz vagy tisztátalan vas kőből meg tsalás véget tsinálta a' vasat, azonnal tartozzék a' rosz mivének árrát le tenni [Torockó; TLev. 9/20].

megcsalatik 1. megkárosztatik; a fi păgubit; beschädigt werden. 1761: hogj ... valamelyik rész meg csalatot volna azon mobiliak fel osztasokb(an) nem vettem észre | azt mondotta ő Nga hogj nagjon meg csalatot volna, mind azáltal az a nyil huzás sem(m)it ér [Branyicska H; JHb XXXV/45. 14, XXXV/46. 17].

2. becsapatik; a fi înșelat; beschwindelt werden. 1653: az elmult 1601-k esztendőben legelőször hogy a klastromot felverték vala ... kik ahoz bíztanak, hogy nem bántják a templomot, mert keresztyének: tehát azok igen megcsalatának, mert nem csak felverék, de ugyan meg is égették mind — tornyot, templomot, iskolát [ETA I, 69 NSz]. 1657: Illyészahai Gáspár ... egyik részes vala Murányban, s az fejedelemnek híve vala, de az asszonyemberi csalárdtság által igen megcsalaték [KemÖn. 232]. 1710: Ezeket akarám leírni a Zrínyi Péter leveléből ... hogy megtudhassa, aki ezen könyvet olvasni fogja, miképpen csalatott meg a nagy vitéz úri ember [CsH 88]. 1776: M. G. Lazár János Urffi ... tsak nem magán kívül, Keserves külömbféle

panaszolkodásaftis, hogy fortélyoson, véletlenül tsalatott meg hallottam [Mv; Gyl. Mart. Kametzki (38) vall.].

Sz. 1665: Ha azért, Uram, Kegyelmed most nem jó, bár nekem soha ne jűjön, mert ... az ki emberben bízik, látom én, megcsalatik [TML III, 433 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

3. félrevezettetik, eláltattatik; a fi ademenit; irregeführt werden. 1730: ha kik által meg Csalatván meg rontatott szűzessége(en) [Dés; Jk].

4. csalatkozik vmiben; a se înșela în ceva; sich in etw. täuschen. 1657: Manszföldnek kellett volna megegyezni velünk Palánk táján, az töröknek is hasonlóképpen, és mindkettőben igen megcsalatánk [KemÖn. 66]. 1661: az katonák fizetésében hogy így megcsalatam, feletle igen nehezen esett [TML II, 29 Kemény János Teleki Mihályhoz]. 1678–1683: valakik edes teremptő ls(te)neknek parancsolattját s edes igait Öremmel viselek, teljes benne való bizodalombokban megh ne(m) csalatnak [Ks; Kornis Gáspár kezével].

Szk: ~ reménységében. 1730: Győrki uram meg Csalatot reménységiben [Noszoly SzD; ApLt 4 Só János deák Apor Péteréhez].

5. elámítatik vmitől; a fi amăgit de ceva; von etw. betört/getauscht werden. 1710: Volt olyan hírá, hogy a német ministerek, közülök is alattomban a francia pénztől megcsalatván, Rákóczival egyetértettek, s a császár előtt extenuálták a magyarok rebellióját [CsH 333. — ^a1703-ban].

megcsalatkozhatik 1. becsapódhatik; a se putea păcăli; beschwindelt/trogen werden können. 1595: Waiat vőttem ... vertalyonkent fazekokban osztua mert most Czöb-rekben oly hertelen nem tanalnj: és ugys hamar meg csalatkozhatnj [Kv; Szám. 6/XVIIa. 211–3 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

2. csalódhatik; a se putea înșela; sich täuschen können. 1619: félek, hogy az az assecuratio majd igen fűstbe kezd menni. Emberek vagyunk, Kegyelmes uram, s megcsalatkozhatunk [BTN² 199].

megcsalatkozik 1. csalódik, csalódás éri; a se înșela/amăgi; sich täuschen. 1619: Azmi az Gáspár vajda dolgát nézi azt is igen bőségesen eleibe adtam az vezérnek minden circumstantiaival Althannak Lengyelországba való menetelit, hogy neki ne higgyen semmit, mert megcsalatkoznak, ha hisznek [BTN² 323]. 1658: kérem ... Kegyelmedet, ne nehezteljen azokról is tudósítani valóságoson, ne csalatkozzam meg ilyen szoros állapotomban [TML I, 243–4 Haller Gábor Teleki Mihályhoz]. 1661: ő kegyelme miatt csalatkoztál meg, de abból is megvizsgalt Isten [TML II, 174 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1711: (A kuruc vezérek) a muszka cár hatalmában bízván, semmiképpen a pacificációt nem amplectálák, hanem egyenesen a muszka cár mellé menének, bízáam ahhoz, hogy a törököt a muszka debellálván, Rákóczit erdélyi fejedelemségre kihozzák, de feletle igen megcsalatkoztának [CsH 466]. 1847: mely igen megcsalatkoztam én és a közönségek | a jó Isten Halált nyújtana-e nekem, amikor töle életet kérek, mi pedig az ő dicsőségére ilyen édes reménységgel táplálhatja az én lelkemet a magárahagyott okosság, de valjon nem csalatkozik-e meg? [VKp 156, 163 Varga Katalin sk].

2. csalatkozik; a se înșela; sich täuschen. Szk: ~ vki-ben/vmiben. 1619: ezek a törökök, tellességgel elhitették

vala vélünk, hogy az magyarországi követet csak bé sem bocsátják Konstantinápolyba. És ím, mint csalatkozánk meg benne, hogy behozták ma az követet [BTN² 384]. 1644: Ezeket lelkekre keőteok hogy ez szerent vigienek vegben, es ezekben megh ne czialatkozzanak se az edes feleségem, se pedig az en fel nevelő szuleim [Kv; JHb III/6]. 1673: ha mind így csalatkoznak meg bennünk, bizony oda hagynak bennünket [TML VI, 458 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1796: A Várbeli pintze talalasba meg Csalatkoztunk mert hogy a nagy vastag kő falat bé jukasztattuk is csak Földet találtunk [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.] * ~ *vkilvmi* iránt. 1672: szívesen kívánnám Kegyelmed jelenlétét. Kérem Kegyelmedet ne csalatkozzunk meg ez iránt [TML VI, 88 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz]. 1716: a szolgáló iránt ... ha meg nem csalatkozom, vasárnap meg indítom fel [O.csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.] * (a) *reménység(é)ben* ~. 1667: szívesen várom vala, hogy az én keserűségemnek enyhítésére és ennyi méltatlan injuriáimnak orvoslására lenne, de oh Istenem, mennyire megcsalatozám reménységemben [TML IV, 138 Árva Bethlen Drusiánna Teleki Mihályhoz]. 1710: Ez az expedíció véghezmenvén, mind a vezér Budára visszamene, mind a fejedelem Erdélyben bejőve, és a magyarországi dolgokat könnyebben kezdék hadni, látván, hogy megcsalatozta a reménységben nem kívánják vala többször kimenni Magyarországon hadakozni [CsH 164].

3. téved; a greşi, a se înşela; sich irren. 1558 k.: Azerth iol wigiaz, hogy megne chalatkozzal Mind az strekkelesben és Mind az olwaztasb(an) [Nsz; MKsz 1896. 297]. 1618: nagyságod nekem is mondja meg, mit fr nagyságod az én uraimnak, hogy tudjam én is azont ím, ne csalatkoznám meg az én frásomban [BTN² 115].

megcsalatozott megkárosított; págubit; (be)schädigt. 1758/1785: az ... Atyafiak azt az Just továbbra rezelválták magoknak hogy ha az mezőn lejendő valóságos el osztás-kor valamellyik fél valamiben magát meg tsalatkozoznak lenni tapasztalja, Rectificatiot praetendálhasson, és tétethessenis [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 301].

megcsalatozta csalódást okoz vkinek; a cauza cuiva o deceptie, a decepção; jm eine Enttäuschung verursachen. 1659: ez élethez halálhoz hasonló böcsületecskémnek megmaradását éppen bízom csak az Kegyelmed hozzá-m még tapasztalt atyafiságára, melyben, úgy tudom, tehetsége szerint meg sem csalatkoztat [TML I, 428 Rédei Ferencz Teleki Mihályhoz]. 1662: várakozásokban a fatális periódus elrendeltetvén, nem is csalatkoztatá meg őket, mert szintén hajnal előtt ... szomorú kiáltással, sivalkodással ... a sánkra rohanának [SKr 329].

megcsalatozt becsapott; înşelat, păcălit; hereingelegt, übertölpelt. 1679: már sokszor megcsalatozt emberek lévén sokakban, az hamis hírt is könnyen hitték [TML VIII, 457 Ispán Ferenc, Kende Gábor Teleki Mihályhoz]. 1737: mivel én meg csalatottnak látom magamat lenni, azon osztózás meg nem álhat, es így a gyerekeinkre csak czivodást, koczódtást hagyunk [Nagykend KK; ApLi 4 Apor Lázár Apor Péterhez].

megcsalattatás becsapítás; înşelare, înşelăciune; Über-tölpelung. 1710 k.: Az én bűnös és isteni jelenésekre való

méltatlan voltom ... az isteni jelenéseknek az Újtestamentumban való ritkasága, sokaknak effélékben való megcsalattatása ... és több effélék sokat vélekedtetek engemet [BIm. 1030]. 1782: Az Incusok ... mint a' Flsges királynak meg tsalattatására élők büntetessenek e' felet pedig ... a Csalárd Productioval magokat a Contributio alól kivették | a' Jobbágakra nézve ... Divisiotis celebráltának, tsak pappirosson, és így tsalárdúl a' Felséges Kiralynak meg tsalattatására lévén ezen dolgat a' Mlgs Gróf Feő Ispanj Köröspataki Kalnoki Lajos Vr eő Nagjsága, Törvényesen Investigáltotta [Torda; KW]. 1792: jövődöben edgyik is meg tsalattatásán sem ne panaszkodgyék, sem pedig Törvénykezések által m(a)gát ne költené [Búzásbesenyő KK; KCsl 1]. 1840: méltóztasanak Léányunknak kereskedő Kapitány Kristóff által való minden esetbeli meg tsalattatását és hírébe nevébe lett meg tsufoltatását Szivekre vétetni [Dés; DLt 1268].

Sz. 1811: A' meg-tsallattatás ad az embernek Észt [ÁrÉ 12].

megcsalattatik 1. megcsalatik; a fi înşelat; getäuscht werden. 1675: az kisebbik, Ferenc deák, hogy meg ne csallattassék^a, töttem emlékezetre való dolgokat fel az frásomban [Kv; KvE 193 LJ. — ^aAz örökség kiadásában]. 1677: Mi módon csallattatunk meg Kegyelmednek szavának és izenetinek színe alatt ezekben az dolgokban, eddig Kegyelmed levelünkből megérthette [TML VII, 522 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1766: Disznajosi Magyarai Mihály ... a felebb való időb(en) el mátkásitván Répárol egy Mária nevű Leánt megcsallattatott [GörgJk 208]. 1780: Instantiákban Causájoknak meg nyérésére olyan színes titulusok alatt irtanak, melyeknek el hitelében Ntok meg csallattatott [Torockó; TLev. 9/19]. 1787: mind(en) Verős Kováts Gazdának, különös bélyegző jegye légyen, mellyet tartozék ki ki a Czimborak közzül minden darab vasára rea útni ... hogy így midőn valaki ... tsalardasgra czelozo szandekbol rosz vasat készítene, és a vévő az által meg tsallattatnak, ki tudatassék [uo.; i. h. 9/25]. 1814: tessék az Tekes Urnak az Exponens folygét mind igaz vérekek ki botsáttani, 's ... azt a kitől meg tsallattatva vette, meg szorítani [Ne; DobLev. V/966].

2. kb. behálózta; a fi prins în mrejele cuiva; umgarnt/bestrickt werden. 1710: Jacobus^a ... a jesuitáktól megcsallattatván, alattomban pápista lett vala, és hogy az országot könnyebben megérthetné, csalárd praetextusok alatt a parlamentumban levő nagy református fejedelmekben ... meg is öletett vala [CsH 218. — ^aAngol király].

megcsalhat becsaphat; a putea înşela; hereinlegen/übertölpeln können. 1670: Az sok esküvéssel embert megcsalhatni [TML V, 253 Gyulaffy László Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: nem követtem volna-é én ama gonosz politikus szavát: Ha a te ellenségéd övig vagy hónall-yig van a vízben, húzd ki, kötelezd magadhoz hogy jobban megcsalhasd osztán [BÖn. 974]. 1783: azon vasakat mellyek agas vasnak nevezetnek, a kohoban felette nagy quantításra fujatták, hog az Uraságot meg tsalhasák, a' mely miatt sok embereink azon vasaknak emelésekb(en) vagj igen elnyomordtak, vagj megis haltanak [Torockó; Thor. XX/5. 41]. 1817: másokat meg nem tsalhat, mert a környék ismérj [M.igen AF; KmULev. 3 Benkő Sámuel nyil.]. 1823–1830: belésültem a nyerekedésbe. Nem is voltam arra való ember, engem minden ember

megcsalhatott, én pedig senkinek rosszát nem kívántam [FogE 287].

Sz. 1710: ha az emberek büntetését elkerüli is, soha az Isten igazat néző szemeit meg nem csálhatja [CsH 103].

megcsaló becsapó; inselátor; hereinlegend/übertölpelnd. 1710 k.: Ilyenek mind háládatlanok ... Ilyenek a hozzájuk bízó, vélek confidenter élő, őket becsülő embereknek megcsalói, sőt sokszor megcsúfulóit, kivált a császárok, királyok kedves emberei [BÖn. 419].

megcsalódás anyagi károsodás; págubire; materielle Beschädigung. 1761: Mindezek ... közönséges osztályra elé téve ... mindenik félnek meg tsalodása nélkül, kinek kinek a' magáé meg adassék [Nsz; Ks 73/55].

megcsalódik 1. megkárosodik; a suferi o pagubá; Schaden nehmen. 1745: Baro Haller György ur proponala szóval, hogy az Almási, és Gorbai Jóságokat midőn fel-osztották, nagy mértékben meg-tsalódott volna [Kv; JHbK XXVI/4]. 1747: egj 13. óles kötelet tsinálván azzal égj égj Darab lábakat^a csináltunk, az mellyik felől pedig jobbszaka volt azt az más részből potoltuk, és azután két részre osztottuk, és látván ... hogj égjik rész is meg nem tsalódik arra nyilat vontunk [Mezőbodon TA; JHb XI/31. 1. — "Értsd: lábfoldeket]. 1760: midőn ő Nga Sásvári nevezetű Praedium(an) a MVásárheljiekkel bizonyos Földek meg cserélt, a' MVásárheljiek megtsalodtanak [Mv; Told. 42]. 1840: mellyik jobb — kissebre Calculall-yak és több jöjjön ki, így meg nem csalodik Nagyságod — vagy pedig mindég nagy Calculust Csináll-yak s végin Semmi se legyen belőle ezzel ... nagyságod meg csalodik [Görgény MT; Born. G. XXIV Csiki Sámuel lev.].

2. megcsalatozik; a se insela; enttäuscht werden. 1815: (A birtok) nagyobb része teljességgel haszon vehetetlen kö Szikla és mivelhetetlen bértnek lévén nagyon meg tsalodtak [Bálványosváralja SzD; Ks 77/19 Consr. 858]. 1851: meg nyugodva képzeltem Jánosnal magamat sütés és főzés dolgába s meg tsalodtam a' gaz emberbe [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

megcsalódott megkárosodott; págubit; beschädigt. 1748/1823: Ha valamelyik fél meg tsalodottnak találta lenni rectificaltassék [Zutor K/Mv; Kp II. 121].

megcsap 1. megüt; a lovi; schlagen. 1582: Michael Nag' fassus est Danchak Janos az uczan fel megien vala Az Apia hazához ... Ez keozbe megh foga eg kekbely legeny ... Es monda chak the kellez vala, od^a magad Neste lelek kwrwafy mert Mayd megh chiaplak eger, latham mingiarast hog eg Mezitelen kardal hozza chapa [Kv; Tjk IV/1. 10. — "Értsd: övd]. 1591: Tw penigh ky vont fegeritekel ... Le szalatok louatokrol, es the fozte Emre Réam Jeowely, mondwan, megh cziapom az huzu (!) kardod [UszT]. 1598: Eotwes Martonne Ersebet azzony ... wallia ... latam hogi hozza chiapa az zabliawal monda, vary megh chiak bestie lelek kurwa el wagad eggyk kezemet, de maid enis megh chiaplak az rozzabik kezemmel [Kv; Tjk V/1. 149–50]. 1618: ott Lestyan Janosnit megh Czjapta uolt Boga Balint ... Matteis wte az en kezemet de abba meg ne(m) halnek hane(m) az Peter czjapa megh orozua [Kozmás Cs; BLt 3 Boga Istvan jb vall.]. 1634: az Hadnagy ... monda, nem cziak megh szidlak, hane(m)

ugian megh cziaplak, azonkozben megh cziapa [Mv; MvLt 291. 29a]. 1681: az fellaitar Lovász inas oda mene az hol az az ember a lovat az sövényhez kőteotte vala, egy korbácsal meg csapá az lovat, kiert azon ember meg szidá [Ajton K; WassLt]. 1744: ugy meg tsapa az fejemet hogya a fődre esem [Besenyő AF; Told. 3]. 1765: Egy Alkalmatossággal ugy megcsapat az kezivel hogya egy oráig nem láthattam az Szememmel [Marosbogát TA; Mk V. V/97 Pintye Illye (20) zs vall.].

Szk; ~ arcul. 1630: Andras Mesteris ugj talala megh cziapni arczul Szanto Martonnet ugj czeppent ki az orra vere [Mv; MvLt 290. 201a]. 1710: Vay Mihály ... egybenszid: „Ilyen s ilyen székelly fia, úgy megcsaplak arcul, majd kiesik a szemed” [CsH 198] * ~ főbe. 1765: látam hogj Korodi Morvai András ... Rácz nevű Czigány ugy meg tsapá fő(en) egy darab Fával hogya a vér mingyárt el lépé [Zágor KK; Ks 18/LXXXVIII. 8]. 1802: ott toppant azon elébb említett Veres Sapkás ... ugy meg tsapta főbe a Szegény Forro Lajost ... hogj szédelegve ... haza jöve a szállására [Mv; Born. XXXIX. 53 Georgius Virág (21) vall.] * ~ fő szegen ? nyakszirten csap. 1772: ugy meg Csapa fő szegen, hogya en migyárt (!) le estem [Szentrontás MT; Sár.] * ~ nyakba. 1802: Forro Lajos ugy meg tsapja egy Vasvillával nyakba hogya ... ő Nagysága Legennye mind guggadozva mehetett el [Mv; Born. XXXIX. 53 Mich. Trombitas (32) vall.] * ~ orrba. 1772: Imbrefi Szöts Ferentz Márisko Léányomat orba ugy meg csapta hogya egy kupányi vérmél több folyt el a Léányomtól [Dés; DLt 321. 73a Mart. Nánási (26) ns vall.] * ~ pofon. 1738: Nagy Peti Zágrán Nyigult egyszer jól meg csapta pofon annyira hogya az ajto felhez botorkazott [Galac BN; WLt Maroson Juon (32) zs vall.]. 1741: látván penig Kindai hogya nem támad fel mellette ugj meg tsapá pofon hogj el tántorodék belé [M. fráta K; BLt 1 Hóka Marci (50) jb vall.]. 1813: Bedő Mojzít ... ugy meg tsapá pofon hogya tám a foga is bé esék [Peselnek Hsz; HSzjP Bara Ágnis (17) vall.].

2. elver; a bate; verprügeln. 1736: mintegy törvénye vala abban az időben az vadászoknak, hogya ha annál nagyobb fő ember volt is, ha vadhoz lőtt s nem lőtte, vagy vért vagy szőrt elé nem hozott, plága-lapoczkát hordozván magokkal, azt jól megcsapták vagy fiatal fát vágtanak le alatta [MefTr 372]. 1755: határjárás alkalmatosságával ... az pajtásomat jól meg tsapák az első metánál^a [Nagygyeke K; Ks K. 80 Nagy Villye (45) jb vall. — "Ti. hogya emlékezzék a kijelölt határra].

3. (törvény szerint) veréssel büntet; a pedepsi cu lovituri de baston (conform legii); (gesetzmäßig) durch/mitt Schlägen strafen. 1673: Kis János kíván el valast^a ... ketszer meg czaptak ... egyeb rosszszaságais vagyó(n) melyet nem szenvedhetek [Szjk 122. — "Feleségétől]. 1674: Asztalos András feleségével edgyütt Teorvénye szerint az büntetésre hogya ki hozták az Hengerek gyepleore adtunk ... d 6 ... Hogya az pelengéren mind az kettoot az Hengér igen keménnyen megh csiapta és az városbol ki űzte külön külön edgyikteol adtunk neki d 60 [Kv; Szám. 34/L. 20]. 1745: Illyen okon prosequalom jure az Iket, hogya ők ... modo illegitimo copulaltatván magokat ... mint Házások úgy élnek ... meg kívánom hogya egy mást a pellengéren megh tsapják, annakutána mind ketten ugyan a pellengéren hohér által meg tsapattassanak, és ki tsapattassanak [Torda; TjkT II. 95–6]. 1762: Mura János feleségét megh tanálván az Udvarb(an) bé viték, és megh tsapták kemén-

nyen elsőben egy Sütő kementze Lopátal, az után egy páltzával, végtére kalodáb(a) verték viradtig [Branyicska H; JHb XXXV/51. 9]. 1851: beszélni nem szabad politikai dolgot à ki beszél bé fogják és meg tsapják ha nőis — imi sem lehet [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

Szk: *hóhér csapja meg*. 1735: documentumokból világosan constál, hogy egymást fertelmes rut szokkal mocs-kolták és hogy Hóhér Csapja megis kiáltották [Dés; DLt].

4. (hadsereg) rátámad; a ataca (o armată); (Heer) an-greifen. 1657: az passuson még az költöződés nem is végződén, a tatár elérkezék, és hátulját megcsapá; kiknek succurrálni akarván, az kiket lehete, az seregekben megfordíték [Kemlr. 315]. 1668: az tatárt igen megverték az lengyelek és az muszkák. Újabb segítséget kíván oda bé az szultán, de nem akar küldeni az chám, tartván csalárdságtól, hogy más felől meg ne csapják [TML IV, 393 Nalácsi István Teleki Mihályhoz]. 1678: Ha meg nem hazudják magokat, ezek a hadak már az jövő héten Bánya mellé szállván, két-három nap ott mulatván meg indulnak, ki azt mondja, az németek Szatmárhoz kezdenek gyülekezni, hogy az hadaknak némely részt meg csapják, ki meg azt mondja, hogy ... Kassához [TML VIII, 127–8 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz].

5. ellop; a şterpeli; stehlen. 1823–1830: József császár a tanuló helyeken német classisokat állított fel, s ekkor az ártatlan német könyveket is vagy megcsapták, vagy megégették [FogE 93].

6. (villám) belecsap; a fi lovit (de fulger); (Blitz) einschlagen. 1763: A kolozsvári tornyot is megcsapta egy száraz-mennykő, sok kárt tett a famunkában [RetE 153].

7. (dér/hideg) megcsíp; (despre brumă/ger) a pişca; (Frost/Kälte) greift an. 1684: Igen hidegek jártak az három napok^a alatt, az szőlőt is megcsapta [Torda; SzZs 264. — ^aA májusi fagyosszentek]. 1708: Májusban ... volt egy kis dér, néhol a szőlőt is megcsapta [Kv; KvE 252 VBGy]. 1752: egy esztendőben ... az jég meg tsapta volt az H. Marosi^a Határt [Told. 37/44. — ^aHoltmarosi (MT)].

8. öröm ~ öröm ér vkit; a aveca parte de bucurie; Freude haben. 1787: Látván a Néném Aszony sok milliomm Eze-reknél többet érő betűinek erejét, olyan öröm és gond tsapa meg hogy a milyet még tsak nem is képzelhet más tsak a ki probalya [Kackó SzD; Kp II. 27 Újfalvi Sámuel Máthéné Újfalvi Krisztinához].

megcsapat 1. el/megveret; a dispune să i se aplice cuiva lovituri cu bită; schlagen lassen. 1667: Ez levelekkel az posta ma reggel hat órákor indult meg; ha késik, Kegyel-med csapassa meg [TML IV, 132 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1669: Paskó uram supplicatioit bevitem ű nagyságoknak. Urunk azt monda: köszönje meg, hogy én vittem be, mivel ha más vitte volna be ... megcsapatta volna érette [i. b. 619 Nalácsi István ua-hoz]. 1674: Teleki ura(m)nak egy kövári szabadossa hozot vala egy levelet Czak levetette maga el njargala mert bizsoni megh Czatom vala ha el nem szalad vala [Bethlen SzD; BLt 9 Fileki Mihály Béli Pálhoz]. 1736: (Teleki Mihály) meg-i-zeni Apor Istvánnak, misét ne mondasson, mert bizony megcsapatja az papját ... azt izeni vissza Apor István ... ha megcsapatja az papját, ő bizony két annyit csapat az ő papján [MeTr 441]. 1844: a' két határt az előttem felolva-sott Métalis levél — de tudomásom szerintis — kit azért hogy emlébbe tartsam gyermek koromba meg csapattak —

a' Szamosfolyo vize teszi a határt [Km; KmULev. 1 Opra Vaszilika (41) col. vall.].

2. elkövetett bűn/kötelességmulasztás miatt veréssel büntet/megveret; a pedepsi cu lovituri de baston (pentru un păcat sau neglijarea datoriei); (wegen verübert Sünde/Pflichtversäumnis) mit Schlagen bestrafen/schlagen lassen. 1722: gyakran meg esik rajtunk hogy ha szot nem fogadunk, es valami rosz dolgokb(a) elegityük ma-gunkot, Moricz Peter Ur bennünköt meg fogat, es tom-loczbenis bele vettet jól meg csapat bennünköt [Hévíz NK; JHbT]. 1736: Egy Vaszilie Teofil nevű Ifju legényt azért hogj szolgálatra nem ment ugj meg tsapatott hogj a veris a labra valon álthalatott [Récse F; i. h.]. 1754: ha dologra nem mennek meg tsapattya őket [Germeszeg MT; TGSz 33]. 1761: egy lopott Szijjat találván Bota Nikulánál a' Dévai Sokadalomban, Udvar Biro Uram érette meg tsapatta [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir.].

Szk: *deresen ~*. 1846: rövid idő alatt el szagittya a' baját mert a Czukházba teteti s a Deresen meg csapattya [Dés; DLt 530/1847. 20] * *pellengerben ~*. 1752: Joseph Urfi Imetsné a Feleségem ellen fel indította pana-szolván, hogy azt mondotta volna à Feleségem, hogy Imetsné à Perengerb(en) meg csapattya [Torja Hsz; ApL 3 St. Apor Apor Péterhez].

megcsapatik (törvényes büntetésként) megveretik; a fi aplicate cuiva lovituri de bită (drept pedeapsă legală); (als gesetzmäßige Strafe) geschlagen werden. 1816: a' Tiszt-séghez vagy a' V. Ispány Urhoz tējendő Relatoriájába tegye bele a' Ttes Ur, hogy legjobbnak láttya, ha ezek a' Deliquensek^a meg tsapatnak, és kezességén elbostáttanak [Gyérressztkirály TA; TLt 1215 Mezei János lev. — ^aSző-késgyanús jb-ok].

megcsapattatás megverettetés; aplicare de lovituri cu bită; Schlagen. 1730: Világosos lévén ... Császár Sárinak Nehány Napok és Eitzakakon való Fertelmeskedése mellyért Hóhér által Pelengéren valo kemény meg tsapat-tatást érdemelve [Kv; Tjk XV/7. 131].

megcsapattathat megverettethet; a putea dispune să i se aplice cuiva lovituri de bită; schlagen lassen können. 1750: egész facultassa lehessen az Ur(na)k, és Authorita-sa, a kezeseket mind együt, vagy akár melyiket, uton, ut felen vagy akár holot meg kapatathatja meg fogathassa ... és mind addig megis csapatathassa a mig töm-loczb(e) nem viszik [Bencenc H; BK 1105].

megcsapattatik 1. el/megveretik; a fi bătut; geschlagen werden. 1827: (A) Halom(ba)^a melybe téglá holt szén tétettett Felső Csemátoni Mátyás Joseff meg is tsapat-tott [A.csemáton Hsz; HszjP. — ^aÉrtsd: határhalomba].

2. (törvényes büntetésként) megvertetik; a fi aplicate cuiva lovituri de bită (drept pedeapsă legală); (als gesetz-mäßige Strafe) geschlagen werden. 1670: az Incta az pelengérre keőteoztessék, és erősse(n) megh czapatassék, s ez varosbol ki üzettessék [Kv; TanJk II/1. 776]. 1688: Del(ibe)r(atu)m Constálván az Incta(na)k Morvai Ana-na(na)k fertelmes élete paráználkodása az pelen-gherre fel kötöztetvén az hoher ál(ta) keménye(n) tsapat-tassék meg [Kv; Tjk XIII/1. 350]. 1697: addig senkit a reconciliatoria ne admittalyunk hanem ha Articulariter meg csapatat(na)k az tisztektől [SzJk 304]. 1718: Az Inas

penig Ura s Aszonya meg nem betsüléséért ... meg tsapattassék [Kv; ACJk 104]. 1765: Rézmives Péter ... nő paráznaságért tsak meg tsapottatott atq(ue) 21 Artic. az ilyen színű deliquensnek halált intentál [Torda; TJKt V. 279]. 1773: Szena Lopásba elegyitettek magokat, mellyért a szekerek minnyájan meg csapattattak [M.léta TA; JHb II/3]. 1811: Kudor Pálnak hűtös Feleséget mint házasság ronto Vasárnap reggeli harangozás előtt a' Templom előtt lévő kalodába tétessek ... a' Templomból kijöven az egész község előtt 12 paltzaval meg tsapattassék [M.bikal K; RAK 86].

Szk: (hóhér által) pellengérben/pellengéren ~. 1700: Nagy Janosneis leanyostol ha többé nyelvekkel mocskolodnak a pelengeren meg csapattassanak [SzJk 361]. 1701: Az ki fattyat vetett ... perengeren meg csapattassék [Szentdemeter U; Ks 90]. 1715: Barbara Joachim ... mivel tisztatalan elele constal az Szék színin az hoher altal pelengerben csapattassék még es az varos hataraol ki üzettessek [Kv; TJK XV/1. 133]. 1745: mind ketten a pellengérben hóhér által meg tsapattassanak, és ki tsapattassanak, másoknak eleven példájára, és magok gonoszságok büntetésének el vételére [Torda; TJKt II. 95–6].

megcsapattatott (törvényes büntetésként) megverette; pedepsit cu lovituri de bită; (als gesetzmäßige Strafe) geschlagen. 1689: Nyilván lévén Nagy Ilonának Szék városából paráznaságáért valo ... ki pelengéreztetése a' Sz: Szék Bocskai Jánost, Feleségétől Nagy Ilonatul, mint megh csapattatott nyilván(n) valo kurvatul divortially [SzJk 241].

megcsapdos megüt/ver; a lovi (pe cineva) de mai multe ori; (durch)prügeln, (ver)hauen. 1591 Zabo Albertne, Magdolna azzoni ... vallia, Latam hoga az Bonczidai biro egi Bonczidai emberek tykiat megh eoie, es mikor az ember zolana erette hoga miért mielne azt ... megh czapdosa, az zegeni ember megh futamek [Kv; TJK V/1. 90]. 1633: Cassay Ferencz ... az Eöczjemett ott talala, es erősen megh cziapdosa [Mv; MvLt 290. 131a]. 1722: Pap Vonka én rea(m) tamadott ... még csapdosott, hoga az verem fokot belé [Kecsed SzD; TL. Hrubán Gavrilá (38) prov. vall.]. 1741: hallottam Jerimastol magától hoga ötötis meg tsapdosta az meg frt fogados [M.fráta K; BLt 1 Pap Lázár (46) zs vall.]. 1749: András ur(am) a' Korbátsal megtsapdosá Szabados Györgyöt [Szentbenedek SzD; Ks]. 1753/1781: (Szűcs Pável nevű jobbágyot) egy alkalmatossággal egy udvari bírāja meg tsapdosa [Algyógy H; JHb LXXI/3. 249].

Szk: egymást ~sák. 1638: az legenyis be ugrek az ajton, akkor iol megh Czapdosak egimast [Mv; MvLt 291. 170b].

megcsapkodtatik (sereg) megtámadtatik/üttetik; a fi atacatá (oastea); (Heer) angegriffen werden. 1662: ha az ő serege a hajdú vitézeketől, kikre véletlenül akadt vala vissza nem verettetett és meg nem csapkodtatott volna ... Erdély is nyilvánvaló veszedelembé esett volna [SKr 108–9].

megcsaponik megcsappan, lefogy/sóványodik; a släbi; abnehmen, mager werden. 1665: Isten kegyelmességéből, noha nagy bajjal ily hő időben, mindazonáltal ide Drinápolyban 4. Augusti jó egészségben érkeztem. Csak Isten

tudja, mely bajjal hozathattam az madarakat, háromnál több mégis meg halt benne. Az lovak is meg csapontanak az erős jüvében mert minden nap hol 6, hol 5 mély földet kellett jünöm [TML III, 493–4 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz].

megcsápszál elver; a bate; durch/verprügeln. 1835: Kovács Joseff a Fogadoba meg vervén egy Kereszturi Nemes Embert ezt a' Báro meg tudta, 's az Ispányát le küldötte Kovács után, hogy hivja fel az Udvarba, Kovács nem hoga fel ment volna, hanem az Ispánt mégis csápszálta [Zsibó Sz; WLt].

megcsatázik 1. (sereg) megütközik; (despre oștiri) a se lupta; (Heer) mit jm zusammenstoßen, jm eine Schlacht liefern. 1612: 2 Octobris. Visszaszálla az Báthori tábora Kolozsvámál Hója alá Bethlen Gábor elől, az tatár pedig mind nyomokban volt az táborig, meg is csatáztak az magyarokkal [Kv; KvE 146 SB]. 1659/1799: Barcsai ... meg is csatázván, egymásban sokat levágtak [Mv; EM XVIII, 454].

2. megverekedik vkivel; a se bate cu cineva; sich schlagen. 1683: hoga eoht Bajra hiitta nem tagadia, hoga egi Czakaniall utanna nem ment az mezőre, s ot megh Czatazu(n), ha eo nallanal job uolt eoht meg Birtak eo mar arrol ne(m) tehet [Harasztos TA; Berz. 17b].

3. veszekedik, vitatkozik; a se certa; mit jm streiten. 1639: mondak Szigjarto Gergeljek, hoga nem valal it hon aszoni(o)m s igen megh Czatazonk az Eöregh aszonial, s en mondam hoga miért veszekedek kegték [Mv; MvLt 291. 204a].

megcsattan egyet csattan; a pocni; einmal knallen. 1630: Latta(m) az Nagj veszekedéseket, riualkodásokat, s rut vagdalkozásokat neki futamodek ez az Feizses szolgálta s ugj vaga be az kapun feőben ez az Halasz Petert hoga ugjan megh czattana [Mv; MvLt 290. 216a]. 1633: egyk legeni kardott ranta es ream futamoduan agion úte az szabljauat hoga ugja(n) megh czattana az fejeme(n) ugj futek kj es toluajt kialtek [Mv; i. h. 116b]. 1733: az ajto meg csattant mikor be ment hozzája [Szentbenedek SzD; Ks 27/XVI].

megcsattogat összeverdes; a bate din palme; wiederholt zusammenschlagen. 1753: Katalin feyer Benedekne, Azt vallia hoga tawaly Nyarban azt Mongia volt fekete kato eo neky hoga feyet vetety es az alfelehez tetety, Mond Nagy agostonne Neky Myert Mondod azt ha Nem Erdemly Toeled, Mond annakis Noked az Nelwedet vonato(m) ky es az alfeledhez verettem, vgian Megh chiatogatwan az kezet [Kv; TJK III/3. 86].

megcsával (bört) csávalással kikészít; a tábáci/argási; (ab)beizen, lohen. 1600: az Baraniokban sok meg holt az Elléskor. Annakokaert hoztanak haza az Johazok megholt Baranioknak beorít Ezeket attam varadi Swcz Ferencznek hoga megh czawallia [Kv; Szám. 9/XII. 99 Igyárto Simon isp. m. kezével]. 1823: Az Szótsők Nagy Juh bört csávaljanak meg 12 xr [HSzj csával al.].

megcsavarít megcsavarint; a rásuci o datá; (einmal) umdrehen. 1614: Varady Szeőczy Gergelynek zayabol hallottam hoga bezellette, Egykor Vinczen Jmrephinenek

egy Kis Subayat fercelem vala Egy eördeöngöös Azzony vala ott es egy kezkenöit Czyaüargat vala az kezében: Monda egyszer Imrephinenek, hozzame hamar s monda Imrephine ne hozd merth megh hal, Azon közben Jol megh Czyaaurita az kezkenöit be Jutanak az Zolgay köözwál s megh mondak hogy itt vagion Bathori Gabor [Medgyes; VLt 53/5267 Fr. Bodogh de Varad vall.].

megcsavarodik megfordul; a se intoarce; sich umkehren/drehen. 1629: Jeó Veres Miklos az Vczan fel eleib(e) allek, de mint beteges ember nem forgodhatam ugj az minth kell uala megh Csauarodek az puskat az Melyemnek tarta s az kut mellett el njargala [Kv; TJK VII/3. 64].

megcselekedés elkövetés; comitere, säviršire; Verübung, Begehung. 1587: lathwan Az Varosban az bwnnek el Aradasath Valasztottanak ket feó vrbimat Hog' ez ket feo vrbim az Istennek títtesseget eorizek otalmazak, ha mely zemelyheöz Bizonios Sorok (!) ertetodnek, az bwnnek megh chelekedeseben (gy!), Azokat citalliak, seot meghis fogtathassak [Kv; TanJk I/1. 48].

megcselekedhetik megtehet; a putea face/efectua; tun können. 1591: monda Berekzazi Mathe nekem azt lzene pyspók vram neked, hogy lasd meg az protocolón könyben, hog'ha az eg'hazi szék adotte libertast az ferhöz valo menesre Chatalinnak, ki ez előt en feleségem volt az vag' nem. Mert am vg'mond Janos pap holnap eg'ben akaria esketny, kit megh nem Chyelekedhednek, merth Chyak eó magatol adot az Azzonnak zabadsagoth, es nem az Synath [Kv; KvLt I/60 Math. Albaregiensis vall. Petrus Talliany Enyediensis minister Colosüariensis keze írása]. 1593: latiae ked Porkolab Vram Meny bortt adnak kilencz penzen ked dolga volna ez vgy mecze ell az porkolab vram zolgaia az cziapiatt s monda az azzony megh czelekedhetitek, de ennekem semmi vetkem benne [UszT]. 1596: En Janos geörgy oth hon nem lehetek hanem az eó felsege hadaban kel lennem ... Az al peres It hon maradoth, nem tudom mit chielekezik Jobbagimal zolgaimmal, vgy Ertem penig hogy eólessel feniegeth benneök eó meg chilekedhött mert az sem elseő dolga lezen [i. h. 11/69]. 1671: ha valamely oly miserabilis personának segítség-gel lenne ő Naga, Istenre tekintvén ... mellyet mint keresztény Fejedelem, méltan meg-cselekedhetik [CC 15]. 1710: Minden ember tanuljon isteni félelmet és ne cselekedje azt mindenkor, amit megcselekedhetik, hanem azt, ami jó és igazságos [CsH 103]. 1753/1781: könnyen meg is tselekedhetette, mivel semmi sem vólt benne [Nagyalmás H; JHb LXXI/3. 315]. 1764: Lukáts Janos ... azt is monda hogy mindenfelé elég Fertátom vagyon a mit mondok veghez viszik, ha en meg nem tselekedhetem is [Oltszem Hsz; Mk II. 2/65].

megcselekedhető megtehető; care poate fi făcut; was man tun/machen kann. 1678: valamit Kgd maga személyében velem igaz szolgáljával felér s tülem kitelhető s megcselekedhető, bizvást parancsoljon s éjjel nappal is sürün tudósítson, hogy tudjak Kgdnek annál inkább szolgálni [TML VIII, 92 Vesselőnyi Pál Teleki Mihályhoz].

megcselekedik, megcselekszik 1. megtesz vmit; a face ceva; tun, machen. 1574: Borbel Egyed ... vallya ... egi Beteges germeke volt ... hallotta hogi ebnek feiet Meg

kellene feozny, Es abba kellene háromzor Meg ferezteny, Meg chelekettek es az vtan az germek meg giogwlt [Kv; TJK III/3. 370]. 1593: Philep Janosne ... vallia Catús azzonj ... ekkeppe(n) zolla, io azzonjo(m) ualaki ezt megh czelekdőndeye, hogj czinalna főrődót, es egj fekete kakast úőne holna ala ... es uele megh főrődnejk, Annak úta(n)na se(n)ki ne(m) arthatna neki som(m)ib(en) [Kv; TJK V/1. 339a]. 1596: Mind az altal ezt megh czelekezem [Radnótfája MT; Bállt 1]. 1629: azt monta ... azt megh chyelekeszi hogi ir eo kglmenek mellette [Kv; TJK VII/3. 76]. 1638: Czieffey Lazlo Uram ... Jllien valaszt teón, Ihon En most megh czelekedem azt hogi Eddigh valot mind megh Engedem, Es El szenvedem [Noszolyi SzD; WassLt]. 1670: igere magat Mate Pap vram hogj aztis megh cselekedj ha alhatnak [Andrásfva U; Told. 21]. 1679: jelen letemet kivanva(n) aztis megh czelekűnnem [Szentbenedek SzD; Ks Kornis Gáspár lev.]. 1713: Tudom így is emberek(ne)k itéleteket magamra vészem, de az Attyafiságért mind meg cselekeszem [Nagybarcsa H; JHb Barcsai György Jósika Imréhez]. 1722: Azt felele Sűtő Myhally: oly lehet megcselekeze(m) s' olly hogy sem [Csabaúifalu SzD; BK]. 1785: tudom bizonyosson, hogy egyszeribe mindent úgy meg tselekszik, a' mint meg tselekedheti [Mv; Bállt 1].

2. végrehajt, végbevisz; a execută; durchführen. 1571: valamikor Byro vram paranczollia valami zolgalat vagy zantas ... vagy egieb dologh zwkseg Az eo k. biro vra(m) parancholatyahoz halgasanak^a Es megh chelekediek az myt eo k. kewan [Kv; TanJk V/3. 59a. — ^aA felekiek] | Paranchioltnak Kdnek az Testamentarius wrak az mynth Kd megh Erthy Ez waar Zywksegere kywalt keppen walo dologkrol, hog' Kd zorgalmatosson azokban el Jarwan megh Chyelekeggie [Szúv; BesztLt 3503 Petrus Myhalyffalwy Casp. Zewch beszt-i bírőhoz]. 1575: Meg Ertettek eo K. varosul az feyedelemnek leweleit Elseoben az Credientiat kyben parancholia Az feidelem hogi Gabriel deaknak hitelt aggyanak es meg chelekediek az myt Mond [Kv; TanJk V/3. 121]. 1590 k.: tu fel Pereoseok eskuttek uoltatok ez uaros(n)ak mind zege(n)nek bodognak hogy egy arant zolgaltattiatok az eó erdemek zerent kiki mit bir de tu azt nem chelekettetek megh azt az mire hitesek uoltatok [Szu; UszT]. 1606: en leuen ... akkor tizt valamit paranchiölt(a)m mind Bedeő Mihaly Vramnak s mind egyebeknek megh kellett chyelekedni [i. h. 20/13 St. Bedeő trium sedium sic. capitaneus aláírásával]. 1614: megfőm Szkender pasának ... hogy ha eddig az országbá bé nem mentek, bé ne menjenek, hanem vesztég légyenek. S te menj bé Báthori Gáborhoz s fm frok neki is: ha ezeket megcselekedí, légyen vesztég a fejedelemségben, de ha meg nem cselekedí, rea menjenek [BTN² 77]. 1633: Nagi Varga Mihali obligalta uolt magat arra hog' eg'czer Vy kertel fel kerteli az kööz kertet, az maga haza kerte vegebe(n) ha megh cselekezi is, de ha vegben ne(m) uizsi ne(m) patialja neki [Mv; MvLt 290. 119a]. 1657: az fejedelem engemet is házamhoz bocsáta, parancsolván, hogy készülne, és Görgényben mennék hozzája, hogy onnan expediálna, melyet megcselekvém, és még útjában Vécsen érem az fejedelmet [KemÖn. 293]. 1737: azonn munka^a az Egész Nms V(á)r(me)gjén(e)kis dőlgot adna, hogj a Nms V(á)r(me)gje is Nms Várasunkat apró szerekekkelis segittse, miis közönségesenn, valami ki tőlünk telhetik, ő Felsége szolgáltatyaért, alázatosonn megcsele-kesszük [Dés; Jk 473a. — ^aA hídépítés].

3. (kérszt/követelést) teljesít; a indeplini/sávirsi; (Bitte/Forderung) erfüllen. 1589: Az Balint deak haz vetelereöl teccik varosul eő kgmeknek hogy eleozor a' Conuentek eleót tegie(n) fassiot, hogy ez varosba(n) Nemessegeknek telliessegesen Renuncial, az az Awal nem Eell ... es a' varossi theorweny Ala vethi magath ... melyet ha megh chielekezik, vgy Aggyanak lewelet a' haz vetelereöl [Kv; TanJk I/1. 115]. 1592: Merai Tamasne, Anna azzoni vallia

Monda vram neki ... kerlek jo tars, hogi megh ne olu-azd az ezwsteot, hane(m) tarch megh ... de eo noha fogada hogi megh chelekedí, de annak vtanna megh oluaztotta [Kv; Tjk V/1. 244–5]. 1597: Enge(m) Kis Bodo Gergelj kere hogy el men(n)jek Nagy Bodo Janosni mo(n)dgia(m) megh Zep zoíal hogy fogianak embert bechyltessek megh az kart mind faiba(n) kertibe(n) fjúebe(n) ... monda Bodo Gergely, Zereteó Tamas Vra(m), migh az io zomzedúnk ... my raitunk az kart megh ne(m) eyte, ha addigh keúant-ha volna megh chelekettük volna, de hogy lm(m)ar az fiúet megh kozalta, mert abban az labonkol ha mit nyomottúnk, de kart ne(m) tettúnk [UszT 12/38 Thomas Sima de S. Kiralj lib. vall.]. 1631: Kerők azon Fogarasi Nagh Thamas Vramot hogi eő Kgme arra az mi malom heliwnkre éppittene molnot Molnoknak táuol léte miat, Melliet hogi ha eő Kgme megh czelekodik, az felliúl denotalt malom heliet, mys eő Kgmenek adgiuk ... Aiandekon pénz nélkül [F.venice F; Szád.]. 1667 k.: (A szőlőnek) mint mesgyéjé mint homlítását látván ... hogy igen ki bocsátotta ... azokajert ő kegyelmet intettük azon bekességnek okaért, hogy vonnya helyeb az tő szőlőyt melyet ő kigyelmeis megh czelekedek [Kv; RDL I. 148a Fekete István hűtös okulátor kezével]. 1717: az mi Lorinczi Ur(am) Tiztartosagra Valo be alitasat illeti ... Jo szível meg Cselekszem [Harangláb KK; Ks 96 Szarka Sigmond lev.].

4. Isten czelekedje meg Isten engedje megtörténni; sá dea Dumnezeul să se întâmple ceea ce dorim; Gott soll es erlauben zu geschehen. 1643: Az Hatalmas Vr Isten pediglen czelekwdgie megh hogi az Nagod io kedvebwí valo adakozasnak hazna áldasal terjen Nagodra, hog(i minde)-kor mindenekből mind(en) io titeminniel Nagod bwveolkeodhessik [Dés; DLt 408].

5. elkövet (vki ellen vmit); a comite ceva (impotriva cuiva); (etw. gegen jn). verüben, begehen 1573: ez az kys Myhal keres vala en raytam Zolgalatyaeert f 12 kywel hogi en tartozta(m) volna ... Azert lassa meg az teorweny hogi ha tartozoma effele zolganak ky Jdeőnek Jawaban es hazan (!) kyssebseget meg chyclekezy es el Zeokyk az vthan ha tartozom valamyt Neky fyzetnem auagy nem [Kv; Tjk III/3. 262a]. 1585: Az Wandorlo, Bwdoso, Ereoksegnelkwl valo lezzegeő zemelliek, ha mith az felsőo dolgokban^a hatalmassagokban megh chelekednek, Akar kichin bewn es hatalom legien, Akar penigh nagy, vgian megh fogiak minden hatalommal [Kv; KvLt Vegyes III/18. — ^aFeljebb a constitutioban előadottakban]. 1590: mífert hogi Ezekett semi wettkemert meg czielekette az alperes az decretumba meg Jrott penatt kőwetem rajta Erette, werem hwllasaert es cziontom töredelmeertt hwzon Eott forintig zolok hozza Erette [UszT]. 1599: azt mondo(m) hogi mind eszeket en raita(m) megh chieleköttek minden rajta(m) valo keresettik, riok ter [i. h. 14/33]. 1642: (Egyes) emberek, kik feleségek után nemes funduson lakván, nemességnek praetextusa alatt minden gonosztságot, lopást, gyilkosságot, tolvajlást megcseleksz-

nek [EOE X, 328]. 1643/1722 k.: Az Oskolakban a Farsanglást Gallekor valo kakas király tetelt az az Ekklesia depónallya (így!); ha a Mester Contumaciter meg czelekeszi, Tisztitül privaltassek [GörgJk 342 a szu-i Zsinat végzése]. 1771: egybe ki rugozkodék egy kapu Zároval ... hogy meg verjenek, melyet meg is cselekedtenek volna ha Tott Miskától nem tartottak volna [Dés; DLt 321. 27a Daniel Tot (45) ns vall.].

6. megcselekszi neki megteszi neki (nemi von. nyil-ban); a satisfice pe cineva (in declaratii referitoare la viața sexuală); (in sexueller Beziehung) vollbringen, jm antun. 1637: Polgar Istuan ... monda hogi latta hogy megh czelekettek Padocz Istuannanak, haromszor egjmas uta(n): az ablakon neztek Cizsar Pal monda ... hogy eő megh czelekette az Azzonnak [Mv; MvLt 291. 107a, 109a]. 1638: Czillagh Görgi es Gal Istok megh czelekettek az Aszonnak [Mv; i. h. 146b]. 1748: hallottam magatol Molnár Jánostól mondani, Várjan meg Josziv mert vagy meg halok, vagy meg cselekszem én néki [Déva; Ks 112 Vegyes ir.].

Ha. 1618: megcselekszem [BTN² 174]. 1659: meg nem cselekszem [TML I, 412 Bethlen Farkas lev.]. 1670: megcselekszem [TML V, 336 Bornemisza Anna lev.]. 1773: meg nem tselekszem [Selye MT; BetLt 7]. 1657: czelekedi meg [TML I, 85 Bornemisza Kata lev.]. 1772: meg czelekeszi [Dés; DLt 321. 74]. 1668: meg is czelekeszszük [TML IV, 276 a fej. lev.]. 1671: megcselekeszszük [TML V, 488 Bornemisza Anna lev.]. 1635: (ők) megh czielekesszik [Kv; Céhir. I. 12]. 1764: meg tselekszik [Oltszem Hsz; Mk II. 2/65]. — 1596: megis chelekettém [Kv; Szám. 6/XXIX. 170 Bachi Tamás sp kezével]. 1657: megcseleküdtem [KemÖn. 157]. 1573: chelekedet meg [Kv; TanJk V/3. 78a]. 1704: megcselekedtenek [WIN I, 289]. 1800: meg tselekettek [Benedekfva Sz; BfR II. 58/21]. — 1657: megcselekedém [KemÖn. 118]. 1614: megcselekedé [BTN² 52] || 1667: megcselekedném [TML IV, 248 Teleki Mihály lev.]. 1729: meg czelekedném [Somlyó Cs; ApLt I gr. Haller János lev.]. — 1638: megis Czelekettém volna [Mv; MvLt 291. 150b]. 1771: megis tselekedte volna [Bukuresd H; Ks 114. 61] || 1584: meg chelekeggiek [Kv; TanJk V/3. 279b] || 1585: meg chelekedny [Kv; Tjk IV/1. 512]. 1603: megh chelekednj [Kv; TanJk I/1. 434]. 1632: megh czelekedni [Kozmás Cs; BLt 3].

megcselekedő elkövető; fātpas; verüben, begehend. 1840: Ungvári György Ur aszt monád hogy ... a' tűz tételnek házamtól kelletett eredni — mely valótlan principjárá, mostis azt mondam — hogy házam népét Gyujtagatonak nem tudom ... ki volna — az a' bolond — ki a' maga Joszagját tűz praedájává tégye, meg boszoszo dolog meg gondolni is — nem hogy még annak meg tselekedője légyen [Dés; DLt 277 Balogh László foly.].

megcselekedtet végrehajtat, elvégeztet; a face să se execute; durchführen/verrichten lassen. 1575: Eo kegis Beochwliek meg eo k. varoöwl hogi az Myt ely vegeznek chelekettese megh eo K [Kv; TanJk V/3. 127b]. 1657: ha az mi Kgls Aszszonyunk eő Nga mas justitiariusok által akama ezen dolgot ujjolagh való revisioban vetetni, keső ne legyen, hanem valamikor eő Nganak fogh tettzeni, salvum legyen megh cselekedtetni [UF II, 190]. 1703: mind az német s mind az dánus generálisok kívánván, hogy fordíttassam deákul és németül a levelet, melyet

midőn megcselekedtettem volna az originált is tőlem egyszer elkívánván ő is vissza nem küldötte [WIN I, 650].

megcselekedtethet megtétethet; a putea pune pe cineva să execute ceva; verrichten lassen können. 1666: egyébránt ha akarta volna s ő felsége kegyelmes oblatioi nem lötenek volna az iránt is, úgy hiszem, egy néhányszor megcselekedtethette volna, de őja az Isten annak az istentelenségnek csak meggondolásától is ő nagyságát [TML III, 574 Teleki Mihály Wesselényi Ferenc nádorhoz].

megcsendesedés lecsendesedés/csillapodás; potolire, liniştire; Beruhigen, Besänftigen. 1659: Isten az oltalom és az megcsendesedésnek szerzője; annál egyéb nekünk nem is kellene [TML I, 361–2 Balog Péter Teleki Mihályhoz].

megcsendesedett lecsendesedett/csillapodott; potoliti; beruhigt, besänftigt. 1679: meg tekintvén Boér Sigmond Vr(amna)k, az ... szegény hazánk(na)k majd szintén utolsó veszedelméhez közelített és már Is(te)n kegyelméből meg csendesedett dolgaiban meg mutatott forgolódását és hűségét^a [Inc. VI. 29 fej. — ^aKöv. az adományozás]. 1688: az Zenebonanak lassan égő es meg csendesedett tűzett nagjubra ne gerjeszse [Dés; DLt 449].

megcsendesedhetik megnyugodhatik; a se putea potoli/liniştii; sich beruhigen können. 1672: hogy elmém jobban megcsendesedhessék, kérem tudósítson, ezen dologban Kegyelmed mit és mennyit tudott [TML VI, 156 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1676: Énnekem soha meg nem csendesedhetik lelkem ismereti, hogy a Baxa ebségében részes ne volna [TML VII, 186 Vesselényi Pál ua-hoz].

megcsendesedik 1. lecsendesedik/csillapodik; a se potoli/calma; sich beruhigen. 1573: Barát ferench Azt vallia hogi kartyat lachanak volt, egi penz myat haborodot Eozwe zeoch gergy fekete Mateawal wsteokbe esteke valasztig vontak egimast ... vegre eomagok ely hattak Es meg chendezelek Eon kéztek [Kv; Tjk III/3. 289]. 1582: Petrus Gruz fassus est ... oztan en el mentem es Tot mihalt feleségesteol ereosse(n) meg fedde(m) az lzenet Mellet es Abba chendezedenek meg [Kv; Tjk IV/1. 34]. 1599: Hozzu Marton vallja ... minth eset Konch Pal es Darabos Janos kezoet az haborusagh azt en nem lattam ... enys, Janos vrammal egyetemben enyhyteok eoket, kjre valo kepest Konch Pal megys chendesedek [Kv; Tjk VI/1. 326]. 1674: hogy az ket félis inkább meg csendesedgiék, az ket fél köszt valo darab foldet ket félé osztottuk [F.szoját K; SLt Q. 13]. 1700: Kglđ légye(n) edgy kis patientiaval addig, mig ezek az fél háborodott emberek meg csendesednek valamennyire [Ks 96 gr. Mikes Mihály Győrőfi Borbálához]. 1745: Az veszedekésnek kezdetit nem tudom miből eredet egyik intette az töbit egy kevésse meg tsendesettek, annak utánna ismét hamar fel zűdülának [Csehtelke K; Ks 5. X. 6 Darabont András (45) jb vall.]. 1752: Boér Samuel Ur(am) ... puskával kezdéis fenjegetni, s káromalni, de én eő kiglmét meg fogván mejb(en) (; mint hogi az uram földin voltam :) meg csendesedék [Abosfv KK; Ks 8. XXIX].

2. megnyugszik; a se liniştii; sich beruhigen. 1659: Az Istenért kérem Kegyelmedet, édes Öcsém uram, hogy

jűjen be, menjen ő nagyságához, talám megcsendesednék ő nagysága [TML I, 436 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1661: hogy írod, testedben lelked gyötrődik, bizony könnyes szemmel olvastam, és addig meg sem csendesedem, míg nem írod, édesem [TML II, 178 Teleki Mihály Veér Judithhoz]. 1847: noha szívűnk, és lelkűnkől ohajjuk hazajötét ... ne vené rossz néven, ha arra meg ínstálnám, hogy addig vagy csak míg egy kissé megcsendesedünk, allapodunk, űlne ott a' nyugodalomban [Kv; Pk 7].

Szk: *elméje* ~. 1669: sokszor nekem nem híven ő nagysága, mások által is próbálgatta elméjeket, úgy csendesedett meg az ő nagysága elméje [TML IV, 604 Teleki Mihály Nalaczi Istvánhoz]. 1679: ha onnét az portárul ezen urunk ő nagysága levelére válasz lészen ... sokak elméje megcsendesednék s inkább várakoznának [TML VIII, 535 ua. Ruzskai Andrásához] * *elméjében vmi iránt* ~ 1705: őnagysága ... a generális előtt úgy igyekezte azt a dolgot moderálni, hogy amint a generális resolútiójából is kiteszik, más elméjében eziránt a generális megcsendesedett [WIN I, 490] * *szíve* ~. 1618: Hadd csendesedjék meg az én uramnak az szíve, és az szomszéd országot is hadd csendesítse meg [BTN² 115].

3. elcsendesedik/műlik; a se potoli/termina; sich legen, vergehen. 1575: az Eoryzes es vigazas feleol Illie(n) vezegeszek vagion eo kegnek varoswl, hogy miglen Ez mostany haborw meg cendeszedik, Mind Eyel Nappal egi Tyzed legien az Drabantok mellett^a [Kv; TanJk V/3. 121b. — ^aA kapukon]. 1657: Ekkor az Uristen megmente bennünket; de ímé esmét az pogányságnak fúriáját nem hagyák megcsendesedni, hanem a tűzet olajjal gerjeszték [KemOn. 185]. 1658: mi csak addig várnók ő nagyságát, hogy az Isten behozná; talám megcsendesednék ez a sok rossz hír [TML I, 236–7 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1704: valamint mikor a forrást megzavarják és ismét meg hagyják csendesedni, meghiggad s megtisztul, úgy ez az dolog is megcsendesedvén megtisztul [WIN I, 119]. 1726: az nagy Veszedelem megh Csendesedvén melly volt Rákolczi Györgynek Lengiel Orszagban valo menetele után [Szentmargita SzD; Ks 14. XXXVIII. 13].

Szk: *a szó* ~ megszűnik a szóváltás. 1606: Az keőüyl ha valamit zolt volna teórűe(n)njel kellett volna keresni Jgy ez zok megh chendesedue(n), ne(m) kellett volna fegyűeres kezzel rah temj [Az chelekedet megh zynue(n) ne(m) kellett volna vizont rah temi [ÚszT 20/76].

4. szándékától ~ szándéka mellől eláll; a renunţa la intenţiile sale; sein Vorhaben aufgeben. 1657: Ekképpen méne azért véghez az hadakozás, csendesedék meg az török is lator szándékjától [KemOn. 288].

5. (tenger) lecsendesedik, megállapodik; a se liniştii/domoli; (Meer) stillwerden. 1618: immár lassan-lassan megcsendesedik az Fekete-tenger, igyenesen hamarébb érik ott által Kefét hajókon [BTN² 172].

6. (vízfolyás) meglassúdik; (despre ape curgătoare) a se domoli; (Wasserfluß) langsamer werden. 1730: szenát fát nem küldhetem mert epen lehetetlen dolog az nagy viz mia de mihelyt megcsendesedik es az hajok jami kezdenek mingyárt küldők [TKI Mohai Mózes Teleki Ádámhoz]. 1772: minek utánna azon Malom fel állatt a' Nagj kővek se láttattak ki soha a' vízből, de a' Vizis ugj meg csendesedett, hogi már most a' Silip árkábanis tsak alig foljdogol [Ádámos KK; Jhb LXVII/2. 223].

7. lelassul; a incepe să funcţioneze mai încet; sich verlangsamen. 1770: Az malmunk ismég meg kezdet vala

csendesedni, mivel az új kőtéseink igen meg nyomultak volt [Lekence BN; Ks 47. 67. 29 Simon Pál tt lev.].

megcsendesít 1. lecsendesít/csilapít; a liniști; beruhigen, stillen. 1573: Ez adobol ... az Menyere lehet Borbelj Martonnenakis zakassanak eo k. beleole Es chendesicchek meg adomaniokai hogi Ne Banchia az feyedelmet erte [Kv; TanJk V/3. 88b]. 1600: az városnak magat veszedelemtől meg kellett oltalmazni, és olyan feo dolgaiban Jaro postaiat minde(n) Adomanyawal meg kellett chendesityeni [Kv; Tjk VI/1. 445]. 1657: ugyan kemény szóval mindkettőt megfenyegetvén, kellett őket megcsendesítenem [KemÖn. 227]. 1662: Komis Zsigmond ... sok szép intő beszédével ... megcsendesítette vala őket [SKr 174]. 1710: szép szóval, könyörgéssel eleget próbálak a gyalogság indulatját megcsendesíteni [a császár ... országgyűlést hirdete ... hogy ott a magyarok megbántódását ... meg-orvosolja, és azt a nagy haboruságot megcsendesítse [CsH 58, 409]. 1783: én addig szállottam a ... fenyegető személynéknél, hogy megcsendesítém [Feltorja Hsz; HSzJP Gabriel Köntzei de Karatna (57) vall.].

2. megnyugtat; a calma; beruhigen. 1677: A Tökölyi uram dolgát a mi nézi nagyobb gonoszra következősét ezzel is kívánván megelőzni, ő kegyelmét megcsendesítettük s itt benn mulatását javalljuk [TML VII, 539 a fej. Teleki Mihályhoz].

Szk: *elméjét ~i megnyugszik*. 1670: Megvallá tegnap az fejedelemszongy, hogy volt gondolkozása az én bejövetelemre, de hogy beszélt velem, mindjárt megcsendesítette elméjét, mert látja, nem olyan ember vagyok, mint G(ábor) sógor [TML V, 10 Ispán Ferenc Teleki Mihályhoz] * *vk i elméjét ~i megnyugtat vkit*. 1710: a basa ... a portán vádaskodván Bánffy Dénes ellen^a, a fejedelemnek s az országnak gyakran sok búsulása s költsége esett amiatt, hogy a török udvar elméjét megcsendesítse [CsH 112. — ^a1674-ben].

3. *~i magát* megnyugtatta magát; a se liniști/calma; sich beruhigen. 1669: El is higgye Kegyelmed, édes Bátyám uram, mind Isten előtt lelke úgy lehet csendesebb, mind világ szerént úgy leszen Kegyelmednek böcsületesebb, hogy ha magát egészen megcsendesíti [TML IV, 557 Teleki Mihály Fleischer Andrásához].

4. kb. eligazít, rendbe hoz; a aranja/rezolva; erledigen, in Ordnung bringen. 1661: Azomban bona fide assecurált ő felsége erről is, Isten végben vívén hazánk dolgát és megcsendesítvén, ő felsége az praesidiumot mindjárt belőlk kihozza és resignálja Erdélynek és urunknak [TML II, 57 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1678: Itt Uram az dolog elköltött bennünket bizony minden színes dolgokról, nem úgy mint azelőtt, midőn meg akarják vala csendesíteni az dolgokat [TML VIII, 235 Bethlen Farkas ua-hoz].

5. eloszlat, megszüntet; a desființa/suprima; beseitigen. 1672: Így volt rendesebb s így becsületesebb s Istennek nagy neve legyen áldott, ezen az úton csendesíttem is meg minden ő nagysága és a haza ellen való nehézségeket most ezúttal [TML VI, 298 Baló László ua-hoz].

6. megfélemez; a infrina/stávil; bändigen, zähmen. 1710: General Rabutin megértvén a székelyek rebellióját, az örmény püspököt Mikes Mihállyal, ki háromszéki főkapitány ... kiküldi, hogy menjenek ki a székelységre, s csendesítsék meg a rebelliót [CsH 339].

megcsendesítés 1. lecsendesítés; liniștire, potolire; Beruhigung. 1662: Bethlen Gábor fejedeleme azért azonnal az

ország megcsendesítésére, békességre, törvénynek helybenállítására ... fordítá elméjét [SKr 93]. 1710 k.: hozák a dániai király és az akkori ... brandenburgi elector leveleit a fejedelemnek, amelyekben offerálák a magyarországi motusok megcsendesítésére való mediatiójokat [BÖn. 705].

2. megbékítés; kiengesztelés; împăcare, reconciliere; Befriedigung, Versöhnung. 1672: Kegyelmetek igyekezzék az úr megcsendesítésében, mert higgye Kegyelmed, nem érdemli az úr az balítéletet [TML VI, 222 Teleki Mihály Ispán Ferenchez].

megcsendesíthet 1. lecsendesíthet; a putea calma; besänftigen können. 1580: A my az Maradek Peter keonyeörgesset illety keryk eo kegmtet biro vramat hogy Mykor Sombory vra(m) be leo, teórokeggiek tanachyawal egywt hogy illie(n) gonoz zandeket zalithassak leh eo kegmtet ha penig meg ne(m) chyendezythetnek te hag vrunkatistalallyak meg eo kegmtet [Kv; TanJk V/3. 232a]. 1662: a kapitány ... úgy neki indult, hogy ha Gargócs Mihály, becsületes főember, többekkel akkor jelenlenni találtatván, nagy nehezen nem compescálhatják, meg nem csendesíthetik vala, őket nagy ártatlanul mindjárt megnyakaztatni akarja vala [SKr 396]. 1710: a császár a mellette való magyar urak instantiájára ráhajla, hogy próbálnák meg, ha a magyarországi motusokat megcsendesíthetnék tracta által^a [CsH 370. — ^a1706-ban]. 1710 k.: én azon leszek, bízom is Istenben, boldogt, megcsendesíthetjük ezt a civile bellumot vér nélkül [BÖn. 709].

2. megnyugtathat; a putea potoli/domoli; beruhigen können. 1666: Ezzel Nagyságtok meg is csendesítheti Tökölyi uramat ő nagyságát, az mint hogy levelében megígérte urunk ő nagysága, hogy az hunyadi dologból mindenképpen assistenciával, oltalommal leszen ő nagysága [TML III, 555 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

Szk: *elméjét ~i*. 1670: Dávid deák ... még a fővezérmel vagyon. Mire véljem ott való mulatását, magam elméjét sem csendesíthetem meg [TML V, 106 a fej. Teleki Mihályhoz].

3. *~i magát* megnyugtathatja magát; a se putea liniști; sich beruhigen können. 1749: ha meg holt is szegény kis Fiam, ha életben vagyon, ha jobbadon is had tudgyam, mivel meg nem csendesíthetem magamat [Buzd AF; Ks 96 Mikó Ferenc feleségéhez].

megcsendesíttetik 1. lecsendesíttetik; a fi stăvil; gestillt werden. 1662: a hazabéli villongások is megcsendesíttetvén, a török nemzet ellen is az országot, mint az egész keresztyénségnek oltalom bástyáját, maga és magok közül tudná oltalmazni^a [SKr 76. — ^aA királlyá választott Szapolyai János].

2. *elméje ~i* elméje megnyugtattatik; a fi liniștit; Sinn beruhigt werden. 1662: kinek-kinek vétségekről közönséges engedelem adaték, és az haza szabadságiban való bántódási is megorvosoltatni ígértetének, úgy, hogy most mindennek elméjek megcsendesíttetni láttatnak vala [SKr 406].

megcsendesül 1. lecsendesedik/higgad; a se calma/potoli; sich fassen/beruhigen. 1657: Marsallus kezét fogván urunknak^a, mondá ... „No sógor! mint tetszik a kozák barátság?” ... Ezenközben agyarkodva megrázta valamennyire urunkat marsal az övénl fogva, végre megcsendesülvén, mond a marsal: „Ne veszz én miattam, hanem

lássad mostan hamar, ha valamit végezzs é velünk vagy nem ? ...” [ETA I, 162–3 NSz. — ^aII. Rákóczi Györgynek, lengyelországi hadjáratának kudarcát után].

2. elcsendesül, lelehad; a se potoli; sich dämpfen, nachlassen. 1823–1830: Elek^a úrfinak még az a kinézése is volt, hogy jó fizetést adván, holtig maga mellett tartson, mint inspektort. Mindezekre megcsendesül bennem a lappangó nagyravágyódás tüze, hajlani kezdek s reáállók [FogE 143. — ^aGr. Bethlen Elek].

3. elhallgat; a amuŧi; verstummen, still werden. 1572: Kyrál Mathe ... vallia ... Hogy eo Ez vallo ez Zot hallota volna es hagi Az hazban meg chendeswlnek, Mond felesegenek lth az hazban Altalan fogwa ldegen Ember vagion [Kv; Tjk III/3. 1].

megcsendesülhet megnyugodhatik vmiben; a putea fi liniŧit in privinŧa unui lucru; sich mit einer Sache zufriedengeben können. 1573: Ertyk aztis hogi az feiedelem Biro vram altal Ez ely mwlt Napokban az c(on)pulsoria dolgaban Reszerent valo kegelmesseget Mwtatta, De myert hogy Nemy Resze hatra vagion Es Nem tekellertes keppen chendeswlhetnek meg varosswl azban az dologban keryk azon Biro vramat kyrál birot hogy eo kegelmek ... az feiedelmet keressek meg [Kv; TanJk V/3. 87b]. 1580: ltielyk is eo kegmek varasul hogy meg chyendeswlhetnek eze(n) eo kegmek Az tanachybely vraink es io Newen is wehetyk [Kv; i. h. 218b].

megcsendít megkondít; a face să sune (clopotul); (Glocke) anschlagen. 1763: meg csendíté az harangot [Nagyida K; Told. 9].

megcsendítő sunátor; erklingend. 1811: a' Pogányok ... a' boldog Lelkeknek számára Egy helyet gondoltak zöld fás Kert formára ... a szemnek tetszö minden virágokkal, 'S Az or' szaglásának kedves illatokkal, A' füleket-is meg-csendítő zengéssel [ÁrE 127–8].

megcsendül 1. egyet csendül (csengő hangot ad); a suna; erklingen/tönen. 1600: Jakochy Andras ki vonta a' zabljat, az aiton be kezdte eöklelni ferench Janoshoz, Vgy techik ferench Janosnal zekerche wala, Azon megh chendwle a' zablia [ÚszT 15/65 Georgi Andras Zentegihazas olahfalvy zabad zekely vall.]. 1653: De nem adták az alafát^a kezünkbe, hanem papirosba takarva csak felénk elhajtották és a földre esett, ugyan megcsendült, s onnat vettük fel [ETA I, 101 NSz. — ^aA zsoldot a portán].

2. ~ a füle bele beleszendül a füle; a-i vijii cuiva urechile; es klingen einem die Ohren. 1662: még Manasse idejében a nagy bálványozásért s vérontásért a Juda és Jerusálem ellen való nagy veszedelemmel lött büntetést elrendelte, és nagy fenyegetéssel meg is prófétáltatta vala: olly veszedlem lenne, hogy aki hallaná, mindkét füle bele megcsendülne [SKr 632].

megcsepeg beázástól jócskán csepeg; a picura tare (din cauza infiltrajiei); (von der Durchnässung) reichlich tröpfeln. 1656: Ezen ... hazaknak az felső része ... sindely hejazattia, mindenütt reghi rosz roshatt, lyukadozott. Jn summa mindenütt megh csepegh [UF II, 176].

megcsepeget 1. forró szurok v. kén rácspegegetésével kínozt; a tortura pe cineva turnind pe el ceară/smoală fier-

binte; durch Darauftröpfeln von heißem Pech od. Schwefel quälen. 1588: hogy az Eottweos Jnast meg chepegetek attam gyorttiara az Toromban d. 4 [Kv; Szám. 4/I. 24]. 1589: Mykoron az Azont meg chyopegettek veottem georkyat (!) f. — d. 8 B V akar(attyabol) hogy Az Cziganok meg Chyeopegettek fyze(tt)em f. — d. 50 [Kv; i. h. 4/VI. 26 Stenzely András sp kezével]. 1591: Kis Thamast hogy meg chyopegettek az Toromban veottem gyorttyatt f — d 3 [Kv; i. h. 5/X. 13]. 1687: (Kozma Tódort) először erőssen megcsepegették, de complexi felől semmit sem vallott, az szépmzei kastély felverésében csak egyedül volt [SzZs 513].

2. forró szurok v. kén rácspegegetésével kínoztat; a dispune ca cineva să fie torturat prin turnare de ceară/smoală fierbinte; durch Darauftröpfeln von heißem Pech od. Schwefel quälen lassen. 1570: Jloná Gal pal hwga ezt vallyia hogy hallotta Zabo Balinthne hogy ezt Monta, hogy am egy gywreomet letem Megh az Nagy azzonnal

De Jsten ely vezesen, ha Megh nem Mongya, es Theorwen aggya Megh chepegetem [Kv; Tjk III/2. 66]. 1582: Marton Deak Requisitör vallia, Ez Az Azzony Aki veres Lukachra Az lambor emberre keolteotte vala hamissan hog illien s illien kinchet talalt volna kiert az Zegeni lambort meg Akariak vala chepegetny es en me(n)te(m) az zegeny emberert Galfi Vramhoz es vg Nierte(m) meg hog' Ne kenozzak meg kiert ez hitwa(n) Azzony Akkoris megerdemlette volna Az halalt [Kv; Tjk IV/1. 48].

megcsepegetett lecsepegetett; stropit, mürdärit prin picurare/stropire; betröpfelt. 1595: Mosottam meg az felső hazban az sok feles Aztalokat, és az kö és mézzel megh csepegetett padokat [Kv; Szám. 6/XVIIa. 255 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

megcsepegettet forró szurok v. kén rácspegegetésével kínoztat; a dispune ca cineva să fie torturat prin turnare de ceară/smoală fierbinte; durch Darauftröpfeln von heißem Pech od. Schwefel quälen lassen. 1570: Kalmar fylep, ezt vallyia, hogy mykor Zabo Balintne megh fogatta volna Kalmar Andrasnet, hallotta hogy azt Monta hogy azt az azzont ha Terwen aggya megh chepegetetty | Kéwer Marthon ezt vallyia hallotta hogy Zabo Balintne Mongya volt Danchaknenak Menny el az Toromba Mond megh az gonoz azzonnak hogy ha my Nala vagion az Marhaba aggya eleh, Merth Isthen Engem el vezesen ha megh Nem chepegettetem, ha Theoruen Aggya [Kv; Tjk III/2. 67].

megcsepegettetik forró szurok v. kén rácspegegetésével kínoztatik; a fi torturat prin turnare de ceară/smoală fierbinte; durch Darauftröpfeln von heißem Pech od. Schwefel gequält werden. 1591: Minthogi mind az bizonsagokból s mind az eoneon nieluek vallasabol vilagoson megh teccik, hogi Bathor Simon, es zappanios Jstuan, eoltek megh Zeoleos Gaspert, es Kis Georginet teccik az teoruennek, hogi eleoezer megh czigasztassanak, megh czepegetessenek ... vegezetre mind ketten neggie vagatassanak [Kv; Tjk V/1. 109]. 1648: Ez szemeliek ... felesegem szokniajat, palastiat ... el loptak toluailottak Azert megh keuanom ä jure, hogy mint illie(n) latorsagot czielekedeök elseöb(en) hew fogoval megh fogdostassa(na)k az utan megh cziepegetessenek es an(na)k utana masok(na)k peldaiara fel akasztassa(na)k [Kv; Tjk VIII/4. 293].

megcsepegtet forró szurok v. kén rácspegetésével kínozz; a tortura pe cineva turnind pe el ceară/smoală fierbinte; durch Darauftröpfeln von heißem Pech od. Schwefel quälen. 1731 k.: erőltették a Deákok és fenyegették hogy valyanak mert ha nem Kolosvára viszik, s ott meg csepegtetik s meg kinozzák [Born. XXXIX. 16]. 1752: Gocsmán László egy pár piros Csizmát igire ... csak mongyak s szólyak valami böstelenségre valo szótt Benke Anna aszszonynak, de én arra aszt felelém hogy ha meg csepegtetnének sem mondanék [Altörja Hsz; HSzjP Catarina Sándor Consors Andreae Vizi (19) pp vall.].

megcsepegtetik forró szurok v. kén rácspegetésével kínoztatik; a fi torturat prin turnare de ceară/smoală fierbinte; durch Darauftröpfeln von heißem Pech od. Schwefel gequält werden. 1705: egy lajtmannak egy szolgáját és egy ágyasát megölelé a piacon ... akik ennek előtte másfélt esztendővel egy lajtmánnak pénzét és ezüstmarháját ellopván, azóta sok ízben megsütögetvén és csepegtetvén raboskodtanak, és ma őket megölték [WIN I, 555]. 1711: szép szerént vallja meg Ungvari ... kikkel paranzalkodot melljet ha ne(m) cselekszik hogj minden gonoszszagi nap fenjre jöjjenek hoher altal meg torturaztatik, meg csepegtetik, annakutanna az egetesnek helljire ki vitetv(en), meg egettetik gunjaival edgyütt [Kv; Tjk XV/1. 69].

megcsépel 1. (gabonát) kicsépel; a imblāti (cerealele); (Getreide) ausdreschen. 1767: a termést meg tsipelvén [Nyárádító MT; LLt Fasc. 129].

2. elver/agyabugyál; a imblāti/ciomági, a bate rău (pe cineva); verhauen/prügeln. 1698: Nyilván constal ... hogy Kerekes István egy tisztátalan asszonnyal paráználkodott ... más férfi ismét feleségével kapúa(n) keményen megh csipelte, és futva szalasztotta [SzJk 313].

megcsépeltet (gabonát) kicsépeltet; a da la imblătii, a pune (pe cineva) să imblătească (cerealele); (Getreide) ausdreschen lassen. 1588: maradt vala Restantiara Czipletlen búza 267 kalongia. Ezen Eztendeoben Czipeltet-megh ezen 267 kalongia buzat [Kv; Szám. 4/V. 51 Gr. Veber sp kezével]. 1609: Az Apahídy Búzat meg Cipeletten leot beleolile varos zamara kez búza Cub 30 m 3 [Kv; h. 12b/IV. 65]. 1785: ha Isten békességet parantsol a jövő télen egyik asztagbol a dézmát ki hányatjuk s meg tsépeltetjük [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

megcserél 1. (tulajdont) másikkal elcserél/cseré útján megszeréz; a obține prin schimb (o proprietate); (Besitz) aus/vertauschen. 1561/1579: My el menenk Kozarwarra Zent Luccza Azzon nap vitan valo zeredan es megh kenalok Ewkeoth, hogy ha akaryak a kozarwary kastelt kezekhez valtany az eo maga rezet es Jozagat, megh cherelny mas Iozagon az ew lako helyehez Keowesdhez keozeleb valon awagy nem [Kozárvár SzD; SLt AB. 4]. 1570: Sofia azzon Nehay cheob Janosne azt valla hogy ... az hazat ew cherelte megh fazakas Jmrehtul [Kv; Tjk III/2. 51]. 1600: Andreas Zekely fassus est ... Boythos Boldisartol megh akarom vala chierelni az hazat [Kv; Tjk VI/1. 418]. 1606: Adoryan balastolis hallotta(m) hogy azt monta hogy meg cherelte azt az Eörökseget [UszT 20/125 Zolokmay Pelbart Antal (40) vall.]. 1634: Az mikor megh czerelek az hazat ... enis ot valek [Varga Matthiasnetis

kenalom vele^a, hogy Czierellye megh [Mv; MvLt 291. 27. — ^aA házzal]. 1735: annak utanna ő kglme hólta után ugy oszták fel Mihálc Mihály Uramék az jobbágyokot ... Szócs György senior juta Mihálc Balás Uramnak. Az kisebbik Szócs György Pinka juta Mihálc István Uramnak, ez után Györgyöt meg cserélé Mihálc István Uram Mihálc Balás Uramtól [Altörja Hsz; Borb. I Veress Péter (49) pp vall.]. 1738: az Léva részt magam csöréltem meg, mellyért adtam az Futásfalvi határon mást Léva Jánosnak [Kézdisztlélek Hsz; HSzjP Agillás Georgius Roman (72) pp vall.]. 1776: Pétsi Simon erőszakosonnis, el foglalta a lakosoktól a' mit akart tudom egy Csere tételit, mellyben az also Toot meg cserélte a felsővel, mellyről valo Contractualis mais a' To bironal vagyon [Mezőbánd MT; WassLt Petrus Szabo (33) ns vall.].

Szk: örökösen ~. 1788: a' Somosdi Faluis hogy azan Hely nélkült éppen nem lehetnek, ara nézve örökösnek meg kívánák Cserelni magaknak [Somosd MT; Told. 76]. 1795: ezen két kitsin Sessiot örökösen meg Cserélék [Veresegyháza AF; DobLev. IV/755. 1a].

2. (újra) kicserél; a schimba/inlocui (un lucru uzat); von neuem austauschen. 1723: a régi Úst roszt lévén meg cseréltem s adtam 2/04 [Kv; KvRLt X. A. 16 Pataki István kezével].

3. kifordít; a intoarce (un obiect vestimentar); (um)wenden, nach außen kehren. 1570: Zewch Fabian es feleseghe anna azzon feleletyk ... adot Egy gherezat oda hogy megh Chyerelyünk (!) Job rezere az gerezat ... azt monda hogy az galerara taphatot veden [Kv; Tjk III/2. 174c].

4. levált/cserél; a inlocui pe cineva; ablösen. 1618: ezt az uradnak én szómmal frd meg, hogy Báthori András dolgából innét az hatalmas császár Portájáról semmit ne féljen, mert megnyugodt az Porta az Urad hívségében, nem cseréli meg [BTN² 145]. 1657: elhívának az két kapikihák, Harasztosi Balás deák, ki ott benn volt residen-se az fejedelemnek, Donát János, kit magunkkal vittünk bé, megcserélni az elsőt [KemÖn. 88].

5. felcserél; a schimba (un lucru cu altul); vertauschen. 1705: a boldog emlékeztető császár ... 5 Maii ez világi életet a halállal megcserélvén csendesesen elnyugodott [WIN I, 450].

megcserélés 1. (tulajdon) elcserélés; schimbare (de proprietăți); (Besitz) Austausch. 1761: Maga Migos Baro Josika Imreh Ur ő Nga hogj valakit rá kért volna az két Udvarházok meg cseréléseknek munkálkodására, vagj nem, en nem tudom [Branyicska H; JHb XXXV/46. 17]. 1816/1855 k.: azon Zsellér Telek ... tettzetesebb lévén, kívánta Ő Nagysága fenn szomszédolt Colonialis Telkével való meg tserélését [Harasztos TA; HG Gr. Béli Lev.].

2. (tiszttségben) kicserélés/felváltás; inlocuire, schimbare (în funcție); (im Amt) Austausch/Ablösung. 1665: Bánfi Dienes uram mentül hamarabb meginduljon, úgy hogy ha lehetne, érné ott fenn^a a főkövetet ... ki is áprilisban fog megindulni s Komáromban leszen az követek megcserélése [TML III, 431 Teleki Mihály Bethlen Jánoshoz. — ^aBécsben].

megcserélgetett felcserélgetett; care a fost schimbat/modificat de mai multe ori; wiederholt vertauscht/ausgewechselt. 1662: Ez isteni instructióba a többi között vedd jól eszedbe az két-három dolgot! Először ezt: írja le a

törvénynek mását a Lévi papjai előtt való könyvből, azaz nem valami megvesztegetettétből ... megcsönkföttből, megcserélgetettből ... vagy pedig emberi tetszés szerint magyarázatotból [SKr 689–90].

megcserélődés kicserélődés; schimbare; Austausch. 1657: udvarhelyszéki Farkas Ferenc, mint emberséges ember, örömet eljűve. Török részről az tömösvári Izmael alajbég és az lippai bég jüvének zálagul, szép katonai solenitással lévén az zálagok megcserélődése [KemÖn. 180].

megcserélt elcserélt; schimbat; ausgetauscht. 1587: az meg Cherelt Jobbagjot Njwtdj Gjeorgj vram Semmj keozonseges falw dolgabol mint hid, porgolat zent egj hazon valo chenalas kj ne vonnya es attol meg ne tartoztassa | az meg cherelt Jozagban egik az masikot meg oltalmaz [Nagykend KK; LLt]. 1612/1687 u.: Az evictorságot mindenik felől fel vállalak, ugy hogy valaki abbol a meg cserélt örökségből a' megyét meg akamá háborgatni ... tehát tartozzék Orbá(n) Lőrincz mind a' megyét s mind a Praedikátort benne oltalmazni [Jedd MT; MMatr. 307]. 1693: N.Enyeden az Sardi Gáspár Uramtól meg tserélt házbéli rész [Ne; DobLev. 1/37]. 1760: ezen megcserélt szőlőnek szabados bírásában egymást megtartják [Mv; DLev. 5. XVII. 2]. 1831: (A) meg tserélt szántó föld száraz és jo hasznu hely [Erdősztyörgy MT; TSb 35].

Szk: örökösön ~. 1722: Vitezlj Bogdan Balas Uram kereti azt az Fejer-varmegyeb(en) Pusztá Sugadban bizonyos penze által el zalogosított vagy örökösön megcserélt vagy vet, resz portiojat [Szászújlak AF; DobLev. 1/101]. 1818: a Kolos Monostori Uradalmat az ugynevezett Mátfi Háznak contractus mellett örökösön meg cserélt részében haladék nélkül introducállyák [Km; KmULev. 2 Szentes Dávid urad. prov. kezével].

megcseréltetés kicseréltetés; schimbare; Austausch. 1662: Diplomák megcseréltetése Lincben [SKr 274 Tartalomjelző fejezetcíméből].

megcseréltetik kicseréltetik; a fi schimbat; ausgetauscht werden. 1662: Ekképpen a kötéslevelek megcseréltetvén mind a két részről, és a zálogurak is békével bocsátatvan, fejedelem is ... fejevári székibe, a vezér is Budára felmentek vala [SKr 191].

megcserepez cseréppel megfed; a acoperi cu țigle; mit Ziegeln decken. 1653: A Szent-Miklósról a megyés szentegyházról szedének cserepet le és a val cserepezék meg^a, mely máig is rajta vagyon [ETA I, 76 NSz. — ^aA templomot].

megcserepeztetés cseréppel való megfedés; acoperire cu țigle; Bedeckung mit Ziegeln. 1720: A Bűdöskutanium legatumbol valo hat Száz forintok ... a Farkas uttzai Nagy Templom megtserepeztetesere fordittanak [Kv; SRE 138].

megcserepeztetik cseréppel megfedetik; a fi acoperit cu țigle; mit Ziegeln bedeckt werden. 1676: ezen belső rendbéli palotaknakis czerepes heazottya most mind jo, az hol mi bontakozás volt, azok renovaltattot, sőt nemely részei egészen ujjonan czerepesztettének meg [Fog.; UF II, 735].

megcsigáz csigázással kínozt; a tortura cu ajutorul scripetului de tortură; durch Wippen quälen, auf dem Wippgalgen martem. 1592: Coloswaris ... efele latrokat a kik az eo hatarokban latrorsagot czielekednenek, bwnthetessek kenozhassak Ameli varosba penig megh talaltatik, tartozzek az a' varos megh bwntetni kenzani, Chygazni [Kv; DiósyInd. 33]. 1638: az meli Embereket szent Juanon megh Czigaztanak azok uallottak hagi itt Vasarhelt harmanis uadnak affele lo kótók [Mv; MvLt 291. 129b]. 1710 k.: mondtam nekik: ha egyszer a szebeni királybíró megcsigázzák, bizony sequens a consul etc. Lehagyták [BÖn. 955].

megcsigáztatik csigára vonatik; a fi torturat cu ajutorul scripetului de tortură; auf dem Wippgalgen gemartert werden. 1591: Minthogi mind az bizonsagokból, s mind az eoneon nieluek vallasabol vilagosan megh teccik, hagi ... Bathor Simon es zappanios Jstuan, eoltek megh Zeo-leos Gaspert es Kis Georginet teccik az teoruennek, hagi eleozor megh czigaztassanak, megh czepegetessenek ... vegezetre mindketen neggie vagatassanak [Kv; Tjk V/1. 109]. 1648: az fogoly ... egy nehany rendbéli lopasi nylua(n) ki teccik ez czielekedetiért elseobe(n) czigaztassek megh, es annak utanna in terore(m) alior(um) akasztassek fel [Kv; Tjk VIII/4. 294].

megcsikland a gidila; kitzeln. 1630: nem tudnak velem banni az eszek hanem csak megh cziklandottak, de ha en lettem volna nem ugj banom en velek [Mv; MvLt 290. 204a].

megcsikózik megellik (a kanca); (despre iepe) a fâta; Fohlen werfen. 1723: Tudom bizonyoson hogy ugy vette teletetni magához Luka V(aszily) a Nikora Péter kanczáját hogy ha megh Csikózik legyen eöve [Hodák MT; VGy. Butu Flora (50) jb vall.]. 1739: it levő kanczak közül négy meg csitkozott [Pálos NK; Ks 99]. 1753: meg csitkozván edgik szekér előtt valo hamos kancza [Kőrispatak U; Pf]. 1768: Ismértem Dobrusznál egy szürke vak kancza lovat meg Czikózik de Lovate vagy kantzát arra nem emlekezem [Bereck Hsz; SzentGy Raduly Gotsmán (40) zs vall.]. 1824: A' Bihari Ur fekete kantzája meg csikozott Paripa csikkaja van [Veresegyháza AF; Told. 7] | A' Ménesbéli Kanczák között tizen kettő van Csikozzo, Mellyeket Meg lehet már ismérni, hogy azok bizonyoson meg fognak Csikozni [Perecsen Sz; IB. Tamás Mózes lev.].

megcsinál 1. elkészít; a face/executa; verfertigen. 1548: Továbbat ím az kecskéhez majort költem, ki mind sajtját, ordáját, berenczeit vaját megtudja csinálnia [Fog.; NádT-Lev. 137 Nádasdy Anna Nádasdy Tamáshoz]. 1561: Ha valamely mester mas warosrol ide iöne az cehbe be akama allany az is tartozzek az mester Remeket megh chinalny | chehek lewele azt tarchia, hogy eleozor Mester remeket megh chinalliak, Azzal mutassa hogy eo elegh mester [Kv; ÖCART, ÖCLEV.]. 1579: az lakatos Istwanáll az plebanos hazaban az kemenczebe was Aytot chenaltam vele ... fizetem Neky az vas aytoert hog mek chenalta f. 1 d. 25 [Kv; Szám. 1/XVIII. 32]. 1589/XVII. sz. eleje: Edgi Legennek se legien szabad addigh meg hazasulni valamig az eo tudomanianak Mester remeket az Ceh mestereknek igaz itiletek szerent elegedendő keppen saiat Mestersege által meg nem czinallia es mutatitia [Kv; KőmCART. 8].

1593: Margit Azzoni Kemiues Esaiasne vallia ... Bannffy Cristophnak egy embere hozza valami ablak ramakat hozzank, es Monda nekem ... Teolcheres Leorinczel az vr megh zerzeodeot fel fel garasba talnieraert monda Teolcheres Leorincz erre, vgi vagion hogi nekem karomra lezen hogi anniert chinalom megh, de az bozussagh ra vizen, hogi enis megh chinalliam [Kv; TJK V/1. 321]. 1635: mikor Azzonyom matkaja uala nytrai Martho(n), az félél my szerben uit el, is ugy Czinala megh az mestér remeket [Mv; MvLt 291. 60a]. 1701: a' malomra egy kása töröt, es vanyolot akarunk csináltatni, igen io Mester molnárt hoztunk mostan maga megh csinálja [Mezöbánd MT; ApLt 6 Maksj Mihály Kálnoki Sámuelnéhez]. 1774: egy pár eke taligát hogy Fülöp Demeter Uram számára csináljam meg egy Heti Jobbágyi szolgálatomban [M.zsákod U; LLt Vall. 228].

Szk: *újlaglújólan/újonnan* ~. 1581: Lazlo vram ew kglme ment volt Torozkora. Az nagy harangnak egyk Chyapiat oda wytte. ot hogy wyolan meg Chynaltak atúnk Annak az Mesternek f. 10 d. 10 [Kv; Szám. 3/IV. 10]. 1584: Ach Antal ... vallia, hiwa engemet kalachswtő ferencz hosza es mütata ennekem az Seler Marton feleol valo dezka keozt hogy vyonna(n) chinalna(m) megh Mert hitwa(n) vala [Kv; TJK IV/1. 374]. 1597: Acz lwkacz chinalta megh wionnan Mindenesteol az hid kapwnak Emelcoyet [Kv; Szám. 7/XIV. 107 Masass Tamás sp kezével]. 1617: eo azt az keoz kutat, mint hogi el veszet vyolagh megh chinalta [Mv; MvLt 290. 23b].

2. megjavít/igazít; a repára; ausbessern, richten. 1589: Az Monostor kapuba az meli lakat ket kulczal nylik, hogy megh bomlot volt, czinalta megh Lakatos Janos, attam teolle d. 8 [Kv; Szám. 4/X. 38]. 1597: Andrass es az Jgnat az chyanok woltnak oda ky az Retre ... eotod Napig kaszaiokat es Kalapaczokat az kinek el Torot chinaltak megh [Kv; i. h. 7/XIV. Masass Tamás sp kezével]. 1600: tudom hogy iart az malo(m) ... Tudom hogy az wassatis az warossi kowachhoz wittek hogy megh chenallia. Hogy az bel kereknek az zeghe el teőreüt, aztis Jakab molnar chenalma megh [UzT 15/265 Kowach Janos Lengyelfalui Lofő ember vall.]. 1632: az szabljajatis ki uonta, hogi megh vagia a lakatostt ma ha az puskajat megh nem czenalta mert sokszor faradot immar be erette [Mv; MvLt 290. 79a]. 1694: az Var oldalais meg bomlot ... ha meg nem csinalljak kidől [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1737: ha szinténn tiz Esztendőre is, bontakozása lenne óránk(na)k ... tartozzék ezen fizetésre meg-tsinálni [Dés; Jk]. 1770: a Viz meg aradott, az után a Silip meg bomolván, nem adtának fát hogy megh tsinállyuk [Királyfva KK; JHb LXVII. 109]. 1846: én bizon ... ha ittam is nállok — Meg tsáltam a' kaput, s abba le járt az italom ára [Kakasd MT; DE 2].

3. felépít; a construi/cládi; aufbauen. 1568: Chyak azan kere(m) kegyelmeketek hogy kegd el Ne feletkezek feleole(m) ... Parancholyon kegd zenth gergem az alch Mesternek Myelyen es chynalya megh hazamath, Merth Mynd megh fizette(m) neky [BesztLt 79 Lucas pysthaky de Bongarth^a a beszt-i bírőhoz Tordáról. — ^aBN]. 1588: mivel hogy ennekem negy eoreg fiam vala hazas annak az kettye akarának kwleon kwleon egy egy hazat czinalnj Megis czinaltak wala Jol wgy annyra hogy czak be kel wala fedni io hazakat hogy ez falubanis azoknak massa nem volth [Zsákfva Sz; WLy Mich. Talas jb vall.]. 1600: azt nyilwa(n) tuggia hogy az hazat anniba megh chenalta, hogy chak tapasztas kellett volna neki [UzT 15/268

Nagy Andras Zentleki vall.]. 1606: Azert mikor Nagj Andras chinala azt az chirt oda, ellenzette Veres Leörincher, de azert vgia(n) megh chinala [i. h. 20/186 Michael Demeter de Ders lib. vall.]. 1648/1687 k.: A' Somosdi^a megye béli Vraimék szolították vala előnkbe a Csokai^b Vraimeket ... ā Praedikátor házánál valo Csűmek építése felől A' Csűrnek földit tartozzanak mostan a Csokai Uraimék az odrával édgýűtt meg csinálni mivel hogy ā csűmek építési-b(en) most nem segítettek [MMatr. 87. — ^{a-b}MT]. 1701: Popicz Abraham T.N. Toroczka János Ur(am) ő kglme Kis Czégi bírāja ... kére minket hogy el mennénk ... Kis Czégre Nemes és Vitező Géczi Gergely Ur(am) házához hogy mi előttünk tiltaná Géczi Uramot hogy az mely házat most akar Csinálni meg ne csinállya mert Toroczka Ur(am) ő Kglme meg nem engedi [Kiscég K; BLt 2].

4. (utat/hidat) megépít; a construi/face (un drum/pod); (Weg/Brücke) bauen i helyrehoz; a repára; herstellen/richten. 1577: Az felekieknek is, eo kegmek haggya meg hogy az vtakat meg teolchyek es meg chinalljak [Kv; TanJk V/3. 147b]. 1579: Miert hogy penigh az takarodasnak Ideie el közelget vegeztek eo kegmek hogy az vtakat es palokat minde(n)fele megh chinalljak [Kv; i. h. 193b]. 1582: Biro vram ... az valasztot zemelleyek melle addio(n) eo kegmek pogart ketteot ... es chynalljak megh Az vtot az mint illik [Kv; i. h. 250b]. 1592: Az miképpen Miklos falwj Nagy Palnak es az teob ott valo lo feieknek megh Jzente volt kiralj biro hogi az utat megh czinalliak [UzT]. 1635: uegezte es rendelte az varmegie, hogy kozaruar Mikeházáual ... az Mikehazy hidakat meg czynalnak es megh vytanak hamarsaggal azon elébbi tizenhat forint birsag alat [BSz; SLt V. 18]. 1677: Az Országos utakban lévő Hidak, töltések, és utak, hogy jo moddal megcsinálva tartassanak, a' Vármegye Tisztei a' Falukat és Városokat sub poena floren. 12. reája kényszerítsék [AC 111]. 1683: Az utakat erőssen poroncsolják hogy—megcsinállyák [Prásmár Br; BK]. 1749: Nagjsagod ott tsenallya meg jol az utatt [ApLt 1 László András lev. Nsz-ből].

5. (kerítést) felállít; a ridica/face (un gard); (Zaun) aufstellen. 1573: Kolosy peter ... vallia hogy vagion hat Eztendeie Mikor az Ilona Azzon Molnar Mattet az hazba Bochatta volt hogy az keozt fely chinalna, Mert eo zomzedsagaba vagion az haz Es hogy keozy Nem volt ... De az Molnar Nem akarta fely venny hogi Mind meg chinalna, hanem hogy az gazdaia es zegellene neky [Kv; TJK III/3. 273]. 1629: Keoz gyeput ha czinalnj akarnak azt ket fele merjek es mindenjk az eo reze gjeput tartozzek megh czinalnj [Jobbágyfva MT; Bállt 48]. 1650: Az giepű kerteket is kinek kinek tartozzfk a' Biro megh mondani hogy meghczinallia, ha első jelentésre megh nem Czinallia, 16 pínzre büntetődik az giepűs ember, 3szor pedig 24 pínzre [Berekeresztúr MT; Berz. 15. XXIV/16]. 1736: Hogy ha ... valaki ... meg nem tsinálná 's tsináltatná intrā octavum a Gyeputjét ... az ollyanak(na)k földőket, ha szinte bé-veteményezték volna is el vehessék, és olly atyánkfiainak adhassák, akik Gyeputvel tartsák [Dés; Jk 462a]. 1737: mivel nyomásb(an) tilalmast kert nélkül nem lehet tartani ... kik tilalmast akam(a)k tartani, kertyeiket meg-tsinállyák, annak rendi szerint [Dés; Jk 486a]. 1748: azon Jozzagrol az Falu le vaga az szilvafat es ugy Csinyalak meg az veteskert fojastat abbol [Bözödújfalú U; JHb XVIII/20]. 1767: ez az villongo Gyeput csinálattalan marado(tt) s osztán ... valaki meg tsinálta, mert hétfünn csinalva találók [Siménfva U; Sf Andreas Tiboldi (79) vall.].

6. (gátat) emel/megköt; a ridica/construi (un dig); (Damm) anlegen/binden | megigazít/erősít; a repara/intári; herichten, befestigen, verstärken. 1717: a to gáttya el szakadot, és meg Csináltuk, most is még irhatom Ngk hogy azon Uj dugás mellet ismég el rontá a' nagy ár viz az olta ugy áll [Méhes TA; ApL 2 Makai Mihály Apor Péterhez]. 1723: Azon Deési Malom(na)k gáttya magosabb(an) vagyóné meg tsinálva, hogy sem mint a' Revolu(tio) előtt volt? [BSz; Ks 25. IV. 5 vk] | égsyszer a' Deési gátnak édgyk vége el szakadot vala, s a' meg meg ne(m) tsinálák, akarmicsoda nagy viz volt, meg ne(m) tolyult a' Sz:Benedeki Malom alatt [Szásznyfres SzD; i. h.]. 1741: Malombírák atyánkfiai proponálván Nms Városunk Malomán(ak) imminendálando ruináját, Concludáltuk, hogj a' Csatáni gyalog szeresek fordittassan(a)k, ezen következtető ruinán(ak) reparatiojára 's el ne bocssásák mind addig, mig azon gát szakadást meg-nem csinállyák [Dés; Jk 548b]. 1758: Viz kaput öt embernek kellett tartani ... külön kert bíroság alatt kellett meg tsinálni [Tordátfva U; Pf]. 1800: Benedekfalvi Malmok gáttya által kötéséről azt tudom mondani, hogy mikor a' Gróff Gyulai Ur Malom gáttyát el vágták, akkor is meg maradt a' Benedekfalvi Malom gát minthogy nem is olyan erőss volt, de azután néki állottak a' Kelentzeiek 's el vágták, a' Benedekfalvi-ak meg tsinálták [Benedekfva Sz; BfR II. 58/21 Mertse Togyer (56) ns vall. Vértölgyi Bánya János keze írása].

7. megácsol; a lucra lemnária; zimmern | megfárag; a ciopli; behauen. 1573: Hendrik Mihal azt vallia hogi Eotet Trozkaine hitta az haz heazny ... Es eo Meg cinalta My chinalo volt pro f. 1 [Kv; Tjk III/3. 258]. 1590: Byro vram Chinaltatot Alchy Lúkachyal három heyazatot Chinalta meg Lucachy mester az Jeg veremnek heyazatyat fizette(m) f. — d. 50 [Kv; Szám. 4/XXI. 16 Kis István sp kezével]. 1592: Thwdom hogy az fanczaliak sendely fat vittek ky Nywladba(n) ott szallasok vala, es ott chinaltak meg [UszT]. 1598: minketh fogada megh Zabo Emreh harman, es mj chinaltuk uala az kalmar zeket mind talpatol foghua, s mind az heazasat mj chinalok megh [i. h. II/2. D. 61].

8. (kemencét) felrak; a face (cuptoare); Herd/Ofen auf-führen/bauen | megtapaszt; a lipi cu lut; bewerfen, verputzen. 1579: biro vram az Capitanokat hiuassa es lattassa megh mindeneot Az twzelleo helyeket elobby zokas zarent, es haggyak megh hogy harmad napigh minde(n) ember az twzelleo helyeket fel epychie, Mert harmad nap mulwa ha megh nem chinallya le wonassa byro vram [Kv; TanJk V/3. 195b]. 1590: Az Swteő haznak penigh az kemen-czejenek az allia, miuel hogi fel bomloth uala, es az zajais le zakath uala Karaznai Janosnak fizettem többle hogi megh chinalta fl. 1 d. 50 [Kv; Szám. 4/XIX. 16]. 1609: az vrunk Ebelleo hazaba(n) ... czinaltak megh az kemenceket [Kv; i. h. 12b/IV. 363]. 1621: Fazakas Jstuan ... az keozep kapubeli Hetes hazban az kemenczet meg Czinalta f —/80 Adot hozza paraszt kalihat / 48 [Kv; i. h. 15b/IX. 243]. 1700: Hogy az egész kemencze földet meg csinalta Galambodi Marton fizetem 6 [Kv; KvRL I. C. 24]. 1807: Fazakas Kraussnál voltam, és a' Kementze dolgát tudakoztam, es ő azt felelte nékem, hogy mivel nékie se Kányo Vr, se a Nagyságod komomikja meg nem mondották hogy millyen formájú legyen azon kementze, ő ahog hogy meg tsinálja nem fogott [Kv; WLT Papp Sámuel lev.].

9. (kutat) kövel ki/körülrak; a pietrui (peretii unci finitini); (Brunnen) mit Steinen umlegen/setzen. 1584: Eskolaba hogy az kwat meg chinaltak es felywl meg

heaztatta achy Thamasz attónk neki f. 1 [Kv; Szám. 3/XV. 16]. 1681: Vajda Hunyad vára Regi Számtartó Ház ... Vagyo(n) ezen Pitvarban egi eleven kút, az kő sziklából ki vaghva, es keregdeden rakva; szájais szép keregdeden kőből vagyon meg csinálva [Vh; VhU 502, 521].

10. megvart/foltoz; a coase/face; (fertig) nâhen, flicken. 1570 k.: Georgius Zeoch ... fassus est, hogy Janos deaknak Az Annya hozot volth egy Jgen zakath Nywl Beor gereznat hozaya hogy meg varya es ez wallo meg folya es meg chynalya, es Janos deak fizetet neki twlle [Kv; Tjk III/2. 102c]. 1582: Petrus Gruz^a Hywata engemeth hozza Nireo Kalman hoza ky az Boltbol valamy Iglér poztot, kere Azon hog egy zokniat es eg firist chinalliak beleolle, Ot al vala eg Azzon ky Nehezes vala, es azt monda hogy ahog Meriem es annak chinalliam megh [Kv; Tjk IV/1. 41. — ^aVallja]. 1674: az Rosa színű Angliai szoknyaiaert Katonak hogy meg csinalta at-ta(m) Szabo Gergelynek flo: 2 [Beszt; Törzs]. 1717: Elegies Selljemmel írás után varrot, két Vankos Héj ké-szen meg tsinalva [Nsz; WassLt Wass Susanna inv.]. 1720/1811: Amely egyetmások meg vagynak tsinálva, azokbol is tartozik két par inget adni, Szabó Pálné Aszszonyom, Szabo Mihálynak [Szotyor Hsz; Borb. II].

11. (kendert) kikészít; a preluca (cinepa); (Hanf) fertigmachen. 1609: Gialai biro vra(m) hozot Dezma borsott Jtem Az meli kendert ki ostottuk meg chinalni hostak be benne kalongjat Nro 9 keue 20 [Gyalu K; Sen-nyei 47/11]. 1642: Az joszaghbol es egiebinnet be ieot es percipialt dezma kender vagion most ben megh czinalva gel. nro. 90/10 [UF I, 817].

12. (szénát) csinál; a face (fin); (Heu) machen. 1774: Ezen Motsi Határon minden Esztendőben meg Szoktak Csinálni 100. Szekér Szenat többetis Csinálhatának de el szokták adni fűvül [Mocs K; KS Conscr. 24]. 1787: Csfkaptlocai Antal Márton ... praetendálja ... Salamon Máté-tól, hogy amint (!) a kötlé fűvin egy mézes szénát megcsinált és elvitt, adja vissza [Taploca Cs; RSzF 128]. 1817: A fűvek még több van kaszálatlan mint meg tsinálva a Sok eső miá ros Szénakat tsináltak [Oroszfalu MT; TLT 1470 Hegyesi István szb aláírásával]. 1841: Vas János ... az idénni termésnek^a fele részzit készen megcsinálva(n) nékem a' Faluba hozni tartozzék [Bőződ U; Borb. II. — ^aKaszálóra von]. 1844: Sarjut csináltunk a' pusztá udvamar 1 Szekérrel a' Horgas Nyilba le van kaszálvá de időnk gyenge Sarju csinálásra, a' mit meg csináltunk be is hordottuk [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

13. (földet) termővé tesz; a face roditor (un teren); (Land) bebauen. 1744: (Azt a) helytet ... ő Nsga Tisztartója Hatos Antoni Uram afféle haszontalan gazból és tövisből iratata (!) ki, és mig ő klgme ki nem írtá addig senki nem kapot rajta, s a juhokkal hizlalá, csinála meg azon helytet, addig senki annak hasznát nem vette ... mivel bokorral és tövissel tellyes volt [Szentmargita SzD; Ks 17. LXXXIV. 27].

14. megás; a sápa; graben. 1593: Mielhogy az vt Igen saros vala Szolla Mathe Leorinczy hogy ... eois megh czinallia az Arokott s el bocziattia a (vizet) a hid alatt [Bikafva U; UszT 10/91]. 1620: Miért hogj ... az Zena fwre ige(n) artalmas, az Nadas patak arkanak keskenyge vgj annyra hogj mikor valamenyre meg Newekedigh (!) karos heljre wt kj vegeztek, hogj fertalionkent Biro vram eő klgme ... vettesse kj az embereket Egi Egi nap ...

mind addig az meg Jo tagaso(n) az Arkat meg czinalliak [Kv; TanJk II/1. 293].

15. eligazít; a indrepta/face; richten. 1757: ök obligatiójk sz(e)r(en)t ügyekeztek megcsinálni a víz utát, azért edjenlő akarathol keressek ki hol legyen, és valjon ott légyene a hiba ... akkor edjut tsinálják meg jól a víz uttyát ... hogy többször a Cziculiásiak kárára a víz ne ményen rejájok [Torockó; Bosla].

16. betöm; a astupa; zumachen, verschütten. 1600: latam Gyznok vadnak az kazalo ffwben ky wzem, latam hogy Galffy Farkas feolden kertyn vagyon az res ... oda ballagek kerem az resset chynyallya meg [UszT 15/5]. 1617: az harom falubol harom kert jaro birtot ualaszának ... az harom falunak kertinek teöruenie el igazitasara ... Első Jarason mindenik falubeli kert jaro biro ... hadgia meg az reses embereknek hagi meg csinallja kertitt, elsőben meg ne büntessenek Masodik jaras minden res kett, kett pénz ... Negiedik Jaras ha adigh semmi kepen meg nem csinallja az rest az kertes ember, konakon marad, az az harom ueder boron [Ms; Törzs].

17. megrendez/tart; a face/organiza; veranstalten. 1591: Jloná, Kouessi Peterne vallá Hallottam ezt zaz Borboia zaiabol ... Eo kez volna az menigzeotis meg csinalni az eo maga keoltsegen [Kv; Tjk V/1. 134]. 1701: az Kolsvary leányom(na)k Katá(na)k ... néki attam szölöt s egiebelől valót is ugj az lakadalmát is én csináltam meg [Polyán TA; JHb XVI/7]. 1747: edgj Adám nevű fattju Gyermek ... Anyja Férjhez mene az Testvér eocsemhez Szabo Györgyhöz és az eotsem tartá fell, midön pedig fell nevedkven meg házasadék az Lakadalmát is az eotsem tsinál meg [Héderfája KK; BfR VI. 125/7 Mart. Szabo (90) j. vall.]. 1752: midön bujdosoban volt Avram, ösve beszéltem volt az Feleségével hogj klákát csinállyunk, meg is csináltuk az Avram házában [Abrudfa AF/Abrudbánya; Ks Barna Marjucza (33) vall.].

18. megtesz; a face; schaffen, machen. 1645: csak ast mondta s est s est czinald meg edes Batyam [Szárhegy Cs; LLt]. 1879: Én megmondam Tolnai úrnak: tréfát ne csinaljanak. Hasznuk bennem nem lesz, káruk lesz avval, ha megcsinálom azt a csúfot, s nem fogadom el a megvásztást^a [PLev. 66 Petelei István Jakab Ödönhöz. — ^aA Kemény Zsigmond Társaságba].

19. végrehajt; a efectua/face; voll/durchführen. 1802: ha tudták hogy kőz föld ne melioralták volna, elsőben Csinálták volna meg az osztályt s az után melioralták volna [M.zsomor K; Somb. II].

20. elrendez, végbevisz; a aranja/infäptui; erledigen. 1670: Javallanam ... hogy ... Nagyságod becsületes hívét expedialná az végekben. Az portára is kellene küldeni, akkor az én vékony iflettem szerent portára is kedveskedni kellene, úgy ezt is jól meg kellene csinalni [TML V, 135 Teleki Mihály a fej-hez]. 1676: Pekri uram lakodalmát azért siettetí bátyám, szemben lehessen urunkkal. Bizony mihelt szemben lesz, dolgát megcsinálja, mihent oda beférkezik [TML VII, 289 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz]. 1705: ma hallatott bizonyos hír, hogy az angliai orátor, aki a török Portán megcsinálta volt a békességet, az jött volna most le Rákóczihoz tractára [WIN I, 427].

21. megalapoz; a intemeia/fonda; (be)gründen. 1657: Ez két oláhországi dolgokban ... bezzeg nem úgy procedált ő, mint azután való fejedelmink, kik is az oláhországi dolgokban egyveledvén, nem csinálták volt úgy meg az fundamentumát, mint Bethlen Gábor [KemÖn. 79–80].

22. (vásárt) megköt; a încheia (un tirg); Handel abschließen. 1851: tudosittsanak, hogy mikor jöhet által akkor én is oda menve tsináljuk meg a^a vásárt vagyis Cserét ... mert jobb valami mint semmi [Héjasfva NK; Pk 7 Nagy Károly lev.].

23. megdolgoz/nyer magának vkit; a ciştiga de partea sa (pe cineva); jn bearbeiten/für sich gewinnen. 1657: Bethlen Gábor ... megcsinálta az nagy embereket [KemÖn. 80]. 1670: Én eleget írtam urunknak, ezt a kapucsit csinalja jól meg, ha már kijött, akárcsak az igazat referálja az portán [TML V, 131 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1672: azt írja Gyulai Tamás ha ő nagysága fel nem nyitja szemeit és jóakaróit meg nem csinalja, kik által is vihesse végben ő nagysága dolgait, nagy rossz vagyon feltéve felőlünk [TML VI, 243 Nalácz István ua-hoz]. 1711: Eugénius megörülvén ilyen szép ígretnek, egyenesen az angliai királynéhoz, onnan pedig a hollandiai hatalmas ordokhoz elmegyen, és azokat is Carolus részire megcsinálja [CsH 460]. 1756: Itt körül valamennyi lrok vadnak, azokat italbéli discretioval mind meg tsinálta Molduán Vonya, hogy azok nem imak^a a^a Galatzi embernek, ha szintén halálos dolgok volna is [Galac BN; WLt Rob Thodor (40) j. vall. — ^aInstanciát].

Szk: ajándékkal ~ja vki elméjét. 1666: Kegyelmed azért csinalná úgy meg az ő nagysága elméjét, hogy ellenkező választ ne venne [TML III, 618 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1672: Kigyelmed kezében vagyon, Uram, az embereknek elméjeket megcsinálni [TML VI, 184 Rosnay Dávid ua-hoz Drinápolyból]. 1710: a portát régen jártatja Béli Pál, és sok pénzt ígfvén a vezéreknak, már azoknak elméjeket is megcsinálta, s rövid nap pártot üt nagyságod ellen [CsH 126].

24. felbujt vki ellen; aŭta (pe cineva) impotriva cuiva; anstiften, aufhetzen. 1672: Az egész székelységet Béli Kegyelmed ellen megcsinálván, azok rút gazolást töttek s ... egy generale postulatumot töttek írásra Kegyelmed ellen [TML VI, 366 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

25. lehetetlenné tesz; a face imposibil; unmöglich machen. 1653: Esmét ide 11 febr.^a ide jöve Báthori Gábor és felmene Görgénybe, és brassai postak menének utánna. Akkor a békességet járták ... maga bizony régen meg volt csinalva dolga nyavalyásnak [ETA I, 112 NSz. — ^a1613-ban].

26. megbabonáz/bűvöl vkit; a vrăji/fermece pe cineva, a face cuiva fermece; be/verhexen. 1739: Balogh Mihály-nétől azt hallottam, hogy egy gonosz katona ment Faluvégi Mihályné^a quartélyban, Faluvégi Mihályné^b úgy megcsinálta, hogy ott semmit nem gonoszokodott [Bözd U; Ethn. XXIV, 86 Barta Istvánné Borka (45) pp vall. — ^aValószínűleg sajátbába Mihályni h. ^bBoszorkánysággal gyanúsított asszony]. 1831: azzal fenyegetett engemet, hogy ha ezen dolgot titokban nem tartom úgy meg csinal, hogy világ csufjává leszek [Kvh; HSzjP Balog Sámuel (30) vall.].

27. ~ja vkinek babonáskodással megront vkit; a face cuiva rău prin vrăji/fermece; jn durch Verhexung verderben. 1584: ez Zabo Cato ment a vago hidra es onnat hozot Epeth, es Egy zatior fwet, othon Ezeket eoze chinalta es Awal vezette meg Hersel Marthonnet, wgy anniera hogy meg bolondult teolle ... Es az vrara sem tekenhetet Hersely Martonra, hogy Zabo Cato ezt meg chinalta Az Az-zonnak es Meg vesztette vele [Kv; Tjk IV/1. 220 Sophia Seoch Iacabne vall.].

28. babonáskodással elintéz vmit; a rezolva ceva prin vrăji/farmece; etw. durch Verhexung erledigen. 1761: mondatta néki: Daraban Vonulné: Láddé a Deákné engem meg sem lát pedig sok jót tettem én véle, mert meg tsináltam hogy az Úra meg nem verheti^a [Gyeke K; Ks 4. V. 20. — "Köv. a babonáskodás lefr.].

29. megszerkeszt, összeállít; a redacta/compune/face; verfassen, zusammenstellen. 1572: valasanak eo k. az Ides vram keozwl keteot, kyk zamot veuen az teob vramitwl az Safar vramitulis, ez az parcialt chinallia megh hozzak vgy fel az zam veoué vram eleybe [Kv; TanJk V/3. 52a]. 1650: (A házat) en megh vettem Kouacz Thamasnetol s az fiatal Nagi Peter, Kouacz Janos Biro benne megh megh nem czenaltak az Leuelet rolla [UszT 8/64. 35a]. 1672: az Radnothi kulcsarsagnak Tisztiben ... minden kezem alatt forgo jokrol mennel hamareb lehet Ratiomat meg csinálva(n) ... Praefectus vramnak eo kgyk examenre be adom [ÜÜ]. 1710 k.: Más nagy izzadása lón ennek a gyűlésnek az az országos conscriptio-rendelés, melynek nemcsak az embereket, hanem városoknak, faluknak határát ... egy-szóval az aëren kívül mindent regisztrálni kell vala, hogy osztán azokból a regestrumokból csinálják meg a terhek repartitójának igaz normáját [BÖn. 926].

30. (irodalmi művet) megfr; a scrie/compune/crea (o operă literară); (literarische Werk) verfassen/schreiben. 1879: Az özevgyasszony képe nem sikerül nekem ... Tán egyes részei sikerülnének is, de az egész szintelen ... Várok az időtől. Egyszer hátha meg tudnám csinálni [PLev. 42 Petelei István Jakab Ödönhöz]. 1880: Voltam a Cserhalmon és meg is csináltam a tárcát. Csak le kell tisztázni és küldhetem [i. h. 76 Jakab Ödön Petelei István-hoz].

megcsinálendő helyrehozandó, javítandó; care urmează să fie reparat; herzustellen, zurichtend. 1583: Az zemet Biro ... vessen egy fertalt heftetőn, az Varos Estalloibol az Ganet ki hordassa es az megh chinalando helre es vthra hordassa [Kv; TanJk V/3. 270b].

megcsinálás 1. elkészítés; executare, făcut; Verfertigung. 1561: Valamel ewtűs legen ... az ky az Cehbe be akar allanj hog az eg' eztendot ky lakia ... az Ceh mestertol az mester Remeknek meg Csinalasara napot kerien [Kv; ÖCArt.]. 1582: Biro vram hagiaboll Chinaltattam pwspeok vram maior helyet az Hid kapú eleott, weottem Zabo Martontoll az keth kapú Balwantt ... Az kapú leweleheoz ... fwrez Dezhatt ... Andras Kowachnak az sarkanak Chinalasatoll fizettem f — d. 40 ... Ach Palnak fizettem az meg' Chinalasatoll f. 2 d. 25 [Kv; Szám. 3/VIII. 43]. 1589/XVII. sz. eleje: Valaki az Legeniek közwl az megh neuzet két fele Mester Remek megh czinalasa es megh mutatasa eleott hazasodnek megh, negy forinttal bwntessek [Kv; KömCArt. 9–10]. 1592: az Czynterem eggik kapuyara chinalattatunk 2 wy sarkat, ahoz vetünk egy apro vasat p(ro) f — d 8 Azoknak meg chinalassatoll, es ... be fúrássatoll Attunk Lakatos Balintnak f — 35 [Kv; Szám. 5/XIV. 28 Eppel Péter sp kezével]. 1665: Gyulai Samuel Ur(am) remekjenek megh czinalasa elott hazasulván megh, imponaltatott bwntetes eo Kege-re az B. Cehnek articulussa szerez f. 4 [Kv; ÖCJk]. 1758: Adám Fiam(na)k egy kordovany Czizmának meg tsinál-sáért Rft. 2 xr 33 [TL. Teleki Adám költségnaplója 163b]. 1798: a' N. Sojmosi Asztaloshoz el mentem ... Emleget-

tem a Portékákat, de azt mondá hogy ő tellyességgel nem emlekezik hogy meg tsinálásokat váalta volna, hanem most ... arra ígéré magát, hogy Husvétra meg készíti [IB. Létzfalvi Tsákány László magyosolymosi ref. pap lev.].

Szk: újonnan ~. 1678–1684: az Tsehi szep Templomnak sendelyeztetesere es ujonnan üveg ablakinak megh csinalasokra erogaltat az penz [Szilágycseh; SzVJk 127].

2. megjavítás/igazítás; reparare, reparat; Ausbesserung, Richten. 1592: Ezen vasbol Attam Az vas Rudnak aki az keowet haittia, Miert hog' el teoret wala, megh chinalasara [Kv; Szám. 5/XIV. 61 Eppel Péter sp kezével]. 1597: az Egik Talnak az Ziliben olwadot wala egy darab el ... hogy megh foldottak adtam az kannagiartonak az Megh chinalasatwl ... —/18 [Kv; i. h. 7/XIV. 46 Masass Tamas sp kezével]. 1625: Az Talyga leocz kepwie el töröt annak megh Csinalasara vöttem egi vasat ... d 50 [Kv; i. h. 16/XXXIII. 12]. 1747: az el romlott Pistaly árrában Dolinger Vr(am) 6. mariásokat acceptalt, Farkas Marton eo kglme peniglen azon pistaly meg tsinálásáért őt maria-sokat exolvat [Torda; TJkT III. 160].

3. felépítés; construire, clădire; Aufbau. 1585: Ez epy-letnek megh chinalassara zerzeotünk meg a keomywessel pro f. 25 [Kv; Szám. 3/XIV. 29]. 1589: Az Sacrastia megh chinalassatoll attunk Keomiwes Peternek f. 3 d. 75 [Kv; i. h. 4/IX. 13]. 1852: Hogy az házak fel állíttásával ne csonkullyanak napszámjai 's az malom meg csálására kivantatokkal. adok által 200 ... Interes napszámot [Nagylak AF; DobLev. V/1341 Dobolyi Bálint nyil.].

4. (út/híd) megépítés; construire de drumuri/poduri; (Weg/Brücke) Bau | helyrehozás; reparare; Herrichtung. 1587: Vgian ezen Ideo Tájbán az Jspotalj Malomnal valo palo meg czinalasban volt az korchiolias az Czedwek veresen harom egész nap estig | az Kaianto veolgiben az Vj hidon twl egi hitvan hid meg Czinallasara ... f 1/19 [Kv; Szám. 3/XXX. 25, 34 Seres István sp kezével]. 1592: Mierthog' az zeoleok keozot egiebwit az vtak megh bontokoztanak azoknak megh chinalasara valaztottak eo kegmek^a [Kv; TanJk I/1. 197. — "Köv. a nevek fels.]. 1610: hatarokban ket heljen wezet volna meg az vt egj heljen ... vgj el zakadoth hogj lehetetlen meg Chinalasa [UszT 50]. 1635: el rendelte volt az Nemes varmegie, hogy az mikehazi hidaknak megh czinalasaban, es megh vyttasaban, az kozaruariak szegittseggel lennenek [BSz; SLt V. 18]. 1677: ha mi kára valakinek, azoknak^a rossz volta miat, esik, a' kárt-is meg-fizetni tartozzanak azon Falu vagy Városbéliék, kiknek incumbált volna jól meg-csinálások [AC 111. — "Hidaknak es utaknak]. 1703: A Város közönséges utzáinak; nevezetesen a Rosa hegy alatt levő nagy malomra szolgáló utzáknak meg csinálására rendeltük hogy minden marhás becsülletes emberek egy egy szekér ágat vigyenek sub poena f 6/6 [Dés; EHA]. 1807 k.: Jegyzéke Azon eszközök(ne)k melyek a Császári Csik felé menő utnak meg tsinálására s igazítására készítették^a [Usz; UszLt ComGub. — "Köv. a fels.].

5. (kerítés)felállít; ridicare, facere (de garduri); (Zaun) Aufstellung. 1597: Tordatfalú Fekete Pal megh meneke-dik Martonosfalúa elle(n) egy kertnek meg chinalasatoll, az falura tér [UszT 12/130]. 1602: bizonyitsanak az arua Twtora es Semie(n) Peter Betlenfalua ellen hogj rezeu uagio(n) az falu hataraba(n), es hogj ennek eleotteis mind uetes kertek, porgolatok ... megh czinalasaba(n) edgiesek

uoltak az eleik az falual [i. h. 16/2]. 1675: mikor az várast palánkal kőműly vették, akkoris azon palánknak megh csinálására tartoztanak szolgálatot praestálni [Fog.; UF II, 661]. 1677: A' Város Palánkinak, s' Város Hidgyainak meg-csinálása és építése mely szükséges légyen a' közönséges jora nézve, nem szükség declaralnunk [AC 227]. 1821: Nesztászia Muntyán észre vévén hogy határ kertje el vétetődött ... Gligor Lázár önkéntesen ajánlotta ... hogy ki fogja kalátsolni Matyé Stentsiket ki adta, ki is elő czitáltatván ... maga sem tagadta hogy nem ő tselekedte volna ... határozottat az alábbi ítelet ... mind nyilvánosság lopásért határozottatott hat páltza ütés, a' kertnek újjból való meg tsinálása, és az 1 Rforint Kalás pénznek meg fizetése [Nuksora H; JF 36 Prot. 1–2].

6. (gát)emelés/kötés; construire (a unui dig); (Damm) Anlegung/Flechten. 1681: Conventioja Pavel Diptanak es Peter Zviznik(ne)k az Limpert Banjara valo folyo viz gáttjának megh czinálására kesz pinze f. 20 [Vh; VhU 645].

7. megácsolás; executarea lemnařiei; Zimmerung. 1599: Az Aczioknak attam az Sarampotol es az Niari haztol az megh csinolasatol f 16 [Kv; Szám. 8/XIII. 26 Szabo András sp kezével].

8. (kemence/kémény) felrakás; fäcutul (cuptorului/hor-nului); (Ofen/Schornstein) Anlegen. 1589: Chinalattúnk az Scholaban Eot wy Kemenczet ment azokra eot penzes kalia 80ª Attúnk az kemenczeknek meg chinalassatol es foldozassatol in genere f. 6 d. 35 [Kv; Szám. 4/IX. 16. — ^aFolyt. a fels.]. 1609: fazakas Amborus chinalt egy kemenchyett ... Az megh chinalasatol Attu(n)k nekj f 1 d 25 [Kv; i. h. 12b/IV. 123]. 1621: Az mester hazaba(n) az kwrteotlen es Zayatlan kemenczehez veottwnk Egy vy Eöreg kwrteot Annak be Czinalasatol, es az Zayanak ki njtasatol, megh Czinalasatol ... attu(n)k d. 35 [Kv; i. h. 15b/IV. 29]. 1797 k.: A kemenyeket most rakatom, Amellyek(ne)k is meg tsinálására alább Hat Német forintnál az kömvést meg nem fogadhattam [Banyica K; IB. Gombos István lev.].

9. létesítés; interneiere; Errichtung. 1722: kellett Fogaras Földinekis másfél ezer száll Cserefát Szállítani Sebenbe, a Vad Kertnek meg csinálására a' Boárságis vecturázta a' ... Cserefákat [Kv; Ks 83].

10. elvégzés; efectuare; Durchführung. 1572: Eotthues Orban ... vallia ... Mykor p(er)leny akama Zabo Georgne ... Zabo Myhalial az eo zomzedyawal Nemy viz foliasok feleol ... Ilten Modon Igenesetek megh ... hogy igert az azzony 3 flot lgh hogi Zabo myhal egy chatornat vegien, Es ... ely fogya az eo heazatiarol leh zallo vyznek foliasat Towaba ... az azzon kwtyanak vyze foliasatis ... hatra vegek az vduaron az kert fele, egenleo zegitsegel egykes egy embert Masikes egiet fogion aznak megh chinalasara [Kv; Tjk III/3. 17].

11. megvalósítás, nyélbeültetés; realizare, infäptuire; Verwirklichung, Vollbringung. 1705: várták volna Bécsbe Angliából Paget nevű nagy embert ... hogy a jóne le a magyarokkal való békesség megcsinálására, de még le nem érkezett [WIN I, 432–3].

12. megdolgozás/nyerés; ciștigarea bunăvoinței cuiva; Bearbeitung, Gewinnung. 1670: Az zarándi dolgok végett talán most jó út adatott volna az tömösvári pasa megcsinálására, ha ő nagysága ajándékjával látogatná [TML V, 393 Kapi György Teleki Mihályhoz].

Szk: vki elmjének ~a. 1672: arról is Kegyelmed írja meg censuráját, mennyi pénzt és honnét kellessék szerzeni az Ali bék elmjének megcsinálására [TML VI, 12 a fej. ua-hoz].

13. felbujtás/bérelés; ajitare, instigare; Aufhetzung. 1662: Váczi püspök uram bemenetelinek micsoda gyümölcse lött, mindnyájan szomorúan érezhetjük, ki féltében-e ? inexperientiából-e ? megcsinálásból-e egészen az török pártjára állott, és rettenetes zelussal adorálja, kényszeríti ő felségét, vigye ki az várakból az praesidiumokat [TML II, 309 Bánfi Dienes ua-hoz].

megcsinálgat (olykor-olykor) meg-megjavítt/igazítt; a repara ceva (din cind în cind); (ab und zu) wiederholt ausbessern/richten. 1568: K. legy: segethsege az en embermek szar balasnak az en zekere meth cynalgathak oth ben meg es sokath ker wolth az mesiher thole [Kömlöd K; BesztLt 72]. 1586: az Monostor kapwn valo egik lakatot meg Czinalgattak kiteol attam —/10 [Kv; Szám. 3/XXIV. 14]. 1600: Lakatos Balintnak, hogi az patikarius hazanal az aito zarokat megh chinalgatta ... fizettwnk fl — d 60 [Kv; i. h. 9/IX. 25]. 1748: (Az istálló fedelét) ha meg Csinálgatták, és Ujabbán fedik meg sokáig meg tart [Nyárádszibenedek MT; Told. 79]. 1843: a kerítéseket sokon megcsinálgatták [VKp 96].

megcsinálhat 1. elkészíthet; a putea face; verfertigen können. 1561: A mester Remek penig effele lezen. Eg' knoros kupa eg' aran gwrw Ezt penig' eg'ebwt meg ne chinalhassa hanen chak az ceh mester hazanal [Kv; ÖCART.]. 1752: az tzipelüs tsinalo betegg lévén az tzipelüset nem keszitette el azt mondotta hogj ha még két hétig nem bont az Dieta nem tsinálhatta meg mind [WLT Wesselényi István feleségéhez].

2. megjavíthat; a putea repara; ausbessern können. 1619: Én megragadám az szekeret és az szekémek az vasai kezemben maradának ... mondam urunknak ... ezt könnyen megcsinálhatni [BTN² 221]. 1648: Az Oltvizen egj eoregh hajo jar ket feleol az oldalan az viz be megyen ... Keues munkauel megh czinalhattak [Porumbák F; UF I, 902]. 1770: (A) Molnároktol hallottam, hogy már most az also Malomis foroghatna, ha fat hoznának, hogy meg tsinálhatnák [Ádamos KK; JHb].

3. (utat) megépíthet; a putea construi (un drum); (Weg/Straße) anlegen/bauen können. 1594: Azert hogi iob moddal az vtakat mindenwt megh chinalhassak, valazottak eo kegmek ez gonduselesre Henzel Balast, Kerekes Palt [Kv; TanJk I/1. 235].

4. (kerítést) felállíthat; a putea ridica (un gard); (Zaun) aufstellen können. 1744: Nékem Falus bírónak egy Inge met el vette erővel, hogy hirtelen a' Porkoláb (!) kertet meg nem tsinálhattam [Szentegyed SzD; WassLt Barbotz György (45) vall.].

5. (gátat) megerősíthet; a putea întări (un dig); (Damm) verstärken können. 1716: az fűrész malmoknak az gáttját, él szagatta, az ár viz ... már mig az viz meg ne(m) apad meg nem csinálhatták [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.].

6. (bort) feljavíthat; a putea îmbunătăți (vinul); (Wein) verbessen/besser machen können. 1703: a bor akit kűttél igen Szeretyük, hogy meg eczetesettek az tobbi valoban bānom valami formában ha mézzel vagy egyébbel meg

csinálhatnad, hogy tellyeseggel kārē ne vallanok [Ks 96 Kormis István feleségéhez].

7. (vajat) kiköpülhet/verhet; a putea/reusi să faciă/obțină (untul din lapte); (Butter) machen/rühren können. 1584: Eppel Krestelne ... vayat kepwł vala, De ottan hamar hozzam leowe ... Es ereosse(n) kezde panazolkodny, hogy soha ... a' vayat meg Ne(m) chinalhatta, Sawoya vált es el kellett Eotteny [Kv; TJK IV/1. 251].

8. elintézhet, megoldhat; a putea rezolva; erledigen/lösen können. 1710: Bánffy Dénes elszaladván^a ... csakhamar nagy had gyülekezik melléje, akik is jóvaljakk vala, hogy menjen rá az ő jószágiban quártélyozó székelysége, kiket is könnyen felverhet, azután a maga dolgait jobban megcsinálhatja [CsH 118. — ^a1674-ben].

9. megszerkeszthet; a putea redacta; verfassen können. 1667: Az kezeslevelet pengig Kegyelmed addig megcsinálhatta ... s ... küldje ide, hadd lássuk mi is [TML IV, 154 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

megcsinálódik 1. felépül; a fi făcut/construit; erbaut werden. 1583: Az Aztatlosokatis rea kenszeritettek eo kmeik varosul hogy az eo Torniokat meg epichek, Miwel-hogy pengih zegenesseket Mutogattak, ezt tekinthwen hogy vgi(a) löl meg chinaloggiek es epwlyeon varosul tiz forintot igimek segitsegewl [Kv; TanJk V/3. 275a].

2. (út) megjavíttódik; (despre drum) a fi reparat; (Weg/Straße) gerichtet/hergestellt werden. 1586: (Az) Vtnak latwa(n) Swlledieset, kerik Biro vramat eo kgmet, hogy ... Aggyon eo kgme valamellik fertalybol egy nehaj Zekeret Igirtenek teowiseket horgiak oda az Eoswenyre, chinaloggiek meg az a' keozeonseges vth [Kv; TanJk I/1. 36].

3. összefrattik; a fi inregistrat; zusammengeschrieben werden. 1586: Amaegh (!) Capitulatim ez kilencz Rend-reol igazan Jrast nem teszen^a, Es prouentust nem chinal addig semmi keppen Exitust Sehol ne Jrhasson az Regestumot sem acceptallfak az Zamweweo Vraim, ha ezen Rendel Nem chinalodik meg Es mutatodik az Expotalj Jeowedelme [Kv; PolgK. — ^aAz isp. m.].

megcsinált megépített; construit, făcut; gebaut. 1823–1830: Hessen-Kassel ... A nagy országútjai (jól) megcsináltak, s azokon a fogadók is jók [FogE 247].

megcsináltat 1. elkészített; a pune (pe cineva) să faciă; verfertigen lassen. 1571: Kerem Kedet hogy csináltasson K. az K. Cziganiwal vagy három ezer Lecz szeget, es K. ennekem irya meg egy czedwłaba mykor meg chynaltattya Kedi: en erte kwldenek myngiarast [Kővár Szt; BesztL 3541 Clemens Jspan es Lucas Horwatt Szwcz Gaspar beszt-i főbíróhoz]. 1577: ha zwkseg Silipet chynaltatny, aztis chinaltassa meg eo kegme [Kv; TanJk V/3. 151a]. 1579: Az Nagy harangot vezettek eo kegmeik hogy meg chinaltassak Az zegódes pengig legie(n) Byro vram előt tanachyawal [Kv; i. h. 193a]. 1623: Komanan az kapw eleőt valo molnot Jo Malom mestert hyuattuan Czynaltassa igen zepen meg keth keore [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1796: A Török Buzás Kashoz halnap hozzá fogata és a mint Nságod méltaztatatt parantsalni veszőb(en) meg tsináltatam [Koppánd AF; GyL. Csia Moses lev.].

Szk: *újabbán/újlag/újólán/újonnan* ~. 1582: Az warsbirak chynaltattak wyobban meg az waras pecytik (!)

kiwel wekat es merteket pecytelnek [Kv; Szám. 3/V. 29 Lederer Mihály sp kezével]. 1583: Az taligat wyolan meg Chynaltatam keot lora [Kv; i. h. 3/XII. 7]. 1590: Az kis haznak az fala éppen le deőlth uala az padlasais le zakath uala, chinaltattam ezeket vyonan meg [Kv; i. h. 4/XIX. 15]. 1606: Czinaltattam meg az Kiraly vcjai Swto hazban az vedernek az feneket vyolan [Kv; i. h. 12a/I. 29]. 1674: Az sir áso galyho ketté teorvén uyolagh kellett meg chynáltatnunk [Kv; SzCLEv.].

2. megjavíttat/igazíttat; a da la reparat; ausbessern/herstellen lassen. 1579: varos kuchyan egyk kereket chynaltatam mek vassat veretetem fell rea d 8 [Kv; Szám. 1/XVIII. 13]. 1585: az kúton valo vedernek ... az fogontoyat is el teortek, hogy meg chinaltatuk Attúnk Lakatos Balintnak attúl d. 12 [Kv; i. h. 3/XIX. 29]. 1595: hogi az Cinteremnek egik kapwyanak az lakattia el teoret, meg chinaltattuk ... f —/6 [Kv; i. h. 6/XIII. 43]. 1599: Hogy az also kapw felet valo oranak az Vereje el teoret volt egi nehani napig nem wtet, meg kellett chynaltatnunk [Kv; i. h. 8/XVI. 39]. 1681: Ezen pinczenek deszkas padlasa, el rothadot ... mind keves munka volna rajta addig kellene meg csinaltatni [Hátszeg; VhU 600]. 1756: A Társzeke-reket minthogy megbomladoztak volt ... meg kellett csinaltatni [Kendilóna SzD; TKI Perlaki András Teleki Ádámhoz]. 1807 k.: mind szekér, Eke, Borona a Viselés mia abban az állapotban meg nem maradhattak ... a meljeiket a romlottságból az Eskettető igazíztatta s tsináltatta meg maga külenes keresemnyéből [Sinfva TA; Borb. II Fodor István a szék assz. (50) vall.].

3. (házat/falat) felépíttet; a pune să construiască; (Haus/Mauer) aufbauen lassen | restauráltat; a pune să restaureze; restaurieren lassen. 1546: Bogathy Chaspar ... ezzel ez keez penzel, az Zekel feelden aaron maasz fakath wegyen az ew haza epylessere, esz chynaltatassara, kyk-beel az ew hazath megeppiche esz meg chynaltassa [Panot^a; DanielO 5. — ^aPanád KK]. 1549/XVIII. sz. köz.: (a szent) Egjházat csinyáltassák meg belőlle [LLi Fasc. 120]. 1582: Az mel' falt az O warba tawaly ezteendeobe az waros meg chynaltata eo kegl(me)k heaztassa meg hog a' Nyers keo fal el ne vezzen [Kv; TanJk V/3. 252b]. 1623: Komanan az Gabanas hazatt es Jstallokot Czynaltassa igen Joll es zepen meg [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1644: Az Poliani kapolnat ... en nekem fogadasom tartia hogy restauraltatom, hane(m) mentul hamareb az enymbol eo kgk czenjaltassak meg az ne(m) sok keőlczegegel meg leszen [Kv; JHb III/6]. 1725: Az napokban jővén ide két kőmives Medgyesről s alkuvoban indulék véllek, hogy a kis kalmolnát^a (: kit régen hogy szándékozom fel állítani :) meg csinaltassam, de rettentő drágások lévén meg nem alkhattam [Darlac KK; ApL 2 gr. Haller János Apor Péterhez. — ^aEgy másik levélben kapolnát írnak].

4. (utat/hidat) megépíttet; a pune să construiască (drumuri/poduri); (Weg/Brücke) bauen lassen | helyrehozat; a pune să repare; wiederherstellen lassen. 1572: Hal-lanak eo k. Nagy panast az zekeres Nepektwl Mynemw gonoz vthok vagion az waras Mellet, keryk eo k. biro vramat eo k. latassa es chinaltassa meg hogy Mehessenek ely Rayta [Kv; TanJk V/3. 62a]. 1578: keryk Biro vramat hogy ... chynaltatna meg az zeoleo keozt valo vtakat [Kv; i. h. 173b]. 1590: Byro vram Akaratyabol Chynaltatam meg az espotaly hydiat, Torot volt meg 3 Gerendaya [Kv; Szám. 4/XX. 17]. 1646: az vargak Hidgya roszt leuen B. Urannak meg kellett csinaltatni [Mv; AAll. 6]. 1729:

Mgos Erdelyi Commenderozo G(ene)ralis Urunk eő Exja jövelete hallatván, Mgos Fő Ispán Ur szoros parancsolat-yából Sárral vizzel el áradott Útczinkatt kellettven meg Csinaltatnunk ... vegeztük [Dés; Jk 388b]. 1775: azon Csorda járo helylen meg bomorván az ut, az Atyám a Faluval Oltszemivel csináltatta meg sokszor [Bodok Hsz; Mk II. 2/71]. 1801: félnek, hogy veleik tsaltatták meg azon Utatt [Marossztkirály MT; Berz. 6. 52. S. 94].

5. (kerítést) felállítat; a pune să ridice/facă un gard; (Zaun) aufstellen lassen | megigazított; a pune să repare; herrichten lassen. 1590: Byro vra(m) Akar(atjából) Chinaltattam meg Az Seouenyeket, Az Zena korniol a hol zywkweg volt [Kv; Szám. 4/XX. 9 Hooz Lőrinc sp kezével]. 1593: Segeswary Zabo Caspar haza feleol az dezkas keozt hogj meg chinaltattúk, Annak hasson felet my fizettük meg teze(n)f 2 d 80 [Kv; i. h. 5/XX. 123]. 1624: az porgolatot megh csinaltassa, mert ha az Falu kart val, bizony az Kgd dezmaiabol Elegitem megh az falut [Borsa K; Mk III. XXXVIII. 994]. 1753: az gyeptüköt meg tsinaltata-e az biro [Vadad MT; VK]. 1790: A Szöllő Bíró és Eskütték ugy vísgállják és tsínáltassák meg a hibás Gyeptüket hogy azok igazán minden kedvezés nélkül és nem boszszubol legyenek kívált ha meg rotat(na)k á Bírsgállásra [Karácsonfva MT; Told. 76]. 1822: a' köz kertet ... végig Tavasza kelve, jól, és Emberül meg tsínáltatám [Mv; Told. 23].

6. (gátat) emeltet/köttet; a pune să ridice/construiască (un dig); (Damm) anlegen/binden lassen | megerősített; a pune să întărească; verstärken lassen. 1585: valazzanak bizonios zemelieket, kyk Ala Mennyenek az gatot megh latny, es Amint itilik es iowalliak epiteset az gatnak, chinaltassa megh eo kgme [Kv; TanJk I/1. 13]. 1725: Hallott(am) a' kérdésben forgo Felső to felől; leg elsőben á gatyát Béli Csináltatta s töltette meg, annak elette Csak Patak folyt azon helylen az also Tob(an) [Tóhát TA; JHb XI/15]. 1738: A Nms Unversitas, nagj jövendőbéli kárát Subolfacialván, a Nms Város Malma Gáttjának elromlásáb(an) ... seriő injungáltatik ő kglmek(ne)k, hogj mentül hamaréb Ágat és tövisset vegyenek 's megcsináltassák [Dés; Jk 503b].

7. megácsoltat; a pune/da să lucreze lemnăria; zimmern lassen. 1585: Az kalytkat czhynaltatta(m) meg haro(m) zal fat beleye tezen az 3 zal d. 32 [Kv; Szám. 3/XXII. 75]. 1587: az porozlok kialto heliet Czinaltattam meg ket Zarw fabol szegé faia Czinალა teolt —25 [Kv; i. h. 3/XXX. 19 Seres István sp kezével]. 1590: Mikor ... ez Nemez giarto Kelemen hazanak hiazattiat, kit az keofal Epilet mya el kellett bontanünk meg chinaltattúk, attünk Achy Gergelynek d. 75 [Kv; i. h. 4/XIV. 16]. 1767: (A) kintsnek el kárasadásért holmi Udvari Cseledgyei ő Nagjsaganak el is fogattatának ... még az akasztófát is meg tsínáltattak Vólt nékiek [Abosfva KK; Ks 4 Catharina Nagy cons. prov. Michaelis Szabo (50) vall.].

8. (kemencét) felrakat; a pune să facă/clădească (un cuptor); (Herd/Ofen) auführen/bauen lassen | megtapasztat; a pune să lipească/dea cu lut; bewerfen/verputzen lassen. 1581: Az Kemenczet iskolaba meg Chynaltattúk Fazakas Boldisaral, a hol az gyermekeok vlnek [Kv; Szám. 3/IV. 13]. 1590: Miert hogj az epilet mya Nemezgiarto Keleme(n) hazaban az kemenczet le kellett bontanünk, ismegh biro vram akarattiatból meg chinaltattúk [Kv; i. h. 4/XIV. 16]. 1591: Keresztur varosanak zolgaltam vala valami keuesset, lgertek vala magokatt hogj ennekem egy

mazos kemenczet csinaltatnanak zorgalmaztattam eeket rea hogj csinaltatnak megh [UiszT Fr. Orban de Lengel-ffalwa ns vall.]. 1600: Az Kiraly Vchabely zeginiekw sweto hazaban chinaltatta(m) megh az kemenche fenekett Tapaszt Janossal [Kv; Szám. 9/XIII. 4 Damakos Máté isp. m. kezével]. 1656: Az Jschalab(an) egy kamarab(an) az kemenczet csinaltatta(m) megh [Mv; MvRLt]. 1737: az én házomban Darabant Kata ... mind el lövöldözte az Kemenczemet az Strása mester Pistolyival, ugj hogj más nap az Fazakassal kellett meg csináltatnom az kemenczemet [Szásznyfres SzD; Ks 27/XVII].

9. (kutat) ki/körülrakat; a pune (pe cineva) să pietruiască (pereții unei fântini); (Brunnen mit Steinen) umlegen/setzen lassen. 1590: Chynaltatta(m) meg az Toromban az kutot, be omlot volt [Kv; Szám. 4/XX. 18 Hooz Lőrinc sp kezével]. 1597: myert hogi az owarban a keokwt meg bomlot volt ... Azt az keomiwessekkel meg chinaltattuk [Kv; i. h. 7/XIII. 10]. 1653: kezdtem vala a várban a szent György felől való fal mellett egy kútat ásatni és meg is csináltattam vala emberül fával [ETA I, 112 NSz].

10. megfedet; a dispune să fie prevăzută cu acoperiş; decken lassen. 1583: lattiak az meszarosok Thornianak heazattianak puztasagat Azert meg hattak varosul a Meszaros vrainnak hogj meg epichek kith ha az Meszaros vrain el halgatnanak, tehát Biro vram chinaltassa megh es az engedetlensegert melto Bwntetessel Akariak megh bwntethny [Kv; TanJk V/3. 275a]. 1595: Hogi az templum hiazattiat az zel meg hanta es fel bontotta vala ket helien, hogi ismeg meg chinaltattúk, Egj legennek a ki az Achoknak segitetek (!) ket nap attunk f —/ 16 [Kv; Szám. 6/XIII. 38].

11. ablakot betétet; a pune (pe cineva) să înlocuiască geamurile sparte; Fenster einsetzen lassen. 1584: az eskolaban, az Mesther vramnak chinaltatam meg az Ablakot keih Talner hean volt zsz czykelewel egytetembe Attünk f 2 d 20 Teolcheresnek [Kv; Szám. 3/XV. 17]. 1598: hogi az Varos hazanal az kiben Rosas Balas lakik az ablakot be hagittotak volt, Jsmegh megh chinaltattuk fizettünk. Teolcheres Janosnak f — d 86 [Kv; i. h. 7/XVI. 49]. 1688: az mi hazam vagjon Miklos vára(n) egjiknek sem jo az Ablakja Tölcserést penigh nem kaphatok az kiwel megh csináltassam [Kozmás Cs; ApL 6 Béldi Anna Kálnoki Sámuelnéhez]. 1831: a nevezett hatalmaskado el tört ablakimait tsínáltassa meg [Dés; DLt 209].

12. megvarrat; a da la cusut; náhen lassen. 1585: vőttem az trombitas zolgayanak 5 Zattyant egy dolmaanak Synort bagazyat kapczyot vőttem hozza megys chynaltatta(m) neky fiztettem Erte d. 64 [Kv; Szám. 3/XXII. 74–5]. 1595: Az kis Bogatink ruhazattariar vőttem kett sing Brassay poztot, Mentenek, dolmannak es Nadragnak ... Veres zelw vaznot vgian neki, ket ingnek, es ket gatianak valot vőttem, es meg chinaltattam [Kv; i. h. 6/XVI. 13]. 1635: Egy uiselt szederjes Czeomeolőst szoknia az giermek szamara csinaltassak megh [Kv; RDL I. 107]. 1812: az Exp(one)ns Groff ur eő Nsga valami ujj modi kötös bé érkezett mind azt azonnal a Groffnének meg csináltatta [Héderfája KK; IB. Takáts Joseffné János Erzsébet tisztartóné (28) vall.]. 1873: Husvétra egy harisnyát megtsínáltattam [Torockó; Bosla].

13. (szénát) csináltat; a pune pe cineva la făcutul finului; (Heu) machen lassen. 1761: Sárpataki Uram ... az Ecclesiától 4. forinton Vett ... egy kevés füvet, azt tsínáltottam még az ő Nga Embereivel kalákába [Málom SzD;

BK. Georg. Péter (32) j b vall.). 1801: egy részit szénájoknak meg tsináltattván s ugyan az árva Csurién bé is hordattak [Albis Hsz; BLev. Vall. 3]. 1843: a' Szénát meg csináltattam [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

14. lakodalmat megrendeztet; a pune pe cineva sã facã o nuntã; Hochzeit veranstalten lassen. 1658: engem bizony igen megjátszodtatok, csak szinte meg csináltattátok velem az lakodalmat [TML I, 130 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz].

15. megfőz; a pune (pe cineva) sã găteascã; kochen lassen. 1584: Diossy Mathias ... vallia ... leowe hozza(m) egy darabnt Weom es kewana hogy Sos teyes lewest chinalliak ... Az lewes kenyeret meg chinallata(m), Es Bizoniara mikor fel Adak ige(n) wayas vala [Kv; TJK IV/1. 250]. 1621: Az Kohnyara swtni es feozni valo hust attam Libr 95 Az egkik tehennek az Belyt meg chinallatua(n) egészen attam az kohniara [Kv; Szám. 15b/XI. 59].

16. (orvosságot) elkészített; a dispune sã prepare (un medicament); (Arznei) verfertigen lassen. 1852: küldem a' Rektornénak Anikonak a' görts elleni réceptet, mikor szükséges lesz tsináltassa meg [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

megcsináltatás 1. elkészített; fãcut; Verfertigung. 1616: Szabó Ferencz uramat ... küldtük Brassóba az taraczk megcsináltatásának szegődésére. Akkoron küldtünk a taraczk csináló mesterek ... fl. 51 [Mv; EM XVIII, 399]. 1768: (A kocsi) ha ... még készen nem volna, kérem edes Anyám Aszont hogy szorgassa meg tsináltatását [Záh TA; DobLev. II/387]. 1821: A' Harangak Persellyei meg tsináltatásokra vett egy pánt Vasat [Mezőmadaras MT; MvRLt].

2. megjavíttatás; reparare, reparat; Ausbesserung. 1621: Az Varos kuczia meg bontakozua(n) az meg czinaltatasa-hoz vette(m) Egi sing vasat f —/ [Kv; Szám. 15b/IX. 195]. 1649: mint hogj nem vigillalt ha mi fogiatkozas eset miatta suppleallia es az meg chinaltatasaert^a nem tartozik semmit fizetni az fuscus [Kv; TJK VIII/4. 366. — ^aA kupának]. 1660: Az mely fél karvasat Kegyelmed hozzám küldött, annak ugyan az megcsináltatására az Kegyelmed barátságáért kész vagyok [TML I, 495 Bónis Ferenc Teleki Mihályhoz].

3. felépíttetés; construire; Aufbau. 1633: Az Malom dolgatt penigh az mi aszt illeti My az Malmot azert attuk eo kegnek, hogy az faluban nem volt malom, s my Erötelenek uoltunk az meg chinaltatasa, es ige Attuk eo kegmek. Hogy Epit meg s legien eoue [F.venice F; Szád. Patru Daykul (80) vall.]. 1770: A Gabonásnak meg tsináltatására nem érkeztem ha Isten engedi takarodás után aztis meg tsináltatom [Told. 5a].

4. (út/híd) megépíttetés; construire (de drumuri/poduri); (Weg/Brücke) Bau. 1591: Az vtak czinalasa feol, vegetek eo kegmek, hogi az kik azoknak meg czinaltatasa rendeltetennek zorgalmatos gondot visellienek reaia [Kv; TanJk I/1. 168]. 1679/1681: most első(en) majd az többi felet legh szükségesebb lévén az vár hidgianak meg csináltatása [Vh; VhU 668].

5. (kerítés) felállítatás; ridicare (de garduri); (Zaun) Aufstellung. 1585: Az Espanoknak az temetheo kert meg chinaltatasa Attanak f. 185. Az hidelvy themet eo kert epwletire f. 47 [Kv; Szám. 3/XXIII. 7]. 1593: Valazto Gergelne Orsolia vallia: vgian ezen kereszt seouennek ... el

igazitasara kert volt ket hwteos embereket az tanachbol kik mikor meg inteztek volna, vgi talalak hogi tartozunk annak az kereszt seouennek meg chinaltatasaual [Kv; TJK V/1. 435].

6. megerősíttetés; intãrire; Verstãrkung. 1818: A két hidon fellyül ... a' Nagy gãtnak meg nem tsináltatása [Dés; EHA]. 1820: a' Köteleni Kir: Provisoratus hathatós igyekezettel iparkodik a' mindjárt érdeklött Gátak meg tsináltatására kívántato arányos Segedelmézést szolgáltatni [Kolos; SLt évr. hiv.].

7. megácsoltatás; executarea lemnairei; Zimmern. 1582: Az Malom heazattia meg chinaltatasa attak volt nekj az Safar polgarok f. 20 [Kv; Szám. 3/VI. 12 Diósy Gergely not. kezével].

8. kivágatás/faragtatás; tăiere; Ausschneidung/hauung. 1741: tartozom ... minden Esztendőben 400. szőlő karok(na)k meg-csináltatásával es bé-szállításával [M.derzse SzD; RLt Somai Sándor keze írása].

9. megvarratás; cusut, fãcut; Nähen. 1658: Balpataki Uramnak adott Barcsai Akos Fejedelem, dalmanra, mentere valo failandist ... Mind Ezeknek meg chinaltatasa tul fizettem fl. 2 // 80 [Borberek AF; WassLt Perc. 51]. XVIII. sz. eleje: Adtam az mentem(ne)k Meg tsináltatásáért flor. H. 2 [Kutyfva AF; Törzs].

megcsináltathat 1. elkészíttethet; a putea face/executa; verfertigen lassen können. 1676/1681: a várbán mindenkor, apro és öreg Lampasok legh alab á Czejk házbán légyen szazig valo, mert hiszem egi pénz nélkül csináltathatják meg annak minden fáját, s mind vasát, hunyadi haczogi mészárosokkal penig meg burittathatják, csak idejen légye(n) gondviselés reá [Vh; VhU 666].

2. megjavíttathat; a putea da la reparat; ausbessern lassen können. 1619: Ugyanekkor szakada le az erdélyi háznak az nyári ház felől való oldala ... és nem volt pénzem, kivel megcsináltathassam [BTN² 286]. 1662: Hogy a kasamátáknak elrontások felette károsnak láttatnék, hogy azokat megcsináltathassák, rajta nagy szorgalmatossággal igyekeznek vala [SKr 600].

3. (munkát) elvégeztethet; a putea dispune efectuarea (lucrãrii); (Arbeit) vollenden/verrichten lassen können. 1577: Az hyd vcza zorossaba valo meg Rekedet foliam felől vegetek eo kegmek, hogi ... Byro vram zorgalmaztassa rea az korchioliat hogy tizechya meg vagy fertalt vettet eo kegme Rea, vagy penig egyeb vton meg chinaltathattya [Kv; TanJk V/3. 151b].

4. megvarratathat; a putea da la cusut/fãcut; nãhen lassen können. 1657: bizony még csak köntőseit sem csináltathatja meg ő kegyelme Vas László uram, nemhogy egyébképpen készülhetne^a [TML I, 81–2 Bornemisza Susanna Teleki Mihályhoz. — ^aA lakodalmra]. 1701: kegyelmed izente hogy mentenek valo posztot vet hanem kerem Kegyelmedet hogy valami uton s modon Csinaltassa meg kegyelmed, az fejer Czondramot el adtam három horgason csak azert hogy kegyelmed izente hogy az mentet meg nem csináltathattya, ennek okaert az három horgast is be küldöttem kegyelmednek [BLt Toth István lev. édesanyjához Angyalosra (Hsz) Ne-ről].

megcsináltathatik megerősíttethetik; a putea fi intãrit; verstãrkt werden können. 1662: Azon főkapura^a pedig felvonó kapu intéztetett vala Az malom előtt való Körös árkától fogva ... az árok elindíttatván ... a régi töltés

és palánk helyén ... hogy most hirtelenében palánkkal meg nem csinálthatnánk ... csak mindenütt nagy erős töltéssel való sáncot hányattak vala [SKr 483. — ^aA váradi vár főkapujára].

megcsináltatik 1. megépíttetik; a fi construit; gebaut werden. 1621: Az Temető kertre meneő vtra legie(n) olj gonduisseles, hogj menteől Jobban czinaltassek megh [Kv; TanJk II/1. 320]. 1662: Az solymosi hfd meg csináltatik [SKr 528]. 1671: Utakrol hidakrol ha hol Vámot szoktak venni meg-csináltassék, ha meg nem csináltatnak Vámadással ne tartozzék senki-is [CC Mut.].

2. (kerítés) felállíttatik; a fi ridicat (un gard); (Zaun) aufgestellt werden. 1804: a fenn irt kerteknek epitesire ugy készüllyenek az emberek, hogy a Pünkösdi Napja előtt esendő Heten egyszeribe fel tetetődgyön az ut hoszan a kert vedelmére valo törpe kertetske meg tsináltassék [Zágon Hsz; Szentk.].

3. megerősíttetik; a fi intärit; verstärkt werden. 1662: a kasamáta erős földtöltéssel ugyan megújítattott és jól megcsináltattott vala [SKr 600].

megcsináltattat megjavíttat/figazíttat; a dispune să fie reparat; ausbessern/richten lassen. 1595: Az plebanos hazanal az zobanak falait imit amot zelet hogi igen meg teortek vala, meg chinaltattatuk [Kv; Szám. 6/XIII. 44]. 1597: hogy az chebrek meg teortenek, Jsmeg meg chinaltattata(m) [Kv; i. h. 7/XIII. 5]. 1599: hogi az piaczon az Trombitas hazanal ket zaart kit el teortenek volt Jsmegh meg chynaltattatuk fizettem Lakatos Balintnak d 80 [Kv; i. h. 8/XVI. 36].

megcsinosít kicsinosít; a aranja frumos; schmücken, verzieren. 1811: A' Hágatás kézről, nem szabadon mégyen Sőt kell a' Ménlovat meg-tsinositani, Meg-mosni serényit és meg-simitani, Mert a' Kantza olyant fogad a' Méhibe, Milyent látott, és vett képzéldésibe [ÁrÉ 142].

megcsinosodik csinosabbá lesz; a deveni mai arătos; hübscher werden. 1819: Rákosi Ur a' mostani feleségével a' midőn élt még meg szépült és meg csinasadat volt [Kv; Pk 2].

megcsíp 1. belecsíp vkibe; a ciupi pe cineva; jn kneifen, hineinzwicken. 1790: A' kis Adám ... ha meg haragszik, minden gyermekeimet ki hajtya a házból, a dajkát, pofozza ... gyakran meg is tsipi [Kv; TL. Bodoki József prof. lev.].

2. kissé beleharap; a mușca un pic; ein bißchen hineinbeißen. 1771: Imbrefi Szőts Ferentznek által jövőn Sertése Udvaromra, a kutyám ki találta kergetni meg is csípni [Dés; DLt 25b].

3. (sereget) itt-ott megtámad; a hărtui (inamicul); (Heer) hier und dort angreifen. 1814: első próbája volt Nápolesonak 16dik Junii ... az Anglus H. Vellington Vezérsége, és Burkus H. Blücker Vezérsége alatt lévő Sereg ellen, első(en) mind a kettőt meg tsipte volt, de 18a totaliter meg veretett töllök [Dés; KMN 276].

4. elcsíp/fog vkit; a prinde pe cineva; jn erwischen. 1819: meg csipi a' Tiszt Dómsódit egyszer pofon úti [Dés; DLt 91].

5. megkaparint; a pune mina pe ceva; ergattern/wischen. 1836: A Grofnédhoz itten szerentsém lévén, tölle értetem

hogy Wass Daniel szeretné a Gombási Jozságot könnyű szerrel meg tsipni [Kv; Tsb 20 Bánffy László lev.].

6. kicsíp/mar; a ustura; (aus)fressen, aufbeissen. Sz. 1710: Az atyám nyakát sem csipte vala még akkor úgy a lúg meg, mint azután [CSH 151]. 1840: oljan kevés kedvem vagyon mind ezekhez ... csendesén meg huzván magam nyugodhatnék, próbálják ők is a világot s csipje meg a Luga nyakokat talán az edgyik veszt valamit az Indolentiájából, s a másik is meg győződik benne, hogy a Czime el nem tartya a világon [JHb Jósika János lev. Bécsből].

7. megkapja a hideg; (despre frig) a pișca/întepa; die Kälte greift an. 1650: eő az eő szokasa szerent eőt ivút, az hidegen iart, az hidegh czipte megh, így orbanzosodek el mergesedek az feje [Becski]. 1738: az hideg, ala s fel jarván az hidegen, az lábat meg csipte s igen rozsul vagyon velle [Gyeke K; Ks 99 Kornis Antal lev.].

8. dér/hideg megüt; (despre brumă, ger) a pișca, a strica/vătămă (parțial); Reif/Kälte greift an/beschädigt. 1759: a szőlőis szép egy kevéssé meg tsipte ugyan az hideg [Eszény SzD; Told. 29].

megcsipeszkedik megkapaszzkodik; a apuca de ...; sich festklammern. 1793: közelebből érvén Dénes Kriska kezét hajában jól megcsipeszkedve lenni [Dés; DLt az 1799. évi iratok közt].

megcsipettethetik elcsípethetik/fogathatik; a putea fi prins; erwischt/festgenommen werden können. 1837: el-szőkött rab Pojána Juon ... ha megcsipetethetik, küldessék a Szebenszéki fogházhoz [DLt 587 nyomt. kl].

megcsírázik kicsírázik; a germina; auskeimen. 1637: hallotta(m) hogj azt mondotta volna Szy Martonne nekik, hogj teőlczenek keőlest az lonak az füleben had Czirazek megh es hallion megh [Mv; MvLt 291. 78b].

megcsitul elcsitul/csendesedik; a se potoli; sich legen. 1601: Zeoch Andras ... vallya az Bek Peter hazanal is vala valamy haborusagh, az ott megh chytuluan Indulank az Hozzw Janos Vram haza fele [Kv; Tjk VI/1. 548].

megcsobban egyet csobban; a plescăi o dată; eins platschen. 1768: A' Molnár meg ijettekvén maga oltalmára a bokrokon keresztül szőkött a' Nyárádba ugjan meg tsubbant [Karácsonfva MT; Told. 3a].

megcsodál csodájára jár; a admira; bewundern, anstaunen. 1584: Zekeres Mihalne Anna vallia, Ezten vosarnap vala ez hogy ezt hallam Isac peter zaiabol, ollyat chelekeszem vgmond hogy Minden meg chodallia [Kv; Tjk IV/1. 208]. 1631: effele szobeszed kezőben monda Nagy Ferencz hogi meniel te utalatos oczmanj fogas, menj az szeőlőre s kapalj az fogaddal mert ha ki megjek ugi czelekede(m) veled hogi minden ember megh czodallia [Mv; MvLt 290. 260a].

megcsodálkozik elámul/csodálkozik vkin; a se mira/minuna; in Staunen geraten. 1573: Fekete Thamas vallia hogi Eo meg Monta az azzonnak azt halwan az azzon vgian meg chodalkozot Rayta [Kv; Tjk III/3. 127]. 1632: Georgy Deak mondotta ennek az Captiua Az-zonynak, hogy ha tiztessegemet ne(m) nezne(m), ezzel az

korbaczial ugy megh korbacziolnalak, hogy minde(n) ember meegh czudalkoznek rajtad [Mv; MvLt 290. 97a].

megcsókol 1. csókkal illet; a sáruta; küssen. 1585: Ana Zabo Georgy felesége vallia, hogy eg'kört Mezaros Martonne ezt monda: egy Bercheny Lazlo vala Nallam zallason, es az engem megh Eolele, chokola [Kv; Tjk IV/1. 491]. 1592: Tothazi Mihali junior ... vallia ... Kerdem Niarinet ... Aztis monda hogi az volna a hir feleolle hogi eo Lukachal laccot volna kartiat, es megh chokolta volna az tenieret [Kv; Tjk V/1. 200]. 1633: estue ozto(n) ... be mentek az hazban es ott megh cziokolta cötett [Mv; MvLt 290. 127b]. 1639: Ersik ... monda, hogi ihon egi fakedek (!) keölt az aiakamon Istua(n) Mester czokold megh, amazis monda hogi hocza Azzoni En Jsten ugi segellien hogi megh Czokolom [Mv; i. h. 291. 195b]. 1697: estve monda nekem ... hogy ne haragodnám az felesegemre, mikor ez éyel kétszer az Paterhez mene s meg csokolá az szememmel Látám [Százajta Hsz; CsJk 11]. 1736: Mikor penig az násznagy bucszuttatta az lakadalom napján az apjától, anyjától az menyasszonyt ... az menyasszony apjának, anyjának kezeit s némelykor lábait is megcsókolta, az apja s az anyja is az leányokat megcsókolták [MetTr 387]. 1812: a Groffis mikor az Asztaltolt felkölt az Aszszonyt meg tsokolta [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esp. vall.].

Szk: *~ja köntösét* (török feljebbvalónak). 1619: Immár Gratianus uram az moldovai vajda ... 4 die Februarii csokolta meg az vezér köntösét [BTN² 226]. 1660: Az egri pasa térdre esván az vezér előtt, megcsókolván köntösét, mondván: mit cselekszik nagyságod ilyen városnak bírálval [Kv; KvE 180 LJ]. 1710: A fia fejet hajtván, s köntösit megcsókolván az atyjának^a, a neki rendeltetett helyre elmene s vitézül is viselé magát [CsH 52. — ^aKucsuk basának] * *csokold meg a seggemet*. 1815: Kedves Barátom! látod-mint szeretlek, azért, Te is légy jo, s csokold meg az seggemet [Kóród KK; Ks 101].

2. vall kb. isteni malasztal eláraszt; a binecuvinta, a revársa gratia diviná; mit göttlicher Gnade überschütten. 1710 k.: te is, mint édes Atya, véghetetlen szerelem, mind kedves menyedet, leányodat befogadád, megöleled, megcsókolád, és úgy adád a te szerelmes szent fiadnak örökös házastársul, és úgy adál néki és öbenne mindnyájunknak ... lelki, testi, üdö szerént és örökkévaló jókat [Blm. 1038].

megcsókolás csókkal illetés; sárutat, sárutare; Küssen. 1710 k.: Angliában az asszonyoknak, leányoknak köszöntésének módja a szájok végének megcsókolása, mint a magyarok között a kézfogás [BÖn. 587]. 1732: Mikor Tiszt Pater Uramék az Toronjban Viz kereszt napjan bé mente(ne)k én is ott voltam, es akkor láttam hogi minden Catholicus Rab az Szent Keresztnek meg csokolására elő allotta(na)k, és meg csokolták [Kv; MvRKLev.].

megcsókolgat megcsókdos, meg-megcsókol; a sáruta de citeva ori; wiederholt küssen. 1592: Catalin zekel Janos zolgaloia vallia: Egikor menek Meggiesi Boldisarekhoz egi kis giermekel el veue az Azzoni teolle(m) az giermeket, es az leginhez viue es meg chokolgatta [Kv; Tjk V/1. 270]. 1633: Lattam hogi az iffiu legenyek megh cziokolgattak Zabo Jacobabnet, de ne(m)jighen vonogatta magatt tölők [Mv; MvLt 290. 126a]. 1637: monda Török Janos-

nenak, Nagi Miklosne, hogi te vagj az bestie hires kurva az ki borbéli legenyeket megh Czokolgattad, az borbéli legenis teged [Mv; i. h. 291. 89a]. 1662: Édes kedves ... Feleségem ... ha az Isten szemben juttat, megköszönöm igen szépen, meg is csókolgatlak, édes szívem [TML II, 236 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1760: Murvai Andrásné fateállya hogy ... az kortszmárosné sokaknak nyakokb(a) szókott s meg tsokolgatta [Kóród KK; Ks 17. XXXI].

megcsókolhat csókkal illethet; a putea sáruta; küssen können. 1747: Ezzel adgya Isten hogy hamar időn csokolhassam meg mosolygo Szajadat s maradok neked szívem igaz szív (!) szerető Társad Miko Ferencz [Buzd AF; Ks 96]. 1761: Ott volt gr. Bethlen Ádámné is, kit némelyek Isten gyanánt imádnak s nagy nyereségnek tartják, ha kezit megcsókolhatják [RettE 120].

megcsókoltat csókkal illeltet; a pune pe cineva să sárute; küssen lassen. 1710 k.: Ó, igazságnak Istene! a te mennyei, királyi, bírói ítélőszéked eleibe apellálom az én peremet, a te lábához kit énvelem megcsókoltattál, teszem le az én egész ügyemet [Blm. 1017].

megcsomásodik pestisben (kolerában) megbetegedik; a se îmbolnăvi de ciură; an Pest krank werden. 1719: Ket béresre szorultam ... az beres inaska pedig meg Csomasodot de nem is az udvarb(an) hanem az ökröknél volt mint az reszeg ember ugy jó vala az úton haza nem engedem az udvarba jöjöm [Tövis AF; ApLt 2 Molnár Márton Apor Péterhez].

megcsomósodik megcsomódzik, csomó képződik (a testén); a se forma o tumoare; (auf dem Körper) einen Knoten bekommen. 1644: Monar Giorgy meg sütögette vala az keözepső feleségének az czombját ... aztis lattam hogi nagi Cziomo volt az hata gerinczin hogi megh czimosodot, az fejsze fok miat ugia(n) kys vettete vala az haz eleyben [Mv; MvLt 291. 417b].

megcsomózik megcsomósodik; a se forma o tumoare; (auf dem Körper) einen Knoten bekommen. 1644: Monar Giorgi ... második feleségének illien volt az hata gerincze, mint az eökleöm, hogi megh romlot s megh Czomozat az hata gerinczie az fejsze fok ellen (!) ugian kys rothadot az Teste az feleségének [Mv; MvLt 291. 417a]. 1802: Foro Lajosnak tanáltam ... az feje hátulso részen az nyak tsigan fejül három ujal egy iznyi Seb az bőr Szinbe véresen, Todornak ... mind az füle alatt az nyakán kitsinyeg meg tsomozva Seb nélkül [Mv; Born. XXXIX. 53 Galambos József chirurgus nyil.].

megcsongolyodhatik meghúzhatja magát/megkapaszkodhatik vhol; a se putea stabili într-un loc; sich irgendwohin zurückziehen können. 1782: Bálint Péter folyamodott az becsületes jámbor faluhoz minthogy itten született, mindeddig öfelségit szolgálta, ezután is kívánja a született földön és faluban maradni, oly okon, hogy öneki más falukban nincsen olyas jószága, akin megcsongojodhassék [Jenőfva Cs; RSzF 109].

megcsönkásíthat (büntetésképpen) kezét levághat; a putea ciunti (drept pedeapsă); (als Strafe) die Hand abschneiden/verstümmeln lassen können. 1592: Hogy ez

varos minden ghonosz tewedket Nemest es Nemtelen Coloswary hatarban ratione facti Criminalis, megh fogtathasson, Eolhessen, akaztathasson, egethessen, czionkasit-hassa^a [Kv; DiósyInd. 24. — "A lapszélen XVII. sz. végi kézzel: Mutilatio].

megcsonkáz levág, megcsonkít; a scurta/tăia; verstümmeln. 1731: tizenhat ökörnek meg csonkálták volt a Farkakat, mely cselekedetis per modum Inquisitionis neki súlvén a' nyakára, minden meg sebesített ököért fizetett három három forintot [O.kocsárd KK; Berz. 12. 92/51].

megcsonkázott 1. megsebesített/csonkított; ciuntit, mutilat; verstümmelt. 1765: a mostani Ak, magokat defendalván úgy úzték bé megint az Akcionált Fogado udvarára a mikor osztán a veredkezésben szokásos, az mostani Akrais nem tsak veredő hanem vért ivo meg élő szándékkal lévő és ki vont fegyverével, kardgyával már most az Ak közül megis csonkázott, vágott, nyomorékká tett s ugyan meztelen kardal vindex és aggressor Murvait [Torda; TJKT V. 254].

2. csonkázott/vágott ágú; cu crengile tăiate; mit abgeschnittenem Zweig. 1766: értünk gyermek korunkban afféle igen régi gyümöls fákát és olljan Bongordos helyet és a mellett s itt körülötte afféle meg tsonkázott igen nagy és régi tölgyfákát [Szásznyfres SzD; Ks Szásznyfres II. 16]. 1794: közbe közbe nagy vastag megcsonkázott Cserefák [Erdőszigörgy MT; MNy XXXVIII, 210].

megcsonkáztatik 1. (nyelve) kivágatik/megcsonkíttatik; a i se tăia cuiva limba; (Zunge) abgeschnitten/verstümmelt werden. 1745: az J gyakor helyeken Magistratus által tömlőczőztetett, meg veretett, paenitentiaztatott, orra is judicialiter ezen gonoszságáért^a ampútaltatott ... hogy ezen gonoszságát továbbra ne practizalhassa a nyelve is meg tsonkázottat [Torda; TJKT II. 66–7. — "Csalásért, hitegetésért].

2. (erdő) ághordással/csonkázással megkárosíttatik; (despre păduri) a fi distrus trin tăierea crengilor; (Wald) durch Zweigabtragung/schneidung beschädigt werden. 1799 k.: (Az) erdő pasztorak ... az Erdőket igen ritkán járták, nem tsuda azért hogy a szamszéd helységek és a falusiak állolis ottan ottan meg tsonkázottak [Kv; AggmL C. 114].

megcsonkít 1. csonkítással kárt tesz (benne), megféle-szegt; a schilodi/ciuntit; verstümmeln. 1777: az Szurduki károssal egyb(e) tanálkozván ... monda Muntyán Petemek miért tsonkítatad, s tsufitadt meg a lovamat [Roskány H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1797: gyermekeiket meg Csetsemő Korokban meg tsonkítták ujjaitak el vagván vagy kifacsarván felszegé tészik [Kv; DLt].

2. (fát) megcsonkáz/legallyaz; a tăia crengile unui copac; (Baum) abzweigen/holzen. 1844: alább a' Szamosvi-zen innen régi le csonkított vizi jegenye és fűz fák — hogy ezen fákát ki csonkította meg, azt nem tudom [Szászfenes K; KmULev. I Sziggyártó Mitruj (60) col. vall.].

3. megféleget; a micșora; verstümmeln, kleiner machen. 1807: ezen reszetske az Láb földet nagyon meg tsonkíttaná [Szu; Hr 4/14]. 1852: több kaszálok és szántok meg vagynak csonkítva, melyeknek hasznát nem vehetem [Nagyak AF; DobLev. V/1330].

4. megcsorbít/rövidít; a scurta; verkürzen. 1710 k.: nagyobb buzgósággal és attentióval kellett volna a ... dözma

kiadására gondot viselnem nem kellett volna csak tisztelme bíznom, és morositasommal s úte-véte conjecturalis computusimmal talán néha meg is csonkítanom [BÖn. 893]. 1729: (A) menes pasztorok ... a Portiot aki reájok esett tartoznak még fizetni nem akarva(n) a Portiot meg Csonkítani [Dés; Jk 383a]. 1840/1844: a' Migs Urnak tettzet az egy ezer Conventios Rfrol Szollo kötelezést meg csonkíttani [Uzon Hsz; DobLev. V/382].

megcsonkítás 1. megfélegetés; micșorare; Verstümmelung. 1826: Nem lévén tehát a Felpereseknek az Alperes özvegynék nyughatatlanítására, kevés özvegyi Jozzága meg tsonkítására semmi utjok ... az Al peres özvegy ... a Felperességnek el ítéletét kéri [Ne; DobLev. V/1114. 6b]. 1829: meg kívánom Hogy mivel én a' Testamentum Szavai Szerint az mostani kevés rész Jozzágot 14. Esztendőek ell forgása alatt Férjemmel melioráltam annak meg tsonkítására intézett Felperességek Cassáltassék [Ne; i. h. V/1155. 9a].

2. megcsorbítás/rövidítés; scurtare; Verkürzung. 1821: a szárhegyi commonitás a közönséges jövedelem megcsonkítására arra nem hajolhatott [Ditró/Szárhegy Cs; RSzF 141].

megcsonkító megcsorbító; care micșorează/reduce; verkürzend. 1861: fekvők elidegenítése, erdők nagyobb mértékbeni vágása, valamint nagyobb a' tőkét meg csonkító költség ... ezután meg tiltatnak [Gyalu K; RAK 63].

megcsonkított 1. megcsonkázott; cu virfurile tăiate; verstümmelt. 1813: néholt ... meg tsonkított gyertyán fa fíjtalok találatnak [Udvarfva MT; Told. 42].

2. megfélegetett; cu omisiuni, ciuntit, redus; verstümmelt, kleiner gemacht. 1662: Ez isteni instructióba a többi között vedd jól eszedbe az két-három dolgot! Először ezt: írja le a törvénynek mását a Lévi papjai előtt való könyvből, azaz nem valami megvesztegetettétől megcsonkítottból ... vagy pedig emberi tetszés szerint magyaráztatottból [SKr 689–90].

megcsonkíttatás megcsonkáztatás, legallyaztatás; tăierea crengilor; Abzweigen. 1843: csudáltam hogy mi lehet oka, hogy ... a' Tutaj fákát még se küldéd le ... ha szinte megcsonkíttatásokba kár történt volna is, azt Én néked nem tulajdonítottam [Veresegeháza AF; DobLev. V/1242 Dobolyi Sigmond Dobolyi Bálinthoz].

megcsonkíttatik megcsonkul, hiányos lesz; a fi cu lip-suri; unvollständig werden. 1723: hogy a Keresztény Ecclesia ordinarius Cantor nekül ne legyen és a rendes Isteni szolgálat az eneklés iránt meg ne tsonkíttassék ... Szent Királyi Gerson vram(nak) ő Klmének ... énekesbeli facultasát halván ... a Tiszt. Consistoriu(m) azon hiva-talba(n) meg erőssítette [Kv; SRE 148].

megcsonkíttatott 1. megcsonkul/hibásodott; care a fost deteriorat; schadhaft geworden. 1801: a' meg tsonkíttatott gát foldozása ... meg méretettvén találatott Más fél ölny-fnek [A.jára TA; BLt 12].

2. lecsökkent, megkevesbedett; care a devenit incomplet; minder/weniger geworden. 1720: A Tiszt. Consistorialis Szemelyek(ne)k Száma nyolcz érdemes Szemelyek(ne)k halála által nem kevesé meg csonkíttatott leven

kivánta a Ven. Consistorium hogy azon fogyatkozás mas érdemes Szemelyeknek valasztasaval resarcialtassek [Kv; SRE 137].

megcsonkul 1. megkevesbedik; a se imputina; sich veringern. 1736: hogj a Ns V(á)r(me)gjeröl ki jött quantum(kna)k summaja meg ne tsonkúlyonn, senkinek, a nunc, semmi ezen Quantumból ... nem relaxaltatik [Dés; Jk 467]. 1748: az öregek a' Mester emberek(ne)k is a' perre valo expensajokat meg nem fordították mind, sőt a' mit fordította(na)k is, nem a' Mester asztal Taxájából hanem a' Czéh Proventussából fordítottak, mellyelis igen meg tsonkult a' Czéh p(ro)ventussa [Torda; TJKT III. 222]. 1784: (A bányászgázdáknak) semmiféle Excepciojok meg ne allyon, mely miatt a Földes Urak dezmajok(na)k meg kellettnek tsonkulni [Torockó; TLev. 4/9. 16a]. 1786: ha öket^a akkár mi utan modan el rekesztenék az Banyászságtól és Vas tinalástól, nagy kára lenne abban az Királyi Felsőnek mert az portio fizetés meg tsonkulna [uo.; i. h. 4/13. 51. — "A torockóiakat].

2. megfélemedik; a se reduce; kleiner werden. 1796/1802: Ilentzfalvi portiojából a' Deakianum Bonum hossz-szas per által ki nyeretettvén 's elis vétettvén Rész Josszága nagyon meg tsonkult [Ilencfva MT; DLev. 6].

3. megcsorbul; a scádea; Schaden nehmen/erleiden. 1763: nagjan meg Csonkul tsak egy emberel is az économi-ja fajtátása [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.]. 1786: a Sámsondi emberek ... kaszálojokot el atta ... áréndára, mely mían, a' szolgálatot diffcultáják, s kívánnak, hogy rífundáltassék nekik, más ként a' szolgálat meg csonkul [Mezősámsod MT; Berz. 15. XX/18].

4. megkárosodik; a suferi stricaciuni; zu Schaden kommen. 1747: mint hogj zab Tavaly kevés Termett még az magam Lovmra járandó Conventionalis praebendat vagj abrakot Se vettem ki vigyáztván arra ne hogj az Vetés meg Csonkullyon [Kövesd NK; ApL1 1 Sükösd István lev.].

megcsonkulás 1. csonkulás, megkisebbedés; micșorare; Verkürzung. 1746: visszá térvén ... azon Láb(na)k egy gödörb(en) való meg tsonkulásáig [Nagyida K; Told. 9]. 1748: (A határmegállapítás) a Velkéri Határnak nagy meg tsonkulására szolgált volna [T; Ks 7. XV. 31].

2. kár, hátrány; pagubă; Schaden, Nachteil. 1766: magok az Pársok recognoscallyák josszagokon eddig volt commoditasoknak felettéb nagj meg tsonkulására lenni ha az udvar kertel distingváltatnék [Torda; TJKT V. 341]. 1774: Az Falu földet az eő Felsőge eleven tárházának nagy meg tsonkulására el foglalta [Told. 44/47].

3. elkarosodás, tönkremenés; distrugere; Verlust, Zergundegehen. 1843: a' Haszonbérbe adattakért évenként 25 az az ezüst Rforint egyszerre September 8dik napjáig kifizetessék — a' Szőlő termésnek Jég verés által lehetó egészszeni meg csonkulása esetiben azon Évre az öt pengő Rforint kárpótlásul a Haszonbértőnek maradván [Nagyak AF; DobLev. V/1248].

megcsoportosodik 1. el/megszaporodik; a se inmultji; sich vermehren. 1825: minthogy az Emberi Nemzet elannyéra meg-sokasult, és csoportosodatt, — hogy az egyéb aránt is keskeny Piatzunk, az Városunkban Országos Vásárokra jóni szokott Vásárosok(na)k illendő befogadására tsak nem elégtelen városunk ... a' Piatzon nem férő e' féle Arusokat a' Temploman fellyül lévő ugy

nevezett Kolosvári uttzában transferálni kivánta [Torda; TLt Közig. ir. 252].

2. felgyülemlik; a se aduna; sich (an)sammeln/häufen. 1760 k.: Noha bokrososon, és tsoportoson a' Sok rossz hirek Ngod ellenn nagyon megtódultanak és tsoportosodtanak; de a' Groff Vr még is egészszen Ngodhoz való Atyafiságáról persvasus lévén hitelt nem adhat [TKI gr. Teleki Ádám kezével].

megcsoportozható összegyűlhető; care se poate aduna; angesammelt werden könnend. 1739: honnan teremcsünk Szénát és Zabot, az itt e tállyon meg csoportozható T. Militiának [Nagysajó BN; Ks 99 Kemény Sámuel aláírásával].

megcsoportozik 1. csoportba verődik; a se aduna in grupuri; sich zu einer Gruppe ansammeln. 1638: hallam Az Nagy zaigastt s latam hogj az Kismariai haza fele ugia(n) megh Czoportozanak, s hijak vala egy mast az Birohoz [Mv; MvLt 291. 155a].

2. (had) egybegyűl; a se aduna; (Heer) sich versammeln. 1653: az ország hada egynéhány napig eloszla. De nem sokat mulathata honn; mert Mihály vajda mellé esmét hát a Barczára hadak érkeztenek, s megcsoportozott volt és meg akart víni [ETA I, 57 NSz].

megcsoportozott 1. összecsoportosult, csoportba verődött; care s-au adunat in grupuri; zusammengeschart. 1821: a falu Utzájába meg Csoportozott falusi Emberek ... Ditsirék vala Sokan hogj Bezzeg Boár Gligor az Hámyik Ember mert nem engedi a Domokos Udvarba bé hajtani a sok Marhát [Noszoly SzD; Matskási It Noszolyi cs. Pap Mitruj zs vall.].

2. felgyűlt; adunat; angehäuft/gesammelt. 1769: maga ezen uttal meg csoportozott dolgai miatt nem irhatott [TSb 13 gr. Teleki Sámuel lev.].

megcsorbásít megcsonkít; a diminua/micșora; ver-stümmeln. 1807: Ezen nyilat a' Hirzusora nevezetű árok közűl belé ru go extirpaturak nagyon meg Csorbásítván ... adatott annak potlására 8400 □öl [F.gezés NK; Told. 30].

megcsorbásodik 1. megcsonkul; a se micșora; kleiner werden. 1736: egy darabocska Rét ... Melynek az also része belől az Kerten meg csorbásodván az felső vége terminálodik az Retnek felső végén elé járo gypüben [Rigmány MT; LLt 84/5].

2. kb. kifogás alá esik; a nu fi in regulă; es ist daran manches auszusetzen. 1713: Nagy Nyulasan lako Popa Mihaila Hadadi Vesselenyi István ur ő nga ő s örökös jobbágya ... jelenté mielőttünk hogy noha ez előtt olah Papi hivatalban lött legyen, de ... első felesége meg holt, annakutánna ujjab házasságra adván magát Papi hivatalya az ő rendek szerént^a meg csorbásadatt, kire nézve eleebbi ő s örökös jobbágyi allapattyára kelletvén esni allita két kezesekeket [Nagynyulas K; TKI Samuel Eperjesi not. kezével. — ^aA görög szertartású egyház papjai nem nősülhetnek másodsor].

megcsorbáz kicsorbít; a ciobi/știrbi; schartig machen. 1762: a ... Fogadosne zugolodott hogy a Bokallyait meg csorbázták [Hagymásbodon MT; Told. 48].

megcsorbázik kicsorbul; a se ciobi; schartig werden. 1830: Van ... ezen házba egy nagy zöld mázu Kerek Kemente, melynek egy kályhája meg van csorbázva, és repedve [Kv; Somb. II].

megcsorbul *dtv* megcsorbítódik; a fi stirbit/dimiuat; beinträchtigt werden. 1667: Palatinus életéhez már semmi reménység nem volt, s ha meghal, elég nagy változás ugyan, de ezzel nem csorbul meg Istennek ő szent felségének nagy ereje [TML IV, 79 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

megcsorbulás kb. szűkület; ingustare; Verengung. 1799: Morgo nevű keringő felett a Maros meg csorbulásáig [Mv; MvHn].

megcsorbuló elkeskenyedő/szűkülő; ingustat; schmaler/enger werdend. 1745: Földvári Ersébet Aszszony Széna fő tetején való Lábjának Nagy Ida felől megcsorbulo szegeletinél [Nagyida K; Told. 9].

megcsóvál 1. (birtoklás/tulajdonjog jeleként) csóvával megjelöl; a marca cu o momie (indicind posesiunea cuiva); (als Zeichen des Besitzens/Eigentumsrechts) mit Docke bezeichnen. 1600: Nem tudva(n) mjre valo Jndulatból 1591 eztendeóban, Nagy Bodogh Aszoni nap taúatt choúalta wolth meg haro(m) kalongia Arpankoth [UszT 15/75]. 1606: Egy földet chowaltam meg a' zent Kiralyi hatarban Vduárhelzekben ... mellyet a' uegre choúalta(m) meg hogy mind valamelljek ahoz az eórekseghz jaro feoldék Vgy hogy az mellyek effele feoldék azokatis ez mellett maga(m)nak keúano(m) [i. h. 20/29]. 1650: az ay pataka bely szena fő Az ola kouacze uala az mellet Sében-tenyi megj czoualt [i. h. 47b]. 1765: az Utrizalt földet az Exponens ő Nga bírja Dali Josi meg Dezmálvan és minden Tizedik kalongyát meg tsóválván parancsolta ... hogy vigyék be [Bala MT; Ks XXXV]. 1808: Erre állítják az alperesek, hogy a víz nemcsak az övéket, hanem a másokét is, sokakat az elosztatott helyéből elhajtottá; azért mint magáét fel is hordotta, el is ászattá, s meg is csóválta, mégis a csóva alól a felperes elvitte. Azért megkévánja az alperes, hogy a kenderit vissza adja [Szárhegy Cs; RSzF 162. — "Ti. sok elázatatott kender az árvíz elsodort volna].

2. (birtokhatárt) csóvával kijelöl; a marca (o posesiune) prin momie folosit ca semn de hotar; (Besitzgrenze) mit Docke bezeichnen. 1598: azt a feoldet 24. esztendeoteol fogwa Korsos Pal feoldenek mondottak ... egi nagi keo wagon ot mosta(n) az vthon thúl addigh volt az hatara, ot chowaltak az Monostoriak meg az ew hatarokat azon túl ne(m) wolt szabad mennwnk [Kv; TJK V/1. 195]. 1670: Eo kglmek Tanácsul az nemes város végezését úgy tudgyák az, hogy ha ki ez haza lakossi közzül saját földet Pünkös-tigh meg ne(m) szantya, vagy meg ne(m) czoválya szabadoson akar ki meg szanthassa [Kv; TanJk II/1. 829]. 1673/1682: Tudom aztis, valamikor meg csóválták az Botházik^a az fenn meg irt élenn rakták el az csóvát [M. frát K; SLt Q. 12 Nagy Georgy (46) jb vall. — "Botháza (K) lakosai].

3. (vmely tilalmat v. tilalomszegést) csóvával megjelöl; a marca cu semn de opreliște; (irgendein Verbot od. Verbotsübertretung) durch Hegewisch/Docke bezeichnen. 1590: ez el multh 1589 eztendeóban szent Leórfinch napp tayban chówaltam vala meg egy feöldemeth az malom-

falwy hatarban meg mondám ennek az Alperesnek myert Jarod el, lam Annak eleótteis meg iszentem a' Biro-tolis, hogy nem engedem meg hogy ott Jariatok, meghis chówaltam pedig kilench chówawal, eó az Alatt el farta mind az chówak Ellenis | Azert az dologerth Mikor az falus Biro elejbe keóltónk volna, hosza forgatam, hogy az chówa Ellen el jarta, ezt monda hogy azon az felliel meg Jrt Eóreksegen eó nem Jarth az Vtan hogy meg chówaltam, hane(m) az elót iart [UszT]. 1606: Az taúalj ezten-deóbelj taúaszon zantanj megyúnk vala, meg lata Veres marto(n) hogy zantiak az peres nyl feöldét, el méne s meg choúala . 3 choúául s hizem az biroúal meg zabaditottak volt [i. h. 20/80 Val. Kando de Fanchal pp vall.]. 1625: cziak ot keozel vagon az haloim Az hol az Eokor niomot az mattis faluiak megj czoualtak [Derzs U; i. h. 156]. 1726: az Aszszony biroja Kriszta Makavé tiltotta es Csovalta meg az ... To helyet [A.detrehem TA; Bom. IX. 5 Szirb Kratson (46) zs vall.].

megcsóvált tilalomjellel megjelölt; marcat cu semn de opreliște; mit Verbots/Warnungszeichen bezeichnen. 1689: Kóródon lako Kóvács Tamast Havaselve lazlo es Havaselve Balaz Certificaltattak potentiara mivel az Papfalvi hatarra potentiose reá mvenen es eó kegelmek meg csóvált meg tiltot hatarokon levő ösvent ki jrtotak csóva-kot ki hanytak, vice span Ur(am) eó keglme legh kozeleb esendoó szekire [K; RLt 1].

megcsóváltat 1. (a birtokbavétel jeleként) csóvával megjelöltet; a dispune să fie marcat cu o momie (arántind luarea in posesiune); (als Zeichen der Besizung) durch Hegewisch/Docke bezeichnen lassen. 1592: (A földet) Hodgíaj Janos ... meg chiowaltatta ... Azert mikor Capitany vramat eo kegmt meg talaltwk vala feoleolle ... eo kegmt azt ki uana hogj meg Jrswwk kereseteonket, kj vgj Jllenek hogj eó kegmt keresne az meg Jrt feoldet teole-leonk de eo kegmt hatalmawal ell foglala, mert az en Ekemet Peter Istwanneiet ki tilta beleolle | az ell mult 1591 niarba(n) Zent Istwan kiralj nap tajban Hodgíaj Janos chiowaltatta vala meg minekeonk harom kalongia Arpankat [UszT]. 1600: harom kalongia Arpankoth choúaltatta wolth meg az Alperes [i. h. 15/75].

2. (tilalmazásképpen) csóvával (tilalomjellel) megjelöltet; a dispune să fie marcat cu un semn de opreliște; (als Verbot) mit Hegewisch bezeichnen lassen. 1596: Az Pal-falúi hatarba(n) Zechy Peter Irtsaban hallom hogy voltak az Kelemen Istua(n) eókreiuel, de en ne(m) tudo(m), lat-tam ottogion chouakot úgy hallottam hogy Tegzes Janos az Ispan choúaltatta meg [i. h. 11/50]. 1606: Peterfi Ferenczne ... bele mene az feöldbe, meg czóuáltattia Got-hart Gergelne, Azt meg zabadtata Peterfi Ferenczne, de teóruenibe kelnek Semje(n) Miklos vram(m) elejbe o-zo-to(n) ... kezebe mene az feöld Peterfi Ferencznenek [i. h. 20/285 Lucas Ghedeó de Ethed pp vall.]. 1726: Az Asz-szony bírja tiltá meg a Tavaszszal két Pénzel azon To helyet, s en velem Csováltata meg [A.detrehem TA; Bom. IX. 5 Dragán Juon (42) jb vall.].

megcsóváz határt csóvával kijelöl; a marca cu o momie (hotarele posesiunii); Flurmark mit Docke bezeichnen. 1733: a Néhai Márton Deák Ura(m) Rétyének a végét én meg mutattam és egi Fűzfárol, ágakat vágának le, és meg tsóvázák [Hévíz NK; JHbT].

megcsők megdöf/szúr; a impunge; stechen. 1796: Pakulár Nyikuláj szidván Vadas Györgyöt ... a' kapát felhuzta előbb meg akarván tsőkni, hogy Vadas Györgyöt meg üsse | Nyikoláj a' kapát fel fogta, hogy a' nyelével meg tsőkje [Panit Sz; TSb 2].

megcsőkik növésben elmarad; a se pipernici; im Wachstum zurückbleiben. XVIII. sz. eleje: ha roszul tartya ... kitsid korokba meg csőknek [JHb 17/10 lótarási ut.].

megcsőkken lecsőkken, megcsappan; a scădea; sich vermindern. 1757: Udvar Biro Uram ... Subordinatusát ugy manudukállyá hogy ... a papiros Csinálás meg ne Csőkkenyék hibázzék [Déva; Ks 92. I. 23]. 1796: az Exponens ur ... gazdasága nagyon meg tsőkkont sőt még most is hátráltatást szenved [Ilencfva MT; DLév. 3. XX-XV. 4]. 1802: kevés Oeconomiátskám folytatására keresetem ... meg tsőkkont [Dés; DLt].

megcsőkönik 1. át megtorpan/hátrál; a se da inapoi; zurückweichen. 1643: nem akarnak az Zent dologba(n) meg csőkkeonni [Dés; DLt 408]. 1656: Az nagyságodnak jóakarója, ha megcsőkönik az szolgálatban s jóakaróban, az vajda kapikihája, az logethét (!) és Balog Máté uram lesznek okai [RákDipló 400 Jac. Harsányi II. Rákóczi Györgyhez Konstantinápolyból]. 1661: Beszterczét bizony féltém most, arrafelé menvén az törökök, de már mi is bemenvén az németekkel együtt, kik is a nyomunkban lesznek mindenütt, megcsőkönik török uram [TML II, 174 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1667: Magyarországból nékem régen semmit sem írtak, hanem most írt Gyulafi László uram, az ki valóba biztat, ne csőkönnyünk meg, mert rajtok bizony nem mulik [TML IV, 155 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz] | Ezzel ugyan soha hűségemben meg nem csőkönöm [i. h. 206 Bánfi Dienes ua-hoz]. 1668: Kegyelmedet Istenére kénszerítem, hozzám megígért jó akaratjában meg nem csőkönjék, senki barátságáért az igaz ügyet el ne hagyja [i. h. 380 Paskó Kristóf ua-hoz]. 1670: csak D(ávid) D(eákot) hozza Isten jó válasszal, megcsőkönik az sok hamis lelkű ember [TML V, 118 Ispán Ferenc ua-hoz]. 1705: Némelyek, akik el akartanak volna menni, azokban is némelyek megcsőköntének, félvén a dolognak kimenetelétől [WIN I, 402]. 1733: T. Nemzetes Killyéni Székely Laszlo Uram(na)kis az Szarvas Marhai annyéra el hullotta(na)k, hogy ha másokat helyekben nem állít Economianak folytatásában tellyességgel megcsőkönik [Killyén Hsz; MvRKLev.]. 1758: Keczei Sándor uramban pedig tapasztalva-tapasztalom, nem egyszerűen megcsőkönt [RettE 79].

2. lehanyatlak, alábbhagy; a se reduce; nachlassen, (dahin)sinken. 1584: Legh elseoben emlekeznek eo kmgem varosul ... az zedleők keozot valo veszt vtaknak meg Epitesereől, melj hogy megh ne cheokeonniek hane(m) az epites valoban veghez Mennien ... az epitesre valasztot ket zemely kezebe fl 12 rendeltének [Kv; TanJk V/3. 282a]. 1590: ha az professorok tartasa megh cheokeonik, ez lol indult schola Allapatianak el bomlasat Ne Imputalliak amy Negligentianknak hane(m) az orzagh megh lghirt segitsegenek meg vonasanak [Kv; i. h. I/1. 141]. 1704: jóllehet előbb megcsőkönt volt a békességnek munkája, mindazáltal annyival már ismét nagyobb reménység lehet ennek az oratornak munkája után, kit is Isten szenteljen meg [WIN I, 307]. 1705: Az bizonyos, hogy a comissio és

az egész cameralisták elmenetele igen megcsőkönék, nem tudatik ha a segítséget várják-e, vagy a békességet [i. h. 422]. 1774: gr. Kornis Mihály ... azt mondotta őfelségének, hogy ha egész királyi autoritását általadta Bruken-thalnak, nem szükség Bécsben Erdélynek cancelláriát tartani. Mely szerént azon autoritása megcsőkönt [RettE 335]. 1817: ezen Fiscale Dominiumnak a jövedelme pro 1818ra meg ne tsőkönék [Déva; Ks 118 Vegyes ir.].

Szk: reménysége ~. 1704: egész reménységünk, mely vala ez mostani tractus alatt lévő armistitium alkalmazoságával, megcsőkönt [WIN I, 306].

megcsőkönt szk-ban; in constructi; in Wortkonstruction: ~ elmével van lanyhul/alábbhagy az érdeklődése vmi iránt; a i se scădea interesul pentru ceva; sein/ihr Interesse für etw. läßt nach. 1662: Tökéletesen from Kegyelmednek, annyira megcsőkönt elmével vannak és egyéb semmi most nem is tartóztatja, hanem csak Keresztesi uramat várják vissza | A fejedelem-asszony ő nagysága is bizony szintén megcsőkönt elmével van, nem vehetvén semmi bizonyos assecuratiot ennyi számtalan költéséről [TML II, 317, 319 Teleki Mihály Kászoni Mártonhoz].

megcsömörlik 1. a i se face greată; vor einer Sache Ekel bekommen. 1573: Anna Henchy Gergelne ... vallia ... az zolgalo leany Bezellette neky Eo hagi kenny kezdy Mond az azzonianak, De byzon semy Nyawaliad Ninchen ne(m) chēmerletel megh Az azzonya ... Mond hogy vay megh chēmerlettem [Kv; TJK III/3. 57–8]. 1592: Anna Sos Mihalne vallia Meggiesine monda egikor az legininek: Iwz ide hozzam teoreold megh az kezemet, mert megh cheomeorleottem, oda mene az legini, es meg kene | Catus, Bek Janosne zolgaloia valia: Egikor nalla lakom vala Meggiesi Boldisamenal, tahat cheomeorleot megh az Molnar legint hiua oda, hagi megh kenne [Kv; TJK V/1. 269–70]. 1597: Kis ferenczne Orsolia wallia mikor az giermek halwa felekiz wala ... az vra azt monta hagi ... megh cheomeorleot volt s abba holt megh [Kv; TJK VI/1. 40]. 1630: Hallotta(m) azt Az Anniatul hagi mondotta mikor enis beteg vagiok, ha mit eleömben hoznak, ha rea nezekis mindgjart megh Czermerlem [Mv; MvLt 290. 191a]. 1665: igen meg csömörleottem volt tegnep előtt ebédén, azulta nem is eszem [TML III, 399 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1674: házamból sem mehettem ki, úgy meg csemerlettem volt [TML VI, 586 Baló László ua-hoz]. 1685: Megcsömörletem. Igen rosszúl voltam majd egy hétig [SzZs 268]. 1710 k.: Ha meg találtam csömörlení ... a bal vakszemem fájása ... soha meg nem csalt [BÖn. 515]. 1735: Az Mlgs Anniska Kis-Aszszony a levesekben meg nem tsemerlett [Ks Borosnyai N. Márton lev. Nsz-ból].

2. át megutálkozik; a-i fi silă de ceva; verabscheuen. 1662: Nem kell vala hiszem az Isten és az ő szent igéje ! megcsömörleotünk vala abba, megutálók, megvetők az isteni buzgósággal felgerjett jó tanítókat [SKr 715]. 1736: noha mind tudom, micsodás méltóságos familiákból valók voltak azok az alázatos urak, de hogy az mostani gőgös kevély világban meg ne csemerljenek azon méltóságos uraknak maradvái [MerTr 416].

megcsőzik (kukorica) csövet vet; a face știuleți; Kolben biden. 1823–1830: A törökbúzákat pedig megkapáltam, megcsőzött, megért, s akkor örvendettek ők is [FogE 223].

megcsúfít elcsúfít; a uríji/poci; entstellen, verunstalten. 1777: az Szurduki károssal egybe tanálkozván ... monda Muntyán Peternek miért tsonkitatad, s tsufitatad meg a lovamat [Roskány H; Ks 113 Vegyes ir.].

megcsúfol 1. szégyenbe hoz, csúffá tesz; a-şi bate joc de cineva; zu Schanden machen. 1573: Mattheus L(ite)ratu Tarnochy ... fassus est ... Mond egi Ember kit Zabo Janosnak hinak, Meg chywfoia Az esseleak deak [Kv; Tjk III/3. 275]. 1574: Marta Zalay Mihalne Azt vallia ... Istwan Meg eskwt neky hagi ely veszy, Mondot neky Margit Io attiamfia Istenert kerlek meg Ne Iachotas, chwfoi engem Mert en zegeny Eozwegy azzon vagiok [Kv; Tjk III/3. 382]. 1591: Nagi Matthias, Lenczes vram zolgaia vallia Az mulatas keozbe Az Varadi Mihali Inassais az tanczba mene, mikor el vegeztek vala az tanczot, kezde mondani Varadi Mihali hagi megh zereznek az tanczot, monda erre az zolgaia hagi eo nem tanczolna, mert mostis megh czufoltak. Kerdezni kezdi Varadi Mihali ki volna az akki meg czufolta volna, az Eottues leginre mutata, Azis fel vgrek, es monda ... en vagiok az akki megh czufoltalak, megis erdemled teolle(m), mert en legini vagiok, te penigh egi Inas vagi [Kv; Tjk V/1. 169]. 1634: ez az fogoly legeny es Gombasi ot vadnak az szegenyek temetese szelyben es az fogoly legeny keruldegeli, es mondgia neki, miért esses hogy megh czufolal, mert holtigh ualo nyaualyat szerszel enneke(m) [Mv; MvLt 291. 20b]. 1753: várj meg Rosnyai mert ugjan meg tsufalal de ezert bizony meg perellek [Marossztygörgy MT; Ks 48. 67. 31]. 1764: azon Falusiak közzül sokan kérték Károlyi Uramat arra hogy magára vigyázzon mert meg tsufolyák [Nagysajó BN; KS]. 1765: (Konsztántin és a fiai) Sokakat meg tsufaltak, és vertek, olyan Emberek, hogy az uton álló Tolvajok olyan dolgot nem tselekesznek [Marosbogat TA; Mk V. V/97 László János (58) jb vall.]. 1831: Gy. k. Mihály András Uram oda érkezék s Baktsi Ádám Uram meg szollitá ugyan bizony eötsém Uram, hogy tsufoltak volt ugy meg Intze Sigmondal beszélye elé Sándor Bányának hogy mint meg tsufoltak volt [Martonos Hsz; HSzJP Etfalván Iako Nicula Sándor (57) zs vall.].

Szk: Isten ~ vkit Isten megsegyényít vkit. 1618: Mely éktelen fősvénységgel az Isten úgy megcsúfolá, hogy azmikor ötezer oszporát kellett volna adni malosa árát, akkor csak ezer oszporát adának [BTN² 102. — ^aKamuti Farkas portai főkövetet]. 1710 k.: Sohasem csúfolt az Isten senkit meg, aki őhozá folyamodott [Blm. 1034].

2. ~ja magát szégyent hoz magára; a se face de ruşine; sich in Schande bringen. 1752: Bóér Klára egy fitssorral meg tsufolta ferteztette magát [Kolozs; CsS].

3. kicsúfol/gúnyol; a batjocori/zeflemisi; verspotten. 1586: Bechkereký Georgy vallia ... En monda(m) hogy chak az vzezeót Mutassak megh Neky, Ne banchak, De az en voxomat így chufola megh hogy No Im mayd megh Mutatom a vzezeót Neky [Kv; Tjk IV/1. 556]. 1662: Melly nagy gonoszágokat azzal is tetézik, hogy ... rátámadtak az ő igazmondó s őneki lelki hasznokat kereső hűségés követire, megcsúfolták, meggúnyolták őket a jóér^a [SKr 709. — ^aJeremiás próféta idejére von.]. 1667: Nem lehet ugyan, hogy becsületes embereket komának ne hívjon Kegyelmed, de csak módjával s illendőképen kellene ... Evel, tudom, hogy Kegyelmed meg csúfol, de nem tehetek nála, Kegyelmed dolga [TML IV, 98 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1710: azok a kevély, negédes

német ministerek contemnálák Károlyit, sőt megcsúfolák, hogy egynéhány rossz tolvaj felverésével akar magának a császár udvarában becsületet szerzeni. Elbosszonkodik a nagy úriember ... s Rákóczi hűségire áll [CsH 333]. 1736: Ha valamely idegen, férfi vagy asszony, czifra köntösben ment volna temetésre, megcsufolták [MetTr 406].

4. lepusztít, tönkretesz; a distrüge; verderben, zugrunde richten. 1821: Az idén aratás előtt éjtzakának idején valaki az ottan termett szép Gabonát kaszával meg tsufolta [Apahida K; RLt 0. 2 'Sukán Arszintye (54) vall.]. 1825: az erdőt nékiek devastaltatni nem engedjük, meg tsufolni [Kötelesmező SzD; TSb 47]. 1849: az alsó és Felső Berkek ... erőssen meg vagynak csufalva [Mv; MvLev.].

megcsúfolás 1. megcsúfoltatás, csúffá tevés; batjocorire; Verhöhnung. 1710 k.: Sokan ... a tiszteteket pénzen vésszik, minden hamis utakon-módokon keresik, és a becsülőknak nagy megcsúfolásával gonoszul élnek mind az Istennel, mind felebarátjokkal [BÖn. 417–8].

2. gyalázkodás; ocárire; Schmähung, Lästerung. 1710 k.: Az atyám meg is hala szegény osztán 28. februári ... Jól tön Isten véle, hogy az emberek furora és megcsúfolása elől elragadá [BÖn. 707].

megcsúfolhat 1. kicsúfolhat/gúnyolhat; a putea batjocori; verspotten können. 1710: Több olyan haszontalanságok vadnak frásában, melyet egy csekély elméjű ember is könnyen megcsúfolhatna [CsH 344]. 1811: Mikor nem-is véli; el jó a' fátuma. Ekkor Irigyei fel-ütik orokot, Hogy meg-tsufolhassák már kaptanak okot [ÁrÉ 59].

2. csúffá tehet; a-şi putea bate joc de cineva; zu Schanden machen können. 1798: oltalmazásképpen én magamis fogtam a Nyergest hogy Deluciot meg ne tsufolhassa [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

megcsúfolható megcsúfolhatást érdemlő; care merită să fie batjocorit; einer Verhöhnung würdig. XVI. sz. v.: Isten vellem leüen bizoni meg akaro(m) latnj kik legienek az vnio Rontoy ... mert en ne(m) volta(m) meg Cűffolhatoy (!) eigiknekis (!) kegték keozül kik enge(m) Jg meg trefaltak ... Zok Peter mp [Kv; TanJk I/1. 544].

megcsúfoló vkiből csúfot úzó; batjocoritor; mit jm Spott treibend. 1710 k.: Ilyenek a hozzájuk bízó, vélek confidenter élő, őket becsülő embereknek megcsalói, sőt sokszor megcsúfolói, kivált a császárok, királyok kedves emberei [BÖn. 419].

megcsúfoltatás meghurcoltatás; batjocorire; Bloßstellung. 1671: ő nagyságának pedig megjelenteni nem hasznos annál inkább hogy hogy koczkáztassuk magunkat továbbra, holott az eddig való hűségünkért is az contentatío volt nagyobbára az másoktól való megcsúfoltatás stb. [TML V, 506–7 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: ez az frás légyen fegyver ... ha ... úgy ítlik, hogy az Isten dűcsősége és a reformata evangelica ecclesia épületi elemozdíttatik közönségessé tétele vagy kibocsátása által; és ha nékik veszedelmek, bosszúságok és az én nevem megcsúfoltatása és abból ómagoknak megszorodása nem következik belőle [BÖn. 406–7]. 1840: méltóztasanak ... Léányunknak kereskedő Kapitány Kristóff által valo minden esetbeli meg tsalattatását és hírébe nevébe lett meg tsufoltatását ... Szivekre vétetni [Dés; DLt 1268].

megcsúfoltatik szégyenbe hozzák; a fi batjocorit; in Schande gebracht werden. 1662: Megfrátá^a a lengyel ellen való indulásának okait is, melyek többek között ezek valának: hogy a lengyelektől a királyságra hívtatván, azután hátrahagyott és megcsúfoltatott volna [SKr 349. — ^aII. Rákóczi György]. 1710 k.: Nem fér az én Istenem véghetetlen majestasához és jóságához, hogy engemet, a tömlőben könyörgő ... bűnös rabodat sem a test és vér, sem annál inkább a sátán által megcsúfoltatnom engednél [Blm. 1006].

megcsuszamodik hirtelen megcsúszik; a aluneca deodată/brusc; plötzlich ausrutschen. 1810: újesztendő nap után mintegy két héttel erdőbe küldtettem gazdám által, ki is amidőn a megterhelt szánnal gyalogolván a szán mellett jövök vala hazafelé, fel akarék ülni a szánra, de megcsuszamodék a fél lábam, és egy kemény nyilalást kapék a farsokamban [Szárhegy Cs; RSzF 275].

megcsutkóztatik csutkókkal megjelöltetik; a fi marcat cu un par infăsurat în paie; mit Stümpfen bezeichnen/markiert werden. 1751: A' Roskáné réti egészen a' meddig ki borzódoltatott és meg tsutkozottatott ... juta Mlgs Groff Toldalgi Pál Urfinak [Koronka MT; Told. 31/4].

megcsügged elcsügged; a fi cuprins de deznădejde; sich entmutigen. 1672: Jöllehet, Uram, némelyik levélből látom, félő, hogy meg ne csüggednének az fenn levő atyafiak ... Kegyelmed várakozása nem sok időt foglalna le [TML VI, 340 Sárpatiki Márton Teleki Mihályhoz].

megdagad 1. megduzzad; a se umfla; anschwellen. 1578: Ha az kezedben esik a közweny es Meg dagad Wegy Rosa pogachat es zeekfwuet az az camanillat es saliat, fozzek Meg borban, Mosgiek aban, Ne vyzben, es Meg gyogwl [Nsz; MKsz 1896. 371]. 1584: Marta Ersek Balint felesége vallia Giermek Agyban mikor volnek ez Zabo Catot hittam vala Babanak, es eo bant vele(m), de mywel hogy sokat kewan vala Nem fizethetek vala meg Neki, Es ereossen meg Dagadek egkor el Annyra hogy a' zemmekkel Alygh lathattam, Az vra(m) rajta essek es keonygereny kezdte Ezen Zabo Catonak hogy megh giogichon es az raite valotis Neki Aggya, es vgy Giogita meg, kibeol gyanakottam hozza hog gonoz lelek [Kv; TJK IV/1. 222]. 1619: Béküldék az vezérhez, s nagy kedvesen izene ki, hogy ne nehezteljem, mert mind az két térde megdagadt, ki nem jöhet [BTN² 250]. 1737: az Uj Tordai utza Kapitánt Nms Jarto János Vramat az lk meg támadták, meg támadván kézzel és bottal az földre le verték taglották, mely miatt az fejcis erőssen meg dagadt volt [Torda; TJKT I. 135]. 1760: Kotsis Péter orozva meg ütte pofon egy darab fával (: melynek a' helyit meg is mutatá s látam hogy meg dagadt vala Lukának az fél álla kapcázja, akkorán mint egy fél Lud tojás :) [Kóród KK; Ks 17. XXXI]. 1778: A kiknek a' Torkok fáj, kivált ha a Nyeldeköljök fellyül van meg tagadva és tüzesülve, etzettel, meg elegyített kevés soval, s' mézzel meg elegyített melegske vízzel gyakran öblögetni a' szájokat és a' Torkokat, ki pökvén osztán a vizet, sokat használ [MvÁlt Mátyus, ConsSan. gub.]. 1820: a Vérar nyavalyaba a' meg döglött márhának a' ket file meg vagyon dagadva, — a Száj ajakokkal edgyült — ugy ... az Segge is ki van csölvedve, vagy ki dagadva [Fráros U; Falujk 104–5 Barrabás Áron pap-not. kézével].

2. felpuffad, felfúvódik; a se umfla/balona; sich (auf)blähen. 1573: Keore Anna Lakatos Lérinchne Azt vallia hogi Ment volt betegsegeben Borbel Balintnehoz latta hogy Igen meg dagadt volt, Azt Monta hogi az mely Irmes Bort az vra Neki kwldeot volt az Emezty Meg cotet [Kv; TJK III/3. 115]. XVI. sz. m. f.: Mikor megh dagad az Juh feoldi teokot kell wagdalnj es azt (az) etelbe nekik adnj [MNy XXI, 142 St. Galaczj kezével]. 1669: Most is nehezen van, mind vért hányt; az hasa ugy megdagadt által, mint az karja az emberek [TML IV, 546 Bornemisz Anna Teleki Mihályhoz]. 1688: in A(nn)o 1688. valo nyáron holt meg döggel meg dagadva Tavalji Ünő nrő 1 mellyet kigyo, avagy menyét talált meg mami [Bucsum F; MvRKLev.]. 1810: igr Maladzo kotzája meg dagadt volt [Dés; DLt 82]. 1817: Szegén Gyujto nagyán roszul van nagyán meg dagadat azt írja [Kv; Ks 101 Kornis Imre fiához, Lajoshoz].

3. kidagad; a se umfla; sich (auf)bauschen, (her)vorquellen. 1785 k.: Mérgecs, morgolódd és durcs is Borka, Mikor megharagszik, megdagad a torka [EM XX, 503 Balás kódex].

4. bedagad; a se umfla/inflama; zuschwellen. 1593: Nimeti Mihai vallia ... egi veres holdos lovat talált volt az kutnal ... de az torka annak a lonak vgi meg dagat volt, hogi az vizet nehezen nielhette el [Kv; TJK V/1. 313].

Ha. 1818: meg dagadt [M. fráta K; KLev.].

megdagadás (gyulladásos) megduzzadás; umfláturá, inflamatie; (entzündete) Anschwellung. 1826: Meg holt az Öreg Péntek András vagy Biro Bandi 65 Esztendőskorában, Sérésének meg dagadása miatt brantot kapván [Körösfő K; RAK 130].

megdagadoz(ik) 1. megduzzad; a se umfla/inflama; anschwellen. 1598: Simo Janos ... ne(m) Jeohet fel kylemben, mert ige(n) megh dagadoztak volt az labai, hane(m) louat kyldett volt az Aszoni uta(n)na [Uszt 13/37 Michael Lazar de Taplocha^a pp vall. — ^aCs]. 1639: en nekemis igen megh dagadozt vala az ujom hogi azt tuttak hogi ugja(n) elszakad [Mv; MvLt 291. 204a].

2. felpuffad, felfúvódik; a se umfla/balona; sich (auf)blähen. 1573: Dorko Borbel Mathiasne Azt vallia hogy Azt Monta conej Borbel Balintne Betegsegeben hogi mykor Borbel Lwkach az vayda Borbala az vra vendege volt Azkor attak meg Innia Az Irmes Borba azt kytlw meg dagadozt es azba kely megh halny ollian az giomraba Mint egi Negy zegw valamy ha azt ky vehetne Azonnal meg giogwlina | Margit Nerges peterne Azt vallia hogi Eccher Betegsegeben kerdy volt Borbel Balintnet, My dolog vgy Mond hogy Ille Igen meg dagadoztal [Kv; TJK III/3. 114, 115]. 1584: Leoncz kowachne vallia hogy halottam hogy Kader Janosne meg dagadozwa(n), es azonkeppen ellenben a' fazakasneis meg Nyomorodwa(n) ez vargane Annyara kialtottak hogy eo dolga volna [Kv; TJK IV/1. 274]. 1692: a' mely Etető mia ennekem két paripam ... csak megh dagadozvan megh holtanak [Dés; Jk]. 1716: Harina Miklos ... nem ehtik, mert mingiárt megh dagadoz tolle [Nagyida K; Told. 22].

megdagadozott megduzzadt; umflat, inflamát; angeschwollen. 1794: pálinkás és szappanyos ruhával ragadtam, a meg sebbezett és dagadozott vékonyát és testit [Eresztvény Hsz; HSzjp István Demeterné (60) vall.].

megdagaszt a främinta; kneten. 1609: Az meli Buzat percipialtam suttettem Abrak Czipo: Cub 10. Hagi meg Zitaltak es dagasztottak attam munkajokban f l [Kv; Szám. 12b/IV. 184]. 1633: Halla(m) hagi Kocsis Jonasis zida Felej Gaspamet mondua(n) Nem ollia(n) bestie lelek kurua az en felessegem, mint az tjed, hagi az förödő vízbeöl dagasztia megh az keniernek valo teztat [Mv; MvLt 290. 140b].

megdagasztás främintare, främintat; Kneten. 1582: Az Alprét Malombol adot ennekem Balas kowachy 6 keobel buzat. Az masahazrol is attanak negy keoblet ... Ez tiz keobelnek meg zitalasatol es dagasztasatol attam d. 36 [Kv; Szám. 3/V. 20 Lederer Mihály sp kezével].

megdarabol földarabol; a täia in bucäji; zerstückeln. 1575: Ket penzes kenyereket Beoweben Swssenek hagi Nem Mint Eoreget, az ket penzet ket feleh zelhessenek hagi felet egi penzen giak (!), De Eoregh kenieret meg Ne darabolianak [Kv; TanJk V/3. 114a].

? **megdaráház** '?' 1635: mondek, Jo Peter Urám, há áblákát (!) ala megye(n), es ott enekel, es elle(n)kedik, hizem talaz egy darab fát, es dáráház (!) jol megh, de az várós utzája(n) ha jar es enekel beket hagy, mert mindennek szabad az Város utzája(n) jámi es enekelni [Mv; MvLt 291. 41a].

? **megdecken** 1596: le uagia ... az medeseri legent ... latam hogy az erez dezkaiaira haila s ki esek az erezbeöl en ne(m) tudo(m) ha ki veteké, Aúagy eó maga akarattia(n) haila ki, de ugyan megh deczkene (?) az pinche torkaba a' fara, ozton ki keryle Benedekfi Janos [UszT 11/53 Lucas Damokos de Kaidichfalua jb vall.].

Talán a *megdőccen* ige torzult alakja.

megdeklarál kinyilvánít; a declara; bezeugen, offenbaren. 1571/1578: Az mynt az eo felsege parancholattyan meg declaraltam genealogiamoth meg kywano(m) Az Diuisiott teolle [Gyf; Bállt 79]. 1579: Noha az Incamacus az eo Jobbay zeoleyebeol takarta el az dezmat de myert hogy az Incamacus Jobbagynak zeoleyek az Actor határan volnanak el Nem Takarhatta volna, Mely mynth legyen penes p(ro)hibitam meg declarallywk [Kv/M.szo-vát K; SLt P. 13]. 1599: Az minemeő tilalm(at) teőttek wolt kadachiak walami erdeő es mezeő wegett (: kit a mikor kelleitk meeghis declaralliak :) Dobofalwa es Wagas elle(n), azt eön karokra megh zabaditottam. Zalardi Daniel [UszT 15/188].

megdeklaráltatott kinyilvánított; declarat; geäußert, offenbart. 1621: Miuelhogy penigh ez megh irt Teghlas Kata az megh declaraltatot es el adot feoldheöz es kerthez Jussat es versegett p(rae)tendalhatta volna, de megh gondolua(n) az eo mostani fogiatkőzo(ü) allapottiat ... ada es Transferala ... a' megh irt Colosi varga Janosnak es maradekinak [Kv; RDL I. 115].

megdeklínál tréf elnászpácol, kiporol; a bate; verprügeln. 1724: Az az atkozot Szikszaine ... aval köszönte meg az en szolgálatomat, de csak izend meg az Uranak, ugy hizsem bizony meg declinalja erte a hátát [ApLt I Apor Péter feleségéhez Nsz-ből].

megdenotál megmutat, megjelöl; a indica/denota; an geben, bezeichnen. 1585: az eleeby Relatoria Lewelonknek Rendibe myerth hogy megh nem denotaltwk wolt az megh irt Nemess Szemilyeknek feleségeknak neweket ... mosthan azok neweket megh irtuk [Dés; DLt 216]. 1590 k.: az mint az hivatalbannis megh denotaltuk az Incatt(us) Nem tudatik honnegh Indultatwa(n) Eot fiátfalwy Jobagimot ... Kerezurttalwara fogwa be witette [UszT]. 1591: Interim vgia(n) be vetettek az egi 'feold kiuul, kit megis denotaltam [i. h.]. 1593: Protestalok hogy kescő ne legien Ennekem minden egyeb marhaknakis neucit meg denotalnom [Szu; i. h. 9/46].

megdenotált megjelölt; indicat; angegeben. 1598: mas Jobbagiomath ereosse(n) megh vagdaltak, mostis Rút sebesek melyet vgian Akkor az fellyel megh denotalt napo(n) es ezt(endeo)ben chelekettek [UszT 13/101]. 1614/1615: az megh denotalt falumat Bathori Gabor akkori feiedelem el veotte üolt teollem potentia mediante extra omnem viam iuris [T; Törzs].

megdeputál meghatároz, kijelöl; a desemna/indica; bestimmen. 1610: Cathalin Azzonak penigh az eo hazbelj Rezet ekepe(n) deputaltuk mégh, Az Hyd vezy hazba(n) vagio(n) Azzoniomnak ... f 200 [Kv; RDL I. 6].

megderekaz tréf elnászpácol, kiporol; a bate; verprügeln. 1658: ugj megh derekazlak hogj mindetigh eszedb(e) jut [Kv; MészCLEv.].

megderesedik őszbe fordul; a cårunü; ergrauen. 1816: fekete szőrtü paripa ló, mellynek a' feje a' vénségtől meg van deresedve [DLt 236 nyomt. kl].

megdesperál elkeseredik; a despera; erbittert werden/sein. 1852: Pákei Titfből még nagy és derék ember válhatik, nem vagyok megdesperálva [Kv; Pk 7].

megdeszkáz deszkával beborít; a imbrăca cu scinduri; mit Brettern bekleiden. 1584: Az oskolaban ... az Palotát mind felseot es Alsot meg dezkaiztak [Kv; Szám. 3/XV. 16]. 1621: hogy az Tornaczott keorul meg dezkaizta attam(m) Aczi Georginek /25 [Kv; i. h. 15b/IX. 237]. 1623: az Tornaczott Talp fakb(a) allassak zep lab fakra melynek oldalatt vegygh megh dezkaiztak zepen partazzak [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1652: Ezen haz felet vagjon egy Taracz állásnak csinált négy kö laboko(n) álló Filegoria, erős fa es vas kötesekkel uj eppüllet, es io uj sendelyezes alat, a feli felig megh deszkázva, az tetein két pleh gomb [Görgény MT; Törzs]. 1694: mind az Garadics oldala, mind az Konyoklo es Folyoso oldala Bik es Tölgy fa Deszkakkal elegyeslég meg van deszkázva [Kóvár Szt; JHb Inv.]. 1699: gradics fenő füzöz deszkával van megdezkaizva [Szentdemeter U; LLt]. 1723: egy uj jo készletti Buda mind oldalfelt, mind alol meg deszkázva [Holtmaros MT; Told. 29/7]. 1744: Ezen házának eresze deszkával megdeszkázva parasztoson [HSzj tűzelő-ház al.].

megdeszkázott deszkázatos, deszkaborításos; acoperit/imbrăcat cu scinduri; breiterbekleidet. 1681: Az új gradicsnak mind két felől tornác formájára meg deszkázott oldalai vadnak [CsVh 94–5]. 1699: (A) Gradicsoknak

a közepin, edgy filegoriacska van, két oldalán penig ezen háznak körül kötésekre Csinált fél(en) meg deszkázott fojosója [O.csesztve AF; LLt] | egj kis hat kötesekre csinált kőfalba meg gerendázot csere fa deszkával meg deszkázot ereszcseke alat mennek bé az gabonas hazba [Szentdemeter U; LLt Inv. 22].

megdeszkáztat deszkával beborítat; a pune pe cineva sã acopere/imbrace cu scinduri; mit Brettern bekleiden lassen. 1585: Az Scholaban az Lector hazanal az Arniek zeket hogy meg dezkaztatuk es wlesset es alliat meg chnaltak ... Attunk ezekteol Ach gergelnek d 84 [Kv; Szám. 3/XIX. 28]. 1589: Az gradich elõt valo auditoriunat (!) hogy meg dezkaztatuk a vagy patimontomoztatuk, vettu(n)k ahoz lecz zeget 1280. tezen az arra f l d. 80 [Kv; i. h. 4/IX. 15]. 1623: Az zeker zennek az beõsege zinten anny legyen valameny az jstallok tornaczaual egewtt kit nem zwksegh megh fonatny tapaztatny hanem czia meg dezkaztassa zepen az oldalatt minden feleõll [BGU 124–5]. 1731: Mostan e Hazában be jövõ, Ugy alá s fel járo Militiák marsurozasok(na)k minden kár nélkül a Szamoson által valo költözések végett ketelenettünk Hidasunkat uj Deszkával meg deszkázatunk [Dés; Jk 424b]. 1802: Néhai Tekintetes Gál István Ur Két Háznak a' pädimentomát meg deszkázattat [Dellõpáti SzD; RLt].

megdeszkáztatik deszkával beborítatik; a fi acoperit/imbrăcat cu scinduri; mit Brettern bekleidet werden. 1674: Az tomats fűrés z deszkakkal megh deszkaszatott [A.porumbák F; UF II, 597].

megdeszkázattott deszkával beborítottott; acoperit/imbrăcat cu scinduri; mit Brettern bekleidet. 1694: Megjen fel ennek a haznak parasztossan meg deszkaszatott Folyosójára egy tiz Lepeshõl allo romladozott fa Garadics | Ezen Kapurol menven eléb búkfával meg deszkaszatott szeker uton az másik belsõb kapura | va(gy)on egy Kovács mihely ... Ugyan ezen mihely mellett mindjart az Garadics alat va(gy)on egy meg romladozott ritkason megis Deszkaszatott Kovacs Szentarto helyecskeis [Kõvár Szt; JHb Inv.].

megdesztillál a distila; destillieren. 1558 k.: ved az tey zino vizezh ... es destillald megh hath utal, meglen az veres rez plehe ... Meg feieredik Mind kivõl es Mind belõl [Nsz; MKsz 1896. 286].

megdesztillált distilat; destilliert. 1558 k.: Mikoron meg solualtatoth volna ... zwrd meg az filtru(m) által, hogy tizta legie(n), Mind annezor az Menyezer zwksegh Meg zwmy ... es az Megdistillaltath ted egy luegben [Nsz; MKsz 1896. 283–4].

megdetineáltat visszatartat; a dispune sã fie reținut; zurückhalten lassen. 1639: Thordan lako Peter Deak ennekecõtte detinealtatot ted megh egy veres Deres herelt lovat, melliet ... loptanak volna el Thordarol [Mv; MvLt 291. 205b].

megdézsmál 1. dézmát/tizedet behajt; a dijmui; zehnten. 1570: kõnrogenenek azon hogi az ky Bwzayat megh Arattha Tenne hyre az Dezmasnak, Dezmalna Megh es hozzatna Mindjarast beh [Kv; TanJk V/3. 20a]. 1640:

Juhbol, annak elõtte huszon eõttbeõl uõttek egyget Zent Gyõrgy napban, kinek penigh huszon eõtre nem teõlt, mas azon falubeli ember juhaua eõszue szamlaluan dezmalnak megh juhokat [Páro F; UF I, 705]. 1652: Eoreg Juhbol dezmat nem szoktak adni az Barant mindazonaltal meg' dezmalnyak [Türe K; GyU 97]. 1680: Vezetük hogy az Papsag Ispitaly es Egy haz földeit penteken es szombaton ha jo idõ lesz Dezmalnyak megh, az Derek Dezmalas penigh marad az jövõ hettõre [Dés; Jk 16b]. 1688: Minden féle mezei gabonajokbol tizedet szoktak adni ... Mikor az dezma helljet elest vetnek réájok, annak ez a' rendi: Az kinek négy, hatt, avagy njolcz õkre Vagjon, ad Élésben buzát Cub. Sax. 1//~ egy köblõt zabot Cub 1/2 ... Egyeb gabonajokat meg dezmallyák Az mely jobbágyoknak penig marhajok nem volna, s, vetések vagyon, Az olljan emberek(ne)k vetéseket circallyák jol fel, s, dézmálljak megh eõ Ngok számára [A.porumbák F; ÁLt Urb. 7. — ^aFolyt. a részl.]. 1756: ezen Uttrumban specificalt földeket ... meg esett hogj mind a két Vr részire meg dézmálták, s sok kárt causáltak nekünk [F.borgó BN; BK. Bágy Kosztántin (80) jb vall.]. 1760: a' mult Tavaszszal midõn a' Juhokat meg Dézmáltuk maga számára is vett Sándor Gáspár Ur(am) kilencz Sztrunga Bárányokat [Szamosfva K; Ks 92 Andiras Sinka (32) vall.]. 1765: az Uttrizalt földett az Exponens õ Nga bíraja Dali Josi meg Dezmalvan és minden Tizedik kalongyát meg tsoválván parantsolta ... hogy vigyék be [Bala MT; Ks 14. XXXV].

2. (makkoltatási dfj fejében) disznókból dézmát/vámost szed; a stringe dijma din porci (pentru scoaterea porcilor la jir); (gegen Eichelmastgeld) Schweinezehnten/zoll erheben. 1560: Thy keg: ket ennek elõtteys embõrõm által meg leltem vala az Borgoi Dyžno tyzedlese felõl, Azert mastys kerem thy keg: hogy keg: mynd az keg: iozagat s mynd a' myenket eg' arant tyzedellye. Értém ... hog' thy keg: ilyen ualazt teth uolt az en emberémnek, hog keg: meg nem dezmallya az kiraly Jozagat enys zabad leg'ek az enymûel, Jol tudgia keg: azt hog' az ennekem fgen karos uolna, aztys tudg'a keg: hog' az nemes iozag, ez orzagban ualahol az kéz erdõ^a uag'on eg' arant tyzedelnek zemeli ualogatas nekyi, uag' sok uag' keues, enys vg'an azont kyuanom, mert tudg'a keg: azt hog' az erdõ köz es ozatlan [Apanagyfalu SzD; BesztLt 41 Myko Balas lev. — ^aÉrtsd: közerdõ]. 1583: Erdeynek makyaval a' Szentlelekyek dyznayt megh deszmaltak [HSzj makkoltatás al.]. 1592: Az Nywladot nem tudom twlajdonsagra mellek hatara, de tudom azt hogy az fanchialj lofeiek es Jobbagiok diznaiokat megh dezmalnak beleolte az varba [UstT Joannes Lazlo de farkaslaka vall.]. 1606: Aztis tudom hogi az ket patak keözõth volt Zallas heljök maknak Jdeien es ... az varhoz tudom hogi meg dezmalnak farchad megieienek diznaiokath [i. h. 20/165 Peter Kouachj djafaluj (50) pp vall.]. 1632: Diszno Uám. Diznaiok az reghi usus szerentth minden huszoneõt diznobol veznek edgiett uámban, uagy terem makk auagj nem, ugian tartoznak uelle, az Diznokat pedig minek eleõtte fel nem haitottak az makra, alatt a pasiton szoktak megh dezmalni [Grid F; UC 14/38. 5].

3. ingó javakból (a birtokos beleegyezése/tudta nélkül) elvesz/visz; a dijmui ceva, a-și face în mod abuziv parte din ceva; von beweglichen Gütern (ohne Einverständnis/Kenntnis des Besitzers) wegnehmen/tragen. 1665: Ez egész keresztyén világon gyalázat az Erdélynek és fejdelmének, hogy egy végbeli török egy országot borít el ...

Itt se császár, se vezér nincsen, nem tudok kinek panasználni; de hogy az székellyhídi búzát megdézsmálták, a csehiak lovaít elhajtották, Valkót megszállották volt, megmondtam magam az tihának [TML III, 511 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz Konstantinápolyból]. 1710: a generál meghalottá vala, hogy Teleki Mihály Kővárt feladta, s maga is kuruccá lett, őt compánia németet küldé Szebenből ... Görgény alá, s az öreg s ifjú Teleki Mihályt, Teleki Pált feleségestől, Vay Lászlónét a Teleki-háznak Görgényben levő kincsével együtt szekerekre rakatván, és a várban levő kuruc rabokat is Szebenben elvivé, ott alkalmasint meg is dézsmálá a Teleki-ház ezüstmarháját [CsH 348]. 1710 k.: Bécsben Antoni Ferenc nevű gazdag olasz kalmár ada Wechselbriefet a hetszáz s egynehány aranyról Francofurtumba ad Moenum, jócskán meg is dézsmálá, talán minden százból hármat vagy négyet, ha nem többet [BÖN. 571].

megdézsmálhat 1. dézmát/tizedet behajthat; a putea dijmui; Zehnten erheben können. 1732: Vagyon, edgy darab makkos Bik Erdő, mely mikor bővön terem makot, meg hizik 200. Sertés rajta, a Possessorok között közönséges, ha magok sertésit nem hajtyák a Jobbagjoke meg hizik s ki ki a maga Jobbágya sertésit megdézsmálhatta [O.gyerőmonostor K/Szentjakab SzD; TSb 51]. 1756: az Uttrumban Specificalt Tagjéri Györgj földeit ... ugj iyekeztünk hogy mi dézsmálhassuk meg [F.borgó BN; BK].

2. dézmát/tizedet beszoigáltathat; a putea preda dijma; Zehnten ein/abliefern/zehnten können. 1664: Az ki penig faluk, városok közül búzájokat meg nem dézsmálhatná az hatalmas nemzet miatt ... az olyanokra csak bizonyos búzát, bort kellene vetni, arra erőltetni, hogy behozná [TML III, 78 Boldai Márton Teleki Mihályhoz].

megdézsmált dézsmaként beszoigáltatott; predat ca dijma, dijmuit; gezeht. 1742: dézsmálásnak alkalmatosságával minden Jobbágyanak azon nállók megdézsmált búzából edgy kalangya búzát, és edgy kalangya zabot condonáltanak, mert azon kalangya búzával és Zabbal a magok Popájoknak tartozván, annuatim azzal fizetnek [Pálos NK; Ks 10. XL. 19].

megdézsmáltat dézmát/tizedet behajtat; a face să se dijmuiască, a dispune să stringă dijma; Zehnten erheben lassen. 1592: Az fanczyaly lofeyek dyznayatis meg dez-maltattak es az drabantoketis azonkeppen [UszT]. 1661: Az bíró azt mondja, hogy olyan szokás vagyon itt, hogy az tekei sokadalom után az bárányokat meg dézsmálják, azért mi is meg dézsmáltatjuk [TML II, 70 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1725: az Aszszony ... egy eket el készítete, és a Falu földéből, a két fordulora, rettenetes nagy két darabot egj éczaka, azon ekevel el borozdoltata ... az Aszszonyék meg akartak dézsmálni, de az Falu ne(m) engedte meg dez-máltatni, a Czikud Felől valot pedig Tavaly meg dez-máltatták erőszakosan [Tóhát TA; JHb XI/15]. 1749: Én meg parantsoltam volt az Bírám(na)k hogy azon idegen Berbétseket, a mennyi rész engemet illet, dézsmallya meg amint másuttis az praxis. Az magam Bátsa is fogadott volt, melyet eszre véven, azt is meg dézsmáltattam, Sőt az több Possessoroknak is ki adattam a Dézmát [Zsibó Sz; WLt Wesselényi István Wesselényi Ferenchez]. 1752: Marosi István Uram ő kglme a 400 vekás földötis

maga számára meg dézsmáltotta el foglalta [Mezőcsán TA; Ks 15. LI. 6]. 1773: tulajdon földén termet Torokbuzáját ... meg Dézsmáltatta, és azt Semmi képen viszsza nem adta [Incz.]. 1775: ez előtt bizonyos Esztendőkkel midőn meg ujjanon építettett volt azon szőlő, meg Dézsmáltotta Titt Udvar Biro Uram [Topasztkirály K; JHbK LVII/21. 7].

megdézsmáltatik dézsmaként behajtatik; a fi dijmuit, a se dijmui; als Zehnt erhoben werden. 1728: Az Quartalasnak idejen Dez-más Atyánkfiat Tizedes Atyánkfiával jártassák el a várost, hogj hol kezdik a Quartálást, és rend szerint merre mennek, s merre végeznek, hogj a szerint Compareall-yanak a Buzás Emberek Dez-más Atyánkfiat után, kik ha akkor nem Compareallának azoknak buzajok nem meg Quartaltatik, hanem meg Dez-maltatik [Dés; Jk 377a]. 1729: Az Papság és Ispótály földei 2da et 3tia 7bris Dez-maltassanak meg, Az Quartálás penig 5ta 7bris kezdődik [Dés; Jk 388b]. 1733: 17ma mensis Augusti az Papság, Egjház és Ispótály földek Dez-maltassanak meg az el vegeződven a Quartázast az naponnis Continuallyak [Dés; Jk 440a]. 1775: ez előtt in circa Hatt Esztendőkkel az urasag parantsolattyából meg Dézsmáltottanak az deutrál Szőlők [Topasztkirály K; JHbK LVII/21. 11].

megdicsekedik eldicsekszik; a se lăuda; großtun, prahlen. 1710 k.: Mfg Fogarasban volt^a, elein kívánt jezsuítát, de a generális nem engedte, mellyel a generális nékem megdicsekedék, és én megdicserém érette a generálist [BÖN. 957. — ^aSzász János fogságban].

megdicser dicsérettel illet; a lăuda; loben. 1592: Layos kiraly megh dicziri ez Varost az keresztes hadkory hywsegeyert, es ighirte meghis otalmazny a' bozzw allo Nemessegh ellen [Kv; DiósyInd. 20]. 1599: Az eo kgek iambor heoseges zolgalattiokat megh dicherwen zeretettel megh keozeontek [Kv; Szám. 8/XV. 10]. 1677/1768: Testem felett, ha az üdö engedi, énekellyenek, praedicallyanak, engem ne diczirjenek: diczirjék Istent, hogy engemis amaz hű szolgálával diczirjen meg Istent [Ne; DobLev. II/386. 2–4 Samariai Lökös Péter végr.]. 1710 k.: İra maga egy distichont, és mondja, írjunk verset ... elkezdém én a versírást ... ő megdicseré [BÖN. 537]. 1806: délbe felöltöztünk a Magyar kőntösbe ebeden nállunk voltak Haller Istvánék, a kőntösünket meg dítstérték [Dés; KMN 204].

Szk: háta mögé ~. 1710 k.: De meg sokszor hátom meg is megdicseré, és sokszor, ha néha későre is, az én opiniómra tért [BÖN. 721].

Sz. 1803: Napot le mentérl kell meg dítsermi, szolgáltatam pedig effectumárol [Széplak KK; Ks 94 Vegyes lev.].

megdicseré dicsérettel említett; (care a fost) lăudat; gelobt. 1846: maga elhivatásáról újságlapilag megdicseré tanító [K; KLev.].

megdicseréttik dicsérettel említetik; a fi lăudat; gelobt werden. 1796: Az oskola Mester is szorgalmas tanítása-rol meg dítstértetik [DVJk 174].

megdicserült üdvözült személy; persoană mintuită; Verklärte(r). 1811: Ez helyen, a' Fák-is szintugj illatoznak Mint mikor a' nectárt bővséggel itattya Meg-ditsörültekkel Teretmények attya [ÁrÉ 10].

megdiskutál megbeszél/vitat; a discuta; besprechen, diskutieren. 1640: mind az Segesuari biro Vram leuelet, es az Compositionalis leueletis megh oluastatuan es szorgalmatosson megh discutaluan teczet mi nekünk hogj az Compositio megh all [Kv; RDL I. 117b].

megdisputál megbeszél/vitat; a discuta; besprechen, diskutieren. 1700: Ultro citroq(ue) meg disputalva(n) pro et contra ventilalva(n) Deliber(atur) ad haec^a [Dés; Jk 309b. — ^aKöv. a hat.]. 1768: az helyet igen szorgalmatosson meg vizsgálván, és meg intézvén meg disputáltuk magunk között, hogy mitsada karára lehetne uj Malma, akár Gáttya [Abafája MT; Told. 17a]. 1781: (A földnek) midőn az also része ki járattatatt s Gödrötzetett volna, az nyilás emberek egy más között az nyilak határát meg disputálták volna figálok az Nyilakat Huszon két egész nyilokra [Mezőbánd MT; MbK XI. 62]. — L. még CsH 211.

Szk: egymással ~. megtárgyal. 1671: Az német követet fővezér követével szemben juttatja az hopmester és az követségűl egymással disputáljanak meg [TML V, 531 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megdisputáltatik megvitattatik; a fi discutat; erörtert/diskutiert werden. 1763: nem lehet kérdőre venni, a mi egiczer meg disputaltatott, mert ez nem Nova allegatio [Torda; TJKt V. 156]. 1764: post factum Exmissio(n)em intemptive esett az denominalt Commissariusok ki metetele, nem controvertaltotván akkor az I(nct)a Párstol, s pro tunc meg sem disputaltatott, az, valyon az A p(rae)tensioi helyesek és meg alhatoké vagy nem [uo.; i. h. 233].

megdiszciplinál megfenyít; a amenința; züchtigen | megfegyelmez; a disciplina; (be)strafen. 1653: Szabó Gáspár azon esztendőben meghala, maradának négy fiai kikre reá marada a szombatlás. El is nem hagyák. Hanem Rákóczi György fejedelem az ő napjaiban osztán mint disziplinálta légyen meg őket, ide alább megjelentem [ETA I, 30 NSz].

megdiszkretizál lefizet/kenyerez; a mitui; bestechen. 1760: Tudom azt, hogy nints az ő Nga loszágában Sem Udvari Biro, Sem Molnár, Sem pedig kerülő, olyan; a'ki Sárpataki Uramat meg ne discretizalta volna, mert discretio nélkül tsak egy is még nem tudott volna maradni ő kglmével eddig [Bethlen SzD; BK. Puskás Todor (40) jb vall.].

megdiszkuciál megtárgyal; a discuta; besprechen, diskutieren. 1590: Az tw kgték positioiath megh Ertwen mind az keth felnek, mind peniglen az Byzonjsagoknak wallasath, Isten zerenth azokath megh discütialwan nekwnk teorwenj zerenth ugj teczik, hogy minden haborusagnak Bartha Andras adoth okoth [Gyerőmonostor K; KP. Thomas Kabos de Gierco Monostra nyil.]. 1614: Meg discutialuan Divisor vrain ez keüansagott kétt rezere depúaltanak az Hasongartj haro(m) fertalj zeöleöt [Kv; RDL I. 96a Andreas Junck kezével].

megdob meghajít; a arunca în cineva (cu ceva); anwerfen. 1751: En vagyok lattyátok itt a sereg hajto ... Meg dobom a hátát ki nem lesz szo fogado [Hétfalu Br; EM LI,

127 betl. játék]. 1870 k/1914: Bűdű: labda játék ... A belső csoport tagjai rendre magasra (kukkra) ütötték a labdát, mit ha a künn levők 3-szor kifogtak ... vagy az ütés után adott mértáig kifutót 3-szor megdobták (töltött labdánál); ők mentek be se lettek ütökké [MvÉrt. 6].

megdobban meglepődik/döbben; a se ului; bestürzt werden. 1792: egy kevésse meg dobbantak elő Ngok^a, mert a Hunyad vármegyei Limitaneus atyafiakot a Fő Hadi Tanács egy különös parantsolattal fel lázasztattá nagyon [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev. — ^aA bárók].

megdobbant 1. ~ja a szívének vkinek ráijeszt vkire; a speria pe cineva; jn erschrecken. 1676: Mi Uram Czakó uramtól igen erős reversalist vettünk. Valóban is megdobbantottuk vala az szívé, hogy az bíróságból kitétetjük [TML VII, 234 Mikes Kelemen Teleki Mihályhoz].

2. megdöbönt; a ului; betroffen/bestürzt machen. 1678: sokakat az lelkiismeret s az félelem is megdobbantott és kivált ha az portárul kedvek szerint való válaszok nem léssen, az székelységen levő vitélő rend is állhatatos leszen ő ngához [TML VIII, 23 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz].

megdoceál megbizonyít; a dovedi; beweisen. 1617: Azert az mint enis propositiomban megh mondottam, most sem mondok egiebet, hanem az mit ellenem spargaltanak mind ketten, kiuanom hogi eodem ferè modo megis docealliak [Kv; RDL I. 11].

megdohosodik megdohosul; a se incinge/aprinde/strica; muffig werden. 1625: Attam el az vámb buzabol ... mint hogy meghis dohosodot vala Tizen hét es egy fel köblöt [Kv; Szám. 16/XXXIII. 6].

megdohosult áporodott, megdohosodott; incins, aprins; muffig geworden. 1618: A mi földünkbe is, főképpen búzavermekben vagy azféle megállott-dohosult mély gödrökben, hogy ember az dohától-lehétől ... belé ne haljon — mint sok helyen láttam, hogy ezféleben belé-beléholt ember —, nagy orvosság egy lepedővel szelet fogni azféle gödörbe, és mindjárt kijüti az dohot belőle az új szél, és jó ájer megyen belé [BTN² 147].

megdolgoz 1. megművel; a lucra/cultiva; bebauen. 1693: az Aszszony nemely Szőlőköt mellyek nem az ő Gyermekinek hanem az mas Arvának jutottanak el szegődte volna, hogy meg dolgozzak őszi munkáját [Ne; DobLev. I/58. 13]. 1854: Petrutz Nyikuláj Tartozik 6. az az hat pengő Rftokat fizetni egyszerre az oláhok Sz: György napján, ha a pénzt ki nem csálhatná^a ... azon 6 pft Haszonbért Dolgozza meg egy Tábla szőlőmet ... jo moddal maga rendes idejében [Koppánd AF; i. h. V/1375 Dobolyi Bálint kezével. — ^aÉrtsd: ki nem csinálhatná].

2. bányát megmunkál/kitermel; a exploata o mină; ausbeuten/fördern. 1775/1781: annak előtte a jóvát a Bányának mind meg dolgozták volt, 's el is vették volt a hasznót belőle, s mi tsak imitt amott találunk benne egy egy kis hasznotskát [Nagyalmás H; Jhb LXXI/3. 421].

3. ~za a munkát elkészít vmit; a executa ceva; fertigmachen/stellen. 1806: ha héti bérre dolgoztatunk velekk sokkal későbbre dolgozzák meg a Munkát [Kv; AC-Lev.].

4. ledolgoz; a plāti (ceva) prin muncă; abarbeiten/leisten. 1759: az nevezet 40 forintakra édgý édgý napi Szőlő leveledzést nyertenek vala^a minden forint után és eszt mindenkor meg dolgázták [Szentrontás MT; Sár. — ^aA kölcsönadók].

5. meggyőz, megpuhít; a convinge; überzeugen. 1764: emberül is megdolgozta török uramat a georgianus Heraclius alatt [RettE 164].

6. megtép; a pāru; rupfen. 1771: Noha (!) ide jöttél, hály itt már, melyre felele a Léány tsak lassan a katonának; Nem hálok, mert it hon van Anucza nintsen bizony ő még az Estve elment azolta elé nem jött, hanem hály itt Marisko, ara ismét a Léány nem biz én, mert héj hamis vén Boszorkány az ha haza tanál jöni de tudom meg dolgozna itt [Dés; DLt 321. 33 Rátz Anna (48) vall.].

7. helybenhagy; a ataca/muşca cu îndirjire; zurichten. 1747: Azután csak hamar oda érkezők Buttyán Simon a kutyáival és Uszftan kezdé a Sertésekre, a Sertések pedig hogy láták a kutyákat, mngýárt el kezdének szaladozni és a Berekbe szaladának, a kutyákis ott tepék őket, és hallotam Sokáig a Sertéseknek sřrásít, végtére mikor már jól meg dolgozták volna a Sertéseket a Kutyák Buttyán Simonis el szollítá ebeit, és haza felé méne [Nagysomkút Szt; TKI 42 Hele Pável (42) vall.].

megdolgoztat megmőveltet; a pune să cultive/lucreze pământul; bebauen lassen. 1754: Sellérekkel dolgoztatta meg [Veresegyháza AF; Told. 28]. 1796: ezen Széna Fűveket a Mlgős Uraság a maga loszágával s Usorásokkal, Bika kalakásokkal, s Biroi Kalakásokkal szokta meg dolgoztatni [Cikud TA; WassLt].

megdorgál 1. megszid/pirongat vkít; a mustra/dojeni; rügen, schelten. 1657: Én is Váradon lebetegedém ... s lábra eredvén felballagék hozzája; kérdezkedvén, mint légyek, tehát ő megértette volt, hogy én az kis betegeskedést is igen békételenül szenvedtem légyen, melyről igen istenes kegyességgel megdorgála [KemÖn. 96]. 1710 k.: Örüljetek azon, hogy dorgálás alatt vagytok, mert fiak vagytok; akiket én szeretek, megdorgálom és sanyargatom [Blm. 1025]. 1792: Szászvároson jártomb(an) Debretzenit holmi fogytokozásaiért nyomosan meg dorgaltam [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

Szk: szóval ~. 1722: Akkor az Déákok mindgyárt szóval meg dorgálának, ezt mondván, miért veszem ki a szót az Emb(er) szájából [Köbölkút K; BetLt Mich. Farkas (55) jb vall.].

2. elmarasztal, megfenyít vkít; a mustra/dojeni; verurteilen, überführen. 1582: Ezennis kerik Biro vramath ... hogy eo kgme tarcha fenytekbén, es megh dorgallia eoket ez fele chelekedetekreól [Kv; TanJk V/3. 269a]. 1585: Az scholanak meg latogatasara ketteot valazzon eo kgmek keozwleok, kik inkab minde(n) holnapba(n) meg visitalliak, es a' Negligens Tanitot meg dorgalliak [Kv; i. h. I/1. 1a]. 1786: Hertze Mártont tudam hogy az Meltoságos Földes Ura ... szolgálattaban küldetettvén (: mint szokták hívní :) Lo rendben magát oponálván, és azert a Processualis szolgabiro Uramnak általís adatatt, kiis meg dorgálván szolgallatját Hertze tellyesítette [Torockó; TLev. 4/13. 8]. 1805: a' mennyiben tulajdon személyekben meg sértettek, utasítottak a törvény uttyára ... szükségesnek láttuk a' Nemes Magistratus által meg feddeni és dorgálni [Dés; DLt].

megdorgálhat elmarasztalhat, megfenyíthet; a putea dojeni/mustra; bestrafen/überführen können. 1595: Mely veghezest és gondwilest ha Az Capitan vagy tizedes el halgatna Az tanach ez illie(n)t Az gondwilestlensegert zabadon megh dorgalhasson es hwthire emlekeztethessen, Seőt ha az gondwilestlensegh Nagiob lenne megh is karosithassak az illie(n) vigiazatla(n) Capitant tizedest [Kv; TanJk I/1. 251].

megdorgáltatik elmarasztaltatik, megfenyíttetik; a fi dojenit/mustrat; bestraft/überführt werden. 1589/XVII. sz. eleje: Senki az Mesterek közwl ne mereszellyen ... kwlömb kwlömb heljeken, kwlömb kwlömb miuet fel fogadni, es arra az Gazdakát bisztatni kártis ne tegien az Gazdaknak, mert raita meg uehessek az kárt, es az Ceh giwlekezetbennis ez dologert, ualoba megh dorgaltassek [Kv; KömCARt. 17–8].

megdöbben kellemetlenül meglepődik; a se ului; unangenehm überrascht werden. 1662: Amazok csak megdöbbenvén a nagy véletlenségen, sietséggel megrák apjoknak [SKr 132].

megdöf 1. felöklel; a impunge; a lovi cu coarnele; umstoßen. 1755: egy harmadfő tulkot az bika döfött meg [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1789: Jármás ökör Nro. 6 egyet a Bika meg döfött meg döglött [RLt Mich. Szarvadi kezével].

2. megszúr; a întepa/impunge; stechen. 1767: Marosan Lupuj a Vas Villának a végivel meg döfte^a [TKhf 21/19 Szilágynyfresi vall. — ^aTohátán Togyert] | egy Budusán Moha nevű ... Jobbágya hasomnak vetette a vas vilát, hogy meg döfjen [Mocs K; JHbK XLVIII/1. 63].

3. döfköd; a impunge; öfters stechen. 1699: engemet ugy döfött meg a' puskajával [Dés; Jk 295b]. 1748: midőn a szőlő(ne)k gazdája étzaká(na)k idején reájok akadott, és az lt kezib(en) lévő puskájával elsőben meg döfvén meg ragadta volna, akkoron is I. semmiképpen magát nem submittálta [BSz; JHb LXVII/3. 198]. 1751: az Lejdinán háromszor vagy négyszer Puskával meg döfte, melj alkolmatossággal Vándor Tolvajt kezdett kiáltoni [Balázs-telke KK; IB. Mich. Antal (30) zs vall.]. 1766: En ... Városi Biro vagyok mentem egyenesen ... Székelly Jánoshoz ... annyira megvolt verve hogy életéhez igen kevés reménység volt és láztot amint a szeme felett a Puskával meg döfték [Szilágycseh; BfR 104/2 Ioan Illyes (32) vall.]. 1767: ugy meg döflök evel a puskával ... ugy megdöflök hogy mindgyárt meg halsz [Majos MT; Told. 26/5].

4. meglök/taszít; a impinge; anstoßen, einen Stoß geben. 1803: egy Malatz nem mehetett, melyet ottan megdöfvén Portsalmi László Ur, a Patakban belé vetette de ezis osztán tsak el vánszorgott [Dés; DLt 82/1810]. 1827: Mihailát, a' Katona vgy meg döfte; hogy egészen a' Falig tántorodott [Egerbegy TA; TLt Közig. ir. 1110 Portsilla Tomok (20) jb vall.] | Albert Márton is meg vallyá; hogy Pétrutz Tyifort háromszor jól pofon vágta — azért hogy tántorodása közbe ötet meg döfte [uo.; i. h.].

5. könyökövel megbök; a imbrinci; mit dem Ellenbogen (an)stoßen. 1846: Ezen sincerisálásra, én megdöftem Gyula gróf^a oldalát, hogy már hallgasson el — mit tüstént meg is tön [Sszgy; ApLt Kemény Zsigmond naplója. — ^aAndrássy Gyula].

6. megkoppant; a ciocăni ușor; (einmal) klopfen. 1710 k.: a deák bébocsátani nem akarja vala, én a kezemben lévő kis kurtá nádpcával végével az ajtót egyszer-kétszer megdöfém, kinyiták, s a prókátorok bemenének az elfejtett dolog megmondására [BÖn. 880].

megdöföd megdöfköd; a impunge de mai multe ori; wiederholt anstoßen. 1675: mikor megh halais az palczanak az helliej mind megh teczik uala az mint meg döfötte uele [Kórispatak U; Pf]. 1717: Azonkívül az pater Franciscanusok atyám uraimék lovászát, vagyis kocsisát úgy meg döfötte az puská végivel, hogy egyiknek az oldala csontja be is romlott volt [Taploca Cs; SándorO 242]. 1765: a Commissarius ... engem Mártha Pétert nem tsak meg akart a puskájával döfödni hanem fenyegetett is hogy által lö [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 163]. 1826: engemet ... az Orbán István Uram kapujába meg taszigált meg döfödött [Kibéd MT; CsS].

megdöföl 1. megdöfköd/döfös; a impunge de mai multe ori; wiederholt anstoßen. 1657: nékem egy Székely János nevű régi öreg legény szolgálmat jól meg is ütögeték és döfölkék az nádpcával az kapucsiak [KemÖn. 88–9]. 1710: Valának egynehány örmények, azok is fegyvert fogának, a német mind levágá őket, a szárhegyi klastromot is felverik, megdöfölkék jól a kurucos barátokat, s minden ott találtatott egyetmást felpaerdálának, rettenetes nyereggel visszajövének [CsH 395–6]. 1714: engem meg fog(na)k puskával is meg akar(ana)k vala döfölni [Náznán-fva MT; Berz. 13. II/33]. 1735: Ferenczi Janos elejek-b(e) ment volt és mondotta miért köteted a kendert (a) Nyakára elég hogy meg köteted, akor Eltétő Ferencz Ur(am) a Puskával meg akarván döffelni aszt mondván erigy [Szentegyed SzD; WassLt Mille Gábor (58) ns vall.]. 1748: Eltétő Ferencz Oltyán Timotyí nevű emberét égi föld felett Puskával menvén reá úgy meg döfölte, és úgy verte, hogy nyavalyás Tólvajt kiáltani kéntelenített [uo; i. h. Paulus Balog de Zila (52) ns vall.]. 1806: édgý Süldő mindig a' Szöllőben akarván viszsza térti az Expo-nens Ur(am) édgý kezében volt Fuszulyka karoval vagy kéttzer meg döfölvén, és a patakban vettette kéttzer is hogy a Szöllőbe ne mennyen [Dés; DLt 82/1810].

2. meglökdös/taszigál; a impinge/imbránci de mai multe ori; wiederholt (an)stoßen. 1704: két német Fehérvárott a püspök házára menvén, egy erszényét akarták elhozni és magát is a szegény vén püspököt meglökdöfték és a falhoz dömöckölték [WIN I, 267].

megdöfött kb. összeszurkált; (care este) plin de împun-sături; zerstoehen. 1730: Percipialtam ... Semmire valo rosz meg döfött 50 bórók árát Flor 3 d. 74 [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV].

megdöglelés megfertőződés/betegedés; infectare; Infizierung. 1666: jó ideje szándékozik az én kegyelmes uram ő nagysága, hogy Nagyságod udvarlására becsülletes szolgálját küldhesse, kedveskedő jó akaratjának külső jelével, de lovainak rendkívül való betegeskedések és sok szép főlovainak megdöglelések nem engedte [TML III, 586 Teleki Mihály gróf Csáky Ferenchez].

megdögleldödik (döggel) megfertőződik; a se infecta; infiziert werden. 1578: vegeztek ... hogy affele hitwa(n)

lowokat és kaczola lowakat onnet harmad napigh el haychyak, Az Jwhoknak pedig nyert, hogy mostan Baranyoznak eztennapot hogywa(n), Azokat is el haychyak onnet, hogy Az hely megh ne dogleleoggyek [Kv; TanJk V/3. 188b].

megdöglés elhullás; pierire, prăpădire; Verrecken. 1789: Ezen ökör meg döglése alkalmatosságával jelen voltak következő Sztánai lakosok ... Lung Gabrila és olá Aleksza [Sztána K; Somb. I]. 1826: a kereset alatt lévő tehén nem vérárba vagy vérhülésbe döglött meg, hanem torokgyékba, mert a megdöglés után is nem volt megdagadva, bőre alja vízzel nem volt megtelve, amint ezek mint megszokotnak lenni a vérhülésben megdöglöttek [F.rákos U; RSzF 223].

megdöglük 1. elpusztul, elhull; a crăpa/pieri/muri (animalele); verenden/recken. 1595: Az Dilatio miat pedig löt kaar: mind az Tyúkmonyban, Tyukban, tyúkfiban, Lúdban s Lúdfiban Mert egymás mellet meg döglet, es igen el holt [Kv; Szám. 6/XVIIa. 193 ifj. Heltai Gáspár sp kezé-vel]. 1703: az Siga lova meg döglöt [Ks 96 Kornis István feleségéhez]. 1711: A vetéshez is igen roszul bizható(m), mert a szegenysegnek igen még döglöttek vono marhái [Vacsárcsi Cs; BCs] | a nagyobbik tehén meg döglek ... a megh holt Tehennek is a bőrit fel vitették [Gysz; WLt Steph. Csiki (52) armalista ns vall.]. 1714: Egykor tavaly a Bandi Ton letembe(n) az ot valo Toos Emberekis ot lévő Sibongnak vala, mit tegjenek mivel a Toban mind meg döglük a hal [Mezőmadaras MT; BK. Kecskes Juon (28) jb vall.]. 1731: Meg a töb marhának nincsen semmi hja, de filek rajta hogy a metely mia többs megdöglük 9 kosar mi meg holt [Varsolc Sz; Ks 83]. 1732: Csodalom hogj tavaly az juhok meg döglötte(ne)k [Noszoly SzD; ApLt 4 Hatházi Kristóf Apor Péternéhez]. 1734: az Dudás kopoiss meg döglött [Gyeke K; Ks 99 Bíró János lev.]. 1736: Döglet meg az időtől fogva juh barány es kecske ollo 24 [Pusztakamarás K; Told. 44]. 1749: azon szeles időn meg erőltentven azon ökröket ugj döglöttek meg | talán töb ökrök meg nem döglettek volna [Marossztkirály AF; Told. 25]. 1762: Marha dögi mián az nyáron döglött meg Jármas ökör Nro 3 [Szökefva KK; Ks 71/52 Szám.]. 1776: Ki parancsolta hogj enni és inya ne agyanak, hadd döglöllyék meg ? [Kovácsna Hsz; HSzjP vk]. 1806: az egyik kánali madár meg döglött [Dés; KMN 336]. 1837: Méhek kiadása ... A szénából lett ki vételkor találtatott meg döglölve l Anya A nyáron által el döglött 5 Raj [Budatelke K; Bom. F. Ih Bíró Mózes lt lev.].

Szk: éhhel ~. 1711 az eő naga juhái meg hálnak mind, mert betegesek is azomban Széna is nem lévően éhel is meg kell döglöniek [Búzásbesenyő KK; Bfr IV. 30/26 Kis Péter (40) jb vall.] | már egy falat kenyerek sem volt, a sáncban a lovok, marhájok is éhel kezdett megdöglöni, mert olyan rettenetes sok sáska volt a táborhelyeken, hogy térdig jártanak benne [CsH 469] * *meg akar döglöni* a végét járja. 1752: Boda Miháj a Birohoz ment és kinszerítette hogy nize meg a Tinaját amej Furu Györgjini volt mert meg akar döglöni [Diósd Sz; WLt Elekes Gergelj (38) ns vall.]. 1781: olyan elnyomorodott kicsid borjú volt, meg akart döglöni, s úgy mondotta az attya, — fiam, legyen a tied, ha megél szerencsédre [Jenőfva Cs; RSzF 230]. * *szörnyűleg ~* szörnyet hal. 1760: amint a gyermeklovat meg akarta fogni urkot vetett a nyakába, s hirt-

len a földhöz ütven magát szörnyűleg, megdöglött. Megért volna 10 aranyat úgy mint egy pénzt. Azon megijedvén, elébbállott a szolgál [RettE 110] * *vmiben* ~. 1710: két ló megdöglött az erős utazásban [CsH 122]. 1739: most az napokban az Rákász kopo Sigarájában meg döglött, körös bogarat attam néki a többinek is de Semmit sem használt Sigara ellen [Abosfva KK; Ks 99 Török Zsigmond lev.]. 1759: Farkas tájogba döglött meg ötöd füre kelendő ökörtulok Nro 1 [Kiskend KK; Ks 75/52 Szám.]. 1799: A Muncha nevezetű darék kanczá a Czikozásba meg döglött [H; Ks 108 Vegyes ir. 47]. 1809: Ns Felső Fejér Vármegyében Felső Rákoson keresztül hajtott marhák közül egygy ragado nyavaljában meg döglött é vagy nem ? [Bárdóc U; UszLt ComGub. 1633]. 1826: a ... Tehén nem vér árba vagy vérhülésbe döglött meg; hanem torokgyékba [F.rákos U; Falujk 143–4 Barrabás Áron pap-not. kezével] * *vmiből* ~. 1809: a' pásztorok izazották volt úgy el a' kantzát, és ha az italból kellett megdöglenni, ök az okai [uo.; i. h. 43 Sebe János pap-not. kezével].

Sz: ~, *mintha földhöz vernék*. 1729: az Bornyut az Hazban mintha az földhöz vernek Csak meg doglik [Dés; Jk] * *nem tesz meg vmit, ha ott ~ is*. 1752: Boda Mihájtul hallottam az Diosadi Biráknak ezt mondani hogj mirt vitték a Tinaját Furu Gyómi mert nem vátom ki ha ot meg döglük is [Diósd Sz; WLt Kis Kata Kolcsár István felesége (48) ns vall.] | hallottam azt a Biráktul hogi Boda Miháj Mondotta volna hogi a Tinaját ne kössik a Furu Gyórn házához mert ú oda nem mgyen ha ot meg döglük is [uo.; WLt Püskök Márton (39) jb vall.].

2. (ember) meghal; a muri; sterben. 1710: De megfizete Isten neki^a is, mert ötöt is megfogatá Apafi Mihály fejedelem, s ott döglék meg a vérengző rossz ember a vasban, Déva várában | a nagy hideg időben s éhségben annyi német döglék meg, hogy egy reális szemben való harcon sem kellett volna többen elveszniek [CsH 79, 372. — ^aLázár Istvánnak]. 1815: ha el nem hagyod szokásod szerént valo korhelységeidet hogy nem Tanulván egyik házból ki, 's az másikban bé Flangirozol; az kezedenb kártya, 's Pipa; az óledben Hopp-rondgyos órdírnar kurva ilyjen Positurában Döglősz még meg [Kóród KK; Ks 101 gr. Kornis Gáspár lev.]. 1843: Szabó János azt mondotta: — hát ha megholt volna, — égy gaz Ember döglött volna meg | Szabo János azzal ditsekedett ha megdöglük is Pekarik nem bánnya mert könnyen ki fizeti [Dés; DLt 586. 10, 27].

3. pestisben meghal; a muri de pestă; an Pest sterben. 1710: Szebenbe az pestisbe ... 24 ora alatt két háztol 10 em(ber) holt ki az hazakot be is pecseteltek az Urak és Fő Rendek ... Kolosvártat harmad nap alatt 180 ember döglött meg. Elanyéra grassál hogy (a) ucszán járo ember fel dől s megha(t) [Illyefva Hsz; ApLt 2 Ghidoffalvi Gábor kezével] | Az már sok keserves experienciából megbizonyosodott, hogy ez a három esztendőtl fogva grassáló s pusztító pestis nem az aérnek corruptiója miatt esett, hanem per communicationem, és aki olyan helyről jó idejin elment, s pestises emberekkel nem conversáldott, életben megmaradt, aki pedig vakmerőségre vetette magát, megdöglött a többivel együtt | mivel a pestis mindenütt grassálván sok reggeli italt főzetett gabonából, abban fenýőmagot, rutalevelet hántanak, s minden reggel a compániáknak úgy osztogatták, azt itták, nem is döglöttek meg [CsH 444, 446].

4. ? döggel fertőződik; a se infecta de hoituri; mit Aas infiziert werden. 1662: hogy a sok temetetlen maradtott testektül ott a mező szinte megdöglének, tetszék, hogy onnan Kolosváron alól Boncidához a Szamos mellé, hogy ott a tábornak jobb alkalmatossága lehetne, tisztább helyre szállanak [SKr 555].

5. ~ *vki után* odavan vkiért; a se prăpădi după cineva; außer Fassung sein. 1771: azt a Léányt tudom hogy majd meg döglött azután az katona után [Dés; DLt 321. 41 Dan Anucza cons. lib. Marosan Gligor (50) vall.].

megdöglött I. *mn* elpusztult/hullott; mort, pierit; verendet/reckt. 1703: Kglđ a szolgálja meg döglött lovát is pratendállya rajtam [Ó-Torda; ApLt 5 Mikes Mihály Apor Péterhez.]. 1725: A megh döglött méhek Lépeiből percipialta(m) libr 1 1/2 [Kv; Szám. 54/IV. 13]. 1738: Nztés Zilahi István atyánkfia 6 kglme Documentumból nem elucscálván az, hogy 6 kglme meg-döglött lova pr(ae)cise azon(n) nyargalózás miatt veszett volna el [Dés; Jk 289a]. 1768: Ezen meg döglött 4 kosár Méhek(ne)k pedig mi kevés Lépek lett, ki szürettem, és lett belőle 3 fertáj font Viasz | A meg döglött Méhek sonkolyából 3. fertály font Viasz árrát Dr 54 [K; DobLev. II/390. 17a, 19b]. 1770: Meg döglött Fejér Juhok(na)k bőre nrő 3 [Királyhalma NK; Ks 23. XXIIb]. 1795: némellyikünk(ne)k marháinkat pénzen elis adta és itthon meg döglöttnek lenni mondotta [Msz; MbK 104]. 1820: a meg döglött Marhának mérges tállyag nevű veszedelmes, és meg gyógyíthatatlan nyavalyája volt [F.rákos U; Falujk 105 Barrabás Áron pap-not. kezével].

II. *fn-i* jell-ű haszn-ban; cu valoare de substantiv; in substantivartigem Gebrauch; elpusztult állat; animal pierit; das verendete/reckte Tier. 1826: a kereset alatt lévő tehén ... a megdöglés után is nem volt megdagadva, bőre alja vízzel nem volt megtelve, amint ezek mind megszoktanak lenni a vérhülésben megdöglötten [F.rákos U; RSzF 223].

megdöglhető elpusztulás/pusztulhatás; pierire; die Möglichkeit des Verendens/reckens. 1806: a' Nagy Kotzán és hét Süldőn, ollyas verést rajta végben vinni nem Lattam, hogy oka lett volna meg döglőhetésének [Dés; DLt 82/1810].

megdöglhetik elpusztulhat; a putea pieri/muri; umkommen können. 1724: az Kútfőnek egyike, melly Vizzel tartya ezen Haltartot Istvan Déák Uramék birodalmáb(an) marad az magok Kertekben: évitállják eo Kímek ... hogy valami Halnak artalmara Szolgáló materiát, bolondított fűzet, vagy Maszlagot ne bocsássanak belé, melly miá az Halak megh döglőhetnének [Hévíz NK; JHbT]. 1806: ezen az édyg Sertésen ollyas ütés nem esett melly miat meg döglőhetett volna [Dés; DLt 82/1810].

megdöglönyöz elpáhol/püföl; a burduși/pisa, a snopi in bătaie; verhauen/prügeln. 1748: Bako a' fogados hozzánk jöve mondá: jüjjenek bé az Istenért mert Szabo János Pekarikot vgy veri majd megöli, mi erre bé is mentünk, de már akkor Pekarikot Szabo János jól megdöglönyözte volt alkalmasint, mert ábrazotján jól láttottak a körmölések [Dés; DLt 586. 24]. 1811: mejbe ragadott, én is a mészárost s a sárba iszapba mint a Disznok holl én alol, hol a meszáros fetrengettünk, s a fetrengés közbe meg vallom

meg is dögönyöztem [Szűv; DLt]. 1848: földhöz vágtam, s meglehet kezemmel meg dögönyöztem [Dés; DLt].

megdől ledönt; a dobort/rástuma; umstürzen/hauen. 1640: Item egyszer hozzám jöven^a én megfeddém s mondam neki: „Igen nő az hasad és az farad; félek, hogy megdőlj”. Arra mondá: „Bizony én is igen félek, hogy úgy leszen” [Mv; MvLt 291. 218a Kis Csizsár Szabó Márton vall. átírásban! — ^aKoncz Judit].

megdől, megdül 1. meghajlik; (despre plante) a se culca, a se îndoi spre pământ; sich legen/lagern. 1639: Ezen esztendőben mindenféle mezei vetemény igen bővön volt, az hon az sok árvíz el nem vesztegette, kölesen kívül csak hogy nem mindenütt, volt eresztős az buja idők mia, kiváltképen pedig tér helyeken igen megdől volt [HGN 60]. 1716: a buza is meg dől a sok essők miatt [O.csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.]. 1851: Augusztus 30-án kiadván 2 kalangya rozsát a jobbat hol ti. nem volt annyira meg dölve [BetLt 3].

Sz. 1788: Az aratás békövetkezett, ma kezdik itt is, Árpásonis Ngd részről a' Sarlót vetni a' Buzára és Rosra: Nagyon megdüldeleztek; de akkor kel fel a' Gyermekek (: a közmondás szer(int) :) mikor az efféle Gabona megdül [Kercsesora F; TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Józsefhez].

2. (épület) megroggyan; (despre construcții) a se surpa/dărăpăna; (Gebäude) zusammenbrechen. 1856: egy Marha Istálló délkeleti oldala a föld lágyasága mián megdölve lévén, meg támasztva vagyon [Mezőbánd MT; TSb 39].

3. kirúg/nyúlik; a se întinde; sich ausdehnen. 1697: ho-szu bércz alatt való helyben az magunk földünkön dől meg labbal^a a Patakra megjen be [Illyefva Hsz; BLt. — ^aA föld]. 1702: Markos Molna nevű helyben dúló föld ugyan az megh irt földek dőlnek megh rajta kívül [Szermerja Hsz; LLt]. 1718/XVIII. sz.: az holott ezen földek meg düllnek [Széplak Sz; Berz. 7. 68/1]. 1728: Szanto föld ... Vagyon egy darab Csikos ton vic(inusa) ... ab altera földek dőlnek meg rajta [Lisznyó Hsz; i. h.]. 1747 k.: edg Szely föld ... kívül az Sz. Ivanyi láb dől meg rajta [Kilyér Hsz; LLt B/20]. 1748: Az Szotyori Utra jó lábbal^a ... ahol egy darabig rajta dőlnek meg a Földek [Hsz; KpI. 166. — ^aA szántóföld]. 1760: ezen Kopacz rét nevű hely ... határozodik meg egy ponkos borozda forma helyvel, melyen az felljűl rá jövő szena fű nyilak dőlnek meg [Hsz; LLt]. 1772: Bölon fele az Kös Csere szeljin ahol a ... Henter Mihály Uram oldal földé Döl meg rajta [Nagyajta Hsz; Bercz lev.].

megdüldelezk meghajlik; (despre plante) a fi culcat; sich legen/lagern. 1788: Az Aratás békövetkezett, ma kezdik itt is, Árpásonis Ngd részről a Sarlót vetni a' Buzára és Rosra: Nagyon megdüldeleztek [Kercsesora F; TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Józsefhez].

megdőlő kirúgó/nyúló; care se întinde spre ...; ausdehnend. 1756: A Só hordó utnál (sz) v(icinusa) égi felől a' rá jövő vagy rajta meg dölő földek [Aldoboly Hsz; LLt].

megdől 1. meghajlott; culcat (la pământ); geleg/lagert. 1716: mind az boloky ! meg dől buza volt aba az asztagba [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.].

2. megroggyadozott; dărăpănat; zusammengebrochen. 1694: vagyon egy Jegh-verem-is ... Ennek sővenj kerítése, az udvarház(na)k kerítésével eggyütt, nagyobb reszent jó, ujj, támaszos, lézsás, tövisses; de oldalul a' mező felől, nehől meg dől, gjakor heljt megljukadozott [Kisened AF; BfR].

megdömöcköl meg/elver; a bate rău; durchprügeln. 1640: Aztis tudo(m) hogy az Vmak egy Trombitassa egy Imreh Thamasne neü Jobbagia Aszoniat ... megh rugoldozta tapotta deömöckölte [Szilágycséh; GyK. Anna Fazakas cons. prov. Steph. Fazakas (28) jv vall.].

megdöndít megpuffant/dönget; a bate/ciocăni la ...; schlagen, hämmern. 1584: Daroczy Balint vallia ... meeg az haza oldalatis iol meg deondithe(m) egy keowel meeg sem Jeowe azert ki | Borbely Balint vallia ... semmit egiebet Ne(m) felele a' borbeli legeny Neky ... senkit Ne(m) ... Ne-wezet a' legeny sem monta hogy keowel Daroczy Boldisarnak hazat meg Deonditette volna [Kv; TJK IV/1. 335, 336].

megdöndül egyet puffan/döng; a bufni (scurt); einmal dröhnen. 1584: Bethlen Thamas ... vallia ... Czeklas Mihaly haza megie(n) vala ... hogy ky Menenek Czeklas Mihaly Io Eyet veon theoldekk, Monda Az Borbely legeny ky vagy the vgianis the kellesz vala Essez lelek Cur-waffy; Es Azonba igen hayta egy keowel hogy vgia(n) meg deondwle [Kv; TJK IV/1. 373].

megdöngöl 1. ledöngöl; a bătători; stampfen. 1746: ujj földel vala meg dengelve [Tarcsafva U; Pf].

2. megdögönyöz/ver; a căra la pumni, a burduși; durchprügeln. 1797: Szilágyi Mihály ... belém kötölözvén mej-be ragada ... s ott jól meg döngölt öklezet onnét kirántván meg tépett meg pipazatt [Harcó MT; Berz. 3. 3. N. 21].

megdördít megtámad; a ataca; überfallen. 1619: Látom, hogy in contemptum venit, azhol azt írtam volt Kegyel-mednek, hogy megdördítik Jenőt, azvagy inkább ő magát Erdélyt Jenőért [BTN² 224].

megdördül eldördül; a detuna; erdröhnen. 1752: magátale, vagj pedig én sűtém utánna a Puskát, meg dördüle [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 29].

megdörgöl 1. be/megdörzsöl; a fricționa; einreiben. XV-III. sz. eleje: Az melly lonak a lapoczkája Szárad, le döjtve ér vágó vassal meg kel a lapoczkáját vagdalni az után fa Olajjal megh kell kenni a Sebes bőrt, bor eczetett kel ra tölteni, és így erőssen meg köll dörgelni [JHb 17/10 lótar-tási ut.].

2. beken; a unge; be/einschmieren, salben. 1823–1830: A táncolóhely volt a komédiához ... a pádimentoma gyengén menedékes és polirt munka, melyen könnyen meg-sikamodhatik az ember. Evégre a papucskok talpjait krétával gyakran megdörgölik [FogE 248].

megdörgölget megtörölget; a șterge; abwischen. 1853: hát az általagba való ugorkák nem romlottaké meg meg kell dörgölgetni [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

megdörgöltet be/megdörzsöltet; a face să fie fricționat; einschmieren/salben lassen. XVIII. sz. eleje: (A ló) ajaká-rul a hegyes biborcsokot égesd meg, az után Sós hóval

erőssen dörgöltesd meg a lónak egész testét [JHb 17/10 lótarthati ut.].

megdörzsöl 1. bedörzsöl; a unge; einreiben. 1710 k.: Ebédem mint a fél kezem feje, annyi széles és hosszú pirított kenyér volt egy szelet, melyet szerezsen dióval dörzsöltem meg, ittam rá egy pohár vizet [BÖn. 690].

2. hozzádörögölde szétzilál; a imprästia frecindu-se de ceva; sich anreibend zerrütten. 1763: minthogy a' Falu vigen laktam s kert a' Jozságom körül valami rosz hitván Sántznál egyéb nem volt, a' Falusi Marhák bé jövén kúrdes körül meg dörösltek s meg ették volt a' Kalangyát, ugy hogy Cir(citer) egy szekérnyi el tékozlodott belőle ... s, az ötsém is Ifju Legény lévén én velem lakott, néki is volt egy kalangyatska szénája a' melyben(en) volt Cir(citer) két szekerétske ... az övét is döröslvén a' marhák egy szekérnyi eltékozlodott [Záh TA; Mk V. VII/1. 14 Balka Nyikulaj (40) zs vall.].

3. bab összetör; a zdrobi; zusammenbrechen. 1639: az en fiam Girkó fertelmes rutul megh szidogatta vala ezt az Kallajnet, s nem ere harmad napot ugi megh teörseolek az boszorkaniok hogy egy niomra sem mehetet [Mv; MvLt 291. 189a].

megdrágáll sokall, drágának tart; a gäsi prea scump; für zu viel halten, zu teuer finden. 1595: Vöttem ... 1 sing közep Toroszakai vassat d 24. 1 sing Czetnekj vassat az Boko rúdnak ... d 8. Czinalta meg Lakatos Tamas, de Biro W. meg dragala az czjnalatastol valo fizetést [Kv; Szám. 6/XVIIa. 117 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

megdrágít drágává tesz; a scumpi; verteuem. 1789: a Földes Uraság a Vas mivelő emberek(ne)k a tűzi fát ingyen szokta légyen adni ... Némely vas mivelést nem Úzó Lakosok a tűzi fát el adják s az által a Bányászásra szükséges fát meg drágították [Torockó; TLev. 7/8].

megdrágodik megdrágul; a se scumpi; teu(r)er werden. 1631: az búza oly hertelen megdrágodék aratás után, hogy Magyarországból kezdenek búzát hordani Erdélybe [Kv; KVe 162 SB]. 1684: Ebben az esztendőben az egér és több injuriak miatt igen kevés búza volt, oly hamar úgy megdrágodott az búza, hogy most 80, 81, 84 pénzen jár vékája [Torda; SzZs 258]. 1724: Ha Havas az földiben olj szűk az kenyér, úgy hiszem, bizony meg dragodik Erdelybenn [Nyújtód Hsz; ApLt 2 Apor Péter feleségéhez]. 1735: most már az Zab még Dragadott mivel hogy az egér meg az lábán meg kezte volt ennj három 3 potrára fel ment vékája [Gyeke K; Ks 99 Bíró János lev.]. 1774: az meg irt Török Buzának ... vékája három három Mátyásan vgy meg drágodot volt à Jég mian [Mocs K; KS Conscr. 47]. 1782/1799: Leg elébb a Torotzkai Mészárosoknak adta vala Árendába Praefectus Uram a' Mészárszéket, és a' hus mindgyárt meg drágodott, fonttyát négy pénzen kezdeték adni [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 256]. 1786: Az Toroczka embernek nagy romlása volna az ha az Banyaszsagtól ... meg fosztatnek ... az Vas is meg dragadnék [uo.; i. h. 4/13. 37]. 1802: a' Pálinka-Főzés által a' Gabona egy felől felette igen meg-szokott drágodni; más felől pedig nevezetes Gabona szűkit hozott szűlni [Borb. II. gub.].

megdug 1. (gátat) feltölt/megerősít; a umple/consolidat (digul); (Damm) aufschütten/befestigen. 1727: Csizma

Mihálynak adtam két napra hogy a' Szamoson által lévő deszka rekesz allyát töviselle s töltötte, és az also csatorna allyát is meg töltötte, s dugta, hogy az föld között ki ne szivarogjon a' viz a' többől ... d: 48 [Kv; Ks 15. LIII. 4]. 1765/1799: Vagyon' a' Boldutzban egy Nádos To, melynek 'a gátyát most dugták meg [Mezőcsán TA; EHA].

2. (vizet) feldug/duzzaszt; a stävili/zägäzui (apa); (Wasser) auf/anstauen. 1725: Szinten mikor meg dugtak is azon tot, kaszált buglyai voltak az Falusiaknak ott s ... az Viz felis vette a Falusiak Szénáját [Mezőszakáll TA; JHb XI/15]. 1820: Kender áztato tok nincsenek, hanem olykor megdugják a vizet, 's oda áztatták [Árvátfva U; MvÁLT Usz-i úrbéri összeírások 4].

3. (vízfolyást) eldug/töm; a zägäzui (cursul unei ape); (Wasserfluß) zu/verstopfen. 1770: az irt paraszt emberek ... meg dugván az Exponens Ur Malmára menő viz árkat, ujj árkoláson a vizet bé vették a magok szőlőjekben a Malmokra [H; JHb XXXI/17. 2 vk].

megdugaltatik megdugdostatik/tömködtezik; a fi astupat; zugestopft werden. 1736: Ezen épület^a nem drága, hanem csak Mezőségi módon paraszton építettett. Fődele szintén most dugaltat meg avatag lévén [Földvár TA; CU. —^a A cselédház].

megdugás 1. (gát) feltöltés; indiguire; (Damm) Auf/Zuschüttung. 1778: Földes Asz(szonyo)m építettvén Malmot, Tojanak Gátya meg dugásával és fel emelésével nem tudom hogy ... a' Viz leg kisebb kárt is okozott volna [Mezőmés TA; WassLt Jrsán Ignáth (60) zs vall.].

2. eldugás/tömés; zägäzuire; Ver/Zustopfung. 1770: a régi aroknak meg dugását ki bontván, ujra a viz magától a régi árknak kezdett folyni [H; JHb XXXI/17. 4 vk].

megdugat (gátat) feltöltet; a dispune să fie indiguit; Damm zuschütten lassen. 1749: Mikor az Tit(ulát) Exponens Aszszony a malom Gátját meg akarta volna dugatni s kötetni láttam hogy a Kis Sajoiak fejszékkal resistaltanak s támadtanak ellene az Exponens Aszszony(na)k s embe-reinek és nem engették meg hogy meg kötesse a gátot [Kissajó BN; BLt 6 Dorlyán Ilyiszie (40) jb vall.]. 1765: Toldalagi László Ur Anno hoc praesenti építettett ... két kővű alól csapo lisztelő Malmot, és azt minden requisitumokkal elis készítette, kőveit, kerekeit fel rakatatta, töltésit meg dugatta [Mv; EHA]. 1778: minthogy nintsen azon kivülis más itato alkalmas helyek az marhák(na)k azon Tóó gátyát tartoznak eő kglmek^a mind két részről edgy iránt renováltatni és meg dugatni, hogy lehessen az eő klm(e)k marhainak alkalmas és elegendő itato helyek [Szászsztyakab SzD; EHA. —^a Az osztozó Földvári Erzsébet és Ferenc].

megdugatas (gát) feltöltetés; indiguire; (Damm) Zuschüttung. 1749: a M: Exponens Aszszonyt a Kis Sajoiak impialták a gátnak meg dugatásáb(an) [Kissajó BN; BLt Szentiványi Vonya (25) jb vall.].

megdugattatás (gát) feltöltetés, megtömettetés; indiguire; (Damm) Zuschüttung. 1749: a Kis Sajoiak falustól fel kelvén a Praetitultal Aszszonyt és embereit a gátnak meg dugattatásától impiedialták [Kissajó BN; BLt Berlán Pintye (30) jb vall.].

megdugdos (zsindelyfedélén) lyukakat befoltoz; a astupa; (auf dem Schindeldach) Löcher zustopfen/flicken. 1881: Simo Mozesnél Árus György a házat meg dugdosta. Vetem egy pakét zsendej szeget dugdosni [Étéd U; NkF]. 1895: a palotának nintsen nagy baja, Sajgó malmának van a Fedelinek, azt a monár megdugdosa, Vit Szeget, zsendejt [uo.; NkF].

megdughat (gátat) feltölthet; a putea consolida prin umplere; (Damm) aufschütten können. 1771: mint hogj a' Gátnak nagj volta miatt véllé nem birhattak annak rendi szerént, hogj a' Malomra mehessen a' viz meg nem dughatták | ennek előtte circiter három esztendőkkel el szakadván a' Malom gáttja Todor Tisztarto olj nagj kecskét vettetett alájjá, melj miatt a' Gát tellyességgel le nem nyomulhatott, s e' szerént meg sem dughatták, hogj jo modjával a' Malomra vizet vehessenek [Sövényfva KK; JHb LXVII. 171, 175].

megdugodott el/megdugult; care s-a infundat/astupat; zugestopft. XVIII. sz. eleje: Az melly lonak a lapoczkája Szárad, le dőjtve ér vágó vassal meg kel a lapoczkáját vagdálni jó formában az utan ... bor eczetett kel ra tölteni, és így erőssen meg köll dörgelni, az után borral kel dugasztani egy kis Szuvattott és azon dugasztot Szuvattal be kel verni á föl Szedet bőrt, harmad nap múlva borral á Suzatott (!) mosd le, és megh dugadot lyukakat nyisd megh és megint erős bor eczettel fel gyurd Szuvattal verd be, mind addig még megh gyógyul [JHb 17/10 lórtási ut.].

megdugol megdugdos, betömöget; a astupa; wiederholt zu/verstopfen. 1736: (A) Sajtó szín ... kádgyát erőssen és annyira meghasadozat, hogy Szűretkor ha meg nem dugollyák, sok must el foly belőlle [Sárpatak MT; CU]. 1829: Vagyon egy Csűr ... a fedele Szalma Sup viseltes, meg is van Dugolva, s fellyül bé van rázva Szalmával [Csekelaka AF; KCsl 6].

? **megdugott** ? betömött; astupat; verstopft. 1777: Sze-listyei Paszkulész Jánosnak egy tehene el lopatván kaláts pénz által ki tanálta, hogy Muntyán Péter ... lopta volna el, és északának idején meg dagat (!) ablakkal gyertya világnál meg nyuzta virat előtt annak husát Dobrára Szimédra Lázár nevezetű mészárosnak vitte [Roskány H; Ks 113 Vegyes ir.].

megdugul feltolul, megduzzad; a se umfla; aufstauen. 1675: Az Vár arkais az fálnak erössége leuen, arrais szuntelen es jo vigyazasa legyen, kő rakasa le ne omlodozzon az vize megh ne duguljon, s benne megh ne búszszedgyen [UF II, 676 A. Bormemisza ut.]. 1746: az ujj malom Gáttya mian meg dugulván a' Küküllő ki vett, és a Dombaiaknak kárt téssen széná fűvekbe [Dicsősztmárton; JHb XIX/8]. 1764: bőv viz idején e' miá a' gát miá a' Maros megdugult 's hót vizet vetett ... a' Maroson lévő Körtvélyfáji Malmok alá [Vajdasztiván MT; JHb IX/41]. 1771: Azon malom Gáttjának fel tojulása miá ... sok Gabanáinkat ezen Esztendőben tölt árvicek iszopoliták meg, mert Más időkbenis voltanak ilyen Nagy árvicek nállunk mint ezen Esztendőben, ha nem annyi izben is, de ott nem Lévén az ... Királyfalvi Malam hamaréb Le nyamult a Viz es nemis dugult Annyera meg hogy Porondot hányan oly bő mértékkel mint ez Esztendőben [Dombó KK; JHb XX/26. 5].

megdúl 1. kirabol; a jefui; ausplündern. 1573: Erzebet Nereges^a Matene Azt vallia hogi hazaban Zaygast hallot volna ky Jeo aytaiara, azomba lattia hat Gergel es Imre deak felesegestwi ott aluak meg Zydia Gergel Imret Illen zowal, Te Bestie kwrwafy meg dwltad hazamat, Az felesége Mond vay nem dwlta hane(m) en vitette(m) ely Marhamat onnat | hallotta eleosser Mongia volt Gergel Imrehnek Te califactor meg dwltad hazamat de ha Massor ott kaphatlak, az fwro lyukba zegezem zakalodat [Kv; TJK III/3. 230–1. — ^aAlább Nerges alakban]. 1599: egy attia(m)fiat dultak wolt megh az Magyar orzagi katonak [Uzst 15/193]. 1610: Szebenben némely házakat meg is dúltak volt^a [Kv; KvE 142 SB. — ^aBáthori Gábor katonai].

2. felpredál, elpusztít; a prāda/devasta; verwüsten. 1562: (A székelyek) a Mihályfi Tamás házára menének ... és az udvarházat igen megdúlák ... Azután ... azelőtt való dúlástól a mi meg maradtott vala a Mihályfi Tamás házánál, azt esmét mind eldúlák és a házat is elégeték [ETA I, 19 BS]. 1592: Sigmond kiraly megh iria ez waros hywsegett, Es az hywsegh mellett valo karwallasat, hogy az ellensegh megh dulta egettek volth [Kv; Diósyln. 18]. 1602: Minthogy elegh peldainkra vadtak az keomyeollewnk valo varosbely Atyankfiainak rajtok esset valo (így!) nyavalyak, kiknek varosokat és Casteliokat megh dultak es az nepeyt izonyw keppen le vadtak [Kv; TanJk I/1. 400]. 1657: a székelyekben mintegy két ezermyin útra indulának^a Molduva felé azokat levágák, megdúlák és foszták, és csak számos jöheté hír mondani haza [ETA I, 163 NSz. — ^aII. Rákóczi György szerencsétlen végű lengyelországi hadjárataból].

Szk: *vastagon* ~. 1562: 1556 esztendőben Kassát megvevé a János király népe árulatás miatt, kit vastagon meg is dúlának és a főfő népeket mind számkivetésre vivé [ETA I, 14 BS].

3. (adót/vmilyen tartozást) erőhatalommal be/felhajt; a stringe cu sprijinul puterii (impozite sau alte obligatii); (Steuer/irgendeine Schuld) mit Gewalt erheben/eintreiben. 1572: Ha Nemes Emberre volna az Wech^a mas wtnwk es modwnk volna benne, De hogi fayedelem zaamara dwltanak megh, megh kel annak Jelenenwnk az dolgot [Bongarth BN; BesztLi 3684 Lucas Pistakj a beszt-i bfróhoz és esküdt polgárokhoz. — ^aA vécsi (MT) váruradalom]. 1585: Az Azzonffalwi kenezert attam a' varmegie zekyn a' falut hogi meg ne duallak az adoerth f 1 — d 2^a [Kv; Szám. 3/XVI. 38. — ^aLapszéli, számvevő kezétől származó jegyzet a számadó ispánnak: el szenueggie miérthogi in tempore be nem adatta a' faluual az Adoth]. 1592 k.: Megh fizetett volt az J. az kezessegert, nalla tartotta, eő vétke hogy megh ne(m) atta az ideigh migh megh dúltak az Adossagert Ahogy ezt lattatia az J. hogy meltatla(n) kereskedik eo rajta [Uzst]. 1604: En ot ne(m) woltam mikor Elseoben meg dultak Bolgar georgiet [i. h. 20/319 nagy Balasne Zent abrany Borbarazonj vall.]. 1674: Markos György kocsis ezert Gillyan Ura(m) az kezesseket dulan meg, az kezesektől, eőtvén forinton vette megh [Pókafva AF; JHb XXIII/9]. 1693: parancsolt volt e Groff Mikes Antal Ur ő Nga az Instantiára hogy Orbai Király Bfő Uram dujja meg Zabolafalvát, meg dultatta e ? [Páva Hsz; HSzjP]. 1751: tőstént parancsolok hogy meg dullyak az Torjai birot Ngd Parancsolattya szerint [Futásfva Hsz; ApLi 3 Dombi János Apor Péterhez]. 1756: ezen erdőt

adta az Falu ... az Exponens Urfi Attjanak rab el szalasztá-sért, hogy az Falut meg ne dullják [Vaja MT; Berz. 15. XXX/12]. — L. még RettE 366.

4. (katonai szolgálat megtagadásáért) eljárást indít/végrehajtást foganatosít; a iniția o acțiune împotriva cuiva (pentru neprezentare la armată); (wegen Verweigerung des Militärdienstes) Verfahren gegen jn einleiten/führen. 1614: Biro Ferencz Hogj Brassohoz az hadba nem ment megh akartak dunj az tisztek vgj atta magat Balassj Ferencz(en)k hogj oltalmazza [Udvarfva MT; BethU 62].

megdúlás 1. kirablás; jefuire, prädare; Ausplünderung. 1671: Az szépsi templom elfoglalása és az praedikator minden javaiban megdúlása s kiverés bizonyos [TML V, 512 Szepesi Pál Teleki Mihályhoz].

2. erőhatalommal foganatosított foglalás/végrehajtás; sechestru, executare; Pfändung/Beschlagnahme (mit Gewalt). 1782: a Mlgs Udvar a Kezesek ellen procedáltatott, ezt is semmib(en) hajtván kőtesek szerint executiona-is Certificaltatván az kezeseket; a Tektis Nemes Vármegye Executor Tisztét réajok ki vivén meg-dulásokra, az megholt Togyernek Tyitul nevű fiat ugy adták kézen fogva által ... az Udvarban egy néhány napokig raboskodtatták | (Todort) testvér Bátyám több Kezes társaival egyetem-b(en) adták az Nemes Vármegye Tiszte kezéb(e) mikor kezesseinek meg-dulására ki-jöttek vala s így menekedének meg a szegény kezesek a' nagy nyomoruságot [M.fodorháza K; Eszt-Mk].

megdúlat 1. felpredáltat, elpusztított; a dispune să fie prădat; verwüsten lassen. 1614: Ezalatt Básta György és Mihály vajda Erdélynek nekibocsátá szabad nyereségnek minden hadát, és oly igen szörnyen megdúlatá-kőboroltatá Erdélyt^a, hogy csak annak is szörnyű voltát, nem tudom, micsoda fő tudná megími | Ebben az 1610 esztendőben ekkor Havasföldét rettenetesen megdúlatá-kőboroltatá, kiért az török is felette megharagudék rea [BTN² 50, 58. — ^a1601-ben].

2. (adó/pénzbüntetést) erőhatalommal felszedet/végrehajt; a dispune să se încaseze cu sprijinul puterii; (Steuer/Geldstrafe) mit Gewalt erheben/pfänden lassen. 1689: Cipa Janos ... proclamaltata az Imeczfalvi falusi Bfrott ... Haromszek Gyülesiben poroncsolt volt, hogy el mennyek, nem volt szerem, meg dulatot Tiszt Uram [Imecsfa Hsz; HSzjP]. 1693: Fő Tiszt Uramnak eo kegyelmeknek poroncsolattyal latrok meg nem Fogasaert meg akarta dulatni [Papolt Hsz; i. h.]. 1699: az Pinteke lakosok ... nehaj Macskási Mihály uram idejében az eo kglme Biráját meg vevén, s vagdolván az Pintekek, annakutanna az var(me)gyei tiszteivel el fogatvan közzülek es meg dulatvan őket, vgj kezdette kemenyebben szolgaltatni [LLt Fasc. 140. — ^aSzD]. 1740: észre vevén én, hogj Király Ferenczet meg dullatta, kérdém ugyan bizony Bfro Uram miért kell klmednek Király Ferenczet meg dulatni ...? [Szszgy; HSzjP Josephus Rákosi (39) pp vall.]. 1744: külömb(en) nyakaskodnak az emberek, az minthogy Bartok Ferencz ur(ama)t meg is kellett dulatnom [Ikafta Hsz; ApLt I Dombi János Apor Péterhez]. 1751: Ertem Notarius vr(am) informatiojabol, hogy valami haszontalan dolog mia esett Tolvaj kialtasert ket keppen is akarja lkalvat meg dulatni [ApLt 3 ua. ua-hoz Nsz-ből]. 1764: az Ispatly erdejiből ... három embereket dulatot meg ugy mint a Korondi olá Papott 20 f(oringt) ... égy túlis más-

tulis hallott(am), hogy annyiig dulta meg Ispány Uram [Méra K; AggmLt C. 30].

3. erőhatalommal foglaltat/végrehajt; a dispune sechestrarea unor bunuri; mit Gewalt pfänden lassen. 1592: Az mikeppen Az vice királybirak meg dulatnak volt az Kecheti Benche Thomast, kit mas newel Barrabas Thamasnakis hynak, Kecheti Galffj Istuan kuanja Az királybiraktol hogy Az marhabol az Benche Tarnas felesége es gyermekj rezzet ki Adnak | az eo dolganak mindennek veghe leott volna es az eo kezesit ok nelkwl dultatta(m) volna megh [UszT]. 1622: Kocza (!) Thamast es Jakobotis tudom hogj Beczj Palnet mint Jobbagj ugj szolgaltak, egj renden megis dultatta uala őket [BLt 3 Blasius Chyobod de Kozmas^a (40) pix vall. — ^aCs]. 1650: Gavay Peter Ura(m) ... Sar közj Janos Uramnakis dultatta volt meg, egj nimely kaczkay Belseő Szolnak varmegjeben lako Jobbagitt [Gyulatelke K; Ks 41. B. 20].

4. (katonaszökevény ellen) erőhatalommal eljárást indítat/végrehajtást foganatosított; a dispune inițierea unei acțiuni (împotriva dezertorilor); (gegen einen Fahnenflüchtigen) mit Gewalt Verfahren einleiten lassen. 1600: Azt tudom hogy ideő eleőt iott haza az felperes fia, de ki biztatasabol azt nem tudom, el ereztek e vagy el zeőket tudom aztis hogy azert dultatta megh Mindszenthi Benedek vra(m) hogy az mustran ott nem wolt. Aztis tudom hogy egy ho penzt attak neki, awal me(n)t el inset hazul [UszT 15/1 Nicolaus Byro de Bogardfalwa vall.].

megdúlathat (adó/pénztartozást) erőhatalom igénybe-vételével be/felhajthat; a putea dispune percepere/strîngerea impozitelor; (Steuer/Geldschuld) mit Gewalt erheben/eintreiben lassen können. 1625/1670: ha valamelyik fél ... violálná^a ... a' meg álló fél ... Vice Ispány és Szolga Birot melléje vevén omnibus Juridicis remediis exclusis megdulahassa [Széplak KK; SLt évr. Transm. 242–3. — ^aA megegyezést]. 1638/1687 k.: égy másnakis kezeket bé adak, egy szer s mind penig 100 forint kötelitis veték, hogy az meg álló fél a meg nem álló félén Kapitany Vr(am), avagy fő Király biro Uram Petséit vevén az fl. 100. meg dulahassa [Bos/Kebelesztiván MT; MMatr. 300]. 1639: (A kezeseket) megh dulahassak Es vehessek, akar mi nevel megh nevezhető helieken szabad, És szabadtan varason ... Es Sooaknas helieken(n)is [Dob.; Ks 41. F]. 1650: Az ide alab megh irt kezeseken az megh irt summat minden töruin nel kül ezen levelnek erejivel megh dulat hassa [Fejérd K; ApLt VII/4]. 1651: Az Aszony ha ele kivanna^aavagy ahoz hagjatt Embere, ezektől az fellyeb megh Jrt kezesektől, Tartozzanak Elő Allittani, Hogy ha ele nem akamak allittani, Avagy nem allithattanak, Ezt az 40 negiven forintott, külön, külön, Ezeken az fellyeb megh irt kezeseken, Bal patakine Aszonjom meg dulahassa [JHb Sepsi szent Györgyön lakó Vonczi Thamas ns vall. — ^aA kezeségre fogott jb-ot.] 1653: Rudnaja azoni az megh Neuczet 16 kezeseket külön külön megh dulahassa egi Vice Ispan es Vice szolgia Biro által [RLt O. 5 Gialuy Istuan kecseti^a predicator kezével. — ^aKecsed SzD]. 1736: Az régi szabadság szerént az királybírája avagy az fő királybíró megdulahatta az főkapitányt, de az főkapitány nem dulahatta meg az főkirálybíró [MeiTr 414].

megdúlatik lefoglalási/végrehajtási eljárás foganatosított; a fi sechestrat (o parte din bunurile cuiva); Pfändungs-

akt/verfahren vorgenommen werden. 1729: Horánczki Gjörgj Mester kantárságért meg dulattván az műszereit el hozatta az B. Chéé T. Biro Ur(am) peczetivel és Város szolgáljával [Kv; ACJk 141]. 1750: Tolvai kiáltásért való sággal megdulatot Király Ferentz és 12 forintig Marhája el is adatott [HSzj *tolvaj-kiáltás* al.].

megdülhat 1. (adót/tartozást) lefoglalással/végrehajtással be/felhajthat; a putea percepe/incasa (impozitul) punind sechestru pe ceva; (Steuer/Schuld) mit Pfändung/Zwangsvollstreckung erheben/eintreiben können. 1712: egj Var(me)gje vagy Szék vice Kiraly biraja eskütyte presentyajával maga vagj arra rendeltetet embere Szolgája, megh dulhassa dulathassa ezen írásunk ereivel [Mezőuraly TA; BLt].

2. erőhatalom igénybevételével foglalhat/végrehajthat; a putea sechestra, a putea pune sechestru pe ceva; mit Gewalt pfänden können. 1655/1754 k.: Ormós Koporsót se Átsok, se Mölnárok, se kantárok ne tsinálhassanak, műveknek és műszereknek elvesztése alatt. Aki pedig ez ellen tselekszik azt a' Czéh t. Biro Uram és Tanáts erejével meg-dulhasson, és a mű szer és a' műv a Czéh házhoz vitetessék melynek harmad része a' Tanátsé, két része a Czéhé légyen [Kv; ACJk 12]. 1712: mindenik kezessen külön külön ... az megh irt 40, 40 magjar farintakat megh dulhassa [Mezőuraly TA; BLt].

megdült foglalást/végrehajtást szenvedett; căruia i s-a făcut un sechestru; Pfändung/Zwangsvollstreckung erlitten. 1656: reducalliak ... az megh dult exequ(a)lt kezesek azt a' fellieb megh irt Jobbagiot [BSz; RLt O. 5].

megdupláz megkettőz; a dubla; verdoppeln. 1755: (A) nagy házbol ... két ajto nyilik ... edjiken nyitanak s. v. az Ármék székre, mellynek ajtaja minthogy nintsen meg duplázva az házban lévő ágyhoz közel esvén, alkalmatlanska [Ludesd H; BK sub nr. 1020].

megdurucskol *tréf* megdöngöyöz; a da cu pumnii (de joacă); kneten. 1853: A kis Druszám^a nő, épül, kedves, gyönyörű gyermek alig várom hogy lássa 's megdurutskolja, jo fiu, eltűr mindent örömet, sőt szereti ha hurbolják [Kv; Pk 7. — "Ti. ugyancsak Lajos].

megdübücsköl megdöngöyöz/gyomroz; a căra la pumni; kneten, verprügeln. 1797: Szilágy Mihály réa szaladván és le nyomván, a terdivel réa álván igen rutul meg dübütskelte és pofazta a' szegény élihetetlen embert [Náznánfva MT; Berz. 3. N. 3/21].

megdühödés megveszés, veszettség; turbare; Tollwut. 1813: Az azon Bornyunak Husából evett Ebek clébb vagy Hatrébb meg dühödésnek lévén kitevé [Dés; DLt 329].

megdühödik 1. megvesz; a turba; toll(wütig) werden. 1757: Egy idegen eb marása miatt megdühödött [Gyalu K; RAK 121]. 1764: Én félek, úgy ne járjunk mi szegény magyarokul, mint amaz rossz kutya, kit ha másképpen el nem veszthetnek, azt fogják reá, hogy megdühödött s azonnal agyonverik [RettE 164]. 1771: Köblösön egy jó bornyúzó bialom 20 vagy 30 közül csak az enyim, megdühödés s eldöglik [i. h. 261]. 1813: égy Bivaj Bornyu meg dühödén [Dés; DLt 329].

2. dühbe gurul; a se minia/infuria; gleich aus dem Häuschen kommen/sein. 1591: Zabo Martonne Anna vallia Mondek ha valaki ream tamat volna, annakis meg fizette(m) volna, mert Immar megh dwhwtem vala [Kv; TJK V/1. 171]. 1635: megh duhotte(m) mostan ne(m) gondolk senkiuel [Mv; MvLt 291. 37b]. 1672: Ugyan megdühüttenek ellenünk, de nem hagy Isten bennünket [TML VI, 366 Bormemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1710: Csak meg nem dühödtenek a jesuiták, látván az Isten confessorainak nagy bátorságát és constantiáját [CsH 96].

3. ~ *vmiben* veszttül tobzódik vmiben; a se imbuiba; schwelgen, prassen. 1710 k.: Te világ, a drága kenetekben igen gyönyörködöl, bujálkodol, a gazdagságnak, arany-nak, ezüstnek keresésében ugyan megdühödöl [BÖn. 425].

4. megalondul; a innébuni; verrückt werden. 1671: Én is, édes Uram, nem kívánom, hogy becsületének megsértődésével segítsen Kegyelem. Nem érhetem, hova vitte az feleségét, de elhiszem, hogy nem sokára hallok ismét, mert talám ugyan megdühött az istentelen [TML V, 449 Veér Judit Teleki Mihályhoz].

megdühödött, megdühöd 1. megveszett; turbat; toll(wütig) geworden. 1747: Kantza bőr a mely Kantzais megdühödött volt [Szpring AF; JHb XXV/88. 4]. 1835: meg dühödött 's főbe lövett két vagy három darab marháit [Zsibó Sz; WLt]. 1838: égy meg dühödött kutya által szeressei meg martangaltatvan [Dés; DLt 786].

Szk: ~ *asszony*. 1757: (Temettem) Egy idegen eb marása miatt megdühödött Asz(szony)t [Gyalu K; RAK 121]. 1759: (Temettem) A Megdühödött Asszony Leánykáját [uo.; RAK 122].

2. felbőszült; furios, infuriat; ergrimmt, in Zorn geraten. 1662: a megdühödött ellenségnek kegyetlen kezét csak elvétve ha mellyek elkerülhettek volna [SKr 437]. 1785: a' meg dühödött oláságra nézt Isten kégyelméből tsendeségbe vagyunk [Torockó; TLev. 10/5]. 1796: Tugyaé a' Tanu ... hogy Táré Lup ... nem egyébb tzelből vette légyen Kezében más jóvallására azon Vas villát; hanem hogy ha valamellyik meg dühödött verekedő Személy midőn ő el akarná fogni, feltámodna, lenne mivel magát általmazná? [K; Eszt-Mk vk].

3. *drv* megvadult; sálbatic, violent; heillos, verdammt. 1814: a Biro ... meg dühöt Furiájáb(an) helljette réámis jott tsapot Vas Villájával [Sóakna MT; Borm. G. IX. 6 Roska Vaszilika (50) jb vall.].

megdühösödik megvesz; a turba, a se imbolnávi de turbare; toll werden. 1813: a' Bival Tehén ha az annyától meg talált dühösödni Emberekbe s marhakba mennyi kárt nem tehet [Dés; DLt 329].

mege vmi mögötti terület; terenul de dindărăt; Hintergrund, hinter etw. liegendes Gebiet. 1736: a Kementze megett le folyo patak mivel fel tekeredik majd az árok főig, ezen kaszáló ismét mind az Arok fő felől vissza tér az Verő fény oldalnak a Kementze megi arok fejtűlt fogva | a' Kementze megi tér, ott a Kementze megett [Mikefva KK].

Hn. 1588: Hedzmege (!) erdű [Bács K; GyU 6]. 1632: az szent Marton Erdeje mege [Sárd AL]. 1646 k.: Harmadik Erdeot Nyerges megenek hiak [Bányabükk TA]. 1702: az ... Markos Molna meghe nevű határ (k) [Kilyén Hszj]. 1713: a Kert megi nevű málb(an) (sző) [Kövend TA].

1730: Az Templom megi nevű helyben (sz) [Mocs K]. 1735: az Bács mege n. uczában [Kalotasztkirály K; KHn 52]. 1745: Tanora (!) hegji megi [Tordátfva U]. 1748: az Szeg megöröl (!) [Nagyesküllő K; BHn 78]. 1750: Nyírmege (sz) [Vadad MT]. 1766: tohegyemege (k) [Malomfva U]. 1768: Kemencze megi [Mikefva KK]. 1775: a' To megi nevű helyben (k) [Homoródsztpál U]. 1781: Geczehát megi [Kissolymos U]. 1781/XIX. sz. v.: nagj omlás háta mege sorka [Küsmöd U]. 1794: Fejér patak és Nyugovo mege [Torockó; TLev. 9/26]. 1796: Kopár mege [Póka MT]. 1798: Kovátsmál mege [Méra K]. 1835: A' kert megire jövő lábba(n) [Árapataka Hsz]. 1847: az Agyagos megi [M.sáros KK]. 1856: a Kömege [Torockósztygyörgy TA]. 1863: Málmege (sz) [Nagygalambfva U]. 1864: Közbercz mege [M.décsé SzD; SzDMon. II, 560]. 1874 k./1906: Üver mege [Bő MT] | Bükkmege [Bede MT]. XIX. sz. v.: Kertek mege (sz) [Árapataka Hsz].

A címszó forrásjelzet nélküli adalékai az EIIA-ból valók.

megé, mögé 1. vki/vmi mögött levő helyre; in spatele cuiva/a ceva; hinter (mit Akkusativ). 1567: Anna Koach vxor Caspar(is) ispan de Maythyn ... fassa est ... Vargane ad Helenam hys dictis ... az gylolhot az en ladambol ky wewitted elmetelt és Vrad ingere foldottath. Cui respondiset Helena Hazucz benne ... mert a mith az vram ingere foldotta(m), te attad Illa conuerso dixisset Hog hazucz te kuruaul mert akit en atta(m), azt a lada mege vetted [Kv; Tjk III/1. 69]. 1574: Darochy Boldiasar Azt vallia hogy ... az Margit ott al az Gereg eleot es kezeben az gylolch Eleozer az Terdere Erezty az gylolchot Az vthan tytkon egy bal gylolch Mege vety [Kv; Tjk III/3. 362a]. 1590: hallottam azt hogy Peter kowach zida Jstuan kowachinat ... Azon keozbe ragada Peter kowach egi keowet fel, az Azon keozbe bwwek el egi hordo megeo, mert ha oda nem bwth volna hat agion hagította volna Jstuan kowachnet [Kv; Tjk V/1. 41 Kaniagiatho Andras leania Sophia vall.]. 1607: (Ha a disznót) megh eölte volnais az I. Nem kellett volna kert Mege vonni es dugni [Mv; MvLt 290. 12]. 1668: megh vonám magamat egy borza bokor megé [Búrjánosbuda K; Ks.65. 43. 10]. 1710 k.: Elindulék a kőfal mellett, és egy istállóban, valami üreg hordók mögé bújván, de kevés idő múlva a szászok nyomomba igazodván, a hordók közé kezdének beszűrődni hosszú csákány vagy a dárda nyelével [BÖn. 560]. 1732: mondam én Radics Borbára Aszszonjnak (: ki Tiszt Pater uramék előtt a kemencze megé bujt volt :), hát kglđ miért nem mégien elé [Kv; MvRKLev.]. 1777: az asztal megi szorítván innya kénserítette [KLev.]. 1802: Delucio Müller Ferenczet mind tsak Szemmel tartotta, és orozta, mind tsak a' háta megé kerülni igyekezett [Déva; Ks 115 Vegyes ir.]. 1823: bé ment a ház hata megi [Fitosvárálja U; Borb. II].

2. megett, mögött; in dosul (a ceva); hinter (mit Dativ). 1577: az giorthianos Erdeieben oda hatra az bercz meghe az nagj vapabol szabadon hordottak fath az chykfalwyak [Jobbágyfva MT; EHA]. 1629: az grádics mege egy kis ház [Szú; SzO VI, 92 Székelytámadt vár lelt.]. 1657: Az híd és tó felé való részt hátunk megé hagyván, az seregetek úgy rendelem, hogy háromfelől való defensio lehetne [Kemér. 316]. 1703: a kurucok ... keresván a generált és németeket, akik ... azon éjjel feljebb jöven — azt ők nem tudván —, hátok megé hagyván, találtak a magyar táborra [Kv; KvE 279 SzF. — "Rabutint].

3. hát/vki háta ~ vki távollétében, tudtán kívül; in absentia cuiva, fără ştirea cuiva; in Abwesenheit einer Person, hinter seinem/ihrem Rücken. 1570: Zeoch Gërgh vallia, hogy volt Zabo Janos hazanal es hallotta hogy zytta Zabo Janosne az vrath hata megeh, hogy az Esseh kwrwaffy sem Testemnek sem lelkemnek Nyn (!) kellene [Kv; Tjk III/2. 28]. 1572: Magdolna Istwan deakne, Azt vallia hogy hallotta Zeoch Benedekne parta Zeowé Katalint hata Mege Bestie kwrwanak zytta, foitonakis Monta zembe [Kv; Tjk III/3. 19]. 1584: hallottam hogy az wen azont szabo myklosneht waltgy szytta hatok mege [Kv; Tjk IV/1. 300b]. 1586: Ilona Sombory leany vallia, En ne(m) hallottam eggik felleolis semmy zitkot, sem zemteól zembe sem hát meghe soha [Kv; i. h. 576]. 1666: Ha penig, Uram, Isten segítségéből használhat Kigyelmed ő nagyságok előtt ebben, csak venné kezéhez Kigyelmed, ne bontogatnák Kigyelmed háta megé mások gyámoltalan állapotomat [TML III, 597 Rosnay Dávid Teleki Mihályhoz Drinápolyból]. 1711: Minthogy satis superq(ue) docealta az Incta Szegedi Sára Aszszony exmissioja szerint, hogy az Incta előtt mások is boszorkány(na)k kiáltották szeméb(en), háta megéis; még is reá nem kereste az A Szaniszló Borka Aszszony citáltatva(n) is némelyeket ... Azért az A ... in fl 33 //— és kölcség(ne)k, fáradság(na)k refusioja(n) convíncáltassék és az A(nak) kereseti alól abszolvaltassék [Dés; Jk 365b]. 1793: mind szememben, mind hatam megi untassak rollam [Angyalos Hsz; HSzjP Haelena Forró (60) vall.].

◊ Szk: hát ~ való szólás hát mögötti beszéd; vorbā in absentia cuiva; Rederei hinter js Rücken. 1667: Az mi illeti az Thökölly uram s Kegyelmed közt való barátságát s jó akaratot, arról Kegyelmednek sokat írom nem szükség s ne is felettébb törődjék rajta, mert csak az közönséges dolgok félének tartsunk már afféle hát megé való szólást [TML IV, 100 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megébred felébred; a se trezi (din somn), a se deştepta; munter/wach werden, er/aufwachen. 1777: azon fertály oraban ebredtünk meg ... Az Anyosom meg ebredvén költöt fel minket is [Bözödújfalú U; Pf]. 1840: ebredtem fel 7 orakor ... az hídon túl való rétben álltam, hétfőn hogy meg ebredtem, dél felé a' Budvára tartományában vér szipokot kerestem [KLev. Molnár Tamás (28) borbélylegény vall.].

megecetesedik ecetessé kezd válni; a se oţeti, a începe să se oţetească; (Wein) einen Essigstich bekommen. 1703: a bor akit küttél igen Szeretyük, hogy megecetesettek az tobbi valoban bánom [Ks 96 Kornis István feleségéhez]. 1797: A Kortsomárosnéál az 24 penzes bor meg etzetesedet mind el nem költ, a bor külömben mostis jo tsak meg kezdett etzetesedni [Banyica K; IB. Gombos István lev.].

megecsel ecsettel végigfésűli a kendert/lenszálatokat; a dărăci/pieptăna cinepa/înnul; mit einem Pinsel hecheln. 1765: El vettetett egy véka len mag után, temett volt jég elverte 5. kalongya len, melyet a' kenderral egyűtt meg ecselve készen a' szála fel küldetett Csorára^a Gel. 05 [Nagybarcsa H; Ks 71/52 Szám. — "AF].

megecsellet ecsettel végigfésűltet; a da la dărăci/pieptănat cinepa; mit einem Pinsel hecheln lassen. 1844: A' Kendert meg hehellettem, ha érkezem mindjárt

megis eccselletem [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

megecselt ecsettel végigfésült; dárácit; mit einem Pinsel gehechelt. 1756: Héhellett és meg etselt kender Szőszivel edjütt Gel. 53 [Somkerék SzD; Ks Bethlen Imre lelt.].

megecseltet ecsettel végigfésülteti a kenderszálat; a da la dárácit; mit einem Pinsel heheln lassen. 1824: a' kendert Werese gyházán meg etseltetvén, és gerebeltetvén ki osztotta ... fonás véget [Verese gyháza AF; Told. 30]. 1843: a' Kender minél hamarebb meg ecsetlettem [Széplak KK; SLt évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

megecsetel (kender) ecsettel végigfésül; a pieptāna cinepa; mit einem Pinsel heheln. 1855: A jobbágy felesége a kender kinyövi, eláztatja, kiveti kitilólja, meghéheii, ecseteli, megfonia [ÚjFE 181].

megeddegél megeseget; a minca rind pe rind; nach und nach aufessen. 1852: küld még Lajos pístrang nevű körtvélyt — a' veres babast hívják úgy ... ezeket eddegeld meg [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

megédesít édessé tesz; a indulci; versüßen, süß machen. 1778: Akiktől kitelik lehet egy kevés eleven tziitrom Lével ezet^a kevésé megis savanyítani, és nádmézzel ismét meg édesíteni [MvÁlt Mátyus, ConsSan. gub. — ^aA forró nyavalyában levőknek készített forrásvizet].

megédesítő átv édessé tevő; care indulceşte; süß machend, versüßend. 1710 k.: én édes Istenem, gráciának tarthatom — é azt, hogy ők énnékem az egy rövid, engemet egy szempillantásban a te kebeledben megnyugotó és azután a te kegyelmed által az én özvegyem s árváim szájában üdövel a kenyeret megédesítő testi halál helyén, mind énnékem, mind a feleségemnek ezer testi lelki halált adtanak [Blm. 1013–4].

megedz fémét hevítéssel keményebbé tesz; a cālī; stählen. 1573: Istwan kowach azt vallia hogi ... Mate kowach az maswnnat hozot kazat Meg veotte, Meg ... vekonította ettzette es az Eomaga beletet vteotte Rea [Kv; TJK III/3. 181a].

megég 1. (épület/település) leég; a arde (complet), a se mistui prin foc; (Gebäude/Siedlung) niederbrennen. 1565: Szanto Andrasnak mywel hogi meg eget volt haza az tanachely wraim az adobol engettek megh nekye fl. 2 d. 75 [Kv; Szám. 1/VIII. 120]. 1570: Martha Zanta Janosne, Thwgya hogi az Mynemw haza Markos Ambrwnak volt megh egeth volt, ket lowais eget volt benne [Kv; TJK III/2. 138]. 1574: ezyts wallya olto tamas hog mykor az mostany Jghys elöt meg Jghet wala teke^a akkor az tekeyek kyrelem zerynt kyrték az erkedyektwl abba(n) az erdőben az mellyet mosta(n) mester wra(m)wal el Jartattanak es wg wytték az tekeyek benne [Erked K; LLt Fasc. 29. — ^aTeke K]. 1591: 21 May Byro vram adatott az Desieknek, az Tanach akarattyabol, kyknek házok megh Jktenek f. 4 [Kv; Szám. 5/X. 20]. 1592: mikor az Attianak Toot Janosnak Eorbe^a haza megh Iget volt azkor ez Toot Mihaly az fya ment oda segiteny, es az igeth hazat eppitenj

[Kozárvár SzD/Dés; DLt 235. — ^aAlór SzD]. 1697: mondám az feleségem(ne)k miért engedik hogi olyan nagy tüzet rakjanak, mert ha nagj szél talál indulni, az Udvarházzal edjütt bizony az egész falu meg ég (: mivel akkoris egj kis szél lengedez vala :) [Szamosfva K; Ks 90]. 1710: Ebben az esztendőben^a Kassa városának fél része megége sok emberek veszedelmivel együtt [CsH 99. — ^a1674-ben]. 1759: E nemes ekléziában az elmúlt 1758. esztendőben áprilisnek 15. napján véletlen tűz tamadván, az Úrnak haragja megemésztett 24 házokat, három házok telekje mind appertinentiájokkal egyben. Azok között megégett a parochia is minden épületeivel egyben [ÚjJlak K; ETF 107. 16–7].

2. elég; a arde; ab/verbrennen. 1705: Ugyan ma a parasztemberek hoztanak be egy falka szentjános-késit^a, akit a muskotélyosok szoktanak viselni, akiknek egyebe megégett, csak a vasa maradt [WIN I, 391. — ^aFanyelű kardszerű harci eszköz]. 1710 k.: Seneca, pogány filozófus is, hihető nemcsak magától, azt írja a világról, hogy tűzzel kell megégnie [BÖn. 457]. 1762: mig az I Ó klme Szena fűvében gyujtott tűz ki nem ment az oldal se meg égve, se meg perselve éppen nem volt | az első fatens a ki szemmel latott bizonyosság el méri azt mondani hogy az bokor körül nagyobb helyt meg nem égett az avar, egy asztalnyi helynél [Torda; TJKT V. 102, 105].

Sz. 1671: látván, hogy az büntelenek is az bünösökkel egyaránt romolnak amasz mondás szerint, „az asszúfa mellett hogy az nyers fa is ne égne meg” [TML V, 541 Türi László Teleki Mihályhoz].

3. égéstől megrongálódik; a se deteriora/distruge prin foc; vom Brand beschädigt werden. 1838: A Várbéli Fogadói eszközök ... Az Ivo házbán vagyon egy kelneráj fenyő lőtzből van készölve ... ennek elején a' heveder létz meg vagyon égve [Km; KmULev. 2].

4. összeég; a se arde; ganz verbrennen. 1609: Eget meg egi cziganne ket giermekivel ki meg holt [Kv; Szám. 12b/IV. 151].

5. egybeég; a arde (in procesul de fabricare); zusammenbrennen. 1580: Aranya(s) Mwnek valo festek. wegy 1/2 loth saletromot, 1 loth grispan, 1 loth saletromot, 1 loth galichkötet, Törd egyben vyzel, Mikor Erezteny akarz Miuet velle, hogy Meg eget, sengesen olch (!) vyzben es zep zinö lezen Mint akarod [Nsz; MKsz 1896. 370].

6. ~ a föld a se usca pämintul umed/jilav; die Erde wird verbrannt. 1771: a Szőlőt is első kapálását ugjan jó szárazba ejtettem völt meg, s meg is égett a földé talán hasznat meg mutattya a termése [Eszény SzD; Told. 5a]. 1790: Ugy meg égett a' föld, s olyan jól számlott mindenütt, hogy már jobb szántásokat nem lehet kívánni [Kercsesora F; TL. Wesselényi Dániel gr. Teleki Józsefhez].

7. is vmit eléget; a arde ceva; etw. verbrennen. 1831: adja Isten hogi Házomat a' tűz langje égje meg, hogy a' hamvába tántzolhasson [Dés; DLt 568].

8. vkinek mindene el/leég; a arde complet gospodária cuiva; jm alles weg/verbrennen. 1614: Molnar Ferencz megh eget azert atta Kornis Ferencznek magat^a [Havad MT; BethU 72. — ^aÉrtsd hozzá: jobbágyul].

9. átv elég/pusztul; a se nimici prin foc/ardere; verbrennen. 1662: Már az ezerhatyázhatvanadik esztendő következett vala, melly a felsőnél annyival inkább siralmasabb vala, hogy amelly sok gonosz és veszedelmes dolgok tűzének rakásfái a hazában ... sebesebb és veszedelme-

sebb lángoló tűzzel égnének meg, az egész keresztyénségnek, de főképpen a szegény fogyatkozott magyar nemzetnek ... nagy kárával [SKr 528].

megégés 1. leégés; ardere; Abbrand. 1777: Mely két egy mástól tavol levő épületek(ne)k oly tsendes idő(en) esett Egy szersmind valo meg egések, Valamely gonosz ember(ne)k előre keszített mestersege Nelkül telyes lehetetlen lett volna [Majos MT; Told. 26/21].

2. felgyújtás; incendiare; Inbrandsetzen. 1574: Akkoron allanak my Eleonkebe egy feleol az Vytezleo zanyzloffy Bathory Elek perecheny es mas feleol horwatt gergely zechy Az felewl megh mondott horwatt gergelnek nemynemw hazanak zechben walonak meg égeseért, Jeowenek my eleottwnk yllyen bekesege ... myert hogy Elek wram Jobbagynak chelekedetiert horwatt gergely által wolt hywatlanban Jgere Elek wram horwatt gergelynek egy tyz forint ereo parypat [Somlyó Sz; WLi].

megegészségesül egészségesé válik; a se inrema/ inzdreveni; gesund werden. 1823–1830: A feleségem, mikor elvettem, magas szál, nem elhízott, de nem is sovány, sárga hajú, inkább betegesnek tetsző leány volt. Elein félttem elvenni, de akik az asszonyok bajait inkább tudják, avval biztattak, hogy ha férjhez megyen, megegészségesül [FogE 304].

megéget 1. feléget; a arde, a peface in cenuşă; in Brand stecken. 1565: Onné elindittá népét Svender Lázár Szakmár alá. Ebben lón híre Báthori Istvánnak, és meggyújtatá a város körül való palánkot s mind megégeté [ETA I, 22 BS]. 1588: Az hawasson amelj kalibakat a Letay Espan megh egette volt, melyet Dobra Mihaly zallasanak hittak, azt az Espanok varos Zamara meg Irtassak es tilalmasba tarchak meg kazaliak [Kv; Szám. 4/IV. 4]. 1614: Feye keöteott Dyemen Orsi (!) Keleme(n) M(ihalynak) keotte magat, hazat egetet volt megh [Csicsó Cs; BethU 457]. 1653: nem csak felverék, de ugyan meg is égették mind — tornyot, templomot, iskolát [ETA I, 69 NSz]. 1662: az égető tatárság Zsúpos és Szombathely utcákat is benyargalván ... azokat a külső utcákat megégették vala [SKr 451–2. — Váradon]. 1705: Ugyan ma is a kurucok derék falukat égettenek meg itt Szeben körül [WIN I, 555].

Szk: tűzzel ~. 1784: a Zászló Tábor pedig kinek száma olly sok hogy a' földnekis nehéz tartani nyomban követi, és más nap minden bizonnyal el érkezik és a melly házakat addig el nem ronthatnak azokat mind fel gyujtyák 's tűzzel egetik meg [Torockó; TLev. 4/12].

2. vkit feléget/perzsel (vkinek házát felégeti); a da foc la ceva (a incendia casa cuiva); in niederbrennen (js Haus verbrennen/einäschern). 1570: Ez Mwlt Napokban az En Molnomat fel twrek Eyel es Tyzen het weka bwzat wynek El az Malombol ... w Magok El fwamanak wgy Ertem hogy az Egyk borgon^a waygon ... Jgen kerem : k. hogy fogassa meg k. Mert Jgen fenyegetty Jobagymat hogy Meg Egetty wkot ha Meg zwkold az Erdw [Nagyfalwa^b; BeszlL 66 Apaffy Istvan Zwch Gaspar besz-i bírőhoz. — BN. ^bApanagyfalu SzD]. 1636: gyuczy fel égésd megh mit bússzáz miaja, de az Azzóny semmit nem szólá raja [Mv; MvLi 291. 63a].

3. szitk. 1653: Enjeden lako Debreczenj Nyerges Janos nevü Nemes ember minemü rut illeten diffamatioval illetve, iduezült Meszaros Uramat: Hamis hűtlének^a ... az

testetis teóuissel ualo tűzzel megh egetni meltonak szidalmazta [Ne; KemLev. 1391. — ^aFolyt. a szidalmaz fels.]. 1772: Hallottam ... Tit Vajda György Uram ... azt is mondotta Vajda Uram Takáts Mihály Uram(na)k hogy nem kár volna meg égetni házastol Takáts Mihály Uramat [Dés; DLt 321. 80a Nob. Maria Fogarasi cons. Mikos (!) Farkas (19) vall.].

4. fel/meggyújt; a da foc, a incendia; in Brand stecken, anzünden. 1664: az városban^a sok számú házakat elrontván éppen, és sokaknak fedeleit megégetvén ... az egész város környékét pusztá mezővé tévén^b [Kv; KvE 188 LJ. — ^aKolozsvár. ^bA Kemény János fej-től beszállásolt idegen katonaság]. 1694: az mely ház most(n) pusztá; az padlasi le szakadozta(na)k, mind padlását, mind fedelit az németek meg égették [Kóvár Szt; JHb Inv.].

5. eléget; a arde (complet); verbrennen. 1593: Berthalmi Andras vallia: Mikoron en az kalandosok Attia volnek panazt teonek Keuli Mihalira ... hagi karot lopot volna, megh hagiuk neki hagi megh titzicha magat: Annak vtana esmet tahat lopot egi zanat, es megh egette [Kv; TJK V/1. 393]. 1614: az Damokosfalvi Zenth Egyhazra menthenek es Annak az kerytessel el hantak és megh egettek [HSzj fej al.]. 1670: Édes Bátyám uram, az Kegyelmed levelét megégettem [TML V, 120 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1688: a' Derek hegjen egi eoregh Saitomnak egi agassa(n) kívüli Orsojat mindenmemü eszközt, tűzzel meg egettek [Kv; UtI]. 1710: számtalan cserebogarak támadának^a ... Kecén az úr az egész udvari cselédet, s a falusi embereket is gyermekestől kihajtatta az ott levő nagy szőlőben, egynehány zsákot teleszedtenek afféle bogarakkal, s úgy égették meg a szőlő lábán [CsH 311. — ^a1699-ben].

6. (gabonát) felperzsel; a pirjoli (cerealale); (Getreide) versengen. 1705: Az elmúlt éjszaka a kurucok a sellemberki^a búzát, aki még lábán volt, meggyújtván megégették [WIN I, 512. — ^aSzb].

7. égetéssel (gyepet) kiirt; a distruge (pajištea, gazonul) prin ardere; durch Brand (Rasen) ausrotten. 1596: Biro vram kwldi Hersenczej Jstwant filere^a, hagi az harom olah falubol az oláhok ala leouenek az kirali reti jrtani, es megh egetni, fizettem neki f — d 25 [Kv; Szám. 6/XXIX. 25 Bachi Tamás sp kezével. — ^aA. v. F.füle TA]. 1604: Az Medúe Vere(m) bwkit akkor Leóúete biria vala megh Zekel Moses eleott, egykor Petenye ferenccz zolgaia, Abastfalui Andras fia meg.egeték az giepyet, s megh füzetek Zekel Mosesnek [UstZ 18/102 Georgius Theórek de Zent Mihaly in sede Cyk (46) lib. vall.].

8. (téglat/agyagedényt) kiéget; a arde (cărămizi/oale); (Ziegel/Tongefäß) ausbrennen. 1764: Alkottuk meg Havassij földi Rábnyiki Jeom Caertsele Tégla vetővel, hogy ... vessen ... Három száz Ezer Téglat ... tartazzik e' mellett a' Téglának Jó földet keresni, Jo szárazan kemenczében rakni a meg égetni fátt adván hozza a' Ns V(á)l(m)egye [Dob.; Borb. I Steph. Fogarasi hátes vármegyei notárius kezével]. 1780: azon tilalomszegők in anno 1772 9 Augusti költ constitutió szerént minden téglavető különkülön 3 forintig megbüntetessék, amellet pediglen téglájának cserepinek negyedrészt, készen megégetve a Cápola számára bérakni tartozzék, minden téglájának, cserepinek elvesztése alatt [Taplaca Cs; RSzF 290]. 1814: még az 50,000 Téglaból 2000 Tégla hibázik melynek ki vetésére ... mogokat kötelezték ... s' tulajdon életeken meg égetik [Felőr SzD; BetLi 6].

9. (meszet) éget; a verde (arvul); (Kalk) brennen. 1721: az mely kementze meszet az ősszel raktak volt, mihest az idő annyira nyilatkozik azt mingyart meg etetik [Pálos NK; Ks 95 Hévizi István deák lev.].

10. (ércet) kiolvaszt; a topi (minereu); (Erz) treiben. 1823–1830: Amely ércdarabokat kihúznak a bányából, azokat egy darabig a földön hagyják száradni, azután kemencékbe rakják ... alol kőszénnel meggyújtják, s bizonyos ideig ég magában. Ott kiégvén s kihűlvén, teszik más hasonló kemencébe, s így égetik meg tízszer különböző hasonló kemencében [FogE 207].

11. egybeolvaszt; a topi impreună/la un loc; verschmelzen. 1558 k.: Az Mercuriomoth Igy kel chinalny: wegy 1 fonth kenesept 1/2 font galichkpet, ffeel font kozsoth es egesd meg elozpr fel napeg lassu twzpn, az vian erossich meg az twzeth egy napeg, de te tegied vly edemben, Minth egy tal, es tegy Mast rea es kend be Jo erpsen es lezen zep es Jo Mercuriom [Nsz; MKsz 1896. 282–3]. — L. még i. h. 383.

12. lepárol; a distila; abtreiben/brennen. 1664: Itt bor seprű vagyon, de nincs miben meg égetni [TML III, 65 Veér Judit Teleki Mihályhoz].

13. összeéget; a arde; (stark) verbrennen. 1705: A fejedelmasszony(í) szerencsétlenül találtam hogy járt, mert amely kávét amint elhozták rézzel, a kiskutyák közül valamelyik reagrott és szintén a melyére beöntötte, hogy nagyon megégette a melyét [WIN I, 415]. 1771: a Legény a kezében lévő Gyergyát a Varátájában Sütvén ketség kívül hogy a Testét meg találta égetni a Gyergyával [Dés; DLt 321. 24a Maria Simon cons. Mich. Jenei (26) ns vall.]. 1812: a' Nagy Aszszony a Legényeket arra erőltette hogy a' vas kalánt hevítsék meg, hogy betsülettel legyen mondvá a szemérem Testét égessék meg^a [Héderfája KK; IB. Bali Jánosné Kis Ersébeth (44) grófi mosóné vall. — ^aA grófnak].

Sz: azért tartja a fogót, hogy a kezét ne égesse meg. 1662: Íratja azt is Nagyságod, hogy az fogót azért tartja az kovács, a kezét meg ne égesse, úgy Nagyságod engemet is, hogy itt való búslásoktól oltalmaznám [TML II, 409 Teleki Mihály Lónyai Annához] * (a kása) ~i a száját. 1618: monda^a: Nem nyughatik^b, hanem kérjetelek segítséget s örömet adunk. Arra én mondom: Ne adja Isten azt, hogy mi segítséget s kérjünk, mert bizony az is megégeté az szánkot, mikor segítséget kértünk [BTN² 171. — ^aGörcsi Mehmet pasa. ^bA török császár]. 1710: Tanulj Erdély, tanulj, ne cimborálj többször Magyarországgal, mert sokszor égette meg a magyarországi kása a szájadot, mégis nem tudál megtanolni [CsH 367]. 1752: itellye Isten s maga Migos Sogor Ur(am) hogj incertumra tehesséke valóságos dispositiót avagi sem, ha incertumra tészek megadom az árát mivel meg egette a kása a szájamat [ApLt 5 Apor Péter Kálnoki Antalhoz].

14. máglyán eléget; a arde pe rug; auf dem Scheiterhaufen verbrennen. 1562: Ez tájban^a Konstanczinápolyban egy Ibraim nevű fő török papot, ki a Krisztust praedicálni kezdte volt es Mahumetet hamisolja vala, ezt megkövezék a törökök, azután a testét megégetvén, a széllel elfútták a porát [ETA I, 14 BS. — ^a1540-ben]. 1586: 1584 eztendeoben ... egy Nehany bozorkaniokat egethenek megh, kiket Igyarto Georgy Varos fogadot procatora lewen fogtatot megh [Kv; Tjk IV/1. 586]. 1593: die 30 Juni ... egy azont egetenek meg melliet az warmegie Ispani fogtak it meg [Kv; Szám. 5/XXI. 21]. 1655: 5 apr. szom-

bat nap Kolosvar megege tomyával, szentegyházával egyetemben Egy hitván fazakast, kinek házánál indult az égés, és egy hitván deákat megfogván, igen gyenge bizonyosságokra megégetének érette [ETA I, 160 NSz]. 1669: az mely residence afrikai portuson Tunisban volt az frankusnak, azt az török megölette, elsőben kezét, lábát el vágatván s lofarkon meg vondoztatván, az angliai ott lakó residens kapuja előtt égették meg [TML IV, 497–8 Naláci István Teleki Mihályhoz]. 1741: én mind ezekben nagyobb vétkesnek tartom Kloczánét, mert ő az oka minden rossz tselekedetnek, s nem is volna kár meg égetni, s meg is érdemlené [Sámsond MT; Ks 184. LXXXVIII].

Szk: borsószalmában ~. 1771: Peter Anutza Boszorkánysághoz Igen jól ért ... a fiamnak a Lába ... meg dagadt ... Csobai Sámuel ő Klme en velem edgyütt az Anucza házához el menvén ezt monda Anutzának ... meg gyógyítsd mert ha nem, meg égetlek borso szalmában ... tsak hamar a fiam labai daganattya mag szűnt [Dés; DLt 321. 29 Joannes Bölkényi alias Horvat (55) ns vall.].

15. (sebet) leéget; a arde (rana); (Wunde) abbrennen. XVIII. sz. eleje: (A ló) ajakáról a hegyes bibircsokot égesd meg [JHb 17/10 lótatási ut.].

16. lábát ~i lábát felhorzsolja/töri; a juli/zdrelí piciorul; den Fuß auf/wundreiben. 1638: Miklos Mellette(m) wl uala le uete az szaratt egj kor monda im minth Egete meg az Labomat, es könnieuzni kezdé [Mv; MvLt 291. 133a].

megégetés 1. felgyújtás/égetés; ardere; Anzündung/steckung. 1643: im elegh kialtas uagion ream, de nem felek mind azoktolis egyebektől, hane(m) az vy búdjaj nagy Miklosne Fejer űarj Jüdit azzonio(m) haza meg egetese felől, ha mit bizonithat ream [Girót SzD; RLt I Gyulaj Ferencz Torma Peter vra(m) szolgája vall.].

2. szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktionen: avar ~ avarégetés (elszárdít fűtakaró felégetése); arderea frunzelor și ierburilor uscate; Verbrennung dürre Grasfläche. 1596: Az meli drabantok és Daudid kenez, az olahok mellett voltak, vgimint heten, mikor az Auar es nad megh egetesre es lrtasra lde hoztak eoket, attam .7. Eitel borra valo pinzt ... mert egiedwl nem gieöztem d 21 [Kv; Szám. 6/XXIX. 68 Bachi Tamás sp kezével] * nád ~ → avar ~.

3. máglyán elégetés; ardere pe rug; Verbrennung auf dem Scheiterhaufen. 1699: Hathazi Szabo Janosnenak Nemes Juditnak jollehet maga nyelven vallasi vadnak hogy faraval tartotta az Urat mely nyilván valo paraznasagra mutat: boszorkanysaggalis dicsekedet; de feje vete-lere vagy megegetesere töb kellene [Dés; Jk 300a]. 1711 Ungvari Andras (: mint gonosul masok meg csalására szertette hivattatni magát, noha Leanyi neve Ersok volt :) ... reszegeskedő, cselcsap, hazudozo lévén sebes tűzzel valo meg egetesre iitletiek [Kv; Tjk XV/1. 68–9].

megégetett kiégetett (cserép); (tígle) ars(e); (Dachziegel) gebrannt. 1789: a' Collegium^a új Épületének folytatásához lehessen fogni, el végeztetett, hogy az említett 22. ezer Tserép adattassék által tserébe(n) a' Pallérnak olly conditionval, hogy a' midőn a' Collegium épületére szükséges lészen azonnal restituállyá, még pedig éppen olyan jó materiából készült és jól meg égetett tserepet adjon [Kv; SRE 261. — ^aA kv-i Ref. Kollégium].

megégethet 1. (tégla) égethet; a putea arde (cărămizi); (Ziegel) brennen können. 1623: Az ... tegla vetest in

Apprilli mingiart ell kezgye ... Az teglanak zarradasara hozzw paytakot Czynaltasso(n) ahol Niarattzaka Zaradhasso(n) valob(an) megh, Eozell Egethessek megh [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

2. (meszet) égethet; a putea arde (varul); (Kalk) brennen können. 1581: Biro vram vysseltesse(n) gondot hogy valamy mesz egeteot zerezze(n), Az penigh Meraba megh egethety mind faya keowe onnet leze(n) megh [Kv; TanJk V/3. 235a].

3. máglyán elégethet; a putea arde pe rug; auf dem Scheiterhaufen verbrennen können. 1592: Hogy az varos minden ghonoz tewoeket Nemes es Nemtelent Coloswary hatarban ratione facti Criminalis, megh fogtathasson, Eolhessen, akaztathasson, egethesse, czionkasithassa [Kv; DiósyInd. 24].

megégett 1. mn 1. leégett; ars; niedergebrannt. 1604: az mostany bé gyewytesen eo kegielmek varasül vonas igazgatoakat rendeliene, hogy az kewlseo megh egett fel hagiott haz helyeket vonasra ne vessek hanem mind addegh bekewel maraggion az mégh házat edit raita es fewsti megien [Kv; TanJk I/1. 465] | Kosa Jstuan Vduarhely be Zallította uolna az mégh egett haza heljet, nemy lakokkal, főkepen cigyanokkal, keuan(n)ya hogy onna(n) kj mennjen az lako [ÚszT 20/132]. 1657: Együtt leven az B. Ceh ... eo kglk derekas discursusban vevén, az ujab szinnek tsinaltatását, az eleobbi meg egett szin helyebe [Kv; ÓCjk]. 1677: Kapu szám után valo adóra a' meg-éget örökségnek Possessora, három esztendeig ne kényszerítésék [AC 261]. 1805: egyszer dobolni kezdenek égésre, és az harangot félre verik ... elmentünk a Sódós Ur meg égett Fabrikájának meg nézésére [Dés; KMN 114].

2. tűz-pusztította (erdő); (pădure) ars(ă); vom Brand vernichtet (Wald). 1605: Megh ertettek eo kglmek az hat (!) vraitol az megh eget erdeoknek reuisioia feleol relatioiokath [Kv; TanJk I/1. 511].

3. kiégett; (despre igle) ars; ausgebrannt. 1710 k.: alája kell ázni ... és úgy kell a lábakat egyenesen a pogonok alá csinálni ... Jó erős kő és erős megégett téglá és jó kőműves kell hozzá [BÖn. 503–4].

4. kb. elszenesedett; care s-a carbonizat; verkohlt. 1748: egy fennálló ki száradott és meg égett Tölgyfa törsök vagyis tőke találatott [Esztyén SzD; Told. 29].

5. kiégett; ars; ausgebrannt. 1756: Meg égett puska Tső, atzélyával, és végire való Réz Táblával egjütt [Nagyrápolt H; JHb XXXV/35. 22].

II. *fn* tűzkárosult; sinistrat (de pe urma unui incendiu); Feuer/Brandgeschädigte(r). 1677: Annak okaért^a azon helynek Tisztei szorgalmatoson végére menvén, kötelességük szerint valo Testimonialist adgyanak a' lakosoknak, mellyet az Adó Szedőknek meg-mutatván, számban venni tartozzanak, és a meg-égetteknék részek szerint valo adojok leszállításban tartassék a' fen meg-nevezett időig^a [AC 71. — ^aA tűzkárért. ^bHárom évig].

megégettboroz pálinkával leitat vkit; a imbăta pe cineva cu rachiu; jn mit Brantwein betrunken machen. 1756: midőn az ide valo Reformatus Praedikátor eo Kglme Instantiát ir az ide valo embereknek szidná érette Molduán Vonya ... és nem régiben is midőn irt volna magához hivta, és meg égettborozván ki beszéllette neki, és így azon irato embereket fenyegette eo Kglme érette [Galac BN; WLt Pásk alias Tyrila Onul (42) jb vall.].

megégett 1. elégett; a dispune să fie ars; verbrennen lassen. 1588: Vegheztek elseoben a' karo feleol hogy Mind a' harom kapura, ket vagy harom teorweny karot chinaltasson biro vra(m), ot fel fvgghezztesse, megh kialtassa egy Nehany vasar napian, hogy minden vgy hozzon karot hogy kissebb a' theorweny karonal ne legien, Mert ha kweleomben hozza valaky, hat eo kge me biro vra(m) vgja(n) az kapu eleot megh egettesse [Kv; TanJk I/1. 74]. 1619: őfelsége^a régebb s több helyeken is az mi religiónkon^b való böcsületes fő atyánkfiaiának régen megholt és rothadt testeknek csontjait kiásatta és tűzzel megégettette [BTN² 307. — ^aFerdinánd császár. ^bA protestáns hiten]. 1653: minthogy Szabó Gáspár vala serényebb az új valásban: tehát reája menének és minden nebelő irogatásait, kit Eőssi Andrától hozott könyvből írt vala, elhozák házából és a perengér alatt czigánnyal megégettették [ETA I, 29–30 NSz]. 1710: A német armáda megindulván a harc helyről, Kolosvárra érkezék^a. Már a jesuitak a triumphális portát egybenrontották vala, s páter Kapi elszaladt vala, a német generálok elhordták a porta eszközeit és megégették [CsH 365. — ^a1705-ben].

2. (téglát) égett; a pune să ardă (cărămizi); (Ziegel) brennen lassen. 1774: a Téglát is Derekasint hányák és nem sokára egy Kemenczével meg is égettetek a Lonai^a Határban tsináltunk Téglá hányo heljet [Kv; BfN Farkas János gr. Bánffy Györgyhöz. — ^aTA].

3. máglyán elégett; a dispune să fie ars pe rug; auf dem Scheiterhaufen verbrennen lassen. 1592: Georgy Eotweos Marton Inassa Ach Antal fia vallia Jgy zidta Kalmar Tamasne a' Njari Marton Anniat: Megh egettetem az Bw Bajos bestie lelek Curwat Eordeog volt ne(m) ember volt, Az Nylwa(n) valo bozorkanj bestie lelek Curwa [Kv; Tjk V/1. 300].

megégettet (meszet) égettet; a putea pune pe cineva să ardă (var); (Kalk) brennen lassen können. 1716: a meszet meg nem égettettem az szok (!) eső mia mert az eső igen igen sokat es [Szamosfva K; Ks 95 Biro Márton lev.].

megégettetik 1. felégettetik; a fi incendiat/ars; eingeäschert werden. 1662: Megemlékezvén^a azért ki-ki tartozott hűségéről ... magokat declarálni parancsolja vala. Mellyet ha elmúlatnának, városok tűz által megégettetnének [SKr 495. — ^aII. Rákóczi György].

2. elégettetik; a fi ars; verbrannt werden. 1788: Leveleim el predaltattak, nagy része meg égettetett a Rápolti Templomnál [Branyicska H; JHb XXXI. 26].

3. máglyán elégettetik; a fi ars pe rug; auf dem Scheiterhaufen verbrannt werden. 1679: Pro A Procurator Stephanum Dioszegi De Des ... dicit ... kévanom à jure hogy az Jk ... vonatassanak Torturara azért hogy adgya ki Complicessit és annak utanna égetessenek mégh mint olyan nyilvan valo etetők [Dés; Jk 41a]. 1747: Czigany Adam ... I(ste)n és Haza Törvénye ellen Produs Laczko nevű Czigánynak edj Csset szopo Leánkáját meg fertzette ... meg kívánom(m) à jure, érdemlett büntetést el vevén tűzzel égettesék meg [Torda; TjkT III. 119]. 1765: El felejtkezvén az I. maga emberi tartozásáról ördögi practicakat tartott, ördögi segítséget advocat, s azáltal büjes bajos boszorkanyi varaslasokot vitt véghez azt kívánom hogy elsőbenis mai napon az ilyenek ellen lett praxis szerént a probanak nagyobb valóságára asztatással

próbáltossák boszorkánysága, s consequenter hogy meg égettessék [uo.; i. h. V. 284–5].

megégettetik máglyán elégettetik; a fi ars pe rug; auf dem Scheiterhaufen verbrannt werden. 1660: Veres Mihályne Bartha Anna dolgat ... helyben hattak eo kigyelmek, hogy ki vitessék az Vizre es annak Modgya szerent megh probaltassék annak utanna annak helyyere vitettetven megh egettettessék [Kv; Tjk X/3. 294].

megéghető (el)éghető; care poate fi ars; verbrennbar. 1705: Azonban pediglen beszélé Kaposi uram, hogy Rákóczi uram odajövetelire mennyi mindenféle naturalékat hordottanak és konyeráltak volt össze ... Melyek közül akik megéghetők voltak, úgymint a szénát és az asztakat fel akarták égetni [WIN I, 622].

meggyelít 1. összevegyít/kever; a amesteca; ver/zusammenmischen. 1705: Valami gyenge orvosságot praescribált ugyan Köleséri uram neki, akit az borába csepegtetnek, akit iszik ebéd felett, és vízzel is meggyelítük [WIN I, 533–4].

2. **igasságot irgalmassággal** ~ igazságot az irgalmassággal egyenlő mértékben szolgáltat; a fi drept și milostiv în egală măsură; Recht in gleichem Maße mit der Barmherzigkeit sprechen. 1698: a' Piaczon megveszszóztetuen a' Varasrol bocsátelend ki kellett volna mennem; ha a' N.T. gratiajaban nem vett volna es az igasságot irgalmassággal meg nem egyelítette es a' Mulctalis poenat fel nem vette volna [Dés; Jk].

meggyelített közéje vegyített; amestecat; zusammen-gemischt. 1714: Skofiumbul valo Török Czafrang meg egyelített fekete Selyem veszőtskéekkel, Sarga Atlas beléssel fl. Hung 60 [AH 4].

meggyelítetik szk-ban; in construcții; in Wortkonstruktion: **igasság irgalmassággal** ~ igazság az irgalmassággal egyenlő mértékben megadatik; a fi drept și milostiv în egală măsură față de cineva; Recht in gleichem Maße mit der Barmherzigkeit erteilt werden. 1697: a' Törvényes igasság irgalmassággal bizonyos tekintetekre nevezve moderaltatott es meggyelítettett | Deliberatum. Csatari Istvanne Molnar Judith ... midőn az Jsten haragja arataskor tűz által is flagranti volt akkor lopvan: bizonyos dolog a' Törvénynek vigora szerint meg kellett volna erette halni mindazonáltal az igasság irgalmassággal meggyelített-vén: Teczet a' Törvénynek a' pelengerhez vitetvén kialcsameg mi lett volna ... büntetése [Dés; Jk 248]. 1698: mely botrankoztato cselekedeteiért^a ha igazság irgalmassággal meg ne(m) egyelítettett volna masok példájára a' piaczon meg veretett es a' Varasrol ki üzetett volna; de mulctalis poenával fl. 12. büntettetik meg [Dés; Jk 274. — ^a Az éjszakai csendháborfát és lövöldözését].

meggyenesedhetik meggyezhet, egyezséget köthet; a se putea înțelege; übereinkommen/sich vereinbaren können. 1557: wegezthonk Jlyen zerzest hog az Christoff^a wram Meg Jewthehy Mynd eg fel kewzt, mynd mas fel kewzt, az Therweny az ew folyasaban meg allyon az ew Regy Ereyeben, Es mykoron Christhoff wram meg Jew thehát, az naphol fogwan, ezthen meg az napyg ha Jmreh wramal meg egenesethetnek Jo, ha hol nem, Jsmege

ezthen meg az massyk napon Imreh wram mynd zolgaywal az mynt az elwt az thorweny hoztha wolt hythekel Reya allhassanak [Somlyó Sz; Wlt. — ^aBáthori]. 1564: a papok conciliumot tőnek Enyedre a Kristus vacsorája felől Ezen semmiképpen meg nem egyenesedhetének, mert a szász papok ennek nem engedének [ETA I, 21 BS]. 1573: Beke Gergel vallotta, hogi Baran Peter veowe ky kezessegen hogi vramal zembe Iwtatia es ha meg Igenesedhetik vele lo hwl (így!) ne(m) hyze(m) gongiat twgia viselny^a [Kv; Tjk III/3. 166. — ^aAz adóssáért elfogott Kis Imrének].

meggyenesedik meggyezik vkivel vmiben; a se înțelege cu cineva asupra unui lucru; sich vereinbaren/übereinkommen mit jm über eine Sache. 1560: Igy Egiennesedének meg mj Eleóttwnk szabad Akarattok szerint, mind az ket fel oth leüenn Ezer Mag'ar Arany forint kéotel alatt^a [Mv; JHbK XII/7. — ^aKöv. a meggyezés szöve.]. 1569: Jg Jgenesedenek megy dyenos deyakal es Bwday gergel (így!) hogy bwday gergoly ada coloswary dyenos deyaknak ket helyon valo erdot [Kv; i. h. XXIII/52]. 1577: Az my teóreókeódesswnk által Illyen Modon Egyenesedének meg felselő Jarabann beóitkeóezep vian valo vossarnap [F.jára TA; SLt S. 19] | Le tewen a gyewleolseget, es Igyenellenseget Illyen modon Bekellettek meg es meg Igyenesettek [KvAkKt 343]. 1585: Zekeres Jacob es Kis Imreh valliak ezt: Egykor Daroczy Peter így Jzene teol-lewnk Nagy Pálnak Eotweós Pálnak szót az teob Atiafiaknakis, Jm vgmond perelnek velem es egiebképpen Nem Akarnak velem Megh egyenesedny, Se eők valliak Az karat [Kv; Tjk IV/1. 395]. 1602: Tetzik azert az teorwennek, hogy Zakachy Tamas az eochevel Danielel egyenesedgiek megh es elegitse megh az keresetreol [Kv; Tjk VI/1. 638]. 1655: Öregbik Rázmány Istvánt ... ebéd után találtam az Város háza előtt Csepreghi Mihály Uramat, egyenesedgyék megh kgltek [Kv; CarTr II. 895 Petrus Lázár al(ia)s Örmény de Dios (45) ns vall.].

Szk: meggyenesednek egymás között/legymással. 1570: Ekkart Matthias ezt vallyá, hogy ... Myndenynek fely hold Jutot, Aztis Twgya hogy ely attha volt Benedek Dorum Jacob deaknak az eo Rezet, De Kerekes benedek azt ely vetette rola, Esmet Benedeketis ely vetette rola Varga Sandor Sandort esmet elej akarta vetny Eydesser gergel, De Zekel Janos hazanal meg Jgenezettek egy Massal es neky engette varga Sandor Eydesser gergelnek [Kv; Tjk III/2. 127]. 1594: Nemw nemw erdeo fayannak ell hordassa feleoly pery Jndultatott volt keozteok Azert mj eleottwnk eo kgmek, egyenleo Akaratt, egy mass keozteott megh Jgyenesedennek [SLt U. 41].

meggyenesít 1. kiegyenesít; a indrepta; gerad(e)machen. 1808: A' két tszó Puskának Uj vesző Sas körömmel együtt két águval Rfr 1 xr. 15. A' Csőket meg egyenesíteni Rfr. 2 [Kv; TKhf puskaműv. számla].

1. (határbarázdát/medret) egyenessé tesz; a face drept (răzoru/albia); (Grenzfurche/Flußbett) begradigen. 1762: már az a kis szegeletetskeis a többivel mind edgyüvé szakadt az viznek sokszori árja ugy meg egyenesítette es szaporította hogy, már meg se lehetne mutatni hogy hol és mekkora volt [Virágosberek SzD; SLt XXIV. 6]. 1770: A' Nyárad árknak szorosságait meg-szélesíteni. Horgas folyásit, néhol kitsin Földeknek keresztül vágásaival meg

egyesíteni [Cserefa MT; Told. 9]. 1774: mutatá hogy az két föld között lévő borozdát miként rontotta el, és el szántot az földből Szép István, és én láttam hogy tsak meg igyenesítette Szép István az földit azért igyenesítette meg az két földet hogy egyik nagyob ne legyen a másíknál [Szentsimon Cs; Hr 10/54].

3. (a föld felszínével) egy szintre hoz, megegyenget; a nivela; nivellieren, abgleichen. 1807: néhai ifiabb Rettégi Sigmond Ur azon gódróket sok szekér tövisekkel, földdel, ganéjaly esztendőnként bé töltette, meg egyenesítette [Apahida K; RLt 0. 2 Jos. Farkas (47) provisor ns vall.].

4. kb. a földdel egyenlővé tesz; a face egal cu pământul; dem Erdboden gleichmachen. 1619: Mit vonszotok az fejetekre tüzet? Mégis nem tanultatok-e? Rútul áll az házaitok, de bizony megegyenesítjük még ez nyáron, ha idején eleit nem veszitek! [BTN² 209. — ^aSzkender pasa fenyegtetése].

5. nemi von-ban; referitor la viața sexuală; in sexueller Hinsicht. 1803: nem férhetnek el Fodor Sigmondné és a' Léánya a' Léánytól tsak sántának nevezik az övé pedig nem Sánta mert meg egyenesítették a Kővendi Huszárok a tzfira pintze torkában meg nyomták és meg egyenesítették, és salva venia megis baszták [Aranyosrákos TA; Borb.].

megegyenesítés 1. kiegyenesítés; indreptare; Gerad(e)machen. 1778: Anno praesenti 1778 a zsendelyezés alkalmosságával az ó zsendelyből szedetvén ki 7800 ó zsendelyszeg, megegyenesítésért ezerét a den. 20 fizet-tem fl. hung. 01 den 56 [Kv; ETF 107. 15].

2. (határbarázda) egyenessé tevés; indreptare (a rázorului); (Grenzfurche) Begradigung. 1745: Földvári Ersébet ... Láb földének a vége az alsó barázdján csórbánn maradt volt, tehát annak meg egyenesítésére azonn tsórbáb(an) lévő Kosztántyin földé féle maradt ... a Varga Pataka felől való vége tsorbaságát pótolja Füzi Mihály és Füzi Hantzi földének egy részetskéje [Nagyida K; Told. 9].

megegyenesített (talajt) megegyengettet; a dispune nivelarea terenului; ebenen/nivellieren lassen. 1769: Az Utat az hol Lőjtős egyenesítessék meg Az Únak felső színén a mely dombok tanálattanak azokat el hányván tétessék igyenessé [UszLt XLII. 97]. 1782: Az udvar Territoriumát nagy munkával tudjuk hogy meg egyenesítette mert oldalos volt [Nagyrápolyt H; JHb XXXI/21. 15].

megegyenesül megegyezik vkivel; a se întelege cu cineva; sich vereinbaren, übereinkommen. 1549/1752: Továbbá hagjom az én Leányomat oltalmul főképpen az én fiaimnak ..., hogj oltalmozzáék és gondját viselleyek, mind tartásának és mind nevelésének, és egyenlő képpen egyenesüllyenek meg az verekkel hul légjen lakása [Szentanna MT; LLt]. 1561: My Jnaktheki Ghyerewffy Mihál, es Swky Benedek aggwk emlékezetre ez mi lewélünknek rendibe mindeneknek mikippen mi előttünk ez witezlő nemes vraink^a ... az töb atyafiak kibipe, az frathai szenafiwek felől mellyekyrth Jmar perbe es Indultak woltth, Thewnek illyen weghezisth es Jlyen keppen egienessewli-nek megh [Fráta K; SLt U. 28 frátai birtokosok egyezség-lev. bizonyos frátai szénafüvekről. — ^aKöv. a fels.].

megegyenesülés megegyezés; întelegere, acord; Vereinbarung, Übereinkommen. 1560: pynekst Elewth walo

chetertheken Thomory Chrystoph Kewesty az ew feles-seghe kozarwary sopphya azzon képeben, Ees Kozarwary Anna azzon Somogy Janos felesseghe zemely zereyth My Elewthewnk Megh Igenesswlesbowl thenek illyen modon walo wegezesth^a [Dés; SLt AB. 3. — ^aKöv. a végzés szöve]. 1562: Mykor Jmanak Ezer eóth zaz hatwan keth Eztdőbe zenth ferenc Nap vitan valo penteken, León ozlassok Es Meg Jgenesswlessek Kemen Janosne Azzo-nyommal az Eo Mwstoha fyaywal, Ez wytezew Nemes zemelyek Elóth^a [KS. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1589: Az minemű uegezesssem ennekem az Deesi Biro Vraimmal uolt az Saito dolgabul ualo megh Igieneeselessem feleol ez kgelmekkel tudni illik hogj ennekem keolczegem az Zent Kjrallj nap estin huzoneott forintot Adgianak [Dés; DLt 22].

megegyenesülhet megegyezhet; a se putea întelege; sich vereinbaren können. 1563/1577: ma eleotewnk, Sok zo wthan Teonek Jlyen wegezesth hogj az Mennye per eo kozthok wolt, az Toroczka Jozagnak ozlasarol, hogj az Mosthany Terminusrol halaztottak, Mely eleozeor zoigaltatyk Az Erdely Nemes vraknak, Ily condiciowal, hogj ha addegh atyafywy zeretetheol Megh igeneswlnhetnek, Jo ha hwl nem Tehat az torozkak wraym az Jeowendeo megh mondot Terminuson, Semmi okon Magokot nem abseltall-yak [Kv; Thor. VIII/2].

megegyenget 1. meg/kiegyenesít; a indrepta; gerad(e)machen. 1573: Istwan kowach azt vallia hogi Mate kowach az Maswnnat hozot kazat Meg veotte, Meg horgaztotta^a vekonította ettzette es az Eomaga beleget vteotte Rea [Kv; TJK III/3. 180a. — ^aUa-on kéz az Igen-gette szót kihúzta és utána ezt írta]. 1594: Az oh zeget Az Cziganok meg egyengetek attam d 20 [Kv; Szám. 6/II. 2]. 1599: Vonatattunk az o sendelbol 1300 hiazo zeget hogy meg egyengetek ... d 19 [Kv; i. h. 8/XVI. 25].

2. egyenletessé tesz; a nivela; ebenen, nivellieren. 1623: az hyttuan arokot be teoltesse es az feoldet megh Igyen-gekek [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1782: a' regi Rátz jusson lévő udvar ház helyen ... Baro Josika Daniel Ur eő nga Sokat munkálkodtatott s költött is hogy meg egyen-gette s kövekkel az oldalosb részt ki rakatta [Nagyrápolyt H; JHb XXXI/21. 4].

megegyengetés kiegyenesítés; indreptare; Gerad(e)machen. 1597: Az szeg vonastol Az cziganoknak es megh egiengeteseol attunk f 0 — d 25 [Kv; Szám. 7/V. 9].

megegyengetett kiegyenesített; indreptat; begradigt. 1662: ott a gyalognak megállására jó alkalmatosságot készítvén, azon megegyengetett árok szélire olyan geren-dákat, mellyeken lövőlyukak volnának vagdaltatva, vono-gattat vala [SKr 223].

megegyengettet 1. megegyenesített; a pune pe cineva să indrepte ceva; gerad(e)machen lassen. 1589: 4000 zeg-teol atta(m) hogy meg egyengetettek att(am) f. — d. 25 [Kv; Szám. 4/VI. 28a Stenzely András sp kezével]. 1609: Az melj zeget az Silipboel kj vonatta(m) es az Hamar-foeboel (!) azokat Jgengettem meg az Chigannal fizet-tem Toelle ... d 16 [Kv; i. h. 12b/IV. 48]. 1625: Igengette-tem lech szeget meg Egi czigannal ... d 5 [Kv; i. h. 16/XXX. 29].

2. kb. kikalapáltat; a pune pe cineva să indrepte un lucru turrit; aushämmern lassen. 1593: a Mely Talokatt, farkas ferencz, Menyekzeyere atunk volt, Meg hozak de Jgen gonozul banttonak wala vele, Biro Vram, hagyta hogy az kanagiartoful, Megh Jgiengettesem, fiztettem az kanagyartonak f — d 78 [Kv; i. h. 5/XXIII. 36 Caspar Schemel sp kezével].

megegyengettetik (határbarázda) megegyenesítettetik; a fi indreptat (un rāzor); (Grenzfurche) begradigt werden. 1811: száz kezek a' munkához fognak A' Dombok 's barázdák meg-egyengettetnek [ÁrÉ 11].

megegyesedés (víz) egyesülés; confluentă, unire; (Wasser) Vereinigung. 1772: az említett két Víznek meg edgyesedésén fellyül a' silip árkában is majd egészen fel a' Malomig halászni meg lehet [Ádamos KK; JHb XX/27. 14].

megegyesedik (víz) egyesül; a se uni; (Wasser) sich vereinigen. 1772: azon helyen az hol az' Gátrol és Silipről le menő Vizek meg edgyesednek, alolis le egy darabig a' Víz igen nagy sebességgel folyt [Ádamos KK; JHb LXVII/2. 223].

megegyesítettetik egyesítettetik; a fi unificat/unit; vereinig werden. 1785: ezenn N. Erdélyi Fejedelemségnek 11. Vármegyékre való osztásával Nemes Udvarhely Csik és Gyergyó Székek meg egyessítettvén egy Vármegyének Udvarhely nevezete alatt rendeltettek [UszLt X. 80].

megegyesül 1. egyesül; a se uni; sich vereinigen. 1605: Imreffy Vram ielente az Varos eleot hogy semmith egyebet Nem vezen ezeben deliberationkbol hanem chyak az haladekot ... oka lehet Zebenteol es az szassagtol valo chywgeswnk, holot attol az varos el vagion zakadua es ragazkodot az Nemesseghhez, Az Nemessegh penigh es Zekelsegh megh egyeswlt akiknek ez varos membruma [Kv; TanJk I/1. 516].

2. ~ vmin vki megegyezik vmiben; a cădea de acord asupra unui lucru; übereinkommen/sich vereinbaren über etw. 1817: a szárhegyi nemes communityból az előre megegyezett híradás után feles számból össze lévén gyülekezve, közönséges egyetértésből megedgyesültek azon, hogy az előre ellicitált havasok közül Bélbor havassára szükség-gek lévén, azt licitációra nem bocsátják, hanem magok szükségekre fennhadgyák [Szárhegy Cs; RSzF 131].

megegyesülés 1. (had) egyesülés; unire; (Armee) Vereinigung. 1619: látám az Felséged vezérnek írott levelének az parájából, hogy az főkövet béküldését Felséged halasztotta mégis az magyar és csehországi hadakkal való megegyesülésre, és onnat való követének elbocsátásával együtt; az mint lehetett közlém igen titkon Szőlőkárral az dolgot [BTN² 346].

2. (víz) egyesülés, összefolyás; confluentă; Zusammenfluß. 1772: addig a míg a' Királyfalvi Malom nem épült a' Gátrol és Silipről le folyó vizeknek meg edgyesülésin alol le egy darabig igen nagy sebességgel ment a' víz [Ádamos KK; JHb LXVII/2. 300] | a' Silipről és Gátrol le folyó Vizeknek meg edgyesülésin alól; le egy darabig a' Kú-küllő Arkaban; Valami nagy Kővek száraz időben jól láttzottak [Désfva KK; JHb XX/27. 21].

megegyesült egyesített; unificat, unit; verein(ig)t. 1788: Nemes Közép Szolnok Krasznaival és Kővárral meg egyesült Varmegyében, Napradon [Végr.].

megegyezendő (haddal) egyesülendő; care urmează să se unească; (mit Heer) verein(ig)end. 1662: Gyulai Ferenc a Körös-félen lakó hajdúságot is ... melléje jönni parancsolta vala. Bihar vármegyének pedig a Berettyó s Ér mellett való részeit Kraszna, Közép-Szolnok vármegyékkel s a Bihar vármegyei hajdúsággal Berettyóújfaluhoz gyülekezni parancsolta vala, holott maga is a velek leendő s övelek megegyezendő volna [SKr 535–6].

megegyezés 1. megállapodás; inteleger, inuoială; Vereinbarung. 1662: Rákóczi Györggyel noha olyan jót tett, hogy méltóságos állapotban az ő maga megalázása által volna, de annak semmi kedve, hálája sincsen, mert valamire magát kötelezte volna vele való megegyezésben, azokban semmit meg nem állott vala [SKr 163]. 1700: az eo Flge ez Hazában lévő Militiaja Melgs Gralis Rabutin Urammal eo Kglmével valo meg egjezésünkbl Qvátélyából mezőre fog ki szállani Regimentenként, ki előbb, ki hátrább [UszLt IX. 77. 9 gub.]. 1724: Vass Daniel Vram, és Czegei Vass László Vram eo kglmek nekünk mint két részről kezeket bé adván, celebrálnak ilyen meg másolhatatlan meg edgyezést, es alkalmat^a [Dob.; WassLt. — ^aKöv. a megegyezés szövege]. 1735: lehetett közöttünk olyan meg edgyezés hogy pro interim azon háznak dualitassat az Jk ő kglk(ne)k usque ad meum beneplacitum birjak [Torda; TJKT I. 79]. 1760: Melly atyafiságos meg egyezésnek szentül és igazán valo meg állására, kezek bédadásával mi előttünk obligalak magokat [Szava K; RLt 0. 4]. 1792: Ezek után az osztozo Feleknek Atyafiságos meg edgyezésből jutatt rata portiojak e következendők(en) Specificaltattak [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1825: két gyermekeft Erszénes Istvánt, és Erszénes Máriát a' kőz Atya Erszénes Sámuel az irt gyermekei személyes meg edgyezésekkel a' Káptalani^a és Nagy laki belső, és külső Javaiban e' következendő módon osztoztatta meg [Nagylak AF; DobLev. V/1099. — ^aAF].

Szk: ~re hoz. 1714/XVIII. sz. v.: Mivel a ket betsületes Személyek(ne)k edes hűtös Társok Nehai Csomos Deme-ter Ur(amna)k és Nehai Feleségének Veres Ersebet Aszszonynak edes Leányi voltanak a mely bonumok ő kglmekről edes Leányokra devenialtanak azokból ő kglmeket hoznok szép Atyafiságoson valo meg edgyezésre [Albis Hsz; BLv.] * ~re lép. 1674: a fen megh irt Familiabol allo személyek ketenittet(ek) perb(e) kerekedni, az declaralt portioik vegett ... mind az Törvény(ne)k forgatasaban valo magok Tehecsgetlensegeket, mind az Törvénynek bizontalan kimenetelit megh tekintven, es előttök hordozván ilyen vegkeppen valo fel bomolhatatlan megh edgyezésre es alkalomra lenenek [Havadtő MT; BLt 11 Isák György kezével]. 1773: Nemes Zemplén Vármegyében ... Bodrok Keresztur Várossában Lakozó Nemzetes Nyári Intzédi György Ura(m)mal azon Jo-szág iránt Léptünk ilyen alkalomra, és meg egyezésre [Alvinc AF; Incz. XI. 15a] * ~re megy. 1760: Nehai Bartok Mihalyne Csomos Margit Arvai Titt Bartok Kelemen Ur(am) es nehai Bartok Gabor Arvai Bartok Istvan es Moses Ur Sok költséges perlekedések után menének ilyen Atyafiságos meg egyezésre Tit. Bod András Uramal es Feleségivel Bartok Susana Aszonymal^a [Albis Hsz; DobLev.

II/307. — ^aKöv. az egyezség] * ~t tesz. 1679: tottunk magunkban az megh említett szeméj előtt ilyen meg edgjezest kezünk be adasa alatt [Torda; Pk 2]. 1758: tőnek ... az Korodi pallon avagy hidatskán valo által járásokért ilyen meg égyezést és fogadást [Kóród KK; Ks 17/LXXXII. 14]. 1837: tővénék mü előttünk ilj meg égyezést [Kissolyms U; Márkos lev.] * egyenlő ~ból közmegegyezéssel. 1726: Minden ezen Causaban Meg kivantato faradozasok költségesek léven hogj Mind az három Lineakra egjenlő Meg egjezesből fel vetett és ide aláb Specificált pénz Czulai Páál Vram ő Keglime ... ezen Liszta (!) szerint Mindenik Linean levő Atyafiakon fel szedni ... tartozzék [K; Jhb XLII/123] * közönséges ~ból 'ua'. 1687: Concludaltuk közönséges megh edgjezésből, hogy a' halotti contiok után valo bucsuztatások, kivalkeppen köz rendek felett, a' Canon szerint abrogaltassa(na)k [SzJk 218]. 1733: Tudjuk nyilván, és bizonyosan hogy a Falu Közönséges meg egyezéséből gyujtották meg most esztendeje az Avarat, azon rétbén [Árapatak Hsz; BLt 7] * közönséges ~ kívül. 1677: Az Ecclesiái directiokban es ritusokban penig reformalniok vagy variálniok az Ecclesiáknak eleitől fogva szabados volt ... ha hol valamely Ecclesiában privata autoritate a' közönséges meg-edgjezés kívül introducálnk, citati per Directorem, ha Secularis emberek léznek, immediatē, ha Egyházi rendek degradaltassanak [AC 3] * szabad ~ból. 1721: jutatt ... kinek kinek az eő magok Szabad meg edgjezésből let jo akarattayk szerént kivont nyíl Czédulák szerint [Gergelyfája AF; Jhb XXVII. 1].

2. beleegyezés; consim[en]t; Einwilligung/verständnis. 1657: Az grammatikoknak ... szabad legyen ... a Fagarasi olah templomban és a falukonn is predikállani magok gyakorlásoknak okáért; mind az által a' rend szerint való papnak hírével és meg egyezéséből [UF II, 187]. 1683: In instanti meg probalo(m) hogy Atyank es Anyank meg egyezeseből volt az matkasagh [SzJk 187]. 1768: az ilyen Aszszon-Embereknek^a ne is szabad legyen (Így!) az olvasnál fellyebb tanítani, sőt tsak olvasó Iskolát-is a' Curatorok hírek és meg-egyezések nélkül kezdeni ne mérészeljenek [Kv; SRE 224–5. — ^aAz elemi iskolában tanító nőknek]. 1818: Meg jelenvén a Hűtősség kerdezettek hol van a falu meg Egyezése aziránt hogy a Széna el egettesék? Nints meg írva tsupán ... Szobeli Egyezésünket égettük el [Zágon Hsz; Szentk.]. 1837: én azon bé zárt ládát azt tudtam akkor hogy az utrizált aszszony az Exp(onen)s Ur meg edgjezésével küldötte be Kolosvárra [Doboka; BetLt 1 'Sukán Gligor (22) kocsis vall.]. 1851: Léányom Zsuzsi, hirem és meg edgjezésem nélkül ezen Évre bé szegődött [Dés; DLt 474].

Szk: ~én nyilvánítja. 1849: az Eskető Pap meg kérdezte Nagy Lászlót, és feleségét hogy Léányok férjhez menetelében meg edgjeztek é? mind ketten meg edgjezéseket Nyilvánították [Bádok K; RAK 64].

3. egyezés, egyformaság; uniformitate; Übereinstimmung, Gleichförmigkeit. 1758: Udvar Istvánné meg találván egy jegyes Pipejét, a' Kotsis Ferenczné Pipéi között, ki fogta közzüllök mint magát, mellj(ne)k bizonyágára minket ... Udvar Istvánné Birákúl magához híván meg nézeté a' Pipét ... mi magunk hites társammal edgyütt az ő több Pipeivel edgyüve tévénk, és mindenekb(en) a' több Pipek(ne)k jegyekkel meg edgyeztetők, és a' jegy(ne)k meghegyezéséből Udvar Istvánnéjának lenni találók [Betlensztmiklós KK; BK. Steph. Szőlősi (28) zs vall.].

4. egyetértés; accord, intelegere; Einverständnis/tracht. 1677: Az urak magok subscriptióját meg nem tagadhatják, másképen is én bizony egy dologban nagyobb megegyezéseket nem láttam [TML VII, 393 Teleki Mihály Nemes Janoshoz]. 1700: Teken(tetes) Nemz. Déesi Dioszegi Istva(n) Uram Istenfelő Hazastarsával valo jo meg edgjezesből Istenhez eő Felsegehez valo keresztyeni buzgo szeretetiből conferált egy kisded harangot a' Déesi Toronyban [Dés; Jk]. 1718/1781: az atyafiságos és szép meg egyezés felette jár minden Törvényeknek [H; Jhb LXXI/8. 483]. — L. még BÖn. 470.

Szk: ~t munkálódik egyetértést terem. 1699: az Nemes Varmegjetől exmittaltattu(n)k egy bizonyos terminusra ugi mint ez jelen valo 1699 esztendőben esendő Pvnkóst hovanak 19 napjára ez okon, hogy eo klmek között ha lehet bekesseget es megh egjezest munkalodgju(n)k [Dob.; SLt AM. 13].

5. (sereg) egyesülés; unire; (Heer) Vereinigung. 1657: Úgy is volt ugyan, hogy eljűtenek volt^a, de hírek érkezvén az hadak megegyezése felől s talán az mi indulásunk felől is, azon éjjel kiszöktek az városból^b [KemÖn. 251. — ^aVadászi Pál és az ellenség. ^bRimaszombatból]. 1677: Mind jelen voltak gróf uram és Fajgel uram. Radnócian osztán vévén eszében a porta kedvetlenségét az francia pénznek felvételéről és hadakkal való megegyezésről, úgy kezdett vala, hogy már velem is tractálni, de már késő volt [TML VII, 433 Teleki Mihály Absolon Dánielhez]. — L. még KemÖn. 267; SKr 409.

6. egybe/összefolyás; confluentia; Zusammenfluß. 1772: a' Királyi falvi Malomnak fel építése előtt; a' Gátról és silipről le folyó Vizeknek meg edgjezésin alól; le egy darabig a' Küküllő fenekében; valami Nagy Kővek, száraz időben jól látztattak, az után pedig soha nem | már most, nem hogj az említett vizeknek meg edgjezésin alol ne lehetne halászni, de még azon felyül a' Silip árkábanis [Ádamos KK; Jhb XX/27. 17, LXVII/293].

7. találkozás; intilnire; Begegnung. 1657: Bornemisza Pál, az mint megjűvendöltem vala az megegyezéskor, igen megbontakozott égersséggel van [KemÖn. 252]. 1661: Kegyelmedet azért kérem az mi indulásunk és útunknak az urunkkal való megegyezésig igazgatásában mit javallt, tudósítsón [TML II, 170 Haller Gábor Teleki Mihályhoz].

megegyezésképpen megegyezés szerint; conform intelegerii; vereinbarungsgemäß. 1677: (A) dolgok egyi akaratul meg edgiezes képpen ... az kett megh nevezett Attyafiak között igi mentek volna vegben mindenképpen az megh irt kötés alatt [Ne; DobLev. I/25].

megegyezett 1. vmibe beleegyezett, vmivel egyetértett; care a fost de acord cu ceva; mit etw. einverstanden/in etw. eingewilligt. Szk: ~ engedelm beleegyező engedély. 1677: Az Egyházi rendek-is hasonlóképpen a' Patronusoknak megedgyezet engedelmekek nélkül, Korsomát kezdeni ne mérészellyenek [AC 107] * ~ értelem beleegyező elgondolás. 1662: Az fejelelem azért porta híre, engedelme s az haza tanácsi megegyezett értelemek nélkül a svékusokkal, kozákokkal ... olly szövetséget szerzett vala: hogy maga személye szerént minden ország népével melléjek menne [SKr 348]. 1677: Mivel azért Kegyelme-tekkel megegyezett értelemből az indulásnak bizonyos napja is determináltott ... kegyelmesen parancsoljuk ...

kövessenek el mindenet, valamit édes hazájoknak felzabadtására az német nemzet ellen el tudnak követni [TML VII, 384 a fej. Teleki Mihályhoz] * ~ *rendelés* be-
leegyező rendelkezés. 1772: Atyai s Anyai meg edgyezett s el intézett rendelkezéseket és Tettzéseket világ eleiben ki terjesztett ésketésekkel kívánnák meg homályosítani [Drág K; TSb 21].

2. (vmiben közösen) megállapodott; stabilit (de comun acord); (mit etw. gegenseitig) einverstanden. Szk: ~ *akarat*. 1633 u.: ily veszedelmes és háborúságos időben mely igen jó volna bár mely kicsiny erősség: közönséges megegyezett akaratból ... kezdők építeni a templom körül való törpe kerítést és kőfalat 1602 [Mv; EM XVIII, 449–50]. 1671: követtséget ne instituállyon az Tanácsoknak tetszése és meg edgyezett akarattya nélkül, confederatiokat pedig akarmely szomszéd avagy távul való Országokkal, Királyokkal és Fejedelmekkel nem különben hanem az egész Országnak minden Statusinak meg-edgyezett akarattyaól Ország Gyűlésében tészen ő Naga [CC 7]. 1706: Tőnek eő kegielmek mi előttünk egy más között valo meg edgyezett akaratból illyen irrevocabilis alkalmat, es Compositiott [Ne; DobLev. 1/60]. 1754: az egész falu meg egyezett akaratból ... ki ment, és ottan lévő gyeputék 's azok között az enyimet is szerte szellyel hánta [Gálfa KK; Ks 66. 44. 17a] * ~ *erővel* → ~ *lélekkel* * ~ *jóakarattal*. 1713: magokban eleve meg edgyezett joakarattjokból adának és ajándékoznak meg hihatlatlanul ... Josika Imreh Vr(na)k eo Nganak egy Házhelyet [Torda; JHb XV/10]. 1829: Tsak ilj meg egyezett jo akarattal, el tökélet igyekezettel, érthetjük el, a' mire buzgon törekedünk [BLt 12 a kv-i dolgozóház nyomt. szám.] * ~ *jóétetszés* közös tetszés. 1679: megh edgyezett jo tettzesunkból adjuk ez kez irasunkat edj masnak [Torda; Pk 2] * ~ *konszenzus* közös egyetértés. 1671: senki ellen semminémű hadat offensive nem indit^a, ha méltó okot réjá nem adnak; És ha szintén adnának-is az egész Ország Statusi meg-edgyezett consensussokból teleszi [CC 7. — ^aA fej.]. — L. még CC 14, 19 * ~ *kötés* közös kikötés. 1814: Melyre megszálltatván Bfró Ferenc is a faluközönség előtt, s annak megegyezéséből átaladá a maglovát a következendő feltételek alatt, vagyis megegyezett kötések alatt [F.rákos U; RSzF 179] * ~ *közakarattal*. 1783: Czerjék Ferencz vr(am) mindkét ágon s életb(en) Lévo edes Gyermekai meg edgyezett köz akaratból egy más között kívánván ... mint (!) két ágat illető rész Portiojokat ... meg osztani ... Nyil Vonás szerint [Zoltán Hsz; Borb. II] * ~ *közönséges végezés*. 1677: A' Négy recepta Religioi az Országnak ezen meg-edgyezett közönséges végezései szerint, ennekutánna is in perpetuum pro receptis tartassanak [AC 1] * ~ *lélekkel*. 1678: Legyenek már valaha egyértelműek, egy szívűek, az közjót megegyezett szívvel, lélekkel, erővel igyekezzék promoteálni [TML VIII, 217 a fej. Teleki Mihályhoz] * ~ *szívvel* → ~ *lélekkel* * ~ *tetszés*. 1670: Meg valloam, kívánnám azt is, az tanácsi urak meg egyezett tetszéséből is lenne, hogy én is bátrabban mindent követhetnék el [TML V, 350 Kapi György Teleki Mihályhoz]. 1682: Ez rajtunk forgo, és sok tekintetke(n) el kerülhetle(n) szoros állapotokhoz képest bizonyos summa penzt, buzát és zabotis ketelenítettünk mellettünk levő becsületes Tanács vri, és fő rendű Deputatus Hiveinek velünk meg edgyezett teccésekből bizonyos szemeljekre ... az eő Felsőge Vitezi számokra fel vetnünk [Borb. I fej.].

3. egyesült (had); (despre oaste) unit; (Heer) vereinigt. 1657: Vesselényinek is az végekből felszedett hadatól félelem lévén, annyéra, hogy énelőttem az megegyezett derék erő, hátam megett az bévágható szoros utak és Vesselényi lévén, oldalul mindenfelől az nagy havasok, számyrakelés nélkül talán egy láb is el nem szaladhatott volna [KemÖn. 240].

megegyezhetés megállapodhatás; posibilitatea înțelegirii; die Möglichkeit der Übereinkunft. 1657: Ez kettőben^a csak az vala káros, hogy az evangelica religiónak mindenik nagy üldözője, egyébiránt nemzeteket és annak szabadságit szerető, hasznos emberek valának ... igen szomjúhozzák vala az magyar nemzetnek szabadságát és magyar nemből állatandó királyságot, hogy restituálhatnák a régi mohácsmezei magyarok végezések szerént; erről volt elég tractájok is, de az religio dolga nem juttathatta soha az megegyezhetésnek perfectiójára őket [KemÖn. 100. — ^aPázmány Péterben és Esterházy Miklóshan]. 1763: midőn 10 pár ökrök vására vagj alkalma iránt egy más közzett orialodott controversiáról lett meg nem edgyezhetés felől alterkalodtanak volna, minden tartalék nélkült batorkadott az edgyik I Daniel Lukáts eőkegjel(ene)k azt mondani, hogy ez oly ember, ki az sokadalomban botot ragad s' u'g impellállyal a' barmos embereket marhájok alkalmára, és el adására [Torda; TJkT V. 173].

megegyezhetik 1. vkivel vmiben megállapodhatik; a putea cădea de acord cu cineva asupra unui lucru; mit jm in/über irgendetw. übereinkommen können. 1592: Zol uala en nekem Galfi Mihály Vra(m) ez el múlt beojtbe hogy Az eő Juhait oda fogadna(m), Mondom hogy ha az majorsagba megh eggyezhetünk oda fernek Az Juhok [UszT]. 1656: addig kérem Kigyelmedet, Kigyelmed néném asszonnak is értesére ne adja, mivel azután, ha az atyafiakkal megegyezhetünk, ő kigyelmének egyenlő akaratból írjunk [TML I, 4 Bomemisza Susánna Teleki Mihályhoz]. 1701: Balasi Peter, Balasi Miklos es Fülöp Györgjne Balasi Annok, hogi ... edes Apjok nekikis részeket minden féle acquisitumokból egészen ki nem adta volna, es egy más között meg nem edgyezhetné(ne)k hogj Keresztúrá az székb(e) edgyik az másikat ne fásasztaná, hanem mi előttünk és általunk törvény szerent iteltetnek meg mi formáb(an) lehessek osztozasok [Kis-solymos U; BLév.]. 1747: mellyik resz mellyik(ne)k juson, vagj edjimas között meg edgyezze(ne)k, vagj ha meg ne(m) edgyezhetnek, sorsot vessenek [Torda; TJkT III. 114]. 1792: En azon dürtzkölő építésének ellene nem mondok, hanem, ha meg edgyezhetem Eő Exjával, építése fel, maga költségén nem bánom [Ádamos KK; JHb XIX/134]. 1794: (A) két egy Testvérek ... fenn maradtott Ingó Jóknak Osztálya alkalmatosságával némely dolgok iránt meg nem egyezhettenek volna [Kv; JHb XX/40. 1].

2. megalkudhatik; a se putea tocni; sich einigen/einig werden können. 1823–1830: Az ilyen lovak^a vének szoktak lenni, mert ki adná jó lovát a deáknak kőzni; egy órára 30 garasért adják, ha tovább utazik vele az ember, amint napjára megegyezhetik [FogE 251. — ^aA kétkerekű kocsiba (kordéba) fogottak].

3. vkivel egy véleményen lehet; a putea fi de acord cu cineva; mit jm gleicher/derselben Auffassung/Meinung sein können. 1672: azokat Kegyelmed szintén úgy által

láthatja elméjében, mintha itt volna jelen, tudván Kegyelmed az mű dolgunkat, hogy ritkán egyezhetünk mű meg sok dolgokban [TML VI, 310 Rédei Ferenc Teleki Mihályhoz].

4. egymást megérthet; a se înțelege; sich verstehen können. 1751: Vidrai Stéfán Szimion exponállya ... léányomot adtam férj(ne)k Bulzesti Sztán Prekup(na)k ... mi okokra nézve magok tudgyák meg nem edgyezhettek, Léányomot verte, melly miá Sok izben hozzám futot [H; Ks 62/5].

5. (had) egyesülhet; (despre oaste) a se putea uni; (Heer) sich vereinigen können. 1657: megírtam vala az fejedelemnek, hogy az engem elbocsátáskori ordinancia szerint Huszar Mátyást az végeken feljűni és vélem megegyezni az mellette lévő haddal együtt parancsolná merészleném assecurálni, hogy az miatt az ármáda miatt többé meg nem búsulna a fejedelem; de ha az nem lenne, mihelyt megegyezhetnek, vagy elveszve, vagy tisztességes retirádával hátamon kellenék az ellenséget vinnem alá [KemÖn. 239]. 1678: az francia had itt ez tájon leszen az tractatus szerént is, de az sem fog késni, várja csak az Mármarosban lévő segítséggel megegyezhessen és most hozandó pénzt kézhez vehesse, az meglévén, tovább megyen [TML VIII, 105 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1704: A híre az, hogy a rákok eleikbe mennek akik a Vaskapu felől jönnek a kurucok ellen, hogy megegyezhessenek vélek és idehohassák és kísérhessék [WIN I, 86]. 1707: Bekísérjük nagy solennitással ónagságát^a, de Pekri urammal meg nem egyezhetvén az ónagsága hadai, Rabutin csak bejű minden bántódás nélkül Erdélybe [Kv; KvE 250 VBgy. — ^aKárolyi Sándor kuruc generálist].

6. vkivel találkozhatik; a se putea întâlni cu cineva; jm begnegen können. 1676: úgy alkalmaztatom útam, hogy Kegyelmeddel megegyezhessek, mert tudom négy-öt nap Kegyelmed is elvárakozik értem, én pedig tovább is Kegyelmedért [TML VII, 185 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

7. vmivel találhat/egybeeshet; a putea coincide cu ceva; zu etw. passen/mit etw. übereinstimmen können. 1710 k.: az esztendő pedig 12 hónapnál többre nem csinálhatták, mert sem a nap, sem a hold járásával meg nem egyezhetek volna [BÖn. 452].

megegyez(ik) 1. megállapodik vkivel vmiben; a se înțelege cu cineva asupra unui lucru; mit jm in/über etw. übereinkommen. 1586: hallottam hogy megh Egyeztek volt feleőlle^a Es az Berekbe(n) valo Retett Atta volt Irette Balattffy ferencz Bachy Janosnak [Csapó KK; JHb XX/48. 7. — ^aA peres földről]. 1596: Ertek ew kegmek warossul aztis hogy immar egy falka ydeoteól fogwa az Schola gondwiseleo Tanito Mester nelkewl vacalt, kireol ew kegek megh egyeztek [Kv; TanJk I/1. 281]. 1629: mi aztán ugy egyezzenk megh hogy külgünk oda hozzaja, el is küldük Bornemisza Thamast es Kercki Gyeorgyeot; hogy vissza jeouenek jelentek hogy az aszonj ... nem mond ellene az haznak [Kv; TjK VII/3. 31]. 1633: Csiszmazia Istuan eljzeoben nem engedi uala az fa keozfalt el bontani, de annak Vtanna megh eggieszenek, es megh engede [Mv; MvLt 290. 131b]. 1661: Rédei Ferencz uramtól tudakoztam ... hogy igyekezeti Kegyelmednek az, hogy eljőjön, az mint Kegyelmed is izente, de addig nem reméni, míg urunkkal meg nem egyez Kegyelmed s míg urunk az németekkel meg nem egyez [TML II, 165 Veér Judit Teleki Mihályhoz Husztról]. 1769: midőn meg értették volna az

emberek tölle hogy nem karbol hajtották be^a m(e)g egyezének hogy ne büntessék bé s minden ellenkezés nélkül ki ereszték onnan s a pásztorok el hajtották [Bögöz U; IB. Nagy Ferentz (50) szabad személy vall. — ^aAz ökröket]. 1783: az egész Falunk Grohot meg edgyezett, és végezett a Csűrnek ... Rosia nevű helyről valo le hányásában, és rontásában [Grohot H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1828: hogy az ok nélkül valo perlekedés el muljon, iterato instálom a' Tktes Urat, hogy ezzel a' Fiual edgyezzék meg [Nyárad-szereda MT; DobLev. V/1144 Ertsei Pál M.Szeredai Ref. Pap Dobolyi Sigmondhoz].

2. beleegyez(ik); a fi de acord cu ceva; mit einer Sache einverstanden sein, in etw. einwilligen. 1662: Melly végezésnek noha ő^a semmi részébe nem consentálna, meg nem egyezne, de abba is, hogy a fejedelem Váradot kezéből kibocsátotta volna, semmi részében be nem foglaltatott [SKr 397–8. — ^aA váradi vár kapitánya]. 1821: Famasról valo Pataki Ersébet ... az Hazájából is a Paptól Tiszt Szabo János Uramtól, Levelet hozot mind arol hogy az Édes Anya meg égyezsik^a ... mind arol hogy szabad Személly [Gyalu K; RAK 33. — ^aA házasságba]. 1849: az Eskető Pap ... meg kérdezte Nagy Lászlót, és feleségét ..., hogy Léányok férjhez menetelében meg edgyeztek-é? [Bádok K; RAK 64].

Szk: ~ benne. 1848: hijába akarjuk ezt^a mi így ketten — ha Ro'si is benne meg nem edgyezik — azért közöld véle is czélunkat — ha meg nem edgyezik benne — a' Conscriptor Urak előtt — ugyanazt kell tenni [Veresegyháza AF; DobLev. V/1241 Dobolyi Sigmond öccséhez, Bálinthoz. — ^aAz osztózást].

3. vmi egybevág/egyez(ik) vmivel; a coincide cu ceva; etw. mit irgendetw. übereinstimmen, entsprechen. 1661: Ez hírekkel némely részben én ellenkezőt frok, de csak ennyiben, mivel az többi igazok, hogy megengedhető, az tatária erre jűjön, már megegyezvén az, nem is mulatok [TML II, 151 Kemény János Teleki Mihályhoz a Bodrog melletti táborból]. 1734: Az kérdésben forgo Ház Örökségnek meg vásárlása nem mod nélkül s, nemis ok nélkül valo, Sőt inkább az haza törvényevel jól meg egyez melj az Fatenseknek relatiojokból in Judicie Constal [Aranyosrákos TA; Borb. II]. 1737: Mind az Falubéli Jobbágyok(na)k és Selléreknek, mind p(eni)g az havasi Sellérek(ne)k, vagy Abrudányok(na)k az ő szolgálattok, az Hév Szamosi Jobbágyok és Sellérek szolgálattyával megedgyez [Hidegszamos K; GyU 406]. 1764: Mely feljebb megírt deliberatumunkat, úgy abban inseralt melioratiokat melyek más nemes céhok rendtartásával is megégyeznek, confirmáljuk és roboráljuk, tulajdon subscripti-onkkal és usuális pecsétünkkel [Dés; DFaz. 23–4]. 1770: A falu szabhat magának törvént, de úgy, hogy az haza törvényivel megegyezzen [M.hermány U; RSzF 209]. 1785: Vadnak mások olyyak kik(ne)k sem Bányájok s a szerént vas kövek sintsen, hanem mind vas követ és szenet pénzen vészen és úgy készít vasat, és így hoc respectu penzen vett materiakobolis Dézma véteték, mely sem a jozan okossaggal, sem a törvényekkel meg nem edgyez ... nincsen ez így más vas készítő helyekenis [Torockó; TLev. 4/11. 2a]. 1815: ha az Contractus tenorával az Méltóságos Báro Ur kívánsága meg edgyezik ez iránt mük a' Mlgs Baro Urral izetlenkedni nem fogunk [Kv; HG Eszterházi perek]. — L. még CsVh 101.

4. kiegyez(ik) vkivel; a ajunge la o înțelegere cu cineva; sich vereinbaren. 1763: (Az alperes) a Nemes Ma-

g(istra)tustis ily tsufos szokkal illetve, hogy ha mind örök-ké teremptettéznis nem félne, léven hat forintya, s' azzal meg edgjeznék az Hadnadgjal [Torda; TJKT V. 167]. 1774: Az Jobbágyokat Lapattal, vagy Páltzával birságotak meg Tiszt Uraim eő kigyelmek, Sokadalmak alkalmazosságával pedig Verengezésért, Tolvajságakért akiket elfogtanak Idegenek közül mitsodás volt Cselekedetek a Tisztekel vagy meg egyesztenek, vagy Erdemek Szerént meg bünteték törvényesen [Szépkényerűsztmárton SzD; Ks Conscr. 110]. 1796: ha a' perlekedő Felek edgyütt meg egyeztek, hogy dolgokat a' Torotzkai Esküttek előtt el láthassák, az szabadságokban állott [Mv; TLev. 5/16 Transm. 87].

5. egy véleményen van vkivel; a fi de aceași părere cu cineva; mit jm derselben Meinung sein. 1823–1830: Ennek a nagy köhídnak az Albis vizen, mely Ó- és Újdrézdát összefoglalja, eredete bizonytalan, de nagyobbára azon egyeznek meg az ott való tudósok, hogy a kilencedik században I. Dedo Misniai Márkgráf idejében fából épült volna [FogE 186]. 1891: A' Consistorium mind T. Deáki Samuel mind pedig T. Hadadi Sigmond Atyánk fiait ő kegyelmeket érdemesek(ne)k és olyanok(na)k esmervén a' kik ... reflexiot érdemlenének, abban meg egyezék hogy mind ketten candidáttatnának és pluritale votorum határozatassék meg mellyike legyen^a [Kv; SRE 273–4. — ^aA vicekvártási tisztség].

6. meg/összefér vkivel/vmivel; a se împăca cu cineva/ceva; miteinander auskommen, sich vertragen. 1662: amiképpen a négy elementombéli tulajdonságok, noha ellenkezők egyik a másikkal, mindazáltal az ember és egyéb állatok testében szépen megegyeznek, úgymint a tűz, ég, víz és föld — amellyekből állanak minden testek [SKr 69]. 1773: Mondják, hogy szép része Lengyelországnak az, melyet a mieink bírnak, a föld népével is jól megegyeznek [RettE 316].

7. (had) egyesül; (despre oaste) a se uni; (Heer) sich vereinigen. 1614: Báthori Zsigmond kijöve Brassóból és megegyezék az török haddal, melyet látván Básta György, hogy az székeység is nem állt melléje, nem meré megvárni, hanem felkelvén Nyárádtől^a kiméne minden hadával Déshez és ott sáncba veré magát [BTN² 51. — ^aMT]. 1657: én is pedig Szerencséhez szállék, és azalatt Ibrányi Mihály is érkezék az hajdú hadakkal ... és vélem megegyezne ... de az ellenségnek közel lételeit érezvén, az Tisztát és Onod tájékját nem akarja vala messze hadni [KemÖn. 257]. 1660: magais az hadakkal együtt utánunk jönni igyekezzek, elől bocsátván emberit hozzánk, tudósíthassuk hol egyezzen meg velünk [Berz. 1]. 1704: 28 Februarii. Auditur, hogy Fehérvárhoz közel vagy éppen mellette volna egy Sallai nevű kuruc kapitány sok arnold törökökkel és hogy most mind innen elnyomulván a kurucság arafelé, azokkal megegyezvén, a Medgyesre szorult németet, nro 2000 ott akarják rekesztetni [Kv; KvE 285 SzF]. 1747: az Com(m)endirozo Generalis Regimenti is meg édgyezett Váshárléynél a Szent-Amur Regimentivel varják a Hauben Regimentit is [ApL 2 gr. Haller János Apor Péterhez Nsz-ből].

8. találkozik vkivel; a se întâlni cu cineva; jm begegnen. 1657: az hagyott helyen Fráter Pál és Daniel Jánosék az cseléddel megvártanak; kikkel megegyezvén, mivel már az ellenség jó távol maradt volt, mint olyan nagy hévségben annyi utat tévén, reménlem vala, hogy meg fogának szállani [KemÖn. 245]. 1672: Isten engedvén, kedden

indulok Somlyóra^a, ott egyezünk meg az törökkel tractálni a határ felett több erdélyi urakkal [TML VI, 68 Teleki Mihály Strasdoldóhoz. — ^aSz]. 1710: Rákóczi^a kijő a fogházból minden helyeken a vendégfogadóknak postálovakat fogván éjjel-nappal mind menének, míg Lengyelországban érkezének. Ott Bercsényi Miklóssal megegyezik, és nagy lengyel úr atyjafiai lévén mindjárt jószágot szakasztának neki, hol subsistálhatna [CsH 331. — ^aII. Rákóczi Ferenc 1703-ban].

9. (vmely terület határa/út) összefut/találkozik; (despre drumuri/hotarele unui teritoriu) a se întâlni; (die Grenze irgendeines Gebietes/irgendein Weg) zusammenlaufen/sich begegnen. 1614: Az oroszcsfki út szinte itt egyezik meg a nikápolyi úttal, sőt az derék út innet Drénápoly felé Jambolira megyen [BTN² 68]. 1715: a határ, onnét ki mégien igenesen a Kalocsa felől valo Csupra, ott edgjez meg mind a három Határ ... és mégien fel a Felső Csupra, a hol is a Sz. Péteri határral meghej, Onnét az élen elő a hegjen elé mindenütt, hol is megh edgjezik a Sz. Péteri és Gorbai Határ a Pojana Sipuluj nevű helynél [Csákgorbo SzD; EHA]. 1737: A két Pollyan felett valo Erdő ... fekszik a Tekei határ széllyb(en) és egyezik meg a' nagj búkkessel, tölgyes és gjengén búkkes épületre valo derék Fák is találtnak benne [Nagyida K; EHA]. 1760: (A határ) megyen az Fratai Cziklára mindenütt a hegjen, holott terminál kitsiny helyen az Magyar Fratai Határral itt conterminálván, és meg egyezvén az Méhesi Határral is [Báld K; BLt].

10. össze/egybefolyik; a se uni; zusammenfließen, (Wasser) sich vereinigen. 1772: a' Gát alatt mint egj all a' Viz, alább is az hol még edgjeznek a' Gátrol le foljo Viz a' Silipről le menőnel sebessebben nem megien [Ádamos KK; JHb LXVII/2. 319] | a' silipről le foljo viz, ottis az hól a Gátrol le folyoval meg edgjezik, annál sebessebben láttatik menni [Sövényfva KK; i. h. 281].

11. talál, egyforma; a se potriv; passen, übereinstimmen. 1732: Radics Borbára Asszonyon egj üdőben számban Sem akar vala bennünket venni, Csak koczkodat, és veszedeket vélünk; de az ki nagjab vélünk egj hazban detentio-ban volt iffiut meg szeretvén utánna kezdette magát vetni, sőt még éczaka is ki járt keresvén az alkalmazottságot, de azon iffiu(na)k akarattya az cövével meg nem edgjezven nem tölthette kedvét [Kv; MvRKLev.]. 1764: Ilyen vala a szegény bátyám is; az asszonyoknak is mind a kettőnek éppen megegyezik az eszek [RettE 169]. 1810: egyebekben meg édgyez ezen két ablak egymással [Doboka; Ks 76 Conscr. 30].

megegyező 1. vmivel egyező; care este identic cu ceva; übereinstimmend. 1728: Balla Peter Uram Tiszt. Viski János Uram(na)k hivatalt ado levelét el viven választ is vett ... A mely Levelben T. említett Atyánkfia a mi hivatalunkal meg egyező választ ada [Kv; SRE 156]. 1730: (A) Mgos Gubernium Commissioja es resolutioja ellen reluctantni nem akarunk, mind az altal azon eo Exja Varosunk ellen valo processussat edes Hazank Törvényével meg egyező processusnak Semmikeppen nem agnoscalljuk [Dés; Ks 25/IV. 123. M]. 1843: hogy a panaszo adoszedő Pekariknak fájdalmát, élelme nem keresetésiérti hátramaradását, minden költségét és fáradságát ugy nem különben a' vérbotsátás árrát 12. Conv. Mfrkban ... hogy Szabo János megfizesse a' Törvényekkel, és igazsággal megegyezőnek véljük [Dés; DLt 586. 27].

2. vmivel/vmiben közös; comun cu ceva; mit/in etw. gemeinsam. Szék: ~ akarat közakarat. 1697: Mint hogy Isten aldasaból S6 Varadi Urainak annyira meg szaporodtak hogy előnkbe nagy veszekedés jött az Templom beli szekek mia Mentenek azert e6 keglmek közonseges meg edgyező akaratból arra hogy az Templombeli szekeket mind fel bontsák [S6váradi MT; MMatr. 210]. 1711: közöttünk lótt s meg edgyező akaratból Concludalt dolog [Dés; DLt 489] * ~ értelem közös elgondolás. 1728: a Szigeti Pr. Sz. Ecclesia mostani Lelki Tanitoja T. Viski János Ur(am) meg edgyező ertelemben meg nyugodott az ő klme^a Szemelyen [Kv; SRE 155–6. — ^aA deputációba küldendő T. Balla Péter] * ~ tetszés közakarat. 1678: Mindezekre és egyéb szükséges okokra nézve, kellek kgldekk közönséges országgyűlést promugáltatnonk tanács ur hiveinkk megegyező tetszésekből pro die 15 futuri mensis, Februárii Anni praesentis fogarasi városunkban [TML VIII, 50 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1705: Mostan pedig már meg akarván a maga kötelességének felelni, gyűlést terminált több főrendek megegyező tetszésekből Fehér vármegyében Gyula Fehérvárat, ad diem 26 Octobris 1705 [WIN I, 566] * ~ voks közös/egyhangú szavazás. 1706: A. Nemzs Rattz István edgik Curator Atyánkfíat a' Magjar Natio rendiből (ste)n ki szollitván e' világból, ő kegjelme helytett azon Curatori Tisztre választott a' T. Consistorium meg edgjező voxabol N. Ujhellyi Ferentz Ur(am) ő kglme [Kv; SRE 16].

3. szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktionen: a közönséges igazsággal ~ mddal az általános igazságnak megfelelő módon; intr-un mod care corespunde perfect adevărului; in der allgemeinen Gerechtigkeit entsprechender Weise. 1795: a közönséges lgassággal meg edjező mddal a Betsű véghez vitessék, az Épületekis a Contractus Szerint classificaltassanak [JHb LXVI/44] * törvény ~ út s mód szerint a törvénynek megfelelő módon; conform legii; gemäß dem Gesetz entsprechendem Weg und entsprechender Weise. 1776: méltoztassák Nsgód azon Executiót ha a törvénj meg edjező utak, s modok szerént lehetséges leszen addig Suspendaltatni, míg magam defensiojára Inquiraltatván ... Procuratorom által meg felélhetek [Sf Korondi Kedei Jánosné Lázár Klára kezével].

4. (egymással) találó/azonos; identic; zueinander passend, miteinander identisch. 1718: az előnkben adatott Jóságoknak és Dominiumoknak Inventariumat, Conscriptioját kezünkben vévén, abból három egyenes, és egy mással meg eg(g)yező részeket erualtunk [Nagyrapólt H; Hb LXXI/3. 483–4].

5. ~ rendek beleegyező sorok; consimlãmint (dat in scrib); einwilligende Zeilen. 1846: Örömmel tisztelt betses meg edgyező Rendeire, miután az Ötsémnek is határozott akarattját értettem, van szerencsém a' Méltóságos Urat arra kérni, hogy tavaszon ló őszve kelések az ifiaknak ne huzodgyek [Dés; Berz. Nemes József lev.].

megegyezőképpen vmivel megegyezőleg, vminek megfelelően; care este conform cu ceva; mit etw. übereinstimmend. 1781: az Administrator Instructioja az Mlgs Familiától a' Felséges Királyi Rendelésekkel meg edgyezőképpen leszen szabattatva [Torockó; TLev. 9/20]. 1798/1799: a' kérdésben forgó személynek szájából lett hallomás plenarié bizonyitt ... mert itt a hallás lett immediaté ... egy néhány izben, és helyeken, még pedig meg-

egyezőképpen, lett sokaknak együtt lételekben, és fülök hallottára [uo.; i. h. 5/16. 421].

megegyezőleg 1. megegyezés/állapodás szerint; conform întelegerii; laut Vereinbarung. 1834: Magam reszemre Superláváltam 11 tízen egy Rforintakat Valtoba meg todván a kí váltást mostatol (!) fogva őtt Esztendőkgig mind ketten meg egygyezőleg [Asz; Borb. I].

2. egybehangzóan; in unanimitate; übereinstimmend. 1798/1799: a' miről a' Fatensek olyan meg-egyezőleg vallanak Néhai B. Thoroczka Gáspár Úr-is, recognoscálta [Torockó; TLev. 5/16. 421].

3. vkivel egyetértésben; in consens/întelegere cu cineva; im Einverständnis mit jm. 1781: Az Mlgs Familiától rendelendő vas Váltó Administrator ... mellé a' helységbeliek között négy Colloboratorok a' kik hűt által az Mlgs Familia által elejekbe adandó kötélességre köteleztetvén jó erköltsel, jó példa adással hivatalyakat az Administratorral meg egygyezőleg vinni Capaxok legyenek [uo.; i. h. 9/20].

4. törvénynek/szabálynak megfelelő módon; in conformitate cu legea; in dem Gesetz/der Regel entsprechender Weise. 1814: minthogy a Certificans Urak a Törvénnyel nem meg edgyezőleg ágáltak, 's ágálnak a Nemes Uradalom jussa ellen a Felséges Királyi Guberniumhoz recuraltam [Déva; Ks 117 Vegyes ir.]. 1828: a mint annak utánna más nap értesemre esett ejtzaka poharazás között folytatták gyűléseket, 's tették határozásait, meg eshetik a Czéhalis Artikulusokkal meg nem edgyezőleg [Dés; DLt 581].

megegyezte birt. szr-os alakban; cu sufix posesiv; in Form mit possessiver Personalendung: vkik megegyezése; întelegere între anumite persoane; Übereinkunft irgendwelcher Personen. 1677: Kegyelmes Aszoniam k(ö)nyergenek Alazatosan Ngod(na)k mint kegyelmes Asz(o-niam)nak azon kegyelmesegeből ne legyen ellen tartó meg egyeztünkben, kegyelmes Tekénteti eleiben vevén az en kiczin hűseges szolgálatamatis [Fog.; Szád. Bojer Sigmond kérv.].

megegyezett 1. vmiben egységes álláspontot fogadlat el; a face să fie acceptat un punct de vedere unitar intr-o anumită problemă; in etw. einen gemeinsamen Standpunkt einnehmen lassen. 1719/1751: Midón hivattatunk volna Nemes Marus Székben Süketfalvára az néhai Tkts Nztz Tompai Boros Imreh Uram e6 Kegyelme Siketfalvi Nemes lakó házához, e' végre, hogy az e6 Kegyelme Fiait és Leányit, az e6 Kegyelmeiről ... maradtott Mobile, és Immobile Bonumok felett meg edgyeztetnők, és el igazittanak [DobLev. 1/95a]. 1780: még a minapi napokba való őszve Gyűléskor a Bets Fusus Czehnak meg edgyeztetettük volna a Bts Che Tagjait Zonda Mártonnak czéhben való bévétele s admissioja iránt [Kv; FésCjk 27].

2. vkit vkivel ősszebékít/egyezségre juttat; a împăca pe cineva cu cineva; jn mit jm versöhnen/zur Übereinkunft gelangen lassen. 1633: Az perlekedes közben iamborok közinkbe szolván meg eggieztettének [Uzon Hsz; BLt]. 1638: kerestem ithonis mint karos ember louaimat, ugj talalom meg az en lovamat, az Kallai Giurka lovaj keözöt, azt en el uittem ... az után Szeőcz Iános ... ugy eggieztete meg Kallai Giurkaval meg akaram vala fogatni [Mv; MvLt 291. 128a]. 1666: így Eggieztetők meg E6 kgmeket [Imecsfa Hsz; LLt]. 1703: (A zetelakiak)

fugialtanak mélt gróf Apor István úrhoz, hogy ő kegyelmeket quod meliori modo a ns székkel egyeztesse meg [SzO VII, 119]. 1750: Látván az ő kegyelmek között Valo litigatiót, ő kglmek közikben Szolván, meg akarván egyeztetni [Etéd U; NkF]. 1790: mondgya Opra Ferencz ne busully mert ha beszélhetek az Etsémmel meg egyeztetlek [Peselnek Hsz; HSzjP Mart. Incze (18) jb vall.]. 1805: elébb ugyan difficilikedetnek, és sok akadályokat kívántak tenni, míg meg lehetett egyeztetni [Kv; Ks 101 Thuróczy Károly nyil.].

3. kb. megállapít; a stabili; feststellen. 1756: szükségesnek itilítetik az közönséges lggaságis azt hozván magával, hogy á ki mint á terhet hordozza, az hasznotis á szerént vegye; Ahoz képest committaltatott az mostani Dnalis Birónak, és Eskutteknek hogi magok mellé véné az Vallyebradi és Ribicsorai Dnalis Birókat két két Eskúttivel az örökségeket egyeztessék meg [Bukuresd H; Ks 62/4]. 1823–1830: Itt könnyen meg lehet egyeztetni azt, hogy az apja fehérvári deák volt; mert az igaz, hogy a kollégium 1716-ban bujdosott ki Fehérvárból, de nem lehet azt gondolni, hogy minden deák Várárhelyre utazott volna [FogE 60].

4. (össze)egyeztet/hasonlít; a compara; vergleichen. 1758: a Pipét az ő több Pipéivel edgyüve tévének, és mindenekb(en) a' több Pipek(ne)k jegyekkel meg edgyeztetők [Betlensztmiklós KK; BK].

5. (hadat) egyesített; a face să se unească; (Heer) sich vereinigen lassen. 1653: Onnat elindulván, Szeben felé méne, hogy már megszorongassa Szebenbe Báthori Gábort, és Ráduly vajdával megegyeztessék hadakat, és az Országot meghódoltassák [ETA I, 105 NSz].

megegyeztetés 1. vkivel való összebékeltetés/egyezség-re juttatás; impăcare; Versöhnung, Übereinkunft. 1672: Gálfi István vr(am), meg, tekintvén ... Hegyesi István vr(am)na)k ő kglméhez valo jo akarattját ... eze(n) vármegye törvényes székin valo szolgálatját ... sőt azon házuk felett peressükkel valo meg egyeztetésekben s -alkutatósokb(an) s ... meg nemesítéséb(en) vagi leg aláb ... meg tartásában ígért es meg mutatando fáradságát ... kőte örökösön ... Al vinczen ... egi darab fundussokat [Alvinc AF; Incz. IV. 6a].

2. egyetértés; acord; Einverständnis. 1676: Én, Uram, itt a mint lehetett, így adtam fel a dolgokat, hogy az közjónak Kegyelmekek szíves meg egyeztetésével használhassak [TML VII, 178 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

3. (össze)egyeztetés/hasonlítás; potrivire; Vergleich. 1791: (Egy bizonyos osztályt) az előnkbe adott Conscriptióknak értelme, meg vizsgálása, egyben vetése, meg edgyeztetése, és akadályok el igazítása után ... kedvezés nélkül vittünk Légyen végbe [Szászsztilszlós TA; Jhb XXVI/10].

megegyeztetethet 1. megegyezést létrehozhat; a putea realiza o înțelegere; Übereinkunft zustande bringen können. 1672: azt mondta az fő vezér, nincs neki annyi feje, hogy el ronthassa, az kit az császár is egyszer meg pecsétlett, hanem úgy tanálta jobbnak lenni, ha megegyeztetethetne [TML VI, 182 Szilvási Bálint Teleki Mihályhoz Drinápolyból].

2. egymással kibékíthet, egyezsége juttathat; a putea împăca părțile; miteinander versöhnen/zur Übereinkunft gelangen können. 1652: hogy ha amicabiliter ő kegyelmeket egy massal megh egyeztetethetik jo, hogy ha penigh a

nem lehet kereszek uttyat ő kegyelmek [Kv; SLt A. 47]. 1699: ha az adverta Pársokat meg edgyeztetethetik bene quidem, külömb(en) reportállyák az egész dolgot ... a nemes Vármegyének jövedő közelbik Generalis székre [Dob.; SLt AX. 44]. 1770: Br. Bánffi Imrének ... lévén egy otthon maradt, vénes, Julia nevű leánya, aki is hol egy, hol más atyafiánál lakott. A többi között Bánffi Györgynél is temporizált, mely idő alatt, egybeszűrvén a levelet, gyermeket csináltatott magának ... A meglévén, a felesége^a is megtudta, ki is midjárt odahagyta. Nagy nehezen egyeztetethették meg őket [RettE 240. — "Br. Bánffi Györgynek].

3. (hadat) egyesíthet; a putea uni (oștirile); (Heer) vereinen können. 1677: Én úgy gondolom, a practisálják, hogy arra vehetnék, hogy az Lengyel országból jövő haddal megegyeztetethetnék őket^a [TML VII, 757 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz. — "A magyar hadat].

megegyeztetik egybevetetik; a fi colaționat; kollationiert werden. 1797: Hogy ezen fellyebb meg irt hét daraból álló Transummált és Copiazott levelek a magok tullaodon eredeti levelekből Transummaltattak általunk az Originalisokkal őszve olvastattak ... őszve hasonlítottak és corrigálván meg egyeztetettek légyen, arról Fide Nostra mediante adtestalunk [Szász; Borb. II].

megegyveledik vki közé elegyedik; a se amesteca printze ...; sich vermischen/vermengen. 1657: Azon vitéz fileki embert megközelítette vala maga is az vén úr, és talán meg is löheti vala, de én szolítottam meg, hogy mifélekünk volna, mert akkor érkezvén oda s megegyveledvén közülünk való Kemecsei nevű hadnagy hasonló ábrázatú, köntösű, lovú vala, s annak reménlém vala lenni; azután én is kézre vöttem vala, de puszkám nem süle el [KemÖn. 270].

megehet a putea minca; verspeisen können. 1590: Ez elot weottunk volt meg egy Beteges dyznot Meg Búzzot vala meg sem Ehettuk [Kv; Szám. 4/XVII. 14]. 1654: Igen vadborsos list volt az praemendasok sem ehettek megh s ... az Corpa kezdze elegitette(m) disnok számára [Almás K; Ks 70/51 Szám.]. 1664: Én mindazonáltal, ha mások nem volnának s nem szégyenleném, az cseléd kenyeret is meg ehettém [TML III, 42 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1736: Innepekben, de kivált sátoros innepekben, annyi étkek, borok volt mindenik asztalnál, hogy meg sem ehették s meg sem ihatták [MetTr 432]. 1744: Az Ecclesia Lépes meziből attak volt egy keveset, de az bűdös volt meg nem ehettük [Gyeke K; Ks]. 1752: vajot penig egyszer olly avast küldött, hogy emberséges ember meg nem ehetne volna [Beszt.; Told. 37/44]. 1756: az Báts midőn maga p(re)mendáját kérte Balog Uram ... parantsola, hogy agyanak harmadik rosta alyát 4 vékát fél rostálván két véka tölt az kenyerét nem hogy ember meg ette volna de az Sertesek(ne)k vettetett azak Sem ehették meg [Butyásza Szt; TKI].

megehető megehető; care poate fi mincat; verspeisbar. 1683: Regi orda megehető in vas 2 Cont. Libr. 130 [Radnót KK; UtI].

megéhezett kiéhezett, éhes; flämzinzt, infometat; ausgehungert, hungrig. 1706: A' mult őszszel az Armadától ár

Viz modjára el borittatván, mint hogj ā meg ehezett népnek minden gongya az volt hogj meg elégedgjk; igen sok káraink estenek [Kv; KvLt I/193 Kv városa gr. Bánffy György gubermátorhoz]. 1756: az őkreink éhek és farattak lévén nem lón anyi Gratiánk Balog Uram^a előtt hogj szálást és avagy tsak szalmát adatot volna az Uraságébol el bagyadot és meg éhezett őkreink(ne)k [Durusa Szt; TKI. — ^aA tt]. 1817: a' meg éhezett s szomjuhozott őkröket ki botsattók hogj fájjanak egy néhánt [Kv; KLev.].

megéhezik 1. éhes lesz; a i se face foame; hungriq werden. 1631: az ember ot bizony megh ehezik [Mv; MvLt 290. 253a]. 1662: Mindezekbül nem egyebet szedegethetnek vala, hanem hogj mentül tovább azon sáncban mulathatnának, annyival közelebb jutna az ármáda romlásához, mert meg is kezdene éhezni nemsokára [SKr 252]. 1705: Azt is beszélik, hogj a kurucok idebé bocsátották volna a megyesi németeket, tudván azt, hogj itt mentül több lesz a kenyérvő, annál hamarébb megéheznek benne [WIN I, 455]. 1710: A ploesti mezőn negyedfél hétig voltunk táborban^a. Addig soha nem, ott ettem elsőben köleslisztből sült málét mézzel, igen jólesett, mert megéheztem vala [CsH 232. — ^a1690-ben]. 1867: vacsorám nincs ugyan minde (!) estve de sokszor úgy megéhezem ebédőtől vacsoráig hogj muszály hogj hozassak mert ha nem hozatnék le betegteném [Pf Pálffy György apjához, Pálffy Lajoshoz Kv-ról].

Sz. 1742: három hétig semmit sem adott égy bé falo falatot is, úgy meg éheztem hogj szikrázott ā szemem [Kv; AggmLt C. 12].

2. megéhezni hagy éhezett; a fläminzi, a ține flämind; hungem lassen. 1613–1630: Az Soljmokath ... megh ne hadgjak ehezni ... Jol tarczyak az uton ere kgc mingjart go(n)gja elseo legyen [MNY XXXV, 262]. 1663: ha a dolgok ebben maradnak, a miben most vannak, az mit eddig provideált is, úgy sem provideál ezután, hanem az mfg kezét ez váron tartja, addig az benne maradandó maga praesidiumát nem hagyja megéhezni [TML II, 488 Teleki Mihály Lónyai Annához Kőváról].

megehül megéhezik; a i se face foame; hungriq werden. 1751: Az utra vitézik (!) edeldt keresni Hogj meg ne chüljünk gondot kel viselni [Hétfalu Br; EM LI, 126 betl. játék].

megejt 1. megjegyyez/említ; a pomeni; bemerken, erwähnen. 1580: Vrunk is azzal Ayanlya magat hogj oly lewelet ad amynemot Zeretwnk Zabadsagunknak meg maradassara, hogj eo kegmek Az lewelbe per exp(re)ssum ejtenek megh hogj ha leowendő wdobe ez Colosmonostori domini(um) változnak es secularis vagy egieb poss(ess)orra zallana, hogj Az dezma akor semmy vto(n) be ne hozathatnek, varassunknak romlassara [Kv; TanJk V/3. 230a].

2. elvégez; a efectua; verrichten/erledigen. 1771: a Szőlőt is első kapálását ugjan jó szárazba ejtettem vólt meg [Esztyén SzD; Told. 5a]. 1814: mikor az Eklésia számára vésznek^a akkor egy uttal meg lehetne ejteni^b [Aranyosrákos TA; Pk 7. — ^aTi. deszkát. ^bA deszkavásárt].

Szk: cserét ~. 1762: Confrontaltatvan declaratiojak ... az közzettek meg esett vásár iránt, világosan ki tettik, hogj Flora Todor maga urgealta inkább az lonak Abrahám Janostol léendő által adását ha akkor tettett Fodornak az vásár ő kívánta az Cserét meg ejteni, tessék mostanis

meg maradni a loval [Torda; TJkT V. 124]. 1821: E szerént ennyiben meg ejtűnn a Felek ezen Cserét Gerendi Urat a Rébbe ezennel introducaltakis [Nagylak AF; Dob-Lev. V/1043] * *likvidációt* ~ végelszámolást elvégez. 1834: igyekezzék azért az Exp(onen)s Testvérem a' liquidatiót telyesleg meg-ejteni [Dés; BetLt 5] * *a vásárt* ~i. 1722: az Mlgos Ur(r)al valo mastani vásáramatis azért kívántam meg ejteni, inkább, mind másokkal hogj telyes bizadalammal voltam, s vagyok egyszersmind meg kapni [Gyula K; SLt XXXIX Alex. Pekry Suky Jánoshoz]. 1782: minekutánna a' Vásárt meg ejtették a' Contractusnak tsinálására engem is oda hivat [Torda; KW Vall. 9].

3. hitében ~ esküjében kijelent; a afirma in jurämintul säu; in seinem/ihrem Eid aussagen/erklären. 1602: Farkas Mihaly harmad magawal eskeodgyek megh hogj semmy-nemeeo p(rae)textus alatt nem rezesez az penznek elvezeseben, sem nem tudgyak ky miat vezet el Aztis megh eytwn hwteokban hogj az az penz elvezet es sohult birtokokban ninchen [Kv; TJk VI/1. 623].

4. becsap, félrevezet; a inșela/păcăli; betrugén. 1656: valóban bizony megejte Thuri Mihály, mert jó ház jobbágyodat el nyeré, hogj bizony nem most leszen, még olyan jobbágyot lelsz amineműt el loczogattál [TML I, 10 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz]. 1659: De addig hajtogatnak titeket az erdélyiek, hogj bizony megejtenek még egyszer benneteket, de akkor hisztek ti mindent el, mikor megcsik rajtatok [i. h. 324 ua. ua-hoz]. 1678: Az diffidentia, úgy látom, naponként nevededik, de őjja Isten, Uram, Kgltd némelyek meg ne ejtsék [TML VIII, 94 Macskási Boldizsár ua-hoz]. 1710: Ha valamelyik barátá inti vala^a, hogj ne bánják úgy az urakkal s kívált Teleki Mihállyal, mert bizony megejtik, azt felelte: „Valamfg az én kegyelmes asszonyom él, nem félek addig senkitől” [CsH 176. — ^aBarcsai Mihályt]. — L. még CsH 125, 179; KemÖn. 168; TML I, 10, 35; III, 520, VI, 576.

5. törvényes úton ~ törvényen úton elveszejt; a distrüge pe căi legale; auf dem Rechtswege verderben. 1657: törvényes úton megejték^a, mert maga compareálni nem mérésle, felesége eljűtt vala ugjan, de heában, mert personalis comparatióra volt citatus [KemÖn. 153. — ^aPrépost-vári Zsigmondot].

6. vkin vmit elkövet; a comite ceva; an jm etw. begehen. 1597: monda Bodo Gergely, Zeretoó Tamas Vram, migh az io zomzedünk ... my raitunk az kart megh ne(m) eyte, ha addigh keüantha volna megh cheleketűk volna [ÚszT 12/38 Thomas Sima de S.Kirajj lib. vall.]. 1644: (Az asszony) monda hogi az Ura veszi fel s eő mosogatia megh vagi ket nap nem banhatot velem s ihon ugjan foli az niü beleölem az orvos azt mondotta hogi iol szolgalt az Ura az Istent, mert eő raita akartuk ezt meg ejteni eő rajta eset megh az vestes [Mv; MvLt 291. 421a]. 1657: Császkai György megjelenté, hogj szállásomon is jól vigyáznék, mert okvetetlen kerten által véletlenül orozva hogj meglövöldözzenek ... s ha ez nem succedálna, az fejedelemasszony szállásán való hálásra ha vehetnek, ott ejtik meg rajtam, s egyáltaljában elveszteni igyekeznek [KemÖn. 148].

7. megerőszakol; a silui/viola (o femeie); vergewaltigen. 1724: a Leány monda, bezzeg én többször Pekrihez ne(m) megjek, mert ha a Szolgája az ajtora nem jó vala, talám rosúl is jártam volna, ha ugjan nem erőlkedtem volna epen meg ejtett volna [Mezőkirályfa KK; BK. Hét Falusi Istvánné (50) ns vall.].